

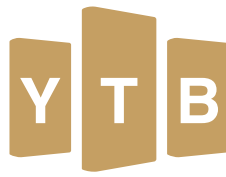
IRAK TÜRKLERİNİN SON YÜZYILI

HAZIRLAYAN
ÖMER BEYOĞLU

IRAK TÜRKLERİNİN SON YÜZYILI

YAYINLARI

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

IRAK TÜRKLERİNİN SON YÜZYILI

YTB Yayınları: 56

Sözlü Tarih Dizisi

ISBN: 978-975-17-5978-8

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI:

Irak Türkleri, Ömer Beyoğlu, Seçil Ofset

1. Irak Türkleri 2. Sözlü Tarih 3. Kültürel Miras

Baskı ve Cilt: . Seçil Ofset

Matbaa Sertifika Numarası: 44903

İstanbul, Kasım 2024 (1. Baskı 1000 Adet)

Hazırlayan

Ömer Beyoğlu

Editör

Doç. Dr. İsa Akpınar

Danışmanlar

Prof. Dr. Suphi Saatçi

Prof. Dr. Serhat Erkmén

Kreatif Direktör

Mustafa Taşçı

Mizanpaj

Ersin Şahin

Redaksiyon

Dr. Şemsettin Şeker

Fotoğraflar

II. Abdülhamid Han Arşivi

Prof. Dr. Suphi Saatçi Arşivi

Doç. Dr. Aras Neftçi Arşivi

Ömer Beyoğlu Arşivi

Kerim Letifoğlu

YTB Çalışma Ekibi

Üzeyir Göksün

Burak Günhan Aydınér

Süpervizör

Ekrem Arslan

Tashih

Doç. Dr. Muzaffer Kılıç

Görsel Tarama

Nasuh Özer

Bu kitabın hazırlanması sürecinde Irak ve Türkiye'deki saha çalışmalarında katkıları bulunan dönemin Musul Başkonsolosu Mehmet Küçüksakallı, TIKV Danışmanı Mustafa Ziya, tarihçi Necat Kevseroğlu, Türkiye Maarif Vakfı Kerkük Okul Müdürü Asım Asaroğlu'na teşekkür ederiz.

TÜM YAYIN HAKLARI © T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına aittir. Başkanlığın desteklediği bu yayında yer alan makale/metin ve görsel malzemeler ve metinlerde dile getirilen görüşlerin sorumluluğu ile telif konusunda doğacak maddi ve manevi tüm hukuki sorumluluk editörler ve metin yazarlarına aittir. Kitapta yer alan görüşler mutlak surette YTB'nin resmi politikasını yansıtmaz.

YTB Yayınları

Oğuzlar Mah. Mevlana Bulvarı No: 145 P.K: 06520 Balgat - Ankara

Tel: 0(312) 218-40-00 Faks: 0(312) 218-40-49 | info@ytb.gov.tr kep adresi: ytb@hsoi.kep.tr

Sertifika Numarası: 67797

IRAK TÜRKLERİNİN SON YÜZYILI

İÇİNDEKİLER

Takdim – <i>Mehmet Nuri Ersoy</i>	9
Sunuş – <i>Abdullah Eren</i>	11
Ön Söz: Irak Türklerinin Son Yüzyılı – <i>Ömer Beyoğlu</i> :	13
Devrimler ve Katliamların Gölgesinde Irak Türklerinin Kimlik ve Varlık Mücadelesi	
<i>Prof. Dr. Serhat Erkmen</i> :	29
IRAK TÜRKLERİ SÖZLÜ TARİHİ	
Türklerin Irak'taki 1200 Yıllık Tarihi:	63
Irak'ın Osmanlı'dan Ayrılışı, İngiliz Mandası ve Krallık Dönemi (1918 – 1958):	91
Cumhuriyet Dönemi (1958 – 1968):	125
BAAS Dönemi (1968 – 1979):.	179
Saddam Dönemi (1979 – 2003):	213
Amerikan İşgâli (2003 – 2011):.	291
Amerika'nın Çekilişi ve DEAŞ (2011 – 2017):.	349
Irak Türklerinin Bugünü:	393
Irak Türklerinin Gözünden Türkiye:	425
Sözlü Tarih Çalışmasına Katılan Tanıklar	445

Mehmet Nuri ERSOY

*Türkiye Cumhuriyeti
Kültür ve Turizm Bakanı*

TAKDİM

Değerli okur, elinizdeki eser, son asırda Irak Türklerinin yaşadıklarını ortaya koymak amacıyla yürütülen titiz ve kapsamlı bir sözlü tarih çalışmasının ürünü olup eşsiz bir belge niteliği taşımaktadır.

Malumunuzdur ki eski dünyanın en önemli merkezlerinden biri olan Irak bölgesi, birbirinden farklı ve büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Tarihe veren hadiselerin yaşandığı bu topraklardaki Türk varlığı ise milattan önceki dönemlere kadar gitmektedir. Emeviler zamanında, Buhara'dan getirilerek Basra'ya yerleştirilen 2000 Türk savaşçısı, Irak coğrafyasında tam anlamıyla Türk etkisinin başlamasına sebep olmuştur. 674 yılındaki bu geliş, savaştaki becerileri sebebiyle daha fazla Türk'ün orduya alınması sonucunu doğurmuş; Abbasiler dönemine gelindiğinde bölgedeki Türk askerlerinin sayısının 40 binlere ulaştığı bilgisi tarihi kaynaklara not düşülmüştür. Böylece önce yönetimi belirleyen mutlak bir askeri güç ve ardından Sultan Tuğrul'un 1055 yılında Bağdat'a girişiyle birlikte bir devlet olarak bu coğrafyada Türkler hüküm sürmeye başlamıştır. Söz konusu hâkimiyet dönemi, zaman zaman kesintiye uğrasa da 1918 yılında Osmanlı askerinin Irak'tan çekilmesine kadar devam etmiş ve bu tarih itibarıyla nihayet bulmuştur. Ancak bölgenin en eski sakinlerinden olan Türkler Osmanlı'dan sonra da farklı rejim ve siyasî yapıların yönetimi altında, Türkmeneli olarak anılan bölgede varlıklarını korumuş ve bugüne gelmişlerdir.

Irak'ın bugün içinde bulunduğu vaziyeti belirleyen etmenler, geride bıraktığımız son bir asırda, zincirin halkaları misali birbirini takip etmiştir. Osmanlı hâkimi-

yetinden çıkmasıyla başlayan ve Amerikan işgalinin sonuçlanmasına kadar devam eden bu dönemde Irak çok büyük sosyal ve siyasî hadiseler sahne olmuştur. Irak Türkleri ise savaş, işgal ve terörün gölgesinde yaşanan bu hadiselerin hep dönüm noktalarında yer almışlardır. Katliam, sürgün ve asimilasyon politikalarının baskısı altında varlığını ve kimliğini koruyan soydaşlarımız, bu uzun yüzyılın sessiz ve göz ardı edilmiş topluluğu olarak yaşamışlardır. *"Irak Türklerinin Son Yüzyılı"* adlı sözlü tarih belgesel kitabı, bu gerçeklerin ilk ağızdan beyanıdır.

Sözlü tarih çalışmaları, resmî anlatıların dışında insan hikâyelerini ihtiva etmesi yönüyle çok kıymetlidir. Bu çalışma bir ilk olarak; Irak Türklerinin son yüz yılda yaşadığı önemli olayları, mağdur ve tanıklarının ağızından kayıt altına almak ve millî hafızada saklamak üzere Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığımızca yapılmıştır. Tam 76 sese kulak verdik. Siz de satır satır onları duyacaksınız. Onların yaşadıklarını ve tanık olduklarını tahayyül etmek mümkün değil ama o tarifsiz acıların bütün gerçekliğini tecrübe etmeniz için her söze, her kelimeye özen gösterdik. Zira yüreğimizi de yaksa, vicdanlarımızı da kanatsa; onları cesaretle göğüsleyenlerin aziz hatırasını onurlandırmak için gerçekleri hatırlamak zorundayız.

Irak Türklerinin yüz yıllık serüvenini sadece günümüze taşımakla kalmayıp gelecek nesillere de ulaştıracak olan bu kıymetli sözlü tarih çalışmasını gerçekleştirecek belgesel kitabın hazırlanmasında emeği geçen herkese şükranlarımı sunuyorum. Asıl tarihi canıyla ve kanıyla yazan Irak Türkü soydaşlarımızı rahmetle ve saygıyla anıyorum.

Abdullah EREN

*Yurtdışı Türkler ve Akraba
Topluluklar Başkanı*

SUNUŞ

Son yüz yılın en acı hikâyelerinin yaşandığı ülke-
rin başında Irak gelmektedir. Neredeyse son yarım
asrını savaş, işgal ve terörün gölgesinde geçiren
Irak; adeta zulüm ve gözyaşının açık hava müze-
si gibidir. Bir savaşın yarası sarılmadan diğerine başlanan
ve zamanla bir döngü halini alan bu yaşama biçimi içinde
Irak, büyük trajedilerin yaşandığı bir ülke olmuştur. Şüp-
hesiz ki bu acının değişmeyen mağdurlarından biri de Irak
Türkleridir.

Irak, İslam'ın ilk asırlarından itibaren Türklerin yerle-
şip hâkimiyet kurduğu bir bölgedir. Selçukluların bölge-
ye gelişiyle birlikte bu hâkimiyet, geniş bir alana yayılır.
Osmanlı döneminde ise Türklerin Irak'taki varlığı ve hâ-
kimiyeti muhkem hâle gelir. Yaklaşık bin yıllık bu hâkimi-
yet, 19. yüzyılın sonlarından itibaren zayıflar. I. Dünya Sava-
şı'ndan sonra ise Irak Türklerinin kaderi büsbütün değişir.
1918 yılında Osmanlı askerinin Irak topraklarından çekili-
şiyle başlayan süreç, 1926 yılındaki Ankara Antlaşması'yla
tamamlanmış ve Misak-ı Milli sınırları içindeki Musul vila-
yeti, İngilizlerin eliyle ana vatandan koparılmıştır. Yeni dün-
yanın temel ihtiyacı olan petrol, Irak'ın kaderini belirlemede
esas rolü üstlenmiş ve yüz yıllık tarihindeki birçok çatışma-
sının merkezinde yer almıştır. Osmanlı hâkimiyetinin böl-
gedeki mirasçıları olan Irak Türkleri ise varlığı ve kimliği
inkâr edilen bir topluluk olarak bugüne kadar gelmişlerdir.

Irak'ın son yüzyılında Türkler; katliam, sürgün, asimilasyon
başta olmak üzere büyük bir baskı siyasetine maruz kalmış-
tır. Levi, Gâvurbağı, Kerkük ve Altunköprü katliamlarıyla
sindirilmek istenen Irak Türkleri, 1960 sonrasında giderek
artan siyasî baskı ortamında kültürel asimilasyona tabi tu-
tulmuşlardır. BAAS rejimi döneminde kimlikleri inkâr edi-
lip hâkimiyet alanları kısıtlanan Irak Türkleri, 2003 Ame-
rikan İşgâli sonrasında da yaşadıkları bölgelerde maalesef
katliam ve sürgünlere maruz kalmaya devam etmişlerdir.

Irak, son yüzyıl boyunca savaş, katliam, göç gibi önem-

li siyasî ve sosyal krizler yaşamıştır. Bu krizler, doğrudan
veya dolaylı olarak Irak Türklerini de derinden etkilemiş,
son yüzyıl içinde çok büyük zulüm ve haksızlıklara maruz
kalmış, büyük kırılmalar yaşamışlardır. Yaşanan bu hadi-
selerin kayıt altına alınarak millî hafızada korunması an-
layışıyla Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
(YTB) uhdesinde *“Irak Türkleri Sözlü Tarih Çalışması”* yü-
rütülmüştür. Irak Türklerinin yüzyıllık hikâyesini, önem-
li hadiseler ekseninde bizzat tanıklarının ağzından kayda
geçirmek suretiyle ve millî hafızaya nakşetmek üzere ha-
yata geçirilen bu çalışma, Irak Türklerine yönelik ilk sözlü
tarih çalışması olma özelliğini taşımaktadır. Çalışma kapsa-
mında; 1959 Kerkük ve 1991 Altunköprü katliamları tanık ve
yakınları ile siyasî yargılama, baskı, asimilasyon ve işken-
ce mağdurları gibi Irak Türklerinin son yüzyılda yaşadığı
önemli hadiselerin merkezinde yer alan 76 kişiyle mülâkat
gerçekleştirilmiştir. Bu mülâkatlar belgesel çekim teknik-
lerine uygun olarak kayda alınmış ve 100 saatlik bir arşiv
oluşturulmuştur. Söz konusu bu arşiv deşifre edilmiş ve mü-
lakatlar, kronolojik ve tematik olarak tasnif edilmek sure-
tiyle *“belgesel kitap”* formatında kitaplaştırılmıştır.

Bu kitap, Irak Türklerine yönelik yürütülen çalışmalar di-
zisinin bir parçası olarak büyük bir ekibin yaklaşık üç yıl-
lık mesaisi neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu anlamda, Irak
Türkleri Sözlü Tarih Çalışması, Irak Türklerine yönelik bu-
güne değin yürütülmüş en kapsamlı ve derinlikli çalışma
olma hususiyetine sahip olmasıyla öne çıkmaktadır. Bu ki-
tap da bu büyük çalışmamızın muhtasar ve basılı formu
olarak karşınızdadır.

Büyük bir titizlikle sözlü tarih çalışmasını yürüten ve bel-
gesel kitabı yayına hazırlayan Ömer Beyoğlu ve çalışma
arkadaşları ile bu eserin ortaya konmasında emeği geçen
herkese teşekkür ediyorum. Bu değerli çalışma vesilesiy-
le, Irak Türklerinin yüzyıllık varoluş mücadelesine hayatı-
nı adanmış aziz kahramanlarımızı, rahmet, minnet ve hür-
metle yâd ediyorum.

ÖN SÖZ IRAK TÜRKLERİNİN SON YÜZYILI

ÖMER BEYOĞLU

Irak'ta Türk varlığının tarihi, Irak devletinin tarihinden bağımsız olarak bin yılı aşkın bir süreye dayanır. Irak ise çeşitli rejimleri birbirinin devamı sayarsak, yüz yıllık bir geçmişe sahiptir. Bugün Irak devletinin mevcut olduğu topraklarda -İslâm tarihinin neredeyse tamamına yakın bir bölümünde- siyaseti belirleyen ve kültür hayatını domine eden Türk varlığıydı. Denilebilir ki “*Irak*” Abbasilerden itibaren Türkler eliyle biçimlenmiş, formunu bulmuştur.

Irak, Abbasiler hariç İslâm tarihinin hiçbir döneminde büyük devletlerin yönetim merkezi olmamıştır. Daha ziyade büyük güçlerin etki alanında yer alan ve bundan dolayı çeşitli toplumsal katmanların birlikteliğinden oluşan bir keşim bölgesi gibidir. Ancak bu

durum, 4. Murad'ın Bağdat Seferi'nden sonra önemli ölçüde nihayet bulmuş ve Irak toprakları 1918 yılına kadar Türk siyasetinin belirleyici olduğu uzun bir dönem yaşamıştır. Bugünkü Irak-İran sınırı da Osmanlı ile Safeviler arasındaki antlaşmayla belirlenmiştir. Bu hudut yalnızca siyasî olmayıp kültürel sınırları da belirleyen bir özelliğe sahiptir.

Irak'ın son yüzyılı, Irak Türkleri açısından talihsizliklerle doludur. 1918'de başlayan ve bugüne kadar devam edegelen süreçte Türkler, yüzyıl boyunca hiçbir idarî sistemin paydaşı görülmemiş, yok sayılmış ve hatta dönem dönem doğrudan varlığına kastedilmiştir. Türkler açısından Irak'ın son yüzyılı inkâr, asimilasyon, sürgün ve katliam demektir. Bu, Türk

Osmanlı döneminden bir Kerkük haritası

ordusunun çekilmesiyle başlayan ve bugünlere dek uzanan bir süreçtir.

Irak'ın yüz yıllık siyasal serencamı, muhtelif rejim ve iktidar güçlerinin kontrolü altında şekillenmiştir. Irak'ın tarihini Osmanlı'nın bölgeden çekilmesinden sonra İngiliz işgâli ve mandası, Irak Krallığı, Irak Cumhuriyeti, BAAS rejimi, Amerikan işgâli, DEAŞ terörü ve bugünkü siyasal düzen olarak tasnifleyebiliriz. Bütün bu süreçler boyunca Irak Türkleri, tarihî tecrübesi ve Türkiye ile olan kopmaz bağları açısından sürekli bir tehdit, orta ve uzun vadede ise kurtulmanın gerekli sayıldığı bir topluluk olarak görülmüştür. Bu nedenledir ki Irak Türklerinin tarih yazımı neredeyse bir bütün olarak manipülasyonlarla örülüdür.

Devlete Veda (1918-1932)

1918, Birinci Dünya Savaşı'nın bittiği ve Osmanlı'nın birçok yerle birlikte Musul üzerinden bugünkü Irak topraklarından çekildiği yıldır. Osmanlı'nın Irak'tan çekilmesi yüzyıllarca devam edegelen siyasal düzenin, tarihî alışkanlıkların bozulması demektir. Devlet çekilince, Kasrîşîrin (1639) ile sağlanan teritoryal çözümün geleceği de belirsiz hale gelmiş, asırlarca korunan bir arada yaşama pratiğine sahip toplum düzenindeki insicam bozulmuştu.

Devletle birlikte veda edilen yalnızca bir arada yaşayabilmenin bir merkezce teminat altına alındığı siyasal düzen değil, aynı zamanda bir arada olmayı anlamlı kılan şehirli, yüksek kültür hayatıydı. Nitekim Nizâmîye medreseleriyle ilim dünyasının

daki yeri tahkim edilen Bağdat, sanatta da çok büyük isimlerin çıktığı bir merkez olma özelliğine sahipti. Türk şiirinin büyük ismi Fuzûlî bir "Iraklıydı". Fuzûlî, Bağdat'ta inşa edilen Türk kültür hayatının zirve isimlerinden biriydi. Türk müziğinin öncü ismi Abdülkâdir-i Merâgî de bir Bağdatlı, bir "Iraklıydı".

Irak Türkleri, tarih boyunca Irak genelinde sayısal çoğunluğa ulaşmamış ancak sahip olduğu tarihî tecrübeyle Irak'ın hem siyasal hikâyesini yazmış

hem de kültürel bakiyesini inşa etmiştir. Bunun içindir ki devletleşme sürecinde Irak'ın kurumsallaşması sağlanmaya çalışılırken Türk varlığından askerî, siyasî, ticarî ve kültürel hemen her sahada insan kaynağı yönüyle çokça destek alınmıştır. Ancak sürecin devamı Irak Türkleri açısından karanlıktır. İlerleyen yıllar gösterecekti ki Irak'ın tarihî, yüzyıllar içinde tesis edilmiş düzenin bir daha geri dönmesi için alınmış tedbirler tarihi gibidir.

Levni'nin Kebir Silsilenâmesindeki 4. Murat çizimi

Ülkesini Arayan Kral (1932 - 1958)

17. yüzyıl itibarıyla Batı'da yaşanan dönüşüm 19. yüzyıldaki gelişmelerle büyük bir ivme kazanmıştı. Düşüncede ve sanatta yaşanan dönüşümün dayanağı bilimdi. Bilim sahasında yaşanan terakki, dönüşümün dinamosuydu. Bilimle gelişen ve çeşitlenen üretim araçları, yaşanan dönüşüme ham madde teminini zorunlu kılıyordu. Böylesi bir eşikte geniş topraklara hükmeden imparatorlukların varlığı, yaşanan dönüşümün önünde engel teşkil edi-

Matrakçı Nasuh'un Altunköprü bölgesini tasvir eden minyatüründen bir kesit (solda)

yordu ki bugünkü Irak toprağı da yeni dünyanın en çok ihtiyaç duyacağı petrolün kaynağıydı ve bu hususiyetiyle Irak, bilhassa da Kerkük'ün erişilebilir olması gerekiyordu. Petrol, yaşanan dönüşümün mobilizasyonunu sağlayacak itici güçtü.

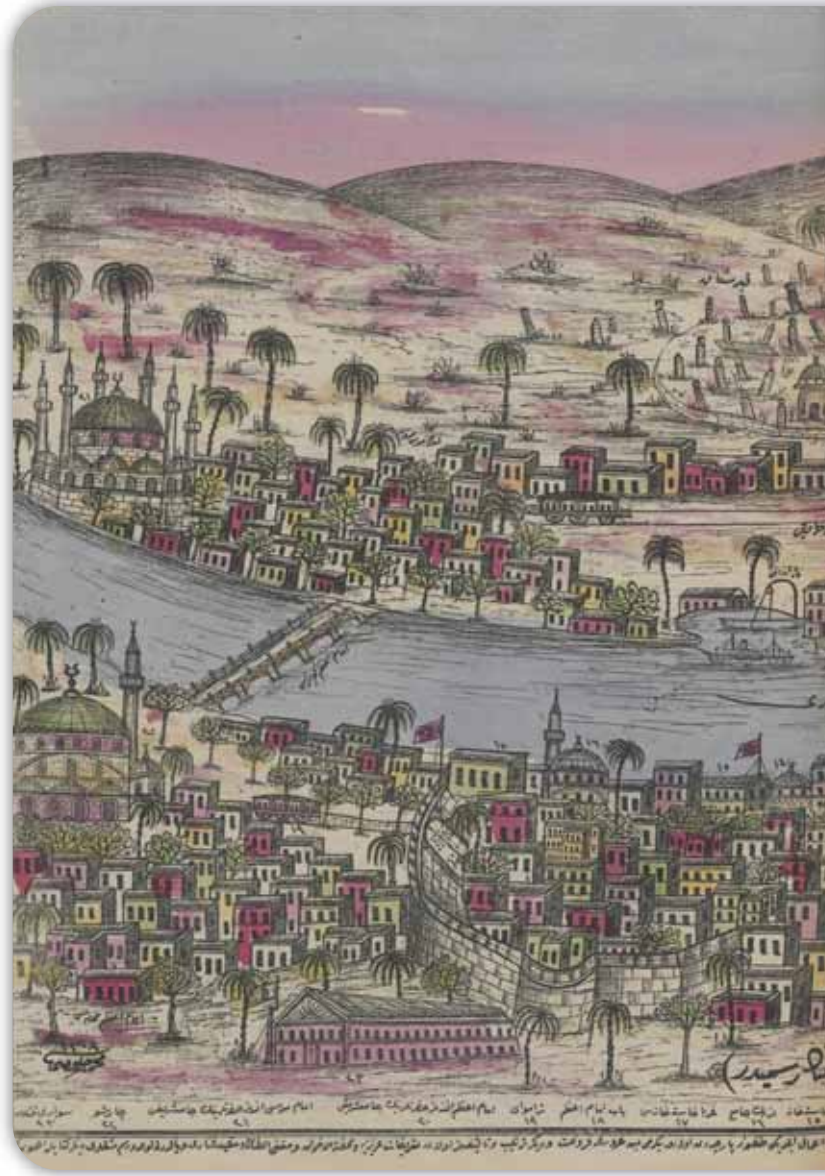
Birinci Dünya Harbi, imparatorluklar dönemini bitiren bir neticeyle tamamlandı. Savaşın sonunda Alman, Avusturya, Rus ve Osmanlı imparatorlukları yıkıldı. Büyük seferberlik diye anılan savaşın sonunda Osmanlı'nın asırlarca idare ettiği topraklar, Türklerin elinden çıkmış oldu. Bu bölgelerden biri de bugünkü Irak'tı.

Irak, Birinci Dünya Harbi'nin sonuna doğru İngilizler tarafından işgâl edildi. Tarihler 6 Kasım 1918'i gösterdiğinde, İngiliz ordusu Musul'a girdi. Bu işgâl, yüzyıllardır devam edegelen düzenin sonlanması demektir. İngilizlerin gözünde Irak devasa bir petrol kuyusuydu. Bunun için işgâl sürecindeki ilk yatırımlardan biri Bağdat'ta olmayan havalimanından Kerkük'e yapmak olmuştu. Bu, İngilizlerin Irak politikasının nasıl şekilleneceğini gösteren bir teşebbüstü.

İngilizlerin Irak'ı doğrudan yönetimi, halk nezdinde hoşnutsuzluk sebebiydi. İşgâle ilk direnenler de Telafer Türkleriydi. Kaçakaç hadiseleri diye adlandırılan bu isyan, Irak Türkleri ile işgâlciler arasındaki ilişkinin istikametini gösteren ve belirleyen bir anlama sahipti.

İngilizler Irak'ı Hicaz emiri Şerif Hüseyin'in oğlu 1. Faysal'la idare etme kararı aldı. Ülkeyi kendileri adına kral sıfatıyla Faysal (1921-1933) yönetecekti. Bu noktada netice alınabilmesi için Irak'ta Gertrude Bell (1868-1926) gibi muhtelif vasıf ve kimliklerde çok sayıda İngiliz çalışmalar yürütüyordu. *"Irak, Iraklılardan oluşuyor."* denildi. Daha önce tarihte hiç tecrübe edilmemiş bir kimliğe aidiyetin inşası için çalışıldı. Geçmiş olmayan bir kimliğe sada-

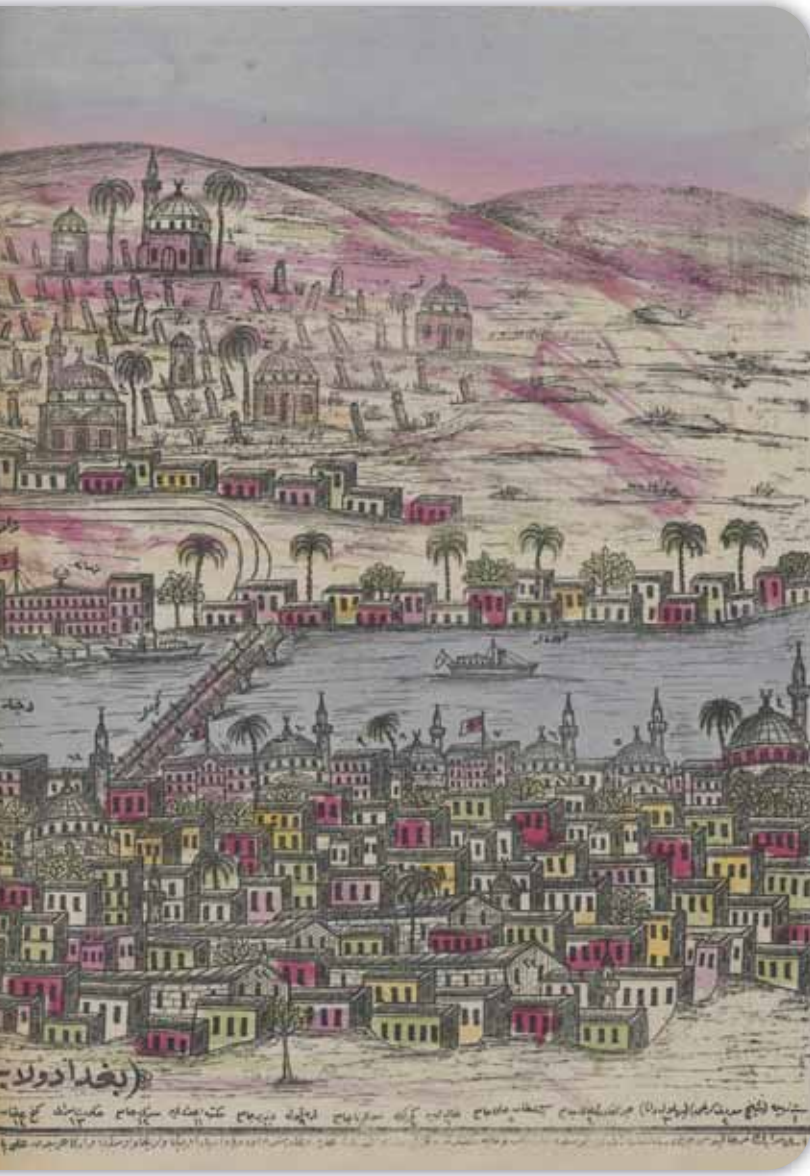
kat, bir devlet varlığına sahip olmanın tecrübesine sahip Türklerle kaldı. Ancak bin yıllık mazinin temsilcisi sayılan Türkleri, kimse kendi idaresine paydaş görmedi.

Çölde Soğuk Savaş (1958 - 1968)

Irak Krallığı'nda yaşanan değişim, toplum katmanlarında çok fazla yankı bulmadı. Irak'ta yeni bir sosyolojiyi yaratan iklim, 14 Temmuz 1958 darbesiyle birlikte geldi. Abdülkerim Kasım (1914 - 1963) liderliğindeki ihtilalle gelen Cumhuriyet, rejim değişik-

liğinin yanı sıra bölgesel dengelerin de Irak özelinde güncellenmesini sağladı. O yıllarda, uluslararası siyaset arenasında Cemal Abdünnâsır (1918-1970) gibi isimlerin aktörleştiği güçlü bir Arap milliyet-

çiliği rüzgârı esiyordu. Pan-Arabizm, siyasî bir paradigma olarak Orta Doğu'da belirleyici bir değere dönüştü. Nitekim bu devletler arasında yer alan Mısır, Libya, Suriye ve Irak'ta devrimler art arda geldi.

Mısır'da Cemal Abdünnâsır liderliğindeki Hür Su-
baylar Darbesi'ni Irak, Libya ve Suriye darbeleri ta-

kip etti. Krallıkların dayanağı Batı, Irak'ın Batı ile kurumsal bağına tesis eden ise 1955'te kurulan Bağdat Paktı'ydı. Irak, Suriye, Pakistan, İngiltere ve Türkiye'nin oluşturduğu ve adını kurulduğu şehirden alan Bağdat Paktı (1955), NATO'nun uzantısı bir yapı olarak kurgulanmıştı. Ancak paktın varlığı uzun süreli olmadı çünkü Irak'ta paktın programına yönelik hareketlenmeler başladı. Pakt, Irak'ta Arap milliyetçiliği ve komünizmin yükselişiyle irtibatlı olarak SSCB ile Batı arasında paradoksal çelişkiler barındıran bir konseptte evrildi.

General Abdülkerim Kasım ve beraberinde bulunan Abdüsselam Ârif'in yaptıkları ihtilal, Irak'ta krallığın sonunu getirdi. Irak Krallığı gitti ve yerine "Irak Cumhuriyeti" geldi. Bu değişim Irak'ın henüz tesis edilememiş toplum düzenini derinden sarsacak gelişmelerin de habercisiydi. Devrim ilk günlerde görece bir serbestiyet sunsa da Irak'ın geleceğine dair niyetlerin açık edileceği eylemler kısa sürede kendini gösterdi. Önce Irak Türklerinin anayasal statüsü değişti. 1932 yılında yazılan anayasada Türkler, "Türk" adıyla Irak toplumunun kurucu unsurları olarak yer alıyordu ancak Cumhuriyet anayasasında Türklerin adı bile geçmiyordu. Yeni anayasa göre Irak, büyük Arap topraklarının bir kısmı, Kürtler ve Araplar ise Irak'ın müşterek kurucularıydı. Irak Cumhuriyeti o dönem bu iki unsurun haricindeki millî yönelimleri tehdit olarak algıladı ve ne Batı blokunda yer alan Türkiye'yi ne de Irak'taki Türkleri dikkate almadı.

Cumhuriyet'in Türkler aleyhine yaptıkları bununla sınırlı kalmadı. Irak'taki Türklerin Türk olmadığını, bilakis Türkmen olduklarını belirten bir kanunî düzenleme yapıldı. Yani Irak Türkleri devlet zoruyla Türkmen, konuştıkları dil de Türkmençe olarak isimlendirildi. Ancak bu türden düzenlemeler, eylem bazında olacakların da zemini hazırlamaktaydı. Cumhuriyet, devrimin birinci yıl dönümünde Irak Türklerine en acı, en sarsıcı günlerinden birini yaşattı.

- 1 Sitte Zübeyde
- 2 Şeyh Ma'rûf Kerhî
- 3 Behlûl-i Dâna
- 4 Abdülkâdir Geylânî Câmii
- 5 Seyyid Sultân Âlî Câmii
- 6 Hâlidîyye Câmii
- 7 Gümrük
- 8 Mevlâna Câmii
- 9 Karakol
- 10 Vezîr Câmii
- 11 Mekteb-i İdâdiyye
- 12 Saray Câmii
- 13 Hükûmet Sarayı
- 14 Genç Os mân
- 15 Hastahane
- 16 Özbek Câmii
- 17 Gurebâ Hastahanesi
- 18 Bâb-ı İmâm A'zâm
- 19 Tramvay
- 20 İmâm-ı A'zâm Efendimiz Hazretlerinin Câmii-i Şerifi
- 21 İmâm Musâ Efendimiz Hazretlerinin Câmii-i Şerifi
- 22 Çarşı
- 23 Süvârî Kışlası

Bağdat, 1308 / 1891

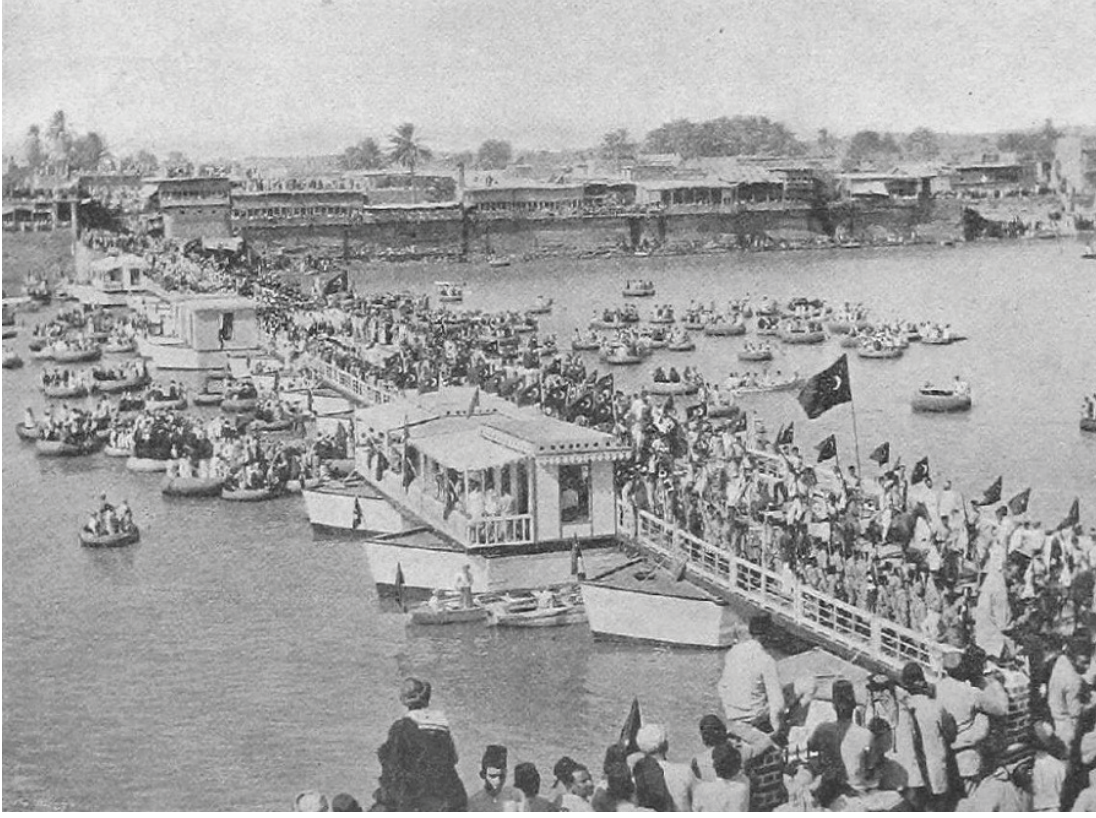
14 Temmuz 1959 günü devrimin birinci yıl dönümüydü. Bütün ülke, bayram kabul edilen yıldönümünü kutlamaya hazırlanırken, o günün akşamı için Kerkük Türklerine yönelik başka bir hazırlık da yapılıyordu. O gün Kerkük'te Türk varlığının

sebebiyet verdi. Liderlerinin maruz kaldığı muameleyle Türklerin onurunu zedelemek ve geleceklerine şiddetli bir darbe vurulmak istendi. Kuşkusuz bu noktada amaçlanan gerçekleşmedi; aksine katliamın sebep olduğu farkındalıkla Irak Türkleri

geleceklerine yönelik ras-yonel adımların atılması-na odaklandı.

Babil Rüyası: Nebukadnezar'dan Saddam'a (1968 -2003)

Geçen yüzyılda Orta Doğu'daki siyasetin en önemli figürlerinden biri Saddam Hüseyin'di. Hüseyin, 1968 yılında Irak'ta BAAS rejimin devlet başkan yardımcısı olarak iktidara geldi; 1979 yılı itibarıyla de devlet başkanı oldu. BAAS, yeniden doğuş demektir, Arap milliyetçiliğinin yeniden doğuşu. Bu, Arap milliyetçiliğinin doktrine edilmiş hali eş zamanlı olarak

Bağdat,
1894

yok edilmesini amaçlayan ve bunun için hazırlığı aylar öncesine dayanan bir katliam gerçekleştirildi. Üç gün, üç gece kesintisiz devam eden katliamda Türklerin önde gelen isimleri korkunç işkencelere maruz kaldı. Başta Ata Hayrullah gibi isimleri hedefleyen katliamda Türk liderlerin gözleri oyuldu, uzuvları kesildi, yakıldı, ayaklarından araçlara bağlanıp bedenleri ikiye bölündü ve katledilen insanların naaşları direklerle asıldı.

Katliam; katledilen insan sayısından ziyade, işleniş biçimiyle dehşetliydi. Bu hadise, Irak'ta bir arada yaşamının imkânlarına dair şüphelerin oluşmasına ve Irak'ın geleceğine ilişkin kalıcı endişelere

Suriye'de de kendini gösteren bir ideolojijydi.

1967'deki Arap-İsrail savaşı, Mısır merkezli ve Cemal Abdünnâsır'ın şahsında temsil edilen Pan-Arapçılığa büyük bir darbe vurdu. Savaş, İsrail lehine sonuçlanınca devletler birlikte hareket etmenin ideali ne yaslanan uluslarüstü siyaseti değil, ülke merkezli siyaseti benimser hâle geldi. Tıpkı Saddam gibi...

Saddam Hüseyin bir süre Mısır'da kalmış ve eğitiminin bir kısmını orada tamamlamıştı. Öğrencilik hayatı devam ederken Irak'ta BAAS iktidara gelmiş, kendisi de kısa sürede iktidarın en önemli adamı olmuştu. Saddam iktidara gelince Irak'ı tam bir is-

tihbarat devletine dönüştürdü ve Irak'ta gündelik hayat rejimin keyfi tasarrufuna bağlı olarak yürütülmeye başlandı. Saddam'ın Irak'ı bir istihbarat, bir korku devletiydi.

Saddam devlet başkanı olunca ilk iş olarak genel af çıkardı ancak bu aften Türkler istifade edemedi. Böylesi bir başlangıç, "*Saddam döneminin*" genel Türk politikasının ne olacağını gösteren bir işaretti. Saddam Hüseyin, yönetimi boyunca Türk varlığına, hep mesafesini koruyan bir tavır gösterdi. Türklerin kültür alanında çalışmaları dahi devlet tarafından "*sakıncalı*" sayıldı ve baskılandı.

Saddam, Irak Türkleri için işkence ve idam demektir. İktidarı boyunca çok sayıda Türk'ün müebbet hapsini ve idamını onaylamıştı. Tarihe "*1980 idamları*" olarak geçen hadiseler de Saddam onayıyla gerçekleşmiş, idamlarla Türklerin önde gelen isimleri katledilmişti. Bu idamlarla katledilen Irak'ta varlığı tehlikeli sayılan Türklük düşüncesi idi.

Saddam'ın yürüttüğü Araplaştırma programı yalnızca kişiler için değil, şehir ve bölgeler için de geçerliydi. Bunun için Kerkük şehri başta olmak üzere mahalli yerleşim yerlerinden birçoğunun ismi Arapça isimle değiştirildi. İdeolojik perspektifin belirleyici olduğu o iklimde, tarihî değeri haiz "*Kerkük*" ismi El-Te'mim olarak değiştirildi ve Sad-

dam'ın devrildiği 2003'e kadar tedavülde kaldı.

Saddam döneminin "*1980 İdamları*" gibi öne çıkan hadiselerden biri de Altunköprü Katliamı'dır. Adını şehit edilenlerin yaşadığı Altunköprü kasabasından alan katliam,

Birinci Körfez Harekâtı'nın sebep olduğu hadiselerle irtibatlıdır. Harekât, Saddam'ın Kuveyt'i işgâli nedeniyle gerçekleşmişti. Harekâtın görünür amacı, Saddam rejiminin devrilmesiydi. Bunun için Irak'taki muhalif unsurların ayaklanmaları sağlandı. Batı'nın desteğini alan unsurlar, Irak'taki 18 eyaletten 14'ünde rejime yönelik isyana kalkıştı. Müttefik güçlerin Bağdat saldırısıyla ülkede devlet otoritesi-

Halil Kut Paşa
(1882 - 1957)

Birinci Cihan Harbi'nde Osmanlı ile Büyük Britanya arasında gerçekleşen Kütül'amâre Muharebesi'nin komutanıdır.

nin sarsıldığını gören Kuzey Iraklı güçler, durumu fırsat bilerek Kerkük ve kasabası Altunköprü'yü de işgâl etti. Ancak Körfez Harekâtı rejimi devremeyince, Saddam otoritesini kısa süre içinde tekrar sağlayarak isyana kalkışan şehirleri adeta ezdi geçti Bu yerlerden biri de yerel halkı Türkler olan Altunköprü'dü. Irak'ın kuzeyindeki grupların devletleşme arzusu, güneydeki mason toplulukların bir

Baba Gürgür'de petrolün fışkırması, Kerkük 1927

Birinci Cihan
Harbi'nin
başlarında
Şeyhülislâm
Mustafa
Hayri Efendi
(1867 - 1921)
tarafından
yapılan cihat
çağırısı

İstanbul,
31 Aralık 1914

kez daha katline sebep oldu. Altunköprü Katliamı böyle bir arka plana sahip acı bir hadise olarak tarihteki yerini aldı.

Rüyadan Kâbusa, Amerikan İşgâli (2003 - 2011)

Saddam'ın 1979-2003 yılları arasında devlet başkanı olarak yönettiği Irak, 1991 yılı itibariyle Amerikan ambargosuna maruz kaldı. Bu süre boyunca Irak halkı her geçen yıl giderek ağırlaşan derin bir yoklukla mücadele etmek zorunda bırakıldı. Temel ihtiyaçların dahi temin edilmesinin zorlaştığı bu dönem, Irak halkının Saddam rejiminden yana yorgunluk yaşadığı yıllardı.

2003 yılına gelindiğinde dünya, Dünya Ticaret Merkezi'ne yönelik saldırıların sebep olduğu semptomlarla sarsılmaya devam ediyordu. Böylesi bir konjunktürde Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği müttefik güçler, Irak'ta "kitlelî imha silah-

ları" üretiliyor iddiasıyla ikinci kez harekât düzenledi. Bu harekât ilkinden farklı olarak Irak'ın kuzeyinde oluşturulan defakto durumun önünü tamamen açmayı ve halkın büyük bir rahatsızlık duyduğu Saddam rejiminin devrilmesini hedefliyordu. Öyle de oldu. 2003 yılına gelindiğinde Saddam'a bağlı ordunun büyük çoğunluğu bu savaşta, Irak'ın Amerika karşısında tutunabileceğine inanmıyordu. Ayrıca ambargonun sebebiyet verdiği yokluk herkesin inancını örselemiş, direncini kırmıştı. 20 Mart 2003'te Orta Doğu siyasetinin ana aktörlerinden biri olan Saddam Hüseyin devrilerek BAAS rejimi yıkıldı. İşgâlcî müttefik güçler, "yeni Irak'ın" yönetim paydaşlığına, 1991 harekâtının ardından dolaylı olarak himayesine aldığı güçleri de dâhil etti.

Saddam Hüseyin kendini, kökleri İslâm'dan çok öncesine uzandığına inandığı Arap tarihinin son büyük temsilcisi gibi görüyor, bu güne örnek olacak ideal yaşam formunun referansının antik dünyada

olduğuna inanıyordu. O bir rüyayı yaşıyor, yönettiği topluma da rüyanın gerçekleşeceği ümidini veriyordu. Ancak ne böyle bir mazinin hakikati vardı ne de bu rüya gerçek oldu. Saddam'ın gördüğü rüya kendisiyle birlikte yok oldu ve yerine son derece rasyonel ve çok acı bir tecrübe olacak işgâl geldi. 2003 yılı; rejimin rüyasından, işgâlin sebep olduğu kâbusa uyanmak gibiydi. Amerika, diktatörlükle yönetilen birçok devlet gibi Irak'a da demokrasi getirmeyi vaat etmişti. Ancak Irak'a getirdiği yalnızca gözyaşı, kan ve ölümdü. Öyle ki Irak Türklerinin son yirmi yılda yaşadığı hadiselerin neticesi, öncekinde yaşanan 80 yılın toplamından daha büyüktü.

İşgâlin ilk günlerinde çok büyük yağma olayları yaşandı. Öncelikle Irak'ta şehirlerin kimliğini yok edecek bir plan ile tapu daireleri yağmalandı. Devamında ise müzeler, hazine, devlet daireleri... Devlet binaları mazi ile hesaplaşırçasına talan edildi ancak Saddam'ın sarayındaki değerli eşyalar bölümü ile petrol ve dışişleri bakanlıklarına dokunulmadı. Bilhassa Kerkük şehrinde insan kaçırma hadiseleri yaşandı ki bu durum Amerikan askerleri 2011'de ülkeyi terk edene kadar devam etti. Görünür nedeni fidye olan kaçırma hadiseleri neticesinde binlerce Türk kayboldu. İşgâl ile Irak'ta adeta tasarlanmış bir kaos hâkim hâle geldi. Irak'ın yaşadığı şiddetin en büyüğü ise işgâlin fiilen son bulmasının ardından gelecekti.

Katalizör Terörizm: DEAŞ (2014 - 2017)

Dünya kamuoyu, DEAŞ'tan profesyonel hazırlanmış katliam görüntüleriyle haberdar oldu. Bu prodüksiyonlar her türlü ekipman yardımıyla hazırlanabilecek türdendi. Katliam görüntüleri adeta estetize edilerek kaydediliyor, DEAŞ bilgisiyle dünyaya servis ediliyordu. Dünya medyası DEAŞ'ı "medenî dünyayı tehdit eden, edebilen" bir örgütlenme olarak takdim etti, oysa DEAŞ'taki söylem ve eylem farklılığı dikkatlerden kaçırılıyordu.

DEAŞ'ın varlığı, kendisine rağmen görünen yapılara alan açan bir işleve sahipti. İşgâl ettiği yerler Irak özelinde ağırlıklı olarak Amerikan işgâline direnen bölgeler ve Türk yerleşimliydi. DEAŞ, 10 Haziran 2014'te Irak'ın ikinci büyük şehri Musul'u kolaylıkla işgâl edebildi ve üç yıl bu şehri elinde tuttu. Musul'dan sonraki ilerleyişi de hızlı oldu ama işgâlin öngörülen sınırlara erişmesiyle DEAŞ'ın ilerleyişi bir süre sonra durduruldu.

DEAŞ'ın Irak'taki işgâl süresi üç yıl (2014-2017) sürdü. Örgüt bir gelecek teklifi olmayan, bulunduğu süre içinde yerel halka her türlü dehşeti, mezalimi yaşatan bir yapıya sahipti. Bulunduğu yerde yalnızca endişe, kaygı ve korku vardı. Ancak DEAŞ'ın varlığı makro planların da işlerlik kazanmasına aracılık yapıyordu. Sebep olduğu dehşet, halkı iç göçe icbar ediyordu fakat göçün nereden ve nasıl olacağı da planlanmış gibiydi. DEAŞ'ın sebep olduğu vahşet, Irak'ın kuzeyindeki Türkleri iç göçe zorlayan ama göçün bilhassa güney eyaletlere doğru gerçekleşmesini kolaylaştıran türdendi. Böylece kuzey bölgelerindeki Türk nüfusunun seyrilmesi, güneye

Misâk-ı Millî haritası,
Türk Tarih Kurumu

میتھاق مآخزیاتی

۱/۲۲۵۰۰۰۰

کتابخانه قیامت : الباس : باب عالی جاده شده

gidenlerin ise orta ve uzun vadede asimile olması öngörülüyor gibiydi. DEAŞ'ın sebep olduğu siyasal sonuçların başında Irak Türklerinin siyasal ve toplumsal gücünün zayıflatılması geliyordu.

DEAŞ'ın diğer bir önemli misyonu ise işgâl altında tuttuğu şehirlerin kimliğini yok etmekti. Bilhassa tarihî Musul şehrini... DEAŞ'ın Musul'dan Diyala'ya doğru ilerlediği güzargâhın çoğunda Türkler yaşıyordu. DEAŞ Irak'ta bulunduğu süre içinde yalnızca Türk nüfusun seyreltilmesini amaçlamadı, aynı zamanda bin yıllık maziyi yok etmek üzere programlanmış gibi, şehirlerin tarihî binalarını, camilerini, tekkelerini, türbelerini hedef aldı ve hepsini yok etti. Üstelik bu yalnızca DEAŞ eliyle tamamlanmış bir süreç değildi. DEAŞ işgâlini sonlandırmak üzere ABD liderliğinde harekete geçen 40'a yakın koalisyon gücü, DEAŞ eliyle yıkılamayan yerleri bu terör örgütüyle mücadele gerekçesiyle yıktı. Bin yıllık Türk mirasına sahip şehirler DEAŞ tarafından alttan, DEAŞ gerekçesiyle de üstten yıkıldı ve yerle bir edildi. BAAS rejiminde Irak'taki Türk varlığının geleceğine kasteden cinayetler işleniyordu. 2003 işgâliyle başlayan ve DEAŞ ile tamamlanan süreçte ise Irak Türklüğü'nün hem geleceğine hem de geçmişine kastedildi.

Irak Türkleri Sözlü Tarihi Projesi

Irak, tarihinin başlangıcında dünya ticaretinin en önemli ihtiyacı olarak belirlenmiş petrole sahip olma savaşlarına tanıklık etti. Sonra hiç tecrübe edilmemiş bir krallık dönemi ve tabiiyetine girmesi beklenen Iraklı kimliğinin inşa süreci yaşandı. Sonra Sovyetler Birliği tehdidine karşı kurulan Bağdat Paktı'na ev sahipliği yaptı. Sonra paktın bir araya getirdiği bölgenin devlet yöneticileri birer birer idam edildi; Irak kralı ise sokaklarda sürüklenerek katledildi ve akabinde Sovyet destekli bir cumhuriyet idaresine geçildi. Sonra Arap birliğini tesis etmeyi hedefleyen BAAS'ın bağımsız bir üssüne dö-

nüştü. BAAS, dönemi boyunca savaş ve işgâllerle boğuştu. Irak'a "Dünyayı tehdit eden ülke" ithamıyla "terör devleti" damgası vuruldu. Yine bu dönemde, kuzeyinde kurgulanan güdümlü yapının sebep olduğu siyasî, askerî ve ekonomik sorunlarla baş etmek zorunda kaldı. Sonra derin ve onarılması her açıdan zor bir yıkıma sebep olan Amerikan işgâline uğradı. Sonra işgâlin önünü açtığı DEAŞ eliyle işlerlik kazandırılan çok boyutlu siyasetin dehşetine maruz kaldı. Irak, bütün bu süreçlerde vesayetle ya da doğrudan gelen müdahalelerle her türlü yoksulluğu, kaosu, kargaşayı, katliamı yaşadı.

Irak tarihinin paradigmatik dönüşümü 2003 öncesi ve sonrası olarak ele alınabilir. 1918 itibariyle tesis edilen düzenin temel parametreleri 2003 yılına kadar güncelliğini korumuş, farklı yönetimlerin idaresinde de olsa "Türk politikası" gelen her yönetim tarafından tevarüs edilmiştir. 2003 sonrasında ise Irak bambaşka dengelerin esas sayıldığı bir yönelime icbar edilmiştir. 2003 öncesi Irak Türkleri-

nin maruz kaldığı her eylem, Türk varlığının geleceğini hedeflerken; 2003 sonrasında bu program iki boyutlu işler hale gelmiş ve Türklerin hem geleceğine hem de geçmişine kasteden eylemler hâkim hale gelmiştir.

Irak toplumunun her bir kesimi, yaşanan bu olayların dönüşümlü olarak fâili veya mağduru oldu. Irak Türkleri hariç... Onlar, yüzyıl boyunca Irak'ta yaşanan her sorunun, işgâlin, kargaşanın, kaosu doğrudan muhatabı ve mağduru olarak yaşadılar. Üstelik Irak'ın yüzyıllık tarihi hep maruz kalanlar ya da muaf olanlar eliyle yazıldı; hep onların tanıklığı esas sayıldı. Ta ki *"Irak Türklerinin Son Yüzyılı"* belgesel serisine kadar. Belgeselle birlikte bir ilk gerçekleşmekte ve Irak Türklerinin hikâyesi yerleşik / alışılmış anlatıların dışına çıkılarak Irak Türklerinin şahitlikliğiyle ele alınmaktadır.

"Irak Türkleri Sözlü Tarihi Projesi", Irak devletinin yüzyıllık panoramasını sunarken, merkeze bugüne dek yapılan çalışmalarda ihmal edilen ya da yok sayılan

Türk varlığını koymakta, Irak'ın alternatif tarihini Türkler üzerinden dikkatlere sunmaktadır. Çalışma, Irak devletinin kuruluşundan bugüne kadarki tarihi süreci kapsamaktadır. Proje kapsamında yapılan çalışmalar şunlardır:

- *Sözlü Tarih Çalışması*
- *Belgesel*
- *Kitap*
- *Albüm & Kitap*

Irak Türklerine yönelik çalışmaların ilki sözlü tarih projesidir. Sözlü tarih çalışması hem tür hem kapsam hem de muhteva bakımından alanında bir ilk olma hususiyetini haizdir. Çalışmada Irak'ın yüzyıllık tarihindeki ana hatları oluşturan dönemler ve Irak Türklerinin yüzyıllık hikâyesinde öne çıkan hadiseler yer almakta; çalışmanın muhtevasını ise bu hadiselerin doğrudan tanıkları ya da tanıkların birinci dereceden yakınları oluşturmaktadır. Başta 14 Temmuz 1959 ve 28 Mart 1991 katliamları olmak üzere önemli olayların tanıkları, ilgili güne dair tanıklığını aktardığı gibi, hadiselerin arka planına dair de değerlendirmelerde bulundular.

Bu proje, daha önce yine YTB bünyesinde hazırlanan Kırım Türkleri ve Ahıska Türkleri sözlü tarih çalışmalarının bir devamı niteliğindedir. Kırım Türkleri projesi 2014; Ahıska Türkleri ise 2019 yıllarında tamamlanmıştı. Her iki proje de -tıpkı bu projede olduğu gibi- kapsamı itibarıyla bir ilk olma hususiyetine sahipti. 2024 yılında tamamlanan *"Irak Türkleri Sözlü Tarihi Projesi"*, bu serinin üçüncü çalışması olarak yerini aldı.

Proje ön hazırlık safhasıyla birlikte üç yılda tamamlandı. Hazırlık aşamasında, sahayla ilgili literatür taranarak çalışmanın usul ve muhtevasıyla ilgili esaslar belirlendi. Yine bu kapsamda, 2022 yılının Ocak ayında Irak ziyareti gerçekleştirildi. Bu ziyaretin Bağdat'ta başlayan, sırasıyla Erbil, Kerkük, Mu-

Kerkük'te
Türkçe
yayınlanan
"İleri" gazetesi

29 Haziran
Cumartesi
1935

sul ve Telafer’de tamamlanan bir rotası vardı. Önce Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliğimizi, sonra Irak Türkmen Cephesi (ITC) başta olmak üzere resmî ve sivil bütün Türk temsilciliklerimizi ziyaret ettik. Çalışmanın kapsamı ve muhtevası da bu ziyaretlerle birlikte netleşti.

Saha çalışmasının akabinde, Irak Türklerinin yüzyıllık hikâyesini ortaya koyacak sorular belirlendi. Soruların büyük kısmı herkese yönelik olması itibarıyla geneldi, bir kısmı ise kişinin belli bir döneme yahut hadiseye dair hususî tanıklığından

yonu zorluklar çıkaracağından Bağdat, Erbil, Musul, Telafer ya da diğer şehirlerden dâhil olacak katılımcıların Kerkük’e gelmeleri sağlandı.

Sözlü tarih çalışmasından hareketle, 40 dakikalık belgesel filmi hazırlandı. Yüzyılın serencamını kırk dakikada özetlemek ve bunu yeni dönem belgeselcilik diliyle yapabilmek için aylar süren bir planlama yapıldı. İzleyiciye tarihî açıdan nesnel bir malumat sunan belgeselin anlatım biçimi dijital platformların hız ve estetiğine sahiptir. Belgeselde, Irak ile Irak Türklerine ait tarihin kesiştiği son yüzyıl ele alın-

Osmanlı'nın son dönemlerinde Musul iskelesi

hareketle özeldi. Daha sonra bu soruların cevabını vermeye en yetkin ve temsil gücü yüksek kişiler seçildi. Sözlü tarih çalışmasında 76 katılımcı yer aldı ve ilgili dönemlerin/hadiselerin tanıklarıyla yapılan röportajların kayıtlarıyla biçimlendi. Sözlü tarih mülâkatlarının çekimlerinde farklı lokasyonlar için geniş katımlı ve birden çok ekip yer aldı. Çekimlerin Türkiye’deki ayağı İstanbul ve Ankara’da; Irak’taki ise Kerkük şehrinde yapıldı. Irak’ta geniş bir ekibin, çok sayıda ekipmanın mobilizasyon-

maktadır. Belgesel Irak’ın yüzyılını dönemselleştiren ve dönemlerin birbiriyle olan ilgisine dikkat çekerek bir söylem üreten muhtevaya; genel akışta da yüzyılın siyasî panoramasını sunan bir aksa sahiptir.

Irak Türkleri sözlü tarih çalışmasının diğer çıktısı ise elinizdeki bu kitaptır. Bu kitap, Irak Türkleriyle gerçekleştirilen röportajların derleme ve tasnifiyle ortaya çıkmıştır. Kitabın hazırlık aşamasında

öncelikle röportajlar deşifre edilmiş, metinler daha sonra Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Elde edilen metinler dikkatle okunarak kişi, konu, bilgi ve önem kriterlerine göre seçilerek dokuz başlık altında bir araya getirilmiştir:

- *Türklerin Irak'taki 1200 Yıllık Tarihi*
- *Irak'ın Osmanlı'dan Ayrılışı, İngiliz Mandası ve Krallık Dönemi (1918 - 1958)*
- *Cumhuriyet Dönemi (1958 - 1968)*
- *BAAS Dönemi (1968 - 1979)*
- *Saddam Dönemi (1979 - 2003)*
- *Amerikan İşgâli (2003 - 2011)*
- *Amerika'nın Çekilişi ve DEAŞ (2011 - 2017)*
- *Irak Türklerinin Bugünü*
- *Irak Türklerinin Gözünden Türkiye*

« ... »

Irak Türklerinin Son Yüzyılı ismini taşıyan bu kitap, kronolojik ve tematik olma hususiyetine sahiptir. Çalışmada yer alan tanıkların, farklı dönem ve olaylar ekseninde konuşmaları böyle bir tasnif usulünü zarurî kılmıştır. Her bir tanığın konuşmalarını müstakil olarak kitaba almak yerine, ilgili dönem ve konu bağlamında verilmesi, okuyucular için de büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Irak Türklerinin macerasının tarihi akış ve konu bütünlüğü içinde anlatılması, meselenin daha iyi anlaşılmasına önemli bir katkı sunacaktır. Bu kitapta ayrıca çok sayıda görsele yer verilmiştir. Konuşmaların daha iyi bir zeminde anlaşılması için kitap, döneme ve hadiselelere dair fotoğraflarla zenginleştirilmiştir.

Sözlü tarih, belgesel, albüm, kitap gibi hazırladığımız çalışmalar dizisi Irak Türklerine yönelik bu kapsamda ele alınmış ilk çalışma hususiyetini hazırladığıdır. Irak'ta, Irak Türklerine 1959'dan beri Türkmen, konuştukları dile ise Türkmence denilmektedir. Bu tanımlama o günün devlet idarecileri

tarafından, devlet zoruyla dayatılmıştı. Ancak bu proje kapsamında hazırlanan çalışmalar dolayısıyla Irak'ta "*Türkmen*" olarak anılan topluluğa ilk kez "*Türk*" denilmiş oldu. Yarım asrı aşkın bir süre sonra Türk devletinin popüler çıktıları da olan bir projesinde yapılan tanımlama, tarihi statünün iadesini teklif eden bir mahiyete sahiptir. Bu kitap, uzun ve meşakkatli bir çalışma sürecinin neticesinde, Irak Türklerinin kim, hangi isme sahip olduklarını hatırlatmak ve yüzyıllık hikâyelerini kendi tanıklığıyla sunmak üzere hazırlandı.

Projede, hazırlanan çalışmaların maneviyatına ve elde edilen neticenin geleceğe not düşeceği ümidine emeğini hasreden onlarca isim yer aldı. Bu kitabın ve genel olarak bütün projenin hazırlanmasında süreç boyunca hem sahada hem de masada desteğini ve dostluğunu esirgemeyen Prof. Dr. Serhat Ahmet Erkmen'e yürekten teşekkür ediyorum. Bu ve bundan önceki Kırım ve Ahıska projelerinde hem birlikte çalışmaktan hem de Türklerin en önemli meseleleriyle ilgili sorumluluğu birlikte paylaşmaktan her daim mutluluk duyduğum kıymetli dostlarım İsa Akpınar, Ekrem Arslan ve Mustafa Taşçı'ya da ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Bu projenin, yürüttüğü çalışmalar itibarıyla ülkemizin en stratejik kurumları arasında yer alan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) destek ve katkılarıyla hayata geçirildiğini belirtelim. Türkiye dışındaki Türk varlık ve mirasını koruma ve Türk milletinin sorunlarıyla hemhal olma misyonuyla hareket eden ve Türk kültürüne dair kazanımlarını çeşitlendirme noktasında başarılı çalışmalar yürüten YTB Başkanı Abdullah Eren'e ilgi ve desteği için medyunu şükranım.

Geçmişe ait anlatı geleceğin yükü değil, kolektif bilincin dayanağıdır. Ancak gelecek dünün izinde değil, daha çok bugünün çabasında formunu bulur. Bu yaklaşımın belirleyici olduğu çalışmamızın Irak Türklerinin geleceğine katkı sunması umuduyla...

DEVİRİMLER VE KATLIAMLARIN GÖLGESİNDE IRAK TÜRKLERİNİN KİMLİK VE VARLIK MÜCADELESİ

PROF. DR. SERHAT ERKMEN

Türklerin Irak'a yerleşmesinin tarihi, 9. yüzyılın erken dönemlerine kadar götürülebilir. Selçukluların bugünkü Irak topraklarındaki Abbas Halifeleri'ne destek vermek amacıyla bölgeye gelişlerinden başlayarak dalgalar halinde Irak'a yerleşen Türkler; bugün Kerkük, Erbil, Musul, Bağdat, Diyala ve Selahaddin vilayetlerinin sınırlarında kalan birçok yerleşim yeri kurmuşlardır.

400 yıllık Osmanlı hâkimiyeti döneminde de devam eden Irak'a Türk yerleşimleri, bugünkü Irak'ın kuzeyinden güneyine, batısından doğusuna neredeyse her köşesine dağılmıştır. Bu nedenle, bugün dahi Irak'ın hemen her köşesinde Türklerin yüzyıllara dayanan izlerini görmek mümkündür.

Asırlar boyu Irak'ın “*efendi*” milleti olarak adlandırılan Irak Türklerinin hikâyesinin hüznü fas-

lı, bugün adı Irak olan Mezopotamya topraklarının Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmasıyla başlar. 1918'den sonra İngiliz idaresine geçen Irak toprakları, bağımsızlığın elde edildiği 1932'ye kadar Milletler Cemiyeti gözetiminde Vesayet Yönetimi'yle idare edilmiştir. Bağımsızlığını aldıktan sonra 1958'de gerçekleşen bir devrim ile krallıktan cumhuriyete dönüşen Irak, o tarihten sonra da uzun süreli bir istikrara sahip olmamıştır.

1963 ve 68 yıllarındaki Baasçı darbeler, 1979'da Saddam Hüseyin'in iktidara gelmesi, 1980-88 İran-İrak Savaşı, 1990 Irak'ın Kuveyt'i işgali ve 1991 Körfez Savaşı, 2003'te ABD'nin Irak'ı işgali ve 2005'ten sonra Irak'ın etnik ve mezhepsel iç savaflara sürüklenmesi, Irak tarihinin en kritik dönüm noktaları olarak gösterilebilir. Bu kritik dönüm noktalarının her birinde Irak Türkleri yeni sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır.

Irak'ta ulus ve devlet inşası birbirine paralel yürüttüğünden Türkler, Irak'ın eski hâkimleri ve yöneticileri olarak "öteki"ler arasında müstesna bir yere sahip olmuşlardır. Belki de Irak Türklerinin "Türkmen" olarak adlandırılması bile onlarla etrafındaki dünya arasına bir duvar örülme çabası olarak görülebilir. Bağdat'taki siyasi otorite ve ideoloji değişse de Irak Türkleri hep tehdit algısının odağına konulmuş ve kontrol edilmesi gereken bir grup olarak görülmüştür.

Irak Türkleri 1000 yılı aşkın süredir Irak'ta yaşayan; kökleri Türkistan, Maveraünnehir ve Horasan'a dayanmasına rağmen Irak topraklarının yerleşik halkı haline gelmiş bir topluluktur. Bu nedendir ki Irak devleti kurulurken sayısal azlığa çokluğa bakmaksızın Irak'ta azınlık olmayı kabul etmemiş, kurucu unsurlar arasında yer almıştır.

Irak Türkleri kendi tarihleriyle Irak tarihini öylesine birbirine bağlamıştır ki Irak'ta yaşanan tüm kritik dönüm noktaları Türkleri doğrudan ve derinden etkilemiştir. Bu nedenle Irak Türklerinin son yüz yıllık serüveni, Irak siyasi tarihinin kritik dönüm noktalarıyla paralel bir seyir takip etmiştir. Ayaklanmalar, devrimler, savaşlar, çatışmalar, katliamlar kadar siyasi mücadele, kültürel gelişme, zenginleşme Irak Türklerinin yakın dönem tarihinin önemli hadiseleri olmuştur. Irak tarihinin bütün dönüm noktaları, Türkler üzerinde kalıcı bir iz bırakmıştır. Bu nedenle, Irak'ta Türklerin yakın tarihi kronolojik açıdan değil Irak siyasi tarihinin dönemeçleri çerçevesinde ele alınmıştır.

Yol Ayrımı: İngiliz İşgali, Arap İsyanı ve Telafer'deki Kaçakaç Ayaklanması

Henüz daha 1. Dünya Savaşı'nı bitiren anlaşmaların mürekkebi kurumamışken bugünkü Irak topraklarında İngiliz Vesayet Yönetimi'ne karşı başlatılan ayaklanmalara Türkler de katılır. Tarihi kaynaklar, Irak'taki 1920 İsyanı'nı İngiliz Vesayet İdaresi'ne karşı bir Arap isyanı olarak anlatır. Bu anlatı bir dereceye kadar doğrudur. İsyân temelde, 1917'den beri Osmanlı Devleti'nin bugün Irak olarak anılan topraklarının işgaline karşı bölge sakinlerinin milliyetçilik ve dini saikleriyle ortaya çıkmıştır (*Zubaida, 2002*). İngiliz sömürgeciliğine karşı, Suriye'nin Deyrizor şehrinden başlayarak Irak'a doğru yayılan ayaklanma Musul'a ulaştığında, o günlerde de Türkmen yerleşim yeri olan Telafer'de hızlı ve güçlü bir destek bulur.

Irak'a doğru yayılan bu isyan dalgasında Telaferli Türkler, İngiliz güçlerine yönelik saldırılarıyla ilçeyi kısa sürede işgalden kurtardılar. İngilizlerin buna tepkisi ise çok sert oldu. İngilizler ilçeyi bir süre sonra geri almış olsa da geride Telaferlilerin halâ gururla andıkları Kaçakaç (*Kaçakça*) İsyanı nesillerden nesile anlatılacak bir hikâyeye dönüştü.

Telafer Kaçakaç'ı, 1920 İsyanı'nı anlatan tüm çalışmalarda kısa ya da uzun anlatılmakla beraber ülkemizde yeterince dile getirilmeyen bir hususiyete sahiptir. Telafer Türkü'nün İngiliz işgaline bir tepkisi olan Kaçakaç, o dönemde Anadolu'da yürütülen Kurtuluş Savaşı'ndan tamamen bağımsız değildir.

İngilizlere karşı ayaklanan Arapların bir kısmı da o dönemde Anadolu'da verilen istiklal mücadelesini kendileri açısından fırsat olarak görüyordu. Kurtuluş Savaşı, bir yandan Arapların da savaştığı İngiliz ve Fransızla-

1920'de İngiliz işgaline karşı başlatılan ayaklanma (Kaçakaç Direnişi, Telafer) anısına bastırılan pul

Irak Cumhuriyeti
1965

— برخی ماده —

دولت عثمانیه در موصفاً عرب الذیله مکرمه الملک . بر تسمیه اول
۱۹۱۸ تاریخ ما که در حیدر عقیقه مناصح اردو لک استغالی الله قاله
اقامت مقداتی اهل السند سرتی بیاه ایله حکم آیه توفیقاً نصیه
ایلیک را هم که حکم مذکور خط ما که داخل و خارج و بیاه قضا
املا مقصد و لیکرینه قاضی صورت تقابل و خدا مارو حسابیه
مخبر و مقود عقیقه و اجتهاد لریه شرائط محلیه لریه غایب
عائیه عثمانی السلام الذیله مکرمه بولونه اقامه لکست مجوسی
حقیقه و اجماعاً بیج به تفسیر قبولاً تمیز به کله . —

— اکتبی ماده —

اهالی الملک سربینه قاکتره فانه آای عاده لریه آنا و الله القاه
انچه اولاه الوی ثلثه اجماع لری ارای به کله سرتی آای عاده
راجعت ایلر منی قبول ایدیه . —

Misâk-ı Millî
Beyanname'si'nin
birinci ve ikinci
maddeleri

rı meşgul etmesi diğer taraftan Arapların kurduğu askeri birliklerin komutanlarının çoğunun eski Osmanlı subayı olması karşılıklı bir iş birliği olanağı sunuyordu. O tarihlerde, Mustafa Kemal'in Irak

mek zorunda kalmıştı (*Şenel ve Sayhood, 2009*). Bu nedenle Irak'ta gerçekleşen ayaklanma, işgali hazmedememiş Telaferli Türklerin kısa sürede ilgisini çekti. Bu çerçevede Telafer'deki Türkmen aşiretle-

ve Suriye'de gerçekleşen isyanlarla yakından ilgilendiği öteden beri bilinir (*Yılmaz, 2014*). Stratejik bir perspektifle İngilizlere karşı başlatılan isyanın Kurtuluş Savaşı'na sağlayabileceği katkı sayesinde, İngiltere karşıtı isyana Anadolu'dan para ve silah yardımı yapılmıştır (*Tauber, 1994*). Bu ilişkinin sonuçlarından birisi Deyrizor'dan çıkan İngiltere karşıtı ayaklanmanın Musul'un batısına kısa sürede yayılması oldu. Musul'un batısı denilince de akla elbette ilk gelen yer Telafer'dir.

Birinci Dünya Savaşı'nın akabinde Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında olan Telafer, Musul'un Sincar ilçesine bağlı bir kasabaydı. 1917'de bucak yapılan Telafer'de 1. Dünya Savaşı bittiğinde halâ bir Osmanlı kaymakamı görev yapıyordu. Musul'un işgali sonrasında bir İngiliz heyeti Telafer'i teslim almaya geldiğinde Kaymakam Muhittin Bey Telafer'i teslim etmeyi reddetmişse de ateşkes belgesinin bir nüshası kendisine gösterilince yönetimi teslim et-

ti de Musul'daki aşiretlerin teşkilatlanmasını sağlamak üzere kurulan Milli Heyet adlı komite çerçevesinde kendi içinde örgütlendi. Nitekim o dönemde Telafer'in önde gelenleri ile Musul'daki komiteler arasında sürekli temas olduğu tarihsel kayıtlarda yer almaktadır.

İngilizlere karşı örgütlenen isyan, Musul'da tam olarak aktif hale geldikten kısa bir süre sonra Telafer'e ulaştı. Türkmen aşiretler Telafer'de bulunan İngiliz asker ve polislerine karşı düzenledikleri operasyonlarla çok kısa bir süre içinde Telafer'i kontrol altına aldı. İngilizlerin Telafer'i almak için yaptıkları ilk girişimler başarısız oldu. Ancak Musul'a doğru yayılan çatışmalarda isyancıların yenilmesinden sonra İngiliz ordusu Telafer'e doğru harekete geçti. Telafer'e gelen İngiliz güçleri burayı yakıp yıktıktan sonra şüpheli gördükleri kişileri, bunların ailelerini ve masum insanları çöle sürdüler (*Wilson 1931*). İngilizlere karşı savaşan Türkmen aşiretlerden olu-

şan küçük bir grup, bir yıl kadar Telafer civarında çatışmaya devam etti (*Şenel ve Sayhood, 2009*).

Irak tarihi açısından Telafer’de yaşananlar, ülkenin geneline yayılan 1920 Devrimi’nin ilk kıvılcımı olması açısından önemliydi. Türkler açısından ise başka bir önemi vardı. Bilindiği üzere Irak’ın kurulması arifesinde başlayan işgale ve işgalciye karşı direniş tohumları, 1920’nin ortalarında Telafer’de atıldı. Irak hükümetleri bu kıvılcımı hiç unutmadı ve Telafer’in gelişmesini engellemek için her türlü zorluğu çıkarmaya devam etti. Fakat asıl önemlisi, Irak 2003’te işgal edildiğinde Telafer yeniden işgal karşıtı hareketlerin sembollerinden ve merkezlerinden birisi oldu.

Ana Vatandan Kopuş ve Kerkük’te İlk Katliam (Levi)

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu anlaşması olan Lozan Antlaşması görüşmeleri, son derece yoğun ve sert bir diplomatik mücadeleye sahne olmuştu. Bu mücadelenin sonunda, hedef-

lerin çoğuna ulaşılmıştı. Ancak Misâk-ı Millî sınırları içinde bulunan Hatay ve Musul gibi yerlere dair sorunların çözümü, dönemin şartları gereği sonraya bırakılmak zorunda kalmıştı. Hatay’ın 1939’da Türkiye Cumhuriyeti’ne katılımıyla Hatay meselesi çözüme kavuştu. Ancak Musul’da süreç çok daha farklı ilerledi. Musul sorunu tartışılırken genellikle Musul’un hangi şartlarda Misâk-ı Millî’ye dâhil edilemediği tartışılır. Fakat Musul’un Irak Türkleri

açısından ne ifade ettiği ve bu süreçte yaşanan gelişmelerin onları nasıl etkilediği konusu çoğunlukla ihmal edilir. Bu sürecin incelenmesi çok önemli bir tarihsel gerçekliğin altını çizer: Irak’ı ilgilendiren her büyük değişim doğrudan Irak Türklerini etkiler. Musul sorununun doğrudan Irak Türklerini ilgilendirmesi ve bu süreçte onların ana vatana bağlı kalmayı sonuna kadar desteklemesi, beraberrinde bir katliamı getirir: Levi Katliamı.

Mondros Ateşkes Antlaşması 30 Ekim 1918’de imzalandığı zaman, İngiliz ordusu henüz Musul’a ulaşmamıştı. İngilizler, 1. Dünya Savaşı’nda Irak’ta savaştıkları Osmanlı ordusu karşısında çok zor du-

Taşköprü,
Kerkük
1913

rumda kalmışlardı. Bu nedenle, Musul’a ancak Osmanlı ordusu çekildikten sonra Mondros Antlaşması’ndaki boşluklardan yararlanarak 6 Kasım 1918’de girebilmişlerdi (*Yeşilbursa, 2009*). Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra toplanan San Remo Konferansı ile Musul, İngiltere’nin himayesindeki Irak topraklarında bırakıldı. Fakat Kurtuluş Savaşı’nın başarısıyla, daha evvel imzalanan anlaşmalar geçerliliğini yitirdi. Bu nedenle yeni bir yol doğdu: Lozan.

Musul meselesinin Lozan'da nasıl ele alındığı konusuna girmeden önce çok önemli bir hususa temas etmekte fayda vardır: Revandüz Harekâtı. Bu harekât, Atatürk'ün TBMM Başkanı sıfatıyla Şefik Özdemir Bey'i, Musul'da işgale uğramış bölgeleri geri almak üzere görevlendirmesiyle başlatılan bir operasyondur. Revandüz Harekâtı aslında dönemin TBMM'sinin Musul'a verdiği önemi göstermesi açısından son derece kıymetlidir (*Türkmen, 2017*). Türkiye, Özdemir Bey üzerinden Musul'da harekât yürütürken İngilizler de işgal ettikleri bölgede hâkimiyet sağlamak için Yüzbaşı Noel'in eliyle faaliyetlerde bulunur.

İngilizlerin bölgedeki en önemli faaliyeti, başta Kerkük olmak üzere Türkleri baskı altına almaktı. Noel'in Kerkük'ü yönetmesi için atadığı Yüzbaşı

Hristiyan ve 1'i Yahudi'ydi. Ancak İngilizlerin idare tarzı halk arasında hoşnutsuzluk yaratıyordu. Bölge yönetimine karşı hoşnutsuzluk kısa sürede artarken 1920 İsyanı, Kerkük'e sıçradı. Bu isyanın arkasında Türkler vardı. Ayaklanma diğer bölgelerde olduğu gibi Kerkük'te de uzun süreli olmadı ancak Kerkük Türklerinin İngilizlerin Irak politikasına karşı duruşları devam etti.

Kerkük Türkleri, Lozan Barış görüşmeleri başladığı sırada İngiliz işgalini kabul etmeyen tutumlarını sürdürüyordu. Lozan Antlaşması'nın en çetin konu başlıklarından birisi Musul olmuştu. Konferansa katılan Türk heyeti, Misâk-ı Millî içinde kalan Süleymaniye, Musul ve Kerkük illerinin geri alınması konusunda son derece kararlıydı (*Karataş, 2007*). Bu nedenle, Lozan Konferansı'nda Türkiye-Irak sınırı-

nın belirlenmesi, en tartışmalı husus oldu. Bölgenin demografik yapısı hakkında konferansta sunulan raporlar, o dönemde Musul vilayetindeki Türk varlığı hakkında son derece güçlü bilgiler içeriyordu. Lozan Konferansı'nda Türk tarafının 1. Dünya Savaşı öncesi Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfus kayıtları çerçevesinde sağladığı verilere göre Musul vilayetinde yerleşik nüfus 503.000 civarındaydı. Bu verilere göre Musul vilayetinde;

Longring'in Kerkük'te kurduğu idare meclisi, bu hususta önemli bir fikir veriyordu. Kerkük ilinin idare meclisi geniş anlamda 12 kişi iken şehir merkezi temel alındığında Kerkük'ü 7 kişinin temsil ettiği görülüyordu. Bunlardan 3'ü Türkmen, 2'si Kürt, 1'i

de; 263.830 Kürt, 146.960 Türk, 43.210 Arap, 18.000 Yezidi ve 31.000 de Müslüman olmayan nüfus bulunuyordu (*Kılıç, 2008*). Lozan'da uzayan görüşmeler neticesinde Musul konusunda bir çözüm ortaya çıkmadı. Musul konusundaki çözümsüzlüğün diğer

Cemal Paşa, Anazzah aşiret liderleriyle birlikte Bağdat'ın güneyindeki El Hilla yakınlarında Fırat nehri üzerine inşa edilen El Hindya barajının bitişini kutluyor

meselerde karara varılmasının önünü tıkayacağı gerekçesiyle bu sorunun Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonraki 9 ay içinde İngiltere ve Türkiye arasında ikili bir müzakere çerçevesinde çözülmesine, bu sürecin sonunda çözüm bulunamaması halinde ise sorunun Milletler Cemiyeti'ne götürülmesine karar verildi (*Karataş, 2007*). Meselenin Lozan'da sonuçsuz kalmasıyla 1924 yılında ikili görüşmeler için takvim oluşturuldu. Bu takvimin bir aşaması olarak Mayıs 1924'te Haliç Konferansı'nın toplanması kararlaştırıldı.

Bu süreçte bir yandan İngiltere ile Türkiye arasındaki Musul gerginliği sürerken diğer yandan İngiltere, Irak'ta yeni bir düzenin inşası için uğraşıyordu. İngiltere, kendi siyasetinin güdümünde bir krallık kurulabilmesi için daha evvel kendisiyle iş birliği yapan Faysal bin Hüseyin El-Haşimî ile anlaştı. Faysal'ın, Irak kralı olarak atanmasına dair yapılan plebisitin sonucunda Kerkük Türklerinin tepkisi son derece dikkat çekiciydi. Irak genelinde %96 destek bulduğu açıklanan Faysal'a karşı çıkan %4'lük kesim Kerkük'tendi. Kral olarak atanan Faysal için yapılan seçimi protesto eden, karşı çıkan ve hatta sandıkları kıran Kerkük Türkleri, Faysal'ı o kadar kabul etmemişlerdi ki taç giyme törenine katılmamışlardı (*Bakır ve Kayalan 2019*).

Kerkük Türklerinin tepkisini onlara yanaşarak kıramayacağını anlayan İngilizler, bu kez Telafer'de gerçekleştirdikleri planı tekrar uygulamaya koydular. 4 Mayıs 1924 tarihindeki Levi, Ermeni, Nasturi ve Kerkük Katliamı gibi farklı isimlerle anılan katliam; hem zamanlaması hem de gerçekleşme biçimi bakımından Irak Türklerine yönelik diğer katliamlarla büyük benzerlikler gösterir. Ancak bu katliam, sadece yerel koşullarla izah edilemez. Katliam, Türkiye Cumhuriyeti ve İngiltere arasında Musul'un geleceği için konferansların yapıldığı bir zamanda gerçekleştirilmiştir.

4 Mayıs 1924 tarihinde, Ramazan Bayramı arifesinde, bir İngiliz askerinin Kerkük çarşısında bir şeker-ciden para vermeden zorla şeker almaya kalkışması üzerine Türkmen bakkal ile yaşadığı tartışma kısa sürede kavgaya dönüşmüştü. Bunun üzerine İngilizlerin Iraklı Hristiyan Nasturilerden oluşturduğu ve bir süre önce Musul'da karışıkları olaylar nedeniyle Kerkük'e sürgüne gönderdikleri Levi isimli askeri birliğin unsurları Türklere saldırdılar. Bu saldırıda, şehir merkezindeki dükkânları ve büyük çarşığı yaktılar. Oradaki Türkleri öldürüp kadınların iffetine tasallutta bulundular. Bu hadise Kerkük'e yayılınca, Türkler ellerindeki hafif silahlarla İngiliz güçlerine karşı mücadeleye giriştiler. Bunun üzerine İngiliz Hava Kuvvetleri şehri bombalamaya başladı ve olaylar üç gün üç gece sürdü. 72 saat süren katliamda Kerkük'ün önde gelenlerinden Şeyh Mahmut ve ailesi başta olmak 280 Türk şehit edildi. Bu katliam sırasında Kerkük Kalesi civarındaki evler ile iş yerleri de yağmalandı (*Bakır ve Kayalan, 2019*).

Levi Katliamı, Irak'taki diğer Türk katliamlarına nazaran daha az bilinmektedir. Bununla birlikte tek seferde, Irak'ta en çok Türkün katledildiği olay olması ve zamanlaması açısından büyük önem taşır. Katliamın gerçekleşmesinden sadece iki hafta sonra 19 Mayıs 1924'te, Musul konusunu ele almak üzere İngiltere ve Türkiye arasında Haliç Konferansı yapılacaktı. Eğer bu konferans devam ederken Türkiye toprakları içinde başka bir ayaklanma daha meydana gelmemiş olsaydı, Haliç Konferansı ile Levi Katliamı arasındaki ilişki zayıf bulunabilirdi. Fakat Kerkük'te Irak Türklerine saldırarak katliama neden olan Nasturilerin Türkiye'de yaşayan akrabaları, Haliç Konferansı sırasında Hakkâri'de Nasturi Ayaklanması'nı başlatınca konferans ile katliam arasındaki ilişki inkâr edilemez bir biçimde ortaya çıktı (*Şimşir, 2005*).

Nihayetinde Musul sorunu, Milletler Cemiyeti'nde 19 Eylül 1924'te görüşülmeye başlandı (*Bolat, 2006*).

Türkiye, bölge insanıyla kurduğu tarihsel ve derin bağlardan o kadar emindi ki Musul ve Kerkük'ü de kapsayan coğrafyada bir halk oylaması yapılmasını önerdi. İngilizler ise bölge halkının “*cahil*” olduğunu ileri sürerek kaybedecekleri bir halk oylamasından kaçınmak için bu teklifi reddetti (Öke, 1992). Sonuç olarak Milletler Cemiyeti, o dönemde uluslararası sistemin en güçlü aktörlerinden olan İngiltere lehine kadar vererek nüfuslarının büyük kısmı Türklerden oluşan Musul, Kerkük ve Erbil'i kapsayan Musul vilayetini, İngiltere'nin Vesayet Yönetimi altındaki Irak'a verdi. Türkiye Cumhuriyeti kararı reddetmek istese de o sırada baş gösteren Şeyh Sait Ayaklanması nedeniyle kararı kabul etmek zorunda kaldı (Şimşir, 2005). 5 Haziran 1926'da imzalanan Ankara Anlaşması sonucunda, dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü (Aras) Bey'in ifadesiyle Musul “*bağrımıza taş basarak terk ettiğimiz*” bir vatan parçası olmuştu. Musul vilayetinin Irak'a verilmesiyle yüzbinlerce Türk ana vatandan fiziken kopmak durumunda kaldı.

Irak'ta Sınıflar, Toplumsal Dönüşüm ve Yine Katliam

Irak'ın batı doğu istikametinde Telafer'den Mendeli'ye, Erbil'den Bağdat'a kadar geniş bir kuşağa dağınık bir şekilde yayılan Türkler, toplumsal dönüşümden en hızlı etkilenen toplum olmuşlardır. Hanna Batatu'nun Irak tarihi ve toplumsal sınıflarına ilişkin ansiklopedik eserinde anlattığı üzere Türklerin Irak'ta yerleşik olduğu Telafer, Erbil, Altunköprü, Kerkük, Karatepe, Kifri ve Tuzhurmatu gibi yerlerdeki varlıkları inkâr edilemez bir gerçeklikti. Ancak petrol bulunana kadar sadece tarımsal üretime dayalı bir ekonomisi olan Irak'ta Türkler, büyük toprak sahipleri değillerdi. Batatu'nun, devrimin gerçekleştiği (*krallığın yıkıldığı*) 1958 yılında Irak'ta toprak sahipliği üzerine hazırladığı istatistiklerinde bu gerçeklik uzun uzun anlatılır. Irak Türkleri Kerkük, Erbil ve Musul gibi önemli tarım

şehirlerinde yaşamalarına rağmen toprak reformu yapılmasının planlandığı 1958 yılına gelindiğinde Irak'ta 30.000 dönüm ve üzeri toprağı bulunan 41 aile arasında hiçbir Türkmen yoktu. Buna karşılık 1 Kakai, 1 Yahudi, 1 Yezidi ve 7 Kürt aile bulunmaktaydı. Yani ülkenin çoğunluğunu oluşturan Arapların dışında büyük toprak sahiplerinin yaklaşık dörtte biri azınlıklardı. Türkmenlerin kendi içindeki nüfus dağılımlarında da kentlerde yaşadıkları ortaya çıkıyordu. O dönemin kayıtlarına göre 1958 öncesi Irak Türklerinin üçte ikisi şehir merkezlerinde yaşıyordu (Batatu, 1978). Doğrusu, Osmanlı hâkimiyetinin çok öncesinden beri Irak'ta yaşayan Türkler genellikle askerlik, mülkî/idarî yöneticilik, ticaret gibi işlerle uğraştıkları için bu sonuçlar hiç de şaşırtıcı değildi.

Ancak Irak Türklerinin şehirlerde yaşamasının son derece önemli sonuçları oldu. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Kerkük ve civarında bulunan petrol rezervleri Türklerin yaşadıkları bölgeleri maddi olarak değerli kıldığından tarımsal alanlar daraldı. Irak Türklerinin çoğu, petrol üretiminin sonucu olarak gelişen petrol şirketleri ve petrole bağlı iş sahalarında çalışmaya başladılar. Böylece Kerkük'teki petrol şirketlerinde çalışanların çoğu Kerkük'te yaşayan Irak Türkleriydi. Bu ekonomik dönüşüm ve feodaliteden az gelişmişliğe geçiş, politik şiddeti beraberinde getirdi. Bu şiddetin ilk kurbanları arasında Irak Türkleri de vardı.

Bugün Irak Türkleri tarihinde Gavurbağı Katliamı olarak geçen olaylar, Türklerin Irak'ın iç dinamiklerinden ne kadar etkilendiğinin bir göstergesidir. Olay, Kerkük'te Gavurbağı (*Hristiyan Bahçesi*) adı verilen yerde gerçekleşmesi sebebiyle bu isimle anılır. Görünüşte bu katliam, grev yapan petrol işçilerine güvenlik güçlerinin müdahalesi sırasında bir arbede sonucu yaşanmıştı. Gerçekte ise Irak'ta çok daha büyük bir iktidar mücadelesinin Kerkük'e yansımasydı.

Irak hükümetinin İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'yla yakınlaşması nedeniyle İngiltere, Irak'ta darbeyi desteklemiş ve ülke içinde hayli sert bir sıkıyönetim kurulmuştu. 2 Mart 1946'ya kadar uygulanan sıkıyönetim süresince Irak'ta, en çok komünist hareket güçlenmişti. Irak Komünist Partisi (IKP) ülkede sendikaların kurulmasına öncülük ediyor ve işçilere destek vererek gücünü artıyordu. Petrole dayalı bir sanayileşmenin sonucu olarak Irak Petrol

greve IKP tarafından katılım ve destek çağrıları yapılmıştı. Irak hükümeti sert tedbirler alma yoluna gitti. Partinin grevdeki ağırlığı hissedildikçe güvenlik güçleri sertleşmeye başladı ve sonuçta 12 Temmuz günü göstericilere karşı saldırı düzenlendi. Çıkan arbedelerde, sayıları 5000'i bulan gösterici ve işçilerin üzerine ateş açıldı ve olaylar büyüdü (*Bata-tu, 1978*). Olaylarda çok sayıda Türk ölse de sadece Habib Seyit Salih ve Şakir Merdan gibi birkaçının

Sendikası, zamanla en önemli sendikalardan biri hâline geldi. Irak petrollerinin büyük bir kısmının çıkarıldığı Kerkük'te, işçilerin çoğu Türk olunca mesele sadece sendikal bir harekete karşı sertlik yanlısı bir hükümet uygulaması olmaktan çıktı. Çoğunluğunu Türk işçilerin oluşturduğu Kerkük'teki petrol sendikası kolu 3 Temmuz 1946'da greve başladı. Enflasyon ve düşük ücretleri protesto için başlatılan

ismi basına yansıdı. Hükümet, olayları yatıştırmak için gazeteleri toplatmış ve daha fazla bilgi alınmasını engellemişti. Olaylarla ilgili hazırlanan resmi raporda; işçilerin silahsız olduğu, ölüm ve yaralanmaların çoğunun açılan ateşten kaçarken meydana geldiği belirtiliyordu. Yani Irak'ta Türkler bir kez daha baskıya uğradıktan sonra katledilmişti (*Marjeed, 2022*).

Türk ordusu
Kütül'amâre
Kuşatması'nda
Irak, 1916.

Gavurbağı Katliamı, Türkmenler kadar Irak'ın da içinde güçlü bir değişime işaret etmesi anlamında önemliydi. Nitekim 10 yıl kadar sonra Irak'ta yaşanan devrimin ertesinde komünizm bir kez daha bahane edilecekti.

diği darbe sonucu, Irak'ta monarşi sona erdirilerek cumhuriyet ilan edilmişti (Romero, 2011).

1952'de Mısır'da Cemal Abdunnâsır öncülüğünde gerçekleşen Hür Subaylar Darbesi, Arap Orta

Doğusu'nda darbeler ve devrimler dönemini açmıştı. Mısır'ı Suriye, Irak ve Libya gibi örnekler izledi. Birçok Arap ülkesi de benzeri devrimlerle krallıklarının yıkılması için başta Batı ülkelerinden destek sağlamak üzere birçok tedbire başvurdu. Bu perspektiften bakıldığında 1958 yılında Irak'ta yeni bir dönem başladığı görülür.

Önceki darbeler, Irak'ta sadece yönetici grubun değişmesini hedeflerken 14 Temmuz 1958'i devrime dönüştüren şey Irak'ta ekonomik, toplumsal, siyasal ve ideolojik bir dönüşümü hedeflemesiydi. Bu bağlamda, Irak'ın hem iç dinamiklerini hem de dış ilişkilerini değiştiren 58 Darbesi; neden olduğu toplumsal, ekonomik ve siyasi sonuçlar açısından değerlendirildiğinde devrim isimlendirmesini hak eder. 1958 Darbesiyle birlikte Irak'ta krallık yıkılır, toprak reformu çalışmaları başlar ve Arap milliyetçiliği iktidara ortak olur. Bunun sonucu olarak Irak, Batı ile iyi ilişkileri olan bir devletten SSCB ile ABD arasında gidip gelen bir devlete dönüşür.

Darbeciler ve İş birlikçileri Sahnedeyken: 1959 Kerkük Katliamı

14 Temmuz 1958 sadece Irak'ın değil, Orta Doğu'nun da tarihî günlerinden biriydi. İngilizlerin 1920'den beri Irak'ta kurmaya çalıştığı düzen bir darbeyle yıkılmıştı. Doğrusu, Irak'ta 1958'den önce de çok sayıda darbe olmuştu. Özellikle İkinci Dünya Savaşı boyunca Nazi yanlısı darbe girişimleri veya İngiltere'nin memnun olmadığı hükümetleri devirmesi hatırlanınca, Irak'ın kuruluşundan sonra geçen 30 yıllık sürenin siyasal istikrarsızlıklarla dolu olduğu görülür. Bununla birlikte 1958 darbesi diğerlerinden çok farklıydı. Çünkü General Abdülkerim Kasım ve Yarbay Abdüsselam Arif'in birlikte düzenle-

diği darbe sonucu, Irak'ta monarşi sona erdirilerek cumhuriyet ilan edilmişti (Romero, 2011).

Abdülkerim Kasım'ın keskin bir ideolojik çizgisi olduğunu söyleyemeyiz. Ancak devrimin ikinci adamı Arif'in, Nasr çizgisinde Pan-Arapçı bir ideolojik duruşu olduğuna hiçbir şüphe yoktu. Irak'ın uzun

Kerkük civarında Baba Gürgür petrol madenleri

yıllar biriken ekonomik ve toplumsal sorunlarına, halkta güçlü bir karşılığı olmayan güçsüz bir krallığın baskıcı politikalarla karşılık vermesi darbenin temel nedenini oluşturuyordu. Krallığın ilk yıllarında geleneksel düzeni korumak için oluşturulmaya çalışılan entelektüel camia ve toplumsal sınıflar kısa sürede zayıflarken, Irak'ta komünizm ve Arap milliyetçiliği eş zamanlı olarak yükselişe geçmişti (Eppel, 1998). O dönemde, eski sömürge devletlerin pek çoğu sömürgeci devletlerin kurduğu krallıklara karşı birer birer isyan ederken, Irak da bu kervana katılmakta gecikmedi.

İngiliz vesayeti altında kurulmaya çalışılan Irak'taki toplumsal, ekonomik ve siyasal düzen öylesine bozuktur ki 1958 Devrimi, pek çok Iraklı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Darbenin lideri General Kasım ve arkadaşları; toprak reformu, gelir dağılımında eşitlik, özgürlüklerin genişletilmesi gibi kavramlardan bahsediyorlardı. Nitekim devrimden kısa süre sonra, siyasi tutuklulara af çıkarıldı. 1940'ların ortalarından 1958 Devrimi'ne kadar büyük baskı gören IKP üyelerinin birçoğu bu çerçevede serbest bırakılırken General Kasım'ın kurduğu kabinede komünistlere bakanlık vermesi, Irak'ın İngiltere ve ABD çizgisinden çıkıp SSCB çizgisine göz kırptığı mesajını içeriyordu. Nitekim devrimden sonra Irak, Bağdat Pakti'nden ayrılarak Batı yanlısı çizgide durmayacağını açıkça göstermişti. Fakat Kasım'ın krallık dönemindeki baskılar dolayısıyla verdiği özgürlük sözünün sadece bazı grupları kapsadığı kısa sürede anlaşıldı. Yapılan yeni anayasada Irak daha geniş anlamda Arap vatanının bir parçası olarak tanımlanırken;

Araplar ve Kürtler ülkenin müşterek sahipleri olarak tanımlanmışlardı (Dann, 1969).

Irak Türkleri, krallık dönemindeki baskılar nedeniyle General Kasım'ın değişim getireceğine inanarak ona destek vermişlerdi. Ancak önemli bir noktayı atlamışlardı: Batı Bloku'ndan ayrılan bir devlet olarak Irak, bu blokunun önemli üyelerinden Türkiye ile ilişkilerini ne ölçüde iyi tutmak isteyecekti? Bu sorunun yanıtı kısa sürede ortaya çıktı. Irak'ın 1932 yılında bağımsızlığını ilan ettiği metninde Türkmenlerin çoğunlukla yaşadığı yerlerde kullanılacak resmi diller arasında Türkçe de sayılırken 1958'den sonra

Arap milliyetçiliğinin gölgesinde yazılan yeni anayasada Türkmen'in adı bile geçmiyordu (Hürmüzlü, 2010).

1958 Darbesi'nin en önemli sonuçlarından birisi de darbe sonrasında IKP ile birlikte ülkede uzun yıllardır devam eden ayrılıkçı Kürt hareketinin güçlenmesiydi. 1946'da kurulan ve Bağdat'tan ayrılarak bağımsız bir devlet kurmak isteyen Molla Mustafa

Musul civarında Tuzhurmatu kasabasının 10 kilometre şarkında ve Arazi-i Seniyye dahilinde bulunan Tuzhurmatu petrol madenleri

Kerkük Katliamı (14-16 Temmuz 1959)

14 Temmuz 1959 günü geldiğinde, şehir yüze yakın zafer takı ile süslenmişti. O gün yapılacak şenlik ve törenler için şehir, âdeta büyük bir bayram hazırlığı yaşıyordu. Günlerce süren bu hazırlıklar tamamlanmış, çoluk-çocuk, küçük-büyük, kadın-erkek bütün şehir halkı millî kıyafetler içinde, kutlama töreninin başlamasını bekliyordu. Türkmenlerin bürokrat ve meslek sendikaları mensuplarından oluşan doktorlar, avukatlar, öğretmenler, memurlar ve işçiler, hazırlık komitesinin düzenlediği resmî geçide katılacaktı. Resmî geçidin dışında, Türkmen vatandaşlardan meydana gelen esnaf birliği, gençlik kesimleri ve öğrenciler, resmî geçidi zenginleştirmek için halk gösterileri hazırlamışlardı.

Kavurucu sıcakların biraz azalması üzerine, akşam saat 18.00'den itibaren halk cadde ve sokakları doldurmaya başladı. Resmî yürüyüşe katılanlar, Kerkük'ün Eski Yakası'ndaki Büyük Çarşı'nın giriş noktasında bulunan ve Atlas Caddesi'ne bağlanan köprüye doğru geçmeğe hazır hâle gelmişlerdi.

Giyilen rengârenk millî kıyafetlerle halk, bayram sevinci içerisinde türküler söylüyor, millî oyunlar oynuyordu. Saat 19.00'da ise, resmîgeçit başladı. Diğer yandan resmîgeçidin ön sıralarında yer alan resmî kişiler arasında Belediye Başkanı Maruf BERZENCİ ve komünist olan resmî ve sivil kadroları ile İleri Gençlik, Barış Severler, Devrimci Öğretmenler ve Halk Mukavemet Teşkilâtı gibi komünist kuruluşlar ve yüzlerce militan vardı. Bu arada, belirli bir plana göre hazırlanmış olan militanlar, gerici, Turancılık ve faşistlikle suçladıkları Türkmenler aleyhine çeşitli sloganlar atıyorlardı. Saat 19.30 civarında ilk silah sesi duyuldu. Ardından oto-

matik silahlar art arda ateşlendi ve Türkmenler yer yer saldırıya uğradı.

İlk olarak Türkmenlerin oturduğu 14 Temmuz Kahvesi'nin sahibi Osman HİDİR, atılan kurşunlarla şehit edildi; ayaklarına ipler takılarak, bir motorlu araca bağlandı ve sürüklenmeğe başlandı. Silahsız ve sadece cumhuriyetin ilanının birinci yıl dönümünü kutlamaya çıkmış bulunan Türkmenler, otomatik silahların taraması ile dağılmaya başladı. Kadınlar, çocuklar panik içinde koşuşmaya ve şaşkınlık içinde sığınacak yer aramaya koyuldu.

Böylece 3 gün 3 gece süren ve tarihe Kerkük Katliamı olarak geçen soykırım başlamış oldu. Halkın panik içinde köşe bucak saklanmaya çalışması üzerine, 2. Tümen Komutanlığı'nın emriyle sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Ancak çok geçmeden, bu yasağın sadece Türkmenler için ilan edilmiş olduğu anlaşıldı. Daha sonra Türkmen toplumunun ileri gelenleri, 2. Tümen Komutanlığı'nca istendikleri gerekçesiyle, evlerinden alınarak, Kerkük kışlasına götürüldü. Burada kurulan sözde halk mahkemelelerinde, beş-on dakika içinde yargılanarak, kurşuna dizildiler. Ordu, polis ve sivil teşkilâtlar ile komünist partinin üyeleri el ele vererek, evlere baskınlar yaptılar ve yüzlerce Türkmen'i tutukladılar. Bir kısmını barakalara doldurarak, süngü ve dipçiklerle katlettiler. Evlerinden alınan bazı Türkmen liderleri, ailelerinin gözleri önünde makineli tüfeklerle şehit edildiler. Daha sonra ayaklarına ipler takılarak, motorlu araçlarla cesetleri sokak sokak sürüklenildiler. Irak Türkmenlerinin değerli evlatları olan Ata HAYRULLAH ve kardeşi Doktor Yarbay İhsan HAYRULLAH'a da bu şekilde kıydılar. Bazı Türkmen evlatları da tutuklandıktan sonra, ayaklarına ipler takılarak, ters yönde hareket eden iki ayrı cipe bağlandı ve böylece iki parçaya ayrıldı. Bazılarının cesetleri sokak sokak sürüklendikten sonra, üzerlerinden kamyon ve traktörler geçirildi. Daha sonra adları tespit edilen diğer Türkmen aydınları

Abdülhalik İsmail

Abdullah Beyatlı

Adil Abdülhamit

Ata Hayrullah

Cuma Kamber

Erver Abbas

Fatih Yunus

Hacı Necim

Hasip Ali

İbrahim Ramazan

Kasım Neftçi

Kazım Abbas Bektaş

Kemal Abdüssamet

Mehmet Avcı

Nurettin Aziz

Şakir Zeynel

Salah Terzi

Seyyit Gani

da, sırayla evlerinden alındı ve aynı akıbete maruz kaldı. Gözü dönmüş caniler, insanlık dışı bir vahşet gösterdiler. Kimilerini diri diri toprağa gömdüler. Kimilerini elektrik direklerine astılar ve kızgın güneş altında bıraktılar. Kimilerinin gözlerini oydular. Ölenlerin yanı sıra, binlerce Türkmen, çeşitli biçimde yaralanmıştı. Bu vahşeti gören bazı kişiler, aklını kaybederek çıldırdı. Korku ve dehşet yüzünden bazı hamile kadınlar da çocuklarını düşürdü. Hastaneler yaralılarla doldu; tutuklevleri ve hapishanelerde de yer kalmadığı için, birçok okul, cezaevi hâline getirildi. Bu vahşetler devam ederken, Türkmenlere ait mağaza, dükkân, ticaret merkezleri ve evler, çapulcular tarafından yağma edildi. Can güvenliğinin yanı sıra, Türkmenlerin mal güvenliği de kalmamıştı. Komünist ve Kürt yağmacılar tarafından talan edilen ve toplanan Türkmenlere ait eşya ve malların, kamyonlarla kuzey bölgelerine taşındığı görüldü.

Kaynak: Suphi Saatçi, Kerkük Katliamı, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=4140>

14 Temmuz 1959 Kerkük katliamında şehit edilen Türkler

Barzani liderliğindeki Kürdistan Demokratik Partisi (KDP), bu darbenin önemli kazananlarından biri olarak görülüyordu. Nitekim uzun yıllar SSCB’de kalan Barzani’nin IKP liderleriyle de yakın ilişkileri vardı (Rubin, 2007). KDP bu ilişkileri kullanarak Irak siyasetinde yerini sağlamlaştırmaya çalışırken diğer yandan bağımsızlık hedefi için en kritik yere gözünü dikmişti: Kerkük.

Kerkük’ün nüfusu, kentte kurulan petrol endüstrisinin etkisiyle yükselişe geçmişti. Ekonomik etkenler dikkate alındığında, Kerkük’te nüfus artışı normal karşılanabilirdi. Fakat Irak ortalamasının iki katı nüfus artışı, Kerkük için bile son derece fazlaydı. Bu dönemde demografik değişimin arkasındaki neden, Kerkük vilayetinin çeperindeki kırsal alanlardan kentin merkezine doğru politik olarak yönlendirilen göç hareketiydi. Elbette, toprak reformu öncesi büyük toprak sahiplerinin baskısı altında ezilen Kürt köylülerin şehir merkezinde ortaya çıkan ekonomik fırsatlardan faydalanmak istemesi doğal bir süreçti. Ancak şehrin bir anda dengesiz bir biçimde büyümesi, ahali arasında huzursuzluğa neden oluyordu. Basit ama etkili istatistiklerle ifade etmek gerekirse 1947-57 arasındaki 10 yılda; Kerkük’ün merkezi sayılan Kerkük Kalesi civarındaki nüfus artışı %17 iken, bugün dahi Kerkük’ün en kalabalık semtlerinden olan ve bu dönemde kurulan Şorca’daki nüfus artışı aynı dönemde %226’ydı (Pamukçu, 2019). Toplumsal değişim perspektifinden bakıldığında şehrin ve şehirde yaşayan etnik unsurların kim olduğuna bakmaksızın yeni bir gerilim doğmasının kaçınılmaz olduğu görülüyordu.

Nitekim kent merkezinde yaşayan, çoğunluğu tüccar ve şehir işçisi olan ve Irak şartlarına göre eğitilmiş kesim durumundaki Türkler ile kısa bir zaman dilimi içinde yoksulluktan kurtulmak için kırsaldan şehre göç eden Kürtler arasındaki toplumsal gerginlik, ideolojik olarak kendisine bir temel bulmaya başlayınca Kerkük’te Türkmen-Kürt çatışması kaçınılmaz hale gelmişti.

Bu etnik gerginliğin ideolojik boyutu, 1950’lerin sonunda henüz milliyetçilik değildi. Tam aksine komünizm ile milli kimlik arasında bir mücadele vardı. Kerkük’teki Türkler 1920’li yıllardaki siyasal mücadelenin de etkisiyle erken dönemde milli kimliğin farkına varmış bir topluluktu. Şehirde eğitim alan Türklerin bir kısmı ise Türkiye’ye yükseköğrenime gelmeyi başarmışlardı (Anderson ve Stansfield, 2009). Bu grubun ve onları takip edenlerin etkisiyle Kerkük, Irak’taki Türk milliyetçiliğinin beyni ve kalbine hâline gelmişti.

Kürtler arasında ise IKP’ye eğilim daha yüksekti. Ayrıca, General Kasım’ın Nasr çizgisindeki Arap milliyetçileriyle girdiği iktidar mücadelesinde IKP ve Kürtleri müttefik olarak görmesi; Kürtler, komünistler ve “devrimciler” arasında yeni bir ittifak ilişkisi ortaya çıkarmıştı (Yiğit, 2021). Elbette bu ittifak ilişkisinin her yerde geçerli olduğu söylenemezdi. Örneğin Erbil ile Süleymaniye arasında kalan bölgelerdeki gelenekselciliğin ve aşiret kültürünün etkisiyle milliyetçi ideoloji daha güçlüydü. Fakat kırsal alandan kente hızla göç eden, ağa baskısından kurtulup yeni bir ekonomik hayata yelken açarken şehrin ekonomik zorlukları karşısında ezilen Kürtlerin komünist harekete daha sıcak bakması şaşırtıcı değildi. Üstelik daha sonra Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) adını alacak ve bugün halâ Kerkük’teki güçlü politik hareketin kurucularından olan İbrahim Ahmed de açıkça IKP’ye sempati duyan bir çizgideydi. Bu ilişkiler ağı merkezinde bakıldığında, Kerkük Katliamı öncesinde şehirde yaşayan Kürtler ile IKP arasında özel bir ilişki modeli gelişiminin o dönemde, Irak’taki genel siyasi ittifaklardan ayrı düşmediği söylenebilir. Böylece Kürtler arasında Kerkük, bir yandan milliyetçi simgeleştirmenin diğer yandan hızlı ekonomik dönüşümün etkisiyle ortak bir sembol haline gelmişti.

1959 başlarında, böylesi bir siyasi atmosfer içinde Kerkük adeta bir barut fıçısına dönmüştü. Barut fı-

çısı tabiri, patlamak üzere olan toplumsal gerginlikleri nitelemek için kullanılan bir tabirdir. Nitekim dönemin Kerkük'ünü anlamak için bölgeye görevli olarak gönderilen General Nazım Tabakçalı'nın raporuna bakmak son derece öğreticidir. Tabakçalı, 1959 Katliamı öncesi yazdığı raporunda Kerkük'ün Kürtleştirilmek istendiği ve bu girişimin engellenmemesinin vahim sonuçları olacağı belirtiliyordu (*Pamukçu 2019*). Kerkük'teki durum ve KDP'nin faaliyetleri hakkında hazırladığı raporlardan sonra, Musul'daki bazı olaylar gerekçe gösterilerek görevinden alınan Tabakçalı'nın öngörüsü çok geçmeden gerçekleşti. Kerkük'te IKP ile iş birliği yapan Kürt subaylar ve komünist partideki Kürtler, Kerkük Katliamı'nın müsebbip ve failleri oldular.

Kerkük Katliamı, 1958 Devrimi'nin ilk yıl dönümünde gerçekleşti. Kerkük şehri kutlamalara hazırlanırken, aralarında çok sayıda IKP üyesi olan bir grup milisin (*Halk Ordusu denilen milis grubu*) Türklere yönelik hakaret içeren sloganlarla olayların fitilini ateşlemesi başta şaşırtıcı geldi. Bu türden hakaret ve provatif sloganların giderek arttığı bir ortamda, bir Türkmen kahvesinin önünden Halk Ordusu milisleri geçerken duyulan silah sesleri günün geri kalanının habercisi oldu. Çatışmayı bahane eden milisler, Irak Türklerinin önde gelenlerini evlerinden çıkararak idam ettiler. Başta Türk lider Ata Hayrullah ve onun kardeşi Dr. İhsan Hayrullah olmak üzere çok sayıda Türk, 3 gün boyunca süren katliamda şehit edildi. Katliam ancak Irak ordusunun şehre girmesiyle sona erdirilebildi.

Yaşanan olaylar sonucunda aşağıda isimleri tespit edilen 25 kişinin katledilmesinin yanı sıra 20 kişi

Veliht Prens Abdullah (solda) ve Başbakan Nuri Said'in (sağda) parçalanmış cesetleri

14 Temmuz 1958

de kaybolmuştu. Nitekim sonraları kendilerinden asla haber alınamadı. Bu olay, Irak'ta öylesine büyük bir etki yaratmıştı ki General Kasım bile yaşanan katliamın Hülagu'nun vahşetinden bile büyük olduğunu söylemişti.

Kerkük Katliamı'nda Şehit Edilen Irak Türkleri

Ata HAYRULLAH, Cihat Muhtar FUAT, Kâzım Abbas BEKTAŞ, İhsan HAYRULLAH, Nihat Muhtar FUAT, Şakir ZEYNEL, Kasım NEFTÇİ, Nurettin AZİZ, Hacı NECİM, Selahattin AVCI, Abdullah BAYATLI, Enver ABBAS, Mehmet AVCI, İbrahim RAMAZAN, Adil ABDÜLHAMİD, Câhit FAHRETTİN, Abdülhâlik İSMÂİL, Züheyir İzzet ÇAYCI, Osman HİDİR, Hasip ALİ, Fethullah YUNUS, Emel Muhtar FUAT, Cuma KAMBER, Kemal ABDUSAMED, Seyit Gani NAKİP

Ortada bir katliam olsa da bunun sorumluluğunu kimse üzerine almak istemedi. General Kasım

IKP'yi, Kürt liderler ise komünistleri suçladı. Bu olay sonrasında IKP, ciddi bir özeleştiri sürecine girmişti. Dönemin IKP merkez komite üyelerinden Aziz el-Hacc, 14 Temmuz'un Türklere karşı düzenlenmiş *"ırkçı bir provokasyon ve Kürt şovenizminin bir ifadesi olduğunu, Barzani Kürtleriyle komünistlerin Kerkük'te onlarca Türkü öldürdüklerini, tutukladıklarını ve bazılarını diri diri gömdüklerini açıklayarak olayların IKP'nin yanlış yönlendirilmesi ile şiddetlendiği için partinin de sorumlu olduğunu"* ileri sürerek tarihî bir itirafı da dile getirmişti (Pamukçu 2019). Bu katliam, önceki tüm şiddet olaylarından farklıydı. Irak'taki genel siyasi koşullar, Kerkük Katliamı'na giden yolun taşlarını döşese de herkesin

ile Kürtlerin karşı karşıya gelen halklar olmadığı, Türkmenlerin Iraklı hükümetlere kızgın olsa da Kürtlerle aralarında özel bir sorun olmadığı sonucuna varılmıştır (Hazır, 2020). Fakat bu katliam, Irak Türkleri arasında travmaya neden oldu. Kerkük Katliamı'ndan sonra Irak'ta Türkmen kimliğinin ötekisi Kürtler oldu. Bugün, olayın faillerinin birkaç yıl sonra cezalandırıldığı ve hepsinin IKP'li komünist Kürtler olduğu, bu nedenle bu tür bir ötekileştirmenin yanlış olduğu söylenebilir. Fakat on yıllar sonra 2003'te Kerkük'te yeniden başlayan süreç, bu ötekileştirmeyi yeniden canlandırdı. Kerkük Katliamı'nın, 1959'dan günümüze Irak'ta Türkmen-Kürt ilişkisinin üzerine inşa edildiği temel psikolojik alt-

Bağdat'ta Saddam Hüseyin heykeli parçalanıyor

18 Nisan 2003

kabul ettiği şey IKP kisvesi altındaki Kürt milliyetçilerinin Irak Türklerini doğrudan hedef aldığıydı.

Kerkük Katliamı'nın, Irak'ta Türklük bilincinin gelişmesinde önemli bir rolü vardır. Bu katliam, Türkler üzerinde diğerlerinin çok ötesinde bir iz bıraktı. O döneme kadar Irak'ta, Türkler ve Kürtleri karşı karşıya getiren özel bir neden bulunmuyordu. Yakın zamanda tamamlanan bir akademik çalışmada, dönemin tanıklarının anlatılarına başvurularak konu incelenmiş ve olay öncesinde Türkmenler

yapıyı oluşturduğunu unutmamak gerekiyor. Bu tarihten sonra Irak'ta Türkmenler ile Kürtler arasındaki ilişkiyi tanımlayacak iki kelime vardır: Güvensizlik ve travma.

1960'dan 1990'a Irak Türkleri: Araplaştırma, Uyanış, Kültürel Direniş ve İdamlar

Kerkük Katliamı, Irak Türkleri üzerinde kalıcı bir etki yaratmıştı. Bu etki, bir yandan Türklerde yalnız bırakılmışlık duygusu uyandırırken diğer yan-

dan Türk kimliğinin inşası için çaba gösterme motivasyonunu artırmıştı. 59 Katliamı'ndan sonra Irak Türkleri, dil ve kültür eksenli çalışmalara ağırlık verirken temel hedefleri Türk milli kimliğini canlandırmak oldu. Bu uyanışın nasıl örgütlendiğine geçmeden önce Irak'ın bu dönemde nasıl bir dönüşüm yaşadığına bakmak gerekir.

1958'de askeri bir darbeyle Irak'ta krallık yıkılmıştı fakat yerine kurulan cumhuriyetin belirgin bir ideolojisi yoktu. Bu dönemde sosyalizm, komünizm, Arap milliyetçiliği başta olmak üzere ideolojiler arası bir çatışma vardı. Ancak 1963 yılında Abdülkerim Kasım'ın, eski ortağı Abdüsselam Arif tarafından devrilmesiyle birlikte Irak'ta Arap milliyetçiliği daha güçlü bir konuma geçti. Her ne kadar 1958-1963 arasında Arap milliyetçiliğinin büyük bir yükseliş kaydettiği görülse de bu dönemdeki milliyetçilik, top- rak ve etnik köken üzerinden ayrı ayrı tartışılıyordu (*Bashkin, 2011*). Fakat kısa süre içinde, Arapçılık et- nik temelli ve pan karakterli olarak devletin hâkim ideolojisi haline getirilmeye başladı.

1958'de açılan darbe kapısından, 1963 ve 68 yıllarında iki kez daha geçildi. 1963 Darbesi, Irak'ta General Kasım ile Yarbay Arif arasında yarım kalan hesaplaşmanın tamamlanması olarak görülebilir. Kasım'ın milliyetçiler ve komünistleri bazen birbirine karşı bazen de kendi lehine kullanma çabası, sonuçta iç gerilimleri artırmıştı. Mısır Lideri Nasr'ın da etkisiyle Irak'ta Pan-Arap milliyetçiliğini güçlendirip bürokrasiye dayalı bir düzen kurmak isteyen Kasım'ın sonunu getirdi (*Gallopın, 2009*). 1963'te Abdülkerim Kasım'ın devrilip idam edilmesinin ardından komünist hareket büyük ölçüde baskı altına alındı (*Sluglett, 2018*).

Fakat Irak'ta Arap milliyetçilerinin ideolojik düşma- nı sadece komünistler değildi. KDP'nin 1961'den itibaren, ABD ile iş birliği yaparak Irak'ın kuzeyin- de ayrılıkçı hareketi yeniden canlandırması (*Degli,*

2022), Arap milliyetçilerinin Türkler de dâhil tüm öteki kimlikleri ağır bir baskı altına almasına ne- den oldu. 1963'ten itibaren Irak'ta Arap milliyetçili- ği inanılmaz bir hızla yükseldi. Arif yardımcısı ola- rak Ahmed Hasan el-Bekir'i atadıktan sonra ülkenin her yanındaki diğer siyasi oluşumlar baskı altına alınmaya başladı (*Sorby, 2013*). 1963-68 arasında Irak'ta Baasçılık¹ yükselişe geçerken ülkenin yöneti- mi de Bağdat merkezli eğitimli kesimden çok Sünni Arap aşiretlerinde doğan ancak ordu içinde üst se- viyelere yükselen yeni tarz milliyetçilere geçiyor- du. Nitekim bu değişim kısa sürede yeni bir lider- liğin ortaya çıkmasına kapı araladı. Ahmed Hasan el-Bekir 1968'de bir darbeyle Abdurrahman Arif'i devirdikten sonra Irak'ta iktidar, çoğunluğunu Tik- rit'ten gelenlerin oluşturduğu bir kliğin eline geç- meye başladı. Bu grubun en önemli ismi ise o dö- nemlerde geri planda kalarak olayları yönlendiren ancak daha sonra tüm dünyanın tanıyacağı Saddam Hüseyin'di (*Baram, 1989*).

Saddam Hüseyin, Irak'ı 10 yıl kadar perde arkasın- dan yönetti. Bu süreçte, yönetim kadrosunu hazır- ladı ve kendi iktidar tabanını oluşturdu. Saddam ne bir general, ne bir Baas ideoloğu ne de bir aşiret li- deriydi. Soyu Haşimilere dayanmadığı için krallık iddia edecek bir meşruiyete de sahip değildi. Bu ne- denle kendi iktidar tabanını, milliyetçilik ve aşiret- çilikle harmanlanan kişisel sadakat kodları üzerin- den oluşturdu.

Saddam Hüseyin ve yakın çevresi, kendilerini ik- tidarı almaya hazır hissettiklerinde Ahmed Hasan el-Bekir'i istifaya zorladı. Bekir'in istifasını açıkla- yarak iktidarı Saddam Hüseyin'e bıraktığı 16 Tem- muz 1979'a kadar Irak siyaseti, tam anlamıyla Arap

¹ Baasçılık, yeniden doğma veya dirilme anlamına gelen Arapça bir sözcükten türetilmiştir. Tüm Arapların tek bir birleşik devlet çatısı altında birleşmesini savunan Baasçılık, 1930'larda güçlenmeye başlamıştır. Bu ideolojiyi savunan ilk parti 1940'ta Suriye'de kurulmuş olsa da kısa sürede Irak'a da yayılmıştır. 1950'lerden 2003'e kadar Irak'taki en güçlü ideoloji ve siyasal örgütlenme biçimi olmaya devam etmiştir.

milliyetçiliği çerçevesinde otoriterleşen bir hâl almıştı. Bu dönemde Irak, tam bir güvenlik devletine dönüşmüştü. Üstelik Iraklı Kürtlerin, İran ve İsrail gibi bölge ülkelerinden aldığı destekle ülkenin kuzeyinde ayrılıkçı bir silahlı hareket başlatması, Araplar arasında milliyetçiliği ve güvenlikçi bakış açısını daha da kışkırtıyordu. Fakat Irak'ta bu dönemde gelişen milliyetçilik, Nasr tipi Pan-Arap karakterli bir milliyetçilikten ziyade Iraklılık üzerinden tanımlanan yeni bir kimlikti (*Baram, 1989*). Saddam Hüseyin kendisine ve yakın çevresine sadakat çerçevesinde; Kürt, Arap, Türkmen, Sünni, Şii, Hristiyan olmasına bakmaksızın söylemsel olarak herkesi dâhil ettiği bir yaklaşım geliştirmişti. Fakat bu, görünüşte bir kucaklamaydı.

Irak milliyetçiliğinin bu versiyonu, topraksal/ülkesel kimliğe değil iktidara sadakate dayanıyordu. Bu nedenle Saddam'a yakın herkes iyi, ondan uzak hatıta uzaklaşma ihtimali olan herkes kötüydü. Dahası Saddam Hüseyin, Baas Partisi ve ordu gibi iki temel kurumu güçlendiriyor gibi görünse de bu kurumları kendisine sadık aşiretlerden oluşturmaya yönelmişti. İran'da devrim sonrası güçlenen Humeynici Şiicilik tehdidi, Irak'ta Arap aşiretleri kimliğinin yükseltilmesini beraberinde getirdi (*Jabar, 2000*).

Saddam Hüseyin'in iktidara gelişi ve sonrasında Iraklılık kimliğinin aşiretçilik temelli yeniden tanımlanması (*Yaphe, 2000*), hiçbir zaman bu sistemin bir parçası olamayan Irak Türklerinin dışlanması beraberinde getirdi ve Kerkük başta olmak üzere Araplaştırma politikasından olumsuz etkilenmesine neden oldu. Öyle ki Irak'ta neredeyse tüm Türkler, kendilerini bir Arap aşiretinin mensubu olarak nüfusa kaydettirmek zorunda kaldılar. Buna direnenlere ise büyük baskılar yapıldı. Uzun vadede bu Araplaştırma politikası sadece bazı şehirlerin demografik yapısının değişmesine yol açmadı. Aynı zamanda Türkmenler ve Kürtler üzerinde kimliklerinin değişmesi gibi kalıcı etkiler de yarattı.

Irak'taki bu dönüşüm, Türklerin de derinden etkilendiği bir karmaşa sürecini başlattı. Öncelikle tekrar altını çizmek gerekir ki Kerkük Katliamı, Irak Türkleri arasında uzun yıllardır filizlenen milli kimlik açısından tam bir uyanış döneminin kapılarını açtı. Katliamla hedeflenen Türklerin baskı altında kimliklerini unutup başta Kerkük olmak üzere, nüfus yoğunluğunu ellerinde bulundurdıkları yerlerdeki haklarından vazgeçmeleri idi. Fakat Kerkük Katliamı, tam tersi bir etki yarattı. Irak'ta cumhuriyetin ilanını daha iyi bir yaşam fırsatı olarak gören ve bu nedenle sokaklara dökülüp kutlamalara katılan bir halkın; Arap milliyetçileri, komünistler ve Kürtler arasındaki hesaplaşmanın kurbanı seçilerek katledilmesi, Irak Türklerinde kendi kimliğine daha fazla sahip çıkmaları gerektiği fikrini canlandırdı. İşte bu katliam, bir uyanış sürecini başlattı.

Bu uyanışın en önemli aktörleri, Kardaşlık Ocağı ve Kardaşlık dergisiydi. Irak'ın kuruluşunda Türkçe, Türk çoğunluğun yaşadığı yerlerde eğitim dilleri arasında yer alırken 1937'de yasaklanmıştı. Türkçe yazılan eserlere yönelik baskı, 1958 darbesinden sonra kısmen azalmıştı. Bu durum Irak Türklerinin kendi dilleriyle yayın yapmasına olanak tanımıştı. Ancak devrimin ilk günlerinin getirdiği rahatlama ortamı kısa sürede sona ermiş ve baskıcı politikalar geri dönmüştü. Bununla birlikte Kerkük Katliamı sonrası tepkileri hafifletmek isteyen General Kasım'ın izniyle 7 Mayıs 1960'ta önce Türkmen Kardaşlık Ocağı kuruldu sonra da bu derneğe bağlı olarak Kardaşlık dergisi çıkarılmaya başladı.

Irak Türklüğünün kimlik inşası sürecinde, Kardaşlık Ocağı merkezî bir rol üstlendi. Bu ocağın yayın organı olan Kardaşlık dergisi, Türkmeneli'nin farklı bölgelerinden gelen entelektüel Türkler tarafından kuruldu ve uzun yıllar yayımlandı. 1961-76 yılları arasında edebiyat ve kültür dergisi olarak çıkan Kardaşlık'ta şiir, folklor, dil bilgisi, hikâye ve tarih gibi alanlarda yazılara yer veriliyordu. Irak'ta Arap

milliyetçiliğinin büyük bir yükselişe geçtiği ve Arapçılığın diğer tüm ideolojik eğilimleri şiddet kullanarak bastırdığı bu yıllarda, Kardeşlik dergisi ağır şartlar altında yayın hayatına devam edebilmişti.

Darbeler döneminden Saddam Hüseyin'in iktidarına kadar uzanan süreçte, Türkleri derinden etkileyen pek çok önemli olay oldu. Bunların en önemlisi, 1968 sonrası Irak'ın asıl yönetim organı haline dönüşen Devrim Komutanlık Konseyi'nin 24 Ocak 1970 tarihli "Azınlıklara Kültürel Haklar Paketi"ni kabul etmesiydi. Bu karar, diğer gruplar gibi anayasada Türkmen olarak tanımlanan Türklere de bazı haklar tanınmasını sağladı. Bu çerçevede;

- İlkokullarda Türkmence okutulması,
- Bu dilde öğretim yapan bütün okullarda açıklama usullerinin Türkmen diliyle yapılması,
- Türkmence öğretimi hususunda Eğitim Bakanlığına bağlı bir müdürlüğün kurulması,
- Türkmen edebiyatçı, şair ve yazarlarının, kendilerine mahsus bir birlik kurmalarına imkân verilmesi,
- Kültür ve Tanıtma Bakanlığına bağlı olan bir Türkmen Kültür Müdürlüğü kurulması,
- Türkmence haftalık gazete ve aylık dergi çıkarılması,

Kerkük televizyonundaki Türkmence yayınların artırılması hakları sağlanmıştı (Mahmood, 2020).

Kültürel Haklar Paketi, Türklere belli bir süre hareket alanı açtı. Bu fırsattan yararlanılarak Türkçe eğitim veren 48 okul açıldı. Ayrıca Ankara ve Kerkük'te açılan karşılıklı kültür merkezleri sayesinde Irak Türkleri, Türkiye Türkçesi ve alfabesini öğrenmeye başladılar (Börklü, 2000). Fakat elbette Irak hükümeti Türkmenlere tanıdığı bu hakları kısıtlamalar çerçevesinde kullandırıyordu. Nüfusa oranla gerekenin neredeyse yarısı kadar okul açıldı. Daha

İşgâlin ilk günlerinden bir kare

sonra da bu okulların çoğu kapatıldı (Demirci, 1991). Zaten verilen haklar bir yıl sonra geri alındı ve tam bir asimilasyon politikasına geçildi. Bu asimilasyon politikasının iki ayağı vardı: Türklerin kendi kimliklerini açığa çıkarmasının engellenmesi ve Kerkük'e Arap göçünün hükümet eliyle özendirilmesi.

Bu asimilasyon politikalarının ağırlaşmasının ardından, Türkiye ile Irak ilişkileri gergin bir döneme girdi. 15 Ocak 1971 tarihinde Türkiye'ye ziyarette gelen Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ammaş'a, Türk makamlarının Türkmenler konusunda iletтик-

leri talepleri olumlu netice vermedi (*Şimşir, 2004*). Tam aksine Araplaştırma politikası çerçevesinde, 1974'te Kerkük'ün adı "*et-Tamîm*" olarak değiştirildi. Irak'ın güneyinden getirilen binlerce Arap, Kerkük'e yerleştirildi. Kerkük'ün idarî sınırları değiştirilerek iki büyük ilçesi olan Tuzhurmatu ve Kifri, Saddam Hüseyin'in doğum yeri Tikrit'e bağlandı. 2 yıl kadar sonra Irak'ı ziyaret eden Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e Kerkük ziyareti sırasında Türklerin gösterdiği ilgi, Irak hükümetinin bu konularda daha da sertleşmesine neden

da bulunduğu Türk aydınları tutuklandı. Tutuklanan aydınlar, Türkiye adına casusluk yapmak ve Turancılık suçlamasıyla yargılanarak 16 Ocak 1980'de idam edildiler. Kısa bir süre sonra da Türkmen Kurtuluş Ordusu adı altında Irak hükümetine karşı silahlı mücadele yürüttükleri gibi uyduruk bir gerekçeyle Türk gençleri tutuklandı. Kerkük'te faaliyet gösteren bir silahlı yeraltı teşkilatı kurulduğu gerekçesiyle tutuklananlardan Rüştü Reşat Muhtaroglu, Mehmet Korkmaz, Hamit Kümbetli, Selahattin Abdullah Tenekeci, İzzettin Celil Terzi, Muazzam

Osman Kasa, Mahir Oktay, Adnan Saygın, Abdullah Tahsin Beşirli, Halit Şengül, Muhsin Molla Ali, Yaşar Abdullah gibi isimler 9 Temmuz 1980 günü idam edildiler.

Irak Türklerine yönelik baskı ve asimilasyon, İran - Irak savaşı başladıktan sonra da devam etti. 30 Ekim 1981'de alınan kararla Türklerin planlı bir şekilde güney vilayetlerine göç ettirilmesi projesi uygulamaya konuldu fakat daha sonra savaş nedeniyle proje rafa kaldırıldı. Bununla birlikte, Araplaştırma politikası çerçevesinde

Kerküklü Türklerin arazileri istimlak edilerek, bölgeye güneyden getirilen Araplar yerleştirildi. 8 Nisan 1984 tarihinde Türklerin gayrimenkul alımı yasaklandı, daha sonra Irak hükümetinin aldığı yeni bir kararla güneyden on binlerce Arap vatandaşı, Türk bölgelerine yerleştirildi. Bu karar doğrultusunda, Araplara karşılıksız kredi ve arazi verildi. Bugün halâ on binlikler olarak tanımlanan ve Kerkük'teki arazi ihtilaflarının sebebi olan sorunun kö-

Kuveyt - Irak sınırında ABD ordusuna mensup bir piyade askeri
21 Mart 2003

oldu. Onlarca Türk'ü tutuklayan Irak hükümeti ayrıca Türklerin ocak, sendika, dernek ve meslek odalarını kapattı.

1979'da Saddam Hüseyin'in iktidarı devralmasıyla birlikte siyasî baskılar giderek arttı. Saddam Hüseyin'in iktidarı henüz resmen almadığı 1979 Mart'ında; aralarında Necdet Koçak, Rıza Demirci, Abdullah Abdurrahman, Adil Şerif, Bahaeddin Resul Koca'nın

keni bu uygulamadır. Ayrıca 1987 tarihinde yapılan nüfus sayımında, Türklere kendilerini Arap veya Kürt yazdırmaları için baskı yapıldı. Direnen kişilere ise siyasi ve ekonomik baskılar uygulandı. Hatta bu karara karşı çıkan Türkmen köy ve kasabalarının tamamı zorla boşaltıldı, evler yıkıldı, insanlar başka yerlere zorla gönderildi. Bu durum 1991 yılına kadar sürdü.

İki Savaş Arasında Türkler: Yeniden Uyanış (1991-2003)

2 Ağustos 1990 sabahı Irak ordusunun Kuveyt'i işgali, Orta Doğu'da çok büyük değişikliklere yol açtı. Irak'ın 8 yıl İran ile savaştıktan sonra tecrübe kazanan fakat bir o kadar yorgun düşen ordusunun Kuveyt'i ele geçirmesi birkaç saat sürmüştü. Saddam Hüseyin, yüzlerce Irak tankının ve on binlerce askerin Suudi Arabistan sınırına konuşlanmasını emrettiğinde hem Arap yarımadasında hem de dünyanın önemli başkentlerinde panik havası başladı. Kuveyt'i ele geçirerek dünya petrol rezervinin yaklaşık yüzde 20'sini kontrol etmeyi başaran Irak'ın Suudi Arabistan'a yönelmesi, sadece Orta Doğu'daki siyasi ve askeri vaziyeti değil dünya ekonomisinin dengelerini de değiştirebilirdi. Bu nedenle ABD'nin başını çektiği Batı devletlerinden oluşan bir koalisyon, bölge ülkelerinden de destek geldi. Ocak 1991'de başlayan Çöl Fırtınası Operasyonu sonucunda Irak, Kuveyt'ten çıkarıldı. ABD liderliğindeki koalisyon, Irak'ın içlerine doğru harekâta devam etti. Koalisyon güçlerinin askeri üstünlüğü karşısında tutunamayan Irak ordusu geri çekilirken ülkenin kuzeyinde ve güneyinde isyanlar çıktı. Bu isyanlar dolayısıyla Saddam Hüseyin, Irak'ın büyük bir kısmında kontrolü kaybetti. Ancak Saddam'ın devrilmesinin İran'ı güçlendireceğini düşünen ABD, onun kolu kanadı kırık bir şekilde hayatta kalmasını tercih eden bir politik yaklaşım benimsedi. Bu yaklaşım Birleşmiş Milletler tarafından alınan kararlarca da desteklendi.

O tarihlerde Berlin Duvarı yıkılmış ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği çökme aşamasına gelmişti. ABD'nin karşısında dengeleyici bir devlet kalmadığı gibi BM'de de önünde hiçbir engel yoktu. Bu nedenle BM'den istediği kararları almakta hiç zorluk çekmiyordu. Şavaşın sonunda, Irak'ın kuzey ve güneyinde oluşturulan uçuşa yasak bölgelerle Saddam Hüseyin'in etkinliği sınırlandırılmak istenmişti. Fakat Şii Arapların yaşadığı Irak'ın güneyinde Saddam Hüseyin'in kontrolü tamamen yitirmesinin İran'ın bölgede hâkimiyet kurmasına yol açacağı düşüncesiyle, güneydeki uçuşa yasak bölge tam olarak hayata geçirilmedi. Buna karşılık 36. paralelin kuzeyinde, Saddam Hüseyin'e muhalif grupların yaşayabilmesi için uçuşa yasak ve karadan da girilemez bir bölge oluşturuldu. Bugün Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin temelleri ABD'nin oluşturduğu bu bölge ile atıldı.

Irak tarihinin dönüm noktalarının pek çoğunda olduğu gibi, ülkenin ilk kez fiilî olarak iki ayrı yönetimin altına girmesi sürecinde de Türkler arada kaldılar. Bu arada kalmışlığın 1991 yılındaki öyküsü yine kanla yazıldı: Altunköprü Katliamı.

Dönemin ABD Başkanı George Bush'un Saddam Hüseyin'e karşı Iraklıları isyana davet etmesi, ülkenin güneyinde ve kuzeyinde karşılık bulmuştu. Güneyde Necef, Kerbela, Basra gibi vilayetlerde kuzeyde ise Erbil, Süleymaniye ve Duhok'ta isyanlar çok çabuk yayıldı. Bu süreçte KDP ve KYB, Kerkük'e saldırarak şehri kısa süreliğine de olsa ele geçirdi. Saddam Hüseyin, güneydeki isyanları bastırınca kuzeye doğru ilerlemeye başladı. ABD ile yaptığı anlaşmadaki esnekliğe dayanarak helikopter kullanması Saddam Hüseyin'in ayaklananlara karşı önemli bir üstünlük elde etmesini sağlıyordu. Böylece Irak ordusu, isyancı bölgeleri tek tek kontrol altına alıyordu. İsyanın kuzeye yayılan bölgesinde Irak ordusu önce bir Türkmen kasabası olan Tuzhurmatu'ya, oradan da Kerkük'e ilerledi. Kerkük'te

KDP ve KYB peşmergeleri, Irak ordusunun önünden hızlıca çekilerek Erbil ve Süleymaniye'ye yöneldiler.

Kerkük'ten çıkan Irak ordusu, Kerkük-Erbil yolunun en kilit noktası olan Altunköprü'ye geldi. İsyan sırasında, bu ilçede çok sayıda peşmerge vardı. Irak ordusu ilçeye vardığında ise hiçbiri kalmamıştı. Bunun üzerine Irak ordusu, nüfusun çoğunluğu Türk olan Altunköprü ilçesinde sivilleri isyana katılmaları gerekçesiyle yakaladı ve bazılarını hemen öldürdü. 28 Mart 1991'de yaşanan olayda, ordu tarafından alınıp götürülen kişilerin çoğundan haber alınamadı. Daha sonra, olaylara tanıklık eden bir kişinin yer göstermesiyle toplu mezar ortaya çıkarıldı. Kaynaklara göre 135 kişinin öldürüldüğü bu katliam, o zamana kadar Irak Türklerinin bir seferde en çok insanını kaybettiği olay olarak kayıtlara geçti (*Kerkuklu, 2012*).

Altunköprü Katliamı Tanığı Sıddika Reşid'in İfadeleriyle Katliam Günü

Oldukça şiddetli ve kesintisiz top bombardımanı vardı. Gece geç saatte evimizi terk ettik ve bir kısmımız amcam diğer kısmımız da dayımın evine sığındı. Top mermileri ev, iş yeri ve kasabanın her yerine düşüyordu. Sabah erken saatlerde kasabaya giren askerler, gördükleri tüm yetişkin erkekleri ve erkek çocukları tutukladılar, onları askeri araçlara bindirerek bilinmeyen yere götürdüler...

Yakınlarımızın cenazelerinin nerede olduğunu öğrendik ama oradan çıkarılması için izin verilmedi. Büyük zorluklarla izin alındı ama bu kez de taziye merasimine yasak getirildi. Kasabaya getirdiğimiz onlarca cenazenin yıkanması ve kefenlemesini de yasakladılar. Cenazeleri Altunköprü'deki büyük mezarlıkta toprağa verdik. Getirilen yasaklar yüzünden yakınlarını ve evlatlarını kaybedenler taziye merasimi düzenleyemedi. (*Ghareeb, 2022*)

1991 yılında Irak'ın kuzeyinde kurulan ve muhaliflere ev sahipliği yapması planlanan bölge, Türkler için de bir dönüm noktası oldu. Çünkü yıllardır Irak'ta Baas iktidarı altında yıpranan ve her türlü hakkı elinden alınan Türkler de muhalefete katılarak kendileri açısından çok büyük bir adım attılar. Irak Türkleri için siyasi uyanış ve örgütlenme olanağı sunmakla birlikte 1991'de ülkenin kuzeyinde Irak hükümetinin etkisinden çıkan bu bölge, Türkmenleri de birbirinden ayırdı. Kerkük ve Musul'dan zor şartlar altında kaçarak Irak muhalefetine katılan Türkler, fiziksel ayrılığın siyasal bir ayrılığa dönüşmesini engellemiş olsalar da sonraları yaşanacak siyasal farklılaşmanın kapısını araladılar.

Yukarıda belirtildiği gibi 1991, Irak Türkleri için bir uyanış yılı oldu. 1950'li yıllardan itibaren siyasal ve toplumsal hak talebiyle örgütlenmeyi hedefleyen Türkler, Baas'ın ve Irak istihbaratının bulunmadığı bir ortamda toplanmaya başladılar. Elbette 1991 öncesinde de bazı Türkmen siyasal hareketleri ortaya çıkmıştı. Örneğin 1980'de Irak Türkleri tarafından Suriye'de kurulan Irak Milli Demokratik Türkmen Örgütü, ilk siyasal örgüt olarak kabul edilebilir (*Duman, 2012*). Bunu, 1988'de Türkiye'de kurulan ve kurucularının bir kısmı bir önceki örgütlenmede de yer alan Irak Milli Türkmen Partisi (*IMTP*) takip etti. Ancak Irak'ın içinde kurularak Türklerin tek bir siyasal çatı altında toplanmasını sağlayan Irak Türkmen Cephesi (*ITC*) kuruluncaya kadar Türkmen siyasal hareketleri, genellikle dağınık bir manzara sergiledi. 3 siyasal parti ve 3 Türkmen sivil toplum kuruluşunun bir araya gelmesiyle kurulan ITC, 1990'lı yıllar boyunca Irak'taki diğer siyasal partiler gibi siyasal tecrübe edinmeye odaklanmıştı.

Irak'ta, baskıcı rejim nedeniyle Baas dışındaki partilerin nefes bile alamaması ITC benzeri partilerin kurulmasını engellemişti. Kürdistan Demokratik Partisi (*KDP*) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği

(KYB) gibi uzun süredir varlık gösteren Kürt partileri ya da Iraklı Şiiilerin kurduğu Irak'ta İslami Devrim Yüksek Konseyi gibi oluşumlar dahi 1991 öncesinde Irak'ta örgütlü faaliyet yürütemiyordu. Bu nedenle 1990'lar, ITC'nin örgütlenme girişimleri ve Irak Türklerinin siyasi anlamda tecrübe kazanma süreçlerine sahne oldu. Bu dönemde ITC, bazı çalkantılar yaşamış olsa da genç bir siyasi hareketin ilk örgütlenme yıllarında bu tür çalkantılar son derece doğaldı. Başlangıçta ABD'nin Iraklı muhaliflere tanıdığı hareket alanı çerçevesinde daha çok diğer muhalif partilerle siyaset yapmayı öğrenseler de zamanla Irak'ın kuzeyindeki yapının niteliği değişti.

1996 yılında, Saddam Hüseyin'in Iraklı muhalifleri dağıtmak için Erbil'e yaptığı baskından sonra Irak'ın kuzeyi coğrafi bir alan olmaktan çıkıp "Kuzey Irak" haline geldi. Bölgeye artık Kuzey Irak denilmesi bölgede öteden beri güçlü olan iki Kürt partisi KDP ve KYB'nin tam olarak bu bölgeyi kontrol etmesinden kaynaklanıyordu. Tüm dönüm noktalarında olduğu gibi Türkmenler bu dönüm noktasında da yaşanan şiddet olaylarından olumsuz etkilendiler.

KDP'nin Saddam Hüseyin ile yaptığı iş birliği neticesinde Erbil'e kısa süreli bir saldırı yapan Irak ordusu, doğrudan ITC büroları ve Türkmen eğitim kurumlarına baskınlar gerçekleştirdi. Aslında KDP'nin lideri Mesut Barzani'nin Saddam Hüseyin'i Erbil'e

davet etmesinin Türkmenlerle bir ilişkisi yoktu. Kurulduğu dönemden beri birbirine karşı mücadele eden KDP ve KYB arasındaki çatışmalar, o dönemde doruk noktasına ulaşmıştı. Barzani'nin Saddam Hüseyin'i davet etmesi de KYB'yi durdurmaya yönelikti (*Erkmen, 2000*). 31 Ağustos 1996'da Erbil'e giren Irak ordusu bir yandan KYB'ye operasyon yaparken diğer yandan Türkmenlere saldırdı. Bu saldırıda toplam 31 kişi öldürüldü, tutuklandı veya yaralandı. Tutuklananlardan bazıları daha sonra Bağdat'ta idam edildi (*Küzeci, 2020*). Bu olaydan kısa bir süre sonra Türkmenler, ilk kez Irak'ta silahlı güç hâline geldiler.

1996'da KDP-KYB çatışmaları o kadar yoğunlaşmıştı ki Türkiye ve İran'ın müdahalesiyle bu çatışmalar ancak durdurulabiliyordu. 1990'lı yıllarda PKK terör

Amerikan askerleri yollarda kontrol noktaları kurmuş, denetleme yapıyor.

örgütü de Irak'ın kuzeyindeki otorite boşluğundan faydalanarak etkisini artırmıştı. Iraklı muhaliflerin bölgeden çekilmesi, PKK'nın aktif hale gelmesi, KDP-KYB çatışması gibi faktörler Türkiye'nin bölgede daha sık askeri operasyonlar yapmasına neden oluyordu. 1996'da Saddam Hüseyin'in Erbil baskınından sonra ABD ile iş birliği yapan yerel unsurların çoğu da bölgeden çekilmek zorunda kalmıştı. Bu

gelişmeler sonucunda Türkiye, bölgede en güçlü ve aktif devletlerden biri oldu. KDP-KYB çatışmasının önlenemez bir hâl alması sonuçta Türkiye'yi yeni bir çözüm bulmaya yönlendirdi. Bu çözüm sadece taraflar arasındaki silahlı çatışmaları sonlandırmayı hedeflemiyordu, aynı zamanda Türkmenlere Irak tarihinde ilk kez silahlı bir örgütlenme olanağı sunuyordu. Bu çerçevede, 1996 yılının Ekim ayında Barış İzleme Gücü (BİG) adı verilen bir silahlı yapı kuruldu. 400 kişiden oluşan BİG'in yaklaşık dörtte üçü Irak Türklerinden oluşuyordu. Daha önce ITC çatısı altında kurulan Akıncılar'ın ana iskeletini oluşturduğu bu güç, 2002 yılına kadar varlığını sürdürdü.

Görüldüğü gibi 1991-2003 arası; Irak'ta Türklerin toplumsal, siyasal ve hatta askeri olarak yeni tecrübeler yaşadığı bir dönem olmuştur. Önceki dönemlerden farklı olarak Türkler, Irak'ın kuzeyinde Bağ-

sağlanarak Türklerin her alanda güçlenmesinin önü açılmıştır. Bu yıllar, Türkler için önemli bir kazanım dönemi olarak kabul edilebilir. Fakat Altunköprü ve Erbil katliamları dikkate alındığında Irak'ın geçirdiği her önemli dönüm noktasında olduğu gibi Türklerin canlarıyla bedel ödediği olayların yaşandığı da unutulmamalıdır.

Irak'ın İşgali ve Türkler: Yeni Çağ, Yeni Umut, Yeni Sorunlar (2003-2023)

Saddam Hüseyin'in devrilmesi Iraklıların birçoğu için korku dolu bir umut ortamı yaratmıştı. 1991'de ülkenin bir kısmının denetimini yitiren Saddam Hüseyin'in, 2000'lerin başına geldiğinde uluslararası topluma geri döneceği konuşuluyordu. Tarihin en büyük terör saldırılarından birisi olan 11 Eylül saldırısı gerçekleşmeseydi, belki de şu anda Irak'ı halâ Saddam Hüseyin ya da oğullarından bi-

risi yönetiyor olabilirdi. Fakat 2001 sonrası dünya nasıl hızla değiştiyse Irak'ın işgaline giden yolların taşları da hızla döşendi.

ABD ve İngiltere'nin yetkilileri, basını ve akademisi Saddam Hüseyin'i El Kaide ile bağlantılı göstermek için çeşitli gerekçeler uydurdu. Doğrusu, dönemin tanıkları bu gerekçelerin hiçbirinin inandırıcı olmadığını rahatlıkla hatırlarlar.

Fakat sonunda, 11 Eylül ile bağlantısı olsa da olmasa da ABD tarafından Irak'ın işgaline ve Saddam'ın devrilmesine karar verildi. Bu girişim, 1991'den oldukça farklıydı. 1991'de Irak, Kuveyt'i işgal etmişti

DEAŞ işgalinden, kucağındaki çocuğuyla kaçan bir baba Musul

4 Mart 2017

dat'ın baskısından uzak bir ortamda siyasal tecrübe edinme şansını yakalamışlardır. Türkiye'nin bu bölgedeki etkinliği sayesinde okullar açılmış, kültür merkezleri inşa edilmiş hatta ekonomik yardımlar

ve uluslararası camiada bir suçlu olarak görülüyordu. Bu nedenle kolektif bir bilinç ve operasyonla cezalandırılmıştı. Fakat 2003'te sadece Rusya ve Çin gibi ABD'nin rakibi olan devletler değil, Almanya ve Fransa gibi Batılı ortakları da Irak'ın işgaline karşı çıktılar. Ancak netice değişmedi. Mart 2003'te başlayan savaş Nisan'da sona erdi. 3 hafta içinde tamamlanan savaştan sonra Irak'a demokrasi, barış ve istikrar geleceği söyleniyordu. Fakat demokrasinin yerine ABD otokrasisinin gölgesinde sözde bir demokrasi, barışın yerine çatışma, istikrarın yerine ise kaos geldi.

Irak bu süre zarfında, iki doğrudan iç savaş yaşadı. Ayrıca bir bağımsızlık referandumu, aylarca süren hükümet krizleri ve ülke içinde sınırları bile çizilemeyen federe bölgeleri saymıyoruz bile. Bu kriz ortamı, Irak Türklerinin siyasal ve toplumsal yaşamını da derinden etkiledi. Irak Türklerinin 1000 yıldır görmediği vahşet olayları ile siyasal ayrışma birlikte sahneye çıkarıldı. Hatta şöyle söylenebilir: Türkler bu 20 yılda, Irak'ın önceki 80 yılından da fazla şey yaşadı.

Türkler, Irak'ın işgalinden ilk günlerden itibaren etkilenmeye başladı. Irak ordusunun yenildiği günlerde Kerkük'e giren peşmerge güçleri, şehrin tapu kayıtlarını imha etmeye başladılar. Bu hareketle, Kerkük'ün tarihi kayıtlarının ortadan kaldırılması amaçlanıyordu. Bunun en temel nedeni ise petrol zengini Kerkük şehrinin gerçekte kime ait olduğu üzerindeki tartışmanın kısa sürede alevleneceğinin bilinmesiydi. Ancak Irak Türklerini asıl etkileyen Kerkük'te yok edilen kayıtlar değil, ABD işgal yönetiminin onları siyaseten yok saymasıydı.

İşgal öncesi ABD belgelerinde, Irak genelinde Türklerin nüfusu gerçeğin çok altında gösteriliyordu. Ayrıca 1991-2003 arası dönemde ABD ile Irak Türkleri arasında çok sıcak ilişkiler de kurulmamıştı. Fakat ABD'nin Türkmenleri dışlamasının en önemli

nedeni, Türkiye'nin Irak'ın işgali karşısındaki tavrıydı. Türkiye, ABD'nin Irak'ı işgaline ortak olmayınca ABD hem Türkiye'yi hem de onun Irak'ta en yakın müttefiki olan Türkleri Irak'ın politik olarak yeniden inşa edildiği dönemde devre dışı bıraktı.

İşgalden hemen sonra kurulan 25 kişilik Geçici Yönetim Konseyi'nde Irak Türklerine, sadece 1 sandalye verilmişti. Başkanlık Konseyi'nde ise Türkler tamamen dışarıda tutulmuştu. Irak Anayasasının yeniden yazıldığı dönemlerde Türkmenler, anayasa yazım sürecine dâhil edilmiyordu. Tüm bunlar, daha sonra yaşanacak çok önemli gelişmelerin habercisiydi.

2004 yılında Irak'ta, ülkenin siyasi ve idari düzeni yeniden belirlenirken Geçici İdari Yasa ismiyle bir yasa çıkarılmıştı. Bu yasa Kerkük dâhil olmak üzere önemli kentlerin geleceği ve idaresi hakkında muğlak ve hakkaniyetten uzak ifade ve düzenlemeler içeriyordu. Bunlar arasında en önemlisi Irak'ta Saddam Hüseyin zamanında yaşanan demografik değişimlerin tespit edilerek düzeltilmesi şeklinde bir gerekçeye dayanarak hazırlanmış olan 58. maddeydi. Bu madde daha sonra Kerkük'ün statüsü dâhil olmak üzere pek çok açmazın temellerini atmıştı (*Ferris ve Stoltz 2008*).

Irak Anayasası hazırlanırken sanki ülkede karmaşık sorunların daha da karmaşılaştırılması gibi bir anlayış benimsenmiş gibiydi. Başta federe devletler ile federal bölgenin yetkilerinin kapsamı olmak üzere sınırlar, gelirler, güvenlik güçleri, dış ilişkiler gibi birçok konu açığa kavuşmamıştı. Fakat bu süreçte Irak Türklerini en çok etkileyen konu daha sonra tartışmalı bölgeler olarak adlandırılacak olan belirsiz idari sınırlar sorunu idi.

Normal şartlarda Irak Anayasasına göre Irak'ın kuzeyinde kurulmuş olan federe bölge üç vilayetten oluşuyordu: Duhok, Süleymaniye ve Erbil. Fakat he-

nüz savaşın sona ermediği dönemde Musul, Kerkük, Selahattin ve Diyala'daki petrol zengini ve coğrafi olarak stratejik noktalara ilerleyen peşmerge güçleri nedeniyle Kuzey Irak'taki federal yapının sınırlarının nereleri kapsadığı konusunda fiilî ve yasal bir boşluk bulunuyordu. Bu boşluk ise en çok Türkleri etkiliyordu. Bunun temel nedeni Musul'da Telafer, Tilkeyf, Hamdaniye, Kerkük ilinin tamamı, Selahattin'de Tuzhurmatu, Diyala'da Hanekin, Celevle, Kızlarbat, Karatepe, Kifri gibi yerler tarihsel olarak Türkmen yerleşim birimleriydi. Başka bir deyişle, Iraklı Kürtler ile Bağdat arasındaki sınır ve yetki tartışması, Türklerin yaşadığı topraklarda yaşanıyor-
du. Bu durum farklı siyasi parti ve liderler arasındaki çekişmenin doğrudan Türklerin yanı başında çatışmaya dönüşmesine yol açtı. Başta Kerkük olmak üzere normalleşme, nüfus sayımı ve referandum sırasıyla izlenecek bir yol haritası bu bölge-
lerin kaderini belirleyecekti.

Normalleşmeden sonra nüfus sayımı yapılacağı için normalleşme denilen süreç çok can acıtıcı oldu. Normalleşme süreci aslında bir yerleşim yerinin istikrara kavuşması için atılan ekonomik ve toplumsal adımları içeriyordu. Fakat uygulamada normalleşme, bir şehrin ya da kasabanın sakinlerinin o yerleşim yerine yerleştirilmesi ya da kovulmasına dönüştürüldü. Yani bir sonraki adımda, bir kentte veya kasabada nüfus sayımı yapılacaksa önce o kentin nüfus yapısının değişmesi gerekiyordu. Bu nedenle baskı ve yıldırma yöntemleri her yerde yaygınlaştı.

Bu baskı ve yıldırma yöntemleri sonucunda, Musul'dan Diyala'ya kadar tartışmalı bölgelerde yaşayan Sünni Araplar, Irak Anayasasının kabul edildiği referandumu protesto ederek sandığa gitmediler (*Knights ve Ali, 2020*). Böylece, Şii Araplar ve Kürtlerin istediği oldu. Irak Türkleri ise bu iki topluluk karşısında siyaseten çok zayıf kaldığından gidişatı değiştiremedi. 2005'te Irak Anayasası kabul edildikten sonra tartışmalı bölgeler sorununun 2007'e

kadar çözülmesi şartı konulmuştu. Fakat 2007 gelip çattınca, kimse bu sancılı sürecin sorumluluğunu üstlenmek istemedi. Zaten 2005 sonlarında Irak yeni bir iç savaşa sürüklenmişti.

Irak'ta ABD işgaline karşı silahlı direniş, işgalden kısa bir süre sonrasına tarihlenebilir (*Erkmen ve Hasan, 2003*). Ancak uzun bir süre boyunca bu direniş, Iraklılar arasında bir çatışmaya dönüşmemişti. 2005 yılı sonlarından itibaren ise El Kaide'nin Irak lideri Ebu Musab el-Zerkavi'nin planları ve stratejisi doğrultusunda ülkede mezhep temelli bir iç savaş başladı. Irak'ı Sünniler ve Şiiler şeklinde bölen bu anlayış, ilk zamanlarda Türkler arasında bir destek bulmadı. Fakat Bağdat'ın kuzeyinde yaşayan Iraklı Şii Müslümanların çoğu Türkmen olunca, iç savaş Türkmenlere zarar verecek bir boyuta geldi. Bu dönemde mezhepsel iç savaşın merkezlerinden birisi haline gelen Telafer'de, Sünni ve Şii Türkmenler arasında anlaşmazlıklar hatta çatışmalar yaşandı. Fakat mezhep farklılıklarına rağmen bu çatışmalar, Türkmenlerin geneline sıçramadı. Yine o dönemde, Irak'ta Türklerin en yoğun nüfusa sahip olduğu Musul'un Telafer ilçesinde büyük bir göç yaşandı. Telafer'de çeşitli silahlı gruplar ile Irak güvenlik güçleri ve ABD askerleri arasında çıkan çatışmalar neticesinde ilçenin önemli bir kısmı, Musul'a doğru göç etmek zorunda kaldı.

Baskıya uğrayan sadece Telafer'deki Türkler değildi. Tuzhurmatu, Karatepe veya Musul'un farklı köy ve kasabalarındaki Türkler de bulundukları yerlerdeki yerel yöneticilerden baskı gördüler. İnsanların bir kısmı bu baskılar sonucunda evlerinden uzaklaşmak hatta Türkiye dâhil olmak üzere yurtdışına kaçma arayışlarına girdiler. Bir kısmı ise Irak'ın yeni sahiplerinin baskıcı gücüne boyun eğmek zorunda kaldı. Böylece önemli bir mevkiye talip olmazlarsa ekonomik, siyasi ve toplumsal olarak yaşayabileceklerini düşünüyorlardı. Türklerin bir kısmı ise yaşadıkları bölgelerde kalıp siyasi

ve toplumsal mücadelesini yürütmeyi tercih ettiler. Sonuçta 2005-2008 yılları arasındaki dönemde Bağdat ve Anbar vilayetlerindeki çatışmalar bir yana konacak olursa bu dönemdeki çatışmaların çoğu yine Türklerin yaşadığı bölgelerde gerçekleşti.

Elbette Irak'ta bu denli karmaşık bir siyaset ve güvenlik ortamı içinde, Türklerin siyaset yapabilecekleri bir alan da ortaya çıktı. ITC, merkezini Erbil'den Kerkük'e taşıdı. Türkler 2005'ten itibaren yoğun olarak yaşadıkları yerlerde seçimlere katıldılar ve bu seçimlerde Musul ve Kerkük başta olmak üzere bazı önemli vilayetlerden milletvekili çıkardılar. Ayrıca Türk siyasetçileri yerel seçimlere katılarak vilayet meclislerinde rol aldılar ve Türklerin yerel siyasette öne çıkmasını sağladılar. Ancak diğer gruplar gibi Türkmenlerin de rahat siyaset yapabilmeleri için ülkenin güvenlik ve istikrara kavuşması gerekiyordu. Fakat Irak'ta istikrar sağlanması şöyle dursun, şartlar daha da kötüleşti.

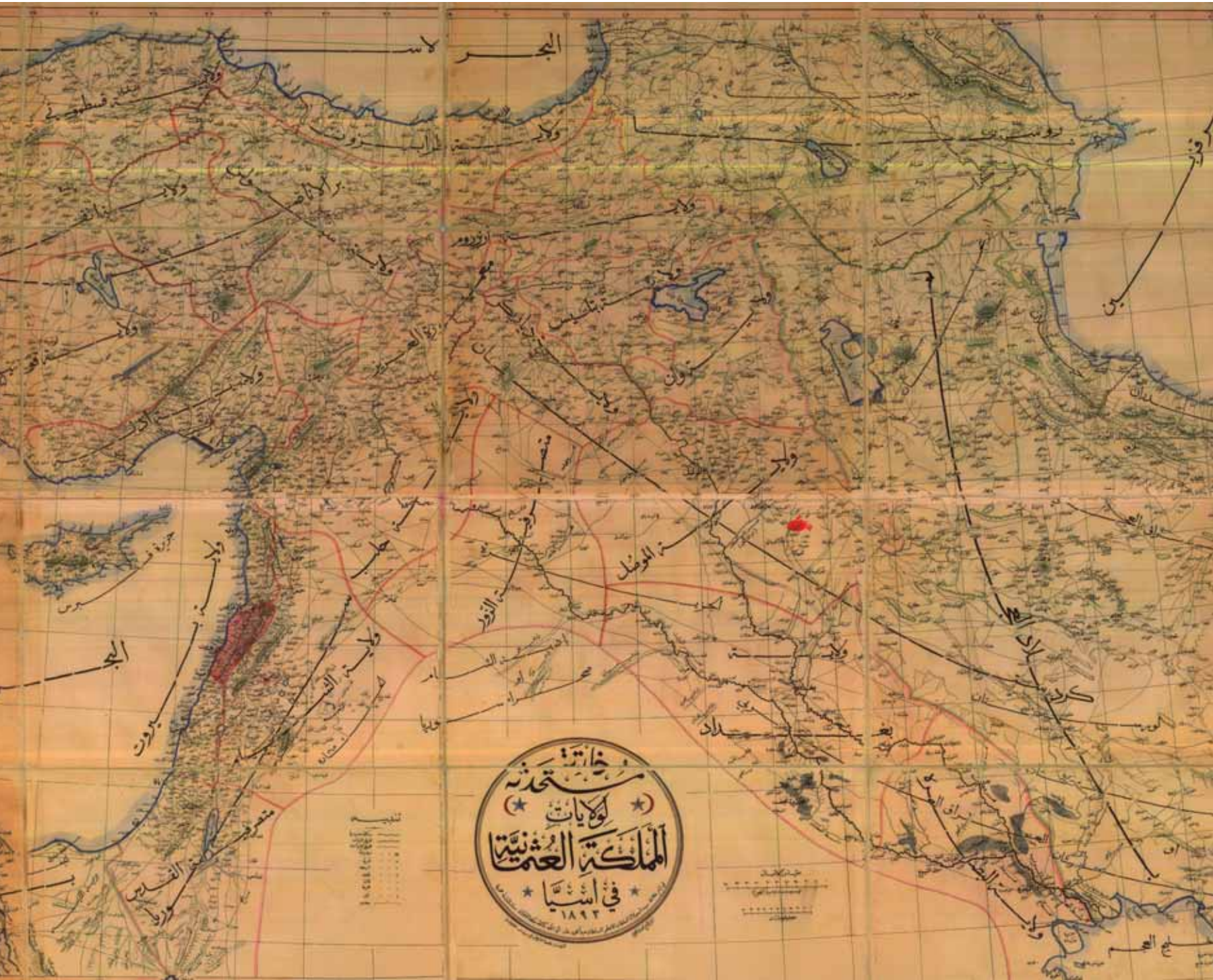
2009-2010 yılları arasındaki görece sakin dönemi, 2011'den itibaren tekrar silahlı çatışma dönemi izledi. ABD'de iş başına gelen Başkan Obama, muharip Amerikan askerlerinin tamamını 2011 yılı sonuna kadar çekme kararı aldı. Bu karardan sonra Irak'ta silahlı çatışmalar yeniden yükselişe geçti.

2012'den itibaren Suriye'deki iç savaşın da etkisiyle Irak Kaidesi kabuk değişti. 2013 yılında DEAŞ terör örgütünün kurulması ise Irak'ta gerçek bir kaosa neden oldu. Haksızlıklarla dolu bir seçimden sonra 2014'te hükümet ve yerel yönetimler yeniden belirlenirken, Haziran 2014'te DEAŞ'ın Musul'dan başlayarak Irak'ın üçte birini ele geçirmesi Türkler dâhil tüm grupları etkiledi. Kısa sürede Bağdat'ın kuzeyinde yayılan DEAŞ'ın en önemli terör faaliyetlerinin bir kısmı Irak Türklerine karşı yapılmaya başladı.

DEAŞ'ın Irak'ta ilerleyişiyle Türklerin zorluklarla karşılaşması arasında önemli bir paralellik vardır.

Kerkük Kalesi,
2022

Osmanlı Devleti'nin doğusundaki vilayetleri gösteren bir harita
19. yüzyıl

Bu paralelliğin temel nedeni, DEAŞ'ın Musul'dan Di-yala'ya kadar ilerleme güzergâhının çoğunda Türk-lerin yaşamasıdır. Özellikle Şii Türkmenlerin yaşa-dıkları köy ve kasabalarda katliamlara neden olan DEAŞ terör örgütü bu saldırılarda, onlarca Türk-

meni öldürdü. Fakat DEAŞ'ın Irak Türklerine zul-mü bununla da bitmedi. Çok sayıda Türkmen kö-yünün yerle bir edilmesi nedeniyle Türkler, ülkenin farklı yerlerine dağılmak zorunda kaldı. Hâlihazır-da Irak'taki diğer etnik gruplara göre daha az bir

nüfusa sahip olan Türklerin, çoğunlukta oldukları yerlerden ayrılarak ülkenin güneyine göç etmesi siyasal ve toplumsal gücünü zayıflattı.

2014'ten sonra yaşananların Irak Türkleri üzerindeki diğer bir etkisi ise başta Telafer olmak üzere stratejik Türkmen yerleşimlerindeki nüfuslarının azalmasıdır. Yaşadıkları sorunlar nedeniyle başta Türkiye olmak üzere ülke dışına çıkmak zorunda kalan Türklerin bu durumu, tarihi Türk topraklarının ya boş kalmasına ya da başkaları tarafından istismar edilmesine neden oluyordu. Dolayısıyla DE-AŞ'ın Irak Türklerine verdiği zarar, kısa vadeli ve maddî olmaktan ziyade uzun vadeli ve stratejiktir demek yanlış olmayacaktır.

2003 sonrası Irak'ta kurulan düzen genel olarak ülkenin büyük bir kısmında yeni sorunların yaşanmasına neden olsa da Irak Türkleri açısından gözden kaçırılmaması gereken olumlu gelişmelerin de altı çizilmelidir. Bu olumlu gelişmelerin başında, Irak Türklerinin artık parlamentoda temsil edilmesi gelmektedir. Girdikleri her seçimde Musul ve Kerkük'te sandalyeler kazanan Türkler, bu şehirlerin yerel yönetimlerinde de etkin konumlara ulaşmışlardır. 2003 yılından önce Irak'ta, bir Türkün bırakın siyasal parti kurup Türk/Türkmen adıyla siyaset yapıp parlamentoya aday olması, kültür derneklere bile kurması yasaktı. Bugün geline nokta Irak hükümetinde bakanlık yapan, meclisin kritik komisyonlarında görev alan ve çok önemli konularda ciddi roller üstlenen Türk siyasetçilerin bulunması geçmişe nazaran en önemli kazanımlardır.

Bunun yanı sıra Erbil, Musul ve Kerkük başta olmak üzere Türkler, Irak'ın farklı vilayetlerinde kültürlerini ve dillerini koruyabilecek bir altyapı kurmuşlardır. 2003'ten önce yoğun bir biçimde yürütülen Araplaştırma faaliyetlerinin tersine çevrilerek Türk kültür ve kimliğinin yeniden hatırlanması için ortaya bir fırsat çıkmıştır. Bu fırsattan yararlanarak

Türklerin kimliklerini gelecek yüzyıla taşıyabilecek girişimleri başlatması kolay bir süreç değildir. Çünkü Irak'ta halâ geçmişin aşırı milliyetçi politikalarının izleri kadar, işgalden sonra belirgin bir politik kimlik haline gelen mezhepçi siyasetin ağır etkileri hissedilmektedir. Mezhepçi siyaset ülkenin tüm bileşenlerini etkilediği gibi Türkleri de olumsuz etkilemektedir.

İyi tarafından bakılırsa Irak Türklerinin kendilerini tanımlamalarında ortak unsur halâ dil ve soy bağıdır. Bu durum Türklerin kendi kimliklerini korumasının anahtarı niteliğindedir. Bununla birlikte ülke siyasetinin kaçınılmaz bir gerçeğine dönüşen mezhepçi siyaset, Türkmenleri de olumsuz etkilemiştir.

Özetle, 2003 sonrası dönem Türklerin siyasal örgütlenme olanaklarının genişlediği ve coğrafi olarak yayıldığı bir dönem olmasına rağmen kendisine özgü zorluklar taşımaktadır. Dikkat çekici olan ise Irak'a demokrasinin ve özgürlüğün getirildiği iddia edilen bir dönemde, aynı önceki dönemlerde olduğu gibi ilk politik krizin Türklerin hayatına mal olduğu gerçeğidir.

Irak Türklerinin Geleceğine Dair

Gelişmek ve geleceğe miras bırakmak isteyen her toplum gibi Irak Türkleri de geçmişten ders çıkarırken gözünü geleceğe dikmelidir. 1920 Kaçakaç'ından itibaren kimliği reddedilen, varlığı unutturulmaya çalışılan, her fırsatta baskı altına alınan, öldürülen, göç ettirilen ve yoksul bırakılan Türkler bir şekilde ayakta kalmayı başarabilmişlerdir. Dertlerini hoyratlara döken, feryadını türkülere gizleyen, dilini şiirleriyle yaşatan Irak Türkleri geçmişinden yeterince ders alacak kadar tecrübe ve birikim sahibidir. Bununla birlikte, geçmiş bize kim olduğumuzu hatırlatırken geleceği kurmak bizi yaşadığımız topraklarda daim kılar. Bu nedenle Irak

Türklerinin geleceği üzerine düşünmek, bu toplum aydınının boyun borcudur.

Irak tarihi her bir okuyucuya basit bir mesaj veriyor. Bu ülke kurulduğundan bu yana neredeyse 10'ar yıllık dönemlerle büyük krizler yaşıyor ve sonunda dönüyor. 1920'lerde İngiliz vesayeti, 30'larda bağımsızlık, 40'larda İngiliz-Alman rekabeti, 50'lerde cumhuriyet, 60'larda darbeler, 70'lerde Saddam Hüseyin, 80'lerde savaş, 90'larda ambargo, 2000'lerde işgal, 2010'dan sonra ise terör Irak'ın politik temel belirleyicileri olmuş. Bu kadar dinamik bir toplum ve değişime açık (*belki de zorlanan*) bir siyasal sistem içinde Irak Türkleri, içinde bulunduğumuz on yılın da büyük bir değişime gebe olduğu gerçeğini aklında tutmalıdır. Bu değişimin ne olacağına ilişkin çıkarım yapmak, şimdiden zordur. Fakat geçen on yıldan farklı bir dönem yaşanacağını düşünmek için elimizde çok güçlü tarihsel veriler var.

Irak Türkleri, kendisini bu muhtemel değişime hazırlamalıdır. Toplumsal ve siyasal olarak birliğini, bütünlüğünü koruyabilen Irak Türkleri kendi geleceklerini kendileri yazabileceklerdir. Irak gibi çalkantılı bir devlet içinde var olmanın en temel yolu, Türk kimliğine sarılmak ve bundan vazgeçmemektir.

KAYNAKLAR

- Anderson, L. and Stansfield, G. (2009). Crisis in Kirkuk the Ethnopolitics of Conflict and Compromise. Philadelphia: University of Pennsylvania Press
- Bakır, A., ve Kayalan, F. (2019). Musul Sorunu Çerçevesinde İngilizlerin Kerkük'teki Türkmenlere Yönelik Faaliyetleri (1918-1926). Cappadocia Journal of History and Social Sciences, 1 (Volume 8), 1-20.
- Baram, A. (1989). The Ruling Political Elite in Ba'thi Iraq, 1968-1986: The Changing Features of a Collective Profile. International Journal of Middle East Studies, 21(4), 447-493.
- Bashkin, O. (2011). Hybrid Nationalisms: Wa'ani and Qawmî Visions in Iraq Under 'Abd Al-Karim Qasim, 1958-61. International Journal of Middle East Studies, 43(2), 293-312.
- Batatu, H. (1978). The old social classes and the revolutionary movements of Iraq (Vol. 13). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Börklü, M. Y. (2000). Irak'ta Yaşayan Türklerin Yakın Siyasi Tarihi. Kerkük Dergisi, (29).
- Dann U.(1969). Iraq Under Qassem: A Political History, 1958-1963. Pall Mall Press.
- Degli Esposti, N. (2022). Land Reform and Kurdish Nationalism in Postcolonial Iraq. Middle East Critique, 31(2), 147-163.
- Demirci, F. (1991). Irak Türklerinin Dünü-Bugünü (1. b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Duman, B. (2012). 17. Yılında Irak Türkmen Cephesi ve Irak Siyasetinde Türkmenler. Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz, 4(41).
- Eppel, M. (1998). The elite, the effendiyya, and the growth of nationalism and pan-Arabism in Hashemite Iraq, 1921-1958. International Journal of Middle East Studies, 30(2), 227-250.
- Erdoğan, H., & Öz, E. (2017). İngiliz Mandası Döneminde Türkmenler ve Türkmeneli Özelinde Irak (1918-1932).
- Erkmen, S. (2002). Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası. Avrasya Dosyası, 8(4), 160-188.
- Erkmen, S., & Hasan, M. (2003). Irak'ta Direniş. Stratejik Analiz Dergisi, 4(41).
- Ferris, E., & Stoltz, K. (2008). The future of Kirkuk: The referendum and its potential impact on displacement. The Brookings Institution, 3.
- Gallopin, J. B. (2009). From Populism to Authoritarianism-The Trajectory of the Iraqi Régime under Abd al-Karem Qasim, 1958-1963.
- Ghareeb, A.M. Kerkük'teki Altunköprü katliamında yakınlarını kaybedenler 31 yıldır bu acıyla yaşıyor. Anadolu Ajansı
- Hazır, T. (2020) Tanıkların Gözüyle 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Hürmüzlü, H. (2010). Irak Türkleri: maruz kaldıkları dışlanma ve asimilasyon uygulamaları. Türkiye. Massey, D. ve Arango, J. ve Hugo, G. ve Kouaouci, A. ve Pellegrino, A. ve Taylor, E.(1993). Theories of international migration: A review and appraisal. Population and Development Review, (3), 431-466.
- Jabar, F. A. (2000). Shaykhs and ideologues: Detribalization and retribalization in Iraq, 1968-1998. Middle East Report, (215), 28-48.
- Karataş, E. Müjgan (2007). Ankara Hükümeti'nin Dış Siyasetinde Batılı Devletler (1919-1923). Ankara: Berikan Yayınevi
- Kemal, C. (2007). Birinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Musul Meselesi. Atatürk Yolu Dergisi, 10(40), 643-691.
- Kerkuklu, M. (2012) Altunköprü the ancient name of Türkmen Township

- KILIÇ, S. (2008). Musul Sorunu ve Lozan. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 24(71), 319-340.
- Knights, M., & Ali, A. (2010). Kirkuk in Transition. The Washington Institute for Near East Policy, Policy Focus, (102).
- Küzeci, Ş. (2020). Saddam'ın 31 Ağustos 1996 Erbil Operasyonu. Kerkük Gazetesi. Ağustos 2020
- Mahmood, H. H. (2020). Geçmiş ve gelecek arasında Irak'lı Türkmenler: Politik uygulamaların tarihsel eleştirisi. ANTALYA, 2020, 66.
- Öke, K., Belgelerle Türk-İngiliz İlişkilerinde Musul ve Kürdistan Sorunu 1918-1926, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, İstanbul 1992
- Pamukçu, G. (2019). Kerkük'te etnik çatışmanın kökenleri ve 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı. Bilge Strateji, 11(20), 93-116.
- Romero, J. (2011). The Iraqi Revolution of 1958: A Revolutionary Quest for Unity and Security. University Press of America.
- Rubin, A. H. (2007). Abd al-Karim Qasim and the kurds of Iraq: Centralization, resistance and revolt, 1958-63. Middle Eastern Studies, 43(3), 353-382.
- Saatçi, S. (2006) Kerkük Katliamı (14 Temmuz 1959) Türk Yurdu, 95 (228)
- Sluglett, P. (2018). The Iraqi Communist Party 1934-79. International Journal of Contemporary Iraqi Studies, 12(2), 101-109.
- Sorby, K. R. (2013). 1963: The Spring of Hope for the Ba' . Rocznik Orientalistyczny, (1).
- Şenel, Ş. & Sayhood, A. (2009). 1920 Telafer Ayaklanması. Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, 6 (1) , 157-169 .
- Şimşir, B. N. (2004). Türk- Irak İlişkilerinde Türkmenler. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Şimşir, B. N. (2005). Musul Sorunu ve Türkiye-İngiltere-Irak İlişkileri. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 21(63), 859-916.
- Tauber, E. (1994). Syrian and Iraqi nationalist attitudes to the Kemalist and Bolshevik movements. Middle Eastern Studies, 30(4), 896-915.
- Türkmen, Z. (2001). Özdemir Bey'in Musul Harekâtı ve İngilizlerin Karşı Tedbirleri (1921-1923). Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 17(49), 49-79.
- Türkmen, Z. (2016). Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Emriyle Yarbey Şefik Özdemir Bey'in Revandiz, Musul-Kerkük-Süleymaniye Harekâtı. Aydın İnsan ve Toplum Dergisi, 2(4), 157-192.
- Umar, Ö. O. (2010). Milli Mücadele Dönemi Atatürk'ün Orta Doğu Politikası. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(1), 443-470.
- Wilson, A.T., Mesopotamia 1917-1920: A Clash of Loyalties—A Personal and Historical Record, Oxford University Press, London, 1931.
- Yaphe, J. (2000). Tribalism in Iraq, the old and the new. Middle East Policy, 7(3), 51.
- Yeşilbursa, B. K. (2009). Geçmişten Günümüze Irak Meselesi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29(2), 1315-1343.
- Yılmaz, H. (2014). Mustafa Kemal Paşa-Emir Faysal Anlaşması ve Milli Mücadele Döneminde Suriye ve Irak. CTAD, Yıl, 10, 289-306.
- Yiğit, A. (2021). 1958 İhtilali Sonrası Irak'ın Kuzeyinde Yaşanan Gelişmeler ve Albay Şevvaf İsyanı'nın Türkiye'ye Yansımaları (1958-1959). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (54), 483-514.
- Zubaida, S. (2002). The fragments imagine the nation: The case of Iraq. International Journal of Middle East Studies, 34(2), 205-215.

İRAK TÜRKLERİ SÖZLÜ TARİHİ

1

TÜRKLERİN IRAK'TAKİ 1200 YILLIK TARİHİ

NECAT KEVSEROĞLU

Irak Türkleri, Oğuz Türkleri boyundan gelmektedir. Irak'a yerleşmeleri konusunda bilim dünyasında iki görüş bulunmaktadır: Birinci görüşe göre Sümerler döneminde yani milattan 5000 yıl önce Sümerlerle birlikte Türkistan ve Orta Asya'dan göç edip Mezopotamya dediğimiz Irak bölgesine yerleşmişlerdir. Burada yerleşim bölgeleri kurmuş ve tüm bölgeye, tepelere ve ırmaklara Türkçe isimler vermişlerdir. Ben bu isimlerin tümünü inceledim ve Irak'ta Türkçe Yer İsimleri kitabında tespit ettim.

İkinci görüşe göre ise Irak Türkleri -ki bu tez daha ağır basmaktadır- hicrî 54 yılında Emevilerle birlikte Orta Asya'dan gelmiş ve Basra'ya yerleşmişlerdir. Bu görüş daha ziyade, Arap tarihçilerine aittir. Irak Türkleri, Irak topraklarında altı büyük devlet kurmuş ve para basmışlardır. Yani Irak medeniyetine büyük katkıları olmuştur çünkü Irak Türkleri zengin bir millî kültüre sahiptir. Bugün bir kültür tari-

hi okuması yaparsanız, Irak'a ait eserlerin neredeyse tamamının Türklere ait olduğunu görürsünüz.

Bilirsiniz, İngilizler zengin petrol kaynağını Osmanlılardan aldı. Alınca bu sefer petrolü Türklere karşı bir saldırı imkânı olarak kullandı. İngilizler Irak'ta bir politika izlediler. Müfredata Arap milliyetçiliği ve Türk düşmanlığı koydular ki bu eğitim politikası Irak'ta hâlâ devam ettirilmektedir. Nasıl bir Türk düşmanlığı yaratıldı? *"Türkler dünyada sadece savasır kırar, döker, öldürür ve başka hiçbir şey yapmaz"*. Hâlbuki demin dediğim gibi Irak'a ait kabul edilen bütün tarihî eserler Türk yadigarıdır. Selçuklular İslâm dünyasının ilk üniversitesi sayılabilecek Nizâmiye okulunu (*Nizâmülmülk*) yapmışlardır. Bunun Müslümanlığa olan hizmeti büyüktür. Burada meşhur âlimler yetişmiştir. Bu topraklarda Hz. Abbas olsun, Hz. Hüseyin olsun, Hz. Ali olsun her birinin makamı Türkler tarafından inşa edilmiştir. Evet, İngilizler eliyle yaratılan Arap milliyetçiliğinin içinde Türk düşmanlığı vardır. Bugün okul kitaplarını, özellikle tarih kitaplarını incerseniz bu duru-

Hazret-i Hüseyin
Efendimizin Türbe-i
Şerifeleri'nin Bab-ı Şark
tarafından ve minare
üzerinden görünüşü

mun ne denli ehemmiyet taşıdığını görebilirsiniz. Biz mütemadiyen Irak Eğitim Bakanlığına yazıyor ve bu konuların değiştirilmesini talep ediyoruz.

Türkmenlerin Irak'ın medeniyetinde çok büyük katkıları olmuştur. Ben 700 sayfadan oluşan bir kitap yazdım. Arapça olarak yayınladım ki Araplar öğrensin. (*El-Me'alim el-Hadariyye li't-Turkmen fi'l-Irak - Irak'ta Türkmenlere Ait Uygarlık Eserleri*). Bugün Irak'ın kültürel merkezlerinin, camilerinin, kışalarının; diğer taraftan Şii kesimin hâlâ kullandığı ve ziyaret ettiği dergâhların, Hz. Hüseyin, Hz. Abbas ve Hz. Ali gibi makamların hepsi Türkler tarafından yapılmıştır.

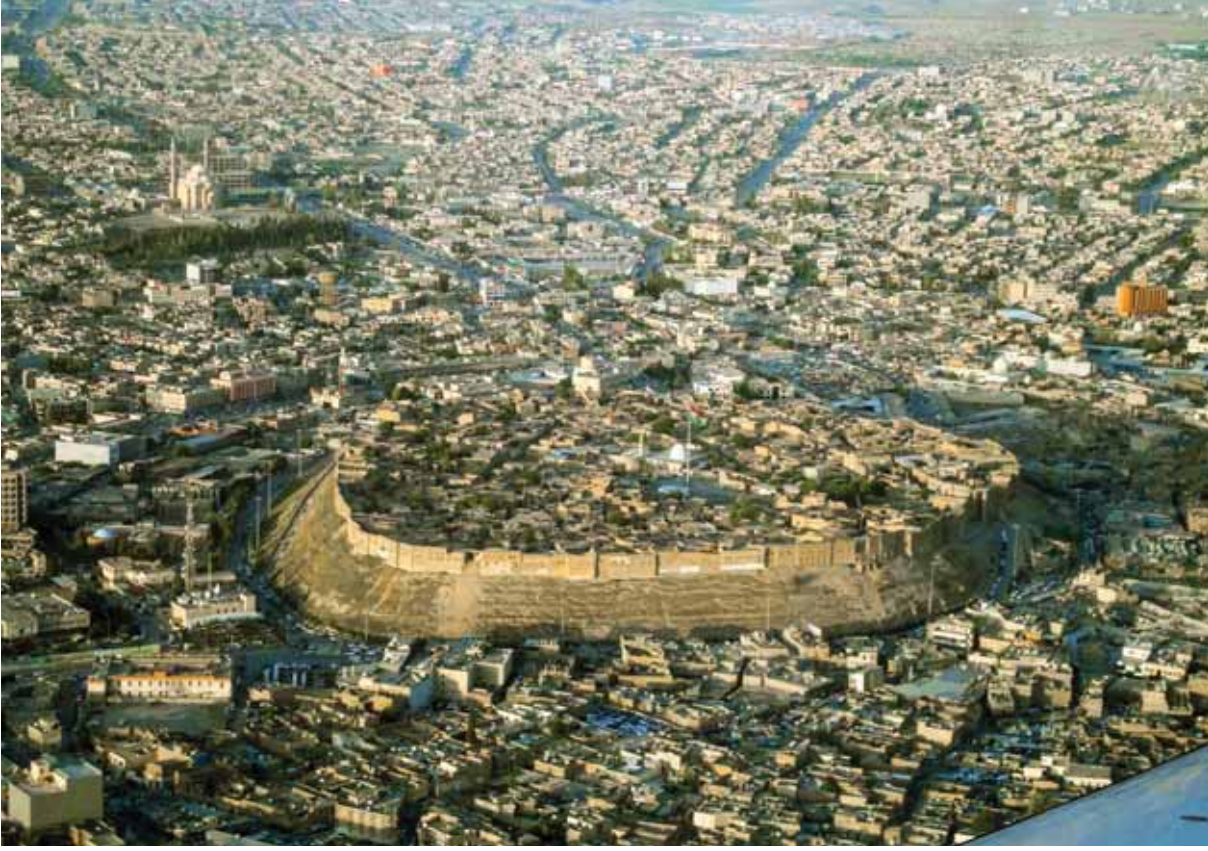
den kurtardık, biz size özgürlük getirdik". Bunlara bol bol para verip, onların desteğini kazandı. Neden bu kadar sert? Çünkü sen bölgeyi Türklerden almışsın, bu durumda onlarla bir de dost olamazsın. Bu durumda İngilizler, Araplarla ve Kürtlerle yakınlık kurdu. Irak'ta İngilizlere karşı ilk ayaklanma 4 Haziran 1920'de Telafer'de, Türkler tarafından başlatıldı. Ondan sonra da Kerkük'te bir ayaklanma başladı. Hani meşhur 22 Haziran 1920 ayaklanması.

Tabii bilirsiniz; Türkler, Oğuz boyundan gelen bir millettir. Türklerin İslâm'a verdiği hizmete bakınca, bu bölgede Atabeyler, Selçuklular olmasaydı Haçlı Seferleri'yle birlikte bölgenin tümü Hristiyan olurdu. Onun için büyük Türk milletinin İslâ-

miyet'e sunduğu hizmet diğerleriyle mukayese bile edilemez. Türkler olmasaydı İslâm dini bu bölgede özellikle doğuda varlığını sürdüremezdi. Türklerin büyük bir hizmeti de Kudüs'e olmuştur, Türkler Kudüs'ü Haçlı Seferleri'nden kurtardı. Onların önünde Türkler durmuştur. Fransız yazar Jean Paul Roux bir kitap yayınladı, içinde özet olarak şu hususlara yer vermektedir: *"İslâm ümmeti üç büyük milletten oluşmaktadır. Başta Türk, sonra Arap ve Fars"*. Yazara göre tarih boyunca ne Araplar ne de Farslar Hristiyanlara karşı koymamış, bunu gerçek anlamda yalnızca Türkler yapmıştır. Türkler o zaman Hristiyanların başkenti olan İstanbul'u da almıştır. Ben *"Kûtül'amâre Zaferi"* adlı bir kitap yazdım. Kitapta İngilizlerin 11

Evet, İngilizler Irak'a geldiği zaman ilk olarak gayri Türklerle *"Ben geldim ve sizlere özgürlük getirdim. Sizi Türk zulmünden kurtarmak için geldim"* dedi. Bunları şarkı olarak besteletip, Arap şarkıcılarına İngilizce olarak söylediler. *"Sizi Türk zulmün-*

bin asker ve 480 subayıyla beraber Halil Paşa tarafından esir aldığını gösteren fotoğrafları yayınladım. Türkler esir askerleri ata bindirmiş... Kut ile Bağdat arası 400 km mesafededir. Esirler at üstünde, Türkler ise yürüyerek Bağdat'a gidiyor. Dünya-

Erbil Kalesi ve şehri

da böyle hürmetli, böyle saygılı bir millet yoktur.

HÜSAM DAVUD HİDİR ERBİLLİ

Bütün Türkmenler bilir ki Türkmeneli'nin büyük şehri Kerkük şehridir. Musul, Kerkük, Erbil, Telafer ve Diyala, bunlar Türkmeneli'nin şehirleridir. Erbil de Türkmeneli şehirlerinden biridir. Erbil şehri hepsinden daha eskidir. Bazı tarihçiler Erbil'in ne zaman kurulduğundan bahseder. Onlara göre Erbil şehri İshak bin İbrahim el-Halil zamanından gelen bir şehirdir. Bakın ne kadar da eski. Bazı kimseler Erbil'in bundan 4500 yıl önce kurulduğunu söyler. Bazıları 20 bin yıl önceden kurulduğunu söyler. Bu konu ile ilgili olarak pek çok söz vardır. Ancak Erbil, bugün Irak'ta çok eski ve şimdiye kadar yaşamına devam etmiş, ayakta kalmış bir şehirdir. Erbil'den daha eski şehirler vardır. Bu şehirler daha sonra sona ermiş ve yok olmuştur. Ancak Erbil, ha-

len kendinden söz ettirmektedir. Erbil Sümerler zamanından devam eden bir şehirdir. Sümerler, daha sonra Akadlar, sonra da Asurlular dönemi. Erbil, Asurlular zamanından geldi. Asurlulardan Musul, Ninova, Kala olarak dört şehir birleşerek Erbil oldu. Dolayısıyla Erbil Asurlulara kadar uzanır. Asurlular döneminde Erbil'deki kavimler kimlerdi? Erbil'de kimler yaşardı? Elbette ki İslâm dini henüz gelmemiştir. Hepsi dinsizdi, öyle değil mi? Bunlar kimlerdi? Bunlar Asurlulardı. Elbette ki bu Asurlular dinsizdi. Aralarında din yoktu. Daha sonra Yahudiler gelir. Bazı halk Yahudilere döner. Yani Erbil Yahudi olur. Önceden hiç din yoktu, daha sonra Yahudiler geldi ve Yahudi oldu. Daha sonra Yahudilikten 600 yıl sonra Hz. İsa geldiğinde Hristiyanlık geldi. Bunun üzerine bir kısmı da Hristiyan oldu. Dolayısıyla Asurlular döneminde bazılarının dini yoktu, Asurlu dinleri vardı, Zerdüştlük vardı. Bazıları Yahudi, bazıları da Hristiyan oldu. Hicrî 20'de İslâm Erbil'e girer. Bu halkın büyük bir kısmı İslâm olur. İslâm

girdiğinde Erbil halkının büyük kısmı Asurlular zamanından kalanlardı ama İslâm oldular. Az bir kısmı Hristiyan ve yine az bir kısmı da Yahudi olarak kaldı. Geriye kalanların hepsi Müslüman oldu. Elbette ki İslâm Erbil’de meşhur oldu, tanındı ve şimdiye kadar devam etti.

Türkler Erbil’e ne zaman girerler? Yani, Osmanlılar 1918’de Erbil’den çekildi ama bunlar burada kaldı ve

447 hicrî yılında Irak’a girerler. Selçukluların Türk oldukları açıktır. Selçuklulardan önce Büveyhîler Erbil’e girer. Büveyhîler Fars halklarındandır. Bazı araştırmacılar Erbil’e giren Büveyhîlerin köken olarak Türk olduklarını söyler. Özellikle de büyük tarihçimiz Mustafa Cevad Büveyhîlerin Türk olduklarını söylemektedir. Yani Türklere benzemek değil, köken olarak Türk. Selçuklular Erbil’e girer. Selçuklular Türk’tür. Şah Mesud’un komutasında Erbil’i ele

geçirirler. Erbil’e girdiğinde burada Türk varlığı yaygındı. Yani tarihe böyle girmiştir. Selçuklular zamanında Erbil’de Türkler çok oldular. Yani şunu söyleyebilirim ki Erbil Türkler bakımından ilk defa bu kadar güçlü oldu. Çünkü Selçuklular Türk’tü ve köken olarak Oğuzlardan geliyordu.

Erbil’de Kürt ve Arap da vardır. Ama “Biz Türk’üz” diyen az insan kalmıştır. İnsanların çoğu “Biz Kürt’üz” demektedir. Bazıları ise “Biz Arap’ız” der. Örneğin kendileri için bir köy bulur ve “Bizim kökenimiz buradandır” derler. Peki bu durum neden çıkmış ortaya? Çünkü Erbil’de sizi koruyan ve savunan kimse yok. Bu nedenle çoğu bahsetmekten korkuyor. Diyorlar ki “Bizler Türk değil, Kürt’üz ancak dilimiz Türk dilidir”. Buna karşın benim gibi asıl Erbilli olanlara baktığımızda yani benim babam ve annem Türk’müş. Bizlere Molla Davud Bahçeci Erbilli denir. Bu da Erbil’in Türklerden başladığına bir delildir. Tamam, peki bizler Erbil’de kendimizi nasıl koruyabilmişiz? Kendi gücümüz ve kendi imkânlarımızla koruyabilmişiz. Biz dilimizi neden bırakalım diyoruz. Özellikle de Peygamber Efendimiz “Kendisinin olmadı-

dönmedi. Ancak Erbil’in tarihinde Türkler bundan çok daha eskidir. Erbil’e Musul halkından bir Atabek olan İmâdüddin Zengî geldi. Gelip Erbil’i aldılar. İmâdüddin Zengî Erbil’i kimin yardımıyla aldı? Selçukluların yardımıyla almıştır. Selçuklular da

Erbil’in Türklerden başladığına bir delildir. Tamam, peki bizler Erbil’de kendimizi nasıl koruyabilmişiz? Kendi gücümüz ve kendi imkânlarımızla koruyabilmişiz. Biz dilimizi neden bırakalım diyoruz. Özellikle de Peygamber Efendimiz “Kendisinin olmadı-

Kanûnî Sultan
Süleyman,
Sanat Tarihi
Müzesi, Viyana

*ğ*ı bir dile mensup olanın yeri cehennemdir” diye buyurmuştur. Bundan dolayı örneğin bizler, çoğumuz dönüp “*Aslımız Türk’tür*” diyoruz. Ne yapalım yani, dilimizi mi değiştirelim? Dolayısıyla Erbil’de

beyler, Akkoyunlular, Karakoyunlular, sonra Selçuklular, Osmanlılar... Yani oraya sürekli değişik tarihlerde Türkler göç etmiş ve orada bulunmuştur. Dolayısıyla biz Irak’taki aslı unsuru.

Taşköprü ve
Kerkük Kalesi

kaldık. Ancak şimdi bizlere “*Türkmen*” diyorlar. Aca-
ba bizler Türk müyüz, yoksa Türkmen mi? Bu gü-
zel bir sorudur. Elbette ki bizler Türk’üz. Size nere-
de biz Türk’üz ya da Türkmen’iz derlerse, aslında
onlar Türk’tür. Nereden gelmişler? Ya korkudan ya
okumak ya tarım ya da ticaret için göç ederek Tür-
kistan’dan gelmişler. Bunlar köken olarak Türkler.
Ancak Selçuklular döneminde bunlara el-Turkman
denilmiştir. Türkler ya da Türkmenler arasındaki
fark nedir? Burada benim cevabım bunlar Türk’tür.

SAVAŞ AVCI

Türkler o bölgede yedi yüzlü yıllarda yani Arapların
yazdığı tarihlere istinaden söylüyorum, o tarihten
beri işte Samarra yapan komutan Afşin ordusuyla,
ordusu ile orada şehri inşa etti. Samarra şeh-
rini inşa etti. Bunların hepsi kendi Irak tarihinde
yazıyor. Ondan sonra işte orada Türk medeniyeti,
Türk devletleri kuruldu. İşte bildiğimiz gibi Ata-

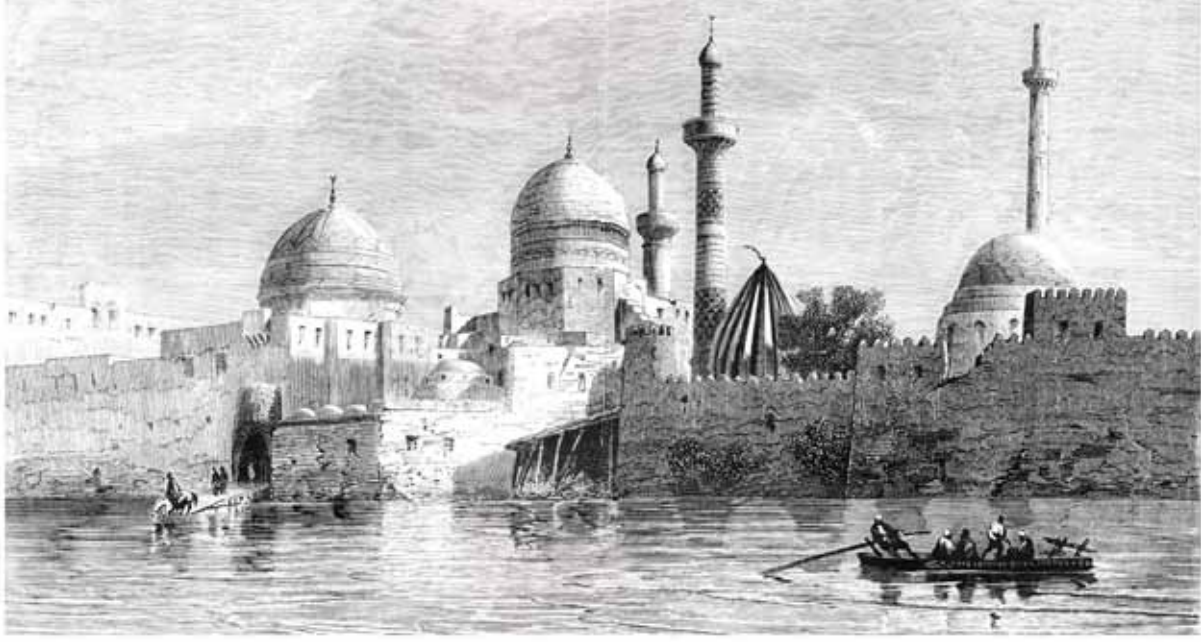
AYDIN KERKÜK

Hem Türk hem de Türkmen; kendimizi her ikisiyle
de güzel bir şekilde kabul ediyoruz. Lozan’dan son-
ra Türkmen kelimesi geldi. Oğuz neslinden olduğu
için yine de Türkmen kelimesini güzel bir şekilde
karşıladık, ama bazı kaynaklarda bize Türk derler
ve bazılarında Türkmen derler, en fazla o mesele-
den sonra bize Türkmen dediler bizde Türkmenliği
kabul ettik, kendimiz kabul ettik. Hepimiz bir yer-
de ya Türkmen yazarız ya da Türk. Bunun tarihine
baktığın zaman, örneğin Sovyetler Birliği meselesi-
ni ele aldığımızda, Türk cumhuriyetlerini birbirin-
den ayırmak için Özbekistan’a eski Türkçe harfle-
ri verildi, Azerbaycan’a Kiril harfleri verildi. Hatta
biz burada Kiril harflerini öğrenmek zorunda kaldık
ki Azerbaycan edebiyatını takip edebilelim. Onun
için Kiril harflerini öğrendik. Benim evde hâlâ Ki-
ril harflerle yazılı kitaplarım var. Burada da aynı-
sı bizi Türkmen kelimesiyle Türkiye’den, Türk mille-
tinden ayıracaklarını zannettiler ama bizim aslımız

**Irak Türkleri Oğuz
boyundan gelmektedir.
Hicri 54 yılı geldiler,
önce Basra, sonra bugün
Türkmeneli olarak
adlandırılan bölgeye
yerleştiler. Burada devletler
kurdular, para bastılar,
tepelere, ırmaklara, tüm
bölgelere isim verdiler.
Medreseler, camiler gibi
kamu yapılarını ele alın,
Irak tarihini oluşturan
bütün yapıların Türklere
ait olduğunu göreceksiniz.**

Musul'daki
Ulu Camii,
1861
İllüstrasyon

Oğuz'a bağlı olduğu için biz bununla onur duyarız. Türkiye'nin içerisinde Türkmen olmakla onur duyan insanlar var. Biz de Türkmen olmaktan onur duyarız, kendimizi Türkmen olarak bütün dünyaya tanıttık. Irak Türkmenlerine kimse hor bakmasın. Irak Türkmenleri zeki, milliyetçi, milletini seven insanlardır. Milletini seven insanlara Allah her zaman yardımcısı olur. Bu konular ve bu tarih bizim için büyük bir şereftir. Yeter ki bize yakın olan insanlar duysunlar bu meseleyi.

FEYZULLAH SARIKAHYA

Eskiden daha düzenli Mevlid okunurdu yani dinî çerçeveden dışarı çıkılmazdı. Şimdi o Mevlidler değişti, işte içine millî şiirler, millî hoyratlar da girdi; değişti biraz. İnsanlar acıları gördüğü zaman, o acısını deftere, defterden hocaya, hoca da Mevlid için gelenle aktarıyor...

Bizde bir Süleyman Çelebi'nin, bir de İbrahim Rafet Efendi'nin Mevlid kitabı var. Eskiden bunlar vardı. Süleyman Çelebi ve İbrahim Rafet vardı. Ama son zamanlarda bizim yetenekli edebiyatçılarımız, şairlerimiz onlara benzer, yahut içinde bir millî koku olan şiirler yazdılar. Rahmetli Muhammed Sâdık, Muhammed İzzet Hattat, Salah Nevres, Şükür Bozok gibi şairlerimizin de şiirlerini Mevlid günü okuyoruz.

EMİN TAHA KÖPRÜLÜ

Kısaca anlatmak istediğim şudur: Irak Türkmenleri nin Irak'taki tarihi 1200 yıla dayanır. Selçuklu döneminde gidildi biliyorsunuz, İstanbul'un fethi 500 küsur senedir ama biz Türkmenler Irak'a yerleşme tarihimiz 1200 seneye dayanır. Biz oğuz soyundan ve oğuz boyundan gelen Türklerdeniz. Ne yazık ki biz Türkmenler Irak'ta son 100 senede maa- lesef çok zulümlere ve saldırılara maruz kaldık ama buna rağmen Türkmenler hem dinlerini hem dillerini muhafaza etmeyi başardılar.

ADİL ŞEYH MAHMUDOĞLU

Irak Türkleri fedakâr, çalışkan, kültür sahibi hem dindar hem emanetçidir çünkü biz çocukken bu temel taşla eğitildik. Bizi büyüklerimiz yetiştirdi. Birincisi dinimiz bize "Oku" diye emrediyor, ikincisi ana vatanımda marşım bana diyor ki "Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak" diyor. Bütün mahallelerin, sokakların süsü hilal ve ay yıldızdır. Biz bu sevdâyla yola çıktık.

Irak Türkleri fedakâr, çile çekmiş insanlardır çünkü bize ne olursa olsun, biz her zaman ana vatanımıza bakarız. Yeter ki o al sancağımız yere düşmesin. Biz bütün çilelerin her türlüşünü baba olarak, dede olarak, torun olarak çektik. Yeter ki bir haleb

Musul şehrinin manzarası

gelmesin ana vatanımıza; hem al hem gök bayrağı-mıza. Biz bu sevda ile yaşadık çünkü bizler ana vatanımızla tekiz, bir bütünü. Camilerimiz, bayram namazlarımız, vatanımız... Türk'ün asil evladı olan İtrî bayram tekbirlerinde nasıl buyurduysa, bizler de aynı tarzda ifade ediyoruz. Mevritlerimizde Ra-fet Efendi, Süleyman Çelebi Efendi'nin şiirleri okun-maktadır. Bizi bu davaya sadık olduğumuz için yok sayıyorlar. Babamın bedeninde sigaranın ve ütünün işkence izi hâlâ durmaktadır. İşkencenin izleri halen vücudundadır. Sadece Türk olduğu için... Binlerce insan bu millî dava uğruna darağacında asıldı. Onlar severek asıldılar çünkü Türktüler. Bizim varlığımız Müslüman Türk varlığına armağan olsun! Eğer biz bugün bu şartların içinde bayrağa, millete halel getirmediysek, bu dedelerimizin yüzü suyu hürmetinedir. Onlar bizden önce Sarıkamış'ta,

Çanakkale'de Allahüekber diye diye şehit oldular.

Bizler Osmanlı buradan çekildiği günden beri çile içindeyiz. Osmanlı çekildi, yerine İngilizler geldi; işte o gün, bugün aynı yerdeyiz. Çünkü biz asla gönül coğrafyamızdan ayrılmak istemedik, ayrıldık. Kandillerimizde duamız, mevlitlerimiz, hutbelerimiz... Biz büyük Müslüman Türk dünyasının bir parçasıyız. O ruhu kaybetmemek için her daim işkence altındaydık yani işgâl olsun, terör olsun... Bakın Türkmeneli coğrafyasında en büyük zararı gören Irak Türkleridir çünkü bütün patlamalar bizim yerlerimizde oldu. Bütün baskılar bizim üzerimize oldu. Hâlâ da bizi yok saymaktadırlar. Ne için? Sadece Türk olduğumuz için çünkü İngiliz'e karşı ilk direniş çağrısını yapan Telafer Türkleridir. Biz sadakatimizi paraya pula satmadık. Biz ne tarihimize

Samarra
kazasının
Cami-i
Şerif-i
Cedid'i

ne coğrafyamıza asla yabancı eli, namahrem elini sürdürmedik. Onun için bizim bu yolda önderimiz Resûlullah Efendimiz'dir. Ona mübarek İslâm davasını terk etmesi için her şeyi teklif ettiler. Tıpkı Efendimiz gibi, bize de "Irak Türkleri davasından vazgeçin, sizi asil evlat sayalım" dediler. Biz bu kimlikten vazgeçseydik bize her şeyi verirlerdi ama onurumuzu kaybettikten sonra bize ne verseler boş. Irak Türkleri bu coğrafyada onurlarıyla yaşıyorlar çünkü bizi bu mübarek dava için ana babalarımız yetiştirdi. Bize öğrettikleri şey "Yurdunu ve milletini kendinden daha çok sev" düsturuydu. Biz yurdumuza, milletimize, bayrağımıza ne olursa olsun asla hâlel getirmedik ve getirmeyeceğiz. Bütün baskılara rağmen bir gün illa ki Allahü Teâlâ'nın hakikat güneşi doğacaktır. Bu uğurda binlerce genç darağacında asıldı. Severe de gülerek de "Ya Allah, Bismillah" diyerek darağacına çıktılar.

Bunlardan sonra başımıza başkaları geçti. Bu durum ta ki 80'lere kadar devam etti. 1980'lerde yani BAAS döneminde bizim dört büyük liderimiz idam edildi. Daha sonra 1991'de Altunköprü Katliamı gerçekleşti. Belki bazı arkadaşlar anlatmıştır. 1996'da Erbil'e rejimin kara kuvvetleri girdi ve 20-21 masum insanımızı alıp infaz etti. Onların da biricik suçu Türk olmaktı, o kadar. Yerleri, mezarları şu ana kadar belli değildir.

Biz istesek de istemesek de Batı her zaman bizim yani Türk'ün karşısındadır. Biz Türk'ün, Irak Türkmenlerinin ya da Türk'ün tarihini ele aldığımızda, Selçuklulardan sonra ya da ondan önce de birbirlerini yıktıklarını görürüz. Gerçekten de sadece Osmanlı Devleti ki İtilaf Devletleri iş birliği yaptılar ve onu yıktılar. Biz Osmanlı'dan önce kendi kendimizi yıkdık. Örneğin Karakoyunlu geliyordu Akkoyunlu'yu yıkdı ya da Akkoyunlu gelirdi filan yapardı. Selçuklular gidiyordu, Celayirliler... İşte hep böyle

geçiyordu. Ancak Osmanlı devletini yıkmak için bütün batı devletleri birleşti. Neden? İslâm olduğu için.

Batı, Türk-İslâm düşmanıdır. İslâm nerededir? Türk'tedir kardeşim. Arap ne yaptı, Türkmen ne yaptı, Türkler ne yaptı? Bizim tarihimiz şanlı bir tarihtir. Bu tarihin gerisinde kalmamız çok ayıp olurdu. Şunu unutmadan önce bakın, Amerika ve Batı, Irak'a neden Türkiye üzerinden girmeyi istiyordu? Öyle mi? Parlamento girmeye mi girmemeye mi oy verdi? Kabul etti mi? Etmedi. Niye? Irak'ın komşu ve Müslüman bir devlet olduğunu biliyor. Daha sonra, Amerika Irak'a girdiğinde, Irak Türklerine sadece bir düşman gözüyle baktı. Böyle geçti. Bizim zulmümüz böyle bu baskılar altında geçti. Onun zulmüyle, bunun zulmüyle geçti bir yüzyıl. Uğradığımız zulümler gökyüzüne ulaştı.

MAHİR NAKİP

Irak Türklerinin bu topraklardaki varlığı çok köklüdür, bin yıla dayanır; dolayısıyla yaşamış oldukları toprakları kendilerine vatan edinmiş bir topluluktur. Irak'taki topluluk Osmanlı zamanında sorunsuz yaşıyordu. Arşivlere baktığınız zaman hiçbir sorunun kayda alınmadığı görülür.

...

Türk toplumu Irak'ın son yüzyılında varlığını; kültüre, folklor, şiire, edebiyata, müziğe, hoyrata tutunmakla koruyabilmiştir. En önemli silahı dili koruma iradesiy-

di. Yaşadıkları şehirle her zaman bağları güçlü oldu. 1920'lerden günümüze kadar varlığını hep Türkiye'nin bir devamı, uzantısı olarak konumlandırmış; her daim oradan beslenmeye çalışmıştır. Mesela Telafer - Kerkük arasında bir hayli uzun bir mesafe var. Telafer - Erbil arasında da var. İşte bu coğrafyalar arasındaki olan köprüyü tesis eden kültürdür. O bakımdan bu bir asırlık mücadele içerisinde Türkmenlerin varlığını bana sorarsanız yaşatan temel faktör millî folklordur, kültürdür ve tarihî değerlerdir.

ZİYAT KÖPRÜLÜ

Salnâmeler vardır. Salnâmelerin de Musul için olanı var, Kerkük için olanı var. Bunlar çok net görülmektedir. Sayım olarak değil de varlık olarak görülmektedir çünkü Irak'taki en son sayım 1957'de yapılmış. Osmanlı dönemi için şöyle diyebiliriz. Mesela Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Türk bölgelerinden

Dicle nehri sahilinde kadınlar çamaşır yıkıyor, Musul

**Irak Türkleri fedakâr, alışkan,
kültürlü, dindar ve emanetidir.
Büyüklerimiz bizi böyle yetiştirdi.
Ana vatanımda marşım “Korkma,
sönmez bu şafaklarda yüzen al
sancak” diyor. Biz bu sevda ile
yaşadık çünkü bizler biriz, tekiz,
bir btnz. Mevlitlerimizde
Rafet Efendi, Süleyman Çelebi
Efendi’nin şiirleri okunur. Bizi bu
davaya sadık olduğumuz için yok
sayıyorlar.**

çok net bir şekilde bahsedilmektedir. Çelebi'nin aktardığını yüzyıllar sonra İngiliz valisi de görür ama bunun kamusal bir bilgiye dönmesine izin vermezler. O da tıpkı Çelebi gibi bu şehirlerin çoğunluğunun Türk olduğunu ve ahalinin Türkçe konuştuğunu tespit etmişti. Zıyanı yok, bilen biliyor.

Bu şehirlerden Matrakçı Nasuh da geçti. O da (*Kanunî*) Sultan Süleyman'ın ordularıyla gelince, Altunköprü'den de geçiyor ve o yerin haritasını çizip, yerleşim yerlerini tespit ediyor. Matrakçı Nasuh'un

çizdiği, seyahatnâmelerde de görülen şeydir. Matrakçı, Kânunî Sultan Süleyman'la Irak'a gelmiştir. O da malumunuz aynı şekilde seyahatlerini çizimler anlatılırdı. Yerleşim yerlerine dair genel bilgiyi, şekillerini, kimlerin orada yaşadığını, hangi dilin konuşulduğunu, kültür seviyesinin ne olduğunu... Matrakçı aynı şekilde orada en küçük kasabalardan Altunköprü'yü bile o zaman çizmiştir. Oradaki Zap suyunun nerelerden geçtiğini, nasıl bir köprü olduğunu, yerleşim yerlerinde Türkçe konuşulduğunu... Bunların hepsini kayda geçmiştir. Bunun

Eski
Kerkük
evleri

dışında Arap yazarlar da bu konuya değinmişlerdir. Bir yazar, vaktiyle İngiliz komisyonunun kurulduğu dönemde diyor ki *“Erbil şehrinin çoğunluğu Türk’tür”*. Buna örnek olarak da şöyle demiş: *“O zaman tüm muhtarlar seçimle gelirdi, halk seçerdi. Erbil’de 7 tane mahalle muhtarı vardı, bunlardan 5’i Türk, diğerlerinden biri yarı Kürt, diğeri de yarı Arap’tır”*. Yani anne ya da babadan biri farklı olmalı. Tabii şimdi hepsi göç etti. Bu neyi gösteriyor? Erbil’deki 7 mahalleden 5’i Türk yani çoğunluğun üstünde, % 75-80’in üstünde bir rakamdan bahse-

diyoruz. Zaten Erbil Atabeyleri ve Muzaffereddin Gökböri’ye ait eserler hâlâ o bölgededir. Ama bugün Erbil’de ne kadar Türk var, manipüle edilmiş bir veri olmadığı için bilemiyoruz.

CUMHUR KERKÜKLÜ

Millete, topluma ve Irak Türklerine yansımalarını bahsetmek ve bir şeyin altını da çizmek istiyorum ki atalarımız ve babalarımız örf ve adetlerine

göre bütün oturushlarını Süleyman Çelebi'nin Resûlullah (S.A.V) hakkındaki yazmış olduğu şiirin ilk mısraını (Allah adını zikredelim evvela / Vacip oldu cümle işte her kula) okuyarak başlayıp ve "Sübhanne rabbike rabbil izzeti amma yasifun ve selamün alel murselin velhamdülillahi rabbil âlemin" duası ile bitirirlerdi.

Türk hacılar Musul'a geldikleri zaman zaten Musul'un yarısı Türk'tür. Türk olmayanlar bile onlara ilgi gösteriyorlardı. Bağdat'a gelince içindeki Türk olmayanlar bile Türk hacılara ilgi gösteriyordu, neden? Çünkü namaz için bir camiye girdiğinde, bu camiyi kim yaptı diye sorduklarında cevabı "Türkler yaptı"; "Bu medreseyi kim yaptı?", bunu da Türkler- Osmanlılar yaptı cevaplarını işitince Türklere rahmet ve dua ederlerdi. İşte bu da bir gül ağacı diker veya bir bahçe yapan ve orada her kim nefes ve temiz bir hava aldığında bunları yapanlara ve yapanların babalarına rahmet gönderirlerdi. Bunları hep Türkler yaptı. Bizim Türk coğrafyamız Telafer ve Musul'dan başlar, Dicle Nehri'nin sağında ve solunda bulunan yerler güneye kadar uzanır. 1970'lere kadar Erbil'in %95'i Türk idi.

Haritalara bakıldığında bütün köy, kasaba ve nehirlerin adları tamamıyla Türk isimleridir. 1968'den sonra bunların birçoğunun isimleri değiştirildi. Örneğin Kerkük, Temim oldu. Bu ismin değiştirilmesine dair bir şairimiz dedi:

*Kimim var,
Türk'ten başka kimim var?
Evvelden 3 kaf vardı,
İndi baktım (i)ki mim var.*

Bunun anlamı, Kerkük kelimesini Osmanlı alfabe-siyle yazarken içinde üç "k" harfi bulunurken Temim yazarken "m" harfinden iki harf bulunur. Kerkük'ten güneye doğru giderken Tazehurmatu ve Beşir güzergâhları Hemrin'e kadar hepsi Türk bölgeleridir.

Bu güzergâhların bir kolu da Diyala ve hatta Bağdat'a kadar uzanır.

Türkmeneli Musul'dan başlar, Musul şehri Osmanlı döneminde bir vilayet merkeziydi. Türkmeneli'nin ana şehirlerinden Erbil, Kerkük, Bağdat, Kut ve Diyala. Bayat köylerinin yarısından fazlası Selahaddin'e bağlıdır ve onların da yüzde doksanı Türk'tür. Bağdat şehrine bakıldığında içindeki eski binaların

Musul (1913)
ve Bağdat
(1914)
valiliklerinde
bulunan
Süleyman Nazif

%90'ı Türk eserleridir. Bağdat'ın herhangi bir sokağından geçsen muhakkak orada bir Türk eseri göreceksin. Bağdat halkı da bu eserlerin iyi bir şekilde bakımını yapar ve bu eserlerle övünürler. Bugün Bağdat ve Kerbela halkının Türkleri ne kadar sevdiklerini görüyoruz. Bir Türk ziyaretçi o bölgelere

gittiğinde dükkân, restoran, kafeterya, taksi, berber gibi pek çok ücretsiz hizmet görüyor. Onlara “Siz Türk’sünüz, sizden para alınmaz” diyorlar ve bu da gönül bağının bir göstergesidir.

MEHMET HAŞİM SALİHİ

Aslında Osmanlı döneminden sonra, yani 1918’den sonra Irak bir kaos ortamına girdi. Yani sadece Irak Türkleri değil, genellikle Irak bir kaos ortamına girdi, oradan başladı. Osmanlı döneminde hiç öyle bir kargaşa, çekişmeler yaşanmadı. Yaklaşık 500 sene boyunca Osmanlı’nın burada olduğu sürece. Ancak ondan sonra durumun karıştığını fark ediyoruz, okuyoruz da tarihte. Osmanlılar gittikten sonra

1869-1872
yılları
arasında
Bağdat
valiliği yapan
Midhat Paşa

İngiliz buraya gelir gelmez, 1920 senesinde Suudi Arabistan’dan bir kişiyi getirerek burada kral ola-

rak ilan etti. Bu defa Türkmenler, Irak Türkleri ciddi bir anlamda kaderlerine terk edildiler.

Türkmenler İngiliz işgalini veya krallığını kabul etmezler. Çünkü krallık da İngilizlerin getirmiş olduğu otoriter bir yönetim. Hatta Irak’ta ilk direniş, devrim Türkmenler tarafından yapıldı. Telafer bölgesinde, Musul vilayetine bağlı Telafer’de “Kaçakç” devrimi olmuştur. Irak’ta İngilizlere karşı ilk ayaklanma oldu. 4 Haziran 1920 tarihinde yaşandı. Böylece İngilizler de artık Irak’taki Türkleri sevmeye başladılar.

Telafer asimilasyon politikasına uğrayan ilk Türkmen yöresidir çünkü bunlar İngilizlere karşı direndiler. İngilizler ne yaptı? Telafer ile Türkiye arasında bir kuşak oluşması için yani kopukluk olsun diye özellikle de başta Şimmer aşireti olmak üzere bunların etrafına Arap aşiretleri getirdi. Şimmer aşireti hâlâ orada duruyor. Türkmen köylerinde onlar oturuyor. Şimdi bakarsanız, Telafer’de her kişinin, her vatandaşın iki tane soyadı var: Biri Türkçe, diğeri Arapça. Mesela, Karabaşlılar vardır. Karabaşlılar Türkoğlu Türktür. Ama Bedrani derler onlara, el-Bedrani. Araplaştırma mesela. Mesela Alaybegliler vardır, el-Abbasi olarak geçiyorlar. Bunların hepsi Türk aşiretleridir. Ama bu asimilasyon politikasının yanlış tarih yazmak, soylarını değiştirmek işte ne bileyim sizin soyunuz şuraya uzanıyor, sizin buraya uzanıyor, onlara yönelik bir Araplaştırma politikası yürüttüler. Arap kalıbına, kılıfına girdirdiler. Böylece maalesef bugün Telafer’de bu isimler hâlâ devam ediyor. İnşallah farkına varırlar ve asıl soyadlarına geri dönerler. Bu bir gerçektir.

SUPHİ SAATÇİ

Irak’ta bugün zengin bir mimari miras var şüphesiz. Abbasiler döneminde çok önemli eserler yapılmış fakat günümüze intikal eden eserlerin aşağı yuka-

Bizim Türk milletinde çobanından padişahına kadar herkes şairdir. Irak Türkmen'i de Türk milletinin bir parçasıdır. Bizim analarımız bile şairdi. Eski Kerkük evlerinde Osmanlı padişahlarının resimleri vardı. Babamız, dedemiz “Bakın bunlar Türk padişahlarıdır, bunlar dünyaya hükmetti ama ne için? İslâmiyet adına, Müslümanlık adına... Bak evladım, biz bunların torunlarıyız. Bunlar bizden bir parçadır. İmanla hükmettiler. Türklük adına, Müslümanlık adına... Türk demek zaten Müslüman demektir” derdi.

Kerkük sokakları

rı yüzde doksanı Türk eseridir. Bunu çok rahatlıkla söyleyebilirim yani Müstansırıyye Medresesi bile Selçukluların Irak'a hediye ettiği medrese mimarisidir çünkü medrese mimarisi zaten Nizâmiye medreseleri ile birlikte İslâm dünyasına Selçuklular tarafından yayılmıştır. Selçuklular gerçekten Bağdat'ı ve güneye kadar Basra'yı imar etmişler, Kerkük ve Musul'u eserlerle donatmışlardır. Bugün Musul'un en önemli yapıları Selçuklu ve beylikler döneminin eserleridir. Hatta Ata Beylerin Musul'da günümüzde de hizmet veren ve varlığını sürdüren çok güzel eserleri bulunuyor ama maalesef DEAŞ döneminde bazıları havaya uçuruldu, patlatıldı. Ancak yine de Musul şehri Selçuklu kent karakterini yansıtan önemli bir şehirdir. Bunun yanı sıra Erbil'de, Erbil

Tisinli
bir Türk,
Kerkük

Ata Beylerinin döneminde altın çağını yaşayan çok güzel eserler yapılmış. Gerçi onların da bir kısmı ortadan kalkmış ama Erbil'de Çöl Minaresi dediğimiz Muzaffereddin Gökbörü'nün cami ve medresesi hâlâ duruyor. Erbil kalesinde çok kıymetli Türkmen konut mimarisinin örneklerine rastlamak mümkün-

dür. Erbil gerçekten de o dönemden günümüze kadar bir Türk şehri olarak varlığını sürdürmektedir. Kerkük'te de tabii Selçuklu dönemine ait birtakım eserler var fakat Selçuklulardan sonra Osmanlıların da bütün Irak'ı imar etmeleri ve büyük eserler bırakmaları söz konusu oldu ve nitekim Bağdat'ın en çarpıcı, en güzel eserleri Osmanlı döneminden günümüze gelmiştir, Kerkük'e de en iyi eserlerimiz yine Osmanlı döneminde inşa edilen ve günümüze kadar hizmetlerini, varlıklarını sürdüren önemli yapılarımızdır. Irak'taki mimari mirasın bence özeti budur yani Türk çağı eseri olarak varlığını gösteren bir mirastır bu.

Ben Türkmenlerin konut mimarisi olarak el aldığım doktora tezimde de o evlerin tamamen Türklere özgü olduğunu, Türkmen bölgelerinde var olduğunu, Tuzhurmatu'da, Beşir'de, Kerkük'te, Erbil'de Dör ve Atebe olarak nitelendirdiğimiz bu güzel Türkmen konutlarının tamamen Türkmenlere, Türklere özgü olduğuna, bölge evlerinin de mimarisinde karakter olarak bugün Urfa, Antep, Diyarbakır, Elazığ yörelerine çok benzediğini, dolayısıyla o coğrafyanın sanki bir parçası gibi ele almamız gerektiğini düşünüyorum. Buna tabii ki Musul ve Halep de dahil yani Kuzey Mezopotamya dediğimiz Antep, Urfa, Halep, Musul ve Kerkük bence Türk dünyasının mimarî açıdan, görsel açıdan, plastik açıdan, görünüş itibarıyla bir parçasıdır ve ondan ayrılmaz bir parçadır. Bu sunî hudutlar 1918'deki dünya savaşından sonra çizilmiş maalesef yapay sınırlardır. Bölgenin insanları da mimarisi de sosyal hayatları da birbirinin ayrılmaz bir parçasıdır diye düşünüyorum.

Uygarlığın 3 tane önemli saç ayağı vardır. Bunun birincisi mimarî, ikincisi mûsikî, diğeri de yemek kültürüdür. Yani mimarî açıdan baktığımızda bölge hakikaten Anadolu'nun mütemmim bir cüzü gibi görülür. Müzik açısından ise Irak'taki mûsikînin geçmişi gerçekten çok parlak bir dönemi bize işaret ediyor. Özellikle Abbasi döneminde fazla bilgi sahi-

Salnâmelerin Musul için olanı var, Kerkük için olanı var. Bunlar çok net görülmektedir. Mesela Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'nde Türk bölgelerinden çok net bir şekilde bahsedilmektedir. Çelebi'nin aktardığını yüzyıllar sonra İngiliz valisi de görür ama bunun kamusal bir bilgiye dönmesine izin vermezler. O da tıpkı Çelebi gibi bu şehirlerin çoğunluğunun Türk olduğunu ve ahalinin Türkçe konuştuğunu tespit etmişti. Ziyarı yok, bilen biliyor.

Matrakçı
Nasuh'un
(ö. 1564)
Kerkük'ü tasvir
eden minyatürü

bi olmasak bile önemli müzik hareketleri olduğunu, Abbasi saraylarında bu konuya önem verildiğini fakat onların izlerini günümüze kadar taşımadıkları biliniyor. Ancak Selçuklular döneminden itibaren özellikle Celayirliler döneminde, Timur döneminde Abdülkâdir Merâgî gibi büyük bir Türk müzikologun Bağdat'ta 20 yıl kadar kalması ve önemli besteler yapmasının bölgede büyük bir etki bıraktığı söylenebilir. Abdülkâdir Merâgî'den sonra da özellikle 16. yüzyılda Fuzûlî'nin Bağdat'ta bulunduğu sıralarda yine Osmanlı döneminde Kanuni Sultan Süleyman'ın Bağdat'a girişiyle Osmanlı döneminde müzik çalışmaları yapıldı. Sonrası için şunu da söyleyebiliriz, 4. Murad'ın Bağdat'a girdikten sonra biliyorsunuz 1638 yılında Bağdat'ta seferde bulunur ve orada dönüşünde 12 tane Bayat boyuna mensup müzisyeni İstanbul'a getirtmiştir. Irak'ta da Bayatî makamı olarak yaygın olan ve sonra o 12 müzisyenin gelmesiyle İstanbul mûsikî dünyasında da tanınmış olan Bayatî makamının onların vasıtasıyla Türkiye'ye geldiğini, hatta Fûzulî'nin de zaten Bayat boyuna mensup olduğu ve son 19. yüzyılda Rahmetullah Şalta adında Türkmen müzisyenin yine Bayat boyuna mensup olduğunu biliyoruz. Bugün Irak Türkleri içinde Bayatî makam dediğimiz Türkiye'de bu şekilde adlandırılmış ama Türkmenlerin Bayat makamı dedikleri ezgiler, bizim türkülerimizin de yüzde yetmişini kapsıyor yani Bayat makamında hem hoyratlarımız hem de ezgilerimiz, türkülerimiz, uzun havalarımız çok bir büyük yaygınlık gösterir. Bu da gösteriyor ki biz de Bayat boyunda zaten Oğuzların Irak'a girişleri şu anda Bayat boyunun daha baskın, daha dominant bir hal aldığını, Bayatların izleriyle mûsikîmizin büyük gelişme gösterdiğini biliyoruz.

Bugün Irak Türkmenlerinin arasında en çok söylenen, en çok okunan uzun hava türünde olan hoyratlardır, bunun yanı sıra gazeller, divanlar ve kerem havası dediğimiz parçalar bunun Türkmen bölgelerinde çok yaygın olan müziklerdir. Irak'taki mû-

sikî Türklerin beslediğini son tarihlere kadar da getirdiklerini söylemek mümkün. Nitekim 1930'da hatta 1928 yılında Irak'ta güzel sanatlar enstitüsünün kurulmasına Türkler ön ayak olmuşlardı. Fetih Saffet Kırdar İstanbul'dan davet edilerek Kerkük gitmiş, oradaki bakan kendisine bu konservatuvarı kurdurmuştur. 1936 yılında Şerif Muhiddin Targan'ı Bağdat'a davet etmişler ve aşağı yukarı 48 yılına kadar uzun yıllar orada müzik eğitimi vermiştir. Bugün Irak'ın en büyük müzisyenlerinden olan Münir Beşir ile Cemil Beşir kardeşleri yetiştiren de Şerif Muhiddin Targan'dır. Bu isimler bütün Arap dünyasında çok tanınan 2 tane büyük müzisyen kardeşler. Bunlar Şerif Muhiddin'den sonra Mesut Cemil Bey 1955'te yine Bağdat'ta 4 yıllık müdürlük yaptı ve Cevdet Çağla meşhur kemani bir keman virtüözü olan Cevdet Çağla'yı da beraberinde götürdü ve orada yine Irak'ta müzisyenler yetiştirdiler ve okulda dersler verdiler. En sonunda bir buçuk yıl olmak kaydıyla rahmetli Cinuçen Tanrıkorur Bağdat'ta yine ders vermeye gitmiştir ve Irak'taki bugün ünlü isimlerin çoğunun bu mekteplerde bu okullardan yetiştiğini ve Türkiye'nin Irak'ı mûsikî yönünde çok güçlü bir yapıya kavuşturduğunu söyleyebiliriz.

Şimdi Irak'ta Türkmenler deyince aklımıza ilk etapta Kerkük geliyor hatta Irak Türkleri yerine daha çok Kerkük Türkleri kullanılıyor ama bu birçok bölgede Türkmenlerin olmadığını göstermez. Kerkük bir simge olarak Irak Türkleri için kullanılmış çünkü Kerkük Irak Türklüğünün en büyük kültür merkezi, nüfus itibarıyla da sanat ve kültür itibarıyla da en hamasi, en heyecanlı merkezidir. O bakımdan bugün mûsikî hareketlerinin en yoğun olduğu yer de Kerkük'tür. Diğer Türkmen bölgelerine yaptığı etki de yine Kerkük'ten gelmiştir yani bugün Tuzhurmatu'da da hoyratlar okunur, Erbil'de de Türkmenler çok ciddi büyük sanatçılar yetiştirmiştir. Telafer'de daha değişik aşık havaları çok yaygındır yani bağlama türünde sazlar kullanılır ama mesela Kerkük,

Erbil gibi merkezlerde daha çok klasik sazları kullanırlar. Bu aslında bize özgü bir durum değil. Şanlıurfa'da da Diyarbakır'da da Konya'da da Elazığ'da da günümüzde halk müziği, sanat müziği ayrımı yok. Mûsikî klasik sazlarla dahi icra ediliyor. Ud, keman hatta Elazığ'da klarnet bile devreye girmiştir. Antep'te Urfa'da bu sazların da kullanıldığını, bu gelişen mûsikînin zaten sürekli halk düzeyinde kalması yacağı, bir sanat mûsikîsi mesafesine yükselmesi bunu gösteriyor zaten. Halk müziğini ayak takımı müziği olarak görmek çok yanlıştır. Onlarda çok zengin ezgiler vardır ama usta sanatçılar tarafından bunlar işlenmiş, bugün mesela divan tarzında icra edilen bizim Kerkük Divanı dediğimiz parçada klasik sazlar klasik düzeyinde ve Fuzûlî gibi büyük şairlerin parçaları okunur, gazellerde de yine Fuzûlî'den, Nesimi'den parçalar okunur hatta Nevres'ten okunur ve günümüz şairlerine kadar divan edebiyatında şiir türünde ürün vermiş şairlerimizde de bu mûsikîler icra edilir. Dolayısıyla mûsikîyi biz tek olarak görüyoruz, o da mûsikîdir. Halkı, sanatı, bilmem neyi yoktur. Bunu böyle kabul etmek daha doğru, daha doğal gibi geliyor bana.

Tabii mûsikînin yanında ona malzeme yetiştiren edebiyattır. Irak Türkleri arasında çok zengin bir klasik edebiyat geleneği vardır. Özellikle Fuzûlî gibi bir ismin yetişmesi zaten bölgenin ne kadar güçlü bir Türk kültürüne sahip olduğunu gösteriyor, Bağdat'ta yaşadığı için Fuzûlî-i Bağdadî biçiminde telaffuz edilir. Hatta Şair Ruhi için de Ruhi Bağdadî terimi kullanılır. Bağdat'ta Bağdat'a mensup olduklarını göstermek için yani 16. yüzyılda Fuzûlî gibi Ruhi Bağdadî gibi isimlerin yetişmesi o tarihlerde Türk kültürünün varlığını, seviyesini gösterir. Yani bugün en iyi Fransız şairi herhalde Hindistan'da yetişmez, Fransızcanın en mükemmel konuşulduğu yerde yetişir. Bir İngiliz şair de Pakistan'da yetişmez. Biz de Fuzûlî'yi öyle görüyoruz. Yani 16. yüzyılda ülke öylesine bir Türkleşmiş ki Fuzûlî gibi büyük şairlerin yetişmesine zemin hazırlamış ve vesile ol-

muştur. Fuzûlî'den sonra da yine büyük şairlerimiz yetişmiştir. Nevres-i Kadim özellikle 18. yüzyıldan itibaren Tabip Oğlu Şeyh Faiz Şeyh Abdulkadir Halis Talabani ki Şeyh'in babasıdır. Şeyh Rıza'nın ve Şeyh Faiz'in bunlar gerçekten üstat sayılabilecek cinsten büyük isimlerdir ve edebiyatımıza büyük zenginlik katmışlardır. Bunların arasına hoyrat yazan büyük sanatçılar da var ki hoyrata da herkes der ki basit bir şeydir ama onlar kendileri de hoyrat edebi bir tür olarak beğenmişler ve hoyrat yazmaya tevessül etmişlerdir. Mesela Şeyh Faiz'in önemli bir hoyratı var. Onun olduğu ısrarla söyleniyor: *"Düşen ağlar, yıkılıp düşen ağlar, düşün rakip gözüne, zülfü ne düşen ağlar"*. Yani sevgilisine diyor ki senin zülfüne düşen ak tellerin rakibin gözüne düşsün, Konduramıyor, ona kıyamıyor yani bu da çok önemli güzel bir cinas. Tabii hayatın temeli de cinas üzerine oturur. Cinaz kurmak da gerçekten zeka ve hüner isteyen bir şey. Mesela kadınların ağıt olarak söyledikleri basit gibi görünen şöyle de aslında çok derin bir zekâdan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Mesela *"Bala vay bal yemedim bala vay"*, hayıflanıyor bal yemediği için *"Bala vay, bal yemedim, bala vay çöp yiyordum yuva yaptım uçurmadım bala vay"*. Yani çocuğunu kaybeden bir kadının ağıt olarak söylediği bu dörtlük herhalde çok çarpıcı bir edebi eser kabul edilebilir.

Abdullah Safi önemli divan şairlerimizden biri. On dan sonra Kabil Muhiddin ve oğlu Zeynel Abidin yine önemli varlık gösteren, bir kısmını maalesef divanları basılmamış yazma halde duruyor. Bunlar Irak'ta divan edebiyatın çok güçlü isimleri. Şunu da hemen belirtmekte yarar var, Irak Türkmenleri tarih boyunca yazı dilinde hep Türkiye Türkçesini kullanmışlardır. Yani Azerbaycan gibi yazı dilinde halk ağzını kullanmamışlar, hep İstanbul'la paralellik göstermeye çalışmışlardır. Hatta divan şairlerimiz de İstanbul'un güçlü divan şairlerinin eserlerini takip etmiş, onları örnek alarak bazılarına nazireler bile yazmışlardır. Fakat Birinci Dünya Savaşı'ndan

sonra yetimi vatanı olan, Osmanlı yetimi olan Irak Türkmen bölgeleri, yine gizli de olsa İstanbul'daki Türkiye'deki edebi hareketleri, edebi neşriyatı taklit etmeye çalışmışlardır fakat giderek bu ilişki zayıflamış. Çünkü eskiden arada yasak ve sınır yoktu daha rahat takip edebiliyorlardı ancak daha sonra az takip etmeye başladılar. Nitekim Türkiye'de divan edebiyatı tarihe karışınca, bizde yine devam etmiş. Yani rahmetli Hicrî Dede, rahmetli Mehmet Sadık ve Osman Mazlum gibi yine zarif şiirler üreten isimler yetişmiştir, Hicrî Dede'nin şu şiirinin son mısraı bence çok berceste sayılabilecek tarzda bir söyleyiştir: *"Sanma Allah içindir, vallah külah içindir, ne din için bu kavga ne padişah içindir"*. Söylediği evrensel bir söylem olarak yerini almıştır. Bunun yanı sıra modern şiir, serbest şiir konuları da tabii gündeme gelince yine bizimkiler Türkiye'yi geç takip ettikleri için bizde geç dönemde başlamıştı serbest şiir, hatta ilk zamanlarda buna tepki almışlardır edebi mahfillerde ama daha sonra varlıklarını kabul ettirmişler. Bunların arasında Nesrin Erbil ve Salah'ı zikretmek mümkündür ve bunlar modern Türk şiirine hizmet eden Irak Türkmen şiirinde bizi temsil eden önemli isimlerdir.

Bundan 3 sene önce Kars'a gittim ve Sarıkamış şehitliğini ziyaret ettim. Özellikle anneannemin kardeşi Abdülaziz'in ruhlarına Fatıha ve ayeti kerimeler okudum. Şehit Abdülaziz, o mezarlıkta yatan meçhul askerlerden birisiydi. Anneannem vefatına kadar Abdülaziz'in hasretiyle yaşadı. Evin etrafında dolanarak her zaman şu şiiri okurdu:

*"Sen gideli yıl oldu
Güllü bağlar kül oldu
Yolunu beklemekten
Ağ ciğerim kül oldu"*

Bu üzüntüler ve acı günler anneden kıza, kızıdan kızına, dededen babaya, babadan da oğluna dolaştı. Biz bu havalarda büyüdük. Kadınlarımız, annelerimiz ve kız kardeşlerimiz 14 Temmuz şehitlerinin mezarları başında sızlamaları şiir ve hoyrat halindeydi. Onları okuyup ağlardı. Hatırladığım kadarıyla biz yıllarca bayram ve düğün görmedik.

Dicle
cihetinden
Musul

Gravür, 19. yy.

IRAK'IN OSMANLI'DAN AYRILIŞI, İNGİLİZ MANDASI VE KRALLIK DÖNEMİ (1918-1958)

CUMHUR KERKÜKLÜ

Birinci Dünya savaşından sonra İngilizler Irak'ı işgâl etti. İngiliz işgâline ilk karşı çıkan biz Türkler olduk. Devlet memurları, öğretmenler ve iş adamları herkes işini bırakıp işgâli barışçıl bir şekilde protesto etti. Aynı zamanda bizim büyük din adamımız Molla Rıza Vaiz, “İslâm bayrağı altında çalışanlar, İngiliz bayrağı altında çalışamaz” diye bir fetva çıkardı. Bu nedenler tüm memurlar, öğretmenler, din adamları ve halkımız sivil bir şekilde işgâle karşı tepki gösterdi. İşgalci İngilizler bizden çok nefret ederdi, bu yüzden ilk işleri bizleri dışlamak oldu. İngilizler, Kerkük halkını para dağıtımıyla ve istihdam sağlama araçlarını kullanarak bizi kendi taraflarına çekmeye çalıştı ama hiçbir şekilde başaramadı.

Musul vilayeti İngilizler tarafından Türkiye'den ko-

parılıp Irak'a bağlandı ve bu konu ile ilgili Kerkük'ün en büyük mevlit okuyucusu ve din adamı, Dr. Mustafa Sabır ve Suphi Sabır kardeşlerin babaları, Molla Sabır Kerküklü o güzel ve gür sesiyle şu hoyratı okudu: “*Veren alsın Musul'u, bilmediler usulü, gittik yâri görmeye, kaldırdılar cisiri (köprüyü)*”. O zamanlar Habur- Duhok bölgesindeki nehrin üzerinde geçici bir köprü vardı ve şair şiir dizelerinde bu köprüden bahsetmişti. O antlaşmanın neticesinde İzmir ve Bursa'da yaşanan olaylar Musul vilayetinde de yaşandı. Musul, Osmanlı döneminde Irak'ın üç vilayetlerinden birisiydi (Mu-

Kral II. Faysal,
Henüz 4 yaşında
Irak tahtına
oturduğu sırada

1919 Paris Barış Konferansı'nda Emir Faysal ve heyeti Soldan sağa Rüstem Haydar (Maliye Bakanı), Nuri Said (Başbakan), Prens Faysal, Yüzbaşı Pisani, T. E. Lawrence, heyetin bilinmeyen bir üyesi, Yüzbaşı T. Versailles Sarayı, Paris

sul, Bağdat ve Basra). Musul vilayetinin sınırları Hemrin Dağları'na kadar uzanır ve Kerkük, Erbil, Tikrit ve Havice'yi kapsıyordu. Molla Sabır Türkiye'ye şu mısralarla hitap ediyordu: "*Veren alsın Musul'u*", anlamı Türkiye sen verdin Musul'u ve tekrar geri almalısın.

Kerkük siyaset güzergâhında bir dönüm noktasıdır. İngilizler Irak'ı işgal ettiğinde ülkenin hiçbir yerinde havalimanı yokken Kerkük'te iki hava üssü

açtı. İngilizler Kerkük'ün iktisadi ve yeraltı zenginliklerini bildiği için bu askeri üslerini kurdu çünkü Kerkük'ü kontrol etmek Irak'ı ve Orta Doğu'yu kontrol etmek demektir. İngilizlerin hiçbir zaman Kerkük'ten vazgeçmemelerini Araplar, Kürtler, civar ülkeler ve bütün siyasiler bilir. İngilizlerin gayeleri Kerkük'ün (*IPC*) petrol şirketini tekrar ele geçirmektir. Irak'ın işgalinde bütün bakanlıklar yerle bir oldu sadece petrol bakanlığına dokundurulmadı çünkü onların hedefleri Irak'ın petrolüdür.

HABİB HÜRMÜZLÜ

Irak'ta, biliyorsunuz 1918 yılında İngilizler, Irak'ı işgâl etmeye başladı. O zamanlar Irak Türklerine hep Türk denildi ama 1958 yılında, o hukuk olan insanlar, askeri ihtilalden sonra, birkaç ay sonra Kerkük'te askeri hâkim vardı. Kerkük'ü yöneten, onun resmî emriyle Türk kelimesini, Türkmen olarak değiştirdiler. Millet de benimsedi bu Türkmen kelimesini çünkü Irak'ta Türk kelimesine düşman olarak bakılırdı.

Bunların amacı Türk değildir, Türkmen'dir. Türkiye ile hiçbir ilişkileri yoktur. Hep o korku var. Orada Türkler var, bir gün gelir, vilayetini geri alır korkusu var.

FEYZULLAH SARIKAHYA

Türk ya da Türkmen, bizim için ikisi de bir ama biz Cumhuriyet dönemine kadar kendimize Türk derdik, bu durum sonradan değişti yani bizi yabancı devletler bizi Türkmen etti. Biz Türkmen olsak bile, Türkmenlerin de aslı Türk'tür. Onun için değiştirdiler yani kafalarında bak ne var? Biz Türk'üz, aslımız Türk'tür. Biz Türklüğümüze güveniriz.

Tabii ki biz Türkmenler Osmanlı'dan da önce burada yaşıyoruz ama Osmanlı döneminde gelenler oldu yani bizim aslımız hep Orta Asya'dandır. Benim büyük dedem Kırgızistan'dan gelmiş. İstanbul'un fethi için Peygamber Efendimiz'in bir Hadis-i Şerif'i vardır. O zaman büyük dedemiz orada görevlendirilip yani İstanbul'da, o zamanki Konstantiniyye'de, o dö-

nemde Sarıyer bizim dedemizin adına kurulmuştur. Dedem oradan gelmiştir, onun torunu burada Muhammet Paşa Sarı, 4. Murad'ın döneminde Kerkük valisiymiş, burada hâkimiyeti sürmüştü. Hemrin Dağları'na kadar burada bu hâkimiyet Sarı'nın elinde olmuş. Bizim dedemizin adına Kerkük'te Sarıyer adında bir bölge var, Türemenler yani eskiden beri buraya yerleşmişlerdir.

Tabii ki böyle düşünüyorlar, Irak işgâl altına girdiğinde, o zaman İngilizler dedi ki *"Türkmenlere yer vermeyin, Türkmenlere mevki makam vermeyin"* yani bunların hepsi onların tavsiyesiydi ki Türkmenler bugüne kadar zayıf kalsın istediler.

TURHAN KETENE

Biz Irak Türkleri Osmanlı'dan sonra çok acı yaşadık. İngilizlerin şöyle bir politikaları vardı. Tamam, şimdi İngilizlerin bir hâkimiyeti yok gibi gözükse de arka planda tamamen İngiliz hâkimiyeti var. İngi-

lizlerin projeleri de Irak Türklerinin %17 ile %18 nüfusu varken, onu %3'lerin altına düşürmektir. Ondan dolayı 1923 yılından sonra birçok hadise çıktı

Irak'ın ilk kralı
Faysal b. Hüseyin
23 Ağustos 1921

Kral Faysal,
Mustafa Kemal
Atatürk'le
Türkiye, 1931

Türklerin karşısına, en çok belirginini 1959 Katliamı dedikleri katliam. Bizi sürüklediler, ileri gelenlerimizi öldürdüler. Tabii ki bundan önceleri de var. Bu proje planlıydı. Amaç Türklerin nüfusunu %3'lerin altına indirmekti. Değişik şekilde yapıldı, birtakım Kürt grupları vardı, birtakım komünistler vardı ama işlerin arkasında İngilizler vardı. Arkasından gelen dönemlerde bir kraliyet döneminde rahatlık yaşadık. Daha sonra ihtilal döneminde Abdülkerim Kasım gelince orda zaten bizim daha fazla sıkıntılarımız başladı.

Telafer'in birçok özelliği var. Birincisi şu anki nüfusu 500.000 üzerinde ve %98 i Türk'tür. Telafer coğrafya olarak da Türkiye ile sınırı olan bölgedir. Ve üçüncüsü İngilizlere karşı ilk ayaklanma 1920 yılındaki Kütül Amâre ayaklanması derler ama o değildir. Esasında ilk ayaklanma ondan birkaç ay önce

Telafer Kalesi'ndeki İngilizlere karşı olan ayaklanmadır. Orada 15-16 İngiliz subayının öldürüldüğü kayıtlarda var. Ondan sonra İngilizler buraya karşı bir nefret duygusu beslemiş. Telafer %100 Türkmen şehri olmasına rağmen burayı ne kaza yapmışlar ne de hak ettiği değeri vermişler. Telafer hep geride kalmış. Telafer'de sinema yok, Telafer'de hotel yok, Telafer'de hiçbir sosyal tesis yok.

MAHİR NAKİP

Irak Türkleri, Osmanlı'nın oradan çekilip İngilizlere bırakılmalarını bir türlü hazmedemediler. Dolayısıyla 1918'den itibaren krala karşı geldiler yani kralın tahta çıkışını onaylamadılar. Zaten İngilizler de Irak'ta yaşayan Türkmenlerin veya Türklerin genel olarak diyelim Osmanlı'nın bir uzantısı Türkiye'nin

bir uzantısı olarak gördüler. Bu yanlış görüş kraliyet zamanında da Cumhuriyet zamanında da devam etti. O bakımdan Türkmenler her zaman potansiyel bir tehlike olarak görüldüler. Kraliyet zamanında belki ciddi bir asimilasyon faaliyeti olmamıştır ama onlara rol vermeme, onları dışlama, onları parantez haricinde tutma gibi gayretleri çok net bir şekilde olmuştur çünkü İngilizlerin baskısı bunu gerektiriyordu. Dolayısıyla krallık döneminde ancak yine kültürel değerlerle varlıklarını korumaya çalıştılar fakat buna rağmen mesela 1924 katliamına engel olunmadı. 1920 Telafer Kaçakaç hadisesine baktığımız zaman da aslında o bir başkaldırıdır yani kültürünü, varlığını, coğrafyasını koruma ve ayakta tutma mücadelesidir. Ancak ondan sonra Türkmenler bir daha böyle silahlı bir mücadele içerisine girme gibi bir eylemi olmamıştır. 1958 yılında cumhuriyetin ilanı ile Türkmenler çoğunlukla, yönetime karşı olmaktan varlıklarını koruma ve devletin yanında olma gibi bir siyaset izlediler. Şurası da bir gerçektir ki aslında 1926 antlaşması ile Irak Türklerinin isteyenleri rahatlıkla Türkiye'ye gelip yerleşebilir di Ankara anlaşmasıyla ama bunu tercih etmediler. Tercih etmemele-ri de çok doğaldır çünkü Irak toprakları onlar için bir vatandır. Osmanlılardan önce orası vatandı hatta Selçuklulardan da önce. Dolayısıyla bu kadar toprağına bağlı olan bir halkın, bir topluluğun, bir milletin siyasî sebepten dolayı kendi coğrafyasını terk etmesi, vatan edindiği toprağıni terk etmesi ihtimali yoktu. O ba-

kimdan büyük bir kısmı Irak'ta yaşadı ama tekrar söylüyorum bu Türkiye'yle olan Anadolu Türklüğü ile olan köprüleri kurmalarını engel olmadı fakat 1924 katliamı aslında bir sarsıntıyla belki de bir sınavdı. Türkmenler bu sınavı çok başarıyla geçtiler, varlıklarını ispatladılar, kolay kolay yenilemeyeceklerini, asimile olmayacaklarını, yok olmayacaklarını İngiliz yönetimine karşı çok net ve açık bir şekilde gösterdiler.

GÜÇLÜ DEMİRCİ

1927'de İngilizler petrol çıkarmaya başladığında, Kerkük Petrol Şirketi'ni de kurdular. İlk yaptıkları şey Hristiyanları istihdam etmek oldu. Bunlar Kerkük'te ikamet eden Hristiyanlardı. Kritik yerlere Hristiyanları, iş yapılacak yerlere de Türkmenleri aldılar. İşte biraz da Kürt vardı. Ama 1971'de devlet, petrol şirketlerini millileştirmeye başlayınca

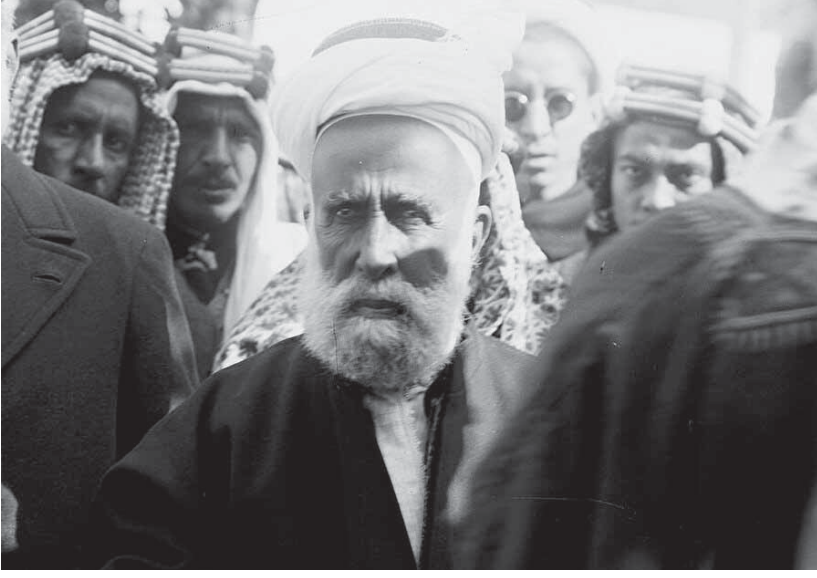
Winston Churchill, Edmund Allenby, Emir Abdullah, Gertrude Bell ve T. E. Lawrence gibi isimlerin katıldığı Kahire Orta Doğu Konferansı

1921

**Irak Türklerinin dramı,
Osmanlı devletinin
bu topraklardan
çekilmesinden sonra
başlamıştır ve o dram
maalesef bugüne kadar
devam etmektedir.**

**Mîsâk-ı Millî sınırları
içinde olan Irak Türkleri
bugün Irak sınırları
içindedir. Ancak
biliyorsunuz, Mondros
Antlaşması'na göre bu
bölge Türk devletinin
sınırları içerisinde
kalması gerekiyordu.**

1908 yılında
Osmanlı sultanı
II. Abdülhamid
tarafından
Mekke emiri
olarak atanan
Şerif Hüseyin

bu sefer de kritik yerlere Araplar girmeye başladı. Yani başından itibaren Kerkük'ün esas sıkıntısı petrol kuyularıdır. Petrol birçok ülkeye nimet ama Kerkük'e eziyet oldu.

ALİ KASAPOĞLU

Biz Irak'ta abartısız yüz yıldan beri aynı durumu yaşıyoruz. Şöyle tam Osmanlıların Irak'tan çekilmesinden sonra 1918 itibaren İngilizlerin ve Fransızların ve tabii Balfour Deklerasyonu veya Antlaşması ile ondan sonra Fransızlarla İngilizler aralarında bölüştürüldü. Irak'a İngilizlerin girmesinden sonra büyük bir plan vardı. İşte bölgeyle ilgili plan ama o planın en önemli tarafı da nasıl Türkiye o mücadele döneminde ne kadar sıkıntılar yaşadı, onun tabii Osmanlı'yı ve Türkleri yok etme, varsa bile onu güçsüzleştirmek ve varsa bile bu Anadolu'daki Türklerin yanı sıra Irak'ta, Suriye'de, Filistin'de ve bütün bu bölgedeki Türkmenler ve Türkler için de geçerliydi. Irak'a gelince yüz yıldan beri Türkmenlere yönelik çok büyük sıkıntılar, yok sayma politikaları devam etmektedir. İşte o gün nasıl başladıysa bugün de aynı. O günün şartlarına göre farklı bir şekildedeydi, bugünün şartlarına göre de yine aynı po-

litika aynı şekilde devam ediyor. Bu gün maalesef yirmi yıl oldu Irak Amerikan güçleri tarafından işgâl edileli. Evet, bu durum yirmi yıldan beri Türkmenler hiçbir şekilde kendi sayıları Irak'taki varlıkları ve ağırlıkları kadar maalesef hükümetlerde temsil edilmediler. Bu durum bugün bu hale devam ediyor. Her ne kadar Bağdat'taki parlamentoda hükümette milletvekillerimiz görünse de Türkmenlerin adına bir tane bakan görmek mümkün değil. Demek ki Türkmenler yüz yıldan beri bu topraklarda yok etme, yok sayma, ötekileştirme gibi her türlü politikaya maruz kaldıklarını söylemek mümkün.

Krallığı, cumhuriyeti, BAAS rejimini, Amerikan dönemini aynı çizgide buluşturan nedir diye düşündüğümüzde bence bu bağ bölgede ve Orta Doğu'da Türklüğe yönelik bir olaydır ve amaç Türklerin yok olmasıdır, Türkleri güçsüzleştirmektir. Şimdi biliyorsunuz Osmanlı'nın son dönemindeki olaylar, işte Araplar ve İngilizlerin oyunları, bölgeye hatta üç kıtaya altı yüz yıldan fazla hükmeden Osmanlı'nın... Aradan yüz yıl geçmiş Osmanlı bölgeden çekileli, bu isterseniz beş yüz yıl olsa bile bir Osmanlı korkusu var Batılılar için yani Türklerden koktukları kadar veya onların güçlenmesinden kaynaklı endişeyi başka hiçbir kesimden duymuyorlar. O endişe yok, demek ki bölgede Filistin'de de Türkmenler var; Lübnan'da da var; Ürdün'de de var; Suriye'de de var; Irak'ta da var... Türkler aslında düne kadar sıkıntımız şöyleydi ve hale bunu yaşıyoruz. Bize Irak'ta *"Siz Osmanlı kalıntılarısınız, Osmanlı'dan kalantılarınsınız"*, hâlbuki Irak'taki Türkmenlerin tarihi, bakın Türklerin Anadolu'ya yerleşmeden önce Türkmenlerin burada tarihi var. Aslen Türk tarihi biraz farklı bakarsanız şivede biraz farklı, farklı bir tarihe sahibiz. Biz bunu her zaman anlattık, bu şekilde aslımız Türk'tür. Tabii ki ana vatanımız Türkiye'dir, böyle bir tarihimiz var ancak bu topraklar kendi topraklarımızdır, böyle bir algı ne zaman başladı? Ne zaman ki İngilizler bölgeye geldi, İngilizler burayı bazı Arap yazarlara farklı bir şekilde yazdırdı, ya-

zıldığı zaman da sırf buradaki Türkmenleri, Türkleri ana vatanından koparmak için böyle bir şeye başvurdular. Dolayısıyla bu şekilde bir korku var. Türklerin, Osmanlıların geri dönmesinden, bugünkü güçlü Türkiye için de aynı şey geçerlidir. Türklerin tekrar canlanma ihtimalinden dolayı bölgede hâlâ bir endişe var.

Bakin bizim bizden önceki neslimiz biz çocukluğumuzda yetiştiğimizde, bizim ailelerimiz çok fazla Türkiye'den bahsetmezdi ama bizim Türklüğümüzden, Türkmenliğimizden bahsedilirdi. Buna rağmen bizim Türkiye'yle bir gönül bağımız var ve bu bağ çok önemli! Bir ana vatan bağı var. Türkmenlerin Irak'taki tarih boyunca sırtlarını dayayacakları ve kendilerini çok iyi hissedecekleri şey bugün için de geçerli. Türkiye'nin varlığı ve güçlü olması çok önemli. Dolayısıyla bu bağ, Irak'taki Türkmenlerin Türkiye'yle gönül bağı ve kendisini daha iyi hissetme konusu artık buraya, bölgeye ve Türkmenlere zarar verenler için bir endişe sebebidir.

Biz bunu ailelerimizden gördük, bu şekilde eğitildik: Yönetim, iktidar, devlet kim olursa olsun biz hep onun yanındayız. İktidar, devlet, hükümet, vatan bizim için aynı, onun için iktidara, devlete karşı bir başkaldırma eğilimimiz ve ne de terbiyemiz oldu. O şekilde bir şey öğrenmedik, görmedik. Bu acaba mesela şahsi olarak düşünüyorum, yıllar boyunca Türkmenler Abbasi döneminde, Osmanlı dönemi diyelim Türkmenler iktidardan çok pay aldıkları veya iyi bir şekilde orada bulundukları için mi onun da bence etkisi olabilir. Dolayısıyla hiçbir zaman silahlı mücadeleye veya devlete, yönetime karşı bir başkaldırma, ayaklanma, isyan

gibi, sivil itaatsizlik gibi diyelim, belki de tarihte kısa kısa yaşanmıştır bir tepki için, Türkmenler bunu yapmıştır ama böyle bir şey hiç yaşanmadı. Türkmenlerin özlerinde var bu ve bugün hâlâ değişmedi bu. Son yirmi yılda gördüğümüz gibi Türkmenler devletin nezdinde hiçbir silahlı grupta yer almadı. Bence bu Türkmenlerin özünde olan bir şeydir ve tarihten kendilerine kalan bir tavidir.

Anneannem köydeyken, bize Türk askerinin buradan nasıl çekildiğini anlatırdı. *"Onlar giderken çok kötü durumdalardı"* diye anlatırdı. *"Yorgun, durumları kötü"*. Hani çekiliyorlar ama asker çok farklıdır, kutsaldır. Asker dik olacak, güçlü olacak. *"Ama yine de biz onların durumlarına üzülüyorduk, biz gidiyorlar diye üzülüyorduk"* diyordu. Bir de Musul'da bir konsolos vardı, o anlatmıştı. Musul'da bir Arap aile, yaşlı nine konsolosa bir şey vermiş, saat mi-

Irak Kralı
II. Faysal
(1935-1958)
ve kuzeni
Ürdün Kralı
Hüseyin
(1935-1999)
1950'ler

dir ne, sonra demiş ki *"Ben bunu 70 yıldır saklıyorum. Osmanlılar buradan çekildiğinde bana bunu bir Subay verdi ve dedi ki: Ben sana bunu veriyorum ama mutlaka bir gün gelir, bunu sizden ala-*

cağız". Ben de "Siz buradasınız, geldiniz diye farz ediyorum, o yüzden veriyorum". Buna benzer yüzlerce hikâye var...

YASİN HAMİT ŞEFİK EFENDİ

Dünya savaşında İngilizler bu bölgedeki petrolü hedef aldılar çünkü onlar buradaki petrolün Turkish Petroleum Company (Türk Petrol Şirketi) tarafından yönetildiğini ve Türkiye'ye ait olduğunu biliyorlardı. Burada Türkiye ile Almanya'ya ait olan petrolün olduğunu bildikleri için bu petroleri ele geçirmek

makinelere çalıştırmaya başladılar, demiryollarını çalıştırdılar, aynı zamanda bu bölgenin ekonomisine hâkim oldular. Buraya girmekteki tüm nedenlerinin kaynağı petroldür. Şimdi ise petrol savaşını cereyan ettirmektedir. Dünyanın her yerinde petrol var çünkü petrolü alternatif olan bir enerji kaynağı bulamadılar, bulamayınca da bu şekilde devam ediyor.

1918'den sonra Fransa, Rusya, İngilizler arasında yapılan anlaşmada, Osmanlı toprakları paylaşıldı. Fransa Kerkük'ü, Irak'ın kuzeyini istiyordu ama daha sonra bu değişti. Türkiye'nin Akdeniz üzerindeki bölgeler Fransızlara verildi. Amaç İngilizlerin Kerkük'e ve Musul'a girerek bu bölgedeki petroleri ele geçirmesidir çünkü Musul'da da, Kerkük'te de petrol kaynakları bulunmaktadır. Bu nedenle bu petrol bölgeleri İngilizler tarafından ele geçirilmiştir. Buna göre 1918'den bu yana İngilizlerin elinde kalmıştır. İfade ettiğimiz kuzey bölgesi Musul, Kerkük, Süleymaniye bölgeleri anlaşmayla Osmanlı devletinden alınmış ve Irak'a bağlanmıştır. Bu bölgeler Irak'a bağlanınca, bölgedeki halkın çoğunluğu Türk olduğu için tüm planlar ve baskılar Türkler üzerinde uygulanmaya başlanmıştır. Bu planlar iyi yoldan veya başka yoldan uygulamaya konulmuştur. Bizlere iyi bir yaklaşım gösterilerek "Bu bölgelerden çıkın, buradan göç edin" dediler ancak göç eden olmadı. Olmayınca da katliamlar ve başka şeyler oldu. Bunların tümü İngiliz eliyle oldu. Tabii ki Türkiye hangi bölgeden çekildiyse, o bölgede kalan insanlar da aynen bizim gibi zulme maruz kaldı.

Petrolü Türkler kullanmadı, sadece petrolde ortaklıkları vardı. 20 yıl boyunca Türkiye'ye petrolden %8 hisse verildi. Türkiye ise kendi hissenin tamamını

Şerif Hüseyin'in oğlu Abdullah (oturan), Osmanlı'ya karşı başlatılan isyanın başındaki isimdi.

istediler. Dolayısıyla Musul vilayetini ele geçirmek istediler. Musul vilayetini işgal edince petrolü de ele geçirmiş oldular çünkü o tarihlerde kömür kullanıyorlardı. Kömür, taş kömür. Bu durumda taş kömürden kurtuldular ve yeni bir enerji kaynağı buldular, o da petrol enerjisiydi. Bu enerji kaynağıyla

istediler. Dolayısıyla Musul vilayetini ele geçirmek istediler. Musul vilayetini işgal edince petrolü de ele geçirmiş oldular çünkü o tarihlerde kömür kullanıyorlardı. Kömür, taş kömür. Bu durumda taş kömürden kurtuldular ve yeni bir enerji kaynağı buldular, o da petrol enerjisiydi. Bu enerji kaynağıyla

istediler. Dolayısıyla Musul vilayetini ele geçirmek istediler. Musul vilayetini işgal edince petrolü de ele geçirmiş oldular çünkü o tarihlerde kömür kullanıyorlardı. Kömür, taş kömür. Bu durumda taş kömürden kurtuldular ve yeni bir enerji kaynağı buldular, o da petrol enerjisiydi. Bu enerji kaynağıyla

nı hemen (*peşinen*) aldı. Ama o zaman da petrolün hacmini az gösterdiler. 46.000 varil gösterdiler ki 46.000 varil çok az. Bu miktarın parasını yani hissesini verdiler. Kalan petrol İngilizler, Hollandalılar, Fransızlar ve Amerikalılar arasında paylaşıldı.

1927'de Kerkük'te, ilk petrol kuyusu bulundu. Bulunanın büyük bir kapasiteli olduğu, yani 100.000 varile yakın üretim yapılabileceği anlaşıncı, o zaman oraya boru hatları döşendi ve istasyonlar yapılmaya başlandı. O zaman Türkiye'ye petrol gitmedi, petrol boru hattı Banyas'a gitti. Hayfa ile Banyas'a. İngilizler petrolü Türkiye'ye vermek istemiyordu çünkü Türkiye'ye verirse Türkiye de kazançlı çıkardı, bundan dolayı vermediler. İngilizlerin buraya gelme nedenleri petroldür. Neden bu kadar enerji arıyorlar? Toprak altına ne varsa onu istiyorlar, toprağın üzerindeki insanlardan bir beklentileri yok.

Irak'ın petrolünden kimler kazandı? Irak'ın ekonomik durumu petrole bağlıdır. Ne kadar petrol satarsa, o kadar ekonomik durumu iyi olur. Parayı hükümet kazanıyor ama o zaman petrolü İngilizler alıyor, %51'ni de Irak hükümetine veriyordu. British Petroleum Company (*Britanya Petrol Şirketi*) büyük bir şirketti, sonra Shell, Total Fransız şirketi, bir de Amerikan şirketi buralarda çalışmaya başladı. 1918'den beri çalışıyorlar ama ondan önce adamlarını gönderiyorlardı burada araştırma yapmak için. Türkler çekilince bu şirketler burada çalışmaya başladı. İngilizlere ait British Petroleum Company, Hollandalıların olan Shell, Fransızlarınki Total şirketi. Burada projeler yaptılar, petrol çıkarıp naklettiler ve paralarını aldılar.

Aslında burada 1780'den beri petrol vardı ama bu kadar değildi. Burada Neftçi ailesi var, onlar Osmanlı devletinden ferman almışlar petrolü almak

için, petrolü rafine ederek dağıtmaktaydı. Bugün ise Irak hükümeti çıkartıyor, Basra körfezine ait bölgelerde Çin çıkarıyor, bir de Türk şirketi beraber çıkarıyor, bunlar ortak.

Birinci savaşta Osmanlı güçlü bir devletti. O tarihte Osmanlı dünyanın önemli bir kısmına egemendi. Osmanlı topraklarını ellerine almak için İngilizler, Fransızlar, Ruslar hep beraberdi. Bunların yanında da Yugoslavya, Bulgaristan, Macaristan, Yunanistan... Yunanistan zaten İzmir'e girmişti. Bunların hepsi beraber Türk düşmanı, Türklerin yerlerini işgal etmek istiyorlardı. Afrika topraklarını aldılar, Bulgaristan'ı aldılar... Sonra Rusya bu topraklara, Dağıstan'a girdi. Dağıstan'da Türkler çok. Sonra tüm

Faysal, Haim Azriel Weizmann (İsrail'in ilk devlet başkanı) ile Suriye'de

1918

**1918 yılı itibariyle
sadece Irak Türkleri
değil, bütün Irak bir
kaos ortamına girdi.
Asırlar süren Osmanlı
döneminde bunlar
yaşanmadı. Türk devleti
buradan çekilince
İngilizler geldi; onlar da
gelir gelmez başımıza
bir Arap kral getirdi.
Sonrasında Irak
Türkleri bir anlamda
kendi kaderlerine terk
edildi.**

Musul'da pazar yeri

1932

Azerbaycan'ı aldı. O zaman Azerbaycan ikiye bölündü. Azerbaycan'ın bir bölümü İran içinde kaldı, diğer yarısı da Azerbaycan'da kaldı. Irak'a da girince ilk düşünceleri petrol idi. Petrolden amaç ekonomik durumdur. Petrol ne yapar? Petrol o bölgeyi kalkındırır, modern yapar. Makineleri, arabaları, demiryollarını, uçakları hepsini petrol çalıştırır çünkü önceden taş kömürden yapılmaktaydı. O zaman ne yapıyor buradan aldığı paraları? Britanya ve İngiltere'nin bankalarına yatırılmaktaydı. Bu banka kaynakları da İngiltere'yi zenginleştirmekteydi.

NECAT KEVSEROĞLU

Bugün bir devlet kurulduğunda Hristiyanların parmakla sayılabilecek nüfusları olsa bile onlara birer bakanlık verilmektedir. Bizim Türkmenlere ise

bir bakanlık bile verilmemektedir. Hâlbuki İngilizler 1921'de hükümet kurduracağı zaman ne Arap ne de Kürtler arasından birini seçemedi. Yönetim için uygun aydın bir isim bulunamadı. Nitelikli insan kaynağı Türk bölgelerindeydi, bunun için Kerkük'e geliyorlardı. İngiltere'nin Irak'taki Kerkük sorumlusu bir kitap yazmıştı. Orada şu ifade geçiyor: "*Kerkük ile Türkler Irak'ın kültür bostanıdır*". Çünkü Bağdat yönetimi bir memura ihtiyacı olduğu zaman gelip onu Kerkük'ten alırdı. 1921 yılında ilk İngiliz Irak Hükümeti kurulduğunda üç bakanlıktan ikisi Türk'tü. Bunlardan biri Kerkük Türklerinden İzzet Paşa'ydı ki kendisi aynı zamanda bir Osmanlı subayydı. Paşa, Maarif Nazırı yani eğitim bakanı oldu. Bir diğer bakanlık ise sağlıktı. Sağlık bakanı da bir Türk'tü. Ama işte bu yalnızca o zaman oldu ve bitti. Ada siyaseti o günden bugüne bir daha Irak'ta herhangi bir bakanlığı Türklere verdirmedi.

1918 bu toprakların tarihinde bir kırılmadır. O tarihten sonra bir vatansever, Irak için çalışan bir insan yüksek makamlarda yer edinemedi maalesef. O gün Irak'ı işgâl edenler, Irak'ta bir daha hiçbir şeyin kendilerinden bağımsız ilerlemesine müsaade etmedi. Yüzyıllık Irak tarihinde birçok hükümet geldi, gitti. Ama hükümetler değişse de insanların aslında hiç değişmediğini görürsünüz.

Kerkük 1918'de düştü. Düştüğü vakit Kerkük'ün valisi Fettah Paşa'ydı. O bir Türkmen'di ve Yakubizade lerdendi. Kerkük'ün belediye başkanı ise Mecit Paşa'ydı. Bu tarihten kısa bir süre sonra yani 1924'te bir katliam oldu ve Fettah Paşa'yı görevden aldılar. İşte o günden sonra Kerkük'te bir daha hiçbir Türkmen vali olarak görev alamadı.

HEYTEM HAŞİM

Öncelikle bunu söylemek isterim, Türkmenler her zaman vatanlarına sahip çıkmışlardır. Tarih boyunca baktığınızda Türkmenler devlete karşı silah kaldırmadı ama şimdi bakıyoruz ki devlete karşı silah kaldıranlar devletin en iyi yerlerinde ve en yüksek mevkiinde oturmaktalar. Biz Türklüğümüzün faturasını ödüyoruz çünkü bizim dedelerimiz, Osmanlı Devleti 600 sene bu topraklarda hâkimiyet sürmüştür. Hâkimiyetlerini adil ve sadık bir şekilde sürdürdüler. Osmanlı güçlü bir devlettir. Askerleri ve çatışan insanları çok çetin savaşıyordu, ondan dolayı sonradan gelen hükümetler Osmanlı'yı hatırlayarak Türkmenlerin iktidara geldiklerinde diğerlerinden farklı olacağımızı düşünmekte zira biz diğerlerinin eksikliğini gösteririz çünkü biz iyi

bir şekilde yönetiriz. Bu sebepten dolayı her zaman biz göz ardı edildik. Kraliyetten sonra gelen cumhuriyete bakıldığı zaman, bizim göz ardı edildiğimiz görülmektedir. Şu ana kadar da göz ardı edilme-ye devam ediyoruz. Irak devleti bakanlar kabinesini açıklarken, Türkmenler üçüncü millet olmasına rağmen hiçbir bakanlık verilmedi. Sadece bakanlık değil bakan vekili, genel müdürlük gibi hiçbir üst düzey görev de verilmedi. Bunu yaparak bizdeki vatan sevgisini düşmanlığa çevirmek ve devlette olan sevgimizi bitirmek istediler ancak her şeyin ötesinde burada yaşadığımız bizim toprağımızdır, vatanımızdır ve biz ona sahip çıkarız. Bu gelen giden görevler, hükümetler geçicidir ama vatan kalıcı. Kalıcı bir şey olduğunda onun için biz her zaman Irak devletine sahip çıktık. Bu açıdan en temiz tarihi olan Irak'ta Türkmenlerdir.

KADRİYE ZİYA

Kifri Okulu

Tarihini bilmeyenin coğrafyasını yâd çizer. Şimdi bu uygulanıyor. Bizim Türk milleti olarak dünya çapında kocaman bir tarihimiz var. Hiçbir milletin bizimki kadar şahane, şerefli, medeni, kültür

sahibi olan parlak bir geçmişi yok, varsa da doğru değildir. Ama ne fayda, Osmanlı dedemiz 1920'lerde buradan çekildikten sonra buralarda tarihimizi silmeye ve kötülemeye çalıştılar. Okul kitaplarında Osmanlı'yı bir sömürgeci olarak gösterdiler ve bunu da bize yaptılar. *"Osmanlı şöyle yaptı, böyle yaptı ve Araplara zarar verdi"* diye yazdıklarını tarih kitaplarında okuttular. Ama buralar Osmanlı'nın öz topraklarıydı. Osmanlı bu toprakları fetihle almıştı. Osmanlı kültürünü, malını, bütçesini, tarihini ve coğrafyasını çizmiş, İslâmiyet'i de yücelmiştir. Osmanlı olmasaydı İslâmiyet bu şekilde gelişmezdi. Osmanlılar İslâm dinini tüm dünyaya yaymaya yemin etmişti. Bu tarihi, dili, medeniyeti ve kültürü dil yoluyla ya da camiler inşa ederek, yardımlar yaparak kimler ulaştırdı. Bunlar Osmanlılardı. Bunlar Osmanlı tarihini yazdıklarında, Osmanlı'yı sömürgeci olarak yazdılar. Bu tarihi okumazsak, dedelerimizin yaptıklarını ve hatta Bibi Hatun, Kabaç Hatun, Deniz Hatun, Ayşe Teymuriyye Hatun, Halide Edip gibi hatunlarımızın yaptıkları okulları, camileri, yazdıkları güzel şiirleri nerden öğrenecektik? Tarihimizi iyi anlamazsak eminim ki çok kişi bizi yenecektir.

Allah göstermesin bu olmaz da çünkü bir geçmişimiz ve bir tarihimiz var, bir türkümüz var. Tuğba ağacı gibi yerin merkezindeyiz, yaprakları bile solmaz Allah'ın izniyle. Türk bayrağı da hiç inmez ve ne tarihi biter ne dili ve yaptıkları işler biter ama yine diyorum; tarihini bilmeyen kendisi de biter. Nasıl ki şimdi Kerkük'ü ve Türkmeneli'ni parçalamaya kalkıyorlar... Burası oraya bağlıdır, şurası Kürt bölgesine bağlıdır veya Bağdat'a bağlıdır diyorlar. Bizleri Sykes-Picot Antlaşması ile parçaladılar, ondan sonra Lozan'da parçaladılar, savaşta parçaladılar, birinci ve ikinci dünya savaşlarında parçaladılar ve şimdi de yapıyorlar. Eğer Kerkük'ün semtlerine sahip çıkmazsak, Türkmenimize, Telafer'imize, Tuzhurmatu'ya, Bayat'a, Bastamlı'ya sahip çıkmazsak daha da fazla parçalanacak, o zaman

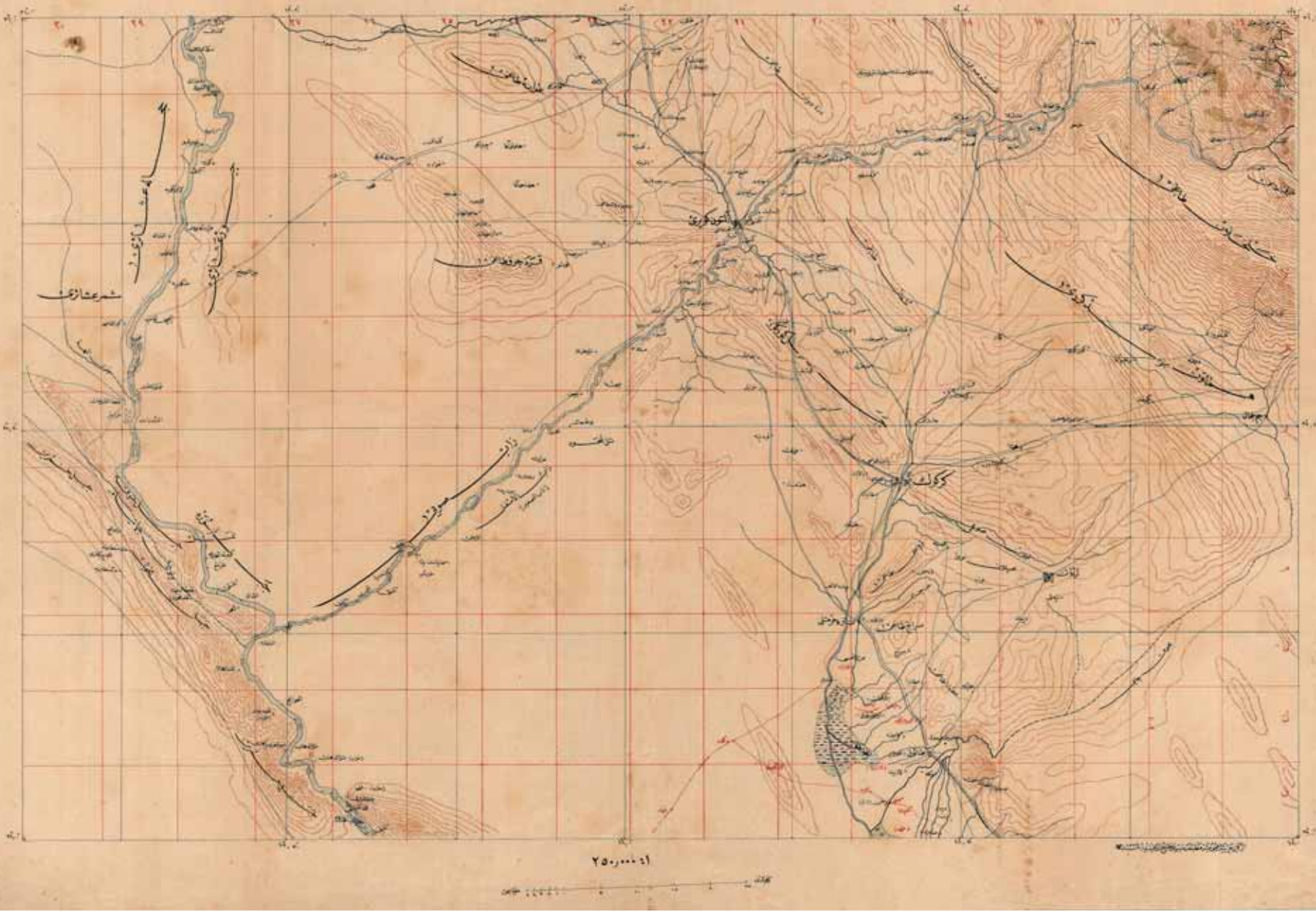
ah çekmek, parmak ısırarak hiçbir işe yaramaz, olmaz da ve inşallah olmaz çünkü bunu ben söylüyorum, bugün varım yarın yokum, Allah'ın izniyle bizim gençlerimiz, erkeklerimiz, hanımlarımız hâlâ ayakta dimdik duruyorlar. Yerli ve Avrupa'daki kütüphaneler bizim ve Osmanlı tarihini, medeniyetini, âlimlerini ve şairlerini içeren bu kitaplarla dolmuş. Şairler ve hoyrat yuvası olan Kerkük'ü herkes bilir. İnşallah tarihimiz hiçbir zaman silinmez madem ki yaşayan Türkmen kızı, Türkmen oğlu, Türkmen oğlu dedesi var.

YAHYA FAYSAL KÖPRÜLÜ

Biz Türkmen'iz ama atalarımız Osmanlılara kadar uzanıyor. Osmanlı buradan çekildikten sonra bizimkiler burada Altunköprü Türkmenleri olarak kaldılar. Türkmenler cesur bir millettir. Cesur askerlerdi, nereye gitseler orayı fethederlerdi. Ancak Osmanlı çekildikten sonra biz ortada kaldık. Bize her zaman düşman gözüyle baktılar. Buralarda yaşamamızı ve kalmamızı istemediler. Bu nedenle Türkmenler, devletin kuruluşundan bu yana zulüm ve adaletsizliğe maruz kalmıştır.

SADUN KÖPRÜLÜ

Selçuklular zamanında bize Türkmen denildi ancak Osmanlı döneminde hepimize Türk denildi. Örneğin, Irak Türkleri ve Suriye Türkleri denildi. 1923'den sonra İngiliz Lozan antlaşmasında bir şart koştu, Irak'takiler Türk değil bunlar Türkmen'dir dediler. Böylece yani kurulan Irak Cumhuriyeti bizleri Türk değil Türkmen olarak kabul etti. Bu Türkmenlere karşı büyük bir komplo sayılmalıdır. Türk kelimesini hiçbir yerde kullanmadılar. 1959'dan sonra Irak Türkmenleri olarak bütün konuşmalarda ve bütün hükümet, daire ve bakanlıklarında resmî olarak Türkmen kelimesi geçerli oldu.

1923'den sonra bu bir İngiliz planıydı. 1959'da Abdülkerim Kasım geldiğinde kraliyeti cumhuriyete çevirdi. Kasım da Türkmen kelimesinin kullanılmasını onayladı. Türk deyimi yerine artık Türkmen deyimi kullanılmasına dair bütün kuruluşlara bir bildiri yayınladı.

ERŞAT SALİHİ

Malumdur ki Irak Türkleri, özellikle Osmanlı İmparatorluğu da buradan çekilmesi ile kendi kaderlerine terk edilmiştir. O zamandan beri Türkmenler, özellikle Irak Türkleri 1924'te bir katliama maruz ka-

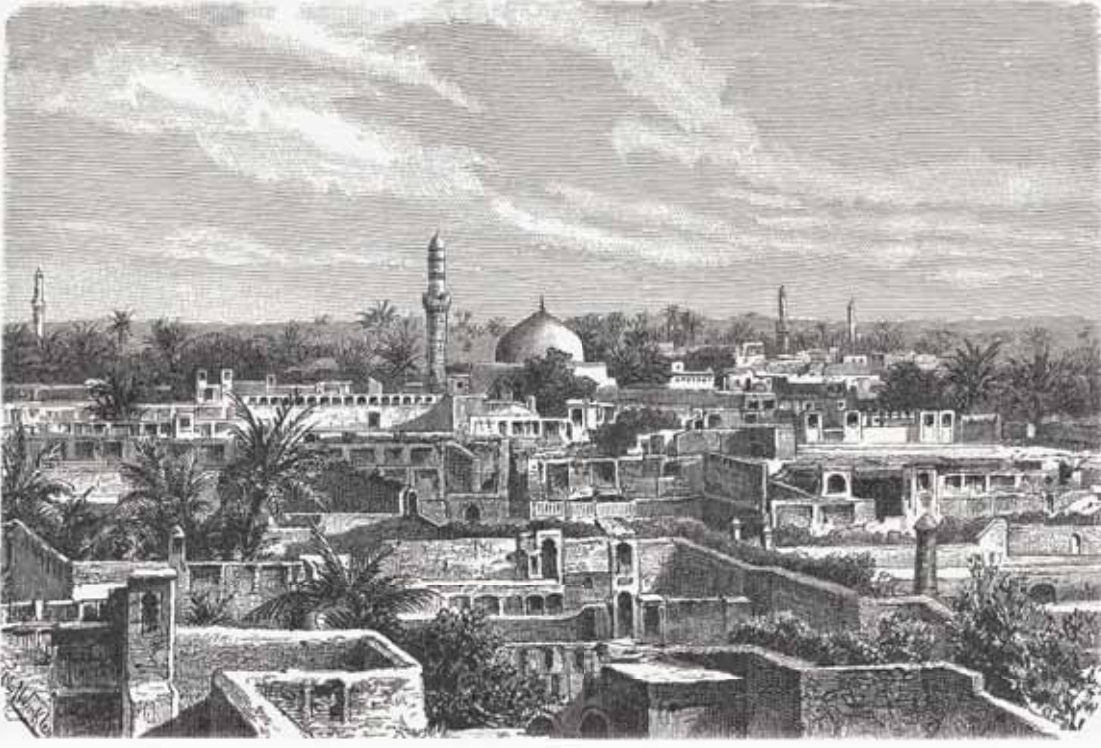
lıyor, bu katliama Ermeni katliamı da derler. Daha sonra 1959 senesinde, hunharca bir katliam gerçekleşmiştir. Bu katliamlar devam ederek özellikle 1978 senesinde, üst düzey kadrolarımız idam edildi. Bunun akabinde büyüklerimizin öcünü almak için gizli Türkmen Kurtuluş Ordusu mensubu olarak mahkûm olduk ve 9 gencimizi 1980 tarihinde infaz ettiler. Bu katliamlar daha sonra da devam etti. Özellikle 1991 yılında Altunköprü, Tazehurmatu ve diğer Türkmen bölgelerinde yaşananlar önemlidir. Katliamlar 2003'ten sonra da devam etti. Hep Türkmen bölgeleri hedef alındı. Anayasada anlaşmazlık denilen bölgeler, biz onu söylüyoruz ki Telafer, Musul, Kerkük, Erbil gibi bölgelerimiz terörün hede-

Erkân-ı
Harbiye-i
Umûmiye
(Genelkurmay
Başkanlığı)
matbaasında
basılan
Kerkük
haritası

1333 / 1915

**Türk'üz, biz
büyüklerimizden hep
bunu duyduk. Evlerimizde
hep Türk bayrağı olurdu.
İdarede bir Irak Krallığı
ya da Irak Cumhuriyeti
olmuş, fark etmezdik.
Biz evlerimizdeydik,
evi yaşıyordık. Dedem
bize kahramanlıkları
anlatırdı, mesela
Çanakkale
kahramanlığını.
Hikâyelerimizle,
türkülerimizle biz böyle
büyüdük.**

Bağdat'ı
tasvir eden
1897 tarihli
ahşap
gravür

finde olmuştur. Bu hedef öyle kolay hedef değil, 100 yıl içerisinde planlanmış bir projedir. Amaç, Türkmenlerin ellerinden arazilerini almak, iş adamlarını korkutmak, zayıflatmak, bölgeden uzaklaştırmaktır. Ama Türkmenler 100 yıl içerisinde uygulanan asimilasyon politikalarına rağmen örf ve adetlerini, dillerini ayakta tutabilmiştir. Bu siyaset 100 yıldır üzerimize devam eden bir siyasettir. Şimdi ana planımız, 100 yıl sonra Irak Türkmenleri, Suriye Türkmenleri ve İran Türkmenleri olarak özellikle Orta Doğu'daki Türkler ne olacaktır onu düşünmeliyiz.

Osmanlı'dan sonra İngilizler Türkmenlere "*Osmanlı kalıntısıdır*" diyerek acımasız davrandılar. O zaman yazılmış Anayasada da olduğu gibi Türkmenleri azınlık olarak tanımak istediler ama Türkmenler kendilerini hiçbir zaman azınlık kabul etmemiş ve kendilerini her zaman ana unsur olarak görmüşlerdir. Çünkü milletlerin varlığı, siyasî iktidarın varlığı ile temsil edilir. Bağdat'taki siyasi varlığın ne

kadar güçlü o kadar-
sın. Herkes kendi mil-
letin doğru olduğunu
söyler ama biz yalnız-
ca asimilasyon politi-
kalarına maruz kaldık.
Anayasalar bize çok
zulüm etmişlerdir. Bütün anayasalar, yazılan anayasalar, Irak Türkmenlerini azınlık olarak göstermiştir.

En son 2005 tarihinde yazılan anayasanın 125. maddesinde de Türkmenler azınlık olarak tanıtılmış olsa da biz Irak Parlamentosunda-ki 28 Temmuz 2012 tarihinde alınan karardaki

oy çoğunluğu ile Türkmenleri Irak'ın ana bir unsuru olarak kabul ettirdik. Bu oy çoğunluğu ile alınmıştır. Irak Türkmenleri hiçbir zaman kendilerini azınlık olarak tanıtmamıştır. Irak'ta Türkmenler, Araplar ve Kürtler bulunmaktadır. Onun yanında, diğer dinî azınlıklar da bulunmaktadır.

ŞEMSETTİN KÜZECİ

Ben bir Türkmen çocuğu olarak sanat seven bir aileden geliyorum. Benim amca oğlu Abdülvahit Küzeci Kerkük'ün ve Türk dünyasının önde gelen sanatçılarından birisidir ki onun türküleri hem Türkiye'de hem Azerbaycan'da hem de Türk dünyasında birçok sanatçı tarafından seslendirilmiştir. Ben gözümü açar açmaz Abdülvahit Küzeci ve rahmetli babamın benim için okudukları taş plaklarda bulundukları hoyratlarıyla, türküleriyle büyüdüm. O dönemdeki hoyratlar bugüne kadar varlığımızı ayakta tutmak için

Ben, Abdülvahit Küzeci ve diğer şairlerden Mehmet İzzet Hattat olsun, Ata Terzi olsun, onların hayatlarını kaleme alan birisiyim. Sanat bir toplumun geçmişi- dir, bir toplumun tarifi- dir. Toplumun zengin- liği ancak kültüründen, medeniyetinden, sana- tından, müziğinden bel- li olur. Bizler Irak Türk- menleri olarak derin bir geçmişimiz, köklü bir geçmişimiz vardır. Bu da 54 hicrî, 674 milâdî yıla- ra dayanır ki o dönemde

Baba Gürgür'ün
sonsuz ateşi,
Kerkük

bizim için çok önemli bir faktördür. Bizler hep tür- külerimizle, hoyratlarımızla mücadele verdik. Hat- ta Saddam döneminde Türkmence Kur'an ı Kerim, Mevlit-i Şerif, şiir ve ilahilerin okuması bile yasak- tı. Çünkü ilahiler, hoyratlar içinde birden fazla an- lam veren cinaslı ifadeler vardı. Saddam rejimi bu hoyratlardan ciddi bir şekilde endişe duyuyordu. Ben 1993 senesinde Tuzhurmatu'da tutuklandığı- mda 3 hoyrat okumuştum. O üç hoyrat benim haya- tımın dönüm noktası oldu. Nasıl derler, üç ay istih- baratta kaldım, ondan sonra da Irak'ı terk etmek zorunda kaldım ve ailemle birlikte Türkiye'ye gel- dim. Hoyratlar bize vatan sevgisini anlattı. Toprak sevgisi nedir, vatan sevgisi nedir; bize bir kimlik sevgisini anlattı. Bizler Irak'ta, Kerkük'te, Türkme- neli bölgesinde hoyrat dediğin zaman yediden yet- mişe gençlerimiz hoyratla büyürler, hoyratla haya- tlarını idame ederler, okurlar, anlatırlar. Hoyrat halk edebiyatımızın önemli bir türüdür, 7 heceli şiir tar- zında yazılan bir türdür ve bizim diyebilirim ki hoy- ratımız şu anda en büyük silahımızdır. Türkülerimiz en büyük silahımız ki bizleri Osmanlı'dan sonra bu- güne kadar ayakta tutmaya bir dayanak olmuştur.

Orta Asya'dan Irak topraklarına göç eden Türkmen- ler yanlarında elbette kültürlerini, sanatlarını, dil- lerini, örf ve adetlerini, geleneklerini de getirmiş- lerdir. Bu gelenek Anadolu'yla tamamen örtüşen bir gelenektir. Bizler Anadolu Türkleriyiz. Oğuz boyla- rımız bugün Orta Asya'da, Türkiye'de Türkçülük ne- reye varmışsa, Irak'ta da Türkmeneli'nde de gün be gün şahlanıyor

...

Irak Osmanlı'da 1534- 1918 tarihleri arası üç vila- yet halinde idare edilmiştir. Bağdat, Basra ve Mu- sul vilayeti ki Kerkük de Musul vilayetine bağlı bir sancak olarak Osmanlı tarafın idare ediyordu an- cak 18'den sonra İngilizler Irak'a işgâl ettikten sonra bir geçici hükümetle birlikte Irak devletini kurmuş- lar, 1918'den 21'e kadar, 3 vilayeti İngiliz mandası al- tında idare etmişlerdir. 1921'de kraliyet devleti ku- rulmuş, bu 1958'e kadar devam etmiştir. 58'de bir darbe sonucu Abdülkerim Kasım'a karşı Cumhuri- yet ilan edildi. Ondan sonra işte BAAS Partisi, Sad- dam devrimi, Saddam sonrası bugüne kadar bu

Irak Kralı I. Faysal ve
kardeşi Ürdün Kralı I.
Abdullah Kudüs'te

1933

dönemler devam etti ancak bugüne kadar Osmanlı'dan sonra kurulan bütün hükümetler, bütün dönemlerde göçmenler devre dışı bırakılmış, sistematik bir uygulamaya tabi tutulmuşlardır. Nedir o sistematik uygulama? İngilizler Irak'ı işgal ettikten sonra Türkmenlere *"Sizler Osmanlı tabiiyetisiniz, Osmanlı'nın devamısınız, sizler Türkiye yanlısısınız"* dediler. Bize bu damgayı vurarak Türkmenleri Irak'taki siyasi sistemden devre dışı bıraktılar. İşte bizlere nasıl bir marka uyguladılar. *"Sizler kültürel insanlarsınız, kültürlü insanlarsınız, siyasete faz-*

la yaklaşmayın, kültür işlerini yapın" dediler ama nihayet Türkmenler 1918'den bugüne kadar yüz yılı aşkın bir süredir Irak'taki bütün hükümetler tarafından dışlanmış bir vaziyettedir. Tarihi araştırdığımızda Türkmenlerin bugüne kadar şehitlerin, idam edilenlerin, tutuklularının raporlarını okuduğumuz zaman *"Türkiye yanlısı, Türk istihbaratı tarafı olanlar, Atatürkçü, milliyetçi"* gibi suçlamalarla bütün Türkmenlerin raporlarında bu maddelerin geçtiği görülür. Demek isterim ki Türkmenler Irak'ta bugüne kadar Türklüğün faturasını ödüyorlar. Bu da

bizim için bir taraftan onurdur. Niye? Osmanlı'dan sonra Irak topraklarında kalan ve bunun mücadelesini veren Türkmenler bugün Irak'ın üçüncü aslı unsurudur.

Abdülvahit Küzeci o dönemi gerçekten de iyi bir şekilde anlattı. Saddam dönemini anlattı ve 1918 dönemini anlattı ki o dönemde Kerküklülerin Osmanlıyla birlikte İngilizlere karşı savaştığını ve o savaş esnasında doğan bazı türküler... Öyle türküler, hoyratlar vardır ki hepsini o röportajda anlatmıştır. Türkmenlerin mesela bir olayı vardır, orada bir topçu Türkmen varmış, İngilizleri mahvetmiş. Üç gün İngilizleri engellemiş, Kerkük'e girmelerine karşı daha sonra işte bir oyunla o topçuyu esir tutmuş, tutsak etmişler. Oradaki hâkim çağırmış onu "bak" demiş. İngilizler bir karar çıkarttılar, bütün Araplar için af çıktı. Her kim dese ki "ben Arap'ım", af oluyor. Sen biliyorsun Türkmen'sin, gel sen de itiraf et de ki "ben Arap'ım, biz de sen affedelim, yoksa sen idam olursun". O da dönmüş İngilizlerin tabii ki komutanın gözünün içine bakarak bir hoyrat söylemiş. Demiş ki hoyratın cinaslı olarak "arabam bozulup da arabam, özüm Türk, kanım Türkmen, nece diyeyim Arabam". Yani böyle bir hoyrat demiş. Tabii ki hoyrat 2 çeşittir. Bir makam tabii şiir tarzında diyor "arabam bozulup da arabam, özüm Türk, kanım Türkmen, nece diyeyim Arabam". Yani nasıl diyeyim Arabam? Benim kanım Türk, kendim de Türkmen, nasıl ben Arap olduğumu söyleyeyim? Burada dile getireyim. İngiliz komutanı o Türkmen'i hemen idama gönderir. Kendisi kurtuluş için sadece desin ki "ben Arabam"; ama orada tenezzül etmemiş ve şehit olmuş, orada idam edilmiştir.

AHMET TÜRKER

Hemrin Dağları Türklerle Araplar arasında bir doğal sınır gibidir. Osmanlı döneminde Irak 3 bölümdü. Samarra denen bir yer var. Abbasi döneminde onu Türkler yapmış. Nasıl yapmış? Orta Asya'dan getirdiği Türklere bağda kendisi korumak için yapmış. Samarra sırf Türklerin şehridir. Şimdi orası erimiş, Türk yok. Niye yok?

SUPHİ SAATÇİ

Şimdi Irak'ta yaşayan Türkmenler olarak bizler, tabii Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle Lozan'da bir sonuca bağlanmayan Musul eyaleti meselesi, bizim kaderimizde büyük rol oynamıştır fakat Lozan'da anlaşma sağlanamayınca, daha sonra 5 Haziran 1926 yılında Ankara anlaşmasıyla kaderimiz tayin edildi. Biz Irak vatandaşları olarak kaldık, İngiliz mandası olarak, Irak vatandaşları dedik ama 6 ay içinde de isteyen Türkiye'ye geçebilir diye bir fırsat verdiler, hak verdiler ama biz daha çok topraklarımıza sahip çıktık ve göç etmedik. O tarihten sonra ihdas edilen, bakın ihdas edilen diyorum; Irak devletinin vatandaşı olarak varlık gösterdik fakat Osmanlı döneminde Irak 3 bölgeden ibaretti. Musul eyaleti kuzey bölge, orta Irak Bağdat eyaleti, güneyde de Basra eyaleti. Bizim kaderimiz Musul eyaleti ile birlikte ele alınmıştır fakat Irak'a bağlanınca Irak'ın vatandaşları olarak hayatımızı sürdürdük. Bölgemizin bir adı yoktu yani Musul eyaleti dediğimiz Musul, Erbil, Kerkük, Süleymaniye'den oluşuyordu fakat kendimize Kuzey Iraklı diyemedik. Sonunda bize "Türkmen" adı takılınca Irak hükümeti tarafından burayı da Türkmeneli diye adlandıralım denildi ve

Irak'a ait
bir pul,
Kral I.
Faysal

İngilizler Irak'ı işgâl ettikten sonra bize “Sizler Osmanlı'nın devamısınız, Türkiye'den yanasınız” dediler ve bizleri Irak'taki siyasî sistemin dışında bıraktılar. “Sizler kültürlü insanlarsınız, siyasete yaklaşmayın, kültürel işlerle meşgul olun” dediler.

Bu durum 1918'den bugüne kadar biz Irak Türkleri açısından hiç değişmedi.

bu ad galiba biraz tutmaya başladı. Bugün Türkmeneli galiba epey yayılmış ve kullanım alanı bulmuş. Televizyonumuz da Türkmeneli, bölgemiz de Türkmeneli, okullarımız ve diğer kurumlarımız da Türkmeneli konusunda bayağı benimseme yaşıyordu. O bakımdan Türkmeneli olarak yaşadığımız bölge; kuzeyde Telafer, daha aşağıda ve Musul yöresi Türkmen köyleri, sonra Erbil'den Altunköprü Kerkük'e gelirken Zap üzerinde, sonra Kerkük ve çevresindeki Türkmen köyleri Kümbetler, Yayı, Türkalan, Beşir, Çardağlı, Tazehurmatu, Tavuk, İmam Zeynel Abidin ve Tuzhurmatu'ya kadar devam eden bir bölgedir. Tuzhurmatu'nun çevresinde de çok güzel Türkmen köyleri var, hepsi Bayat boyuna mensup köylerdir. Bunların içinde Karanaz, Bir Avcı, Aş Döken, Ağaç Döken derler, bölgede ellinin üzerinde Bayat boyuna mensup Türkmen köyleri var. Onun yanı başında Kifri yine bir Türkmen beldesi olarak bizim bölgeyi teşkil eder. Diyala bölgesinde Kartepe, hatta Mendeli'ye kadar uzanan bölge Türkmenlerin hudutlarını, coğrafyasını belirlemiş olur.

SAVAŞ AVCI

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu konu Lozan ve oraya intikal edince Irak zaten İngilizlerin mandasıydı, dolayısıyla orada krallıktan itibaren dediğim gibi, Türkleri tehlike olarak gördüler. Türkmenler onlar için, Irak için kendi düşünceleri çerçevesinde söylüyorum tabi bir tehlikedir. Neden çünkü Türkiye söz konusu. Hatta Saddam demişti ki *"Türkiye'nin burada birkaç Türkmen'i var, onları da alsın götürsün, kurtulalım bu dertten"*. Hâlbuki Türkler Osmanlı'dan da evvel orada, oranın aslî unsurudur. Türk dediğim gibi bugün bütün dünyada öyle bir Türk'e karşı bir şey var ki özellikle bizim Türkmenlere karşı dediğim gibi, bu katliamlar sadece katliam değil yani bir kere oradaki Türkmenler kendi dillerini konuşamaz duruma geldiler, yasaklandı. Türkmen bölgelerinin isimleri değiştirildi. Sokak, cadde ve camilerin isimleri değiştirildi. Yani

bir asimilasyon söz konusu. Türk'e tahammülleri yok. Benim adım Savaş, bunu nüfusa tescil edilirken bile zorluk çektiler. Ne demek Savaş? Niye bu? Ne ismidir? Yani bu gibi şeylerle, bunlar basit görünüyor ama bir millete, bir topluma karşı olan kin ve nefretin şeyini görüyoruz. Bunu sadece rejimlerde değil, Irak'ın yıllarca Saddam zulmü çekmiş olan diğer etnik unsurlarda da aynı şeyi görüyoruz. Bir zamanlar onlar da bizim gibi zulüm altındayken, şimdi onlar bize zulmediyor.

...

Türkmeneli bölgesi tarih boyunca Telafer'den Mendeli'ye kadar uzanan zengin geçmişle o topraklarda devletler kuran Türkmenler kendilerini Irak vatanının paydaşı olarak görmüşlerdir. Öteki etniklerden daha derin bir tarihe, daha geniş bir ufka, daha zengin bir kültüre sahiptir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkmenli kuşatılarak birçok meşru hukuktan mahrum kalmışlardır. Zaman zaman kültür pınarları kurutuldu, okullar kitapsız bırakıldı, dernekler kapatıldı... Milletimiz dilini, benliğini korumak için şiire, hoyrata, makama, mevlilere, masallara sarılarak kültürünü koruyabildi.

ŞÜKRAN ABBOŞ

O zamanlar işte büyük baskılar altında yaşıyorduk. Birinci Dünya Savaşı'ndan beri, Irak devleti kurulduktan beri Türkmenler kendi kendilerini büyük bir tehlike ve kirli bir proje içinde buldular ama bu proje hâlâ devam etmektedir. Bu proje her zaman Kerkük'te ve diğer Türkmen bölgelerinde, onları güçsüz göstermek, azınlık göstermek için bütün siyasetleri kullandılar.

FEVZİYE HASASU

Birinci Dünya Savaşı'nın amacı neydi? Birinci amacı, Osmanlı'yı yıkmak. Osmanlı, bir Türk devletidir.

Yalnız Türk devletini yıkmak değil, Türkleri de ortadan kaldırmak. Bütün dünyada yalnız Kerkük'e mahsus değil; Türkiye'ye, Doğu Türkistan'a, Türkî cumhuriyetlere hatta Kıbrıs'a yani bütün dünyaya... Çünkü iki Türk bir araya gelirse devlet kurar. Bu tehlikeyi ortadan kaldırmak için... Biz Irak'ta biliyorsunuz çok zengin toprağı olan bir petrol denizi üzerinde yüzüyoruz. Ondan sonra bizi zaten gözden çıkarmışlardı. O bölgede bu şeyin bir parçası olarak bizi önce Mîsâk-ı Millî'den ayırdılar. Orada yalnız kaldık ve hasbelkader Türkmenleri ister Kerkük'te ister Telafer 'de olsun, bunların hepsi petrol olan bölgelerde yerleşik olan insanlardır. Bakınız mesela bu da benim yorumum, kral bir Türk'le nişanlandı diye bence bunu hızlandırdılar. Çünkü Irak'la Türkiye o eski bağlarını kralın bir Türk ile evlenerek iyileştirmesi, işte ailesinden Türkiye'yle bir irtibat halinde olması, onun için bence o devrimi Irak'ta yaptılar. Bu benim yorumum, ben böyle düşünüyorum.

NECAT KEVSEROĞLU

Irak Türklerinin oldukları bölge ki -bugün Türkmeneli dediğimiz bölgenin merkezi Kerkük olmak üzere bu bölge- zengin bir petrol yatağı bölgesi olduğu için başta İngilizler olmak üzere, bunun yanında Fransızlar olsun, Almanlar olsun, Ruslar olsun Sykes-Picot anlaşmasında oturup Osmanlı Devleti'nin topraklarını aralarında paylaşırken, İngilizler bu bölgeye göz dikmişlerdir. On altıncı asırdan başlayarak son günlere kadar türlü insanlar gezici kıtlığında, seyyah dediğimiz sıfatla İngiliz istihbaratı tarafından gönderildi ve bu bölgede çalışmalar yapıldı. Türlü adlar altında, petrolün nerede olduğunu tespit ettiler. 1918'den sonra yani Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölge, İngilizlerin işgâli altına girdi. Hâlbuki bu bölge 1918'de Mondros Antlaşması imzalanırken İngiliz askerlerinin Hemrin Dağları'nda oldukları bilinmektedir. Yani Musul vilayetinin sı-

nırı içinde değillerdi. Osmanlı döneminde Irak üç vilayetten oluşmaktaydı: Bağdat vilayeti, Musul vilayeti ve Basra vilayeti. Kerkük ise bir sancak olarak Musul vilayetine bağlıydı. Mondros Antlaşması ki onunla Birinci Dünya Savaşı'nda ateşkes ilan edilmiştir. O tarihte Musul vilayetine İngiliz askerleri ayak basmamıştır. Onun için türlü bahanelerle, İngilizler Kerkük'e 1918 yılının Ekim ayında girdiği zaman burada Musul meselesi ortaya atıldı. En son 5 Haziran 1926 tarihinde [Ankara Antlaşması] imzalandıktan sonra Musul vilayeti Irak'a verildi. Irak işgâl edildiği zaman yani Kerkük İngilizlerin elinde olduğu zaman, ilk olarak Kerkük'ün tüm okullarını kapattılar. O günlerde Kerkük okullarında eğitim Türkçe olarak verilirdi. İngilizler okulları kapattı ve öğretmenleri de Irak'ın güneyine sürgün etti. Bunun yanında Kerküklüler İngiliz işgâlini kabul etmedikleri, başta gayrimüslim oldukları için yani bizim Kerkük deyimiyle gâvur oldukları için İngilizleri kabul etmemişlerdir. İngilizler bu sebepten dolayı Türkmenleri göz ardı ettiler, okullarını kapattılar ve dairelerde çalışan sorumluları emekliye ayırdılar.

İngilizler, 1921 yılında Suriye'den Kral Faysal'ı getirip kral yaptıkları zaman Kerkük'e "krala biat etme" kâğıtları gönderildi. Bağdat'ta kışla alanında kral tayin edildiğinde, Kerküklüler yani Türkmenler o biati reddettiler ve kabul etmediler. Irak hükümeti ve Kral Faysal Kerküklülere bir gözdağı vermek için Kerkük'te okul olsun, hastane olsun hiçbir gelişmeye izin vermedi. Bunun yanında da Türkmen varlığı hedef alındı. İngiliz'in bir politikası olarak 1924 yılında İngilizler, Musul'da Levi askerleri dediğimiz Asurilerden oluşan ve paralı asker oldukları bilinen askerleri Kerkük'e getirerek İngiliz çıkarlarını korumak için kullanmışlardır. Bunlar Kerkük'te bayram arifesinde büyük bir katliam yaptılar. Yapılan bu korkunç katliam Asurilerden oluşan Levi askerleri tarafından Kerkük'te 1924 yılında gerçekleşen ilk katliamdır. İngilizlerin Türkmenlere yer verme ve karşı koyma tavrı devam etmiştir.

Kral Faysal'ın
Kerkük Valiliğini
ziyareti

1927 yılında İngilizler Kerkük'te ilk petrol kuyusunu açmışlardır. Neden İngilizler 1927'ye kadar beklemişlerdir? Çünkü Musul meselesi bir sonuca bağlanmadığı için. İngilizler tüm bu kuyuları tespit etmişler ama petrolü çıkarmıyorlardı. Acaba Kerkük Türklere mi döner yoksa Irak'ta mı kalır? 1926 yılında Ankara Antlaşması imzalandıktan sonra 1927 yılında ilk kuyu Kerkük'te açılmıştır. İlk kuyu açıldığında petrol 90 metre yukarıya doğru yedi gün, yedi gece fışkırmaya devam etti. Bu haber dünyada bir yankı uyandırmıştır. Bunun yanı sıra Kerkük'te IPC dediğimiz şirket, Irak Petrol Şirketi, Kerkük merkezli bir şirket olduğu ve o gün Kerkük merkez nüfus sayımı 19.000 olduğu ancak Kerkük petrol şirketinin merkezi olmasından sonra Türkleri işe

almadıkları için Kerkük'ün etrafından, Musul'dan, özellikle de Hristiyanlar ve Kerkük'ün etrafındaki Kürt bölgelerinden işçileri Kerkük'e getirmişlerdir. Yani ilk defa Kerkük'ün demografik yapısı değişmeye başlamıştır. 1935 yılında, Kerkük'ün nüfusu 35.000'e ulaşmıştı. Bir iki yıl içinde ise Kerkük nüfusu 3 veya 4 kat artmıştır. Bunun yanında dediğim gibi petrol şirketi Kerküklülere yani Türkleri şirkete işe almadığı... Hatta bizim halk hoyratlarında geçer ki birisi gider Arafat bölgesindeki şirketin ana bürosuna gider, bugüne kadar o bina durmaktadır, orada İngilizler işçi kaydı yaparlardı. Halktan bir adam buraya iş talebi için gider, ona "Sana iş yok" derler. Adam elini kulağına koyar ve bir hoyrat okur:

*“Baba Gürgür gâvurdu
Ağ ciğerim kavurdu
Gittim general ofisine
Türkmenleri kavurdu”*

Bu şekilde hoyratlar bizim sanatçılar ve halk arasında söylenmeye başlandı. Yani Kerküklere İngilizler iş vermedikleri... Bunun yanı sıra İngilizler, işçiler için bir yerleşim yeri projesi gerçekleştirmiş ve Kerkük'te yeni semtler kurmuştur. Mesela 1925'ten ve 1930'dan başlayarak günümüze kadar Arafa bölgesi büyük bir yerleşim bölgesi olmuştur. Bu bölgelere Kerkük civarından, Kerküklü olmayanları getirip orada yerleştirmişlerdir. Bunun yanında diğer aileleri getirip Kerkük'ün eski mahallerine de yerleştirmişlerdir. Bunlar Türkmenlerin arasına girerek Kerkük'ün demografik yapısı değişmiştir. Dediğim gibi bu siyaset günümüze kadar devam etmektedir. Her zaman Türkmenlerin okulları kapatılır. Bunun yanı sıra 1937 yılında Kerkük lise Müdürü Molla Kadir, Kerkük meclisine bir dilekçe sunarak *“Benim öğrencilerim mükemmel öğrencilerdir ve öğretmenler de güzel öğretmenlerdir ama lise son sınavı bakalorya dediğimiz sınavda Bakanlık tarafından sorular geldiği zaman Arapça olduğu ve bu öğrenciler de Türk oldukları yapmakta zorlanmaktadır”* demiştir.

...

1946 yılında tabii ki burası petrol şirketinin merkezi olduğunda burada çalışan işçilerimiz bulunmaktaydı. Bu işçiler günlük ve aylık olarak, çok düşük miktarda para alırlardı. Hâlbuki bunun yanında şirketin diğer bölgelerdeki bölümleri Beyrut'ta ve K3 istasyonu ile o bölgelerde yapılan boru hatlarında çalışan işçiler, kendilerinden daha fazla maaş aldıkları için işçiler 1946 yılının Temmuz ayında Kerkük'te büyük bir semt olan Gâvurbağı bölgesinde toplanıp haklarını talep ederler. Bir toplantı yaparlar, yerleşim yerleri ve ücretleri için Beyrut'ta ve diğer bölgelerdeki işçilerle aynı şekilde verilmesini isterler.

Bu arada şirket polis müdürü ile beraber anlaşarak işçilerin tümüne polis tarafından mermi yağdırılır ve burada 50-60 insanımız şehit düşer. Bu ikinci katliamdır. Bunun yanı sıra aynı şekilde Türkmenlerin varlığı hedef alınmıştır ki bu asırda Türkmenler acımasızca bir katliam ile karşı karşıya kalmıştır. O da 1959 yılı Kerkük Katliamı gerçekleştirildi. O korkunç bir katliamdı! 31 şehidimiz katledildikten sonra şehitleri elektrik direğine asmış, ondan sonra cesetleri iplerle arabalara bağlayıp, ters yönde sürerek parçalamışlardır. Ondan sonra direğe asıp, Türkmenlerin etini dört filise (*para birimi*) satmışlardır. Bu korkunç katliamların yapılması yalnız Türk-Müslüman oldukları içindir. Bu korkunç günleri bizim insanımız yaşadı ama Allah'a şükür ki bu ağır siyasetin ve günlerin karşısında Irak Türkleri zengin bir millî kültüre sahip oldukları için, bütün Irak medeniyetinde katkısı olduğu için, kültürüne, diline, edebiyatına, geleneğine bağlı olduğu için günümüze kadar ne dilini ne edebiyatını ne de kültürünü unutmadı. Bu akımlar karşısında dimdik ayakta kaldı. Bizim ana vatanımız Türkiye'ye Allah zeval vermesin, 1918 yılından günümüze kadar bizim varlığımız, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığıyla biz varız.

...

Bize karşı hem silah kullanıldı, hunharca katliamlar yapıldı hem de ekonomik baskılar yapıldı. Bizim 1918'den beri devam edegelen Türk okullarımız kapandı. Biz Türkçeyi kendi kendimize öğrendik. Türkçe kitap yazdım, Türkçeyi kendim evde öğrendim. Biz kendi dilimizi evde öğreniriz. Bunun yanında ekonomi konusuna gelince ben sana resmî kitaplar vereyim, içinde bir Türkmen kamyonet araba satın alamazdı ve ticarî faaliyette bulunamazdı. Araba alamaz, tır alamaz, tümü için Bağdat'tan, cumhurbaşkanlığından onay alınması gerekirdi. Kerkük'te Türkmenlerin iş aracı almaları yasaktı ve bu araçları kendi adlarına kaydedemezlerdi.

**1920’lerde İngilizler
Türk’ü Türkmen’e
çevirdi. O yıllar
uçaktan attıkları
broşürlerde dahi bizi
böyle tanımlıyorlardı.
Bu, Irak’taki Türk’ü,
Türkiye’den ayırmak
için uygulanan yeni
bir politikaydı.
Ancak bu bugün de
kullanımı devam eden
yanlış bir terimdir.
Bizler Irak Türk’üyüz.**

HAŞİM SALİHİ

Osmanlı gittikten sonra krallık geldi. Biz Türkmenler olarak onlara destek vermedik, yasalarını kabul etmedik Türk olduğumuz için. Bizimle mücadele ettiler. Biz Türk'üz, Türkmen'iz ve bununla onur duyuyoruz. Onun için bizi kabul etmiyor, ilerlememizi, devlette iyi konumlara gelmemizi istemiyorlar.

AHMET ERDAL MURATLI

Biz çocukluğumuzda fark etmiyorduk... İlk fark ettiğimiz şey askeri darbeyle krallığı devirdikleri gün oldu. Akabinde aile içinde sık sık duyduğumuz kralın vahşice, hunharca öldürülmesiydi. Başbakanın arabalara bağlanarak yollarda sürüklendiği, bütün ailesinin çoluk çocuk kurşuna dizildikleri... O yaşa kadar böyle bir vahşeti hiç duymamıştık. Bu hadise bizde çok enteresan bir etki yaptı. Babam da o tarihlerde öğretmendi ve Kerkük'te öğretmenler sendikası üyesiydi. Oraya gelip gidiyordu babam, onu ancak geceleri görebiliyorduk.

CUMHUR KERKÜKLÜ

İngilizler Şerif Hüseyin'i getirdiler ve daha sonra Birinci Faysal'ı Irak kralı yaptılar. Türkmenler Birinci Faysal'ın kral olmasını istemedi ve biat etmediler. Bu nedenle Birinci Faysal, Türkmenleri hiç sevmeydi. Ondan sonra oğlu Birinci Gazi ve İkinci Faysal, bunlar da Türkleri sevmeydi. Kraliyetten sonra Cumhuriyet, Abdüsselam Arif ve Kardeşi Abdurrahman Arif, Ahmet Hasan el-Bekir, Saddam ve en son Amerikanlar geldi. Bunların tek ortak hedefi, bu coğrafyadan Türk varlığını silmek oldu.

EMİN TAHA KÖPRÜLÜ

Aslında geriye dönmekte fayda var. Şimdi tabii kısaca, çok özetle geleceğim Irak Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşuna bakmamız lazım. Yani Osmanlı'nın

son dönemi, mekânı cennet olsun Sultan İkinci Abdülhamit Han Musul-Kerkük arazilerini kendi şahsî mülkiyetine alması sebebiyle başlayan olay, padişahın ileri görüşlülüğü olduğu için petrol bölgelerini kendi üzerine onları kaydettirdi. Irak hükümetinin kuruluşu İngilizlerin eliyle oldu. Ta 1958 yılına kadar krallık sistemiyle devam edildi ama İngilizler de krallığı biraz fazla Arapçılık özerkliğine yatkın olduğunu hissedince kralı Abdülkerim Kasım'ın eliyle katletti. Ailesinin hepsini acımasız bir şekilde öldürttü. Abdülkerim Kasım'dan sonra bugüne kadar Irak'ta kan seli durmadı. Tabii ki gelenlerin hepsi Arapçı ve Arap milliyetçiliğini esas alarak kendi politika güttüler ama kralın olduğu dönemlerde de dikkat ederseniz, o yıllar daha sakin geçti. Türkmenler için daha olumlu geçti. Hatta o zaman İstanbul-Bağdat arasında Mustafa Kemal Atatürk ile karşılıklı ziyaretler de yapıldı ama ne yazık ki kral katledildikten sonra gelen kişiler Türk düşmanlığı üzerinden sistemini yürüttü. Düşünün 1958 yılında kral katlediliyor, bir sene sonra Kerkük'te katliam oluyor. Bir sene sonra! Yani bu çok manidar bir tarihtir.

ERŞAT HÜRMÜZLÜ

Irak Türkleri, Türkmenler Irak'ın birliğini, bütünlüğünü savunan tek unsurdur. Türkmenler hep sadık Irak vatandaşı olarak kendilerini takdim ettiler, devlete karşı herhangi bir şekilde bir isyanda, başkaldırı da bulunmadılar. Demokratik ve hukukî bir şekilde haklarını aramaya çalıştılar. Buna mani olanlar oldu fakat buna karşı münferit bazı hadiseler hiçbir zaman kaba kuvvete iltica etmediler. Türkmenler haklarını hukukî ve tamamen demokratik yollarla aramışlar ve her zaman da bunu söylemişlerdir. Irak vatandaşlığı yüksek kimlik olsun, arkasından işte Kürt, Türk, Türkmenlerdir, Arap'tır, Hristiyan'dır... O şekilde olabilir dediler. Gayet tabii kültürel ve siyasî haklarını unutmamak gerekir çünkü bu zaten 1948 İnsan Hakları Bildirgesi'nde güvenceye alınmış bir haktır. O bakımdan ben diyorum ki Irak vatandaşlığı-

nı ön plana çıkarmak, üst kimlik olarak Iraklı yapmak mümkün olsaydı, bazı Avrupa ülkelerinde de mesele şu anda mevcut olan durumlara gelinebilirdi. İsviçre’de aynı taahhüt var, Fransa’da da var, Almanya’da ve başka yerlerde de var. İsviçre’de mesela 4 tane etnik grup var malumunuz: Almanlar, Fransızlar, İtalyanlar ve Romenler. Onları birçok insan belki bilmeyebilir ama adetleri çok azdır. Fakat Almanya’da da Prusyalılar ayrı Bavyeralılar ayrıdır. Bunlar da hepsi bir potanın içinde kendilerini “Alman” kabul ediyorlar. Ancak kendi kimliklerini, kendi kültürlerini her zaman koruyor, muhafaza ediyorlar. Irak’ta da böyle yapılabilirdi ancak maalesef şu ana kadar bu duruma gelemedi Irak.

Irak anayasasında ilk defa olarak Türkmenlerin ismi geçiyor ancak tamamen İngilizce’de tailoring dedikleri yani terzi makasıyla yapılmış olan bir anayasa yapıldı. Bazı insanlar daha güçlüydü, kendi haklarını oraya koydular. Kendi imkânlarını oraya empoze etmiş oldular. Dolayısıyla birçok kesim için artık mağduriyet oldu. Yani esas olarak hakiki demokratik bir anayasaya ihtiyacı var Irak’ın, bunu mutlaka yapması gerekir. Kalıcı anayasa diyorlar. Nasıl kalıcı olduğunu bilmiyorum çünkü içindeki bir madde di-

yor ki “Bunu 4 ay içinde tekrar tadil etmek gerekir”. O bakımdan kalıcı olmadığı ortaya çıkıyordu. Fakat hâlâ o tadilatlar da yapılmadı. 140’ncı madde gibi birtakım zorlama maddeler kondu. Birilerini memnun etmek için bu konular oldu fakat başarılı olmadığı ortaya çıktı. Bu insanların bir araya gelip de gerçek medeni insan haklarına dönük hakiki bir gerçek anayasa yapmaları zaruret halini almıştır diye düşünüyorum.

MEHMET HAŞİM SALİHİ

Osmanlı döneminde Türkmenlerin, Irak Türklerinin yaşamış oldukları bu sıkıntılardan dolayı, Türkmenler İngiliz işgâlini veya krallığı kabul etmezler çünkü krallık da İngilizlerin getirmiş olduğu bir otoriter bir yönetimdi. Hatta Irak’ta ilk direniş, devrim Türkmenler tarafından yapıldı. Telafer bölgesinde, Musul vilayetine bağlı Telafer’de “Kaçakaç” devrimi olmuştur. Irak’ta İngilizlere karşı ilk ayaklanma oldu. Bu 4 Haziran 1920 tarihinde yaşandı. Böylece İngilizler de artık Irak’taki Türkleri sevmemeye başladılar. Çünkü her zaman onlara karşı çıkıyorlardı. Hatta bizim bir şairimiz var, Reşit Akif Hürmüzlü. O da bir şiirinde “İngiliz işgâlini hiç kabul etmeyeceğiz” ve İngilizlere net olarak “Biz sizi kabul etmiyoruz” dedi. Böylece krallık İngilizlere bağlandı.

Churchill, Roosevelt ve Stalin savaş sonrası dünyanın yeni siyasal konjonktürünü planlamak üzere Yalta Konferansı’nda bir araya geldiler.

Livadya Sarayı,
Şubat 1945

IRAQ RED CRESCENT SOCIETY

10
FILMS

فيلس

CUMHURİYET DÖNEMİ (1958-1968)

BURHAN TAYYİP TAHA

Ben 1947 doğumlu olduğum için hatırlıyorum. İlkokul beşteydim. Biz izciydik, bize okulda izci derlerdi. 14 Temmuz devrimi olduğunda “*Kral gitti, Cumhuriyet geldi. Abdülkerim Kasım geldi*” dedik. 59’da Temmuz ayının başlarından itibaren Türkmenler kutlama hazırlığı yapmaya başladılar. Bayrak kaldırmaya, pankart asıp Kerkük’ü süslemeye başladılar çünkü Abdülkerim Kasım devriminin ilk yıl dönümüydü. Amaç Türkmen memleketinde, Türkmenlerin hepsinin Abdülkerim Kasım’ın yanında olduğunu bildirmekti. 14 Temmuz, saat 4 buçuk, beş gibi bizi yürüyüşe çağır-dılar. Yürüdük geldik, Mecidiye Kahvesi’nin yanına ulaştık. Mecidiye Kahvesi yanında karşıımızdan yürüyen bir grup geldi. Bunlar 2-3 kişiyi omuzlarında kaldırmışlar,

ellerinde ipler bulunmaktaydı ve Arapça slogan atıyorlardı: “*İpler varken komplo olmaz!*”. Yani komplo yapanı iple boğarız! Bunlar Komünist Kürtlerdi; Gençlik Birliği ve Halk Direniş Gücü’ydü. Orada çarpışma çıktı, başladılar milleti kurşunlamaya. Millet dağıldı, polis teşkilatında da Kürtler vardı. Onlar da saldıranların arasındaydı. Biz çocuktuk, kaçtık Hassa Çayı’na, kendimizi köprüden aşağıya attık. Bu saatler gibiydi, evimize gittik. Ondan sonra üç

gün Kerkük’te ezan okunmadı. 14 Temmuz, 15 Temmuz ve 16 Temmuz. 16 Temmuz sabahı bir ordu geldi. Erbil’den mi, Musul’dan mı geldi bilmiyorum. Bağdat’tan geldi ama bir ordu geldi. Bir tugay Kerkük’ü kontrol altına aldı ve olayları çıkaranların bir kısmını tutukladı. Yaklaşık 28 şehit verdik ve yüzlerce adamı tutuklayıp götürdüler. Sanat Meslek Lisesinde gözaltına almışlardı kendi-

Irak’a ait bir pul, 1936

lerini. Amaçları onları da orada idam etmekte ancak ordu geldikten sonra tümü serbest bırakıldı. Biz bu katliamı gördük, 59 Katliamı'ydı ve orada Türkmenler hedef alınmıştı. Çünkü o dönemde Kerkük'ün %80'i, 85'i Türkmen'di. Bu memleketin aslı Türkmen'dir. Bu memlekette 15 büyük mezarlık bulunmaktadır, bunun 10'da 9'u Türkmen mezarlığıdır. Bir de 50'li yıllarda yeni açılan mezarlıklar var. Rahimava'da açıldı, bir tanesi ise şimdi Pençe Ali'de açılmış. Bu da Kürt mezarlığıdır. Bir de Arap Hadidiler için Musalla'da açılmış. İki mezarlık da Hristiyanların var. Biri Kırmızı Kilise'de, diğeri kolordu karargâhı içerisinde yer almaktadır. Bu mezarlıklar memleketin Türkmen memleketi olduğunu göstermektedir. O günden bugüne kadar kimin baskısı altındayız? Bizi rahat bırakmıyor ve buradan uzaklaştırmak istiyorlar. Şimdiye kadar baskı altındaydık. Bizi karar merkezlerinden uzak tutmaya çalışmaktalar, nedeni ise Türkmen milleti, Türkmen memuru, Türkmen askeri ve Türkmen polisi olmasın. Hepsi dürüst insanlardır, adaleti uygulamaktadır, dürüsttüler, her işin hakkını verirler, ondan dolayı bizlere fırsat verilmemektedir.

yazdırdı. Yani azınlık olan bizleriz. Bizi Yezidiler gibi azınlık saydılar. Hâlbuki bizim Telafer'den Mendeli'ye uzanan bir varlığımız var. Ben Musul'da da görev yaptım. O dönemde Musul'da pasaport müdürüydüm. Musul'da yarım milyondan fazla Türk vardı. Telafer Musul'a bağlıdır. Erbil'de de on beş yıl çalıştım. Erbil'in de esas memleketin içinde diyebilirim size 150- 200 bin Türkmen var. Yalnız hepsi şimdi kaybolmuş. Yetki kimin elindeyse, kuvvet kimin elindeyse işten, o sorumlu olur. Erbil de partilerin elindedir. Bundan dolayı Türkmen'in ve Arap'ın varlığı orada yok. Diğer yandan Kerkük'te de aynı bu şekildedir. Tuz ve Diyala'da

Mişel Eflak (ön sıra, sağdan birinci)
14 Temmuz 1958
devriminin liderleriyle.
Halid el-Nakşibendi (ön sıra, solda), Abdüsselâm Ârif (arka sıra soldan ikinci), Kâsım (arka sıra soldan üçüncü), Muhammed Necib er-Rubâî (arka sırada)

İlk anayasada derdi ki *“Irak halkı milletlerden oluşur.”* ancak Abdülkerim Kasım geldikten sonra değiştirdi ve anayasaya *“Irak halkı, Arap ve Kürt’le birlikte iki milletten oluşur ve azınlıklar vardır”*

Türkmen ikinci millettir yani ilk millet Arap, ikinci millet Türkmen'dir. Ben aynı zamanda Türkmen Aşiretler Meclisi Başkan Yardımcısı'yım. Biz yaklaşık yirmi şahsiyet Diyala'yı ziyaret ettik. Bizi orada Türkmen karargâhında Türkmen şahsiyetler karşıladı. Toplantı yaptık, kendileriyle konuştuk aynı şeyleri. Orada Türkmenler ikinci millettir. İlk önce Arap gelir, sonra Türkmen. Şehraban, Kızrabad, Hanekin ve Kara Tepe hepsi Türk'tür ama bir kısmı o zaman

da milletini değiştirmişti. Korkudan Arap aşireti olmuşlardı çünkü BAAS Partisi onlara çok baskı uygulamış. Bundan dolayı milletlerini değiştirmişler. Irak'ta Türkmen çoğunluktadır ama olaylardan ötürü dillerinden uzak durmuşlardır.

FEYZULLAH SARIKAHYA

Ben o zamanlar 5 yaşındaydım. Biz o zaman köydeydik, köyde yaşardık. Biz o zaman evin terasına çıkmışız. Denildi ki Kerkük'te öyle bir olay olmuş. 59 Katliamı biz Türkmenler için büyük bir dönüm noktası olmuştur. Bizi, Türkmenleri yok etmek isteyenler vardır. Kimliğimizi yok etmek ve arazilerimize el koymak istediler. İlkokulu köyde bitirdim, orta ve liseyi ise Kerkük'te. 70'li yıllarda biz köyde yaşardık. Eski rejim döneminde bir karar yayınlandı ve bizim köyün yıkılması emredildi. Köyümüz yıkılan ilk Türkmen köyü olan Bulava Türkmen köyüydü. Köyümüz yıkıldı, ondan sonra Yayçı köyünü yıktılar. Arkasından Türkalan, Beşir ve Gümбетler köyü yıkıldı. Ondan sonra da arazilerimize el konuldu. Devlet istimlak etti, bazı arazilerimiz bakanlıklar adına geçti. Sağlık ve maliye bakanlıkları olsun, belediye olsun iskân ettiler. Dediler ki bu yerler bize aittir yani bakanlıklara bağlanması istendi. Bu araziler üzerinde proje yapacaklarını söylediler ama bu araziler üzerinde proje gerçekteşmedi tam aksine buraları Araplara dağıttılar. Arazilerimiz elimizden alındı. Tabii ki bu zulüm devam etti. Katliam sadece insan öldürmek değildir. Bizi de köylerden göç etmek zorunda bıraktılar. Bu da bir katliamdı. Evlerimizi yıktılar, evlerimizi elimizden aldılar. Kerkük'ün etrafındaki tüm köylere el koyup milleti göç ettirdiler. Bir kısmı Irak'ın kuzeyine gitti, bir kısmı da yurt dış-

Pan-Arap birliğinin en büyük savunucuları olan Mişel Eflak (solda) ve Selâhaddin el-Bîtâr (sağda) Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdünnâsır (ortada) ile birlikte

1958

na. 2003'e kadar devam etti bu işler. 2003'ten sonra eski rejim gitti, yeni bir rejim geldi. Dedik ki kitaplar da olduğu gibi giden bir rejim ile birlikte kararlar ve yasalar da gider kendisiyle ancak eski rejimin yasaları bugüne kadar devam etti. Yani çok uğraştık, çalıştık bu arazilerin iadesi için ama bugüne kadar mümkün olmadı. 2004 yılında Türkmen Aşiretler Meclisini kurduk. Karargâhı Kerkük'te, şubesi Musul'da bulunmaktadır. Telafer'de ve diğer Türkmeneli bölgesinin her yerinde şubeleri var. Biz, Telafer'den Mendeli'ye kadar her zaman ziyaretlerine gideriz. Yani Türkmen aşiretleri içinde millî bir duyguya sahip olunmasını, bu duyguyu daha da güçlendirmeyi istiyoruz. Tabii ki biz burada her zaman Irak Türkmen Cephesinin siyasi işlerini yakından takip eder, saygı gösteririz. Biz bugüne kadar Türkmen Aşiretler Meclisinde çok şey hallettik. Mesela aşiretler arasındaki anlaşmazlıkları biz çözeriz. Onlar arasındaki sorunları çözeriz. Aşiretler, yazılı olmayan bir yasayla işlerini yürütür. Bazı problemler olur örflere dayalı olarak, biz o

problemleri çaba harcayarak hallederiz. Çok sorunlar çözdük; hatta sadece Türkmen aşiretleri arasında değil, Kürt ve Türkmen aşiretleri arasında olsun, Arap ve Türkmen aşiretleri arasında olsun hemen tüm sorunlara ilişkin girişimde bulunduk ve o problemleri hallettik.

HAŞİM SALİHİ

Evet, biz hissettik bizi yok etmek isteyenlerin olduğunu... Kimliğimizi yok etmek, bizi buradan uzaklaştırmak istediler. Hatta ki biz yok olalım ki arazilerimize el koysunlar. Bizim topraksız, coğrafyasız kalmamız isteniyordu. Ben derim ki bir milletin toprağı, coğrafyası olmasa o millet erir gider ama biz yüzyıllardır buradayız ve yüz yıldır mücadele ediyoruz. Bizim gencimiz, kadınıımız, yaşlıımız bütün Türkmenler daha iyiye gitmek için çaba harcamaktadır. Bugünden sonra da mücadele edeceğiz. Bunu kabul edip, bu ülkede yaşarız, bundan hiç kimsenin şüphesi olmasın.

Tabii ki biz Osmanlıların çekilmesinden bu yana baskı altındayız. Sadece 59 değil, 59'dan önce de biz her zaman dışlandık, her zaman siyasî denklemin dışında tutulduk. Onun için Türkmen'in güç kazanmasını ve ilerlemesini istememişlerdir, onun için 59 Katliamı gelince bizi kökten yok etmek istediklerini hissettik, ondan sonra yasalar çıktı ve topraklarımıza el konuldu. 2003'ten bu yana bir sürü katliam oldu, sadece 59 Katliamı olmadı. 90'larda Altunköprü Katliamı oldu. Tazehurmatu'da oldu, Tuzhurmatu'da oldu, Amirli'de oldu... Bugüne kadar sürekli bizi yok etmek istediler ama biz dimdik durduk.

SABAHATTİN HÜRMÜZLÜ

Ben 59 Katliamı'nda 15 yaşındaydım. Ortaokul birinci sınıftan, ikinci sınıfa geçmiştim. Yaz günüydü. Temmuz ayında okullar tatil olduğu için ben köye giderdim, orada evimiz vardı. Abim babamdan kalan çiftlikte yaşardı. Orada anam, ablalarım olurdu. Yaz aylarında oradaydım ben, 14 Temmuz Katli-

amı'nda köyde, Türkalın'daydım. İşte köyde duyduk ki Kerkük'te katliam olmuş. Kerkük'ten kaçanlar birkaç tane köye kaçtılar, onlardan anladık. 2-3 gün sonra yollar kesildi zaten. Köyümüz Kerkük'ten 10 km uzaktadır. Yani geceleri kurşun, top seslerini duyardık. Yanımızdaki köy bir Kürt köyüydü, bunların arasında Kerkük'teki o katliamı yapanlara bağlı olanları bizim köye ateş açtı. Üçüncü veya dördüncü gece ateş açtı ama bizim köylüler buna karşılık vermedi çünkü haber alındı ki bu bir oyundur. Yani o Kürt köyünden bize ateş açtılar, kurşun attılar köye, ben yere yattım o zaman, kurşun sesleri şimdiye kadar kulağımda... Kimden? Buradaki o Komünist Kürtlerden. Kerkük'e devletin ordusu yetişince, buraya da geldi. Sonra bu komünistleri abluğa altına alıp hepsini tutukladılar. O köydeki silahları ve o insanların hepsini tutukladılar.

Musalla semtidir. Musalla'da da birkaç semt var. Çay Mahallesi, Bulağ Mahallesi var. Bu tarafta da Korya. O zaman dediğimiz Korya şimdi ki Korya Ahmet Ağa dediğimiz iki semt vardı, milletin çoğunluğu bu kadar yerde yaşırdı.

Kerkük'te yaşayanların %90'ı Türkmen'di. Kalanların içinde Kürt ve Araplar da vardı ama Araplar çok azdı. Kürtlerin ise hepsi işçiydi. Yani ister evlerde ister bahçelerde ister belediyede çalışan olsun, işçiler Kürtlerdi.

1959'da, yedinci ayın on dördü Kerkük'te katliam yapıldı. Cumhuriyet'in ilk yıl dönümünde. Eskiden Irak Krallığı vardı. 14 Temmuz 1958 de devrim oldu ve Krallık yıkılıp, yerine Cumhuriyet geldi. Tam bir yıl sonra da millet o günü bayram olarak kutlamak

Giriş
cihetinden
Kerkük
Kalesi

Kerkük'te insanımızın bir kısmı Kale'de yaşırdı. Şehir merkezi o yaka, bu yaka olarak ayrılırdı. Bizde o yaka var, büyük yaka dendiği zaman kale, bir de

istedi. İşte her şey bir eğlence, bir düğün gibiydi. İnsanlar caddelere çıkmış, güzel elbiseler giymiş, davul zurnalar çalınıyordu. Ama komünistler bu günü,

**1959 katliamında
oda büyüklüğünde
bir mezar kazıp,
şehitlerimizi çıplak
halde oraya bıraktılar.**

**Muhtar Fuat'ın
6-7 yaşlarında bir
kızı vardı, onu da
öldürüp çıplak halde
diğerlerinin üstüne
atmışlardı.**

bu kutlamayı yasa çevirdi. İnsanları öldürüp, caddelerde iplerle sürüklediler. O ipler önceden hazırlanmış. Herkesin belinde ve kuşağında bir ip vardı. Bu komünistler, işte o insanlar birer birer Türkmenleri, ellerindeki listelere göre seçtikleri Türkmenleri evlerine girip, evden çıkartıp, gözlerini süngüyle çıkartıp, ayağını iple arabanın arkasına bağlayıp caddelerde dolaştırdı. Sonra da Türkmenleri okaliptüs ağaçlarına asıp etlerini 5 filise satmaya başladılar. Satarken de *"Bunlar Turancı"* diye bağırıyorlardı.

Cumhuriyet'i biz de kutladık. İster istemez hepimiz kutladık, herkes kutladı. Her insan çocuğundan yaşlısına kadar kıyafetler giymiş, millî kıyafetler giyilmiş, çocuklar için millî kıyafetler dikilmiş... Yani neler olacağını hiç duymadan, hiç bilmeden,

yet'in ilk yıl dönümünü, bir sevinci, bir kutlamayı Türkmenlerin başına yas ettiler, kara ettiler!

Bu bir komünizmdi. Biz o bir yılın içinde, o zaman öğrenci olduğumuz için anlayamadık ama bunların niyetleri kötüydü. Bunlar Lenin gibi, Stalin gibi yapmak, o şeyleri bizim üzerimizde uygulamak istediler. Onların çocukları, gençleri göğüslerine güvercin takarlardı; bizler de onun karşısına kuş vuran (*sapan*) takardık. Onları bir Türk'e veya Osmanlı'nın eserine, Osmanlı'nın kalıntısına olan bir düşmanlıktı. Osmanlı'nın, Türkiye'nin, Turancılığın hepsini bizim üzerimize yüklediler. Çocuklarına, kadınlarına böyle anlattılar. *"Bunlar Kürtlerin, komünistlerin hakkını yemiş insanlardır"* şeklinde gösterdiler.

1959
katliamının
şehitlerinden
Adil Şerif
(Solda)

O zamanlar okullarda Türkçe eğitim hiç yoktu. 1959'a kadar Kürtçe de yoktu ama ben ilkokulla girdim, birinci sınıftaydım 1960 yılında, ilk defa Kürtçe dersi için okula bir öğretmen geldi ve Kürtçe eğitim başladı. Sonra da devam etti zaten. Türkçe 1970'te geldi ve çok kısa süre devam etti etmedi, onu hemen kaldırdılar. Sonra okullar üçe bölündü: Arapça, Kürtçe ve Türkmençe. O zaman okulumuzun adı oldu 24 Ocak Okulu ama 2 yıl sonra BAAS

bu insanların bu kadar çok kötü bir niyeti olduğunu bilmeden... Cumhuriyet'in ilk yılına kurban olarak bizi verdiler. Türkmenlerin liderlerini yani başta gelen insanlarımızı, bilgili, varlıklı insanlarımızı. İşte onları böyle caddelerde sürükleyip etlerini satıyorlardı. Bizim Kerküklü Türkmen milletine, Cumhuri-

Partisi onu elimizden aldı ve Türkmençe okulları kapattı. Evet, zaten Irak'ta yalnız Türkmenlere istedikleri dilde okumaya izin verilmedi ve okulları kapatıldı. Ama bunun tam karşısında Kürtlerin okulları vardı, kendi dillerinde okumalarına izin verilirdi ve devlette de çalışabilirlerdi.

Kardeşlik
Ocağı,
Bağdat

NAHİDE KASIM OCUŞLU

Camilerde de durum farksızdı. Hatta cuma hutbele-ri bizim hocalarımız tarafından Türkmence okuna-mazdı, yasaktı. Yalnız Arapça verilirdi. Sadece bizler için Kerkük'te Türkmen camileri, Türk semtleri, on-lardan yalnızca birinde arada bir Türkmence hutbe verilirdi. O adam şimdi kalmış, işte yatalaktır. Allah ona uzun ömür versin, yalnız o ara sıra Türkmence cuma hutbesi verirdi ama onu da birkaç defa emni-yete sorguya alıp baskılar yaptılar. Yani Türkçe hut-be Kerkük'te eskiden hocalarımız verirdi ama BAAS Partisi bunu yasakladı. BAAS 2 defa yönetime geldi. Bir 1963'te geldi, az bir zaman devam etti. 6-7 ay ka-dar. Bir yıl devam etmeden dağıldı. Bir de 68'de gel-di ve 1968'den 2003'e kadar devam etti. BAAS Partisi 35 yıl devam etti. O zaman bu baskılar da bu Türkçe hutbe yasağı da onlardan çıktı. Ama hutbede dil ya-sağı sadece Türkçe için geçerliydi. Buna karşın Kürt semtlerinde hocalar çok normal bir şekilde hutbe-yi Arapça veya Kürtçe verebilirlerdi.

Biz kaledeydik. Bayramdı, sevinçliydik. Çocuklar olarak bana ve ablama Türkmen kıyafeti dikmiş-lerdi. Kalede iki kişinin Türkmen kıyafeti vardı. Biri bendim, ikincisi ise bir arkadaşım. Kaleden indik, bayrama gittik. İnsanlar keyifli, sevinçli ancak bir baktık ki bir savaş koptu! Başladılar vurmaya! Kah-vesi olan o adamı, kahvesinin önünde durmuş, et-rafı süslemiş ve geçit yeri yapılmıştı. Biz de orada duruyorduk. Orada koptu! Bizler çocuk olduğumuz için kaçtık, köprüye doğru geldik. Bu köprü kale ile Korya arasında olan köprüdür. Biz de oradan kaçtık. Büyük ablam Türkmen kıyafeti giymişti, biz onu bıraktık. Abim ise kendisini köprüden atmış aşağıya, ayakları kan revan içinde kalmış. Biz eve geldik, an-nem sordu "Hani abiniz?". Dedik "Bilmiyoruz, onu kaybettik. Nerde kaldığını bilmiyoruz." dedik. Bi-raz sonra baktık abim de kana bulanmış halde gel-di. "Ne oldu?" diye sorduk. Dedi "Kendimi attım". Biz gece evde kaldık.

Babam başına bizim camadanı (*Türkmen kıyafetinin erkekler için olan başörtüsü*) ve entarisini giymişti. Entari giymiş, başına camadanını bağlamış, beline hançer koymuş, hançerini de tabancasını da sırtına koymuş, durmuş bizi bekliyor. Yani bizi korumak için. Komşular bizde toplandı, indik bodrum katına. Evin bodrumu vardı, gece orada saklandık. Ertesi gün sabah hoparlörlerle bize seslendiler ve “Kaleden aşağıya inin!” dediler. “Kalan olursa bombalarınız, uçakla vuruyoruz!” dediler. Biz de hepimiz kaleden indik. Babam, annem, kardeşlerim, komşularımız indik. Merdivenlerden inerken süt bacım la aramızda konuşuyorduk. Bize “Türkçe konuşmayın, siz Türk değilsiniz, Türkçü değilsiniz!” diye bağırdılar! Biri silahını kaldırdı süt bacımın bacağına kurşun sıktı. Süt bacımın bacağına geldi ve bacım

ağaçlarla vuruyorlardı. Adamın üzerindeki Türkmen elbisesi kana bulanmıştı. Biz onun yanından geçtik yürüdük. Bir kişi babama dedi ki “Bunu tanıyor musun?”, babam “Hayır, tanımıyorum” dedi. Hac Ali Camii var, Hac Ali’dir dedi. Babam “Bilmiyorum” dedi. O adam babamın yakın arkadaşıydı. Oraya ulaştık, babam başladı söylenmeye... “Âh! Nasıl bunu böyle yapmışlar, böyle yapmışlar!”.

İki, üç gün sonra babam dışarı çıktı. Durum biraz iyi olmuştu. Sonra geldi anneme dedi ki “Hac Aliyi gördüm, bana dedi ben ölmemişim, o adam ben değildim. O Seyyid Necim’di”. Ondan sonra geldik, tabii herkes korkuyor. Kimse kaleye çıkamıyor. Sonra çıktık, annemler eve geldi, evi kontrol etmek istediler. Yemek pişirip, eşya almak istediler. Biz da-

yımlarda kalmıştık. Bir süre sonra annem çatıya çıktı ve dedi ki “Bakın evde karyolarımız, her şey kurşunlanmış. Evi kurşuna dizmişler”. Eve döndük ve baktık ki hepsi berbat durumda. Kerkük kalesindeki birbirine geçmiş evlerin hepsi tahrip olmuş, tüm eşyalar kırılmış. Ama kimsenin eşyasını almamışlar, sadece evleri kurşunlamışlar. O kadar çok kurşun sıkılmışlar ki evlerin her yeri kurşun delikleriyle doluydu. Ondan sonra geldik, oturduk. Son-

ra filan kaybolmuş, filan gitmiş diye konuşmalar başladı. Baktık ki hepsini öldürmüş, şehit etmişler.

— Neden kaleden çıkmanızı istediler?

— Bize “kalede hıyanet var” dediler. Komünistler gelmiş, bizden Kerkük’ü almak istiyorlar. Hoparlörlerle çağrı yapıp “hepiniz aşağıya inin, kalanı uçakla vuracağız!” dediler. Bizler uçakların vurmasından korktuğumuz için kaleden aşağı indik.

General
Abdülkerim
Kâsım ve Albay
Abdüsselâm Ârif

hemen kanlar içinde kaldı. Onu sürükleyerek biz indirdik aşağıya. Aşağıya indikten sonra abim, babam, annem, hepimiz indik. Yürüyorduk, bizi bir kamyonu bindirdiler. Abimi ve dayımı polis karakoluna götürdüler. Biz gittik, abim kaldı polislerin yanında, onları beklettiler. Biz dayımın evine geldik. İndiğimiz zaman baktık ki bir insanın ayağına ip bağlamışlar ve bir arabayla sürüklüyorlar. Bir kişi de ayakkabısının bir tekini eline almış, bir diğeri de ayağıyla bağlanan kişiye vuruyor. Ellerinde çivili ağaçlar vardı. O adamın yüzüne, gözüne bu

— Kaç yaşındaydınız?

— Ben sekiz yaşındaydım.

— Kardeşiniz?

— Bacım benden büyüktü, yaklaşık on sekiz yaşındaydı. En büyüğümüz ablamdı.

— Süt kardeşinize ne yaptılar?

— Kardeşim 15-16 yaşındaydı. Bir taşı kaldırıp sırtına vurdular! Her yeri kana bulandı!

— Bunu neden yaptılar?

— “*Sen nasıl Türkçe konuşursun! Siz Türk’sünüz, Türkçüsünüz*” dediler.

— Siz o sırada kendi aranızda Türkçe konuşuyorsunuz?

— Biz Türkmence konuşuruz. Bu bizim öz dilimiz. Bize “*Türkçe konuşmayın!*” diye bağırıyorlardı. Hepsinin ellerinde silah vardı.

— Babanıza ne yaptılar?

— Babam başını sarmış. Babama söyledi “*aç bunu başından*”. Babam “*açmam*” dedi. “*Niye açmuyorsun*” dedi. Babam dedi ki “*bu benim şerefim, nasıl açarım?*”. Açmadı, ondan sonra da bindirdiler bizi arabaya.

— Babanız nasıl giyiniyordu?

— Pantolon, gömlek. Yalnız başı sarılıydı, kara beyazlı kumaştan olan camadanı vardı, başını bağlardı. Evet, babam bir Türk gibi giyindiği için... O gün pantolon, gömlek giymişti ama başını sarmıştı. Başını camadanıyla sarana Türkmen, Türk der-

lerdi. Benim babam Türk gibi giyinirdi, kafasını sarardı Türkmen sargısıyla.

— Kaleden indiğinizde ellerinde ip olduğunu mu gördünüz?

— Kaleden indik, hepsinin ellerinde ip vardı. Bazı-

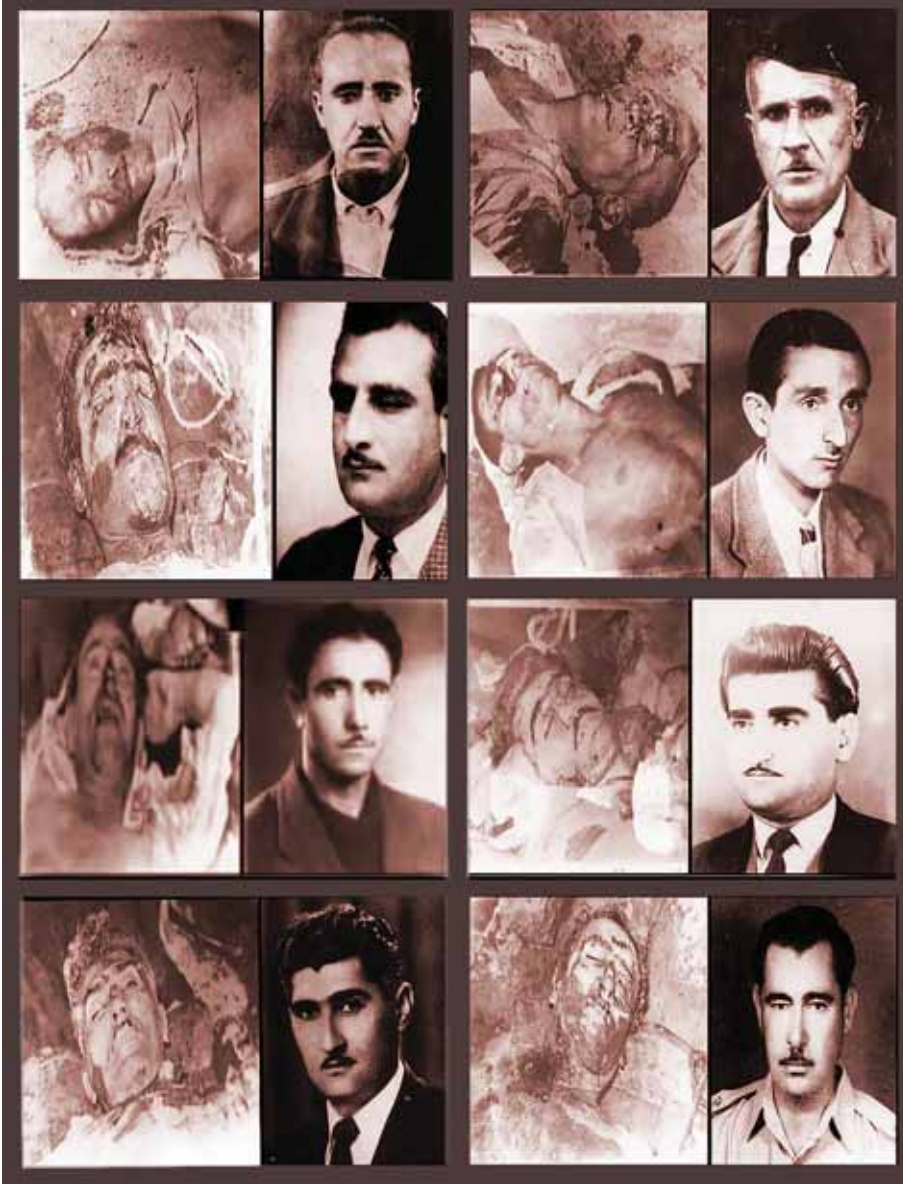
Irak'ta cumhuriyet yönetimini kuran asker ve devlet adamı Abdülkerim Kâsım (1914-1963)

ları beline bağlamış, bazıları omuzuna atmış. Elllerinde büyük başları olan büyük ağaçlar vardı ve hepsine çivi çakılmıştı. İnsanların kafalarına o çivi-

li ağaçlarla vuruyorlardı. Hepsinin ellerinde böyle şeyler vardı. Çiviler ağaca çakılmış, böyle çaldıkça kan akıyordu başlarından! Birtakım insanları ağaçlara asmışlardı. İple ayaklarından ağaçlara asılmışlar. Bazıları yanmış, bazıları tanınmayacak halde kana bulanmış...

lar... "Türkmen etinin kilosu 10 filise" diye bağıryorlardı. "Kilosu 10 filis, 10 filis, 10 filis..." diyerek Türkmen etini satıyorlardı.

EMİN MUHAMMED ABDURRAHMAN

14 Temmuz
1959 Katliamı
şehitleri,
Kerkük

14 Temmuz 1958'de ben öğrenci birliğindeydim. Edebiyat bölümünde okuyordum. 1959'da darbe olduğunda komünistler, anarşistler dediler ki "Türkmenler Cumhuriyet'e destek vermiyor çünkü bunların tümü Türkiye'ye bağlı, Türkiye ajanlarıdır. Bir de Bağdat Paktı cemaatidirler". Bizlerin ileri gelenleri dediler ki "Abdülkerim Kasım'a mesajlar verelim. Devrime destek verdiğimizizi gösterelim". 12 Ağustos 1958'de bir Türkmen heyeti oluşturuldu ve Bağdat'ta gittik. Altunköprü, Kerkük, Tuzhurmatu gibi her yerleşim yerlerinden temsilcilerin katılımıyla Bağdat'a gittik. Savunma Bakanlığında Abdülkerim Kasım ekibi bizi karşıladı. Orada -Allah affetsin- avukat olan Tahsin Rifat Arapça bir hutbe verdi. Mehmet Sadık şairdi, o da Türkçe bir şiir söyledi. Dedi ki "biz Cumhuriyet'i destekliyoruz ama komünistler, anarşistler bizi ajan kabul ediyor. Biz milletimizi, Irak'ı severiz. Biz hain değiliz". Ondan sonra olaylar oldu. Bir genel af ilan edildi. Abdülkerim Kasım yurtdışındaki tüm siyasileri affetti. Molla Mustafa Barzani de afftan yararlanarak cemaati ile Rusya'dan geldi ve Süleymaniye'ye gitti. 24 Ekim'de de Kerkük'e geldiler.

— İnsanları ağaçlara mı asmışlardı?

— Yalnızca Türkmenleri! Ağaçta olanlar ölmüşler... Hepsi ölmüş! Bazıları yanmış, ayaklarından asılmış-

nel af ilan edildi. Abdülkerim Kasım yurtdışındaki tüm siyasileri affetti. Molla Mustafa Barzani de afftan yararlanarak cemaati ile Rusya'dan geldi ve Süleymaniye'ye gitti. 24 Ekim'de de Kerkük'e geldiler.

Kerkük'te Türkmenleri suçlu gösterdiler ve dediler ki *"Türkmenler Molla Mustafa'yı öldürmek istiyor"*. Bütün anarşist ve komünistler Subaylar Kulübü'nün önünde toplandı. Allah affetsin, o dönemde Hidayet Bey inzibat amiriydi. O dönem Türkmenlerin gittiği kahveler vardı. Yıldız Kahvesi, Bayat Kahvesi, Aslan Yuvası, Musalla Kahvesi... Bütün gençler buralardan gelerek Subaylar Kulübü'nün önünde toplandı. Anarşistlerin önünde durdular. Bir çatışma çıkmasından endişe duyuluyordu. Hidayet Bey bizlere *"sakin olun, Allah rızası için bir şey yapmayın"* diyordu. O olayda hamdolsun bir şey olmadı ama Hidayet Bey 25 Ekim'de kalp krizinden öldü. Ondan sonra Türkmenleri evlerinde silah saklamakla suçladılar. Sonra devrim yapılacağı söylentisi çıktı yani Abdülkerim Kasım'ın devrimine karşı bir devrim yapılacağı söylendi. Bunun üzerine başladılar evlerde arama yapmaya. İbrahim Neftçi ve Ata Terzi-başı'nın evlerinde arama yaptılar ama bir şey bulamadılar. Buldukları tabanca ise ruhsatlıydı. Ondan sonra da Türkmenleri suçlamaktan vazgeçmediler. Kerkük adında bir otel vardı. Kerkük otelinin adını değiştirip, otele Kürtçe bir isim koymak istediler ancak belediye meclisi üyelerinin tümü Türkmen'di ve bunu kabul etmediler. Ondan sonra bayram tebrikini Kürtçe yazmak istediler, o da kabul edilmedi. 8 Şubat 1959'da, kız öğretmen okulunda bir olay oldu. İnsan Hakları Bakanı Neziha ed-Duleymi istedi ki komünistlere bağlı bir kadınlar birliği kurayım ancak bizim Türkmenler bunu da kabul etmedi. Türkmenler kabul etmeyince kız öğretmen okulunda bir heyecan yaratıldı. Kız öğretmen okulunda kadınlar birliği kurulmasına izin verilmedi. O dönem okulun müdiresi Lebibe er-Reis'ti ve o da komünistti. Kız öğretmen okulunda kavga çıktı. Okul o dönem Musalla Meydanı'ndaydı. Ondan sonra ordu geldi ve olay çıkmasına izin vermedi. Bizler öğrenci birliğindeydik. Her zaman Türkmenleri teşvik edip komünist olmaktan korumaya çalışırdık. Kimlikler değişti ve seçim oldu. Öğrenci birliği yani biz Türkmenler kazandık. Aynı zamanda öğretmen bir-

liği seçimi de oldu, onu da Türkmenler kazandı. Allah affetsin Hakkı Hürmüzlü Öğretmenler Sendikası Başkanı oldu.

Bunlar bizim yaptıklarımızın karşılığında katliam yapmak istiyorlardı. İşte biz ayın 12'sinde trenle Bağdat'a gittik. Bir vagon kadınlar birliği, bir vagon da gençlerle dolu. Bağdat'a gidelim ve Abdülkerim Kasım'ın önünde Türkmen'i ona anlatalım istedik. Ayın 13'ünde yetiştik istasyona, orada bizi Türkmenler karşıladı. Ata Hayrullah, İhsan Hayrullah, Nizameddin Bayraktar ve İzzettin bizi karşıladılar. Bizi Bağdat'ta bir eve götürdüler ve biz orada kaldık. Ayın 14'ünde biz yürüyüşe başladık, Abdülkerim Kasım'ın önünde. Sonra duyduk ki Kerkük'te katliam yapılmış. Kerkük'ten cemaat gelmişti, toplantıyı bozduk. Hemen Savunma Bakanlığına gittik. Ayın 15'inde trenle Kerkük'e döndük, 16'sında yetiştik Kerkük'e. O zaman Gençler Birliği vardı, onlar komünistti. Bir de Halk Direnişi vardı, onlar da komünistti. Ansar es-Salam örgütü vardı, onlar da komünistti. Bizim Kerkük'e girmemize izin vermediler. Ayın 15'inde trende kaldık. Sabahtan geceye kadar ne su içtik ne yemek yedik. Bizi bir daha Bağdat'ta geri gönderdiler. Bağdat'a geri döndüğümüzde Cevla'da tren durur ve Bağdat'tan gelen treni bekler. Bekliyorduk ki Bağdat treni geçsin, ondan sonra biz geçip Bağdat'a gidelim. Oradaki komünist Cevla halkı bize saldırıp, bizi öldürmek istedi. 16'sında vardık Bağdat'a. Doğrudan Savunma Bakanlığına gittik. Bize denildi ki *"Albay Abdullah burada, Kerkük'ten gelmiş, Abdülkerim Kasım'ın yanında"*. Komünistler de telefon edip diyorlar ki *"Kalede komplo var! Türkmenler Türk bayrağı açmak ve Abdülkerim Kasım'a karşı bir komplo yapmak istiyorlar"*. Allah affetsin, Abdullah amcam Abdülkerim Kasım'ın yanına oturmuş ve demiş ki *"Bakınız, bunların yalanlarını gördünüz mü? Türkmenleri öldürmek ve Türkmenlere katliam yapmak istiyorlar. Amcam ne varsa olan biteni dile getirmiş. O zaman Abdülkerim Kasım emir verdi ve Abdürrahman Arif bir or-*

**14 Temmuz 1958’de
darbe olduğunda
ben üniversitede
öğrenciydim. O
dönem komünistler,
anarşistler dedi ki:**

*“Türkler Cumhuriyet’e
destek vermiyor,
bunların bağılılığı
Türkiye’ye, bunlar
Türkiye’nin ajanı,
Bağdat Paktı’nın
cemaatidirler”*

duyla Kerkük'e geldi. Gelince sokağa çıkma yasağı uygulandı. Biz de 17'sinde Kerkük'e geldik. Bu olayların hepsi oldu.

medik, bu sefer gittiler Hamra Sineması'nın yanında açtılar. Allah affetsin, Mevlut Taha Kayacı bir kitapçı dükkânı açtı, Türkmenlere Türkçe öğretiyordu. Kemal Enver, Burhan Hamdi kendisiyle birlikte öğren-

1959 Kerkük
Katliamı'ndan
görüntüler

Demokrasi Gençliği 1958'de kendileri için Kerkük'ün ve Türkmenlerin kalbi olan Piryadi Mahallesi'nde bir karargâh açmak istiyordu. Bizler karargâh açmalarına izin vermedik. Biz gençler koymadık karargâh açsınlar. Sonra çıktılar Piryadi Mahallesi'nden, bu sefer de Avcı Mahallesi'ni açmak istediler. Ona da izin ver-

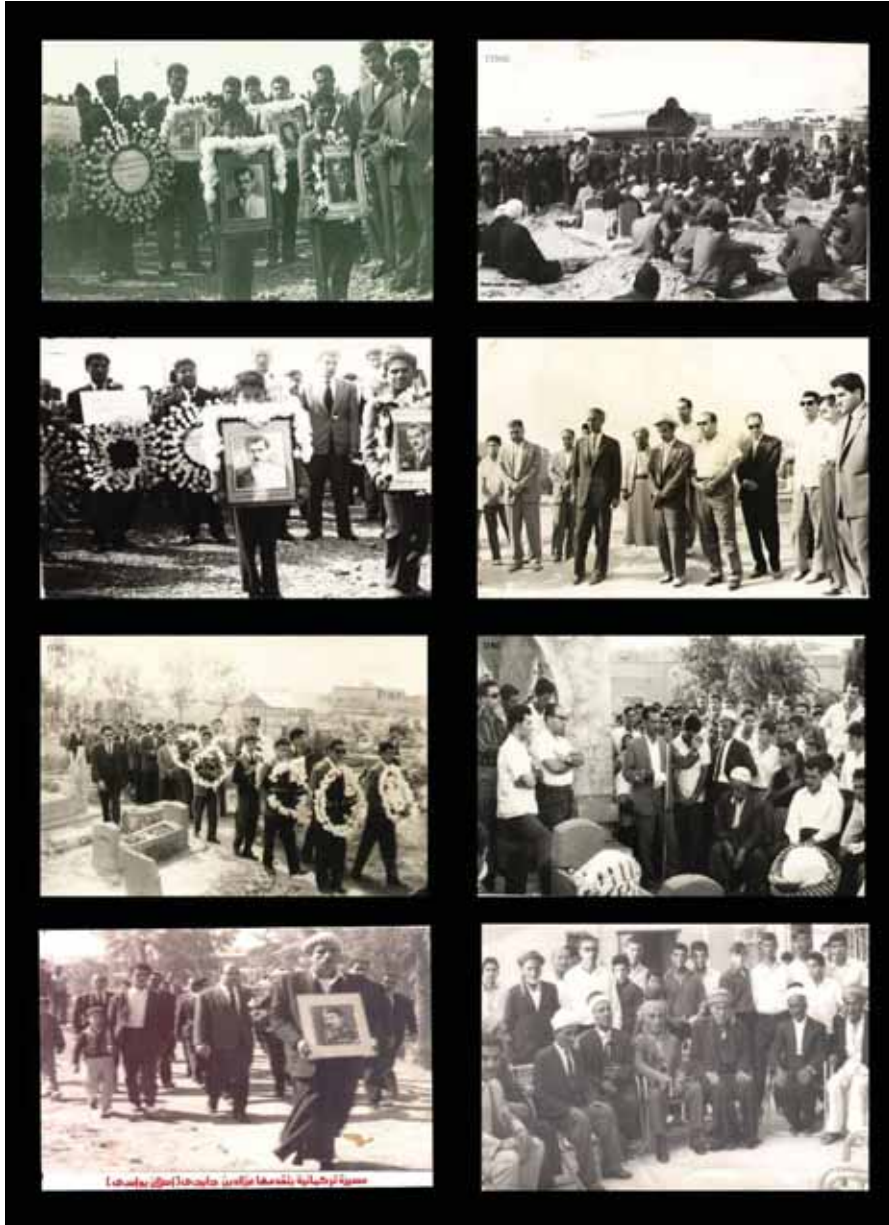
cilere ders verirlerdi. Öğrencilere ve millete Türkmen ruhunu aşıyorlardı. Ondan sonra işte Allah affetsin amcam 59 veya 60'ta Musul'a tayin oldu, orada askerlik şubesi subayı oldu. 61'de de Bağdat'a tayin oldu, Bağdat'ta da yine askerlik şubesi müfettişi oldu. 61'de Albay oldu, 63'te ocağın [Kardaşlık Ocağı] baş-

kanı oldu. 4 defa seçim oldu 4'ünde de kendisi kazandı ama BAAS'çılar, Saddam ekibi bunu istemedi. Devrim Komuta Konseyinden çıkan emirle kulüp kendi kontrollerine girdi ve amcamı görevden aldılar.

Cumhuriyet'i kutlamanın üstüne, devleti de destekliyorduk. Bizim gizli bir hedefimiz yoktu. Şanlı bir günde millet geçitler kurmuş, dükkânlarının önüne bayraklar asmıştı ama maalesef komünistler

bu şenliği katliama çevirdi. Ben o zaman Türkmen millî kıyafeti olan galoş, beyaz elbise giymiştim. Başıma da camadanı dediğimiz başörtüsü takmışım. Yürüyüşe çıkmıştık. Yürüyüşte "Ya ya ya şa şa şa Abdülkerim Kasım çok yaşa!" diyorduk. Bizim Türkmenlerinki buydu. Başkanı millet destekliyordu. Abdülkerim darbeyi yaptı, komünistler ise ellerinde silah, ip ve ağaçla; bize "Kahrolsun komplo, yaşasın parti!" diye bağırıyorlardı. Milletle birlikte yürüyüş yaparak Atlas Caddesi'ne geldik. Atlas Caddesi'nin başında eski millî eğitim müdürlüğünün olduğu sokağın başında bir kahvehane vardı. Orada Türkmen gençleri toplanırdı. Bir baktık ki komünistler o kahvehaneye saldırdılar. Kahvehanenin sahibi olan Çaycı Osman'ı ağaçla döverek öldürdüler ve "Türkmen eti bir kuruşa, Türkmen eti" diye bağırarak adamı sürüklediler. Atlas Sineması'nın yanına ulaştık ve bir baktık ki rahmetli Ata Hayrullah'ı sürüklüyor, aynı zamanda dövüyorlar! Köprü başına kadar orada ağaçlar bulunuyordu. Biz onlarla yürüyoruz ama bize dokunmadılar. Onu şehrin diğer yakasına götürerek orada öldürdüler. Öldürdükten sonra onu söğüt ağacına astılar. İhsan ve Ata Hayrullah'a o ağaçla vuruyorlardı. Arkadaşım benimleydi, dedi ki "Mustafa biz burada kalırsak bizi

1959 Kerkük
Katliamı'nı
anma törenleri

KUBAT FUAT MUHTAROĞLU

1959'daki katliamda 18 yaşındaydım. Katliamdan önce Cumhuriyet'in ilk yıl dönümü için memleket-te kutlamalar yaptık. Hepimiz hükümeti destekleyerek, Cumhuriyet'in kuruluşunu kutluyorduk.

şına kadar orada ağaçlar bulunuyordu. Biz onlarla yürüyoruz ama bize dokunmadılar. Onu şehrin diğer yakasına götürerek orada öldürdüler. Öldürdükten sonra onu söğüt ağacına astılar. İhsan ve Ata Hayrullah'a o ağaçla vuruyorlardı. Arkadaşım benimleydi, dedi ki "Mustafa biz burada kalırsak bizi

de öldürürler". Oradan çıktık, böyle dolandık belediye'nin arkasından. Evimiz Ahmet Ağa'nın karşı-sındaydı. Eve geldik. Akşam olmuş, rahmetli abim iki arkadaşıyla beraber kapıda durup dedi ki "Nerede kaldınız? Belki seni de öldürmüşler diye annem

Bağdat, 1958

ağlıyor. Annemin yanına git, görsün seni". Eve gir-dim, annem ağlıyor. Dedim "Hâl durum bu şekilde". O arkadaşlardan birisi bizde kaldı.

14 Temmuz gecesi uyuduk, sabah kalktık. Suat geldi bisikletini aldı, gitti askeriye mesaiye. Asker kı-yafetini giydi gitti işe. Kısa bir süre sonra Bağdat'ta iş yerine malzeme satın almak için giden rahmetli abim işini bitirip... Halamın oğlu Sinan var, Türki-ye'de mühendislik okuyordu. Tatil olduğu için Irak'a trenle dönmüştü. O zaman tren Bağdat'a kadar ge-lirdi. Bağdat'ta inmiş ve rahmetli abimi görmüş. İki-si beraber trene binmişler. Trenle 15 Temmuz günü Kerkük'te istasyona varmışlar ancak istasyondan eve gelmek için vasita bulamamışlar. Çünkü o sıra Kerkük'te sokağa çıkma yasağı uygulanmaktaydı.

Sabit telefon hattıyla halamlara telefon açarlar, ken-dilerini almak için tren istasyona bir araba gönde-rilir. Rahmetli abim Cihat ile Sinan eve gelecek. At-las Caddesi'nde dedemlerin evi var, halamlar da orada oturuyordu. Sinan eve girer, abim de ken-di evimize doğru gelir. Annem kapı-yı açtıktan sonra ona "Bağdat'taydın, niye döndün buraya?" diye sordu. Abim de "Anne işimi bitirdim." dedi. "Sinan da gelmişti, beraber çıkıp gel-dik". Abim eve girer girmez çantası-na yere koydu ve "Dedem nasıl? Ben onu bugün trendeyken rüyamda gör-düm. Dedemin üzerine siyah bir çar-şaf çekilmişti." dedi. Annem "Oğlum deden hasta değil." dedi ancak abim "Yok ben illa gidip dedemi göreceğim." dedi. Dedemi çok severdik, dedem de bizi severdi. Abim buradan çıktı gitti yani ikinci kapıya kadar, işte bu ka-dar mesafe. Dedem hasta değildi. Eli-ni öptü, çıktı. İşte çıktığı zaman de-demin evinin karşısında bir küçük ev var. O evde komünistler oturuyordu.

İkinci kattan rahmetli abimin üzerine

ateş açmaya başlamışlar. Ateş açılınca Cihat kaçış-tı ve biz kapıyı açıp onu içeri aldık. Kendisine kur-sun isabet etmemişti. Annem dedi ki "Oğlum bak ya seni öldürselerdi!"

Ama biraz zaman geçince fark ettik ki komünistler bizim evin avlusuna girmiş, bize bakıyorlar. Biri inip kapıyı açtı. Asker kıyafetli birisi içeri girmiş, devle-te ait bir kıyafet de giymiş, elinde otomatik bir tüfek var. Hepimizi o avluya çıkardılar. Avluda fazla eşya-ları bıraktığımız küçük bir odamız vardı. Bizi o oda-ya soktular. O odanın ortasında bir masa vardı, rah-metli Cihat masanın önünde, Nihat'la biz üçümüz önde durduk, kızlar da arkamızda. 4 kız, bir de be-nim küçük kardeşim vardı. 3 yaşındaydı. O da arka-da oturmuş halde. Babam yer olmadığı için kapının

arkasında kaldı, babamı görmüyorlardı. Görseydiler babamı da öldürürlerdi. Çünkü odada yer yoktu. Öylece başladılar bizi kurşunlamaya! Cihat'tan başladılar, bana doğru geldiler. Bizi böyle vurunca, benden çıkan kurşun hemen arkamda küçük kardeşim Emel vardı, bir de 4 yaşında Semire adında kız kardeşim vardı, onun koluna isabet etti. Cihat orada şehit oldu. Nihat da şehit oldu. Ben düştüm, ecelim gelmemişti. Buradan kurşun girdi, omurgama doğru gitti. Bir de ayağıma kurşun girip çıkmış, kemiği-me doğru gelmiş. Benim o zaman bir tane madalyam vardı, üstünde Cemal Abdünnâsır'ın resmi vardı. Cemal Arap milliyetçisiydi ve komünistlere karşıydı. Ben o madalyayı buramda [koynumda] saklamıştım. O madalya olmasaydı benim de şuram parçalanmıştı. Bize o kadar ateş ettiler ki annem Kürtçe "Allah hatırı için" dedi, onlar ise "Allah izne gitmiş" diye cevap verdiler. Bizi vurduktan sonra eve girip, evi dar-madağın ettiler. Annem bilmiyor han-gimizi o küçük odadan dışarıya çıkar-sın. Annemin annesi geldi, bizleri çıkardı. Avluda iki cenazeyi yere uzattılar. Kız kardeşim Semire dışarı çıkmış, komşumuz onu hastaneye götürdü. Bir saat sonra bu sefer de evimizi dışarıdan kurşunladılar. Ben can havli ile kendimi iki odanın ortasına attım. Bu sırada ayağım sakatlandı ki zaten ayağıma kurşun isabet etmişti, sonra yere düştüm. Ben yerde kalmışım elimden, ağızımdan, ayağımdan kan akıyor. Çarşafı bağılıyorum ki kanamam dursun. O gün 24 saat evde yaralı kaldım. Elektrikleri kesmişler, elektrik yok. Annem bilmiyor kime yardım etsin? 3 şehit yerde, ben burada düşmüşüm. Diğer kız kardeşim hiçbirimizin aklında yok. Semire nerede? Komşu oğlan onu bir hastaneye teslim etmiş... İşte böyle günler yaşadık biz.

Büyük
Tekke'de
ayın

1959 Katliamı'ndan önceki sürece baktığımızda bölgede çok farklı düşünce akımları olduğu görülür. Bölgede milliyetçilik vardı, bir de o zamanlar Sovyetler Birliği'nden gelen, sol kesime ait farklı fikir ve düşünceler bu bölgeye de yansdı. Milliyetçilik ki bu Arap milliyetçiliği de olabilir, Türk milliyetçiliği

de. Kerkük'teki katliamdan önce Musul'da da olaylar yaşandı. Abdülkerim Kasım'ın Cumhuriyet'i kurmasından sonra özellikle Kürt lider Molla Mustafa Barzani'nin Rusya'dan Irak'a davet edilmesi -ona af kararı çıkarılması diyelim- ve onun Kerkük'e gelmesi şehirde büyük sıkıntılara neden oldu çünkü onların farklı bir düşünceleri vardı. Dolayısıyla bu ziyaret Türkmenlerde farklı bir milliyetçilik ruhunu uyardı. Molla Mustafa Barzani'nin buraya gelmesi ve sonra kuzeye gitmesinin farklı siyasi boyutları vardı. Sonrasında Türkmenlere yönelik çok fazla baskı uygulanmaya başlandı. 59 Katliamı da ondan kaynaklandı. Türkmenlere yönelik bu saldırılar ve katliamın yaşanması maalesef bu didişmenin, gerilimin neticesinde meydana geldi.

...

BAAS Partisinden önceki dönem yönetim açısından sanki biraz daha rahattı. Abdüsselam Arif döneminde rahattık. Fakat 59 Katliamı geçtiğimiz yüzyılda Türkmenler için en büyük facialardan biriydi. Buna

dört gün kaldık. Ondan sonra da Kerkük'e ordu girdi. Ordu girdikten sonra hadiseler sonlandı.

— 59 Katliamı'nda ordunun da payı var mıydı?

— Tabii ki Kerkük'teki birlikler yardımcı olmuştur çünkü ordunun yardımı olmasaydı katliam olmazdı. Katliamdaki silahlar nereden geldi? Katliam için Kerkük'ün etrafındaki köylerden geldiler. Peki, bunlara kim yardım etti? Ya silahlara göz yumuldu ya da doğrudan dâhil olundu.

— Diğer şehirlerde durum nasıldı?

— Dünyanın neresine bakarsanız bakın, Türk milleti her yerde, hep aynı durumlara maruz kalmıştır.

Bunun nedeni Türkiye'nin gücüyle

ilgili. Osmanlı'nın sonunda güç kaybı yaşandığı için elindeki topraklardan çekilince bu topraklar üstünde yaşayan insanlar İngilizlerin eline düşmüştür. Nitekim bu hadiseler Musul'da da oldu. Benzer bir katliam orada da yaşandı. 1920'de Telafer'de oldu. 1924'te Kerkük'te oldu. 1946'da petrol şirketi çalışanları arasında yaşandı. 1959'da oldu. 2003'ten sonra da oldu.

rağmen, bu kırılma duygusuna rağmen Türkmenler o travmayı atlatabildiler. Nitekim 59'dan sonra 60- 61- 62 yıllarında kendileri toprak sahibi oldukları için yani bu memleketin sahibi oldukları için haklarını alma yoluna gittiler. Doğrudur, 59 Katliamı'nda 100'den fazla Türkmen şehit edildi ama bu Türkmenler ondan sonra da ayakta durmayı başardılar. Kerkük'te var olma mücadelesini çok iyi bir şekilde ortaya koydular.

YASİN HAMİT ŞEFİK EFENDİ

59 Katliamı'nda 11-12 yaşlarındaydım. 15 Temmuz akşamı ben ve arkadaşlarım kalenin aşağısındayken kıyafetleri soyulmuş, elleri bağlı, yerlerde sürüklenen insanları gördük. İnsanlar öldürülmüş, sokaklara atılmıştı. Daha sonra tüm halkın kaleden inmesini istediler. Ben kaleden indiğim zaman Hasiş Ali Koçani'yi gördüm. Onu bağlamış sürükleyordular. Sonra tren istasyonuna gittik ve orada

— Türkmen - Türk ayrımı Türkiye kamuoyunda çok anlaşılmıyor. “*Türkmen*” deyince Türk gibi, Türk'e yakın bir unsur gibi anlaşıyor. Oysa biz burada bir Türk varlığından bahsediyoruz?

— Tabii o da biliyorsunuz asimilasyon politikasının bir parçasıdır. Bu toplum Türkiye ile ilişkisini elinden geldiği kadar sürekli canlı tutmaya gayret etmiştir. Özellikle komünistler 1958'de iktidara gel-

HASAN TURAN

Kale bahçesinin açılışı, Kerkük

dikten sonra bir ayrımcılık yaratmak için Türkmen toplumunu resmî evraklarda Türkmen olarak tanıtmaya başladılar. Örnek veriyorum, 1957'de bir nüfus sayımı yapıldı. O sayımda Türkmen kelimesi geçmiyor, Türk ve Irak Türkleri diyor. Ayrıca, 1920'lerden kalan Irak devletinin bütün arşivinde *"Irak Türkleri"* ifadesi geçiyor. Bu politikayı Komünist Partisi iktidara geldikten sonra uygulamaya başladı. Amaç da çok belli, açık ve nettir. Irak'ta yaşayan biz Türkler ile Türkiye arasındaki kültürel, siyasî ve akrabalık bağını zayıflatmak ve koparmaktır. Burada olan varlığı adı *"Irak Türkleri"*dir.

FARUK ABDULLAH ABDULRAHMAN

1959'da ben ve halamın oğlu 14 Temmuz gününün kutlama merasimine katıldık. İlkokul üçüncü veya dördüncü sınıf öğrencisiydim. Bir silah patlaması sesi duyduk ve bunun neticesinde millet dağılmaya başladı. Bu ortamda çocuk olduğumuz için ne yapacağımızı bilmiyorduk. İmam Kasım Mahallesi'ne doğru kaçmaya başladık. Orada yüzlerce insanın silah ve sopalarla toplandıklarını gördük. *"Bugün Türkmenlerin ölüm günüdür!"* diyerek slogan atıyorlardı. Evimize doğru koşmaya başladık ama evde annemi, babamı ve kardeşlerimi bulamadım. Evde yalnız kalan benden küçük kız kardeşimi gördüm. Aynı günün gecesi bir grup ellerinde ip ve sopalarla eve girdi ve *"Bugün Abdullah Abdurrahman'ın ölüm günü"* dediler. Çok korktuk ve dama çıktık, oradan da komşunun damına atladık. O gece orada kaldık. İkinci gün sabah hoparlörden "Abdullah Abdur-

rahman'ın devlet başkanı olan Abdülkerim Kasım'a yönelik karşı devrim yaptığını ve onu yakalayacaklarını" belirten sloganlar atıldılar. Babamın yakalanması için yardımcı olana 2000 dinar ödül vereceklerini ilan ettiler.

Katliamdan sonra Türkmen büyükleri toplanarak Cumhurbaşkanı'yla görüşmeye gittiler. Görüşmede Türkmen Kardeşlik Ocağı'nın kurulmasını talep ettiler. Daha doğrusu talepleri bir siyasî parti kurmaktı ama hükümet bunu kabul etmedi. Onun yerine ocağın kurulması ve bir sivil örgüt olarak çalışma yapmasına müsaade etti. Böylece 59 Katliamı'nın peşine 1960'da Bağdat'ta Türkmen Kardeşlik Ocağı kurulmuş oldu. Ocağın bir süre sonra Musul, Kerkük ve Erbil'de de şubeleri açıldı. Bu şubelerin Türkmenlere büyük hizmetleri oldu çünkü o dönemde Türkmenlerin bir partisi bile yoktu. Türkmen Kardeşlik Ocağı bir parti mefkûresiyle kültürel faaliyetlerini yapmaya başladı ve Türkmenleri bir araya toplamayı başardı.

el-Iha' futbol takımı, Kerkük

MEHMET HAŞİM SALİHİ

1959 Katliamı çok acı bir şekilde yaşandı. Bu katliamla birlikte anlaşıldı ki Türkmenler artık özel bir

**Kerkük katliamını
yapanların ellerinde başları
çivili sopalar ve ip vardı.
Yakaladıklarının başına o
çivili sopalarla vuruyor,
onlar vurdukça kan
akıyordu. İnsanımızı iplerle
ağaçlara astılar. İçlerinden
bazılarını yakmışlar, öyle ki
tanınmayacak haldeydiler.
Bir yandan da “*Türk
etinin kilosu 10 filise*” diye
bağırıyorlardı.**

muameleye tabi tutulacaklar. Önce temel isimleri değiştirdiler. Mesela Türk yerine Türkmen denilmesi gerektiğini söylediler. Türkçeyi de Türkmence yaptılar. Bu değişiklik Cumhuriyet döneminin daha başında, kurulmasından 5-6 ay sonra yapıldı. Cumhurbaşkanı Abdülkerim Kasım dedi ki *“Artık Türk yerine Türkmen, Türkçe yerine de Türkmence ifadesini kullanacaksınız”*. Bu değişiklik yayınlanan bir genelgeyle bütün matbaalara, kitap evlerine, yayınevlerine ve yazarlara tebliğ edildi. Böylece 27 Ocak 1959’dan itibaren *“Irak Türkleri”* ifadesi yasaklandı. Türkçe de yasaklandı. Alfabemiz ise eski Osmanlı harfleri kabul edildi. Latin harfleri kesinlikle yasaktı. Matbuatımız, dergilerimiz ve gazetelerimiz artık eski Osmanlıca yayına geri döndü. Bunun da asıl amacı Irak Türklerini Türkiye’den koparmaktı.

...

Rahmetli annem tarih öğretmeni idi. Okulda verdiği dersleri eve gelince *“Oğlum bunlar yalan, İngilizler tarafından yazıldı, bizim tarihimiz böyle de-*

Geleneksel
kıyafetleriyle
Irak Türkleri

ğil.” diye düzeltirdi. Irak’ta ilkokul, altı yıldır. Tarih dersleri ise beşinci sınıfta başlar. İlk derste Osmanlı anlatılır, Türkler anlatılır. Çocuklara *“Türk-*

lerin işgâlcisi olduklarını, insanlara zulmettiklerini, tarım topraklarını ele geçirdiklerini, insanları aç bıraktıklarını” anlatırlar. Üstelik bu konular hâlâ devam ediyor. Biz derslerde bunları okuduk. Şimdi bunu okuyan bir çocukta mutlaka bir tesir uyanıyor. Yani babası, annesi fazla eğitim görmemiş çocukların durumu maalesef böyle. Çocuk öyle bir fikirle yetiştiriliyor. İşte böylece burada Irak Türklerinin de Türkmen olduğuna dair bir beyin yıkaması oldu. Yani Kerkük’te bir Türkmen’e *“Sen Türk’sün”* dersin, *“Hayır, ben Türkmen’im”* diyecektir. Sanki Türk başka Türkmen başka... Irak’ta Türk kelimesi sadece ve sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı için kullanılır. Türkçe de sadece Türkiye Cumhuriyeti’nin dili için kullanılır. Yani bunları Irak’ta kullanmak yasak ve maalesef tehlikeli...

HABİB HÜRMÜZLÜ

1958 yılı itibarıyla komünistler yavaş yavaş bütün Irak’a, kuzeyden gelen oluşumlar da Kerkük’e hâkim olmaya başladı. Hatta Kerkük’teki askeri garnizon da onlardaydı. Yani onlara solcu mu komünist mi diyelim? Ama esas amaç şehirdeki Türkmenleri göç ettirip şehri ele geçirmektir. İşte Irak Cumhuriyeti’nin yıldönümündeki katliamı bu değişimle birlikte ele almak gerekir.

...

1959, Cumhuriyet’in birinci yıl dönümüydü. Herkes törende, eğlencesinde... Herkes güzel kıyafetlerini giymiş, takım elbise-

lerini giymiş. Sadece o gün için 42 tane tak kurulmuştu. Meğerse oradaki hazırlık, o katliam içinmiş. Bundan dolayı Türkleri gafil yakaladılar. Pek fazla

bilgileri, istihbaratları yoktu. Aniden gafil yakalanmaları ondan oldu. Bu katliam 3 gün, 3 gece sürdü çünkü herkes dışardaydı. Herkes dışarda, eğlence-de... Bunu fırsat bilip, o günü seçtiler.

...

Osman Hıdır isminde bir kahveci vardı. Şehit olunca, herkes oraya buraya kaçışmaya başladı. Bu arada harekât başladı ve evlere girdiler. İnsanları öldürmeye, sürüklemeye başladılar. Arabaların arkalarına bağlayıp caddelerde, sokaklarda sürüklediler. Şehidin adı Hayrullah'tı, emekli albaydı. Onu orada vurarak askeri garnizona aldılar. Yaralayarak şehit ettiler. Onları ağaçlara astılar. Üç gün, üç gece ağaçlarda asılı kaldılar. Ta ki Bağdat'tan Irak ordusu gelene kadar...

Katliamcıların ellerinde bir liste vardı. Esas amaçları, Irak Türkmenlerinin başlarını yok etmektir. Ama konu ile hiçbir alâkası olmayan zavallı bir işçi, evinde oturan bir emekliyi, 8-9 yaşlarındaki çocukları da evlerine girip öldürdüler. Bu katliam üç gün, üç gece devam etti. 27 kişiyi öldürüp, 260 kişiyi de yaraladılar. Yüzlerce evi tahrip ettiler. Binalar, iş yerleri, doktorların muayene yerleri, ticarethaneler... Hepsini tahrip ettiler.

...

Abdülkerim Kasım ilk önce komünistleri destekliyordu ancak daha sonra bu katliamı yapanları tutuklattı. 2-3 tane askerî mahkeme kuruldu. O zaman ben avukattım. Askerî mahkemelere de katıldık. Orada 28 kişi için idam cezası verildi. 70-80

kişi de değişik sürelerde hapse mahkûm edildi. Ancak idamlar infaz edilmedi. Ta ki 1963 yılında Abdülkerim Kasım rejimi devrilip, yerine gelen Abdüsselam Arif'e kadar. Onun gelmesinden 6-7 ay sonra o hükümler yerine getirildi. İnfazlar Ker-

Kerkük

kük'te gerçekleştirildi.

İnfaz hükümleri orada verildi. Kerkük'te belirli caddelerde sehpalı kuruldu. Asıldılar ve 6-7 saat boyunca millete seyrettirdiler. O gün bizim için bayram haline geldi.

Abdüsselam Arif'ten sonra yönetimi BAAS devraldı. Bu birinci BAAS dönemi idi. Sonra onlar da gitti. Sonra yine BAAS Partisi iktidarı yaptı ve yönetimi bir kez daha ele aldılar. Ahmed Hasan el-Bekir Cumhurbaşkanı, Saddam da onun yardımcısı oldu. Saddam ise 79 yılında Cumhurbaşkanı oldu.

...

Cumhuriyet ilan edildiğinde Kerkük'ün çoğunluğu Türk'tü. Çok az kuzeyden gelen, oralara yerleşen insan vardı. Arap neredeyse hiç yoktu. Kerkük saf, halis muhlis bir Türk şehriydi. İşte Cumhuriyet

kurulduktan sonra kuzeyden şehre göçler başladı. Amaç Kerkük'ün demografik yapısını değiştirmekti. Sonra zaman içinde Kerkük'ün demografik yapısı değişmeye başladı, Cumhuriyet kurulduğunda şehrin nüfusu 800 bin civarındaydı. Yapay bir göç ile Kerkük büyüdü ve 2-2,5 milyon nüfusa ulaştı.

yönetimler ister Krallık zamanında olsun ister Cumhuriyet ister Saddam dönemi ister sonrası... Bütün dönemlerde durum aynıdır. Türkmenler her zaman Türkiye'nin bir uzantısı olarak görülür. Irak'taki Türkler, Türkiye'nin buradaki insanları gibi değerlendirildi. Irak yönetimleri, Türkmenlerin siyasi

ve askerî hiçbir eylemi olmadığı halde, onları hep potansiyel suçlu gördü. Bunun en tipik örneği 14 Temmuz 1959 Katliamı'dır.

O tarihlerde Sovyetler Birliği'nin Irak'ın sivil yönetimi üzerinde çok ciddi bir ağırlığı vardı. Türkiye ise 1952 yılında NATO'ya girmişti. Dolayısıyla Irak Komünist Partisinin sivil iktidarı ele geçirmesiyle Türkiye'ye bir mesaj verilmesi gerekiyordu. Dedikleri şuydu: Bu topraklarda ümidin olmasın! Bu topraklarda bir beklentin olmasın! Bunun için Irak Türklerini Turancılıkla suçladılar. Türkmenler Turancılıkla suç-

landıkları zaman hiçbir siyasi partileri yoktu. İnsanlar "Turancılık" kelimesini dahi bilmiyorlardı. Dolayısıyla bu bir hafta, bir suçlamaydı ama mesele bu değildi. Esas mesaj Türkiye'ye verilmek istenmişti çünkü o tarihlerde bloklar çatışması vardı, Sovyetler bloğuyla, Amerikan bloğunun çatışması söz konusuydu ve Türkiye de bir tercih yapmak durumundaydı.

...

14 Temmuz 1959 Katliamı Sovyetler Birliği'nin Irak'taki Türkmenler üzerinden Türkiye'ye bir mesajı olarak görülebilir. Katliamının bana göre en büyük sebebi Türkmenlerin örgütlenmesi değildir, Türkmenlerin Turancılıkla suçlanması da değildir. Bunların hepsi işin gösterilen tarafıdır. Bana göre

Kerkük
Büyük Pazar
1963

GÜÇLÜ DEMİRCİ

1957'deki nüfus sayımı önemli. Yalnızca Kerkük değil, bütün Irak açısından önemli. 57'deki sayımda Kerkük'teki Türkmenlerin oranı %80 civarındaydı. 1997'ye kadar bu oran %52'ye düşürüldü çünkü Saddam'ın Araplaştırma politikası netice vermişti. Onun politikaları 2003'e kadar devam etti. 2003'ten sonra da Irak'ta genel bir nüfus kaydırması oldu. Şu an Kerkük'teki Türkmen oranı maalesef %30 civarındadır.

MAHİR NAKİP

Irak'taki yönetimler Türkmenlere karşı her zaman farklı bir tavır içerisinde oldu. Bu çok önemli. Bütün

esas olan şuydu: Sovyetler Birliği'nin Irak Türkmenleri üzerinden Irak'taki Komünist Partisi ve partiyelerle iş tutan bazı komünist Kürt grupları aracılığıyla Türkiye'ye mesaj vermesidir. *"Bu topraklarda ümidiniz olmasın, buralardan elinizi çekin"* mesajı verdiler. Masum, silahsız insanların şehit edilmesi bunu gösteriyor. 1959 Katliamı'nda Türkmenlerden başka kimse ölmedi ama buna karşılık Türkmenler bir kurşun dahi sıkmadı. Buna rağmen katliam üç gün, üç gece devam etti. Sadece insanlar şehit edilmedi. Evler, fabrikalar, dükkânlar yağmalandı. Bunların hepsi Türkiye'ye mesaj gönderme niteliğindeydi. Nitekim Türkiye bu mesajı aldı ve o tarihte Dışişleri Bakanı olan Fatin Rüştü Zorlu bir bildiri ayarlayarak Irak'a nota verdi. Bu da şunu gösteriyor: Türkiye Türkmenlerle ilgilenmiş ancak katliama engel olamamış.

AHMET ERDAL MURATLI

Aslında Türkmenler arasında bir hareketlilik olduğunu fark ediyorduk. Sürekli huzursuzluk vardı. Darbeden sonra bize *"Türkmen"* denmeye başlandı. Sonradan anlıyoruz ki bizi Türkiye'den ayrıştırabilmek için bize bu adlandırmayı yapmışlar. *"Bunlar Türkmen'dir, Türk değil."* demeye başladılar. Tabii bu zamanla Kerkük'te yayıldı ama bizim büyüklerimizden öğrendiğimiz şudur: Biz Türk'üz. Bizim büyüklerimizden işittiğimiz yalnızca Türk sözüdür.

...

Dedem ve babam bize Çanakkale kahramanlıklarını anlatırdı. Biz böyle büyük türkülerimiz vardır. Mahallemiz, etrafımız hep Türkmen'di. Bir dünyayı yaşadık ama sonra Kerkük'te yeni yeni terimler duymaya başladık. Mesela komünizm ve komünist-

ler. Ayrımcılık kelimesini duymaya başladık. Devletin başı komünist olduğu ve onları desteklediği için Kerkük'e giren milis güçleri gücünü yukarıdan alıyordu. Önce ara ara onları görmeye başladık, sonra Irak Türklerinin içinde kıpırdanmalar görülür oldu. Babam öğretmen olduğu için çevresinden bilgi edinebiliyordu. Onun tedirgin ve huzursuz olduğu, eve tabanca almasından anlaşılmıştı. Demek ki babam bir şeyler olacağını hissediyordu. Herkes Türklere karşı memlekette eski huzurun kalmadığının farkındaydı. Sonra yavaş yavaş o milis güçleri Türklere karşı rahatsız edici olmaya başladı. Önce laf atışmaları oldu. Onların simgesi beyaz güvercin-di. Bu milis güçler Kerkük'ün yabancısıydı ve Kerkük'e Irak'ın kuzeyinden gelmişlerdi. Devlet desteğiyle gelip, Kerkük'e yerleştiler. İşte ilk hadise de bu süreçte yaşandı. Molla Mustafa Barzani Ker-

İmam Kâsım,
Kerkük

kük'e geldi. Şehirdeki ilk galeyân da o zaman yaşandı. Barzani'nin gelmesiyle garnizon komutanı Hidayet Arslan Bey o gün vefat etti çünkü Molla Mustafa Barzani'nin Kerkük'e gelmesini hazmedemedi çünkü bunların iyi niyetli olmadıkları o gün netleşmişti.

...

Askeri darbenin yıl dönümüydü. Biz daha çocuk-tuk. Kerkük'te taklar kurulmuş, her yer süslenmiş-

**Irak'ta yaşayan
Türkler 1958'e yani
Irak Cumhuriyeti'nin
ilan edilmesine kadar
“*Türk*” olarak
anıliyordu ancak
1959 tarihi itibarıyla
durum değişti.
General Abdülkerîm
Kâsım Irak'ta yaşayan
Türklerin Türk değil,
Türkmen olduklarını
ifade etti.
Bize devlet zoruyla
“*Türkmen*” adı verildi.**

ti. Bunu iyi hatırlıyorum, babam iki gün öncesinden bizim evin çatısına renkli ampuller asmıştı. O gün havada bir gerginlik vardı. Değişik söylentiler dolaşıyordu. “Burada kalmayın, size her şey yaparız.” gibi ifadelerle tacizler oluyordu. Tedirginlik

yorduk ama teyzem gördüklerinden rahatsız oldu ve “Buralarda hava normal değil, yürüyün.” dedi. Ta garnizonun önüne kadar gittik, orada askerî inzibathâne vardı. Orada böyle sandalyeler kurulmuş ama baktık kimse yok, bize “oturun” dediler. Teyzem

kuşkulandı, annem de çok iyi hatırlıyorum, teyzeme dedi ki “Sabrın yok, biraz seyredelim. Burada geçitler olabilir, şenlik var.” dedi. Teyzem elimizden tuttu, yürüdük. Hiçbir yerde durmadık, oturmamak ama eve yaklaşık 1.5 saat sonra ulaşabildik. O zaman dedemlerin evi de bizim evin yanındaydı. Halalarım da şenlikten geldiler. Dediler ki “durum iyi değil!”. Teyzem de “gördünüz mü vaziyetin iyi olmadığını” dedi. Ama memlekette ne oluyor bilmiyoruz. Biz içeri girdik, kapattık kapıları. Bir saat sonra babam eve geldi ve “Durum hiç iyi değil! Koptu, başladı!” dedi. Irak Türklerinin bir güzel lafı var. Koptu derler, bu da o an bir şeyin başladığı ve iyi gitmediği anlamına gelir. Babam okul müdür yardımcısıydı. Hemen tabancasını yanına aldı ve tüm ışıkları kapattı. Derken 10 dakika sonra kapımız çalındı. İki şalvarlı adam, silahlarıyla kapıya dayanmış. O sahneyi unu-

tamam! Babam adamların kaç kişi olduklarını saydı, sonra “Dördünü öldürürüm, ondan sonra da ölü-rüz!” dedi. Pencereden silahı dayadı ve bekledi. Ben bugün hasbelkader hayattaysam, o adamlar ısrar edip, kapıyı kırıp içeri girmediği içindir. Kapıyı vurup gittiler.

Hassa Çayı'ndan
Hacı Abdürrezzak
Câmî'nin görünüşü
1955

vardı. O gün annemin ısrarıyla saat 16.00 gibi “Biz de çıkalım” dedik ve şenliğin olduğu yere gitmek üzere evden çıktık. Şenlik evimizden yaklaşık 1 km uzaklıktaydı. Eski çarşının içinden geçerek askeri bölgeye kadar yürüdük. İki kardeşim ve teyzemle birlikteydik. Biz Kerkük'ün merkezine doğru yürü-

O gün sakladığımızda aklımdan neler geçiyordu... Bende kalan şuydu: *"Biz Türk'üz. Bizi niye kesiyorlar? Kesilince ben nereye gidiyorum? Bu dünya nedir?"* Şöyle uzanmış, göğe bakıyordum... *"Ben kimim? İnsan kimdir? İlk sorguladığım buydu. "Biz niye kesiliyoruz? Ailemle birlikte evimdeyim. Ben ne yaptım? Kesildikten sonra nereye gideceğim?"* Şimdi, bugün hâlâ o anı yaşadığım zaman mutlaka gözlerim doluyor. Bizim o anda Allah'tan başka kurtarıcımız yoktu.

SUZAN KÖPRÜLÜ

Kürtçü komünistler gelmiş, Türkmenlere saldırıyorlar. İplerle gelmişler, insanları boğuyor, araçlara bağlayıp sürüklüyor, direklere asıyorlar. Bizimkiler o günü millî bayram bilip kutlama yaparken, onlar katliam hazırlığı içindeymiş. Cumhuriyet'in birinci yıl dönümünde kamyonlarla silah taşıyor, bir yandan da bağırıyorlar: *"Türkmen canı şimdi çok pahalı ama biz etlerinizi bir filis'e satacağız!"*

Yakalandıklarını iki ayağından, iki ayrı arabaya bağlayıp, arabaları zıt yönlerde sürerek insanları canlı canlı parçaladılar. Bunları yaptılar. Babamla amcam da hadiselerin sonlandığını düşünüp, saklandıkları yeri terk edince yakalanmışlar. Sonra *"Siz Türkmen'siniz, sizin de ölmeniz lazım!"* demişler. Babamla amcam birbirine sarılmış. Babam *"Beni öldürün ama kardeşime dokunmayın"* demiş. Amcam da aynı şeyi söylemiş. Önce amcamı, sonra da babamı vurmuşlar. Babam 59 Katliamı'nda şehit olduğunda henüz 35 yaşındaydı. Bizler zaten çok küçüktük. Biz hiç *"baba"* diyemedik. İnsanın bir babası olması gerekir diye düşünüyordum. Elbette bizim gibi başka çocuklar da çoktu. Ama işte... Abimle ben baba kelimesine hasret, hiçbir zaman baba diyemeden büyüdük, bu yaşa kadar geldik, biri *"baba"* desin hâlâ içim sızlar... Çocukken fazla anlamazdım ama akrabalarım birbirine hep *"Bunların yanında baba demeyin"* diye tembih ederlermiş.

Çocukken ilkokulda her gün bizim çantamızı, cebimizi filan arıyorlardı. Kendi aramızda Türkmence konuşamazdık, sürekli kızarlardı. Diyelim ki iki

Çift Kahve,
Kerkük

arkadaş aramızda Türkmence konuşuyoruz, puanımızı keserlerdi. Karneye eksi not gelirdi. Abdülkerim Kasım dönemi, onun fotoğraflarını elimize tutuşturur, fotoğraflarımızı çekerlerdi. Komünistlerin toplantıları olurdu, ailelerimiz onlara katılmayınca bizim puanlarımızı kırar, sınavdan geçirmezlerdi.

...

İşaretler vardı ama yine de işlerin o derece büyüyeceğini bilemezdik. Mesela yürüyüşler... Mecburen katılacaksın ama o yürüyüşlerde hep Türkmenlere karşı slogan atıyorlardı. Yine arabalarda insanların elinde ip, dilleri dışarıda bize bakıyorlar. Bir yandan da *"Türkmenleri öyle yapacağız, böyle yapacağız"* gibi tehditler savuruyorlardı. Yani herkes şaşkınlık içindeydi. Herkesin kafasında *"Acaba bunlar ne yapacak?"* sorusu. Zaten konuşmak da yasak. Büyüklerimiz bunu iyi bilirdi. Biz mesela çocuk olarak büyüklerin toplantılarına katıldığımızda, bizim

yanımızda pek konuşmazlardı ama yine de bir şeyler olacağını biz hissederdik.

...

Bütün memleket onların elindeydi. Yani evlere an-sızın baskın yapabilirlerdi. Mesela Allah rahmet ey-lesin, babama geldiklerinde kapıyı kırıp, eve zorla

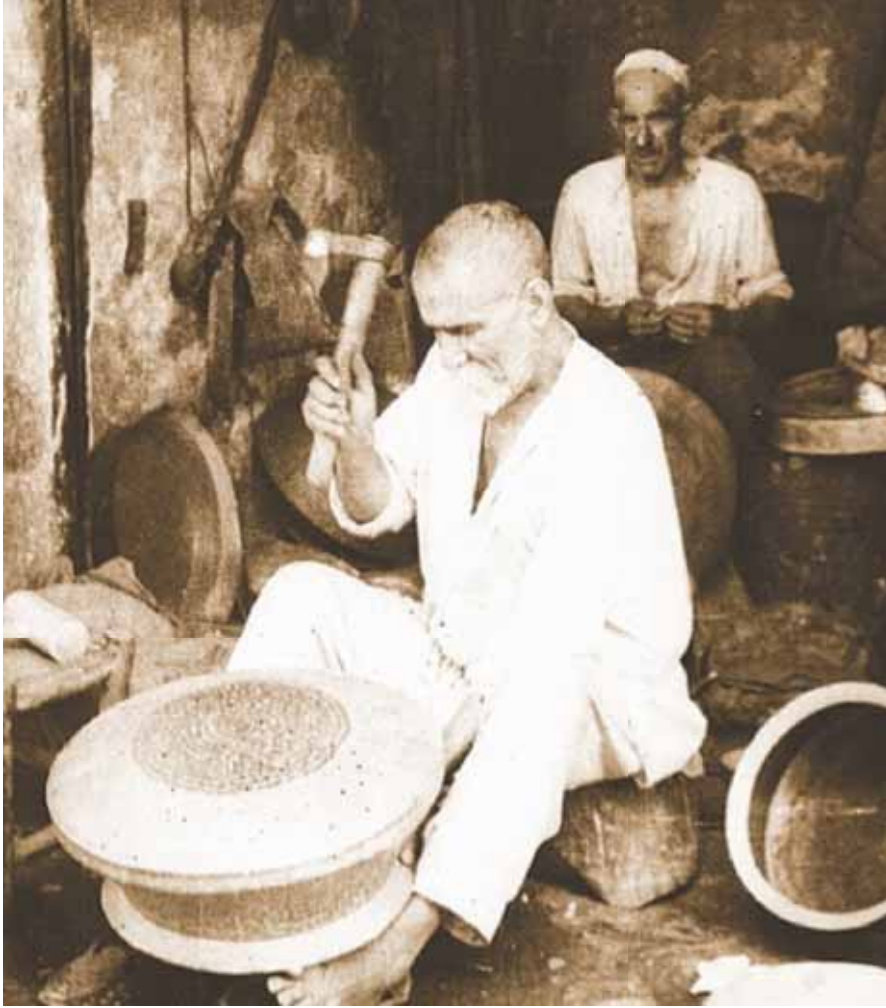
Bir gün yine babamlara geldiler. Bütün evi arıyor-lar ama öyle normal değil. Her şeyi kırıp dökerek yerlere fırlatarak. Yine kitaplara yöneldiler, bütün hepsini tek tek açıp Türkçe mi diye kontrol ettiler. Eski harfli kitaplar vardı, biz zaten onu okuyorduk. Onları da tek tek yırtıp, yerlere attılar. Sonraları evi-mizde onların gazetelerini de bulundurur olduk ki sıkıntı çıkarmasınlar.

Türkçe kitabın hiçbir türlüsüne tahammül edemiyorlardı. Eski harf olsun, yeni harf olsun, is-temiyorlardı. Türkçeye saygı-ları yoktu. Türkçe tefsire bile tahammülleri yoktu. Onların yırtıp attıklarını babam tek tek toplayıp, öpüp alına koymuştu.

...

Yani neye maruz kaldığımızı anlamak zor... Aynı gün sabah kutlama oluyor, öğleden son-ra da katliam. Herkes şaşkın-lık içinde... Bir yandan bom-balama sesleri, diğer yandan kurşun sesleri... Telefonlar ça-lışmıyor, kimse ne olduğunu bilmiyor. İnsanların eşi, baba-sı, yakını dışarıda ama o nasıl eve gelecek? Kimsenin kimse-den haberi yok. Herkes ayrı ayrı yerlerde kalmış. Pencereden bakıyorsun, birini sürüklüyor-lar, diğerini öldüresiye dövü-

yorlar. Öldürülenlerin arasında kız da var, genç de var, baba da var, herkes var. Temmuz ayında insan-lar aç, susuz kaldı. Telefon yok, elektrik yok, hiçbir şey yok. İnsanlar kimin başına ne geldi, hep sonra-dan bilgi edinebildi. Kiminin eşi bir daha dönmedi, kiminin oğlu, kızı... Bizim bir su var Kerkük'te. Ne-

Kerkük
Kazancılar
çarşısında bir
usta, 1967

girdiler. Babamın kitaplarının hepsini yerlere attı-lar. Hatta evimizde Türkçe bir Kur'an-ı Kerim tef-siri vardı, onu bile önce yırttılar, sonra yere attılar. Biz sonra bütün kitapları ipe kuyulara indirip, ora-larda saklamaya başladık.

hir değil, Hassa Suyu derler. Oradaki köprü altında insanlara neler yaptılar, neler... Bir de sokağa çıkma yasağı koydular ki işlerini rahat görebilsinler. İnsanlar arabalara bağlayıp caddelerde, sokaklarda sürüklediler. İşkence gören insanların yüzleri o kadar değişmişti ki kimse kendi yakınına bile tanıyamıyordu. Bir de o günler hava çok sıcaktı. O şehit ettikleri insanları köprünün orada direklerle astılar. Üstüne kasap gibi Türkmen etini satmaya kalktılar. Bağıra bağıra ölümlerimizin etlerini satıyorlardı. İşte üç gün sonra Bağdat'tan asker geldi de olaylar duruldu. Gelen asker anons ettik ki *"Herkes gelsin ölüsünü alsın."* diye ama dedim ya, hem işkence hem de sıcaktan ölümler kime ait ayırt edilemez haldeydi.

Sloganlarda ne diyorlar? Yazıları Arapçaydı. Bağırarak diyorlardı ki *"Bize hiçbir şey olmaz. Her sorunu ip çözer!"* Bunlar dinden uzak insanlardı. Yani ne örf, adet bilir ne de dine bağlıdır. Türkmenlere Turancı derlerdi. *"Biz Turancılara şöyle yapacağız, böyle yapacağız. Turancılar mahvolacak! Bu memlekette Turancı kalmayacak!"* Çocuk olarak bile hep huzursuzluk hissederdik. Zaten sonrasında her şey o kadar hızlı gelişti ki...

...

Biz kalenin aşağısındaydık onlar kaleye gelmişlerdi. Türkmenlerin çoğu kaledeydi. Kerkük'ün bütün Türkmenleri oradaydı. O evler dedelerinden kalmıştı. Danyal Peygamber'in türbesi de orada. Cami var, Türk mezarlığı var, Türk askerlerinin mezarlığı var... Çok güzel yerdir. Anons yaptılar ki herkes burayı terk edecek! İnsanlar nereye gitsin? Hasta olanı var, engelli olanı var... Herkesi indirip, sonra kaleye girişi yasak ettiler. Senelerce öyle kaldı. Sonra da herkesin evini istimlak ettiler. Bütün evleri alıp

herkese cüz'i paralar ödediler. O da sonradan. Tabii boşaltıldığında önce evleri yağmaladılar. Kimdi onlar? Onlar işte dışarıdan gelenlerdi. Onlar Saddam'dan sonra bu sefer de Amerikalılarla birlikte geldiler, Kerkük'e yerleştiler.

CUMHUR KERKÜKLÜ

1958'de General Abdülkerim Kasım, Kral II. Faysal'a karşı bir askeri darbe yaptı ve ondan bir süre son-

Eski Tisin Mahallesi, 1960

ra tüm hükümet yazışmalarında Türk yerine, Türkmence kullanılması emrini verdi. Önceden bütün resmî vesika ve hükümet belgelerinde Irak Türkleri değil Türk ifadesi geçerliydi çünkü o zaman Türkmen kelimesi kullanılmıyordu. Irak'ta Araplar, Türkler, Yahudiler ve başka milletler yaşamaktadır. Bizim resmî ismimiz Türk'tür. Tüm hükümet yazışmalarında ve resmî belgelerde Türk diye geçerdi ama demin zikrettiğim gibi Türk ismi yerine Türkmen isminin kullanılması bizlere karşı düşmanlığın bir göstergesidir. Bugün bütün resmî belge ve yazışmalarda Türkmen kelimesi kullanılmaktadır. Bu isim ve bu ünvan her ne kadar değişse de bizim içimiz, ruhumuz, kalbimiz Türk'tür, Türk kalacaktır.

O tarihlerde Sovyetler Birliği'nin Irak'ın sivil yönetimi üzerinde çok ciddi bir ağırlığı vardı. Türkiye ise 1952 yılında NATO'ya girmişti. Dolayısıyla Irak Komünist Partisi'nin sivil iktidarı ele geçirmesiyle Türkiye'ye bir mesaj verilmesi gerekiyordu. Dedikleri şuydu:

“Bu topraklarda ümidin olmasın!

Bu topraklardan bir beklentin olmasın!”

Bunun için Irak Türklerini Turancılıkla suçladılar. Türkmenler Turancılıkla suçlandıkları zaman hiçbir siyasî partileri yoktu. İnsanlar “*Turancılık*” kelimesini dahi bilmiyorlardı. Dolayısıyla bu bir yafta, bir suçlamaydı ama mesele bu değildi. Mesaj Türkiye'ye verilmişti.

Bizim yerli şivemizde bir atasözümüz var: “Barlı ağaç taşlanır”. Bu katliamı yapan kindarlar katliamdan önce bir araya gelerek Türkmenlere karşı

Bu kadar kin ve nefret neyin göstergesiydi acaba? Bir insan, bir insandan her ne eziyet görmüş olsa da onu tek bir kurşun sıkarak öldürür. Bu ilke, Af-

rika kabileleri için bile geçerlidir ama bu caniler tarihte bile benzeri görülmemiş en kötü metotları kullanarak Türkmenleri öldürdüler. Bu öldürme metotları Kerkük’ün cadde ve sokaklarında uygulandı. Caniler insanlarımızı kurşun sıkarak, başını hançer veya bıçakla kesiyordu. Bazılarını iple arabaya bağlayarak ikiye bölüyordu. Bunu hangi vicdan, hangi din, hangi mezhep kabul eder? Tabii ki kimse bunu kabul etmez. Bu sanki Türkmenlere bir gözdağıydı. Koyunu kestikten sonra derisini soyarsan acıtmaz. Bunlarınki canilikti. Sanki bu eylemlere kalkıştıklarında millet onlardan daha fazla korkmaya

planlar hazırladı. Bu kanlı eylemi gerçekleştirmeden önce öldürülecek insanların isimlerini belirlediler. Demek istediğim her zaman bir toplumun, bir ailenin, bir aşiretin başında olan şahsı öldürdükten sonra geriye kalan fertleri yok etmek çok da zor olmaz ilkesine dayanarak bu eylemi planladılar. Görgü tanıkların ifadelerine göre katliamdan önce öldürülecek şahıs kimse, onun evinin duvarına veya kapısına gece saatlerinde ayırt edici işaretler koydular. Aşiret büyüğü ve eski bir askerî subay olan Ata Hayrullah’ın evine de aynı şekilde işaret koydular. Kardeşi İhsan Hayrullah, askeri subay doktor ve Kerkük’teki askeri hastanenin müdürüydü. Kasım Bey, Neftçi aşiretinin başıydı. Sosyal ve herkesin saygısını kazanmış bir insandı. Neftçi ailesine, Osmanlılar döneminde Kerkük civarındaki petrol bölgeleri tahsis edilmişti. Bu nedenle bu aileye “*Neftçi ailesi*” ismi verildi. Petrol sahibi oldukları için bu aileden intikam almak istediler. Şehit edilenler, Kerkük toplumunun önde gelen şahsiyetleriydi. Hep Osmanlı ve Türk sevdalısı olanlar hedef alındı. Caniler, bu şahsiyetleri öldürmenin Kerkük’teki Türk varlığını ortadan kaldıracağını düşünüyordu.

başlar. Hülâgu bile ne kadar insanı öldürdü, denize attı ve binaları yaktı ama bu şekilde işkenceyle insanları öldürmedi. Bunların yaptıkları tarih boyunca görülmemiş bir olaydı.

FATİH TÜRKCAN

Ben, Kerkük’ün Bulak Mahallesi’nde doğdum ve orada büyüdüm. Bulak, pınar demektir. Bizim oralar devamlı sulak bir yerdi. Etrafımız, sağımız solumuz hepsi bağ idi. 1959’dan önce biz oradaydık. Katliam olduğunda ise 7 yaşındaydım. Bir komşumuzun oğlu vardı, arkadaştık. Birlikte sokağa çıktık ki o zaman gördüm: Bir Türkmen’i sokakta sürük-lüyor, çekiyorlardı. Hemen kaçıştık. Biz kaçarken karşı taraftan da 2 tane asker bize doğru geliyordu. Asker havaya ateş açtı. Sonra bir yerden saklanıp baktık ki o adamı su kanalına atıyorlar. Attılar ve sonra gittiler.

O olaylardan sonra şehirde bir kutuplaşma oldu. Yani ne diyeyim... Elbette hepsi öyle değildi ama ba-

Geleneksel
kıyafetiyle
Kerküklü bir
Türk kadını

zıları bizi tehditle, kapılarımıza geceleri boya sürüp tehdit ederek oradan kaçırdılar. Bunlar Irak'ın kuzeyinden gelen insanlardı. Kaleden ayrılıp kendi evlerimizi boşaltmak zorunda kaldık.

...

Bizim dükkânımız büyük Kayseri Çarşısı'ndaydı. Çadır, çuval böyle şeyler satıyorduk. Katliamdan önceki günlerde bir grup geldi ve oradan epey ip aldı. Tabii bu ipler niçin alınıyor, kimsenin haberi yok. Kimsenin derken, öyle bir hazırlığın olduğunu yalnızca Türkmenler bilmiyordu. Biz sanıyoruz ki bayramdır, Cumhuriyet'in ilk yıl dönümü kutlamalarıdır. Kimse öyle bir şey düşünmüyor. Bir de tabii askerin, polisin onlarla birlikte hareket edeceğini kim bilebilir? Kalın ipler var, kendir deriz ona. Bu olaylardan önce gelip, bizi boğmak için bizden ip almışlar.

...

14 Temmuz'da Türkmenleri öyle uyuttular. İkinci ve üçüncü gün de aynen öyle devam etti. Dördüncü gün sakinleşti. Musul ve Bağdat'tan ordu geldi, olaya el koydu. Sokaklar cenaze doluydu. O sıcakta üç gün kaldığı için bazıları şişti, bazı şehitlerin bir ayağını bir arabaya, diğer ayağını başka bir arabaya bağlayarak ikiye bölmüşler... Bizim liderlerimizi feci bir şekilde katletmişlerdi. Bazılarını parça parça kesmişlerdi. Öyle hunharca, öyle vicdana sığmayan bir hadiseydi.

SUPHİ BAYATLI

Ufak tefektim ama yine de hatırlıyorum. Bu nasıl unutulur? Bu katliam bir projeydi. Biz kimseyle yüz yüze çarpışmadık, çarpışamadık. Jandarma, polis,

emniyet hepsi dışarıda, bir tek bizler için, Türkmenler için sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş. Birbirimizden haberimiz olamadı ki bir şey yapalım. Şüphesiz bir çarpışma olsaydı netice çok farklı olurdu ama devlet de onların, katliamcılarının yanındaydı.

AHMET TÜRKER

Petrol şirketlerinde Türklerden çok işçi vardı ama bu durum dışarıdan getirilenlerle sonradan değişti, Türk çalışan oranı düşürüldü. Aslında 1958 darbesine kadar pek bir ayırım yoktu. Ailem hep krallık döneminde böyle ayrımların olmadığını söylerdi. Birlikte yaşırdık. Ama darbeden sonra *“Irak, Arap ve Kürt’le birlikte iki etnik gruptan oluşur.”* denildi. Hatta onların ortak resmî bir armaları vardı. Arma da kılıç ve hançer bulunuyordu. Kılıç Arap’ı, hançer de Kürdü sembolize ediyordu.

giderken Kerkük’e geldi ve burada *“Kerkük Kürdistan’ın kalbidir.”* dedi. Bu yaşananlara tanıklık eden Hidayet Arslan Bey dayanamadı ve o gece kalp krizinden vefat etti. Barzani sonra istedi ki Kerkük’te bir Kürt Eğitim Müdürlüğü kurulsun. Oysa burada Türkler çoğunlukta idi.

Kerkük’te Türkçe bir gazete çıkıyordu. Dediler ki *“Gazetenin yarısı Arapça olsun.”* sonra da *“Türkçe değil, Türkmence diyeceksiniz.”* dediler. Ondan sonrasına da hiç izin vermediler ve gazeteyi kapattılar. Üstelik bir de sahibini ve başyazarını güne-ye sürdüler.

...

14 Temmuz 1959’da birçok tak yapıldı. Her yer süs-lendi. Herkes Türkmen millî kıyafetini giydi. Ben o zaman ilkokul dördüncü sınıftaydım. Sabah 8 gibi kalkıp kıyafetimi giyip, okula gittim. Ondan son-

Cumhuriyetin
birinci yılı
kutlamaları için
kurulan taklar
14 Temmuz 1959
Kerkük

1940’lı yıllarda İran’da kısa süreli Mahabad Cumhuriyeti adıyla bir Kürt devleti kuruldu. O zaman Molla Mustafa Barzani de orada görev almıştı. Sonradan Rusya’ya kaçtı. 1958’de darbe olduktan sonra Irak’ta genel bir af çıktı ve Barzani de bu aftan yararlanarak Bağdat’a geldi. Bağdat’tan da kuzeye

ra biz bir yürüyüş yaptık, şehre geldik. O mahallede bir kışla var, kışlanın arkasında da bir meydan. Oraya gelince, bizim hoca dedi ki *“Çocuklar, durum iyi değil, siz evinize gidin.”* Biz de evlere gittik ama o sırada babam da geldi ve *“Bir şey var, bunlar bir şey peşindeler.”* dedi.

Irak'ta yaşayan Türkmenler, 1958 tarihine kadar yani Irak Cumhuriyeti'nin ilan edilişine kadar, Türkler olarak anılıyordu. 14 Temmuz 1959'daki yıl dönümünden bir süre önce General Abdülkerim Kasım, Irak'ta yaşayan Türklerin Türk değil, Türkmen olduklarını ifade etti. Yani devlet zoruyla bize Türkmen adı verdiler. Oysa tarih boyunca biz kendimizi Türk olarak biliyorduk, öyle lanse ediyorduk fakat burada Türkmen'in de Türk'ten ayrı bir şey olmadığını görünce itirazın bir fayda vermeyeceğini hesaba katarak bunu kabul ettik.

...

Irak'taki Türklerin yaşadığı en büyük kırılma noktası 14 Temmuz 1959 Katliamı'dır. Gerçekten 14 Temmuz 1958'de ilan edilen cumhuriyete biz çok güzel

destek verdik ve herhalde artık bizlerin de haklarımız verilir diye sevinmiştik fakat Cumhuriyet'in ilanının birinci yıl dönümü olan 14 Temmuz 1959 tarihinde 3 gün 3 gece süren korkunç bir katliam yaşandı. Yani bütün minarelerden

sustu ezan sesleri. Artık yaşamak zordu denilecek tarzda bir kaç gün yaşadık. Ben o zaman 13 yaşındaydım ve hâlâ bütün canlılığıyla hatırlıyorum o günleri. Merasim hava çok sıcak olduğu için akşamüstü 19'da başlıyordu. Biz Türkmenler de millî kıyafetlerle bu törenlere katılmak üzere sokaklara

çıkmıştık. Özellikle Atlas Caddesi'nin başında toplanan halk yürüyüşe geçince bir anda silah sesleri duyuldu ve ardından çoluk çocuk herkes bir yerlere sığınmaya çalıştı, dağıldı. Daha sonra askeri araçlarla sokağa çıkma yasağı ilan edildiğini duyurdular. Biz de yasalara saygılı olduğumuz için buna uyduk ve evlerimize çekildik. Meğerse daha sonradan öğrendik ki bu yasaklama sadece Türkmenler içinmiş. Ona göre kendi hazırladıkları listelere göre istedikleri Türkmen'i evlerden alıp Kerkük kırsalında yargılama bahanesiyle, hakaret ederek, tekmeyle, dipçikle kışlaya götürüp orada kurşuna dizdiler. Ardından ayaklarına sicimler, ipler takarak sokak sokak motorlu araçlarla gezdirdiler, sürüklediler. O da yetmedi 3 gün 3 gece elektrik direklerini astılar, o sıcakta teşhir ettiler. Tabii böylesine korkunç bir katliamın cereyan ettiğini öğrenince halk şoke oldu. Biz hakikaten Irak Türkmenleri olarak büyük bir ihanete kurban gittiğimizi anladık. Daha sonra şehitlerimizi dozerlerle toprağa gömdüler. Ondan sonra da o dozerlerin şoförlerinden birisi ihbar edince, nerede gömüldükleri ortaya çıktı ve nasıl korkunç bir şekilde işkencelerle öldürüldükleri de anlaşılmış oldu. Bu Türkmenlere bir gözdağı vermek, burunlarını kırmak, yani *"bu şehirde artık yaşayamazsınız"* gibi bir ders vermek gayesiyle yapıldığı için millet büyük bir isyan gösterdi. Gerçekten korkunç tepkilerle karşılaştı fakat daha sonra Irak hükümeti bizim gönlümüzü almak için bir askeri heyet kurdu. Onlar bir ay süreyle Kerkük'te kalarak bütün yaralıları ve şehit veren ailelerle görüşerek suçluları tespit ettiler ve birtakım korkunç gerçekler de ortaya çıkmış oldu. Bunlardan biri de katliamdan 3 ay önce, 6 ay önce kurslar açmışlar ki bir insan nasıl öldürülür, nasıl ayaklarına ip takılır, nasıl sürüklenir ve nasıl şiddetli biçimde cezalandırılır... Bunun kursunu yaparak, eğitim vererek sürdürmüşler. Öğrendiklerini bizde tatbik ettiler. Bu katliamda benim ablam da vuruldu. Ben 13 yaşındaydım, hatırlıyorum. Allah'tan tüfek mermisi kafasını sıyırdı. Hastaneye kaldırdılar ve ölümden

**Kürtçü komünistler gelmiş,
Türkmenlere saldırıyorlar. İplerle
gelmişler, insanları boğuyor,
araçlara bağlayıp sürüklüyor,
direklere asıyorlar. Bizimkiler o
günü millî bayram bilip kutlama
yaparken, onlar katliam hazırlığı
içindeymiş. Cumhuriyet'in birinci
yıl dönümünde kamyonlarla silah
taşıyor, bir yandan da bağırlıyorlar:**

*“Türkmen canı şimdi çok pahalı ama
biz etlerinizi bir filis'e satacağız!”*

kurtuldu. Tabii bu da bende hâlâ unutamadığım çok acı bir hatıranın eseri olarak duruyor.

O gün şehit edilenler resmî olarak hâlâ şehit sayılmıyor. Yani şehit sayılmasın ama aslında bizim de Birleşmiş Milletlere başvurup bu katliamı tescil ettirmemiz lazım. Anayasayada bunu geçirmek üzere kaydettirmemiz gerekir fakat bizim hiçbir isteğimiz kabul edilmediği gibi bu katliamda şehit edilenler de kabul edilmedi. Hatta bu yetmez gibi bir de katliama katılanlardan 28'i asılmışlardı, günümüzde

Cemal Abdünnâsir
ile Mustafa Barzani
(üstte)
Ekim 1958

Abdülkerim
Kâsım
henüz çocuk
olan Mesut
Barzani ile
(sağda)
Molla Mustafa
Barzani ile
(solda)

onların birer şehit sayılması ve onlara maaş bağlanması isteniyor. Düşünün, katillerin asılmasına itiraz ediliyor ve onlar birer vatansever diye kendilerine ve ailelerine maaş bağlanması isteniyor. Bu da tabii Türkmen milletvekillerinin büyük tepkisiyle karşılandı ama ileride bunu yine yaparlar. İnşallah olmaz.

FEVZİYE HASASU

Şimdi efendim bunun hazırlığı devrim olur olmaz başladı. Abdülkerim Kasım 1958'de Irak'ı devrimini yaptığı zaman biliyorsunuz Kral Faysal'ı öldürdüler.

Ondan sonra Irak'a yeni bir askerî bir rejim geldi ve gelir gelmez de ilk yapılan şey "Irak'ta Arap ve Kürt müşterektir" yaklaşımının ilanı oldu. Krallık döneminde komünistler hep hapse atılırdı. Devrimin peşine tutukluların hepsini hemen serbest bıraktılar. Onlar da hapisneden çıkar çıkmaz iplerle bütün kraliyet ailesini, başbakanı, kabinede kim varsa hepsini öldürüp, yerlerde sürüklediler. Yani sonra bu ipe bağlama, sürükleme işlerini Irak'ta bir gelenek haline getirdiler. Ondan sonra da aynı şekilde Musul'da bir katliam yaptılar. Bağdat'ta kraliyet ailesine yaptıklarının aynısını, Musul'da da yaptılar. Musul'dan sonra sıra Kerkük'e geldi. Kerkük'teki İkinci Tümen'in başındaki adam da yine bir komünistti ve ortalarda bir söylenti vardı ki benzer bir

hadise Kerkük'te de olacak. Bizim o zamanki Türkmenlerin lideri Ata Hayrullah'tı. Tabii onunla beraber toplumumuzun çok kıymetli büyükleri vardı. İşte kuzeyli komünistlerin Kerkük'teki hedefinde bu isimler vardı.

...

Yalnızca 14 Temmuz günü değil, öncesinde de herhangi bir vakit ipleri sallar ve derlerdi ki *"Bu ip olduktan sonra kimse yerinden kımlıdayamaz!"*. Vakitli vakitsiz slogan atıp geçerlerdi. Bunların yaşadığımız için aslında olacak olanlar için psikolojik olarak hazırlanmıştık. Biliyorsunuz, Kral Türk Prenses Fazile ile nişanlıydı ve yakında evlenecekti. Bundan dolayı Türkmenler gidişattan pek memnundu ama Kral Faysal'ın gidişi Türkmenlerde büyük bir üzüntü yarattı. Buna rağmen Türkmenler gerçekten önyargısız, içten bir tavırla Cumhuriyet'e katkı sunmak istediler. İlk Misâk-ı Milli'den netice alınamayınca, biz de Irak'taki Türkler olarak bir Iraklı gibi davranmaya başladık. Çünkü biz Türkler devletin ne olduğunu bilir, gereğini yaparız. Üzüntümüz bir yana ama biz ne devlete silah doğrulttuk ne devrimin karşısında durduk ne de bir isyanımız oldu. Tersine, üstümüze düşen neyse onu en iyi şekilde yerine getirmeye çalıştık. En iyi memur, en iyi öğretmen Türkmenlerden çıkardı. Irak'ta Türkmen yerleşimlerini diğer bölgelerle kıyaslarsanız anlarsınız. Geçmişin tecrübesini, yaşadığımız yerlerde görebilirsiniz. Biz Cumhuriyet'in yıldönümünde de üstümüze düşeni yapmıştık. Ben o zaman 10 yaşındaydım. İlkokul dördüncü sınıftaydım. Okulda bir müsameremiz vardı, bir gösterimiz olacaktı. Bir askeri aracın üzerinde olacaktı, öyle tertip edilmişti. Orada Türkmence şarkılar, konuşmalar yapacaktık. Derken bizi tam böyle askeriye, ordugâhtan çıkardılar, arabanın üstünde Atlas Caddesi'ne girdik, tam o sırada bir kargaşa oldu. Oradan bir grup ellerindeki ipleri sallaya sallaya geçiyor, Kürtçe ve Arapça slogan atıyorlardı. Sonra millet koşuştur-

maya başladı. Tabii bir yandan da yüksek sesle müzik çaldığı için biz kurşun seslerini duyamamışız. Sonra kargaşa çok büyüyünce bizi hemen ordugâha götürdüler. Çocuğuz, anlamaya çalışıyoruz. Bir subay bizi teskin etmeye çalışarak *"Korkmayın, sizi ailelerinize götüreceğim."* dedi. Konuşmaları dinleyip, olan biteni anlamaya çalışıyoruz. Dediler ki Atlas Sineması'nın karşısında çay ocağı işleten bir Türkmen Çaycı Osman var. Onu şehit etmişler. Zaten o günün ilk şehidi de oydu. İlk kurşunu ona sıkmışlar. Bizi gece 12'ye kadar karargâhta tuttular. Bir asker geldi ve o bizi koruyan subaya dedi ki *"Subayım, silah deposunu kırıp, silahları aldılar"*. Tabii her ne konuşulursa, ne olursa o subay bize dönüp korkmamamızı söylüyordu. Biz kalede oturuyorduk. Biz çocukları, askerî bir cipe koyup evlerimize götürmek üzere yola çıktım ama elektrikler kesilmiş. Ortalıkta kimseler yok. Yalnızca bir milis grubu vardı, onu da hükümet kurmuştu. Komünist bir gruptu. Sokaklarda bir tek onlar vardı. Hiçbir yerde ışık yok. Neyse beni eve getirdi subay aileme dedi ki *"İşte kızınız, korkmayın"*. Sonra silah sesleri gece sabaha kadar kesilmedi. O gece kimse uyuyamadı. Gün ışıdığı zaman 20'li yaşlarda, belki daha da küçük biri elindeki sopayla kapıyı vurdu. Dedi ki *"Uçak gelip kaleyi bombalayacak, hemen evi boşaltın! Kimse de yanına bir şey almasın."* dedi. *"Kimin elinde silah, bıçak görürsek onu tutuklarız."* diye de uyardı. Biz biraz bekleyelim diye düşündük ama öğlen vaktine kadar 2-3 kere daha geldiler. Bizim kale de yani gerçekten yüzde 100 Türkmen yerleşim yeri idi. Tabi mecburen denileni yaptık ve kaleden indik. Ne oluyor bilmiyoruz, kimse bir şey demiyor. Kaleden inerken evin erkeklerinin hepsini aldılar. Babam, amcam, dedem hepsini tutukladılar. Kadınlara da *"Nereye giderseniz gidin!"* dediler. O gün çok acı bir hadiseye tanıklık ettik. Bizimle, kaledeki insanlarla ilgili milis gruplara bilgi veren adam meğer bizim tanıdığımız biriymiş. Kalede Danyal Peygamber'in türbesi var. Onun imamını Süleymaniye'den göndermişlerdi. Bizimkiler de *"Yazık, yabancıdır"*

diyerek ona sahip çıkıyordu. Her gün bizim evde 2-3 öğün yemek yer, ne ihtiyacı olsa karşılanırdı. Ama adam meğer bir ajanmış. O gün de milislere kale halkına dair bilgiyi o veriyor, bir yabancı gibi bizi ispiyonluyordu.

...

Bu bir travma, çok büyük bir travma... Ben onu hakkını vererek anlatamam. Yalnız bende değil, o günleri yaşayan herkes için bir travma... Belki yeni doğanlar, 20'li, 30'lu yaşlarda olan biri anlayamayabilir. Biz yalnız Türkmen olduğumuz için, Türk olduğumuz için, Türkçe konuştuğumuz için bunlara

Cumhuriyet'in
birinci yılı
kutlamalarında
Türk çocukları

14 temmuz
1959

maruz kaldık. İnsanların ayaklarını iplerle iki ayrı araca bağladılar ve ikiye böldüler. Böyle şey olur mu? Ellerinde çivili ağaçlar, başına böyle çivi çakmışlar, o sürükledikleri insanların başına vura vura öldürüyorlar. O insanların seslerini duyuyorduk... Ben çocuktum. Ben diyorum da bunları bir çocuk olarak yaşadım. O gün bugün olmuş hâlâ unutamıyorum. İnsanların başlarına vura vura getiriyorlardı. Sonra kanı temizlemek için o ağaçları gidip suyun altında yıkıyorlardı. Bir yandan da *"İşte bu Turancıların kanı"* diye bağıyorlardı. Daha önce anlattım. Danyal Peygamber Camii'nin imamı, bizim evimizde yemek yiyordu, yabancısı diye ona

biz bakıyorduk ama meğerse o bizi sürüklemek için listeler hazırlıyormuş. Yani bakınız bu nasıl bir proje, nasıl bir taktik. Casuslarıyla aramıza sızmışlar. Yani bu bir günlük değil, bu bir strateji.

ERŞAT HÜRMÜZLÜ

1959'da biz lise talebeleriydik. Aslında 1958'den sonra bazı hadiseler gidişatın nasıl olacağını gösteriyordu. 1959 ortalarına kadar Türkmenlere yönelik birtakım şiddet, tutuklamalar, sürgünler oluyordu. Buna karşılık bizler de yeni dönemde yerimizi almak ve devletin yanında olduğumuzu göstermek için Cumhuriyet kutlamaları için gerekli bütün hazırlıklara katkı sunmaya çalıştık. Ama hadiseler bizim niyetimizden farklı cereyan etti. O gün uygulanan sokağa çıkma bizi korumak için değilmiş, üstelik yalnızca bizler için uygulanıyormuş. Yasak sadece bizim için geçerliymiş. Ötekiler sokaklarda, ellerinde ipler, silahlar, cipler... Liderlerimizin evlerine gidip hepsini tek tek toplamışlar. Hepsini feci bir şekilde, hunharca katledip sokaklarda sürüklemişler. Elektrik direklerine asmışlar. Bu yaşananlar bizlerde derin bir kırılmaya sebep oldu ve bu hadiselerle akabinde benim *"1960 ruhu"* olarak tanımladığım yeni bir dönem, yaklaşım ortaya çıktı.

— Katliam, Irak'taki Türk toplumunu rencide eden, derinden yaralayan bir netice doğurdu. Bu işin arka planı neydi? Ne mesaj verilmek istendi?

— O dönemin konjonktüründe millî yönelişlere yer yoktu. Türkmenler o zaman daha milliyetçi akımlara yakın oldukları için bu durum Kerkük ve Türkmeneli bölgelerine hâkim olmayı iddia edenler için sakıncalı bulunmuştu. Burada Türkmenlere eziyet yaparak, onları göçe zorlayarak kendilerine alan açmak istemişlerdi. O zaman siyaseten belirleyici olan Irak Komünist Partisiydi. Bazıları katliamı komünistlerin, bazıları da Kürtlerin yaptığını söyler.

Ama aslında konu karmaşık değil. O dönem hangi partiye kimin hâkim olduğu bilenin malumudur. Katliamın müsebbipleri tespit edildi, 1963'te de idam edildi. Oradaki listeye bakarsanız kimlerin yaptığı, neyi amaçladığı anlaşılır.

— Abdülkerim Kasım o zaman ülkeye hâkim tek otorite. Bir yandan devlet destekli bir katliam yaşanıyor, diğer yandan katliamdan sonra Kasım özür diliyor?

— Haklısınız. Şöyle oldu: Katliamdan sonra katliamı yapanlar yargılandılar. Bağdat'taki yargılama sürecine çok büyük katılımlar oldu. Çok kimsenin ifadesi alındı. Hatta Kerkük'e bir de araştırma heyeti gönderildi. Kapsamlı bir rapor hazırlandı ve rapor Kasım'a verildi. Ama o zaman anlaşıldı ki Kasım katliamı planlayanlarca kasıtlı olarak yanlış bilgilendirilmiş. Ona dedikleri "*Türkmenler isyan ediyor, Kerkük kalesinden ateş açılıyor*" filan... Fakat hem kendisini bilgilendirmek için Bağdat'a giden Türkmen temsilcilerin anlattıkları hem de Kasım'ın ordu komutanlarından aldığı bilgiler olayın gerçekte nasıl cereyan ettiğini gösteriyordu. Ortada büyük bir komplo olduğu anlaşılmış oldu. Ancak karşı tarafta Arap milliyetçiliği yükselişteydi. Bunun yanında mâlumunuz dönem Cemal Abdünnâsır dönemi. Ona karşı durmak ve Mısır ile düşünülen birliğe dâhil olmak için baskıların önü alındı. Denge siyaseti belirleyici oldu. Sonra yine biliyorsunuz, 1963'te yine darbe oldu ve BAAS'çılar tekrar Abdüsselam Arif ile iktidara geldi. Bu da birkaç ay sürdü ama o süreçte komünistlerin tasallutları ortadan kaldırılmış oldu.

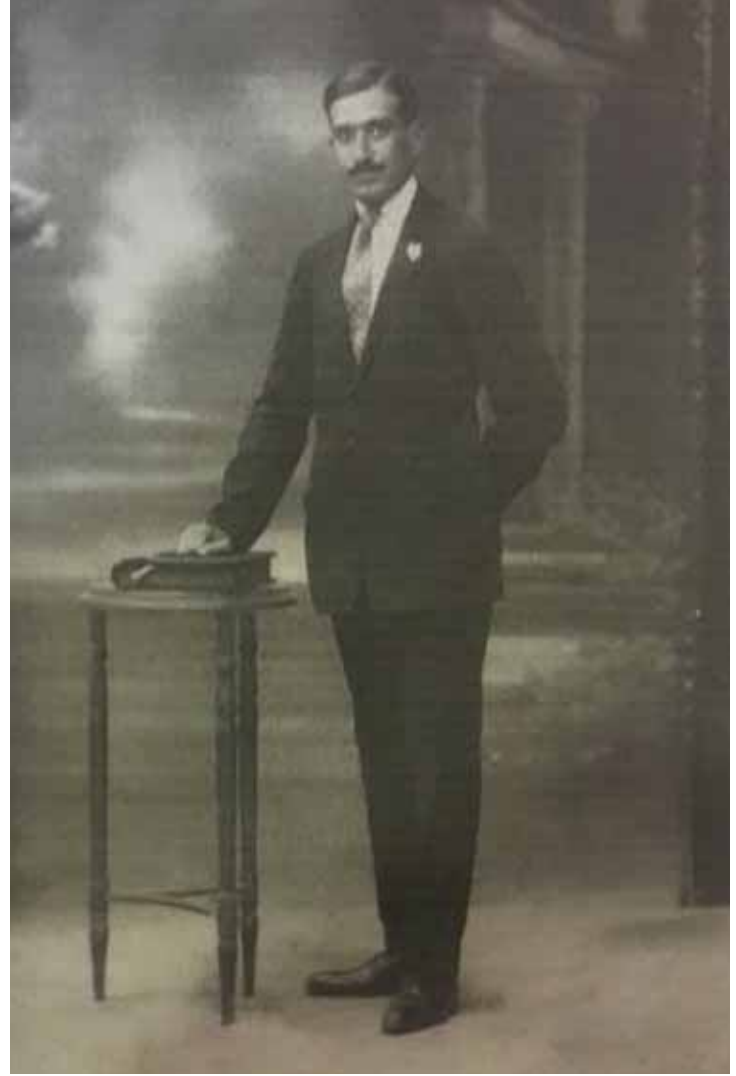
— Birinci BAAS döneminde, 1959 Katliamı'nın sorumluları idam mı ediliyor?

— Evet. Bu sebepten Irak Türkleri BAAS'ın ilk dönemini büyük bir sevinçle karşıladı. Hatta 8 Mart'ta Türkmen Kardeşlik Ocağının davetiyle yapılacak

olan gösteriye Türkmenlerin hepsi katıldı. Biz yüksek tahsilli gençler olarak Kerkük, Telafer, Tuzhurmatu ve bütün Türkmen bölgelerinden binlerce kişi Bağdat'a gelip yürüyüşe katıldık. Orada kendimizi Irak Türkleri, Türkmenler olarak gösterdik. Bunu desteklediğimizi, komünizme ve tasalluta karşı olduğumuzu, demokratik bir hükümet istediğimizi haykırdık.

...

1959'da 27 şehit verdik ama o sokak hadiselerinde devletin bir dahli olmadığı söylendi. Ancak 1980'de Devrim Komuta Konseyi ve uydurma devrim mah-

Kerkük'te kurulan Kızılay Derneğinin ilk başkanı Abdullah Avcı

1926

kemeleri kararıyla suçlular infaz edildi. Yani devlet onları infaz etti. O zaman bazı kitaplarımda da anlattığım gibi istihbarat bölümlerinden çıkan veya Devrim Komuta Konseyi neden çıkıp da karşı taraflara gönderilen yazışmalarda işte şunların idam edileceği şeklinde söyleniyordu. Daha mahkeme kararı olmadan bile veya daha onanmadan bile onlar söyleniyordu.

Demek ki onları artık ortadan kaldırma kararı devlet olarak, hükümet olarak verilmişti. O bakımdan bir kırılma noktası oldu ve 16 Ocak bizim için Türkmen Şehitler Günü ilan edildi.

SUPHİ NAZIM TEVFİK

1959 yılında 14 yaşındaydım. 58'de Irak'ta bir darbe yaşandı ve bu darbenin adı "*İnkılap*" olarak adlandırıldı. Darbenin öncesinde şehirde güvenlik hâkimdi ancak 14 Temmuz'da Abdülkerim Kasım adlı bir lider idaresinde gerçekleşen darbe, Türkmenlerin yaşamını kökten değiştirdi. Komünistler Kerkük'te kontrolü ele geçirmeye ve özellikle Türkmenlere baskı yapmaya başladılar. Sürgünler başladı mesela. Sürgünler Musul, Erbil gibi kuzey şehirlerine değil, daha çok Arap nüfusun yer aldığı güney Irak'a yapıldı. Babam da bu sürülenlerden biriydi ve ailesiyle birlikte Kerkük'e uzak bir yerleşim yeri olan Fav'a tayin edildi.

Sonra tutuklamalar başladı. Bu baskı ölümlere vardı. Evler yağmalanıyordu. Her gece birilerinin evi yağmalanıyordu. Evlerden özellikle tabanca-

lar, hançerler, bıçaklar alınıyordu. Mutfak bıçakları bile alınıyordu. Yani Türkmenlerin kendilerini savunabilecekleri hiçbir şey bırakmadılar. O vakitler, 8 Mart 1959'da Musul'da Abdülvahap el-Şevvaf adındaki bir albay, Abdülkerim Kasım aleyhine bir harekâta kalkıştı. Henüz 9. sınıftayız. İşte bu hadise cereyan edince biz de yakın arkadaşlarla birlikte

Şevvaf'a destek olmak için yürüyüş yaptık ama maalesef Albay Şevvaf aynı gün öğleden sonra öldürüldü. Bu sefer Musul'daki komünistler orada büyük bir katliam yaptılar. Tabii hedefte olan Türkmenlerdi. Devlet komünistlerin elindeydi ve devlet düşman olarak

Türkmenleri biliyordu. Çok hadise oldu. O zaman yalnızca memurları değil, özel sektörde çalışan avukat, doktor, ticaretle uğraşan bile sürgün ettiler. Polis zoruyla hepsi Irak'ın güneyine sürüldüler. Ta geldik 1959 yılının Temmuz ayına... Sonra bu sürgün olanlara af çıktı. Tabii bilemiyorsun ki bu bir plandır. Amaç, onların geri dönmesini sağlayınca bir katliama uğratmak. Doğrusu olan biten, hazırlık pek de anlaşılmadı. 14 Temmuz günü ben sınıf geçtiğime seviniyordum. Artık onuncu sınıf öğrencisiydim. Kardeşlerimle yemek yiyorduk. Derken bir kurşun, iki kurşun sesi... Sesler birbirini kovaladı ve ortalık karıştı. Otomatik silah sesleri her yerde... Otomatik silah sesleri, top sesleri... Herkes evlerine ulaşmaya çalışıyor. Arkasından elektrikler, sular kesildi. Cadeler boşaldı. Milletin evlerine girmeye ve insanları "*Seni komutan istiyor*" gibi gerekçelerle alıp götürmeye başladılar. Evlerden topladıkları insanları yollarda öldürdüler. Onları iplerle bağlayıp, cadde-

lerde sürüklediler. O çok zor bir geceydi. Sonraki iki gün de öyleydi. Onlarca şehidimiz var. Rastgele ölümler de oldu maalesef ama çoğu planlı cinayetti. Dördüncü gün Kerkük dışından ordu geldi ve olaylar dindi. Ölenlerin hepsi Türkmen, öldürenlerin hepsi kuzeyden gelen komünistlerdi. Ne ölen ne de öldürenlerden bir tanesi bile Arap değildi. Sonra öğrendik ki öldürülenlerden 42 kişi Hassa Suyu yakınına açılan bir çukura atılmış. 42 kişi, üst üste...

Dokuzuncu sınıftan 10. sınıfa geçmişim, tatil zamanı. O zaman 14 yaşındayım. Sokaktayız. Birden silah seslerini duyunca ürktüm tabii. Baktık ki yüzlerce insan koşturuyor, herkes sağa sola kaçışıyor. Ben de benden 5 yaş küçük olan kardeşim ve Necdet Salihi adındaki arkadaşım yanımdaydı ama o da benden küçük, düşündüm ki *"Ben bu küçük iki kişiden sorumluyum. Sorumluluğum var, benim bunları korumam gerek"*. İlk defa bir sorumluluk üstlendim. Küçük kardeşim insanlar kaçışırken ayakaltında kaldı, onu kucağıma aldım. Arkadaşımın da elini tuttum. Onları eve ulaştırmaya çalışıyorum ama gerçekten yolda çok eziyet çektim. Herkes bağıriyor! Kadınlar evde, damlarda, kapılarda bağıriyordu! Ne oldu, ne oluyor kimse bir şey anlamış değil. Saat yediye kadar hiçbir şey yoktu. 14 Temmuz 1959 akşamı bir anda insanlar öldürülmeye başlandı. Yani tabii böyle bir şey görmemişiz, şaşkınsınız. O saatleri hiç unutamıyorum. Sonra eve ulaştık, babam da yarım saat sonra geldi. Evimizin efradı, ailemiz toplandı, bir zarar görmedik diye rahatlamıştık. Sonra ikinci, üçüncü gün amcam Kerkük polisinde bir yıldızlı teğmen vardı, Türkmen olduğu için onu pasifize etmiş, hiç görev vermemişlerdi. Kendisini polis merkezinde bırakmışlar. İşte o ikinci gün geldi, bizi evden aldı. Evine götürsün istedi ki hiç olmazsa onda bir tüfek vardı.

İlerleyen günlerde Kasım komünistlerin önünü biraz aldı, Türkmenlerin gönlünü almak için biraz hak tanıdı ama bu da çok uzun sürmedi maale-

sef. 3 ay kadar yani temmuzdan, ekim ayına kadar. Ekim ayında bazı BAAS'çılar Bağdat'ta Kasım'a yönelik bir suikast düzenlediler. Kasım bu suikastta yaralandı ama ölmedi. Sonra işte 59 Katliamı için mahkemeler kuruldu ve olaylara karışan 23 kişiye sözde hapis cezaları verildi. Bu 23 kişi için idam cezaları da çıkarıldı fakat hiçbiri için hüküm infaz edilmedi. Kasım bunları ne idam etti ne de serbest bıraktı. İdam etmedi ama neden serbest de bırakmadı? Çünkü Türkmenler intikam almak amacıyla teşkilatlanmaya başlamışlardı. İçeri alınan ama idam hükümleri infaz edilmeyen bu adamlar adeta Türkmenlerin gazabından korunmak için içeriye tutulmuşlardı.

Kale içinden
bir sokak,
Kerkük

...

Türkmen kelimesi 1959'ta kullanılmaya başlandı. 1958'e kadar hep *"Irak Türkleri"* denilirdi. Öyleydi, Türkmen diye bir kelime yoktu. Bunu biz babalarımızdan da böyle öğrenmiştik.

Diğer yandan Kerkük ve Türkmenlerin yaşadığı Irak'ın diğer bölgelerindeki lise mezunu gençler-

**Cumhuriyet ilan edildiğinde
Kerkük'ün çoğunluğu Türk'tü.
Kuzeyden gelip yerleşen
insan sayısı çok azdı. Arap
neredeyse hiç yoktu. Kerkük
saf, halis muhlis bir Türk
şehriydi ama Cumhuriyet
kurulduktan sonra kuzeyden
göçler başladı. Amaç
Kerkük'ün demografik
yapısını değiştirmekti.**

den tümü veya %70-80'i üniversite sınavında orta puan alanlar yani mühendislik ya da tıp fakültelerine giremeyen gençler harbiye okullarına müracaat etsinler diye karar aldık ki sadece hava kuvvetleri, harbiye ve polis akademilerine girecektik. 1961 yılında bu okullara kabul edilen Türkmen öğrencilerin -özellikle de Harbiye- öğrenci sayısı 24'tü. Bu çok iyi bir sayıydı. Bizim motivasyonumuz mezun

Kerkük
Tabakçalı
Köprüsü
1958

olduktan sonra komünistlerden, katliamı yapanlardan veya sebep olanlardan intikamımızı almak. Ama bu fırsatı bulamadık çünkü 1961'de biz harp okuluna devam ederken Türkmenlerin hakları ellerinden alındı. Sonra 8 Şubat 1963 tarihinde Abdülkerim Kasım'a karşı bir darbe yapıldı. Biz o zaman ikinci sınıftaydık. Ondan sonra da BAAS'çılar geldi. BAAS'çılar Abdülkerim Kasım'ın infazlarını engellediği 23 kişiyi idam etti. Asıldıkları yerler, bizim insanlarımızın şehit edildikleri yerlerdi.

NEVZAT AVCI

— Katliamın amacı neydi?

— Amaç Türkmenleri yok etmekti, zira şehirdeki birçok daire başkanı Türkmen'di. Onlar da bu görevlere talip oldukları için bunu yaptılar. Örneğin belediye başkanı bir Türkmen'di, onu indirip yeri-

ne Maruf Berzenci adında bir Kürt'ü getirdiler. Burada yalnızca bir isim vermek istiyorum, diğerlerinin adlarını vermemeyim. Ama o caniler cezalarını buldular. Onları tutukladılar, sıkıyönetim mahkemesi kuruldu ve hükümet hakkımızı yerde koymadı.

— Ne oldu?

— İdam edildiler. Haklarında idam hükmü verildi, sonra onları burada, hükümet sarayında, valilikte idam ettiler. Bunlar insanları kışkırtmış, katliam yapmıştı. Etraftaki köylere de haber vermişler ki *"Türkmenler Kürtleri yerlerde sürüklüyor, diri diri yakıyorlar!"* Bunun üzerine köylerdeki insanlar kamyonetlere dolup, Kerkük'e saldırıya geçti.

— Ölenlerin durumu?

— Onlar için bir oda kadar yer kazmış, onları üst üste oraya bırakmışlardı. Muhtar Fuat'ın 6-7 yaşlarında bir kızı vardı, onu da öldürmüş, çıplak vaziyette diğer ölülerin üzerine atmışlardı.

— Şehitlerin arasında sizin kardeşleriniz de vardı mıydı?

— Evet, iki kardeşim de oradaydı. Onları da diğer ölülerle birlikte üst üste atmışlardı. Şehitlere işken- ce etmiş, bazılarının cesetlerini bile parçalamışlardı. Bazılarının ayakları kopuktu. Bu manzaraların tümünü gözümle gördüm. Atıldıkları kuyudan onları tek tek çıkarıp yan yana sıraladılar. Sonra sağ olsun insanımız, hepsi için gidip kefen getirdiler. Katliamdan herkesin ancak sabah haberi olmuştu.

— Katliamın başka bir nedeni var mıydı?

— Türkmenler komünist olmak istemiyordu. Komünistler büyük bürolar açmış, gençleri oraya davet ediyorlardı ama bizim gençler komünist olmayı reddettiler.

— Karşılık vermek mümkün olmadı mı?

— Bizim elimizde silah yoktu, silahların tümü onlardaydı. Üstelik asker de onların yanındaydı. Burada bulunan komutanın kendisi de komünistti. Hatta buradaki Kadınlar Birliği'nin tümü kuzeyden gelenlerden oluşuyordu.

HİDAYET KÂHYA

Ben Tisinli bir Türkmen'im. Tisin, Kerkük'ün bir bölgesidir. Kerkük'ün güneyinde, yaklaşık beş kilometre uzaklıkta yer alır. Tisin halkının % 99'u Türk'tür, Türkmen'dir. Sizlere Türkmen trajedisinin bir kısmını, diktatör Saddam'ın Türkmenlere uyguladığı politikaları anlatmak istiyorum. Her şeyden önce Türkmenler 1959'da bir katliam yaşadı. Türkmenler bu katliamda Tisin'den 3, Kerkük'ten 28 şehit verdi. Bunların hepsi zamanında Kerkük Katliamı'nda şehit edildi. Tisin halkı o dönemde silaha sarıldı. Kadınları ve çocukları komşu bölgelere taşımaya başladılar. Silah kullanabilenler çıkmadı ve bölge-

cuklar arabaya binip çıkmak üzereyken karşımıza rahmetli Albay Abdullah çıktı. Ben 10 yaşlarındaydım. Bize doğru yaklaştı ve kendini tanıttı. *"Onlar benim peşimdeler, ben buradan çıkmalıyım. Bana bir yol gösterin ki karşıma askerler çıkmasın"* dedi. Bizimkiler de Albay Abdullah'a, karşısına askerlerin çıkmaması için batıya yani Tikrit'e doğru gitmesini tavsiye ettiler ve yolcu ettiler. Bu çok önemli bir olaydı. Biraz sonra zil denilen büyük bir askeri araç geldi, içinde 20 jandarma ve bir de bir subay vardı. Bize doğru yaklaştı ve *"Buradan bir hain geçti, gördünüz mü?"* diye sordu. Bizler de *"Evet gördük, doğruya doğru gitti"* dedik. Onun için Albay Abdullah ile yaşadığımız bu olayı anlatmak istedim. Onu düşmanların elinden kurtarma şerefine nail olduk.

İkincisi de bizlere çok zulümler yapıldı. Yapılan zulümler hiçbir kitaba sığmaz. Ne kadar konuşsak bitmez. Başlangıçta diktatör tarafından 1976'da 53 sayılı bir karar yayınlandı. Bu karara göre ne kadar Türkmen arazileri varsa hepsine el konuldu. Maliye Bakanlığı ve Kerkük Belediyesi'ne ait oldu. Türkmenlerin arazileri kalmadı, bu yaptığı birinci iş

Kaleden
Korya semti,
Kerkük 1961

yi korumak için Tisin'de kaldı. İnsanları korumak için çeşitli bölgelere konuşlandırıldılar. Burada çok önemli bir bilgi vermek istiyorum. Kadınlar ve ço-

oldu. Tek bir kararla insanlarımızın bir parça arsası bile kalmadı. Bizlerin 1000 dönümden bir metrelilik bile yerimiz kalmadı.

Tabii o olaylar bildiğiniz gibi çok üzücüdür. Katliam dediğimiz şey büyük bir meseledir. Özellikle 14 Temmuz Katliamı Kerküklüler üzerinde çok büyük, çok derin bir etki bırakmıştır. Zât-ı âlînin de dediği gibi, bizler 14 Temmuz Katliamı başlayınca çok acı günler yaşadık. Kurulan komplo çok büyüktü. Kurşun sesleri üç gün, üç gece durmadı. İnsanlarımızı teker teker evlerinden aldılar ve ağaçlara astılar. Ondan sonra arabalarla caddelerde sürüklemeye başladılar. Bunların tümü insanlar arasından büyük bir korku yarattı. Kaçanlar kaçtı, gidenler gitti ama Türkmen milleti ekonomik bakımından çok

darbe yedi. Biliyorsunuz şirketlerin, iş yerlerinin faaliyetleri durdu, insanlar korkudan işini terk etmeye başladı.

— Aydın Bey, yüzyıl içinde Irak'ta Türklerin yaşadığı, maruz kaldığı birçok hadise var. 14 Temmuz Katliamı'nı diğerlerinden ayıran, öne çıkaran nedir?

— Bu katliam önceden hazırlanmıştı. Onu hazırlayanlar düzenli bir şekilde gerçekleşmesi için ellerinden geleni yaptılar. Ağaçlarla, silahlarla, pankartlarla ve ellerinde iplerle tehdit savurarak geldiler. *"Sizi yerlerde sürükleyecek, öldüreceğiz!"* diye bağırıyorlardı. İnsanları bu şekilde korkutma-

ya başladılar ki ben o zaman çocuk yaşıyordum. Çaycı Osman adında birisi vardı. Ben onun kahvesinin önündeydim. Aylardan temmuzdu, hava da çok sıcaktı. Adam insanlara su ve şerbet dağıtıyordu. Bana da bir bardak ayran verdi. İşte ben o ayranın son damlasını içerken birden kurşun sesleri başladı. Sesler başlayınca insanlar da kaçışmaya başladı. Herkes darmadağın halde kaçıyordu. İlk şehidimiz de o Çaycı Osman abimiz oldu. Ondan sonra olaylar başka bölgelere yayıldı. Öldürdükleri insanları önce ipe yerlerde sürüklüyor, sonra cesetleri ağaçlara asıyorlardı. Sokağa çıkma yasağı ilan ettiler ki bu sokağa çıkma yasağı da başlayınca şehre farklı kuvvetler girmiş ama bunların arasında hükümet gücü yok. Onlar değişik örgütlere bağlı kuvvetlerdi, Türkmenlerin tanımadığı korkunç insanlardı. Tabii insanlar evlerine sığındı. Türkmenler evlerine çekilince onlar da ellerindeki listelere göre evlere baskın yapabildiler. Baskın yaptıkları evlerden insanları alıp götürdüler. Biz o üzüntü içerisinde bu ölenleri toplayıp defnetmek için yas tutmaya başladık. Kerkük'te çok acı yaslar başladı. Bizim günlerimiz kabristanda, mezarlıkta geçiyordu. Şehitlerimizi tespit edince ve getirip gömene kadar çok acı günler yaşadık. Milletimiz ağlıyor, yaşananların acısı bir türlü dinmiyordu. Yani insanlara ne kadar teselli verirsene ver, o günün korkusu unutulamıyordu. Yaşanan dünya çapında bir katliamdı. Yaşananları anlatmaya dilim varmıyor, aciz kalıyorum... Kerkük ahalisinin hepsinde bir yaşanmışlık vardır. Hepsi de Türk olduğumuz içindir.

AZAD KÜRECİ

Eskiden yani krallık döneminden beri takip edilen bir siyaset vardır. O siyasetin ne olduğunu şöyle örnekleylim: Diyelim ki bir yerde Türkmen köyü var, onun etrafında muhakkak birkaç tane Arap köyü kurulurdu. Kurulurdu ki zaman içinde kaynaşılsın ve yavaş yavaş aralarında erisin. Anayasaya gelir-

sek, eskiden de anayasada yalnızca Arap ve Kürt ifadeleri geçerdi. Türkmen adı hiç geçmezdi. *"Irak yalnızca Arap ve Kürt'ten oluşur."* denirdi. Biz bir şekilde en fazla azınlık sayılabılırdık.

1970'te olduğu gibi bize ara sıra bazı hakların tanındığı zamanlar da oldu. Yani iki yıl kadar. Mesela o süreçte Kerkük'te okullarımız açıldı ama işte o kadar. Bu okullar sonra kapatıldı. Yine mesela 1960'larda da Bağdat'ta bir ocağımız vardı, daha sonra 1994'te Erbil'de açıldı. Aynı tarihte Musul'da da açıldı ama bu yerlerdeki faaliyetler çok sınırlıydı, faaliyet yapmamıza izin verilmezdi. Buralardan beklenen hükümetin memnun edilmesi idi. Krallık döneminde bir radyomuz yoktu. Cumhuriyet döneminde yarım saatlik bir yayınumuz olurdu. Bu daha sonra üç buçuk saate çıktı. Bugünkü yayın faaliyetlerimizde ne hükümet bütçesinden ne de yerel hükümet olan Kürdistan hükümetinden aldığımız en küçük bir desteğimiz yoktur. Yani devlet içinde ne bir dergi ne bir gazete ne bir televizyon ne de bir radyomuz yoktur.

LEVİS BEHÇET İLYAS

Kerkük'te kalede yaşayan Hristiyan ve Müslümanlar sadece sıradan birer komşu değildi, kale sakinleri birbirlerine "komşum" diye hitap ederlerdi, herkes iç içeydi, kimse birbirini ayırmazdı. Yemekler bir, toplanmalar birdi. Bizde de bazı gelenekler vardı; mesela birisi vefat ettiğinde ki bu Müslüman kardeş de olsa fark etmez, biliyorsunuz taziye evinde hamam ısıtılmazdı. Hristiyan bir aile kalkıp Türk'ün evine taziyeye gider, onlarla bir hafta on gün birlikte olur, onların acılarını paylaşırdı. Bir Hristiyan dışarı çıktığında komşusuna *"Ben dışarı çıkıyorum, evime göz kulak ol"* derdi ve bu yeterliydi. Bunu öz kardeşine değil, kendisine yakın olan Müslüman komşusuna derdi. Bu yakınlık bayramlarda da yaşanırdı.

BAAS DÖNEMİ (1968-1979)

NECAT KEVSEROĞLU

1968 yılında BAAS Partisi iktidara geldiği zaman, 1971 yılında Irak Türkmenlerine birtakım kültürel haklar verildi. Ancak bunun iyi niyetli bir girişim olmadığı, bilakis politik bir hamle olduğu belliydi. Çünkü Kürtler, Irak hükümetinden Kerkük'ün hâkimiyetini talep ediyorlardı. Bu verilen haklarla onlara “*Kerkük bir Türk kentidir.*” mesajı verildi. Sonra bizim okullarımız açıldı ve Türkçe eğitim verilmeye başlandı ama aynı yıl yani 1970 yılında okullarımız devlet tarafından yine kapatıldı. Okullarımız kapatıldığı zaman Kerkük'te genel bir boykot yapıldı. Bütün öğretmenler ve öğrenciler okullara kilit vurdular. Çarşı da kapandı. Bu BAAS Partisine yönelik ilk direnişti. Boykot Kerkük'teki Türkmenler tarafından yapıldı. Yapılan boykota karşı bir gözdağı vermek için çok sayıda öğretmen ve öğrencimiz tutuklandı. O gün en önemli tiyatro hocamız olan ve Tembel Abbas lakabıyla tanınan Hüseyin Ali Musa işkence altında acımasızca öldürül-

dü. Öldürüldükten sonra cesedi sokağa atıldı. Bu Türkmenlerin 1970'de yaşadığı korkunç bir olaydır. İşte sonra tüm Türkmen okulları kapatıldı ve eğitim Arapça verilmeye başlandı. Bunun sonucunda çok sayıda öğretmenimiz Irak'ın güneyine sürgüne gönderildi.

1980 yılına gelindiğinde de Irak hükümeti bu sefer de büyük lider kadromuzu hedef aldı. Bağdat'ta, 1960'lar da yayına geçen Kardeşlik dergimiz bulunmaktaydı. Bu iki dilde yayın yapan bir dergiydi. Tabii bize kültürel haklar verildiği zaman, yayını yeni

BAAS Partisi'nin baş ideoloğu, BAAS'çı düşüncenin kurucusu Mişel Eflak (1910-1989)

Türkçeyle yapmamız kabul edilmemişti. Yayının Osmanlı Türkçesi ile sürdürmemiz zorunluydu. Kardeşlik dergisinde 1-2 sayfa yeni Türkçe yayın yaparak, yeni [Latin] harflerle Türkçeyi de öğrendik ancak devlet bir yazı göndererek dergideki yeni harflerle yer alan Türkçe yazının kaldırılmasını istedi. O zaman derginin yöneticisi, şehidimiz rahmetli Abdullah Abdurrahman'dı. O, bunu kabul etmedi. Etmeyince bu sefer, başta Abdullah Abdurrahman olmak üzere dört büyük liderimiz üniversite hocası Dr. Necdet Koçak, Dr. Rıza Demirci ve büyük bir iş adamı Adil Şerif tutuklandı. Tutuklanan liderlerimiz uzun süre işkence gördüler ve sonra maalesef idam edildiler. Bu hadiseden anlaşılaçağı üzere, yapılan şey doğrudan Türk varlığını, Türklüğü hedef almıştır. Tabii bunlar önde gelen isimlerdi. Diğer yandan çok sayıda öğrencimiz de tutuklandı ve hepsi idam edildi. O süreçte yüzlerce şehit verdik.

...

1968'de başlayan, 2003'e kadar devam etti yani Saddam'ın devrilmesine kadar. Bizim bir ev almanız bile yasaktı. Evet, mevcut evini satabilirsin ama kendi adına yeni bir ev alamazsın çünkü ona tapu verilmez.

Bizim istatistik dairesine emir gelmişti. Denilen şu: Gayrı Arap unsurlar 500 dinar karşılığında kimlik değişikliği yapabilirler. Yani bu daireye müracaat ederek kimliğindeki Türk yazısını, Arap olarak değiştirmen gerekiyordu. Bunun için bir de para ve-

riyordun. Bu bir devlet politikaydı. Bir Türk gidip tapu dairesinde evini satabilir ama yeni ev alamaz. Aldığı zaman kendi adına alamaz. Önce gidip istatistik dairesinde kimliğini değiştireceksin, kendini Arap yazdıracaksın, ondan sonra o zaman evi üzerine alacaksın.

...

O gün "El-cebhe cebhe vataniyye fe'l-yaskut et'turaniyye!" yani "Cephe, vatan cephesidir. Yıkılsın Turancılık!" diye bağırıyorlardı. O zaman Türkmenlere "Turancı" diyorlardı oysa Türkmenlerin çoğu Turan'ın ne olduğunu bile bilmezdi. Turan nedir, Turan ülkesi nedir ilk onlardan işittik, öğrendik. Bu gibi şeyler, bu saldırılar komünistler tarafından yapıldı. 14 Temmuz Katliamı'nın dünyada örneği görülmemiştir. Ama bu katliamda da görüldüğü gibi

bir soykırım, hiçbir zaman bir topluluğu yok edemez. Allah'a şükür o günden sonra istedikleri şey yaşanmadı. Neydi istedikleri? Türkmen varlığını yok etmek fakat bekledikleri olmadı, bilakis Türkmenler birbirlerine ke-

netlendi. Bağdat'ta Türkmen Kardeşlik Ocağı kuruldu. O dönemde devlet bir siyasi teşkilatın kurulmasına izin vermezdi. O yüzden sosyal, kültürel bir dernek olarak Irak Türkmen Kardeşlik Ocağı kuruldu. Ocağ, Bağdat'ta bir Türkmen evi olarak faaliyete başladı. Hem Türkmen partisiydi hem de Türkmen'in sahibiydi. Orada fikir adamlarımız, sa-

Abdülkerîm Kâsım BAAS'çılar tarafından Irak Savunma Bakanlığı binasında infaz edildi ve akabinde cesedi Irak televizyonunda gösterildi.
1963

natçılarımız, aydınlarımız bir Kardeşlik dergisi yayınladı. Kardeşlik dergisi Türkçe ve Arapça olarak iki dilde yayın yapardı. Derginin Irak'taki medeniyete Türklerin katkısını gösteren bir çizgisi vardı.

...

Türkmen'den hep alır ama vermezler. Ben 25 yıl ortaokulda öğretmenlik yaptım. Hep verdim ama ne zaman bir şey istesem biliyorum ki olmaz. Sen Türkmen'sin, bir müdür bile olamazsın. Yardımcısı da olamazsın. Hâlbuki 25 kitap yazmışım, kendileri için de kitap yazdım ki Arapçayı, kendi dillerini bile iyi bilmezlerdi.

...

Tabii baskı her zaman aksini yaratır. Rahmetli babamın Mecidiye Caddesi'nde bir dükkânı vardı. O zaman bir Habip abimiz vardı, Türkçe kitaplar satardı. Kitabı eline alıp derdi ki *"Devlet dilini unut der, al sen dilini öğren"*. Evde oturup kendi dilimizi öğretirdi. *"Tarihinizi bilin, tarihinizi öğrenin. Alpaslan kimdir, ne yaptı? Selçuklular kimdi? Oğuz kimdir?"*. Efendim biz bunların hepsini evde öğrendik, onun için *"Tarihini bilmeyenin coğrafyasını diğerleri kullanır."* derdi. Dün matbaadan geldim. Bir kitabı, *"Bize henüz çocukken 'Tarihini bilmeyenin coğrafyasını diğerleri kullanır' sözünü öğreten babama"* ithafıyla babama armağan ettim.

Soldan sağa,
Cezayir'den
Huarî Bumedjen,
Suriye'den Nureddin
el-Etâsî, Irak'tan
Abdurrahman Ârif,
Mısır'dan Cemal
Abdünnâsır ve
Sudan'dan İsmâil
el-Ezherî, 1968

1952'de, Kerkük'ün Musalla Mahallesi'nde doğdum. Çalkantılı bir hayatın bedeli olarak tahsilimi yarıda bıraktım. Kerkük'te Türkmen olmak çok zordur. Onun için bir nesil çocukluğunu da gençliğini de yaşayamadı. Biz hep üzüntü içinde bir hayat yaşadık. Türkmenler olarak kültürel baskının yanı sıra üzerimizde değişik politik oyunlar oynandı. Krallık döneminden Cumhuriyet'e kadar devam eden, BAAS Partisi rejimiyle birlikte daha da arttı. O dönemde milletime hizmet etmek için en iyi yolun edebiyat olduğunu hissettim, dolayısıyla edebiyatı seçtim. Türkmen milletine hizmet etmek için en iyi yolun edebiyat olduğu düşünerek bu yolu seçtim. Bir şiirimiz vardır:

*"Kimsesiz hiç kimse olmaz
Herkesin bir kimsesi olur
Kimsesiz kaldık medet
Ey kimsesizler kimsesi"*

¹ Kimsesiz hiç kimse yok var herkesin bir kimsesi

Kimsesiz kaldım yetiş ey kimsesizler kimsesi (Lâedri)

**Evlere baskın yapıyor, kırıp
dökerek her yeri arıyorlardı.
Kitapların hepsini teker teker
açıp kontrol ediyor, eski ya da
yeni yazıyla fark etmez, Türkçe
kitapları yere atıyorlardı.
Türkçe Kur'ân-ı Kerîm
tefsirine bile saygıları yoktu.
Onu da yırtıp yere attılar,
babam da onların yanında
yerden alıp, öpüp alnına koydu.**

**Biz kitaplarımızı iplerle
kuyulara sarkıtarak
koruyabilirdik.**

Şairi bilinmeyen bu şiir, dilimizden hiç düşmezdi. Biz etrafımızdan, milletimizden yardım beklerdik, hayalimizde ana vatanımızdan ama işte... Amacımıza çok zorlukla ulaşabildik. Hamdolsun Allah'a bu kadar baskıya rağmen millet hizmeti için elimizden geleni yaptık. Türkmenler dinine, vatanına bağlı bir millettir. Bu yolda geri kalmadık. Orta Doğu'da bu kadar baskı altında olup da yoluna da devam edebilen başka bir millet yoktur. Çok üzücü olaylarla karşı karşıya kaldık. Günlük meseleler bizi acıdan acıya sürüklerdi.

Suçumuz neydi? Size bir hikâye anlatmak isterim... Babam ev halkının parasını topladı ve dedi ki: *"Bir ev satın alacağız"*. Babam bir ev aldı. Sonra aldığı evin tapu işlemlerini yaptı ve son gün tapu dairesine gidip tapuyu imzalatacaktı. O gün annem de evin sevincinden güzel yemekler pişirdi çünkü biz uzun yıllar kirada oturuyorduk. İşte biz o evi almak için neyi-

miz var, neyimiz yok sattık ancak babam çok üzgün bir halde geri döndü. Annem onu sevinçli bir şekilde karşıladı ama baktık ki babam çok üzgün. Annem *"Ne oldu?"* diye sordu. Babam *"Ev almaya muvafakat vermediler, kabul etmediler."* dedi. Bü-

yük ablam babama sordu *"baba neden?"*. Dedi *"Kızım ne diyeyim... Türkmen olduğumuz için"*. O an ablamın yüzüne baktım, o kadar çok soru işareti vardı ki yüzünde. Bak bu konu kırk yılın meselesidir ama ablamın o yüzü hâlâ aklımdan çıkmıyor. Ne evi, bizim hiçbir şeyimizi kabul etmezlerdi. Bir araba satın alacaksın, onu da kabul etmezlerdi. Okullarımızı engellediler, dilimizi engellemek istediler, müesseselerimizi, kuruluşlarımızı zaten yasakladılar... Her gün bir yerleşim yerinin, köylerimizin

ve şehirlerimizin ismi değiştiriliyordu. Eve döndüğümde hep üzgün olurduk. Biz mağdurdur, haksızlığa uğramış bir milletiz. Tek suçumuz Türk olmaktı.

— Sizden ne istiyorlardı? Ne yapsaydınız sorun olmazdı?

— Hiçbir şey! Ne yapsaydık yine de olmazdı çünkü bunun hesabı önceden İngilizler tarafından yapılmış. Türklere olan kin ve düşmanlıkları devam ettiği için insanlara bu şekilde anlatıldı. O gün

bugün, bu nefret hâlâ taze ve devam etmektedir. Buradaki bütün tarafların Türk düşmanlığı devam etmektedir. Bakın biz 2003'ten sonra haklarımızı elde etmek için ne kadar uğraştık ancak haklarımızı bir türlü elde edemedik yani bir türlü hakları-

Ahmed Hasan el-Bekir, 1968-1979 yılları arasında Irak Cumhurbaşkanı olarak görev yaptı.

mıza kavuşamadık. Bugün ise hâlâ türlü engellerle karşı karşıyayız. Onun için sorunuzun cevabı kolay. Benim bir hayal kırıklığım var. Ben size sorayım: Bizim ne yapmamız gerekir, biz ne yapmalıyız ki makbul vatandaş olalım?

BEYAZIT FATİH DÖNMEZ

1972 yılında emniyet evimize bir baskın yaptı ve evi aramaya başladı. Ararken birkaç Türk gazetesi buldular ve bundan dolayı beş arkadaşıyla birlikte babamı Kerkük'teki emniyet dairesine götürdüler. Babam [Fatih Şakir Dönmez], Cevdet Avcı, Abdülhadi Vedat, Muhammet Yıldız ve Hadi Berber. Bu 5 kişi Kerkük emniyet dairesinde 22 gün gözaltında kaldılar. 22 gün sonra babam serbest bırakıldı ve direkt emekliye sevk edildi. Gözaltında tutulduğu süre mahkûmiyet gibi değerlendirildi ve bundan dolayı zorunlu olarak emekli edildi. Tabii iş bununla kalmadı, devam etti. Son-

ra 1977 yılında Devrim Mahkemesi tarafından Bağdat'a duruşmaya çağrıldı. Ben o zamanlar Bağdat'ta üniversite öğrencisiyim. Mahkemeye gitmek için bir taksici bindim. Taksici nereye gittiğimi sordu, ben de "Devrim Mahkemesine" dedim. Adam birden üzüldü ve "Allah korusun!" dedi çünkü oraya giden kişi şahit bile olsa bir sebepten hüküm yiyebilirdi. Neyse, mahkemeye gittim. Çok kalabalıktı. Dört arkadaşıyla birlikte babam oradaydı. Aslında aileleri de gelmişti ama kimsenin içeri girmesine müsaade edilmedi. Babamlar için kendileri bir avukat atamış ama avukat hiç ortada görülmedi, sadece hüküm kararı okundu. Hepsi 7 yıl hapse mahkûm

edilmişti. Babamları Ebu Gureyb Cezaevine götürdüler ve orada uzun bir süre kaldılar ama 1979'un onuncu ayından sonra Saddam Hüseyin cumhurbaşkanı olunca serbest bırakıldılar.

Tabii bu kontrollü bir serbestlikti. Her gün emniyet dairesine giderek imza atman gerekirdi. Yerinden ayrılamazdın. Mesela babamın Kifri'ye bir taziye-ye gitmesi gerekti ama gidemedi. Buna da şükür diyorduk ama korkuyla beklenen gecikmeden başımıza geldi. Babam 1980'in birinci ayında yine em-

Kerkük'te
Türk Kültür
Merkezinin
açılışı

23 Nisan 1970

niyet tarafından çağrıldı. Gidiş o gidiş... Emniyete gitti ve biz sonra kendisinden uzun bir süre hiçbir haber almadık. Ancak 3 ay sonra bize bir telefon geldi ve dendi ki "Gidin Ebu Gureyb Cezaevine müracaat edin". Oraya gittiğimiz zaman babamı orada gördük. Ama nasıl... Gördüğü işkenceden burnu kırılmış. O üç ay içerisinde çok çok zor günler geçirmiş. Türlü türlü işkencelere maruz kalmış. Yetkililere durumunu sordum, müebbet hapis cezası aldığını söylediler. Müebbet, 25 yıl hapis demektir. Orada başka birçok genç de vardı. Babam 1983'ün üçüncü ayında bir kalp kriz geçirdi. Kriz dolayısıyla hastaneye kaldırıldı. Onu hastaneye yatırdığımız

**Krallığı, cumhuriyeti,
BAAS rejimini,
Amerikan dönemini
aynı çizgide
buluşturan nedir?
Bence bu bağ bölgede
ve genel olarak Orta
Doğu'da Türklüğe
yönelik bir olaydır ve
amaç Türklerin yok
edilmesidir.**

zaman doktorlardan birisi bir rapor hazırladı. Raporu yazıyordu ki *"Bu adamın sağlık durumu çok kötü, hapisten çıkması gerekir"*. Ben Bağdat'ta üniversite öğrencisiydim, raporu bir şekilde üst düzey birisine ulaştırmayı başardım. Kendisine babamın

arkadaşlık kuruldu, samimi olduk. Doktor babamın yanına gelip giderdi ve iyi bir şekilde bakardı. Doktorlar babamın ameliyat olması kararını aldılar. Bize de ameliyatın bir prostat ameliyatı olduğu bilgisini verdi ve dediler ki *"Ameliyat için kana ihtiyacı-*

Irak Devlet Başkanı Ahmed Hasan el-Bekir (solda) ve kuzeni Saddam Hüseyin, 1979'dan önceki uyumlu dönemlerinde

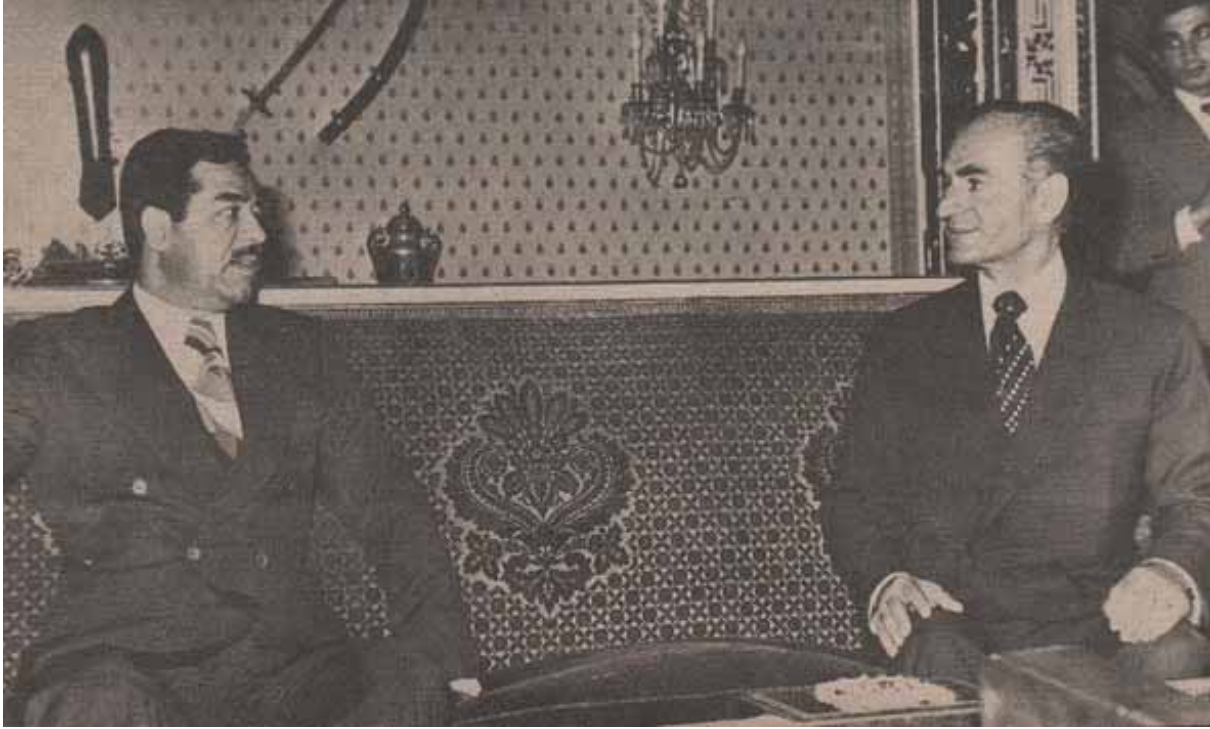
ne kadar zor durumda olduğunu anlattım ki zaten raporda da konuya açıklık getiriliyordu. Hatta Saddam'ın yanındaki adamlardan birine de ulaştım ama nafile... Saddam demiş ki *"Bu adam madem Türkmendir, hapisten çıkamaz. Durumu ne olursa olsun hapiste kalacak"*. Babam maalesef kaldı orada.

Babam hayatını ilaç alarak sürdürürken 90 yılının ikinci ayında sağlık durumu iyice ağırlaştı ve yine hastaneye kaldırıldı. O sıra bana telefon açtılar ve *"Gel, baban hastanedir."* dediler. Gittim oraya, baktım ki babam çok halsiz. Üstelik ayağını da zincire bağlamışlar. Tekerlekli sandalyede ama ayağında zincir var. Çok zordu... Bu dönem çok zor geçti, başladık tedavisine. Orada Arap bir doktorla aramızda

mız var". Ben hastaneden değil de başka bir yerden kendi kanımı ayarladım. Babam *"Oğlum neden öyle bir şey yaptın?"* diye sordu. Dedim ki *"Baba senin canına başka bir kan girmesini istemiyorum, ben senin evladınım"*. Bu arada ameliyat kararı alındı, doktor bana *"Beyazıt Bey sen bırak, ben kendisiyle ilgilenip onu takip edeceğim"* dedi. Babam ameliyatta alındı. Çıktıktan sonra çok halsizdi. Akşam olunca babam başladı ayağından şikâyet etmeye. Mevsim kıştı, saat de 11.30 civarı. Babamı ambulansla İbn-i Nefis Hastanesine götürdüler. Orada tıkanmış oldukları damarları açacaklardı. Hastanede iki gün kaldık. O vakit hastanede yer bulmak çok zordu. Ben de babama zor yer buldum. Tabii bütün bunları yaşarken babamın ayakları zincirliydi ve

polis de bizimle birlikteydi. Bizi iki gün sonra yeniden Şule Hastanesine gönderdiler. Orada babamın durumu gün geçtikçe daha da ağırlaşmaya başladı. Ayağı karardı ve sonunda rengi simsiyah oldu. Bir akşam arkadaş olduğum doktor geldi. Babamla

doktor arkadaş bana yemin ettirdi. Konuşmamaya yemin ettim ama baktım ki babamın durumu gün geçtikçe ağırlaşmaktadır. En son karar verildi ayağının kesilmesine. Karar vermek kolay ama bunu oturup da bu insanın gözüne bakarak söylemek...

Saddam Hüseyin
Irak devlet başkanı
yardımcısıyken,
İran Şahı
Muhammed Rızâ
Pehlevî'yle (sağda)
birlikte, 1975

birlikteyim ama babam uyumuştı. Arkadaş dedi ki *"Sizinle bir şey konuşabilir miyim?"*. Dedim *"Buyurun"*. Dedi *"Baban ne yapmış?"*. Merakla *"Neden?"* deyince, *"Size bir şey söyleyeceğim ama eğer bu söz sizden çıkıp bir başkasına ulaşırsa beni ve ailemi yok ederler"*. *"Sen söyle lütfen, inşallah konuştuklarımızı kimseyi söylemeyeceğim."* dedim. Dedi ki *"Senin baban ne yapmış? Ben babanın ameliyatına girdim. O ameliyatı yapan doktor sadece ayağındaki bir damarı kesti ve bağladı. Başka hiçbir şey yapmadı yani ayağın kararması ondan"*. Meğer bizim şifa umduğumuz ameliyat, babamın ayağını kangren olması için düzenlenmiş! Tabii sonuç hedefledikleri gibi oldu, maalesef babamın ayağını kesme kararı verdiler. Ben hiç konuşamadım zira

Bir insana böyle işkence yapmak... İşkence gören insanın her anı bir ölüm, her anı bir idamdır. Babamın ayağı kangren olduğu için kesilecekti, bunun için onu ameliyata aldılar. Ben tükenmiş haldeydim çünkü babam hakkında hakikati bilmeme rağmen bir şey yapamıyordum. Elimden bir şey gelmiyordu. Babamın suçu neydi? 1977'de aldığı hükmün sebebi evimizde bulunan Türkçe bir gazeteydi ama 80'de hüküm değişti ve babam bir *"Türk ajanı"* olduğu gerekçesiyle yargılandı. Sonra babamı ameliyata aldılar ve sol ayağını kestiler. Ondan sonra da gelip dediler ki *"Bak sen tanınmış bir insan-sın, bize sadece Türkmen olduğunı reddedip Kürt olduğunı söyle, biz de seni serbest bırakıralım."* ama babam dedi ki *"Benim durumum böyle daha*

BAAS yönetime iki defa geldi. Önce 1963'te geldi, 6-7 ay kadar devam etti; ikinci kez 1968'de geldi ve 1968'den 2003'e kadar 35 yıl boyunca devam etti. Türkçe hutbe yasağını da onlar getirdi. Ama tıpkı eğitimde olduğu gibi, hutbede de dil yasağı yalnızca Türkçe için geçerliydi. Buna karşın Kürt semtlerinde hocalar hutbeyi çok normal bir şekilde Arapça veya Kürtçe verebilirlerdi.

*hayırlıdır. Benim öz milletime güvenim var, tekli-
finizi kabul edemem". Ameliyatın üzerinden birkaç
gün geçti ve bu sefer de hapishaneye gönderilmesi
gerektiğini söylediler. Ambulansa binip yola çıktık.
Yolda onu "Baba üzülme, Allah'tan bize yardım ede-
cek" diye teselli ediyordum. O da "Oğlum, benim*

*böyle yapıyorsun?" gibi sorular soruyorlardı. Böyle
manasız sorular... "Benden ne yapmamı bekliyor-
dunuz? Adam ölmüş ve ben de onu alıp defnettım."*
diyordum. En son dedikleri şu: "Her ne yapacak-
san önce bizden izin alacaksın!". Sonraları hapiste
ölenler için şehit dememize müsaade edildi. Türk'ün

yolu düzdür, milletine hizmet
için vardır. Ben bu ölümleri
şehitlik kabul ediyorum çün-
kü onların ölümü, bizim var-
lığımız içindi. Onlar öldü ama
hatıraları hâlâ bizimle yaşıyor,
bizim için yaşıyor.

...

— Türk gazetesi meselesi ne-
dir?

— Bu, 1977'de Türkiye'de çıkan
bir gazetenin bize ulaşmasıyla
ilgilidir. Bizim burada bir Türk
Kültür Merkezimiz vardı. Biz-
ler her fırsatta oraya giderdik.

Kümbetler
köyü,
1977

*inancım var ama şunu bil ki hapishaneye gidince
çok zor şeyler yaşayacağım. Benim artık ayağım
yok. Kendi işimi nasıl yaparım?". Ne diyebilirsiniz
ki? Ona Saddam'ın dediklerini diyemedim. Sade-
ce Bağdat'ta temaslarda bulunduğumu ve inşallah
hayırlı haberler alacağımızı söyleyebildim. Babam
o hâliyle yeniden Ebu Gureyb Hapishanesine götü-
rüldü. Aradan birkaç gün geçtikten sonra bir telefon
geldi ve benim Karam Hastanesine gitmem gerek-
tiğini söylediler. Hemen gittim ve orada babamı o
kadar aradım ki... Babamdan kimsenin haberi yok!
En sonunda biri dedi ki "O dün vefat etti. Cenaze-
si burada, alabilirsin!". Ne yapacağımı bilemedim.
Onu Kerkük'e götürmek istediğimi söyledim. O da
çok olaylı oldu. Babamı Kerkük'e götürdüm ve ora-
da defnettım ama beni kaç defa emniyetten içeriye
aldılar. Her defasında "Senin derdin ne, sen neden*

Orada Türkçe okuma yazma öğrenir, kütüphane-
sinden kitap alırdık. İşte o yılki bir Türk gazetesi de
oradaydı ve gazetede Türkmen haklarına dair bir
yazı vardı. Yani yazarlardan biri Türkmenler hak-
kında bir şey yazmış, bizimkiler de bu yazıyı be-
ğenmiş ve birbirlerine söylemiş. Bütün mesele bu.
Masada Türkiye'den gelen bir gazete var, gazete-
de de Türkmenlere dair bir yazı var. Biz de gazete-
yi okuyoruz. Hepsi bu. Tabii ne oldu? Devletin bun-
dan haberi oldu ve "suçüstü" yakalandık. Gazete de
biz de ele geçirildik.

— O gazeteyi temin etme ve okumanın bedeli ne
oldu?

— Babam o dediğiniz şeyin bedelini hayatıyla öde-
di! Bizim çektiğimiz işkenceler, onun yaşadıkları-

nın yanında önemsizdi çünkü babam bize böyle öğretmişti. O Türkçenin ikbalı için kendi hayatını feda etti. Ama onun idam hükmünü böyle kayda geçmediler. İdamının gerekçesi onun "Türk ajanı, Türkiye'nin adamı" olmasıydı. Babamdan dinlerdik, derdi ki "Ben gölgemden bile şüphe ederim. Çünkü nereye gitsem, kimle görüşsem, kimi ziyaret etsem kaydedilmiş. Hatta Türkiye'de, Ankara'da bile nerelere gittiysem hepsi dosyama işlenmiş. Saat saat, dakika dakika kaydedilmiş".

NUREDDİN MUSULLU

— BAAS döneminde neler yaşandı?

— Bütün süreç boyunca büyük bir baskı altındaydılar. Yerlerinden, yurtlarından edildiler. Köyleri yıkıldı, görevlerinden alındılar. Eğer bir atama olacaksa bu asla Kerkük'te olmazdı. Yani ben Türkmen olduğum için ta Irak'ın sonuna, en güneyine, Basra'ya filan gidebilirdim. Türkmenler başka yerlerde görev alamazdı. Gerçekten büyük baskı uygulardı. Yaşadıkları coğrafyayı değiştirmek, nüfuslarını kısıtlama için Türkmen yerleşim yerlerinden Kifri'yi Bakuba ve Diyalâ'ya; Tuzhurmatu'yu da Selahattin

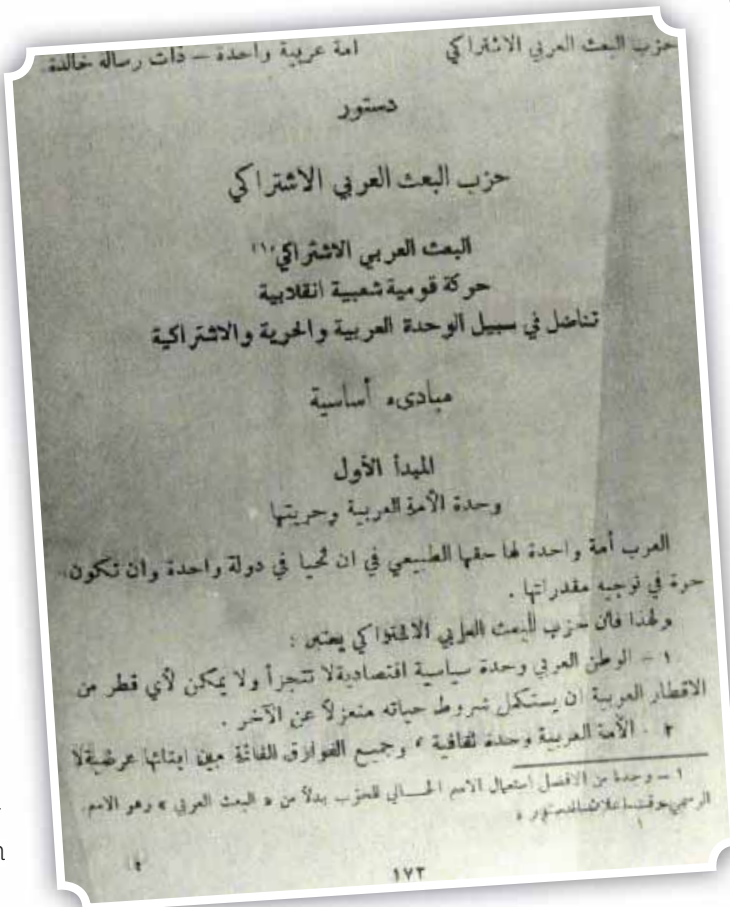
ve Tikrit'e bağladılar. Bu türden planları Irak'taki Türkmen varlığını zaman içinde eritmek, yok etmek için yaptılar.

HAŞİM SALİHİ

Saddam döneminde, 60'lı ve 70'li yıllarda insanımızın gizli bir teşkilatı vardı. Türkmenler hep o teşkilatın içindeydi. 1960'lı yıllarda gizli bir teşkilat haline geldi. Kızılay takımı vardı, insanımız o teşkilatın içinde olmuştur. Onun yanında kültür de vardı. İnsanlarımız o kültür içinde okula giderdi. Yeni Türkçeyi orada öğrendiler.

Burada Türkmenlere hiçbir zaman fırsat vermediler. Biz Türkmenler gizli bir teşkilatın içinde büyüdük. İnsanımız 70'li yıllarda, 59 Katliamı'ndan sonra gizli bir teşkilatın altında oldular. Biz de babalarımızdan, abileri-

mizden, büyüklerimizden o teşkilatı öğrendik ve içinde yer aldık. Saddam döneminde bizi BAAS Partisine girmeye zorladılar. Bizim Türkmen halkı da BAAS Partisine girmemek için büyük mücadele verdi. 1980 senesinde Abdullah Rahman Koçak'tan sonra insanlarımızı idam ettiler. Türkçülük ettikleri için idam edildi insanlarımız ve ağır ceza-ya mahkûm oldular. Biz bu mücadelenin içinde devam ettik. 1980 senesinde 4 lider kadromuzla

BAAS Partisi
anayasasından

1947

Türk hacıları önceden Kerkük'e geldiğinde kaledeki Danyal, Huneyn ve Üzeyir peygamberler ile Osmanlı subaylarının mezarlarını ziyaret ederdi. Kerkük kalesinde hâlâ yüksek rütbeli Osmanlı subaylarının mezarları duruyor. Biz kale halkı olarak hacılardan her ev için 7-8 kişiyi, 2-3 gün süresince ağırlardık. Ama BAAS hükümeti bunu bize çok gördü ve bir kararla Türk hacıların Kerkük'e girmelerini yasakladı. Türk hacıların Musul, Erbil, Kerkük güzergâhı Musul, Beyci, Tikrit, Samarra, Bağdat ve Suudi Arabistan olarak değiştirildi.

Kerkük
Türklerinin
geleneksel sini
oyunu

birlikte 8 gencimiz idama çarptırıldı. 15-16 kişi Ebu Gureyb Cezaevinde mahkûm oldu. 2003 itibariyle insanlarımız hürriyete kavuştuktan sonra, gizli teşkilat, açık teşkilata döndü. ITC (*Irak Türkmen Cephesi*) içinde devam etti ve bugün de biz o teşkilatın içindeyiz.

EMİN MUHAMMED ABDURRAHMAN

Allah rahmet eylesin, amcam Albay Abdullah dörtbeş defa gözüaltına alındı. Ondan sonra 1979'da geldiler, evden götürdüler kendisini. Onu evden almadan önce Rıza Demirci'yi tutuklamışlar. Arkadaşlar Kerkük'ten geldi, bizler gittik amcama dedik ki "*Seni kurtaralım*". Dedi ki "*Ben nasıl gideyim? Necdet*

Koçak, Adil Şerif, Rıza Demirci hapisteyken, bunlar idam olurken ben kalırsam bu millete ne söyleyirim? Biz söz vermişiz ya birlikte ölürüz ya birlikte kalırız!". Onun için gitmedi. Kızları, oğlanları, ben, ailesi yalvardık kendisine. Ona "*git*" dedik, o "*gitmem*" dedi. Daha sonra geldiler, götürdüler kendisini. Kaldı orada ayın 12'inde. Sonra bize haber verdiler. Dediler ki "*ayın 15'inde Ebu Gureyb Hapishanesinde görüş var*". Biz de gidip görelim kendisini dedik. Ayın 15'inde gittik. O dönem sabah vakti 6'da gittik ama başımıza gelmedik kalmadı. Bize hakaret ettiler. Neymiş, biz onu görmeye gidiyoruz. Biz ilk önce sevindik, belki onu affettiler diye düşündük. Aslında idam olacağını bilmiyorduk. Gittiğimizde bir odaydı. Allah affetsin, amcam Albay Abdullah bir odadaydı ve Necdet Koçak da başka

bir odadaydı. Adil Şerif de diğerindeydi. O kadar çok işkence görmüş, o kadar dövülmüşler ki amcam bizi tanımadı. Gözü yukarıya bakıyordu, bizi sesimizden tanıdı. O zaman benim sesimi duydu, kızların sesini duydu, oğulları Faruk ve Ferik'in sesini duydu, halamın oğlu Sabah'ın sesini duydu. Dedi ki *"Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh"*. Sizlere bir şey olmamış, sizleri getiriyor ve *"itiraf edin."* diyorlardı. İtiraf etmediğiniz takdirde *"onları idam edeceğiz, öldüreacağız, onun için itiraf edin"* derlerdi bize ancak *"biz kimsenin adını vermeyeceğiz"* dedik onlara. Ondan sonra amcam dedi ki *"bakın Necdet Koçak ve Adil Şerif'in başlarına ne gelmiş?"* Öyle bir işkence görmüşler ki yüzleri hep soyulmuştu. Biz Necdet Koçak'la aynı mahallede yetiştik. Komşumuzdu, arkadaşım. İşkenceden yüzü kıpkırmızı haldeydi. Amcam dedi ki *"kurban olayım böyle anneye, nasıl bir evlat yetiştirmiş? Bu kadar işkence çekip kimsenin adını vermedi"*. Necdet Koçak, Adil Şerif dönüp dediler ki *"amca biz sana kurban olalım, biz senden güç aldık. Senin bağırmanı, feryadını biz duyuyorduk. Kimsenin adını vermiyordun. Biz de senden güç aldık"*. Amcam *"Size vasiyetimdir, dava sahibi olun, Türkmen'in sırtını yere getirmeyin, kimsenin adamı olmayın, dava adamı olun, davaya hizmet edin"*. Onun için biz onun vasiyetine, Adil Şerif'in, Necdet Koçak'ın vasiyetine göre bu davaya hizmet ediyoruz.

Daha sonra emniyet ve istihbarat evimize geldi. Bizi emniyete götürdüler. Bize sordular ki *"itiraf edin, amcanızın arkadaşları, dava sahipleri kimdir?"*. Dedik ki *"amcamı, Adil Şerif'i ve Necdet Koçak'ı bütün Kerkük tanır. Herkes yanlarına gelirdi. Kimin adını verelim? Bir teşkilatımız yok"*. Dediler *"Ya adlarını verirsiniz ya da sizlerin başınıza büyük bir bela açarız! Ne yapacağımızı bilmesiniz!"*. Ben öğretemdim, amcam Albay Abdullah'ın kızıyla evliydim. Kızı eşimdi, o da öğretmendi. Beni memuriyete atadılar ve tayinimi Basra vilayetine yaptılar; eşi-

mi ise Musul vilayetine. Amcamın kızı Faika'yı Nəcəf'e, kardeşimin eşini Ramadi'ye tayin ettiler. Halamın oğlunu ise Suriye sınırına... Ailemizi Irak'ın dört bir yanına dağıttılar. Annem ve ablam üzüntüden kanser oldular. Biz bu işkenceyi on yıl boyunca çektik ancak milletimize ihanet etmedik, her zaman başımız dik durdu. Ne BAAS Partisine girdik ne de kimliğimizi değiştirdik. O günden ve 2003'ten bugüne kadar cepheleyiz, cepheye hizmet ediyoruz. Bir makama talip değiliz çünkü inancımız var bu davaya. Amcam son vasiyetinde *"beni Kербela'da gömün"* dedi. Çünkü *"Kerkük'e getirirseniz millet heyecanlanır. Biz kendimizi millet için kurban ettik, olur ki Kerkük'te gençler heyecanla bağırıp, çağırırlar; onları emniyet tutuklayıp içeri atmasın. Biz şehit olduktan sonra kimse arkamızdan zarar görmesin"* dedi. Amcamın na'sını götürdük Kербela'ya, orada gömdük kendisini. Her yıl gider, türbesini ziyaret eder, ruhuna fâtiha okuruz. Biz hiçbir zaman milletimizi satmadık, her zaman kurban olduk milletimize. Anam, bacım hepsi korkudan hastalandı çünkü emniyetten her gün gelip bizi götürür, sorarlardı. Hamdolsun başımız diktir.

FAİKA ABDURRAHMAN

Kardeşlik Ocağı, 1961'de Dr. Ali Merdan tarafından kuruldu. Sonra 1963'te *"Abdullah sen yerime geç, ben daha kulüp başkanlığını yürütemiyorum"* dedi. Kardeşlik Ocağı Bağdat'ta kuruldu. Daha sonra her başkanlık seçimi olduğunda babam kazanırdı. Ancak BAAS Partisi *"Olmaz, bu adamın çok destekçisi var."* dedi. Herkes onu istiyordu, babama karşı bir grup getirdiler. Amaçları Kardeşlik Ocağını ele geçirmektir. Ama yapamadılar. Yapamayınca da hakkında vatana hıyanet iftirasında bulundular ve arkasından onu Ebu Gureyb Hapishanesine attılar.

— Babanız evdeki kitapları yakmanızı istemiş, doğru mu?

Nakışlı
Minare
Camii,
Kerkük
1977

— Evet, bazılarını götürdüler. Türkçe kitaplar vardı. Kulüp kitapları vardı. Arkadaşlarının adları yazılıydı. Bana *“Kızım ben muhaberata gidersem, beni götürürlerse bir daha dönemem. Bu kitapların, bu adların hepsini yak, evde kalmasın.”* dedi. Ben de öyle yaptım.

— Türkiye ne demek?

— Türkiye bizim vatanımızdı. Türkiye için ölürüz! Ama bizi nedensiz bir şekilde burada bıraktılar. Mademki bölündük, bari Musul ile Kerkük de Türkiye’de kalsaydı, bizi koymasaydınız burada.

1920’den sonra Türkmen milleti Irak’ta çok büyük sıkıntılarla karşı karşıya kaldı. Irak dışından, büyük devletlerden birinin Irak için uygulanması düşünülen politikasında Türkmenlere yer verilmemiş, Türkmenlerin zaman içinde diğer milletlerin içinde eriyip gitmesi düşünülmüştür. Biz dedelerimizden bize kalan gayretle, kendimizi bir buz kalıbına benzeterek erimemeye çalışıyoruz. *“Belki yarın bir değişim olur ve kendimizi kurtarırız.”* diye düşünüyoruz. Bize bu yolu büyüklerimiz gösterdi. Kendi dilimizi, kültürümüzü korumak için çok büyük çaba harcadık.

Sizin de malumunuzdur, başımızdan birkaç katliam geçti. Bunların en ağırı 59’da olandı. Ondan sonra da Saddam rejimi hem dilimizi hem kültürümüzü hem de önde gelen liderlerimizi idama mahkûm etti. İnsanlarımızı sürgüne gönderdi. İşler öyle bir duruma geldi ki çocuklarımıza Türk ismi vermemiz bile yasaklandı. Kendi memleketimizde, kendi arazilerimizin tapusunu almamız da yasaklandı. Özellikle sanayî, tarım ve inşaat işlerinde kullanılan araçları edinmemiz yasaklandı. Bu araçlar Türkmen kökenli olanlar adına kaydedilemiyordu. Öyle ağır süreçler yaşamamıza rağmen, bütün vatandaşlık görevlerini de yerine getirmemiz istendi. Biz askerlik de yaptık, Irak uğruna şehit de verdik, sınırlarda da savaştık, her yerde Irak’ın yapılandırmasına katkılarımız da oldu. Türkmenler 2000 yıllık yönetim tecrübesi olan bir millettir. Türkmenlerin Osmanlı’dan kalan bir idare kabiliyeti vardır.

Ben 1943’te Erbil Kalesi’nde doğdum. 1969’da Bağdat Üniversitesi, Arapça bölümünden mezun oldum. Neden Arapça bölümü? Çünkü o dönem gireceğin fakülteyi sen seçemezdin. Devlete başvuruda bu-

lunurdun ve senin için bir fakülte seçerdi. Bana da Arap Dili bölümü çıktı. Bitirdikten sonra Erbil tarihi üzerine yüksek lisans ve doktora yapmak istedim ancak uzmanlık alanınızı değiştiremezsiniz dediler. Benim uzmanlık alanım Arapçaydı. İstersen böyle... Ben de buna razı oldum ve Abbasi edebiyatı üzerine yüksek lisans yaptım. Sonra doktora. Her neyse, bitirdim ve atandım derken Bağdat Üniversitesinde profesör oldum. Orada ders verdim ve zamanım araştırma yaparak, eğitim vererek böyle geçti. Ben ancak emekli olduktan sonra Erbil tarihine, Türk tarihine dönebildim. Artık özgürce, istediğim gibi yazabiliyordim.

FARUK ABDULLAH ABDULRAHMAN

Kardeşlik Ocağı millî ruhu taşıma amacıyla kuruldu. 1975'te rahmetli babam mahkemeye alındığında bundan dolayı suçlandı. Suçlamalardan ilki Türkmen Kardeşlik Ocağında neden *"Ne mutlu Türküm diyene!"* sloganının kullanılmasıydı. İkinci olarak da *"Neden Türkmenleri bir araya toplamak istiyorsunuz?"* diye sorular. Babam Irak istihbarat tarafından tutuklandı ve bu suçlamaların bedeli olarak 16.01.1980'de idam edildi. (BAAS)

CUMHUR KERKÜKLÜ

Bizlere karşı yapılan haksızlıklardan birincisi bu dili ve bu ismi silmek, ikincisi ise her ne kadar Türk

eserleri varsa bunları yok etmektir ama ne kadar bir el, bir balta veya kazma işini görse de yine de tarihi silemez. Bir memleket yerle yeksan edilse de tarihini kimse silemez. Buna benzer bir olayı Kerkük Kalesi'nde gördük. Bir gün içinde eski tarihî evler, misafirhâneler, medreseler, sebilhâneler, camiler ve buram buram Türklük kokan Kerkük Kalesi yerle bir edildi. O dönemde askerî bir güce sahip değildik ama Allah'a şükürler olsun, bizim halk edebiyatçılarımız, sanatçılarımız, hoyratçılarımız ve şairlerimiz çok cesurca bütün riskleri göze alarak kalenin yıkılmasıyla ilgili bir protesto yürüyüşü düzenlediler. Kerkük Kalesi'nin yıkılma olaylarını yansıtan *"Yıkıldılar Kal'amızı, Sürdüler Balımızı, Daha Can Boğazdayken, Çektiler Salamızı"* türküsünün sözlerini yazdım.

FİDAN SALİHİ

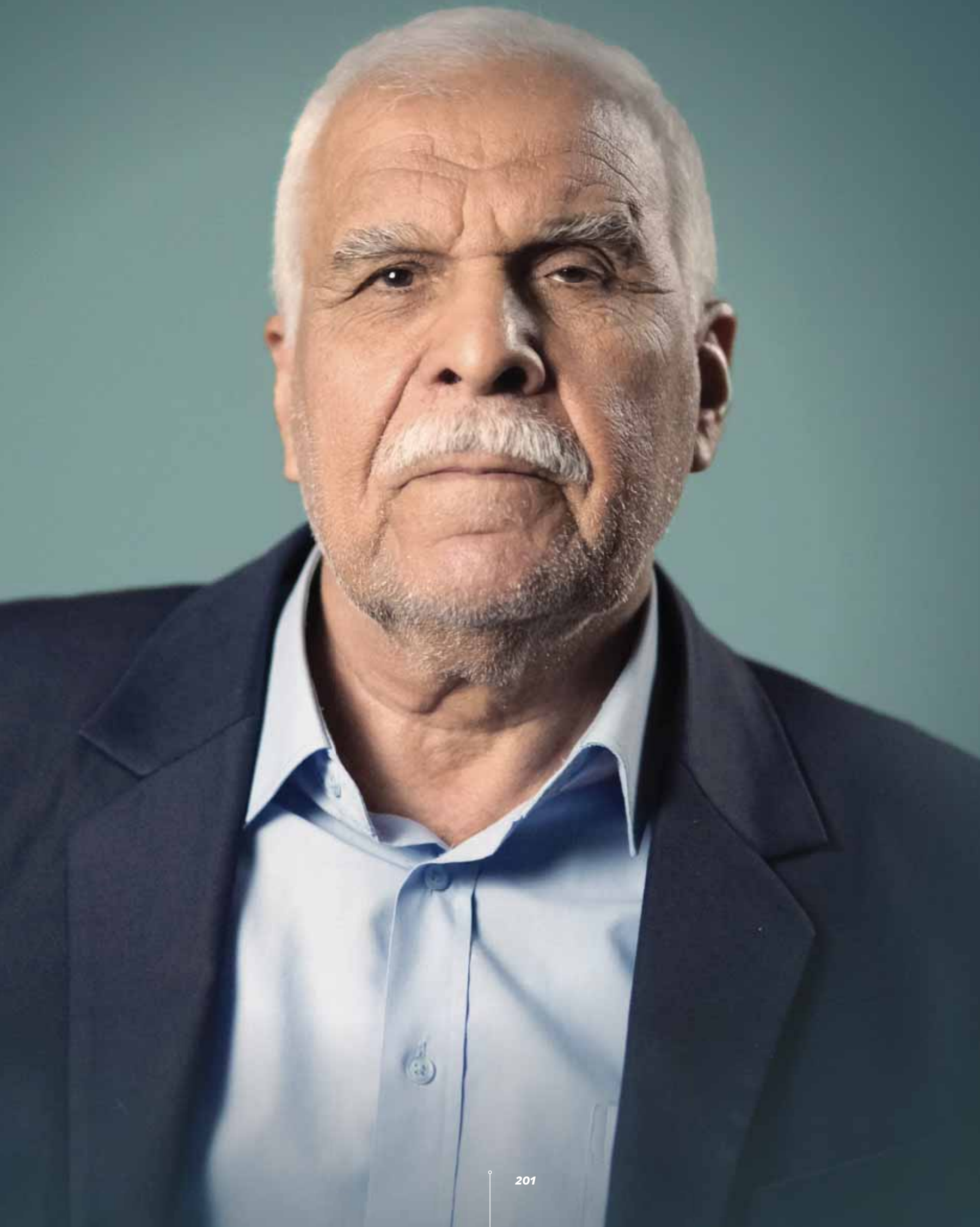
14 Temmuz'da bizim evimize gelmişler. Hepsi silahlı. Her şeyi kırıp döküp, yağmalıyorlar... Hedefte babam var. Babamı bulmak istiyorlar ama bulamayınca çıkıp gidiyorlar. Bu olaylar bütün Kerkük'te yaşanıyor. Bizim o zaman komşumuz Ata Hayrullah'tı. İşte onlar öldürüldüler, sü-rüklendiler... Ama bu hazin olaylar bir uyanışa da neden oldu

yani bir uyanış oldu Türkmenlerde, Irak Türklerinde. 1968'de BAAS rejimi devlet olana kadarki bu süreçte Türkmeneli'nde genel bir uyanış hâsıl oldu. Millette bir *"Türklük duygusu"* büyüdü. Haliyle teş-

Kerkük'te
Türk Kültür
Merkezi'nin
açılışı

23 Nisan 1970

1971 yılında okulları kapattılar. Sonra askeriyeden Türkmenleri uzaklaştırdılar. Orduya Türkmen alınmaz oldu. Ondan sonra hayatın her alanında zorlukları dayattılar. Türkmen adına bir aracın devri yapılamıyor ya da bir evin tapusu alınamıyordu. Sonra Türkmen öğretmen ve memurları başka illere tayin edilmeye başlandı, onların yerine de başka illerden Arap ya da Kürtlerden atama yapıyorlardı. Irak'ın güneyinden tayin edilen Araplara fazladan para ve oturabilecekleri ev veriliyordu. Tabii ki amaç Kerkük'teki Türkmen sayısını azaltmak ve Araplaştırmaktı.

kilatlanmalar başladı. İş adamları, gençler... Her yapı ayrı ayrı teşkilatlandı. Ama bu da rejim için bir tehdit teşkil etti tabii, BAAS rejimi için. Bu sefer başladılar tek tek kanaat önderlerimizi almaya. İşte benim babam da o liderlerden biriydi. 1969 başında bir gün babamı aldı, götürdüler. Kendisinden üç ay haber alamadık. Sonradan öğrendik ki babamı bü-

uyguladı. Çok iyi insanlarımız idam edildi. Hatırlıyorum, 1980 yılında bir gün henüz lise öğrencisi olan 18 genci topladılar, bir hafta sonra da her eve bir cenaze geldi. Sebep? *"Bunlar neden BAAS'çı değil?"* İran- Irak savaşı yeni başlamıştı. Camiye gideni Humeyni gibi sayıyorlardı.

...

Yıkılmadan önce Kerkük Kalesi, 1977

Dayımın oğlu ile aynı yaştayız, beraber büyüdük. Hayatım hep onunla geçti. Allah rahmet etsin, birlikte yıllarca avukatlık yaptık. Hukuku birlikte bitirdik. O avukatlık yaptı, sonra Kerkük'teki Gümrük Bakanlığı Müdürlüğünde çalışmaya başladı. Bir gün Tuz'daki evine geldi. Sabah oğlu Turan'la birlikte çıkıp bakkaldan bir şey almaya gitmişler. İşte orada da yakalanmışlar. Onu pijamasıyla yakalayıp götürmüşler. Gidiş o gidiş... Maalesef ben onun idam haberini, buraya geldikten iki hafta sonra aldım. Buna benzer o kadar çok hikâye var ki... Yalnızca benim geniş ailemden kaç kişinin canına kıydılar. Tıpkı dayımın oğlu gibi, amcamın çocuklarından da sekizini böyle idam ettiler. Hepsi evlerinden alındı ve *"Türkiye'nin casusu"* ithamıyla götürüldü ve idam edildi. Onlar için Türk olmamız korkunç bir suç! Bizim her birimiz, onların gözünde birer casusuz. Oturup konuşuyoruz, diyoruz ki *"Kardeşim bizim Türkiye ile kültürel bağımız olabilir ve bu çok da normal. Sosyal, kültürel bağımız olmasın mı? Sizin de her Arap gibi Arap ülkeleriyle bağınız var ve bu da normal"*. Ama ne konuşursan konuş, konuşma sonunda hep *"Sen Türk casususun!"* suçlamasına varıyor. Dayımın oğlu gibi şehit edilenlerin hemen hepsi aynı *"suçla"* yargılandı ve aynı gerekçeyle idam edildi.

yük siyasilerin tutuklu bulunduğu bir yere götürmüşler. Üç ay geçtikten sonra bırakıldı ama bırakırken *"Seni tekrar gelip alacağız"* demişler. Nitekim öyle de oldu. Bir süre sonra gelip babamı tekrar tutukladılar ve bu sefer hiç alakası olmayan bir olaya adını karıştırıp onu suçladılar.

ŞEVKİ ÇAYIR

BAAS *"yeniden diriliş"* demektir, Araplığın dirilişi. Referans aldıkları dönem 1960 yıllardır. Mişel Eflak adlı Suriyeli biri vardı, BAAS'ı asıl kuran odur. Eflak yıllarca Fransa'da okudu, kendisi de zaten Suriyeli bir Hristiyan'dır. Eflak, BAAS'ı kurdu. Bunlar zamanla Irak'ta da güçlendiler. Saddam gelince bu partiyi daha da güçlendirmek için müthiş baskılar

...

Bir grup arkadaşımız yakalandı. Hatırlıyorum, dediler ki *"Siz devletin aleyhinde çalışıyorsunuz!"*. Dediler ki *"Ya biz bir şey yapmıyoruz"*. Hani hiçbir delil filan da yok. Arkadaşların sayısı 21. Hepsini mahkemeye aldılar. O zaman Devrim adıyla bir mahkeme kurulmuştu. Mahkemede en son hâkim diyor ki *"Son sözleriniz nedir?"*. Dediler ki *"Biz suçsuzuz, beraatımızı istiyoruz"*. Hâkim de dedi ki *"Birden sekize kadar idam! Tamam, siz çıkın dışarı. 8'den 15'e kadar 25 yıl müebbet! Siz de çıkın dışarı. 16'dan 21'e kadar da 20 yıl hapis! Şimdi, hepiniz defolun dışarı!"*. Ka-

rar bu şekilde açıklandı. Düşünün artık bizde nasıl mahkemeler vardı.

Amerikalılar geldikten sonra Ebu Gureyb Cezaevinin dosyalarını görme imkânımız oldu. Dosyaları inceledikten sonra -ki sanırım o dosyalar şu an Genelkurmay arşivindedir- bir bilgiye erişmiş olduk: Irak'ta yani BAAS geldikten sonra, 2003 yılına kadar aşağı yukarı 16.000 Türkmen idam edilmiş! Bu korkunç bir rakam! Ama olan biteni, kimsenin ruhu bile duymuyor.

...

1960'lı yıllarda bir grup, o dönemin lideri olan Abdülkerim Kasım'a saldırıda bulundu. Kasım o saldırıda yaralandı ama ölmedi. Saldırganların arasında Saddam da bulunuyordu. Saldırı başarısızlıkla sonuçlanınca Saddam oradan kaçıp Suriye'ye geçti. Suriye'den de Mısır'a. Yıllarca orada kaldıktan sonra BAAS'çı ekip bu sefer başarılı oldu ve 1968 yılında ihtilal ile iktidara geldi. BAAS ekibi iktidara gelince Saddam da Mısır'dan Irak'a döndü. BAAS'ın Cumhurbaşkanı o zaman biraz fazla şeydi yani bir mafya gibi hareket ediyordu. Gençlerle birlikteyken elinde silahla dolaşır, istediğini öldürürdü. Böyle bir tipti. Cumhurbaşkanı yardımcısı da Saddam oldu. Gerçi her ne kadar Cumhurbaşkanı Hasan el-Bekir'se de arkadan devleti Saddam idare ediyordu. Böyle böyle devam etti ama 79 yılına gelince bu sefer o bile kalmadı. Saddam, el-Bekir'e

Kalede Türk çocukları, Kerkük

1960

İstanbul Futbol Takımı / Kerkük

Soldan sağa ayakta:

Mehmet Ali Birader (Dr.), Halil Yağmuroğlu (Diş Hekimi), Ziya Salihi (Müh.), Ömer Nakip (Av.),
Yılmaz Ali Özkan (Tarihçi), Hüsamettin Köprülü (Mimar), Nevzat Bahattin (Dr.), Yıldırım Ahmet Yılmaz (Diş. Hekimi).

Soldan sağa çömelenler:

Ümit Musa Akçay (Dr.), Mehmet Beyatlı (Diş Hekimi), Kani Nakip (Dr.), Mahir Salihi (Müh.) ve Mustafa Peri (elek. Müh.)

O'LAR

Kerkük Kızılay (Hilâl-i Ahmer) sahnesinde bir konser. BAAS rejimi tarafından kapatılan kurum bir yardımlaşma teşkilatı olduğu gibi aynı zamanda bir kültür merkeziydi.

Korya yakasındaki bir ilkokulun hocalarından bazıları:
(Soldan sağa ayakta) Sadi Çaycı, ?, Gazi Nakip, Nevzat Hürmüzlü, ?, ?,
Suat Akkoyunlu, Nihat Akkoyunlu, ?, ?, Halil Hasani

Kerkük Korya Cirit Meydanı'nın sonundaki
Beşiktaş Futbol Takımının Merkezi

Musul
Ocağının
açılışı

dedi ki “Çekil”. O da “Tamam” deyince Saddam bunu yeterli bulmadı. Ona “Televizyona çıkıp bir konuşma yapacaksın ve ‘Saddam benim kardeşim, zaten her şeyi o idare ediyor. Ben de biraz rahatsızım. Bundan sonra benim yerime o devam edeceksin’ diyeceksin.” dedi. Bunu dedirtti ve cumhurbaşkanlık koltuğuna geçti. İşte, cumhurbaşkanı olunca ilk icraatı İran savaşı oldu. O savaş tam 8 yıl sürdü. O yıllarda da kimler, nasıl öldürüldü. Nasıl idamlar... Allah bilir o yılları. Zaten ondan sonrasında da o 16 bin idam gerçekleştirildi.

CUMHUR KERKÜKLÜ

BAAS Partisi ikinci defa iktidara geldiğinde Kürtlere karşı, 21 Ocak 1970’te Irak Türklerine bazı kültürel haklar tanındı. Buna göre Türkmen okulları açıldı ama işte, nasıl... Atasözlerimizde denildi gibi: “Bir yandan yağla yağalar, bir yandan da sarımsakla dağlar”. Yani bir yandan Türklerle kültürel haklar veriyor, diğer yandan da Yaşar ve Yavuz gibi Türk

isimlerinin kullanılmasını yasaklıyor. Çocuklara Türkçe isim vermek, Türkçe bir pankart açmak veya Türkçe bir gazete okumak bile yasaklandı. Türk kamyon şoförleri buradan geçerken onlardan Hürriyet, Milliyet veya başka gazete ve dergileri getirmelerini beklerdik. Sanki büyük bir hediye gelmiş gibi bu gazeteleri alıp okurduk ama hep gizli yerlerde saklardık. Bize bunu bile yasak ettiler. Türk hacıları önceden Kerkük’e geldiklerinde Kerkük kalesindeki Danyal, Huneyn ve Üzeyir peygamberler ile Osmanlı subaylarının

mezarlarını ziyaret ederdi. Kerkük kalesinde hâlâ yüksek rütbeli Osmanlı subaylarının mezarları duruyor. Biz Kale halkı olarak hacılardan her ev 7 veya 8 kişiyi, 2 veya 3 gün ağırlardık. Sanki uzaydan gelmiş bir Türk kardeşimiz gibi öyle bakakalırdık. Hükmümet bunu bile bize çok gördü ve bir kararla Türk hacıların Kerkük’e girmelerini yasakladı. Türk hacıların Musul, Erbil, Kerkük güzergâhını; Musul, Beyci, Tikrit, Samarra, Bağdat ve Suudi Arabistan olarak değiştirdi.

HASAN MUSTAFA RESUL

İşkence zordur... Bizi sorgulanırken her zaman işkence söz konusu olurdu. Bize “Neden BAAS Partisine katılmadınız? Ne umuyorsunuz? Türkiye’nin Kerkük’e, Irak’a gelmesini mi bekliyorsunuz? Niye Arapları sevmiyorsunuz?” gibi sorular sorarlardı. Aslında böyle bir şey yok ama buna inanıyorlar. Biliyorlar biz Türkiye’yi, Türkmen’i severiz ve doğrudur, biz BAAS Partisini sevmiyoruz.

Önce 1971 yılında okulları kapattılar. Sonra askeri-yeden Türkmenleri uzaklaştırdılar. Orduya Türkmen alınmaz oldu. Ondan sonra hayatın her alanında zorlukları dayattılar. Türkmen adına bir aracın devri yapılamıyor, bir evin tapusu alınamıyordu. Sonra Türkmen öğretmenleri ve memurları başka illere tayin edilmeye başladı, onların yerine de başka illerden Arap ya da Kürtlerden atama yapıyorlardı. Irak'ın güneyinden tayin edilen Araplara fazladan para ve oturabilecekleri ev veriliyordu. Tabii ki amaç Kerkük'teki Türkmen sayısını azaltmak ve Araplaştırmaktı.

Okullarda, dairelerde, memurlar arasında Türkçe konuşmak yasaktı. Kürtlere bu kadar baskı yoktu. Yalnızca Türkçeye karşıydılar. Diyelim ki Kürt 20 sene hüküm yedi, o 1-2 sene yatar, sonra serbest bırakılırdı. Ama bir Türk 20 sene hüküm yediğinde, 20 seneyi bitirmeden çıkamazdı.

ŞÜKRAN ABBOŞ

Şimdi yüz senelik yaşanan olaylara kısa bir göz atarsak bu projenin ne kadar kirli veya yıkıcı olduğunu kolaylıkla

fark ederiz. Devlet bütün Türkmenlerin arazilerine “kamu projesi” bahanesiyle el koydu ve projelerini Türkmenlerin arazilerinde planladı. Türkmenler bu süreçte çok sayıda malını, mülkünü, varlığını kaybetti. Devlette çalışan memurlarının bir kısmı

görevden alındı, bir kısmı ise batıya ya da güneye sürüldü. Esnafın, çalışanların ruhsat ve izinlerini engelledi yahut iptal etti. Bu da yetmedi milliyet düzenleme kanunu çıkarıldı ki buna göre “Bir Türkmen kendi malını başkasına satmakta özgürdür ama başkasının malını almak için milliyetini değiştirmek zorundadır.” denildi. Yani Türkmen malını satabilecek ama yeni bir mal sahibi olamayacak. Tabii burada amaçlanan Türkmenlerin ekonomik gücünü kırmak ve onları toplumda marjinalize ederek küçümsemek. Bunun için her türlü siyaseti yaptılar. Saçma sapan kanun düzenlemeleri yapıldı. Mesela bir Türkmen idam edilir ya da hapis cezasına çarptırılırsa veya herhangi bir sebepten başka bir ülkeye sığınır, o kişinin dördüncü dereceden akrabaları veya yakınları bile başka illere

Osmanlı
Kışlası,
Kerkük
1978

sürülerek cezalandırılabilirdi. Ne diyeyim daha... Araziler istimlak edilmesi de yetmedi, sonra el konulan araziler ülkenin güneyinden getirilen Araplara hibe edildi. Üstelik yerleşebilmeleri kolaylaşsın diye bir de hepsi mâli olarak desteklendi.

**BAAS uyanış
demektir, Arap
uyanışı, Araplığın
tekrar canlanması.
Liderlerimiz BAAS
döneminde idam
edildiler. Birçok
insanımız muhtelif
yerlere süröldü.
Arazilerimiz
ellerimizden alındı ve
Araplara verildi. Bu
durum ta 2003'e kadar
devam etti.**

Ben petrol şirketinde çalıştım. Tabii bize orada özel bir baskı vardı. Ben Kerkük'ten biriyle evliyim. Bu evliliğin, bu tercihin bedelini her aşamada ödettiller bana. Mesela ben kendi kazancımla bir arsa almak istedim ama mahkeme bunu engelledi. "Yasaktır, alamazsın." denildi. Bu sebepten iki kere Vali Bey ile görüşmek istedim, her ikisinde de bana "hayır" denildi. "Emir büyük yerden, Bağdat'tan." denildi. Kendi şehrimde, kendi kazandığımla bir yer edinemedim.

...

Biz Kerkük'te ortaokula gittiğimiz yıllarda yabancı görmezdik. Şehirde ne Arap ne de Kürt yoktu. Düşünebiliyor musun? Bugün gördüğünüz Kerkük'te... Hocamız bize derdi ki "Sorulara cevap verdiğiniz zaman Arapça bilmiyorsanız, parantez açın ve Türkçe yazın". Tabii bugünkü alfabe ile değil, eski Türkçe ile. Şimdi şehir ne hale geldi... Bildiğiniz işgâl altında gibi.

...

Sebepsiz, gelişigüzel tutuklamalar çoktu. İş öyle bir aşamaya geldi ki iftira ile

adam harcanmaya başlandı. Mesela bizim bir arkadaşımız vardı. Allah rahmet eylesin, kendisi Türkiye'den mezun bir inşaat mühendisiydi. O zamanlar her sene Türkiye'den bir film gelir, Kerkük'te bir sinemada oynatılırdı. Yine bir gün film izlerken o

sinemada bir bomba patladı. Ben de sinemadayım. Bomba nereden geldi, nasıl oldu derken, arkadaşlara dediler ki "Bu bomba senin işin!". Oysa görgü tanıkları bile var. Devlet gelmiş yukarıdan, ikinci kattan atmış dinamiti. O patlamada bir çocuk da ağır yaralandı. Patlamanın ardından o çocuğu hastaneye götüren de arkadaşım. Ne yaptılar dersiniz? Arkadaşı önce tutukladılar, sonra bir oldubittiye getirip idam ettiler.

Arap milliyetçileri 1963'te Abdüsselam Arif ile birlikte iktidara geldi. Onu öldürdüler. Helikopterini vurup, indirdiler. Sonra yerine kardeşi getirildi. Onu da indirdiler. Ondan sonra da Ahmed Hasan el-Bekir geldi. O da 1979 yılına kadar devam etti. 79 yılında onun yerine Saddam Hüseyin geldi. Daha doğrusu Saddam selefi olan Ahmed Hasan el-Bekir'i indirdi. İktidarı ele geçirdikten sonra yani tüm

yetkiyi eline aldıktan sonra bizim için yeni ve çok zorlu bir süreç başladı. Önce idamlar geldi. Bizim liderlerimiz olan Abdullah Abdurrahman, Necdet Koçak, Rıza Demirci ve Adil Şerif'i idam ettirdi.

Sonra hükümler art arda geldi. Çok sayıda insanımızın idamı, 20 seneden aşağı olmayan hapisler... Her an, her yerde ve sürekli. Bu işler ta Birinci Körfez Savaşı'na kadar devam etti. Saddam'ın planı neydi? Bir kere Türkmenleri Kerkük'ten çıkarmak

Sovyetler Birliği Başbakanı Alexei Kosygin (solda) ve Ahmed Hasan el-Bekir Irak-Sovyet Dostluk ve İş birliği Antlaşması'nı imzalarken, 1972

rip, güneye yerleştirmek. Güney şehirlerinde çokça yerleşim alanı açıldı, binalar yapıldı, sorulmadan Türkmenlerin o evlere yerleşimi planlandı. Hazırlık büyük, geniş çaplıydı. Kerkük'ün Türk kimliği, Türkmen kimliği silinsin isteniyordu. Kerkük bir Arap şehri olsun. Neden? Çünkü işte orası zengindir, petrol var. Tabii bu plan İran-İrak savaşı çıkınca biraz akamete uğradı. Savaş nedeniyle kurulan planlar ertelenmek zorunda kaldı.

ERŞAT HÜRMÜZLÜ

1968'de ikinci BAAS dönemi başladı. 1963'teki birinci dönemdi; ikincisi de 1968'de geldi. O zaman BAAS'çılar hükümeti tamamen ellerine aldılar. Alır almaz da bu sefer eski yanlışlıkları yapmama ilkesiyle sorun çıkaracak herkesi saf dışı etmeye başladılar. Tek hâkim, tek tabancaydılar. Irak Türklerine yönelik mezalimler de o zaman başladı.

— BAAS ne demek?

— BAAS uyanış demektir, Arap uyanışı. Araplığın tekrar canlanması.

— BAAS'ın Irak Türklerine yönelik politikası nasıldı?

— 1970'te birtakım kültürel haklar tanındı. Ama ne-

den? Tanındılar çünkü azınlıklara yönelik Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin kararı söz konusuydu. Onu Irak hükümeti de onaylamıştı. O zaman mecliste Devrim Komuta Konseyi hem yasama

hem de yürütme organıydı. İşte onlar 24 Ocak'ta Irak Türkmenlerine kültürel hakları verdiler ama sonra baktılar ki hadise hemen kontrollelerinden çıkma eğilimi gösteriyor. Bu kararlarla birlikte Kerkük'teki 120 okuldan 113'ü tedrisatı Türkçe

yapmayı kabul etti. Bundan dolayı tanınan hak bir tehlike olarak kabul edildi ve çok kısa sonra Türkçe eğitim dili olmaktan çıkarıldı. Hemen peşine tutuklamalar başladı. Mesela 24 Ocak 1971 yılında bir Kerkük gecesi tertip edildi. O geceye de Türkmen Kardeşlik Ocağı başkanı, rahmetli şehidimiz Abdullah Abdurrahman davet edildi. Tabii onun gelmesi büyük hüsnü kabul görünce bu durum BAAS'çıların dikkatini çekti. Ardından yine tutuklamalar oldu. Sonra süreci kendileri açısından hızlandırmak adına idamlara başladılar. En son biliyorsunuz, liderlerimiz 1980'de idam edildiler. Liderlerimiz tasfiye edildi. Birçok insanımız muhtelif yerlere sürüldü. Arazilerimiz ellerimizden alındı ve Araplara verildi. Bu durum ta 2003'e kadar devam etti.

Ahmed
Hasan
el-Bekir ve
Saddam
Hüseyin,
1978

5

SADDAM DÖNEMİ (1979-2003)

AYDIN KERKÜK

Saddam'ın Türkmenler için söylediği şeydi: *"Ben Türkmenleri iyi tanırım. Yiğit ve çalışkandır! Vatana bağlıdır ama ben onları sevmem! Hiç sevmem!"*. Saddam sevmedi bizi. Çıkardığı kararlar, çıkardığı kanunlar, yayınlanan belgeler... Bugün artık her şey elimizde mevcut. O Kerkük'ün adını değiştirdi, bölgelerimizin adını değiştirdi, okullarımızı kapattı, kendi adımıza bir evin tapusunu bile aldırmadı. O varken hiçbir şey satın alamazdık. Adımıza kadar değiştirmek istedi. Kabul etmezlerdi, Türkçe bir ad istemiyordu. Saddam böyleydi ama maalesef bugün de bunları uygulayanlar var, onun yolunda yürüyenler var.

...

Iraklı olmak bir vatana bağlı olmaktır. Iraklı olmak bir Türkmen için vatana bağlılıktır. Türkmenler vatanını seven bir millettir. Biz tarihte de vatanseverliğimizi ispat etmiş bir milletiz. Türkmenler her zaman askerliğini yapmış, vatana bağlı kalmışlardır.

Evet, Türkmenler hep verici oldular ama haklarını alamadılar. Mesela Irak-İran savaşında Saddam için sekiz yıl savaşmış, askerlik yapmış ve vatanını korumuş binlerce Türkmen gencinin durumu... Sen ondan savaşmasını istemişsin, savaşmış ama savaştan sonra sıra hak hukuka gelince ona hiçbir şey vermemişsin.

Türkmenler görevlerine bağlıdır. Bir Türkmen memuru, diğer memurlardan çok farklıdır. Zamanında Kerkük, memurların yatağı olarak kabul edilirdi. Irak hükümeti iyi bir memur istediği zaman, onu Kerkük'ten alırdı. Kerkük'teki banka müdürlerinin tümü Türkmen'di. Çünkü Türkmenler dürüst insanlardı. Emanete sahip çıkan insanlardı. En iyi, en önemli dairelerin müdürü Türkmen olurdu. Eğer yeni bir daire açılmak istenirse onun başına bir Türkmen'i getirirlerdi ki sistem doğru düzgün kurulsun. Bunlar, Irak devleti için bilenen şeylerdir. Bizim zamanımızda askeriyede yüksek rütbeli isimlerimiz vardı. Irak ordusunu kuranlar Türklerdir. Ama işte zamanla onları yerlerinden edip, onla-

rın yerine diğerlerini getirmeye başladılar. Türkleri önemli vazifelerden alıp, diğerlerini yerleştirdiler.

BURHAN TAYYİP TAHA

Ben 1968'de polis teşkilatına girdim ve 2012'ye kadar çalıştım. Görev sürem 35 yılı Saddam döneminde geçti. Emniyetin her biriminde yer aldım. Saddam'ın görevinde de bulundum. Tabii o zaman polis teşkilatı şimdiye göre daha güçlüydü çünkü bir tek parti hâkimiyeti vardı. Her şey BAAS Partisinin kontrolü

dı. Bizim dairede Türkmence konuşmamıza izin verilmezdi. Hiçbir dairede Türkmence konuşulamazdı. Hatta yeni doğan çocuğunuza Aydın, Orhan, Turhan gibi bir isim koyamazdınız. Kendi adınıza bir ev alamazdınız. Hizmet veya ziraat amaçlı büyük araç da alamazdınız. Ticari taşıtlardan kamyon, tır alamazdınız. İlla almanız gerekiyor, o zaman bir Arap adına kaydettirmeniz gerekirdi. Saddam'ın teşkilatı çok güçlüydü. Her sokakta, her mahallede adamı vardı. Partinin karargâhı her yerdeydi ve her yer kontrol altındaydı.

HAŞİM SALİHİ

1986-87 yıllarında Türkiye'ye gittim. Orada bir süre kaldım. O zaman Saddam bir af çıkardı ve ben de Kerkük'e döndüm. Ama sonra çok ağır baskı ve birilerinin adını vermem için işkence de gördüm ama kimse adını vermedim. Benim abim Kurtuluş Ordusunun koruyucularından birisiydi. Kurtuluş Ordusu, o zamanın gizli bir teşkilattı. O günler abim de çok işkencelere maruz kaldı ama o da hiç kimsenin adını vermedi. Kız kardeşimin ise bacağını kırdılar. Bir kız olarak o da çok işkence gördü. Aslında bu genel bir durumdu. Yirmili yaşlarda olan gençliğin genel sorunuydu.

Saddam döneminde şehitlik 1 dakika sürüyordu ama hesabı yine de kapanmıyordu.

Şehidin ailesine de her türlü baskı uygulanırdı. Öyle ki insanlar, o aileden bir evlilik yapmaya bile korkardı. Onlara ne kız verilir ne de onlardan kız alınırdı. Herkes kendini uzak durmak zorunda hissedirdi. Millet şehidini evine götüremezdi. Ne yapacaksa mezarlıkta yapardı. Taziye yapılamazdı. Kurşuna dizilerek şehit edilen insanların ailelerinden o kurşunların parası istenirdi. Biz böyle mücadeleler verdik, direndik. Hiç de pişman değiliz. Türk olmak

Saddam Hüseyin,
1937 Tikrit - 2006 Bağdat

altındaydı. Her konu parti direktifiyle yapılırdı, tüm kararlar parti emriyle çıkardı. Polis teşkilatı İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Orada da üst düzey çalışanların tümü partiliydi, bundan dolayı icraatlar daha sistemli, daha düzenli yürütülürdü.

...

Saddam zamanında Türkmencilere yönelik baskı var-

en güzel görevdir, biz de bunu yaptık. Biz hiçbir zaman yapılanlara boyun eğmedik.

Allah kaderimizi böyle yazmış. Biz mazlum olduk ama zalim olmadık. Türkmenler her zaman mağdur olmuştur. Bu da bizim kismetimiz, bizler de bunu böyle kabul ettik. Memleketimize sahibiz, memleketimizi seviyoruz. Biz hiçbir zaman Irak'a kötülük yapmadık, yapmayacağız. Türkmenlerin eline hiçbir zaman kirli kan bulaşmadı.

...

— İneyet Ramazan Kümbetli hakkında ne söylersiniz?

— O çok merhametli, yürekli bir çocuktur. Ona IT-C'de komutanlık görevi verilmişti. Kuzeyin güçleri Irak'tan çıkarken, İneyet bayrak direğine tırmanıp bayrak asıyor, bunu gören PKK'lılar da ona kurşun sıkarak kalbinden ve başından vuruyor.

— İndirdiği PKK'nın bayrağı mıydı?

— Hayır, kuzeyin bayrağı. İneyet o bayrağı indirip, yerine Irak bayrağını astı ama bunu sindiremeyen PKK'lılar onu şehit etti.

FEYZULLAH SARIKAHYA

— Eski rejim döneminde Türklere nasıl davranırlardı?

— Eski rejim döneminde güney vilayetlerinden insanları buraya, Kerkük'e getirip demografik yapıyı değiştirmek istediler. Getirilenlerin tümüne ev ve iş yeri verdiler. Tisin bölgesindeki evlerin tümü bizimdi, hepsini elimizden alıp onlara verdiler.

— Eski rejim yok artık.

— Evet, eski rejim yok ama politikası devam ediyor. O kararlar hâlen yürürlükte.

— Eski rejim ne yaptı ve şimdi ne devam ediyor?

— Eski rejim döneminde dairelerde ya da okullarda Türkmence konuşmak yasaktı. Yeni doğarlara Türkçe isim verilemezdi. Çok zulümler oldu...

— 2003'ten sonra ise eski dönemde yapılanlar muhafaza edildi. Mesela alınan arazilerimiz geri verilmeyi, o gündem hâlâ beklemede. Bizim yaşadığımız bölgeler imar edilmiyor. İnsanımız devlette karar merkezlerine tayin edilmiyor. Devlette bizim gençlerimize asla yer yok, oysa binlerce gencimiz işsiz ve tayin bekliyor. Yani kötü durumdayız. Ancak biz yine de dimdik duruyoruz! İnşallah elimizden geleni yapacağız, elimizden geldiği kadar mücadeleye devam edeceğiz.

— Saddam döneminde Türkler asimile olsaydı çözüm olur muydu?

— Onun döneminde Kürtler devlet edildi. Onlara 3 vilayet verildi, daha ne olsun? 3 vilayet verildi: Erbil, Süleymaniye ve Duhok. Ama Türklere hiçbir şey verilmeyi, aksine Türkmen'in elinde olan da alındı. Ticaret yaptırılmadı, müteahhitlik yaptırılmadı. O gün de yaptırılmamıştı, bugün de durum hâlâ aynıdır.

— Iraklı olmak ne demek?

— Tabii ki biz Iraklıyız yani toprağımız burada. Irak neden ayırım yapar? Türkmen'i neden Arap'tan, Kürt'ten ayırır? Bu vatan için biz de çok şehit verdik, bu vatan için biz de çok yorulduk. Ama biz de itibar istiyoruz, buralı hissettirilmek istiyoruz.

— Kerkük'te yerleşim planı nasıldı? Türkler nereden ikamet ederdi?

— Türkmenler kale içinde otururlardı ama şehrin çevresi, köyleri, şehre bağlı beldelerin hepsi Türkmen'di. Kale demek Kerkük demektir. Kerkük'ün merkezi, kendisi... Kerkük bir Türkmen şehriydi. Bu delillidir. Mesela mezarlıklar... Hepsi Türkmen'dir. Ne kadar çarşı, dükkân, hamam varsa hepsi Türkmenlerindi. Kerkük vilayetine bağlı arazilerin %90'ı Türkmenlere aitti. Köylerin tamamı Türkmen'di.

NECAT KEVSEROĞLU

Biliyorsunuz ki bu baskılardan sonra Irak hükümeti BAAS rejimi baskısını sürdürdü. 1980'lerden sonra 8 yıl uzun bir savaş olan Irak-İran savaşı sırasında tüm bizim gençlerimizi 18-45 yaş arasında olan Türkmenleri bilerek ön hatlara, ön müdafaala-

nında üst düzey subaylarımız bulunmaktaydı. Örneğin Yalçın Beyler, Remzi Beyler Irak ordusunun büyük rütbeli subayları oldukları için, tümü çağrılararak türlü bahanelerle idam edilmişlerdir. Taziye-leri de yasaklanmıştır. Ailelerinden öldürüldükleri mermilerin parasını bile almışlardır.

ŞEVKİ ÇAYIR

BAAS Partili olmadığım için evimi elimden aldılar. Tutuklama emriyle evime gelmişler, beni bulamayınca bu sefer de evimi almışlar. Evimi Emniyet Genel Müdürlüğü adına kaydettiler. Birkaç sene sonra da satışa çıkardılar. Satışa çıktıktan sonra annem gidip satışta tek alıcı kişi oldu çünkü Tuz'da herkes birbirini tanır. Bu yüzden benim evimi alacak kim-

Saddam Hüseyin ve Irak'ın Devlet Başkanı Ahmed Hasan el-Bekir, Bağdat'ta düzenlenen Arap Birliği zirvesinde Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad ile birlikte, Kasım 1978

ra gönderildikleri... Kimisi asker, kimisi subay olarak orada çok büyük şehidimiz oldu. Binlerce kayıp verdik. En gözde insanlarımız şehit oldu. Bunun ya-

se yok. Yani böyle bir şey yaptılar, bunu yaşadık. Tuzhurmatu çok büyük acılar yaşadı. Saddam Hüseyin 1979'un sonlarına yakın Cumhurbaşkanı ol-

duktan sonra büyük baskılara maruz kaldık. Gerçi ondan önce de durum farksızdı. Mesela 1975 yılında Tuzhurmatu'nun birçok yerini kapsayan büyük bir istimlak kararı çıkarıldı. Öyle ki bir kararla 5 ada birden istimlak edildi. Tapu dairesine gittiğimde baktım ki evlerimiz dâhil bütün tarım arazilerimiz bu kararın içine alınmış. Bir dönümü 2 buçuk dinardan değer biçilmiş. Derhal itiraz edip, kararın düzeltilmesi için çok çaba gösterdik ama millet korkuyordu. Bir metin yazdım, kimi ikna edebildimse imza aldım. Bu dilekçeyi ta Bağdat'a ilettik. Dedik ki *"Bize büyük bir haksızlık yapıyorsunuz. Sizin belki buradaki hadiselerden haberiniz olmamıştır. Burada hiç de iyi niyetli olmayan insanlar sizin adınıza bunları yapıyor"*. Buna benzer çok sayıda dilekçe yazdık, yalnızca bir tanesine dönüş oldu, onda da *"Size döneceğiz."* yazıyordu. Tahmin edeceğimiz üzere hiçbir şey değişmedi.

telefonu takipte olduğundan, görüşeceğimiz zaman annem babam komşunun evine gider, oradan konuşurduk. Eve her gün Kerkük istihbaratı geliyor, her defasında *"Oğlun nerede?"* diye soruyorlardı. O zaman bizimkilerden benim Türkiye'de olduğuma dair bir delil istediler. *"Bir telgraf olabilir."* demişler, ben de telgraf gönderdim. O zamanın istihbaratı çok güçlüydü.

FATİH TÜRKCAN

Türkmenlere yönelik Araplaştırma politikaları 1974 itibariyle şiddetlendi. Herkesten BAAS Partisine girmesi bekleniyordu. Ben o sürecin devamında, Irak-İran savaşı başlamadan evvel terk ettim Irak'ı.

O vakit bizim arkadaşlar yakalandı ve bizim liderlerimiz idam edildi. Üzerimizde çok büyük bir baskı vardı. Davanın içinde kim varsa takipteydi ve herkes birer birer içeri alınıyordu. Arkadaşlarımızın çoğu yakalandı ve idam edildi. İşkence herkes içindi. Teyzemin çocukları ve abim de yakalandı. Ben kaçmaya mecbur kaldım. Kalsaydım aynı akıbet benim için de geçerli olacaktı.

Ben dışarıdayken evle haberleşmezdik. Bizim evin

EMİN MUHAMMED ABDURRAHMAN

Mişel Eflak ve Saddam Hüseyin

— Dava dediğiniz nedir?

— Bizim inancımız... Biz milletimizi seviyoruz. Bakin size yaşadığımız bir hadiseyi anlatayım: Amcam tutuklanınca ablam dedi ki *"Ben Saddam'a gideceğim"*. Vazgeçmesi için yalvardık, öldürüleceğini düşünüp çok ağladık ama olmadı, vazgeçiremedik. Saddam o dönem Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ydı. Numarası vardı bizde, kendisine ulaşabildi. Saddam görüşme talebini kabul edince, emniyetten gelip ablamı alıp götürdüler. Saddam demiş ki *"Senin sorunun ne?"*. Ablam da *"Benim bir sorunum yok ama siz amcamı tutuklamışsınız. Bunca zamandır nerede olduğunu bile öğrenemedik. Emniyete gidiyo-*

ruz, yok diyorlar; polise gidiyoruz, yok diyorlar; istihbarata gidiyoruz, yok diyorlar. Allah aşkına, bu adam nerede?”. Saddam “Senin amcan kim?” diye sormuş, ablam da “Albay Abdullah” demiş. Saddam bunu duyunca “O bir Türk casusu!” diye bağırınca,

Saddam Hüseyin, BAAS Partisi üst yönetimiyle toplantı halinde, 1980'ler.

ablam bu sefer “Biz Türk’üz, siz neden Arapları seviyorsanız, biz de Türkiye’yi seviyoruz” demiş. Ama Saddam bu sefer “Kadın olmasaydın senin dilini keserdim!” demiş ve ablamı tutup sürükleyerek dışarı çıkarttırmış. Sonra da arabayla Bağdat’ta bir yerde caddeye atmışlar. Tabii iş Bağdat’ta kapanmadı. Döndükten sonra bu sefer her gün emniyetten gelmeye başladılar. Her defasında sorguya alınıyor, Saddam’la görüşmesinin detayları soruluyordu. “Ne dedin, neden demedin, niye gittin?...”. Ablam amcasının akıbetini, durumunu öğrenmek istemişti. Bu isteği sonu oldu. Maalesef o süreçte kanser oldu ve o hastalıktan dolayı vefat etti.

Bir şey daha anlatayım: Emekli olmuştum... Pazar da dükkânım vardı. O gün de Türkiye’nin bir futbol maçı var ve maçı Türkiye kazanmış. Pazar esnafı, öğretmenler vesaire gelip dediler ki “Emekli oldun, bize bir şey ısmarla artık”. Ben de herkese şerbet

dağıttım. Ne oldu dersiniz? Ertesi gün emniyetten gelip beni çağırdıklarını söylediler. O gece sabaha kadar uyuyamadım. Sabah 9’da gittim, 12’ye kadar beklettiler. Sonra çağırıp sordular: “Sen dün şerbet dağıtmışsın. Türkiye maçı kazandığı için mi? Sen

Turancı mısın?”. “Ben emekli oldum, belgelerim de bunlar. Arkadaşlar bir şey ısmarlamamı isteyince hepsine şerbet ikram ettim” dedim. Çok tuttular, en sonunda “Bir daha böyle bir şey yaparsan, başına ne gelir bilemezsin!” diyerek saldılar beni. Biz 1979’dan 2003’e kadar hep böyle korkularla yaşadık.

FAİKA ABDURRAHMAN

Babam çok iyi bir babaydı. Bizim yüreğimize Türkmen sevgisini o ekmiştir. Bize her zaman derdi

ki “Milletinizi sevin, milletinize ihanet etmeyin”. Onu evden alıp götürdüklerinde dedim ki “Baba korkuyorum! Bir daha geri dönmeme ihtimalinden korkuyorum!”, o da bana “Korkma kızım! Sen annene göz kulak ol, kardeşlerine dikkat et. Onlara sahip çık. Ben zaten geri dönmeyeceğim”. Yanında kitap ve birtakım evraklar vardı. Kütüphanesi için bana dedi ki “Kızım onların hepsini götür ve arka bahçede yak. Hiç birini evde bırakma, tümünü yok et. Ben gittikten sonra muhakkak muhaberat gelir, evde arama yaparlar”. Bunları konuştuktan sonra bir hafta kadar süre geçti geçmedi, geldiler. Kütüphanesindeki eşyaların hepsini götürdüler. Babamın ruhsatlı bir tabancası vardı, ona da el koydular. Annem hasta oldu ve çok geçmeden durumu ağırlaştı. Babam Ebu Gureyb Hapishanesine götürüldü. Orada onu çok dövdüler ama o hiçbir şey itiraf etmedi. Sonra gelip annemi de götürdüler ve korkuttular. Sordukları sorular şöyleymiş: “Eşinin yanına kim

gelip giderdi? Arkadaşları kimlerdi? Annem de demiş ki *“Ben geleni gideni bilmem. Onlar gelir, misafir odasında oturlardı. Ben onların yanına asla çıkmam”*. Annemi ellerinden zor kurtardık. Kurtardık ama sonra sağlığı hemen kötüleşti. Bağdat’taki hastanenin sinir hastalıkları bölümüne yatırıldı ve iki ay tedavi gördü. Sonra şükür biraz toparladı. O çıkınca ben halamın oğluyla evlendim ama devlet Kerkük’te kalmama izin vermedi. Beni eşimden ayırıp tayinimi Tikrit’e çıkardılar.

Bir gün Saddam’ın doğum günü kutlamaları vardı. Herkesin araçlarla Felluce’ye gitmelerini istediler. Hepimizi dairlerden toplayıp, arabalara binmemizi istediler. Ben müdüre çıkıp *“Gitmem”* dedim. O da kızıp *“Nasıl gitmezmişsin?”* diye sordu. Adam benim babamı idam etmiş, ben de doğum gününe gidecektim. Neyse ki anlayış gösterip çok ısrar etmedi. Ama sonra ne oldu? Bir hafta sonra parti sorumlusu geldi ve Devrim Komuta Konseyi kararıyla yeni tayinimin Ramadi’ye çıktığını söyledi. Yani Tikrit bir sürgün yeriydi, Saddam’ın doğum gününe katılma-

dığım için bu sefer de sürgün yerinden sürüldüm. Gittim, bir süre Ramadi’de kaldım ama ikinci sürgün yerinde fazla tutulmadım; işten atıldım.

Oğluma, babamın adını verdim. Onu hapiste ziyaret ettiğimizde beraberinde Necdet Abi’yi, Adil Şerif’i de gördük. Babamın sakalı uzamış, ayaklarında zincir vardı. Babam bendeki değişikliği fark etmişti, dedi ki *“Kızım sen hamile misin?”*. *“Evet baba”* deyince, *“Kızım ben rüyamda seni gördüm. Sen bir oğlan doğuracaksın. Eğer rüyamdaki gibi bir oğlan doğarsa onun adını şehit koy, olur mu? Biz bu millet uğruna, bu dil uğruna şehit olacağız”*. Dedim ki *“Sen nasıl istersen öyle olsun baba”*. Babam idam edildi ama bana onun gönlünden gelenle davasının sembol değeri olarak oğlumun ismi kaldı.

— Babanız ne zaman idam edildi?

— 16 Ocak 1977’de. Necdet Abi ve Adil Şerif’le birlikte idam edildi. Babam Abdullah Abdurrahman bir Türkmen lideriydi. Hiç korkmazdı. Annem ondan,

Saddam Hüseyin ve Molla Mustafa Barzani, (Kürt Özerklik Antlaşması’nın imzalanmasından önce)

10 Mart 1970

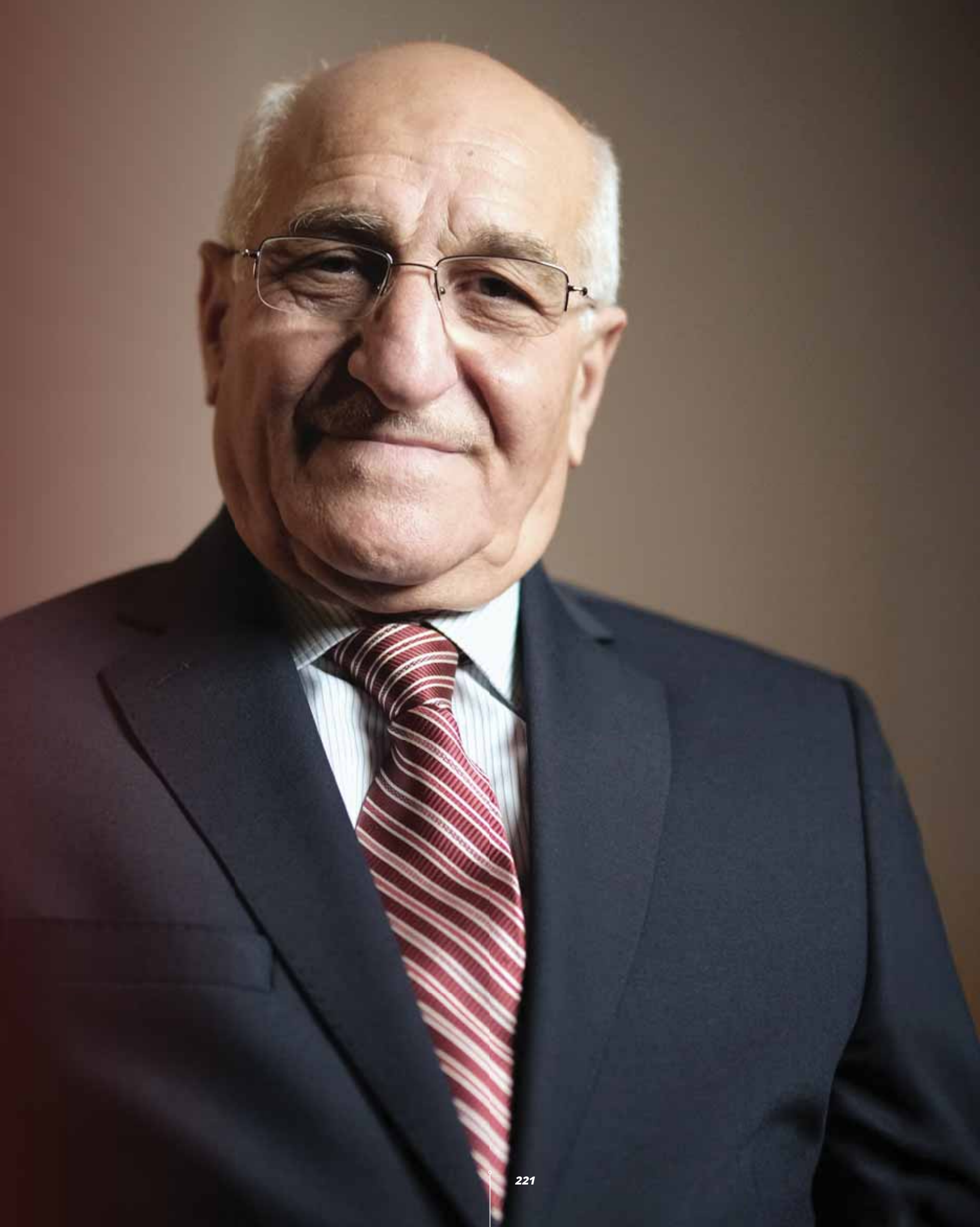
O zaman Devrim Mahkemesi kurulmuştu. Birinde hâkim “Son sözleriniz nedir?” diye sorduktan sonra bizler de “Biz suçsuzuz, beraatimizi istiyoruz” dedik. Hâkim şöyle hüküm verdi:

“Birden sekize kadar idam, çıkın dışarı!”

“Sekizden 15’e kadar müebbet, çıkın dışarı!”

“On altıdan 21’e kadar 20 yıl hapis, defolun!”

Düşünün, kararlar böyle veriliyor, adalet böyle tecelli ediyordu.

davasından vazgeçmesini isterdi. *“Amcam oğlu, bak sonra evimizi yıkarsın, çocukların yetim kalır.”* derdi ama babam hiç vazgeçmedi. Bu işten vazgeçmeyeceğine dair Kuran’a yemin etmişti. O da anneme derdi ki *“Amcamın kızı, ölüm bir, iki olmaz”*. Annem de fazla uzatmaz, *“Sen nasıl dersin öyle olsun”* derdi. Hamdolsun, Necdet Abi ve Adil Şerif ile birlikte idam oldu. Allah rahmet eylesin, ruhları şâd olsun. Onlar milletimiz için çok yorulmuşlar...

— Çok işkence gördü mü babanız?

— Hem de nasıl! Babam çok işkence gördü. İşkence de gözünü kaybetti, gözünü kör ettiler. Ayağını, yüzünü, vücudunu, her yerini morartmışlardı. Diri diri işkence seslerini duyardım. Her biri ayrı bir hücrede bağırıyordu. Beni yanına götürürler *“Bak bu oğlun Faruk, itiraf et yoksa seninle birlikte onu da idam ederiz”* diye tehdit ediyorlardı. Babam hiç tereddüt etmeden *“Oğlumu parça parça da etseniz, ben size kimsenin adını vermem! Sorumlu varsa, yalnızca benim. İdam ediyorsanız edin!”* derdi.

— Hücresinde ziyaret ettiniz, vaktini nasıl geçirirdi?

— Kuran okurdu. Kuran okumayı çok severdi.

— Nasıl biriydi?

— Yani size ne diyeyim, o çok yardım sever biriydi. Bağdat’ta bir grup ile Kardeşlik Ocağını açtı. Sıklıkla öğrenciler ziyaretine gelirdi. Orada Bağdat’a gelen ve maddî imkânı olmayan Türkmen talebeler için ocağın iki odasına yatak ve dolap koymuşlar ki talebeler burada kalabilsinler. Yoksul öğrencileri bulur *“Siz eğitiminize bakın, biz size para toplarız.”* derdi. Hep *“Biz milletimize faydalı olacak erkekler yetişsin istiyoruz”* derdi. Onların elbise giderleri, yol paraları gibi ihtiyaçlarını bulur buluştururdu. Herkesi üniversiteye teşvik ederdi. İçlerinden seçtiklerini Türkiye’ye gönderir, orada okumalarını sağlardı.

— Hiç unutamadığınız...?

— Ben Ramadi’ye sürgüne gönderildim. O zaman henüz gençtim ve başımı bağlamazdım. İşte saçımı kare şeklinde kesmişim, elbisem de kısa. Beni sürgün ettiler ve dediler ki *“Ramadi’ye git, seni orada yalnız bırakmazlar. Kerkük’te kalır, gitmezsen yiyeceğin ceza 10 yıl hapis!”*. Benim o zaman çocuğum var, nasıl hapse gireyim? Eşimle konuştuk, başka çare yoktu. Ramadi otobüsünden indiğimde herkes bana bakardı. 80’ler, İran savaşı var, harp zamanı. Herkes asker. Yabancı yer, herkes yabancı muamelesi yapıyor. Bazı kereler oturur, ağlardım. *“Allah’ım neden böyle oldu? Rabbim, sen bizi kurtar”* diye dua ederdim. Yalnızdım ve uzaktaydım.

ALİ KASAPOĞLU

Saddam dışarıdan görüldüğü gibi değildi, gerçekten aşırı Arap milliyetçisi biriydi. Irak’ta sadece Arapları ve Kürtleri kabul ederdi ama Türkmenleri hiç dikkate almazdı. 35 yıl yaşadık, ben hatırlamıyorum. Çok araştırdım, video kayıtlarına ve kitaplara baktım. Saddam bir kez olsun *“Türkmen”* kelimesini zikretmedi. Tabii bu da bölgede Türklerin, Türkmenlerin varlığını inkâr eden ve izleyenlerin işine yaradı. Saddam’ın Arap milliyetçiliği ve yönetim hırsından en fazla Türkmenler zarar gördü. Biraz araştırıldığında görülür ki eğer 80’li yıllardaki Irak-İran savaşı çıkmamış olsaydı Türkmenlere yönelik çok farklı planlar yürürlüğe girecekti. Özellikle Kerkük ve Türkmenlerin yoğun bir şekilde yaşadığı diğer bölgelerdeki memurların hepsi güney vilayetlere dağıtılacak ve bu şekilde Türkmenleri kesin bir netice ile yok edilecekti.

— 2003’ü öncesi ve sonrası ile karşılaştırırsanız..?

— Şöyle diyebiliriz: Bugün gördüğümüz dolu ve yağmur, 2003 öncesinin bulutundan kaynaklanı-

yor. Yani o dönem biriktirdiğimiz kötü anılarımız oldu ama bütün olaylar şu an ortaya çıkmaktadır. Saddam şayet 35 yıl boyunca doğru düzgün, adil bir şekilde bir şekilde yönetmiş, bilinçli bir toplum yetiştirmiş olsaydı gitmesi ya da gitmemesi fark etmezdi. Gitse de bu kadar sıkıntılı olmazdı. Bilemiyorum, belki de dış güçlerin müdahalesi sonucudur. İngiltere ve Amerika burayı işgâl etti, şu bunu yaptı, o bunu yaptı demeden tüm bunlara rağmen Irak toplumu ayakta durmayı başarabilirdi. Demek ki Saddam ülkeyi 35 yıl boyunca o kadar kötü yönet-

miş ki bilinçsizce vatanını seveyen, bir türlü toprağına, milletine bağlı olamayan bir toplum çıktı ortaya. Çünkü bilinçli toplumlar bu yaşananları kabul etmez, bilmem anlatabildim mi? Türkiye yıllarca bunu gördü. İktidarlar değişti, bilmem neler oldu... Ama Türkiye ne yaşarsa yaşasın toplum bilinci sayesinde her zaman ayakta durmayı başarabilmiştir. Ben böyle düşünüyorum.

— Hem Abdülkerim Kasım hem de Saddam Hüseyin iktidara gelince ilk olarak Irak Türklerinin önde gelen isimlerini katlediyor. 2003 öncesindeki yönetimleri aynı çizgi- de buluşturan politik bir miras var gibi?

— Bunu ben de hep sordum yani Türkmenler ne istediler, ne yaptılar ki böyle oldu? Yani Türkmenler acaba başka ülkelerden, başka bölgelerden yardım mı istediler? Türkmenler bir kere olsun başkaldırmışlar mı? Yönetime yönelik bir sıkıntı mı çıkarmışlar? Ne oldu yani? Ne böyle bir başkaldır-

ma oldu ne benzeri bir şey. Biz hiç böyle bir şey görmedik. Hani devletlerin kuruluşunda hazırlanan bir anayasası olur, işte ben bunu böyle bir şeye benzetiyorum. Bir de anayasanın birkaç tane kritik maddesi olur. Bunlar genellikle ilk maddelerdir. İlk 5, ilk 10, ilk 3 maddeleri gibi. Bunlar ne olursa olsun değişmez. Irak devletinin de 1921 yılındaki kuruluşundan bugüne kadar gelen anayasal hükmü vardır. Bu tabii ki yazılı değil. Yazılı olmayan ama mutlaka sonsuza kadar devam ettirilmesi planlanan bir hüküm: *"Irak'ta Türk varlığının yok edilmesi"*. Irak'ta

İran-İrak Savaşı
sonrasında Saddam
Hüseyin'i yücelten
propaganda afişi,
1988

sanki her şey bu gizli mutabakatla muhafaza edilen hükmün gereğince yürütülür. Türkler Irak'ta yüksek makamlara gelemmez, yönetimden pay alamaz, ortak olamaz. Türk varlığının Irak'ta görülmesi istenmiyor. Bu durum yüz yıldır hiç değişmedi. Mesela Saddam, Faysal'ı hiç görmemiştir ama ne fark eder, izledikleri politika itibariyle hepsi birbirinin aynısıdır.

— Altunköprü Katliamı'nın gerekçesi de böyle bir arka plana mı dayanıyor? Çünkü katliamı yapanların öne sürdükleri somut bir gerekçe yok.

— Kesinlikle! Altunköprü olayı da Türkmenlerin en büyük talihsizliklerin biridir maalesef. O dönem Saddam'a karşı bir ayaklanma olmuştu. O ayaklanmayı kuzeyde Kürtler, güneyde de Şiiler başlattı. Sonra Saddam'ın güçleri Kerkük'e geldi. Ordu kent girince Türkmenlerin yoğun yaşadığı yerler olan Tuzhurmatu ve Tazehurmatu'dan birçok aile Altun-

köprü'ye sığındılar. Tabii bu karışıklık içinde şöyle bir durum da söz konusu oldu. Ayaklanmayı başlatan gruplar, Saddam yokken Altunköprü'yü de işgal etmişlerdi ama Saddam'ın askerinin geldiği haberi alınca hemen şehri boşalttılar. Onlar gidince şehirde kalanlar şehrin kendi sakinleri yani sivillerdi ve maalesef o katliamda şehit edilen yüzden fazla insanın hepsi sivil, masumdu.

— Yaşanan onca hadise var. Neden bilmiyoruz, niçin dünyanın bu olan bitenden haberi yok?

— Biliyorsunuz Batılılar bir konu için uzun vadeli plan yaparlar. Irak'taki belli bir kesim adına farklı bir gelecek hazırlığı olduğu için onların acıları da "kullanılabilir" sayılıyor. Bizim yaşadıklarımızın, onların gözünde bir yeri ya da değeri yok. Maruz kaldığımız onca şeye rağmen yaşadığımız hiçbir şey duyurulmadı. Ama artık durum değişti. Artık sosyal medyanın gelişmesi, yeni imkânları beraberin-

Saddam Hüseyin'in
Babil kalıntıları
üzerine inşa
ettirdiği sarayı

de getirdi. Bugünkü imkânlar o günlerde de olsaydı, herkes her şeyi biliyor olurdu.

— Türk, niçin yaşadığı acıyı siyasi ranta çevirmiyor?

— Bu gerçekten de dediğiniz gibidir. Türkiye'nin haricindeki Türk'ün yaşadığı hemen her yerde acılar yaşandı ama Türkler hiçbir zaman, hiçbir şekilde kendilerini acınacak duruma düşürmedi, küçük düşürmedi, acıyla tanınmaya, acılarını ranta çevirmeye çalışmadı. Her şeye rağmen dik durdu. Burarlarda âdettendir, acı ne kadar büyükse kazanç da o oranda gelir ama Türk bunu hayatta yapmaz.

CELÂL BAYRAKTAR

— Saddam'ın Türklere yaklaşımı nasıldı?

— Saddam Türklere her zaman karşıydı ama biz orduda olduğumuz için kendimizi kabul ettirdik. Bizleri orduda sevenler çoktu çünkü biz savaşlarda işini her zaman en iyi yapandık. Bizler bu nedenle orduda kabul gördük. Türkmenler orduda her zaman parmakla gösterilen subaylardı.

— Saddam Türklere orduda yer veriyordu, peki ya sivil bürokraside?

— Yok, asla.

— Kuveyt'e neden girdi?

— Sanırım Amerika'nın planı doğrultusunda girdi. Amacı Kuveyt'i Irak'a bağlamaktı ama muvaffak olmadı. Koalisyon devletlerinin hepsi Saddam'a karşı ittifak kurdu. Amerika Irak'ı bombaladı, vurdu, dağıttı. Alt yapının tümünü bir anda tahrip etti, köprüler olsun, büyük fabrikalar olsun, kamuya ait bi-

nalar olsun hepsini yerle bir etti.

— 1991 saldırısında Amerika, Saddam'ı indirmek istedi mi?

— Tabii, Saddam'ı indirmek istedi. Bunun için Bağdat'ı çok bombaladı ama Saddam güçlüydü, Irak'a hâkimdi. Amerika Irak'ın parçalanmasını istemektedir ancak Irak parçalandığı zaman bu Türkiye'ye de büyük zarar verecektir. Saddam'ı indirmeyi düşünürken, gerçekte bunu istemektedir. Bu planların yapılmasındaki asıl nedenin Türkiye'nin başını ağrıtmak olduğu, Türkiye'nin gelecekteki varlığının, birliğinin dağıtılmasının hedeflendiği artık herkesin malumu.

— Körfez savaşından önce durum nasıldı?

orayı kontrolü altına aldı.

— Amerika Bağdat'ta yalnızca askeri bölgeleri mi vurdu?

— Hayır, Amerika askeri ya da sivil her yeri bombaladı. Alt yapıları bombaladı, kaleleri bombaladı, köprüleri bombaladı, bunların yanında askeri ve sivil yerleri de bombaladı.

— Sivil?

— Her yeri. Mesela köprüleri, elektrik santrallerini, petrol kaynaklarını... Çok yeri bombaladı.

— Körfez Savaşı'nda kim kazandı?

— O harekât olmasaydı bugün Kuzey Irak olmazdı. O harekâtın sonucu Kuzey Irak oldu. Çizdikleri plan doğrultusunda istediklerini yaptılar. Aşağıda Bağdat bombalanırken, yukarının hazırlığı yapılıyormuş. Onların planı bu işin altyapısını oluşturmakmış. Ancak bugün bu plan ne kadar başarılıdır, bu biraz tartışmalı.

— 2003'te Saddam gitti, Amerika geldi. Ne oldu, ne değişti?

— Saddam zalim biriydi ama diğer taraftan bugün Irak'ta devlet diye, hükümet diye bir şey kalmadı. Saddam'ın zulmü vardı ama bir

hükümet de vardı. Devletin bir ağırlığı vardı. Şimdi Irak dağılmış bir halde, sınırlar korumasız, herkese açık...

— Saddam'la birlikte giden neydi?

Irak tankları Kuveyt'te

— İran savaşının neticesinde ordu biraz yorgun hale gelmişti ama Saddam, Körfez Savaşı'ndan önce ordusunu güçlendirmeyi başarmış, ordunun eğitimini tamamlamıştı. Tanklarını, silahlarını yani elindeki askeri malzeme ne varsa hepsini yenilemeyi başarmıştı. İşte o zaman Kuveyt'e girmeyi de başardı ve

— Her şey! Her şey gitti, Irak diye bir şey kalmadı.

— Sonra Amerikalılar geldi? Onlarla birlikte ne geldi?

— Evler yağmalandı, daireler yağmalandı, katliamlar yapıldı...

— Nasıl yağmalandı?

— Her şey yağmalandı. Hatta Kerkük içinde evler soyuldu, arabalara el konuldu... Silah zoruyla yüzlerce arabaya el konuldu. Mala gelen zarar ölçülmez ama asıl zarar tabii ki canaydı... Binlerce kişi kayıp, binlerce insan öldürüldü.

SAMİ KOLSUZ

Türkmenler bir tarihi omuzlanmış bir millettir zira Türkmenlerde Osmanlı'dan kalan bir idare kabiliyeti vardır. Türkmen milleti genellikle yüksek okul mezunu, diplomalı, uyumlu ve devletçidir. Yani tarihi tecrübesi ve mevcut birikimiyle devlete, Irak'a çok büyük hizmetlerde bulunmuştur ama ne yazık ki devlet, bilhassa Saddam rejimi zamanında bize çok büyük baskı uygulamıştır. Çok katliam gördük, göçlere maruz kaldık... Örneğin Altunköprü Katliamı ya da Tazehurmatu Katliamı... Bizim için çıkarılan yasalarla çocuklarımıza istediğimiz adı koyamıyorduk. Topraklarımıza ait tapular iptal ediliyor, arazilerimize el konuluyordu. Kendi aracımızı Türkmen olmayan birine satabiliyor ama kendi adımıza araç alamıyorduk. Çok sıkıntılar çektik. Biz hep rejimin değişeceği günü bekliyorduk.

BEYAZIT FATİH DÖNMEZ

- 1979'da Saddam iktidarı ele aldı ve ilk olarak mahkûmlar için ülke çapında af çıkardı. Babanız

da o zaman tahliye edildi ancak sonra tekrar geri çağrıldı. Neden?

- İlk olarak 1977'de 7 yıl hapis cezası aldı. Dediğiniz gibi Saddam 79'un onuncu ayında iktidara geldi. Cumhurbaşkanlığına gelince mahkûmları serbest bıraktı ama babama tam af gelmedi. O, günlük kontrol altındaydı. Her gün emniyet dairesine gidip imza atardı. Tabii bu da bir siyasettir, bir yıldırma siyaseti. Her türden mahkûm serbest bırakıldı ama bizim Türkmen büyükleri yine de gözaltındaydı. Öldürmez, güldürmez, süründürürdü. Saddam'ın siyaseti böyleydi. Türkmen'e önem vermezdi. Bir gün Kerkük'e geldi. Ziyarette Kerkük Valisi ona dedi ki *"Efendim, Türkmenler iyi insanlardır"*. O da *"Tamam, doğru söylüyorsun, iyidirler ama ben onları yine de sevmiyorum"*.

AZAD KÜRECİ

Şimdi bakın, böyle kimsesiz ortada kalacağımızı, bizleri kuzu kuzu götüreceklerini ve hepimizi asacaklarını biz hiçbir zaman düşünemezdik. 1996'da Irak gücü Erbil'e girdi. Tabii ben o dönemin tanığıyım, bizler de siyasetin içindeydik. Irak gücü 31 Ağustos'ta tanklarla Erbil'e girdi. Biz saklandık, bizim Türkmen büroları da kapatıldı. 2 Eylül'de Irak Millî Türkmen Partisi buranın yerel hükümeti ile durumlarının ne olacağını görüşmek üzere kendi aralarında bir toplantı yapmıştı. Benim gördüğüm, BAAS Partisinin istihbaratı gelmiş ve o büroları kontrol etmişti. Buradakilerin hepsini götürdüler ve sonra da idam ettiler. Burada Arap muhalefet partileri vardı. Gözümüzün önünde gözlerini bağladılar, minibüslere bindirip Bağdat'a götürdüler. Bizim güvenlik dairemiz vardı. Ben ve kardeşim araba içindeydik. Kardeşim *"Bak, Arap muhalefetini götürüyorlar, şimdi sıra bizde."* dedi. O güvenlik daire si bizden ne kadar uzaktı? Bizden şöyle 2 kilometre kadar uzaktaydı. Biz çok hızlı bir şekilde oraya

yetiştik, BAAS güçlerinin geleceğini ve onları götürceklerini, bu nedenle de buranın hızlı bir şekilde boşaltılması gerektiğini söyledik. BAAS muhalefet partilerini bitirdi. Onlarda bazı hain insanlar vardı, onlara maaş vereceklerini söylemişlerdi. Onları kandırmışlardı. Oradaki akıncılar da kanmışlardı. Gözümüzün önünde bunların gözlerini bağladılar, hepsini Bağdat'a götürdüler ve daha sonra da idam ettiler. Bunları yaşadık yani. Bu olanlardan sonra pek çok insanımız siyasetten uzak durdu. Bu hadi-

bulunamadı çünkü onu kezzap suyunda erittiler. Cenazesi bugüne kadar bulunamadı. Sadece Türkmen oldukları için. 1996'da rejimin Erbil'den aldığı masum insanların da akıbetleri belirsiz, onlar da katledildikten sonra bir daha haber alınamadı. Biri hariç, hiçbirinin mezarı belli değildir. O da ilkokulda benim öğretmenim olan rahmetli Aydın Iraklı'dır. Yalnızca onun mezarını bulabildik, diğerlerinin hepsi kayıp. 2003 öncesi Erbil'de Türkmenler güçlüydü, Türkmenlerin orada büyük bir gücü vardı. Irak

Türkmen Cephesinin gücü yeterliydi. Bazı dönemlerde orada KYB ve KDP arasında çatışmalar olurdu. Orada hükümet kurulduğu zaman bize ne istediğimizi sordular. Bizlere hükümette 7-8 bakanlık verildi. Aynı zamanda başbakanlık yardımcılığı da önerildi. Ancak istemedik onları. Varlığımızı istaplamak için bunlara gerek yoktu.

...

1978 tarihinde benim bir atamam oldu. Nereye? Bir Türk olarak Basra'ya. Basra biliyorsunuz Irak'ın güneyindeki en son il, son noktadır. 1978'de oraya gidip görevimi yaptım. 17 yaşında Kerkük'ten ayrıldım ve üniversiteye gittim. Okulu bitir-

dikten sonra atamam çıktı. Mezun olduktan sonra 18 aylık askerliğimi İran sınırında yaptım. Daha sonra İran savaşı başladı. Ona da katıldık, ona da karşı çıkmadık. Yani vatan borcumu ödedim. Ancak şunu demek istiyorum, dikkat ederseniz tarih boyunca Irak Türklerinin Irak'ın güvenliğine yönelik asla bir zararı olmamış, Türkler hep katkı sunmuştur. Irak Türklerinin hiçbir zaman Irak'ın tarihine, coğrafyasına, güvenliğine bir kötülüğü, zararı olmadı ama diğerleri yaptı. Allah'a şükür ki biz yapmadık. Irak'ın varlığı, birliği ve beraberliği bizim her daim önceliğimizdir. Şurası açık ki Irak Türk-

selere tanıklık edenler "Bir gün böyle bizleri de götürecekler ve kimse bizlere sahip çıkmayacak." diye düşündüler. Kimsede bir güven kalmadı. "Biz yalnız bırakılan, kaderine terkedilen bir milletiz." dediler.

NUREDDİN MUSULLU

Hepsine Allah rahmet eylesin. Albay Abdullah Abdurrahman, Dr. Necdet Koçak, Dr. Rıza Demirci ve aynı zamanda iş adamı Adil Şerif, bunlar bizim toplumun liderleriydi. Dr. Rıza Demirci'nin cenazesi

Saddam
Hüseyin
ve
Molla
Mustafa
Barzani

leri olmasaydı, Irak parçalanırdı. Allah'a şükür biz bugüne kadar bölünmenin karşısında durduk. Yani Irak'ın parçalanmamasının nedeni Irak Türkleridir. Peki, bunun karşılığında biz ne yaşadık? Bakın şuna, eğer siz Arap olursanız Kerkük'te yer yurt alabiliyorsunuz. Irak Türkleri için özellikle Kerkük'te, Türkmeneli bölgesinde emlak almak yasaktı. Yani toprak almak ve ev yapmak yasaktı. Bunun için Arap olduğuna dair Bağdat'tan onaylı bir evrak alman gerekirdi. Yani önce kimliğini, aidiyetini değiştirmek zorundaydın. Ama Türklükten Araplığa döndün mü dilin de kavmiyetin de değişmiş olur.

İMAD SİDDİK DAVILA

1960 yılında Kerkük'te doğdum. İlk ve ortaokulu Kerkük'te tamamladıktan sonra, liseye gittim. Daha biz lisedeyken 1979 yılında Irak muhaberatı tarafından suçlandık. Neyle suçlandık? Kerkük Kurtuluş Ordusu mensubu olmakla suçlandık ve neticede tutuklandık. Biz Irak muhaberatı tarafından 9 ay sorguturmaya ve işkenceye tabi tutulduktan sonra 30 Haziran 1980'de Devrim Mahkemesi'ne gönderildik. Orada 24 kişiydik. 24 kişi içinden 8'i idam oldu. 4 kişi 20'şer yıl yedi. 3'ü 10, 8'i de 7 yıla mahkûm edildi. Bizi Ebu Gureyb Cezaevine gönderdiler. Cezaevinde yedi yıl yaşadık. Tabii orada olan olayları bugün sizlerle konuşacağız. Orada Türkmenlere özel nasıl işkencelerin uygulandığını konuşacağız. Ama bir siyasî tutuklanırsa nasıl, ne türden işkencelere maruz kalır anlatmak zor... Orada Türkmenler üzerinde olan özel işkencelerden icap ederse konuşuruz. Biz sorguturma devam ederken -aşağı yukarı dört beş ay sonra- Şubat 1980'de bizi adli tıba gönderdiler. Bizi orada muayene ettiler. Doktora bize ne yapacaklarını sorduk. Doktor da yaşımızı tespit edeceklerini söyledi. Mesela birisi 10, 12, 15 yaşında ama doktor onun yaşını 18 ya da üstü yazdı, doktorun dediği geçerli sayılıyordu. Neden? Çünkü oraya giden, büyük ihtimal idama gidiyordu. O yüzden ne

olur ne olmaz diye öncesinde yaşlar düzenleniyordu. Daha sonra o yeni yaş bilgisi devlete verilirdi. Devlet de idam mı verir, müebbet mi verir belli değil. Ne olduğunuzu biz gördük. Bizi 30 Haziran 1980'de Devrim Mahkemesi'ne götürdüler. Tabii 9 ay kaldığımız süre içerisinde yeryüzünde miyiz, yerin altında mıyız bilmiyoruz. Ancak hâkim karşısına çıktığımızda, savcınız filan denildiğinde kimi gördük dersiniz? Ne savcısı? Ne filanı? İşte kendilerinden bir mahkeme teşkil etmişler, biz de böyle bir mahkemede kendimiz savunurken bulduk. Suçumuzu öğrendik, cevaplar verdik, şudur budur... Hâkim bizi fazla konuşturmuyordu. Arkadaşlarımızdan biri idam edildi. Bu arkadaşımız üç ya da dört ay kadar Türkçe bölümünde bir öğreniydi. Adı İzzeddin Celil Terzi'ydi. Konuşuyordu işte *"Bizim taleplerimiz bunlardır, yaşantımız böyledir."* diye. Sonra hâkim ona *"Sen idam edileceksin, daha fazla konuşmana gerek yok!"* dedi. *"Ben idama giderim ama savunma hakkım yok mu?"* diye cevap verdi. Hâkim de ona *"Sen ne olursa olsun idamlıksın!"* dedi.

Bunlar Türkmenlerin yaşadığı alâlade işkencelerden biriydi. İşkence normaldi ve her siyasî tutuklunun yaşaması gerekir gibiydi. Yani devletin onu işkence altına alma hakkı vardı. Daha sonra bizlere de hüküm verildi. Demin söylediğim gibi idam,

Saddam Hüseyin, İran-Irak Savaşı'nın sona ermesinin 10. yıldönümü münasebetiyle bir konuşma yapmak üzere, 1998

**1980’de Albay Abdullah
Abdurrahman, Prof. Dr.
Necdet Koçak, iş adamımız
Adil Şerif ve Dr. Rıza
Demirci idam edildiler.
Rıza Demirci’nin cenazesi
bulunamadı çünkü onun
bedenini kezzap suyunda
erittiler.**

20 sene, 10 sene filan. Bizleri Ebu Gureyb Cezaevine götürdüler. Aslında hapse girdiğinde kimsenin sana dokunma hakkı yoktur. Bir yanlışlık yapıldıkça işkence yapılamaz ancak daha Ebu Gureyb Cezaevine daha girer girmez bizi karşıladılar. Karşılayanlar soruşturma ve işkence sırasında yanlarında olduğumuz kişilerdi. Bu kişiler bizi bu sefer de Ebu Gureyb Cezaevinde karşıladı. Birisi *"Buraya mı geldiniz?"* diye sordu. Biz de *"Ne yapalım, hüküm yedik ve buraya geldik."* diye cevap verdik. İşte *"Sen ne kadar yedin? Sen ne yaptın?"* gibi sorular sordular. 20 sene, 10 sene ve 7 sene diye cevaplar verdik. Bu konuşma bizler oraya ulaşır ulaşmaz gerçekleşti. Erşat Salihi Bey bizimle beraberdi. Ona da sordular. Erşat Bey de gülümseyerek *"10 sene"* diye cevap verdi. Onlar *"Ya kardeşin, kardeşin ne oldu?"* diye sordu, o da *"Evet kardeşim idamlık, bilmiyor musunuz?"* dedi. Muhaberatındaki o şahıs *"Biz sizi ne yapacağız? Sizi hapse atıyoruz, idam ediyoruz ama hiçbir şeye aldırılmıyor, bir de gülümsüyorsunuz."* diye konuştu. Bize aşağı yukarı 2-3 saat işkence ettiler. Tabii ki buna hakları yoktu.

Neyse, Ebu Gureyb Cezaevine girdik ve orada kaldık. Aradan aşağı yukarı bir yıl geçtikten sonra cezaevine bir yazı geldi. Orada türlü türlü insan vardı ve siyasî olarak, özel statüde yaklaşık dört-beş bin kişi kalıyordu. Bunların içindeki 15 kişi bizdik. Yani Kerkük Kurtuluş Ordusu mensubu olarak cezaevine 8 kişi girdik, son-

ra 15'e çıktık. Bu 15 kişi sürekli soruşturmaya maruz kalıyor, oradan oraya sürükleniyordu. Bizi fazlaca gözaltında tuttular. Arapçası *"muvacehe"* olan görüşmeler olurdu. Kişinin ailesi gelir, onunla oturur, normal şekilde konuşurlar, yer içer, iki saat, üç saat beraber olur ve ayrılırlar. Ama biz 15 kişi için özel bir şey yaptılar. Bakın burası kadar küçük bir yerdi. O 15 kişiye ayrılan yerin tamamı bu kadardı. 15 kişinin kendisi, ailesi, dostları gelmiş bir araya. Arkadaşlar, kardeşler, eşler herkes dip dibe. Mahrem bir şey konuşabilmenin imkânı yok. Üstelik gardiyanlar da hemen yanımızda, elinde de bir defter. Kim gelmiş, kim kimin yanında her şeyi not ederdi. Bizler daha otururken, kimle oturduğumuz, neler konuştuğumuz bilgisi Kerkük'e ulaşırdı. Bizim Ebu Gureyb'de konuştuğumuz, anında Kerkük muhaberatına, emniyetine ulaşırdı. Bu erkek, kadın, yaşlı, çocuk kim olursa olsun fark etmezdi. *"Bugün filan oğlu filan, filan siyasî tutuklu için Ebu Gureyb Cezaevini ziyaret etti"* bilgisi hemen yayılırdı. Bilgi kimin adına düzenlenirse o kişi hemen takibe alınırdı. Öğrenciyse okuluna, işçiyse çalıştığı yere gidilirdi, alıp götürülürdü. Bugün seni soruşturmaya çağırır, sonra ertesi gün bir daha, sonra bir daha... Bu sıkı denetim

tutuklular arasında yalnızca bu 15 kişi için geçerliydi. Biz böyle yaşadık... Ama pes etmedik, teslim olmadık.

1980'de cezaevine girdiğimizde orada iki kişi vardı. Bunlar bizden önce gelmişlerdi. İkisine de Allah rahmet eylesin. Biri cezaevinde öldü. Diğerinin de

Saddam Hüseyin, İran savaşı sırasında Irak'a silah sağlayan Şilili işadamı Carlos Cardoen ile

bacağını kestiler. Yaşlıydı, bakacak birine ihtiyacı vardı ama işte... Adı Adnan Hasan Tahsin'di. Türkiye'de eczacılık bitirmiş biriydi. 1979'da Ahmed Hasan el-Bekir gidince yerine Saddam Hüseyin geldi. Geldikten iki ay sonra genel bir tutuklu affı ilan etti. Affa göre Irak genelinde bütün tutuklular affedilmişti ancak bizler hariç. Adnan Hasan Tahsin'in takma adı Saygın'dı, Doktor Saygın. Af ilan edilince insanlar birkaç gün içinde tahliye edildi ama Irak muhaberatından bir telefon gelince bu kıymetli insan hapisten çıkamadı. Bu kişi 76'dan 86'ya kadar 10 yıl hapiste yattı. Sonra arkadaşlar da bilir, çıkınca Musul yolundayken istihbarat tarafından arabası yakıldı, doktor da arabada yanarak şehit oldu.

Ancak bizler bunlara teslim mi olacağız? Hayır. Orada az olmamıza rağmen bizim bir gücümüz vardı. Yeni bir tutuklu geldiğinde istikbal (*karşılama*) denilen kısımda yaklaşık olarak bir ay kalırdı. Bizden biri oraya girdikten sonra hangi yolla olursa olsun hemen durumu memura bildirir, o kişiye ulaşırdık. Memura o kişinin bizden ol-

duğunu bildirir, onu yanımıza alırdık. Soruşturmadan geliyordur... Yani işkence görmüş ya da ölümlü işkencelere tanıklık etmiş olabilir. Onu yanımıza alır, tıraş, yıkanma gibi ihtiyaçlarını sağlamaya çalışırdık. Bir, iki ay yanımızda kalır. Tabii o zamanlar bugünkü gibi cep telefonu falan yoktu. Mesele ailemiz gelecek ya da arkadaşın ailesine haber verilecek... Bu işler aşağı yukarı bir, iki ay sürerdi. Bu süre içinde o kişi bizimle kalır. Bizim grup üç, dört ya da beş kişinin yemeğiyle ilgilenirdi. Bu gibi kişilere orada "*seferdaş*" deriz. Bu adlandırma Ebu Gureyb Cezaevinde, devletle kayıtlara da böyle

geçmiştir. Seferdaş, Türkçe bir kelimedir. Hani "*sofradaşım*" diye bir ifade kullanılır ya, onun gibi. Devlette bizi çağırdıklarında da Arapça söylüyorlardı. Örneğin, "*Münu seferdaş malek*" yani "*Seferdaşın kimdir?*". Bu orada yerleşmiş olan Türkçe bir kelimedir. Bir kişi, başka bir kişiyle seferdaş olduğunda, yemeye, içmeye onunla kalırdı.

Bizim cezaevinde yaşlı büyüklerimiz vardı. Kendi işlerini yerine getirmekte zorlanan büyüklerimiz. Onların kendi işlerini takip etmemek olmazdı. Biz 18, 19, 20'li yaşlardaki gençler ağabeylerimizin yeme,

Kale
futbol
takımı,
Kerkük
1980

içme, bulaşık yıkama, yıkanma, tıraş olma gibi ihtiyaçlarını gidermeye yardımcı olurduk. Görüşme günü aileleri geldiğinde, onların eşyalarını düzene sokardık. Her şeyi yapardık. Öyle ki bize "*büyükleriniz size emanet*" derlerdi. Biz büyüklerimize hizmet ettiğimiz için onların bizim akrabamız olup olmadıklarını sorarlardı. Hayır, onlar akrabamız değildi, aramızda akrabalık yoktu ama memleketimizin evlatlarıydılar. Yeter ki Türkmen olsun. Ebu Gureyb Cezaevinde bu kadar baskı olmasına rağmen, bizler orada daha çok güçlenirdik. Hapisten çıktıktan sonra, şimdi bir kısmı Allah'ın rahmetine kavuş-

muş olan ağabeylerimizle zaman zaman görüşür, konuşuruz. “İmad, burası mı daha iyi yoksa orası mı?” sorusu çok sorulur. “Abi vallahi orası kendimizi daha güçlü gördüğümüz yerdirdi.” diye cevap veririz. Bakın, bize ne kadar işkence yapmış olurlarsa olsunlar, bizler bu işkencelerin karşısında her daim dimdik durduk. Şöyle bir şey vardı, işkencelerin bazıları genel, bazıları da özeldi. Ama bizim için genel ya da özel değişen bir şey yoktu. Hepsisi bizim için geçerliydi. Örneğin 80 senelerinde yani Irak-İran savaşının olduğu zamanlarda ana haber saat 8’de başlardı. O haberlerde “bil-diri” okunurdu. Saat 8 olmadan her ne yapıyorsan tamamlaman lazımdı. Yemek, içmek, namaz, Kur’an okuma... Hepsisi tamamlanır ve televizyonun önünde oturulurdu. Herkes televizyonun önünde oturur ve ana haberi izlerdi. Peki, ana haberde ne çıkardı? Saddam Hüseyin nereye gitmiş, ne yapmış, ne olmuş, ne olmamış, toplantıda ne demiş falan filan... Bunun yanı sıra Irak-İran savaşı vardı. Irak-İran savaşı ile ilgili olarak bildiri okunurdu. Bugünkü bildirinin numarası kaçtı? Bildiride ne vardı? Kaç kişi öldü? Kaç şehit vardı? Tabii bizler oturup bunları dinlerdik. Ana haber bittikten sonra bilmem saat kaçta emniyet adamlarından birileri gelir “Bugün haberlerde ne vardı?” diye sorarlardı. “Şu haberde

ne vardı? Bu haberde ne vardı?”.

81, 82, 83 senelerinde Irak-İran savaşı devam ediyordu. Bizlerden zorla kan alınır ve devlete başka bir şekilde gösterilirdi. Yani bizler hapishanede yiz ve bizlerden kan alıyorlar? Yani devlet söylüyor, buna tamam. Bizden zorla kan alınıyor, hadi buna da tamam, buna da eyvallah. Akşam saat 8 olduğunda, ana haberin önünde otur ve haberi dinle, buna da tamam. Senden zorla kan alınmış ve oturup

ana haberi dinliyorsun ancak ana haberde ne söylüyor dersiniz? “İran rejimi kendi milletine o kadar işkence ve zulüm yapıyor ki bugün o zulüm öyle bir dereceye ulaşmış ki İran rejimi hapishanelerinde kalan mahpuslardan zorla kan almaktadır!”. Bunu duyduktan sonra insanın tansiyonu nasıl fırlamasın? Nasıl yani? Kanı benden almış ama İran’ın yaptığını söylüyor. Benden sabahleyin zorla kan çekmiş, gel ana haberi

rin önüne otur ve dinle... Aa, haberde bu var. Bunlar bizim çektiklerimizden... Elbette bunları günlerce konuşsak bitmez.

Şunu da unutmamak gerekir: Biz bunları yaşarken bizim ailelerimiz de vardı. Ailelerimiz neler çekti... Ailelerimiz, annelerimiz, ağabeylerimiz bizimle

Saddam Hüseyin dönemine ait bir pul

bir şey konuşmazdı. Üzülmememiz için bize hiçbir şey söylemezlerdi. Ama şimdilerde görüşmeye nasıl geldiklerini söylüyorlar. Muhaberatın adamları haftada birkaç kez gelirlermiş. Soruşturma dediğin sürekli mi olur? Hiç bitmez mi? Ben daha öğrenciyim, arkadaşlarım da aynı durumda, emniyetin adamları gelmiş *“O nedir, bu nedir?”* diye evdekileri sorguluyorlar. Evde kocaman bir buzdolabı var. Emniyetin adamı *“Bu buzdolabı İmad adına mı?”* diye sormuş. Babam da *“Ya oğlum ayıp, ayıp... Biz kocaman bir aileyiz, eviz. Bizi sıkıntıya sokuyorsunuz, anladık ama bu şekilde de olmaz. Yani burası kocaman bir ev ve bu da evin bir buzdolabı. İmad da henüz bir öğrenci. Ben hâlâ ona harçlık veriyorum.”* diye cevap vermiş. Bunlarla da yetinmiyorlar... Benim kardeşlerimi, bacılarımı işten çıkarmışlar. Bazılarını da Semave'ye, Ramadi'ye, Tikrit'e, Diyala'ya sürmüşler. Benim bir amca oğlum var. Benden aşağı yukarı 16 yaş büyük. O bir polisti. Maalesef onu da işten attılar. Akralararımdan birileri öğretmendi. Benim abim doktordu. Ben diye konuştuğumda burada sadece kendimi kastetmiyorum. Ben dediğimde hepimizi, bütün siyasî tutuklu Türkmenleri kastediyorum. Onun yanında şehit aileleri de bunları yaşadı. Bu türden şeyler yeni olmuyor. Birileri idam edilmiş, birileri cezaevine girmiş... Sen bunların evine soruşturma bahanesiyle haftanın iki, üç günü niye geliyorsun? Tabii sırf sıkıntı yaratmak için geliyorlar. İdam edilmeyen arkadaşlarım 20 sene hüküm yediler ve 20 seneyi de tamamladıktan sonra salıverildiler. Oysa af çıktığında herkes yararlanmış, herkes salıverilmişti. Genel af herkes içindi ama Türkmenler için ne genel ne de özel af geçerliydi. Yedi sene hüküm mü yedin? Yedi sene yatar ancak öyle çıkabilirdin. On sene mi verdi? Bitirmeden, tamamlamadan çıkamazsın.

Bizi vatan hainliğiyle suçluyorlardı yani ajan diye. Bizler ajanmışız. Buna delil olarak da Kurtuluş Ordusu gösteriliyordu. Ancak kendilerine söyledikleri gerekçe başkaydı. Bir Türkmen gördükleri zaman

“Bak bu Türkçüdür, Turancılık yapıyordur.” derlerdi. Yani esas neden bu... Demin bahsettiğim Doktor Saygın yani Adnan Hasan Tahsin'in cezası bitti, adam tahliye olacak. Sene 79, bütün mahkûmlar çıkıyor. Irak genelinde hapisanelerde kimse kalmayacak ama iki gün sonra ne oldu dersiniz? Bir yazı geldi. Adnan'ın adına kırmızı bir çarpı konulmuş, hapisten çıkamayacağı yazıyor. Çıkamadı ve neticede hapiste 10 yılını tamamladı. Diğer Türkmenler de aynı bu şekilde. Bizlerle birlikte olan arkadaşlarımız yani Kerkük Kurtuluş Ordusundan 4'ü 20 sene hüküm yedi. Bu 4 kişinin 3'ü 20 seneyi tamamladı. Geriye kalan dördüncü Sabah Nuri Günyeci ise 1991 senesinde 12 senesini bitirmişti. Onu bakanlık yapan Hüseyin Şehristani'nin kaçmasında yardımcı olduğu iddiasıyla suçladılar. Aldılar bir yerlere götürdüler. Çok sonra, 2003 sonrasında onu toplu bir mezarda buldular. Diğer 20 sene hüküm alanlar, 20 senelerini tamamladı. Misâl, Kerkük'ün içinde bizim köy ve kasaba olarak ne kadar yerimiz vardır? Bugün sen bu kişiyi idam ettim, tamam. Köyünü de dağıttın, yıktın. Peki ama köyün ne alakası var? Bugün bizim Tisin adlı bir bölgemiz var. Tisin, Kerkük'e ait bir bölgedir. Oradan idamlar oldu. İdamlardan sonra sen orada yaşayanların toprağını da evini de aldın, orada olanları şehirden çıkardın ve onların yerine güneyden başkalarını getirip oraya yerleştirdin. Eğer sen bu idam ettiklerine *“Dava Partisi”* mensubu diyorsan, onların yerine getirdiklerin de aynı şeydir. Demek ki senin amacın bir bahaneyle Türkmen'i yerinden etmek, Türkmen'in evini yıkmak ve bölgesini dağıtmaktır.

Hapishanelerde yatarken de sadece mahkûmiyeti tamamlamıyorduk. Orada bile her an denetleniyorduk. Ne konuştuğun vesaire her şey, her an kontrol altında. Cezaevlerinde, aynı hapishanede Irak muhaberatına çalışan gizli kişiler vardı. Bir şey olduğunda rapor yazarlar, bu rapora göre hemen kötü şeyler olurdu.

Beni bir insan olarak milletimin sıkıntıları derinden üzüyordu. Erşat Bey’le kelepçeli halde aynı mahkemeye çıkıyoruz. Erşat Bey’in abisini bir arabaya; ben ve Erşat Bey’i de başka bir arabaya aldılar. Bu dediğim 30 Haziran 1980 tarihidir, aşağı yukarı 43 sene öncesi. O zaman ben daha 17, 18 yaşlarındayım. Bu durum beni çok acıttı yani bir kardeş idama gidiyor, diğeri de cezaevine. Gardiyanlar da üzerimizde. Ya bunlar kardeş, bırakın bir kucaklaşsın, sarılsınlar ne olur! Çok acıdım, çok! O esnada arabaya bindiğimizde Erşat Bey’i kucakladım, ben kucakladım. Ona söylediğim cümle hâlâ hatırlımadır: “Üzülme, inşallah idam olmayacaklar, inşallah idam olmayacaklar... Bunların yaptığı sadece bizi korkutmaya çalışmak”. Henüz çok genciz, işte bunları söyleyebildim. O sıra Erşat Bey de üniversite birinci sınıf öğrencisi. Bizler hepimiz akran sayılırız. İşte yaşlar 18-19 civarı. Bizde bir şifre vardır, “Dayı” deriz. Sarıldığımızda “İnşallah idam olmazlar.” dedim. Necdet Ağabey’in içeride söylediklerini unuttum. Şimdi ona da gelirim. Necdet Ağabey idam olmayacaklarını söyledi. “Sizleri idam etmezler, sadece korkutuyorlar, daha gençsiniz, inşallah idam olmazlar.” dedi. Sarıldığım sırada Erşat Bey döndü ve “Dayı sadece benim ağabeyim değil, hepimizin ağabeyidir, milletin oğludur.” dedi. Bunu söylediğinde, benim kalbimi çok acıttı. Tabii bizler birçok konuda sıkıntıya girdik ama burada durum farklı. Bir kardeş idama, diğeri cezaevine gidiyor. Biz de insanız, demir değil. Bu durumu görmek beni çok üzdü.

Şunu unuttum, bizi 8 Aralık 1979’da Kerkük emniyetinden Bağdat’a götürdüler. Orada aşağı yukarı bir ay kadar kaldık. Derken Necdet Ağabeyleri getirdiler. Lider kadromuzdan Abdullah Abdurrahman, Necdet Ağabey, Adil Şerif ve Dr. Rıza’yı getirdiler. Bizim idam edilenlerden biri olan Muhsin Molla Alioğlu, Necdet Ağabeyle görüştü. Necdet Ağabey ona “Sizi inşallah idam etmezler, siz daha gençsiniz. Sizi fazlaca soruştururlar, işkenceye falan da sokarlar ama idam etmezler, hüküm almazsınız in-

şallah. Ancak biz idam alırsınız. Bundan dolayı bizler kararımızı aldık, idama gidiyoruz!” Necdet Ağabey bunu Necdet Koçak Muhsin’e söylemişti. Muhsin de bana söyledi. Ben bunu işitince mahkeme çıkışında sözlerimi de Necdet Ağabey’e dayanarak dedim. Ama ne yazık ki 9 Temmuz’da yani 9 gün sonra infaz gerçekleştirildi. Dünyada böyle bir şey yoktur. Bilirsiniz idam için karar çıktıktan sonra bir ay, bazı devletlerde 45 gün iadesi gerçekleşir. Mahkûmun ailesi çağrılır, ailesiyle görüştürülür. 30 Haziran 1980’de elimizde mahkeme kâğıdı var. Karar 30 Haziran’da çıkmış, 9 Temmuz’da yani tam 9 gün sonra infaz gerçekleştirildi. Zaten “ölümüne kadar asılması” diye yazılmış. Her iki belge de elimizde mevcut. Öyle yani... Diğerlerinden idam edilecekler iki ay, dört ay, beş ay bekletilirdi ama bize süre verilmezdi. Karar çıktığında, idam gününe de birkaç gün var demekti.

YAŞAR VANDAVİ

Yıl 08.08.1988. Gece vakti bir bildiri yayınladı. Bildiride belirtildiğine göre savaş bitmişti. Sekiz yıl süren Irak-İran savaşı nihayet bitti. Sonra 1991 yılında Kuveyt’e girildi. Tabii o da bir yanlışlıktı, yanlış bir adımdı. Ama bu savaşa adeta sürüklendik. Eski bir tecrübedir, savaşa girmek bela olduğu gibi çıkmak da bir beladır. Nitekim girmemiz de çıkmamız da çok kötü oldu. Bu ordu açısından çok pahalıya mal oldu. Var olan her şey yok oldu, orada bırakıldı. 31 ülkeye karşı Irak tek başına mücadele edemez, edemedi de. Sonra işte Irak ordusu giderek zayıfladı. Kürtler için 36’ncı paralel belirlendi. Topraklar gitti, silahlar gitti, çok şey gitti. Çok yazık oldu. Ben o tarihe çok üzülüyorum efendim.

— Saddam, Kuveyt’e girmekle neyi amaçladı, ne kazandı?

— Hiçbir şey kazanmadı. O, Arapların başkanı ol-

mayı istiyordu çünkü kendisini farklı görüyordu. Herkesi korkutmuştu, gücü çoktu. Davranışları saldırgandı, kötüydü. Bir devlet başkanı değil de bir kabadayı gibiydi. Kendini bir güç olarak görüyordu. Her şey yapabilirdi ama hiçbir şey yapamadı. Yanlış yollara girdi. Ne yazık ki günü gelince Kuveyt'ten zorla çekildi. Çok affedersiniz ama ordu muz yalın ayak çekilmek durumunda kaldı. Neyimiz varsa orada bıraktık. Irak, 31 ülkenin hava ve kara kuvvetleriyle savaşamazdı, savaşamadı. Asker de bir insandır. 8 yıl süren bir savaştan daha yeni çıkmış. İki yıl sonra tekrar bir savaşa girdi, haliyle bu da çok zorladı. Millet de bunu iyi karşılamadı. Savaşın yükünü aileleri sırtladı. On binlerce insan ne için şehit edildi? Aslında bu savaşa hiç gerek yoktu. Millet bu savaşı istemiyordu. Savaştan bir yıl önce, üç Arap cumhurbaşkanına onur madalyası verdi. Bunların arasında Kuveyt Prensi de bulunuyordu. Ödül töreninin üzerinden bir yıl geçti, Kuveyt'e saldırdı ve işgâl etti. Kuveyt bir dost ülkedir. Irak'ın da Kuveyt'e ihtiyacı çoktu. İran savaşında Kuveyt'in Irak'la ilişkileri çok iyiydi. Bunları bilince neden Kuveyt'e saldırdığını bilemiyorsun. Aldatıldı mı yoksa gurura mı kapıldı? Kendinde bu gücün olduğuna inanıyordu. Kimseler karşı koyamayacak diye düşünüyordu. Onun yanlışının bedelini millet ödedi, hâlâ ödüyor.

Saddam Hüseyin, devlet başkan yardımcısı sıfatıyla Küba'da Fidel Castro'yu ziyaret ediyor. 1978

KADRİYE ZİYA

— “Türk kadını zorla Arap erkekleriyle evlendiriliyordu” dediniz?

— Evet, biz o zamanı yaşadık. İster köyde olsun, is-

ter Havice'de, Bayat'ta, Bastamlı'da olsun, biz Kerkük'ün her bir köşesinde bulunduk, görev yaptık. Havice'ye gidince baktım ki oradaki Türkmen kızları, öğretmen hanımlar evlenmişler. Haviceli Arapların ikinci veya üçüncü eşi olmuşlar. Rahatsız oldum ve nedenini sordum. Çünkü ben 18 yaşındayken bir gizli teşkilatın mensubu olarak onurum ve haysiyetim dışında her şeyimi milletime feda edeceğime elimi Kur'an-ı Kerim'e koyarak yemin etmişim. Bu yemini tamamlamak için nerede, ne gerekiyorsa onun gereğini yaparım. Havice'deki Arap büyükleriyle evlenen güzel Türkmen öğretmen kızlarımıza sordum: “Neden kızım, neden?”. Onlara dedim ki “Kerkük'te evlenebileceğiniz genç işçi yok muydu da bunlarla evlendiniz?”. Dediler ki “Olmadı abla çünkü biz Havice'de öğretmeniz. Bizi alıp kendi araçlarıyla götürüyorlar. Onlar bizi önemsiyor”. Saddam döneminde açlık ve kıtlık vardı. O dönem

açlık ve kıtlık dönemi idi. İki bin dinar, 1 dolar ediyor. Bu parasızlıkla hanımlar ne yapabilirdi? Onların da şehirdeki ailelerinin de ihtiyacı vardı. Ne yapabilirdi bu hanımlar? Oradaki Arap erkekleri bu baskıların altında Türkmen hanımlara iyilik mi kö-

tülük mü ettiler bilemiyorum. Benim bildiğim sadece Havice'de belki 10 öğretmen benzer sebepten Arap erkeklerle evlendi. Saddam rejiminde subayların çoğu Araplardan oluşurdu. Türkmenler askeri okullara kabul edilmezdi, onların da görevlerinde yükselmeleri engellerdi. Saddam'ın emriyle bu subaylar güzel Türkmen kızlarının peşine düştüler ve onları zorla evlenmeye mecbur ettiler. Bunlar hepsi Saddam döneminde ve Saddam'ın emiriyle oldu.

...

etkinliklerini takip ederim. Türkmen ve Türk dünyasının bütün münasebetlerine katıldım. Telafer'den Mendeli'ye kadar Türkçe dil kursları açtım. Erkek ve hanım öğretmenler gönderdim. Kendim de gittim, dolaştım ve her zaman onların yakınında durup gözetledim. Kurs birincilerinin mezuniyet törenlerini Kerkük'te yaptım. Türkçe konuşanların sayısını artırmak için sertifikalar ve armağanlar verdirdim. Eğitim dairesinde ben, Münevver Hanım, bizimle birlikte eğitim süpervizörleri Kerkük'ün her semtinde, sokağında ve okulunda toplantılar düzenleme-

Oğlu tarafından yönetilen Babil Gazetesi, 1990'daki işgâlden sonra başkan Saddam Hüseyin'i Kuveyt'te dua ederken yayımladı.

Bu birliği 2003'te kurdum. Telafer'den Mendeli'ye kadar bütün köy ve kasabaları dolaştım. Her ay hâlâ birçoğunu ziyaret ederim. Telafer'e belki 7 defa gittim ve orada 2 şube açtım. Hepsinin faaliyetlerini ve

ye başladık. Çocuklarını Türkmen okullarına yazdırmak isteyen Türkmen ailelerin isimlerini aldık. Sonunda Allah'ın izniyle biz ve bizimle çalışan değerli kardeşlerimizin gayretleriyle okullarımız açıl-

dı. Farklı yerlerde, şubeler gibi 1 veya 2 ay devam eden kurslar açtım. Türkiye'den de değerli kardeşlerimiz geldi. Bizim merkezimizde bir yerimiz vardı, orayı 2-3 ay süreyle Türkçe öğretimi için kurslara ayırdık. Kurslar 2-3 ay sürdü ve her dönem için sabah ve akşam ikişer saat olmak üzere iki oturumdan oluşuyordu. 60 kız ve 60 erkek öğrenci katıldı. Türkmen sorumluları, Kerkük yetkilisi Yavuz Bey de dâhil olmak üzere birçok isim bu kurslara katıldı.

Ben 1970-73 yıllarında Kerkük'teki Türk Kültür Merkezinin ilk öğrencilerinden biri olmuştum. İlk sertifikamı oradan aldım. Hamdolsun ki Allah'a biz o zaman da edebiyatımızı, dilimizi, siyasetimizi ve tarihimizi bir yere kadar ve imkânlar dâhilinde anladık ve anladığımızı anlatmaya çalıştık. Tarihini bilmeyen coğrafyasını, yabancılar çizer. Biz bu bilinçle dilimizi, tarihimizi ve siyasetimizi anlamak için kurslar açtık. Ben siyasete girmedim ve milletvekili olmaya bile kalkmadım. Ama hamdolsun Telafer'den Mendeli'ye kadar uzanan illerden birçok Türkmen milletvekili hanımlar bizim üyemiz oldu. Siyasetle de bir yerden ve bir koldan -çoğunu söylememek şartıyla- yeteneklerimize göre uğraştık.

HİDAYET KÂHYA

1976 yılında 53 sayılı bir karar çıkarıldı. Bu karara göre Kerkük'ün etrafındaki Tisin, Leylan, Altunköprü ve Tazehurmatu gibi birçok yerleşim yerine ait arazi kamulaştırıldı. Devlet bu arazileri aniden elimizden aldı. Bize ait topraklar hiçbir bedel ödenmeden devletin mülkiyetine geçirildi. İşte bu Türkmenlere yönelik yapılan haksızlıklardan yalnızca biriydi. Sonra ne oldu dersiniz? Bize ait bu araziler, parseller halinde Araplara pay edildi. Ondan sonra bu arazilere 1 Haziran, Hürriyet gibi Arap semtleri inşa edildi. İşte sonra da buralara Araplar yerleştirildi. Bu yerleşimcilere "Onbinlik Araplar" denildi çünkü bunlara bir parça arsa ve beraberinde de

10 bin dinar para verildi. Ayrıca 10 bin dinar da bir araba satın almaları için verildi. Her bir yerleşimciye toplamda 30'ar bin Dinar verildi. Bu, o zamanlar büyük bir miktardı.

Tabii bunlar yaşanırken bizim yapabileceğimiz bir şey yoktu maalesef. Devlete karşı bizim ne gücümüz var? Yok. Herkes sustu ve yerine çekildi. Bu birincisi. Sonra 1980'de İran'la savaş başladı. Bu sefer yaklaşık 500 insanımız tutuklandı. Bunların içinde avukat, mühendis, doktor, öğretmen, iş adamı, müteahhit ve Türkmenlerin ileri gelen şahsiyetlerinin hepsi vardı. Hepsi tutuklanıp, hapse atıldı. Bunlardan 300'ü idam edildi, geriye kalan 200'ü de zindanlara kapatıldı. Ben dâhil Tisin bölgesindeki memurların hepsi Irak'ın çeşitli bölgelerine nakledildi. Benim 1988'de Kerkük dışına sürgün edilmemi sonra anlatacağım. İdam edilenler arasında ağabeyim ve 5 kayınbiraderim de vardı. Bir aileden 5 kişi idam edildi. Bunun yanında bir kısım insanımız Türkiye'ye ve İran'a kaçtı. İnsanlarımız dağıldı. Memurlarımız ve çok sayıda öğretmenimiz Kerkük'ten Kerbela'ya, Anbâr'a, Basra'ya, Divaniye'ye, Musul'a, Diyala'ya, Tikrit'e ve değişik şehirlere nakledildi. Aslında bu nakil işleri 1975-76'dan itibaren başlamıştı. Saddam 1980 itibariyle daha da güçlenmişti. Bu yıl da zaten savaş başladı. İdam edilenlerin ardından Kerkük'teki belli Türkmen mahallelerini yıkmaya başladı. Neden? Nasıl başladı? Yıkıma 1980'den başladı, Kerkük-Tikrit yolu yapıldı. Bu yol Tisin bölgesinin ortasından geçti. Bir kasabanın içinden 60 veya 100 metrelik bir yol geçse kaç tane evin yıkılması gerekir? Tisin'de evler bitişik olarak yapılmıştı. Bu yüzden yol gerekçesiyle yüzlerce ev yıkıldı. Evleri yıkmamanın bir anlamı olmadığını gördü ve ikinci aşamada yaptıklarını yasalaştırdı. İkinci aşama nedir? 1983'te Tisin'nin ortasına tren istasyonu inşa etti. Bu inşa için de çevredeki bütün evleri yıktı.

Tisin Mahallesi'ne tren istasyonu yaptı ama Tisin'de hâlâ bazı evler duruyordu. Bunun için yıkılanla da

yetinmedi. Tisin'nin sağ tarafında bulunan yaklaşık 550 tane güzel ve modern yapımlı evin hepsini Türkmenlerden aldı ve ucuz bir fiyatla Araplara verdi. Bu evler, o gün bugün hâlâ Araplara ait. Tisin yerle bir olduktan sonra sakinlerini dağıttı. Tisin'den sonra da Kerkük Kalesi'ni yıktı. Kalenin sakinlerini Araplaştırmak için Arap mahallelerine gönderdi. Her 3-4 aileyi köylere, oraya buraya gönderdi. Kalenin yıkımı tamamlandıktan sonra diğer mahallelere başladı. Tisin'in güneyinde yer alan Türkan köyünü

ra ev yapsın, restoran ya da iş yeri açsın diye paralar verildi. Bunun yanında memleketteki memurları aç bıraktı. Buna bir örnek de benim. Ben Tisinli bir mühendisim. Mezun olduktan sonra Kerkük Belediyesi'nde çalışmaya başladım. Daha sonra Bağdat'a nakledildim. Bağdat'tan da Tikrit, Musul ve Telafer'e gönderildim. Telafer'den sonra tekrar Tikrit'e iade edildim. 1993'te Tikrit'te su işleri müdürü oldum ve 2003'e kadar aynı görevde kaldım. Tikrit'te

Türkmenlerin genel müdür gibi yüksek mevkilere gelmesine izin vermezlerdi. Ben, bunları orada olduğum için gördüm ve yaşadım. Bu gibi uygulamalar Tuzhurmatu ve Bağdat'ta da vardı. Tuzhurmatu'da da Araplaştırma politikası başlatıldı. Oradaki Türkmenler ne arsa alabiliyor ne

Saddam Hüseyin dönemine ait bir banknot

yıktı. Ben o dönemde Kerkük'te su işleri müdürüydüm ve elimizde uygulanacak yeni bir proje vardı ama oradaki bütün evler yerle bir edildi. Daha sonra Kerkük'e bağlı Yaycı, Beşir, Kümbetler, Kızılyar, Bulava gibi köy ve kasabalar yerle bir edildi. Yıkılan bölge sakinlerinin tamamı Türkmen'di, oralarda Arap yoktu. Yıkılan bölgelerin tamamı Türkmenlere aitti ama işte yıkıldıktan sonra bütün bu araziler Türkmenlerden alınıp, Araplara dağıtıldı. Kerkük şehri Araplaştırılmaya çalışıldı. Kerkük ve civarındaki arsalar, hiçbir şekilde Türkmenlere satış yapılamıyordu. "Yalnızca Araplara satabilirsin ama onlardan geri alamazsın." politikası uygulandı. Bu, Kerkük'te Türkmen varlığının yok olacağı anlamına gelir. Zaten bunu yapmak istediler. Toprak satışının yalnızca Araplara yapılabilmesi 1980'lerden itibaren başladı. Arapla-

de satabiliyordu. Bütün araziler kamulaştırıldı. Tuzhurmatu halkına ait toprakların işletilmesi için Tikrit halkına para dağıtıldı. Yani diktatörün zulmüne en çok Türkmenler maruz kaldı. Bunlar hiç unutulmaz. Tabii Arap dediğimizde bütün Arapları kapsamıyor, "10 binlik Arapları" kastediyoruz. Onlar geldiler ve arsalarımızı, mesleğimizi, ellerimizle yaptığımız evlerimizi aldılar. Bizim hayatımızı alt üst ettiler. Kerkük'te yaşamamıza engel oldular ve bizi göçe zorladılar. Biz Kerkük'te çok yaşayamadık.

Ben 1985'ten 2003'e kadar yaklaşık 25 yıl Kerkük'ten uzak kaldım ve Tikrit'te yaşadım. Burada mecburî göreve devam ettim. Araplar gelip bizi Kerkük'ten gönderdiler ve her şeyimizi aldılar. Size sormak isterim: Neden en fazla zararı ve zulmü gören Kerkük oldu? İdamlar her yerde vardı ama hiçbir yerde

idam edilenlerin gayrimenkullerine el konulmazdı. Kerkük'te bir Türkmen idam edildikten sonra her şeyine el konulurdu. Yetmez gibi bir de ailesi ve çocukları zor durumda bırakılırdı. Bir Türkmen'in gayrimenkul alıp satması yasaktı. Bir mühendis ve bir daire başkanı olarak Bağdat'tan Kerkük'e Irak'ın her köşesinde yaşananları bilirim. Zulüm her yerdedeydi ama en zorunu Türkmenler gördü. Eski rejim her yerde ve her zaman Türkmen'in varlığını yok etmeye çalıştı. Ben Tikrit'te bulunduğum zaman Türkmenleri yok etmek için kararlar alındı. Önceki rejim bizi Osmanlı İmparatorluğu'nun bâkiyesi olarak görüyordu. Irak'ta kalmamızı istemiyordu ve bunun için Türkmenlere karşı zorlaştıracı önlemler aldı.

Tabii iş sadece bu bölgelerde Arapları iskân ettirmekle sınırlı kalmadı, aynı zamanda Türkçe kadın-erkek isimlerinin değiştirilmesi emrini de verdi. Birçok aşiret ismi değiştirildi. Örneğin Avcı ismi Sayyat, Bayat ismi Tai olarak değiştirildi. Arap olmayanlara iş ve vazife verilmezdi. Doğum kayıt sicillerindeki Türk isimleri değiştirildi. Bu durum bizi çok derinden etkiliyor, rencide ediyordu.

YAHYA FAYSAL KÖPRÜLÜ

28 Mart Altunköprü'nün en acı günlerinden biriydi. Gece saat 4'te top atışları başladı. Amerikan saldırılarıyla Saddam rejimi zayıflatılınca Peşmerge önce Altunköprü'ye, sonra Kerkük'e girdi. Peşmerge buralarda 2-3 gün kaldıktan sonra top atışları başladı. Biz devletimize silah kaldırmadık, kasabamız neden bombalanıyor? Benim ağabeylerimin her ikisi de askerdi, diğer şehit edilenler ise iş adamı veya henüz ilkokula devam eden çocuklardı. Biz devlete hiçbir zaman karşı koymadık ve bizim hiçbir aykırı yapıyla ilişkimiz yoktu. Evet, top atışları saat 4'te başladı. Aklımıza önce kaçmak geldi. Biz de halkla beraber Erbil'e doğru gidelim diye düşündük ancak ağabeylerim bunu kabul etmedi. Dediler ki *"Niye*

kaçalım? Biz bir şey yapmadık, biz devlete silah kaldırmadık". Yani kendimizi biliyorduk, emindik. Tabii bekledik, baktık ki bu sefer uçaklar, helikopterler geldi ve gelir gelmez ateş açmaya başladılar. Daha sonra ağabeyimin arkasından oradaki bir futbol sahasına doğru ilerledik. Oraya varınca helikopterlerden biri bize doğru yaklaştı ve içindekiler bize işaret edip eve dönmemizi istedi. Biz de tekrar eve döndük ama bir yandan da top atışları devam ediyordu. Bu arada tanklar ve sivil askerler kasabaya girdi. Sivil askerler, istihbarat mensuplarıydı. O esnada aklıma evden çıkıp amcamın evine gitmek geldi. Yolda giderken askerler beni gördü ve dur emri verdiler ama ben durmadım ve amcamın evine doğru koşmaya başladım. Koşarken üzerime ateş açtılar ama neyse ki isabet almadan sağ salim amcamın evine vardım. Hamdolsun kurtuldum. Amcamın evine gelen 5-6 silahlı kişi tarafından izlendiğimi bilmiyordum. Amcamın evine geldiler ve dediler ki *"Bu eve bir genç girdi. Ya bu genci bize verirsiniz ya da bu evi başınıza yıkarız".* Yaşlı amcam onların içeriye girmelerini istedi. Tabii amcam istemesede onlar içeriye gireceklerdi. Bu arada mutfağın penceresinden bakıyordum. İçeri girdiklerinde ben banyo ve çamaşır makinasının bulunduğu odaya saklandım. Orada saklandığımı tahmin edemezler diye düşündüm çünkü o odada elektrik yoktu ve karanlık bir yerdi. Evi aradıklarında saat 08.00 civarıydı. Evi aradılar ve eşyaların hepsini dağıttılar ama beni bulamayınca çıkıp gittiler. Evi ararken Arapça küfür ediyorlardı. Aynı grup yarım saat sonra tekrar geldi. Dediler ki *"Bu şahıs evden çıkmadı, biz buraya girdiğinden eminiz".* Tekrar arama yaptılar ama yine bulamadılar ve çıkıp gittiler. Onlar gittikten sonra akşam oldu. Saat 16.00 civarıydı ve hava hafiften kararmaya başlamıştı. Amcamın evine yakın bir ormanda saklanmayı düşündüm çünkü bunlar hâlâ beni bulmaya çalışıyor. Belki tekrar gelebilirler, diye düşündüm. Bu arada halkın bağırışmaları, sokaklara giren tankların palet sesleri, top atışları, mermi sesleri duyuluyordu. Amcamın

**Altunköprü’de şehit edilen
ne 8 yaşındaki çocuğun ne
70 yaşındaki büyüğümüzün
ne de babamın günahı
vardı. Onların tek suçu
Türk olmaktı.**

**O gün ben 6 yaşındaydım.
Babamı da şehit ettiler.
Oysa ben mezun
olduğumda, evlendiğimde,
çocuklarım başarılı
olduğunda hep babamın
yanımda olmasını isterdim.**

evinde gece saat 20.00-20.30'a kadar havanın tam kararmasını bekledim. Evin çatısından bölgeyi izliyordum. Evler birbirine bağlı olduğu için damlardan atlayarak ormana ulaşabildim ve uzaklaşıp orada bir yerde saklandım. Geceyi ormanda geçirdim ama adamlar ormanlığa bile havan topu atıyorlardı. Ortada çatışma filan yoktu ama kurşun sesi neredeyse hiç kesilmiyordu.

Ormanda sabaha kadar bekledim. Sabahleyin baktım kasabada sanki hayat normale dönmüş gibi. Millet dışarı çıkmış, sivil araçlar gelip geçiyordu.

Saddam
Hüseyin
askerî
üniformasıyla
1980'ler

Yakın bir yerde bir çoban gördüm ve gece kasabada neler olduğunu sordum. Çoban askerlerin kasabayı terk ettiklerini ve Altunköprü'den 80-90 civarında insanımızı götürdüklerini söyledi. Hemen eve doğru koşmaya başladım. Varınca annem 2 ağabe-

yimin, eniştemin ve eniştemin 2 oğlunun askerler tarafından tutuklandığını söyledi. Almış götürmüşler. 12 yaşındaki Atilla ile 13 yaşındaki Turan'ı da babaları Ahmed Köprülü'yle birlikte alıp götürmüşler. Anneme nereye götürdüklerini sordum, kimlik kontrolü yapmak için askeri karargâha götürüldüklerini ve en yakın zamanda döneceklerini söyledi. Bekledik ama gelmediler ve onları aramaya karar verdik ama nasıl, nerede arayacağız? Çünkü Altunköprü'den de çıkamıyoruz. Beklemenin ağırlığı her geçen gün artıyordu. Hastanelerden, tanıdık insanlardan ve polis karakolundan sorduk ama bilen yok.

Hastaneden sorduğumuzda buraya hasta veya yaralı getirilmediğini söylediler.

Tam 22 gün bekledik. 22 günden sonra, onların Dibis kasabasına götürüldüklerini öğrendik. Götürdükleri yerde sorgulamışlar. Ama nasıl hileli bir sorgulama... Öyle bir şey yapmışlar ki Altunköprü'yü işgal edip, sonra kaçanlar tarafından caddelere atılan silahları toplayıp bizimkilerin önüne atmışlar. Onlara *"Bu silahlar sizindir."* demişler. Hâlbuki bizim evimizde bir silah bile yok hatta benim ağabeyime özel kuvvetlerde olduğundan cesaret madalyası bile verilmişti. Tutuklular Türkmen olduklarını, devlete karşı isyanda bulunmadıklarını ve barışçıl insanlar olduklarını anlatmaya çalışmışlar ama maalesef yine de infaz edilmişler. Şehitlerin arasında mühendis, doktor, profesör, öğretmen, komutan, yaşlı adamlar, 12-13 yaşlarında çocuklar ve 80 yaşını aşan insanlar vardı. Biz Türkmen'iz, bizim böyle bir şeyle alâ-

kamız yoktu. Zaten niyetleri gerçeği öğrenmek değildi, *"Siz devlete karşı silah kaldırdınız."* gerekçeyle hepsini kurşuna dizdiler. Üstelik evden alıp götürdükleri gün kurşuna dizmişler. İnfaz ettikten sonra da cesetlerin üzerine toprak atmışlar. Bizim

bu olaylardan haberimiz olmadı. Tam 22 gün sonra evimize bir çoban geldi. *“Size bir şey söyleyeceğim ama sakın benim dediğimi kimse bilmesin.”* dedi. *“Sizin insanların Dibiş’te kurşuna dizildi ve üzerlerine toprak atıldı. Çabuk yetişin çünkü köpekler cesetleri parçalamaya başladı”* dedi. Biz de oraya kimin gideceğini tartıştık çünkü eski rejimin askerleri hâlâ her yerdeydi. Yaşlı bir kadını göndermeye karar verdik ama o güçlü bir kadındı ve onun da kocası infaz edilenler arasındaydı. Derken haber Altunköprü’ye yayıldı ve ortam bozulmaya başladı çünkü askerler, cesetleri sahiplerine vermek istemiyordu. Aynı zamanda cesetleri almamıza ve hatta onlar için mezar kazmamıza bile izin vermediler. O dönemde devletimizi sevmemize rağmen başkalarının başına gelmeyen çok zor şeyler yaşadık ve kafamız karıştı. Kurşuna dizilenler arasında öğretmen, mühendis, doktor, iş ve din adamlarımız ve hatta aralarında parmağını bile net göremeyen görme engelli bir insanımız vardı. Bunu neden yaptılar? Çünkü onlar Türkmen’di ve aralarında başka milletten kimse yoktu. Altunköprü’nün ileri gelenlerini topladılar ve kurşuna dizdiler. Bir subayımızın müdahalesi ile cenazeleri beşer, onar gruplar halinde teslim alabildik. Cesetler 22 gün içinde parçalanmış ve tanınmaz hale gelmişti. Aldık ama bu sefer de kabirlerini kazmamıza müsaade etmiyorlardı. Bize *“25-30 santim kazın ve cesetleri oraya atın.”* diyorlardı. Cesetleri bu şartla toprağa verdik. Sonra şehit ailelerine çok kötü davrandılar hatta devlette görevi olanları işlerinden uzaklaştırdılar. Mesela infaz edilen ağabeylerim, amcalarım ve akrabalarımın dolayısı kız kardeşimin öğretmen olmasını engellediler. Velhasıl bize çok şeyler oldu ve çok zulmettiler.

Doğru dürüst bir mezar bile kazılmadı. Mezar kazmamıza müsaade edilmiyor, *“Sadece 30 santimlik bir çukur kazın”* deniliyordu. E tabii ki cesedi bu derinliğe sokarsanız, ceset kokar. Koku nedeniyle mezarlığa 10 metre bile yaklaşamıyorduk. Bütün

bunlara ek olarak rejim askerleri mezarlığın etrafını sararak her şeyi gözetliyordu. Kadınların evlat ve yakınları için gidip ağlayıp sızlanmalarına, yakınları için bir Fâtiha okumalarına da engel olundu. Kim ki herhangi bir nedenden evimize geliyor, hemen sorguya alınıyordu. Bazılarını tutuklayıp işkence de yaptılar.

Benim 2 kardeşim, biri 12 yaşında olan iki kuzenim şehit edildi. Annem 82 yaşına geldi. O gün bugün hâlâ yollarını bekliyor. Cesetleri aldığımızda tanınmaz haldeydiler. Ablam ağabeyimin cesedini belindeki kemerinden, üstündeki pantolonundan ve iyice belirsiz hale gelen simasından tanıdı. Annemin durumu, olayın üstünden onlarca sene geçmesine rağmen hiç değişmedi. Bizden kimse devlete karşı silaha sarılmamıştı ama neden öldürüldüklerine hâlâ bir yanıt bulamıyoruz. Biliyor musunuz, bu katliam olduğunda aylardan Ramazan’dı ve şehitlerimizin hepsi infaz edildiğinde oruçluydu. İnsanın oruçluyken şehit ettiler.

Bizim evde ağabeyimin bir odası vardı. Ağabeyim nişanlıydı ve yakında evlenecekti. Bütün düğün malzemelerini almış, odasını dizmiştik. O gün aldığımız her şey hâlâ o odada. O oda, 30 yıldır kilitli. Biz 30 senedir o odaya giremedik. Nihayet yakınlar da anneme *“Hayat böyle, yaşamak böyle, her şey Allah’ın iradesiyle gerçekleşir, yazılan kader bozulmaz. Hamdolsun Allah’a, hakkımız alındı.”* dedim. Olan biteni bir türlü kabullenemese de tevekkülle kabul etti. Ya düşünün, çocuklarının mezarını ziyaret edip ağlayan kadınlar bile rejimin yandaşları tarafından gözetleniyordu. Acaba ağlarken iktidara, Saddam’a yönelik sözler söyleyip söylemedikleri takip ediliyordu. Bunu hayal edebiliyor musunuz? Düşünsenize, şehitler için ağlamak ve ağıt yakmak yasaktı. Olayın üzerinden 30 sene geçtikten sonra annemden ağabeyimin odasının kapısının açılmasını istedim. *“Odanın içindeki eşyalar böyle kalmasın, ihtiyaç sahiplerine verelim ve sevabına nail*

olalım.” dedim. Zaten bazı eşyalar 30 sene kapalı bir odada kaldığından kullanılamaz hale gelmişti. Ağabeyimin odası evimizin üçüncü katındaydı. Eşyaların tümünü çıkarttık, kullanılamayanları çöpe attık. İşe yarayanları da fakir fukaraya verdik. Annemin isteğiyle, tekrar görmemek için eşyaları Altunköprü’de yaşamayan, uzak yerlerde, köylerde ve tarlalarda çalışan insanlara verdik. Annem eşyaları tekrar görmek istemedi. “Görürsem ölürüm.” dedi.

Bakın bugün kaç yaşıma geldim, yaşanan olaylar ve çektiğimiz zulümler hafızamızdan hiç silinmedi. Türkmenlerin çilesi Irak devletinin kuruluşundan itibaren başlamış, Türkmenler başından itibaren baskı ve zulme maruz bırakılmıştır. Bir gayrimenkul veya arsa alamıyorduk. Alabilmemiz için Arap veya Kürt milliyetçisi olmamız gerekiyordu. Her türlü haksızlığa ve zulme maruz kaldık. Hiçbir şeyimiz kalmadı hatta araba bile alamıyorduk. Irak devleri kurulanı biz bu çeşit haksızlıklara maruz kalmışız. Ama her şeye rağmen, yine de hamdolsun, Allah’a şükürler olsun yine ayaktaız.

SAİT KÖPRÜLÜ

Sabaha doğru Altunköprü kasabasına ateş edilmeye ve top yağdırılmaya başlandı. Sonra Saddam güçleri Altunköprü’ye yaklaştı ve ilçeyi dört bir taraftan sardı. Daha sonra Altunköprü kasabasının caddelerine ve sokaklarına indiler ve tek tek evleri aramaya başladılar. Evlerde gördükleri gençleri, yaşlıları, hepsini götürdüler. Nereye götürdüler? Yukarıda bir kale, askerî bir karargâh vardı. Bu insanları oraya topladılar. Kontrol edecekleri gerekçesiyle yaklaşık olarak 100 civarında insanı topladılar ama hiçbir şey yapmadılar. Bu insanları büyük bir arabaya koydular ve Erbil’e doğru götürüp, kurşuna dizdiler. “*Sen ne ettin, ne yapıyorsun?*” diye soru soran olmadı. Götürdükleri insanlar arasında devlet görevlileri de emekli insanlar da 12-13 yaşlarında ço-

cuklar da vardı. Hepsi gözleri ve elleri arkadan bağlı olarak şeytan rejiminin adamları tarafından kurşuna dizildi. Hadiseler sabah karşı başladı, gün ortası olmadan 11-12 gibi bitti. Topladıkları insanları nereye götürdüklerine, ne yaptıklarına dair bizim hiçbir bilğimiz yoktu. Bizler bu insanları 22-23 gün sonra bulabildik. Aramadığımız hiçbir yer kalmamıştı. En sonunda birkaç kişi ile birlikte Dibis kasabasına gittik. Orada bir karargâh vardı ve orada birkaç kişi oturuyordu. İnsanımızın akıbetini onlara sorduk, hepsi heyecanlandı. Hiçbiri herhangi bir cevap vermek istemedi ve bizimle konuşmadı. Dışarı çıktılar ama ben odada tek başıma bekledim çünkü bunlar olayı kendi gözleriyle görmüş kişilerdi. Daha sonra dışarıya çıkıp caddenin diğer tarafına, arabaya doğru gittim. Yaşlı bir koyun çobanı orada koyunlarını otlatıyordu. “*Ne arıyorsunuz?*” diye sordu. Böyle bir meselemizin olduğunu, 20 günden fazladır insanlarımızı aradığımızı söyledim. O da “*Sizin insanların burada, bu mezarlıkta.*” dedi. “*Bundan yaklaşık 20 gün önce kurşuna dizildiler. Daha düne kadar çırılçıplak halde dışarıdaydılar, koku iyice yayılınca Dibis kasabasından bir makina getirildi ve cesetlerin üstleri toprakla örtüldü*” dedi. Üzerlerine toprak atmışlar ama işte bazıların dışarıda eli kalmış, bazılarının başı kalmış... Affedersiniz, bazılarını köpek yemiş. O sırada bunları çıkarabilmek için elimizde herhangi bir alet ya da başkaca bir şey yoktu. Altunköprü’ye dönüp sabah erkence toplandık. Aletleri filan aldık. Olay yerine varınca insanlarımızı birer birer çıkarmaya ve arabaya yüklemeye başladık. Altunköprü’de de bu kişiler için mezar kazmaları için bir grup kurduk. Bu kişileri yıkamak ve kefenlemek gerekip gerekmediğini hocalarımıza danıştık. Tabii şehit oldukları için gerekmiyordu. Onlar gerçekten de şehittir. Onları kendi elbiseleriyle mezarlarına yerleştirdik. Bu durum yaklaşık 3 gün sürdü. Bizler bu insanları 3 gün boyunca toprak altından çıkarmaya çalıştık. Bazıları 2, bazıları 1 metre toprağın altında kalmıştı. Bazıları ise neredeyse yer üstündeydi. Bazılarını

maalesef köpekler yemişti. İşte, bu şekilde... Bu macera bittikten sonra Saddam'ın adamları, bizi dördüncü akrobaya kadar kontrol altında tuttu. Bizler ne yapıyoruz? Bir çaba içinde miyiz? Kimseye haber veriyor muyuz? Rejim bu insanları şehit saymadı. Üstelik bu insanları ve yakınları olan bizi 2003'e kadar bozguncu olarak kabul etti. Ta ki 2003'te Saddam rejimi değiştikten sonra bazı şeyler değişmeye başladı. Bir yasa, bir karar çıkarıp bu insanları şehit saydılar. Eğer yeryüzünde şehit varsa, bu

Benim kardeşim Necip Sait Salih'tir. Selahaddin ilindeki Beyci'de rafineri var, kendisi orada petrol şirketinde görevliydi. O vakit Altunköprü'ye tatile gelmişti, o da şehit oldu. Dayım 85 yaşında yaşlı, aksakallı bir insandı. Kendisi, oğlu ve diğer dayımın oğlu, hepsi gittiler. Diğer dayım vefat etmişti ama oğlu onlarla birlikteydi. Onun damadı, benim kardeşimin kayınbabası ve kayınbiraderi... Bizden 6 kişi kurşuna dizildi.

insanlar gerçekten de şehittirler. Bizim insanımız bayram yaklaşırken Ramazan ayında hepsi oruçlu iken şehit edildi. Hepsinin çocukları yetim ve eşleri kocasız kaldı.

Bizim şikâyetimiz Allah'adır. Hak sahibi Allah'tır. Kimin zalim, kimin mazlum olduğunu bilen Allah'tır. Hakkımızı Allahu Teâlâ alır inşallah ve bizim şehitlerimizin yeri cennet olur. Bu yeryüzünde kimse-

Altunköprü
Şehitliği

nin hakkı gitmez. Allahu Teâlâ zalim olan kişiden biri yeryüzünde, diğeri de kıyamette iki hak alır.

— Askerlerin evlere gireceğini biliyor muydunuz?

— Evet. Askerler tek tek evleri kontrol ediyordu. Eğer ev sahibi içerideyse kapıyı açtırıyor, eve gi-

Kur'an okuyan, Allah'tan korkan, oruçlu bir insandı. Ne çocuklar ne yaşlılar nereye götürüldüklerini bilmiyordu. Ne zaman ki elleri, gözleri bağlanmış, o zaman bir şeylerin yapılacağını anlamışlar.

— Şehitleri nerede, nasıl buldunuz?

— Her gün, her yerde arıyorduk. O kadar çok yorulmuştuk. Sabah vakti toplu halde evden çıkar Ker-kük, Dibis derken her tarafa gider, onları arardık ama günlerce süren gayretimize rağmen bulamadık. İşte en sonunda aynı dediğim gibi ihtiyar bir adam onların burada kurşuna dizildiğini söyleyince bulabildik. İhtiyar, bize haber verene kadar insanlarımızın öldürüldüğünü, öldürüldükleri yeri, cenazelerin şiştiğini, maalesef geçen zaman içinde koktuğunu ve Dibis belediyesinden bir ekskavatör getirilip üzerlerinin örtüldüğünü bilmiyorduk.

— Tam olarak ne durumdaydılar?

— Affedersiniz, bazılarını köpekler yemişti. Kolu yok, ayağı yok... Bazıları ise benim dayım gibi kayboldu. Yani cenazesini bulamadık. Köpekler onu uzak bir yere götürmüş. Onların bulundukları yerden birkaç metre uzakta Zap Suyu vardır. Bazı hayvanlar cenazeleri oraya götürmüş ve Zap Suyu'yla birlikte yok olmuştu. Dayımın cenazesini, cesedini bulamadık. Diğer taraftan, oradaki bazılarını, bazı şehitleri mezardan çıkardığımızda eli ve ayağı dışarıda olanlar vardı. Öyle olanların hepsini köpek yemişti. Çünkü orası kimsenin girmesine izin verilmeyen bir bölgeydi. İşte o bölgede hayvanlar, köpekler aç gezer. Maalesef bizim şehitlerimiz köpeklerin yaşadığı yerlere bırakılmış, onlara yem edilmişti.

Mişel Eflak'ın tabutu Saddam Hüseyin ve yardımcısı İzzet İbrahim ed-Duri'nin omuzlarında
1989

rip kontrol ediyor ve içeridekileri götürüyorlardı. Eğer ev sahibi yoksa kapıları kurşunlayıp kırıyor ve evi öyle kontrol ediyorlardı.

— Çocukları ve yaşlıları da götürdüler değil mi?

— Evet, maalesef. 14-15 çocuğu götürdüler. Benim dayım 85 yaşında, aksakallı biriydi. Aylardan Ramazan'dı ve hepsi oruçluydu. Hepsini götürdüler. İşte çocuk, bu çocuk... Daha dünyanın ne olduğunu anlamamış. Hayatın ne olduğunu anlamamış. Henüz dünyayı görmemiş... Çocuktan ne istiyorlar? Ne kendilerini biliyor ne de bizleri. Götürdüklerinin arasında çok yaşlı insanlar da vardı. Yani, en yaşlısı benim dayım Muhammed Raşit'ti. 85 yaşında,

— Altunköprü'nün nüfusundaki Türk oranı ne kadardır?

— Bizler her zaman en sonda geliriz. Aslında Irak genelinde üçüncü milletiz ama hiçbir zaman bizi saymazlar. Derler ki *“Irak, iki milletten oluşur. Bunlar Kürt ve Arap'tır. Diğer milletler yoktur.”* 1975'de Altunköprü'deki Türkmen nüfusu %75'ten fazlaydı. Bugün ise Araplaştırma ve Kürtleştirme planlarıyla bu oran yarıdan daha az bir hâle geldi.

SADUN KÖPRÜLÜ

Kısaca Altunköprü hadisesinin nasıl başladığını açıklamaya çalışacağım, daha sonra katliam meselesine geleceğim. Herkesin malûmudur ki Saddam Hüseyin'in ordusu bazı gerekçelerle 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgâl etti. Hiç kimse bu işgâli

kabul etmedi ve bütün devletler kınadı. Bu yüzden kınayan ülkeler ABD'yle birleşti ve ordularını Körfez ülkelerine yerleştirdi. 2-3 gün sonra Irak hükümeti Kuveyt'te geçici bir hükümetin kurulduğunu ilan etti ve bu hükümetin başına da Alaa Hüseyin atandı. 6 Ağustos 1990'da Birleşmiş Milletlerden bir karar çıktı ve Irak'a ağır bir ambargo uygulandı. 9 Ağustos 1990'da alınan bir kararla Kuveyt, Irak'ın 19'uncu ili olarak ilan edildi. Tabii ki bu kararların hepsi geçici sayıldı çünkü kararlar ABD ve müttefik güçler tarafından kabul edilmedi. ABD ve müttefikleri, askeri olarak seferber olmaya başladı ve ordularını Körfez ülkelerine gönderdiler. Bunun yanında bazı başka girişimler de oldu. Bazı devletler tarafından Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi için Bağdat'a heyetler gönderildi. Görüşmeler sonunda Irak bu girişimleri reddetti ve Kuveyt'ten çekilmedi. Çekilmeyince Birleşmiş Milletler Irak'a çekilmesi için 45 gün süre tanıdı. Aksi halde ABD ve müttefikleri Irak'a karşı bir

Suudi Arabistan
çöllerine
konuşlandırılan
Amerikan
askerleri,
1990

savaş açacak ve Irak ordusunu Kuveyt'ten zorla çıkaracaktı. Irak, 45 gün süre dolduğunda yapılan girişimleri ve çekilmeyi kabul etmedi. Bu yüzden 17 Ocak 1994'te ABD tarafından sabah erken saatlerde Bağdat'a bir hava saldırısı düzenlendi. Bu saldırıda Bağdat'taki askerî ve iktisadî kuruluşlar bombalandı. Birkaç gün sonra hava saldırıları, diğer illerde de gerçekleşti. Bağdat ve diğer illerin bombalanması 43 gün devam etti. Akabinde kara harekâtı başlatıldı. 24 Ocak 1994'te ABD ve müttefikleri Irak ordusunu Kuveyt'ten çıkarmak için kara savaşı başlattı. Duruma hâkim olamayan ve hezimete uğrayan Irak ordusu Kuveyt'ten çekilmeye başladı. Irak'ın felaketi ise çekildikten sonra başladı. Kuveyt-Basra yolu arasında geri çekilen Irak ordusu ABD ve müttefikleri tarafında hava saldırısına uğradı. Yüzlerce askerî araç sabote edildi, binlerce asker katledildi.

Irak ordusu büyük bir yenilgiye uğradığı için Irak'ın güneyindeki birkaç ilde yaşayan Şiiler, güvenlik boşluğundan yararlanarak bir ayaklanma başlattı. Bu ayaklanma, Duhok ve Süleymaniye dâhil olmak üzere kuzey illerine de sıçradı ve toplamda 14 ili kapsadı. Irak'taki 18 ilden sadece 4'ü hükümet kontrolünde kaldı. Ayaklanma; Kerkük'ten 44, Erbil'e yaklaşık 50 km uzaklıktaki Kerkük'e bağlı Altunköprü kasabasına kadar uzandı. Altunköprü'de Irak güçleri bulunmadığı için kasaba Kürtlerin kontrolüne girdi ve yüzlerce Peşmerge kasabada dolaşmaya başladı. Bu durumun farkında olan ve durumun giderek daha da tehlikeli olacağını düşünen bazı aileler kasabayı terk etmeye ve Erbil'e doğru gitmeye başladı. Altunköprü'ye 13 km uzaklıkta bulunan ve büyük bölümünde Arapların yaşadığı Dibis kasabası hükümetin kontrolünde kaldı ve Irak ordusu Dibis'ten Altunköprü'ye doğru roketler atmaya başladı. Roket atışları kasabada bir tehlike yarattı. Kerkük-Altunköprü yolu üzerinde askerî kışlalar ve bir dizi kale bulunuyordu. Bunlar Altunköprü'de yaşayan Kürtlerle Erbil ve Süleymaniye'den gelen Kürt güçleri tarafından işgâl edildi. Kalelerde bulunan

silah, cephane ve teçhizat yağmalandı. Bunun yanında Altunköprü'de bulunan bütün devlet daireleri Kürt gruplar tarafından yağmalandı. Önce Kerkük yeniden devletin kontrolüne girdi ve bazı aileler şehri terk ederek Altunköprü'ye, oradan da Erbil'e geçmek istedi. Bu ailelerden bir kısmı da Altunköprü'de akrabalarının yanında kaldı. Saddam Hüseyin Bağdat'taki özel kuvvetlerini ve diğer illerde kalan ordusunu toparlamaya başladı. Öyle görünüyor ki bu toparlama ve şehirleri güç kullanarak tekrar geri alma emrini veren her şeye rağmen Amerikalılardı. Neyse... Saddam güçleri, güney şehirlerini geri aldıktan sonra Tuzhurmatu ve Tazehurmatu belde-lerine girdi ve oralarda birer katliam gerçekleştirdi. İlerleyen güçler 27 Mart'ta Kerkük'e girdi, orada da bir katliam yaşandı. Peşmerge, Irak ordusu girmeden önce Kerkük'ü terk etmişti. Ertesi gün Kerkük'teki büyük askerî birlik ve Altunköprü'nün 13 km yakınındaki Dibis kasabasında bulunan askeri güç Altunköprü'ye yaklaştı. Irak gücünün geldiğini öğrenen Peşmerge bu sefer de Altunköprü'yü terk etti. Peki, onlar gidince kasabada kim kaldı? Tabii ki Altunköprü'nün yerel Türkmen halkı. Yerlisi bırakıp kaçmaz ama yabancılar bu toprağa bağlı olmadıkları için en küçük bir olay olduğunda bırakıp kaçıyor işte. Bir kısım Altunköprü Türkmen'i kullanılan şiddet yüzünden kasabayı terk etmek istedi ama edemediler çünkü araçları yoktu; bir kısmı da Kerkük'ten gelen misafirler yüzünden beklemek mecburiyetinde kaldı. Ama kasabadaki Türkmenler genel olarak kalmayı tercih etti.

Biz Türkmen'iz ve biz o gün yaşanan hiçbir olaya katılmadık, silah bile kaldırmadık, asla hükümete karşı durmadık ve direniş göstermedik. Bir kısım askerî güçler kasabamıza girdiklerinde biz bunlara ne diyeceğiz diye düşündü. Sonunda kasabaya girecek olan güçlere *"Biz Türkmen'iz, biz barışçıl insanlarız, silahımız bile yok ve devlete karşı çıkmadık."* demeye karar verdiler. Ama bu düşünce aleyhlerine döndü, tersine döndü çünkü hükümet Altun-

köprü'ye girdiğinde oranın yerlisini ve Kerkük'ten gelen misafirleri tutukladı. Bu insanları alıp götürdüklerinde anneleri, babaları ve çocukları ağlayıp bağırıp feryat ederek engellemeye çalıştı ancak hiçbir işe yaramadı. *"Bizimkileri niye ve nereye götürüyorsunuz?"* diye sordular. Dediler ki *"Bunları soruşturmak için Altunköprü'nün yakınındaki askerî karargâha götüreceğiz ve kısa bir süre sonra onları serbest bırakacağız"*. Tabii ki dedikleri yalandı ama millet inanmak zorundaydı ve herkes beklemeye başladı. Altunköprü'nün üç yakasından biri Saddam, diğeri Erbil, üçüncüsü de Tisin yakasıydı. Peki, neden bu insanlar sadece bu iki yakadan gözaltına alındı? Nedeni Kürtlerdi çünkü Altunköprü 11-28 Mart'ta Kürt güçlerinin kontrolüne geçmişti ve bu iki yakadan alanı tespit etmek için yüksekte uçan Irak keşif uçaklarına ateş açılmıştı. Bu nedenle askerler 28 Mart 1991'da Altunköprü'ye girdiğinde yalnızca bu iki yakadan Türkmen gençlerini, yaşlılarını ve çocuklarını alıp götürdüler. Tutuklama olayı 1411 hicrî Ramazan ayının on ikinci gününde gerçekleşti. Tüm tutuklular oruç tutuyordu. Bunların arasında öğrenci, mühendis, memur, öğretmen ve iş adamı bulunuyordu. Hepsinin gözlerini bağlayarak Dibil kasabasındaki askerî karargâha götürdüler. Daha önce de belirttiğim gibi Kürtler o zamanlar Dibil'te yoktu. Görünüşe göre ortada bir komplo vardı ve bu komployu, planlayan kıdemli subayların dışında kimse bilmiyordu. Öyle ki memurlar bile olacakların farkında değildi. Tutukluların soruşturmalarını bile yapmadılar. O karargâha, Saddam Hüseyin'in eniştesini taşıyan bir helikopter indi. Saddam'ın

eniştesi ve sağ kolu sayılan Hüseyin Kâmil'i karargâh komutanı karşıladı. Gerçi seneler sonra Hüseyin Kâmil de idam edildi. Tutukluların sayısı farklı hesaplara göre 80 ila 100'den fazla kişi arasında değişiyordu. Karargâh komutanı tutukluların orduya direndiklerini ve bu silahların da kendilerine ait olduğunu söyledi. Sonra onlardan tek sıra ha-

Başkan
Yardımcısı
Saddam Hüseyin
İran ziyareti
sırasında
Meşhed, 1976

linde dizilmelerini istedi ve her birinin önüne silah konulması talimatını verdi. Aslında bu silahlar Altunköprü'de Irak ordusunun geldiğini duyan ve alalecele kasabadan kaçan Peşmerge'nindi. Ordu kasabaya girince bu silahları sokaklardan ve çiftliklerden toplamıştı. Silahlar Türkmenlere ait değildi çünkü Türkmenler daha önce de silahlı değildi. Daha sonra Hüseyin Kâmil'i taşıyan helikopter indi ve karargâh komutanı tarafından karşılandı. Ka-

rargâh komutanı Hüseyin Kâmil'e Altunköprü'de yaşanan olayları ve masum insanlarımızın orduya karşı koyduklarını anlattı. Hüseyin Kâmil bu olayın aslını bilmeden ve incelemiden onların derhal idam edilmeleri emrini verdi. Tutuklular her ne kadar bu silahların kendilerine ait olmadığını, devlete karşı direnmediklerini ve kimliklerini gösterip öğrenci, memur, işçi ve asker olduklarını söyleseler de kararı değiştiremediler. Bağırıp çağırmışlar ama nafile.

Bütün çabalara rağmen tutuklular, sonlarının yaklaştığını anladılar. Hepsi oruçluydu, bu yüzden abdest aldı ve her biri iki rekât namaz kılıp birbirleriyle helalleşmeye başladı. Aralarında en küçüğü üçüncü sınıfa giden ortaokul öğrencisi 13 yaşındaki Atilla Ahmed Köprülü ve en yaşlısı ise emekli ziraat mühendisi Muhammed Raşit'ti. Hepsi, cezanın infazı için ana caddeyi geçtikten sonra karargâhın karşısındaki mezarlığa gözleri ve kolları

Saddam
Hüseyin'in
gençliği,
1950'ler

bağlı olarak götürüldüler. Bu arada tutuklular yüksek sesle tekbirler getirmeye başladılar. *"Allahüekber"* diyerek ve en yakın zamanda intikamlarının alınması için dualar ederek kurşuna dizildiler. İnfazları yaklaşık bir saat sürdü. Bütün bu idam sürecini bana Altunköprü'den karargâhın fırıncısı anlattı. Onun anlattığına göre subayından izin alarak tutuklulara su vermiş ve onların kalmaları için bir yer sağlamış. Sanki bunlar bir süre sonra serbest bırakılacaklarmış gibi bir durum varmış. İnfaz gerçekleşikten sonra Dibis'teki ordunun yarısı, geldikleri yere döndü. Ama anlatıcı şahsın dediğine göre

karargâh komutanı, bir grup askerini mezarlıkta idam edilenlerin olduğu yere yakın bir tepenin üstüne yerleştirdi. Komutan idam edilenlerin aileleri veya akrabaları bu mezarlığa gelirse onların da öldürülmelerini emretti ama bu mezarlığa kimse gelmediği için o askerler birkaç gün sonra çekilip yeniden birliklerine katıldı.

Bu arada Altunköprü halkı merak içindeydi. *"Bu insanlara ne oldu, neredeler?"* diye sorup soruşturuyorlardı. Her aile-

den 2 veya 3 kişi onları aramaya koyuldu. Kerkük'te tutuklanıp sonra serbest bırakılanlara da sormaya başladılar ama olumlu bir sonuç alamadılar. Bilenler de Saddam'ın korkusundan olan biteni anlatmak istemediler. Aradan 21 gün geçtikten sonra bazı söylentilere göre şehitlerin yerini bir çoban göstermiş, bir de infaz gerçekleştirilirken mezarlıkta Kur'an okuyan bir hoca olanları görmüş ve şahit

olduklarını sağda solda anlattığı için haber bir şekilde Altunköprü'ye de ulaşmış. Netice itibariyle şehitlerin infaz edildiği yer 21 gün sonra tespit edildi. Şehitlerin yeri bulunduktan sonra Altunköprü'ye ilk gün 3 cenaze getirildi. Bunlar idam edildikten sonra üzerlerine toprak atmışlar ama orada benim bir arkadaşımın cesetlerini tespit ettik, daha sonra elimizde kazma kürekle mezarlığa gittik ve yaklaşık bir metre derinliğinde mezarlar kazmaya başladık. Birinci gün üç şehidimizi torağa verdik. İkinci gün iki gruba ayrıldık ve bir grup mezar kazmaya ve diğer grup da cenazeleri getirmeye gitti. Cena-

zeleri ikişer, üçer getirmeye başladık ama cesetler çok fena kokuyordu. Bunların aileleri, akrabaları, tanıdıkları mezarlığa gelmişti. Kimi ağlıyor, kimi Allah'a yalvarıyor, dualar ediyordu. Herkes feryat edip gözyaşı döküyordu. Şehitlerimizi bu halde toprağa verdik. Elimde bir boya kutusu ve bir fırçayla isimlerini yazdım. Cesetleri teşhis etmek de çok zor oldu çünkü cesetlerin hepsi ezilmiş haldeydi. Bazıları üzerlerindeki kimlikten, bazıları da giydikleri kıyafetten teşhis edilebildi. Kabirleri kazarken babanın mezarını kazıyorum ama iki oğlunun cesedi henüz gelmediği için onların da mezarlarını babalarının yanında kazıyordum. Bu durumun benzeri üç kardeşin mezarı oldu. Birisinin cesedini gömdükten sonra yanına iki mezar daha kazdık ki onların cesetleri geldiğinde aynı sırada babalarının yanına gömülebilirler. Biz şehitleri bu şekilde toprağa verdik. Şehitler gömüldükten sonra Necmettin Hoca tarafından dualar okundu. Allah rahmet eylesin, Necmettin Hoca da bir süre sonra vefat etti. Bizler Fâtiha okuduktan sonra evlerimize döndük. Gerçekten o gün, çok acı bir gündü.

Bu durumdan daha acı bir olay yaşandı. Irak ordusu Kerkük ve Dibis'ten Altunköprü'ye girdiğinde, Mustafa Esad isminde bir askeri istihbarat subayı birkaç askerle birlikte helikopterden indi ve doğrudan Saddam yakasındaki birinci evi bastı. O evde bir Kerküklü doktor ve yanında da bir avukat yaşıyordu. O evin sahibi bunların akrabaları olduğu için evde kalmalarına izin vermişti. Bahsettiğim bu iki aile de daha birkaç gün önce bu eve yerleşmişti. Bu macerayı ise aynı evin komşusu İran savaşında aracı mayın üstünden geçerken patlayan ve gözlerini kaybeden bir Türkmen subayı anlattı. Bana dedi ki *"İstihbarat subayı Mustafa Esad, bizi evlerimizden dışarı çıkarttı. Ben de kör olduğum için küçük kızım elimden tuttu ve beni dışarıya çıkarttı. Sıra Kerkük'ten Altunköprü'ye gelen misafire gelince onlardan sadece üniversite öğrencisi olan iki gencin evden çıkmalarını istedi. Anne ve*

babaları onların dışarıya çıkmalarına izin vermedi. Bu istihbarat subayı gençleri sorguya çekti. Onlara nereden ve neden geldiklerini sordu. Gençler de Kerkük'ün durumu çok kötü olduğu için oradan geldiklerini söylediler. Aynı subay onlara neden Havice kasabasına gitmediklerini sordu. Havice, Kerkük'e bağlı bir kasabadır. Bu subay aniden silahını çekerek her iki genci de öldürdü".

Bu olay Altunköprü halkının gözüne alındığı gün sabah saatlerinde gerçekleşti. Altunköprü'den alınan masum insanlar aynı gün Dibis kasabasında idam edildi. Cenazeler toprağa verildikten sonra mezarlık ziyaretleri, fotoğraf çekmek ve Fâtiha okumak bile yasaklandı. Altunköprü ablukaya alındı. Ne Erbil'e bağlı ne de Kerkük'e bağlı böylece ortada kaldı. Bu durum, ekonomik açıdan da kasabaya büyük zarar verdi. Bir zamanlar Altunköprü'nün idaresi Erbil'e bağlıydı, daha sonra ABD Kürtlere özel olarak 3 vilayet verdiğinde kasaba tekrar Kerkük'e bağlandı. Altunköprü şehitleri, hükümet tarafından hain olarak ilan edildi. Gayrimenkul ve mal varlıklarına ek konuldu. Aile fertlerinin ve akrabalarının devlet memuru olarak çalışmaları yasaklandı. Bu durum çok kötü ve çok üzücüydü. 2003'ten sonra durum biraz iyileşmeye başladı, hamdolsun. Şehitler için her yıl mart ayında anma töreni düzenlenmeye başladı. Bu törene şehit aileleri, akrabalar ve çok sayıda Altunköprü halkı katılmaya başladı. Allah şehitlerimize rahmet eylesin, mezarları nurla dolsun.

— Irak'ta rejimin yaptıklarında öne sürülen gerekçeyle, ardındaki neden aynı mıydı?

— Saddam'ın Türkmen'e yönelik nefreti bütün askerlerini, kendisine bağlı olanları ve siyasette yer alanları etkilemiştir. O varken Türkmen'e yönelik kin ve nefret her gün daha da çok artıyordu. Hedefe koydukları insanların Müslüman olup olmadıklarıyla ilgilenmediler.

**Babam davanın öncülerindendi.
Sözde bir mahkeme ile hapis yattı.
Çıkacağı zaman rahatsızlandığı
gerekçesiyle yanına doktor
görünümlü biri geldi ve bir iğne
yaptı. O iğneyi yedikten 15 dakika
sonra babamı kaybettik!**

**Babam bunları yaşarken bizimkiler
evde “dönüyor” diye hazırlık
yapıyordu. Hepimiz neşe içinde
onun selamını beklerken, o
maalesef cenazesıyla geldi eve.**

— BAAS zihniyeti için Türk olmak ne demek?

— Şimdi efendim biz Irak hükümeti için her şey yaptık. Askerlik yaptık, ulusal askerliği de yaptık. Üzerimize düşen vatandaşlık görevlerini yerine getirdik. Ben iki defa askerlik yaptım, bunun yanında bize verilen tüm görevleri yerine getirdik. İran savaşına da katıldık yani biz hiçbir şeyde asla kusur etmedik ama biz sadece Türk olduğumuz için bu büyük bir suç sayıldı. Bizim Türkmen ve Türk soyundan olmamız onlara göre büyük bir suçtur. Ne kadar vatandaşlığımıza vefalı olsak bile sanki bir şey yapmamış gibi görünüyoruz. O zihniyet için Türk olmak demek, hiçbir şey yapmasan da suçlu olmaktır.

— Türk olunca ne oluyor? Neden bu kadar öfkeli?

— Birkaç yıl Arap bölgesi Havice’de öğretmenlik yaptım. Birkaç yıl da Kürt bölgesinde. En sonunda Altunköprü’ye döndüm. Okuma ve yazmamız Arapçaydı. Devlet bizden ne istediye vatandaş olarak görevimizi yaptık. Irak-İran savaşında bu küçük kasabadan en az 100 gencimiz öldü. Eğer bu gençler hayatta kalıp evlenmiş olsalardı bugün sayımız daha fazla artardı. Kaç insanımız yaralandı, kaç gencimiz bu savaşta kayboldu, cenazesi bile bulunamadı. Göstermiş olduğumuz gayret, vefa, vatandaşlık bilinci hükümet tarafından hiç dikkate alınmadı. Sen sanki yabancı gibi yerleşmişsin, sanki annelerin, babaların, dedelerin, büyüklerin burada askerî ve medenî alanlarda hiç hizmet etmemiş, sanki bir yabancı gibi gelmişsin buralara... İşte biz bu gibi davranışlarla muamele görüyorduk. Bizi suçladıkları zaman “*Sen Türkiye ajanısın, Türkiye yandaşısın!*” diyerek suçluyorlardı. Doğru, biz Türk’üz. Göstermiş olduğumuz çabalar ve emek de hep Irak içindi ama bu durum hiçbir zaman dikkate alınmadı. Niye ve neden anlamıyorum. Bunlar Avrupalıların, Amerikalıların gözüne girmeye çalışıyorlar. Irak’ta Türklerin haklarını çiğneyerek ve Türklere baskı yaparak onların saygısını kazan-

mayı ümit ediyorlar. Saddam’dan sonra gelenlerin de aynı fikirde olduklarını görüyoruz. Yabancı ülkelerin teveccühünü kazanmak için Türkmenlerin haklarını gasp etmek, onların herhangi bir alanda ilerlemelerini engellemek gerekiyor. İşte hepsinin ortak fikri bu...

— Altunköprü Katliamı’ndaki şehitler arasında çocuklar da var...

— Evet, en küçüğü 13 yaşında olan Atilla Ahmed Köprülü ortaokul üçüncü sınıf öğrencisiydi.

— O ne yaptı? Onu neyle itham ettiler?

— Ahmet babasıyla beraberdi. Babası Ahmet Enver Köprülü o gün iki oğluyla birlikte idam edildi. Köprülü ailesi yaklaşık 30 senedir Kerkük’tе yaşıyordu. Ahmet Enver, Kerküklü bir iş adamıydı ve zengin bir insandı. O gün de tevafuk, çocuklarıyla birlikte Altunköprü’ye akrabaların yanına gitmişti. Orada kalırken onu iki oğluyla birlikte tutukladılar. Aynı evden iki kardeş ve teyzelerinin kocası da dâhil toplam 5 kişiyi alıp götürdüler.

Ahmet Enver tutuklandığında yanında epey miktarda bir para varmış. Askerlere “*Çocuklarıma kıymayın, işte size bu kadar para, hepsi sizin olsun.*” demiş ama askerler kabul etmemiş. Bu sefer “*O zaman beni çocuklarımdan önce idam edin, onların idam edilmelerini görmek istemiyorum*” demiş ama askerler kasıtlı olarak önce çocuklarını kurşuna dizmiş, sonra kendisini.

— Cenazeleri ne durumdaydı?

— Cenazeler ikişer üçerli halde araçlarla Altunköprü’ye getirildi. Bir taraftan getirilen cesetlerin kokusu, diğer taraftan ailelerinin ağlamaları, feryatları bize çok zor bir gün yaşattı. Cesetlerin kime ait olduğunu tespit etmek de çok zordu. Kimini kimli-

ğinden, kimini kıyafetinden teşhis edebildik. Mezarlarının derinliğine de müdahale ettiler ve sadece en fazla yarım metre kazabileceğimizi söylediler. Şehitleri sarıldıkları çarşafarla toprağa verdik çünkü şehit yıkanmaz ve kefenlenmez.

Evet, cenazeler şişmişti efendim ve kokuyorlardı. Hepsinin kolları arkadan bağlıydı. Bir kısmının kol bağları kopmuştu çünkü idam edildikten 21 gün sora cesetler parçalanmış ve ezilmişti. Bir kısmının da gözleri bağlı kalmıştı ama bazılarının ki açtı.

Yine aktarılan bilgiye göre bunlar idam edildikten sonra 2 asker, ellerindeki otomatik silahla yaralıların başına birer kurşun daha sıkmış. Düşen şehitlerden hangisi hâlâ nefes alıyor diye birer birer kontrol etmişler. Nefes alan varsa ayrıca başlarına ateş etmişler. Yani bazılarını iki kere infaz etmişler.

NECAT KEVSEROĞLU

Altunköprü Katliamı

1991 yılında Kuveyt savaşından sonra, Peşmerge Kerkük'e saldırınca, Irak hükümeti ordusu, daha doğrusu Cumhuriyet Muhafızları Ordusu Bağdat'tan gelip Kerkük'e girdiği zaman gerçekleşti. Kerkük'te gençler dışarı çıktıklarında tutuklanmış, adları bile sorulmadan caddelerde durdurulup mermi yağmuru ile parça parça edilmişlerdir. Bu anlattıklarımın tümü belgelerle delillidir. Bu saldırı devam ederek Kerkük-Erbil arasında bir Türkmen

ilçesi olan Altunköprü'ye ilerlemiştir. Bu ilçe eskiden beri bir Türkmen yerleşim bölgesidir. Kanunî Sultan Süleyman tarafından Altunköprü adı verilmiştir. O tarihte orada iki köprü, Sultan'ın emriyle inşa edilmiştir. İlçe, Türk varlığıyla tanınan bir ilçedir. 1991 yılında oraya ordu girdiği zaman 30 Mart günü 101 kişiyi tutukladılar. 7 yaşından 70 yaşına kadar insanların adları belgelerle mevcuttur. Bunları Altunköprü'nün dışında durdurup kurşuna

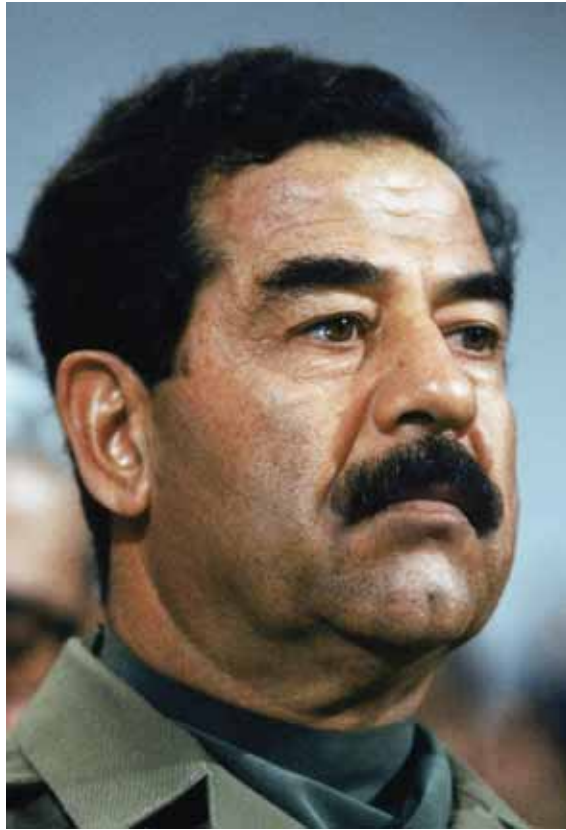
dizmişlerdir. Ondan sonra bir çukur kazıp bu insanları toplu mezara gömmüşlerdir. Bunun yanı sıra Saddam devrildikten sonra Türkmen toplumu başta Irak Türkmen Cephesi olmak üzere bu şehitlerin haklarını talep etti ancak bugüne kadar Irak hükümeti ne bir hak verdi ve ne de onları şehit olarak kabul etti. Efendim, bu gibi mezalimler ve bas-kılar şu ana kadar üzerimizde sürmektedir.

AYDIN KERKÜK

Bizim hayatımız dedelerimizin, babalarımızın

girdiği savaşları, onların acı hikâyelerini dinleyerek başlamıştı. Özellikle de seferberlik hikâyesi. Büyüğlerimiz bize Türk askerinin, Türk subaylarının, Türk kahramanlarının hikâyelerini anlatınca bizdeki millî şuurlar daha fazla güçlenirdi. Ondan sonra gelen olaylar, mesela 24 Katliamı, 46 Katliamı, 59 Katliamı, lider kadromuzun idamları, Altunköprü Katliamı... Altunköprü'de de çok sayıda kayıplarımız olmuştu. Orada suçsuz insanları kuşuna dizdiler.

Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in 11 Kasım 1987'de Ürdün'ün başkenti Amman'da düzenlenen Arap Birliği Zirvesi'nde çekilen fotoğrafı

Ramazan ayıydı, şehit edilenlerin hepsi oruçluydu. İnsanları evlerinden alıp Altunköprü'nün Dibis bölgesinde bir yere götürdüler. Maalesef orada hepsini kurşuna dizdiler. Hatta şehitler arasında çocuklar da vardı. Balaları ile birlikte hiç kimseyi ayırt etmeden kurşuna dizdiler. Bu olaylar Türkmen milletinin içindeki acıyı derinleştirmiştir. Bir Türkmen bu kadar acıyı hissettiğinde ne yapacağını bilemez oldu. Bunların hepsi başımıza gelen olaylardır.

Bizim teselli kabilinden çalışmalarımız 2003'ten sonra başladı. Özellikle Irak Türkmen Cephesinin buraya gelmesiyle beraber siyasî faaliyetlere de başlandı. Ben ve arkadaşlarım millete hizmet için edebiyat yolunu seçmiştik. O sebepten Irak Türkmen Edebiyatçıları Birliğini kurduk ve edebiyatçıları onun çatısı altında topladık. Bunun için bize bir bina da ayırdılar. Faaliyetlerimizi o binada yürütüyoruz. Üyelerimiz bulunmaktadır ki üyelerimiz aynı zamanda birer şairdir. Bu yaklaşma vesilesiyle yaşadıklarımızın yıl dönümünde şiirler, hoyratlar yazdık. Bizim çok zengin bir edebiyatımız vardır. Irak Türkmenleri zengin bir edebiyata sahiptir. Biz hem Türk edebiyatını hem de dünya edebiyatını takip ediyoruz.

MURAT SAİD TATAR

— O gün altı yaşındaydınız. Ne yaşadınız? Size o günden ne kaldı?

— Türkmen milletinin başına her zaman katliamlar gelmiştir. O acı katliamlardan biri de Altunköprü Katliamı'dır. Ben o katliamda babamı ve üç dayımı kaybettim. Henüz çocuk yaştaydım ama unutamadığım nice anlar var... Altı yaşında olmama rağmen hiç unutulmuyor. Bu yaşa geldik, unutulmuyor... Ne zaman zikredilse yürekler yanıyor, gözler ağlıyor...

Biz o zamanlar Kerkük'teydik, evimiz Kerkük'tey-

di. Kuzey Petrolü Lojmanları'nda kalıyorduk. Oraya yakın bir askerî kolordu vardı. Oradan tanklarla evlere mermi atmaya başladılar. Bir eve mermi isabet etti, babam *"Burada yaşanmaz artık."* dedi. Zaten babam Türkiye'de Adana'daki üniversiteden mezun bir inşaat mühendisiydi. O dönem Türkiye'ye giden otobüsler vardı, biz o otobüsle Altunköprü'ye gittik. O anların hepsini hatırlıyorum. Neyse, cesetler caddelerdeydi... Annem, babam Altunköprü halkından oldukları için oraya geldiğimizde bir gün kalalım demişlerdi. İkinci gün sabah saat 4-5 civarı uçak ve tanklarla köprüyü vurmaya başladılar. Tabii ki bu kasaba Türkmen çoğunluğun yaşadığı bir yerdi, burayı vurmaya başladılar çünkü karar merkezinde Türkmen'i yok etme kararı çıkmıştır. 1991 yılında Şiiler ve Kürtler Saddam'a yönelik bir ayaklanma başlattılar, Saddam'ın adamları da o sebeple Altunköprü'ye girdiler. Yüz kişiden fazla Türkmen'i toplayıp hepsini Dibis bölgesinde katlettiler. Üstelik Ramazan ayıydı ve öldürülenlerin de tümü oruçluydu. Bunları Dibis'te öldürdükten sonra toplu mezara gömmüşler. Olayın üzerinden yirmi gün geçtikten sonra oradaki bir çoban demiş ki *"Burada cesetler var"*. Altunköprü'deki kadınlar cenazelerini alarak götürmüş çünkü şehirde erkek kalmamış. Daha fazla uzatmak istemiyorum, hakikaten gönülden ağlıyorum...

— Babanızdan bahseder misiniz?

— Benim babam Şehit Mühendis Said Kadir Tatar. Altunköprü doğumluydu. Türkiye'den mezun olmuş, Kuzey Petrol Şirketi'nde mühendis olarak çalışıyordu. İnşaat mühendisiydi. 1983 yılında Türkiye'den gelerek Irak'ta çalışmaya başladı. 1991 yılında ise şehit edildi. Babamla birlikte üç dayım da şehit edildi. Dayılarımdan biri askerdi. Askerdi ama onun asker olmasının yine de bir yararı olmadı. Dayımın adı Amir Mithat İzzet, diğer dayımın adı ise İsa Mithat İzzet. Bu da Bağdat'ta, Teknoloji bölümü öğrencisiydi. Bir diğer dayım Hani ise Kerkük Enstitüsün-

de öğrenciydi. Bunlar benim yakın akrabam ancak diğerleri de benim yakınımıdır. Altunköprü bir ilçe olduğu için köyde olanların hepsi akrabadır. O gün yaklaşık 100'e yakın Türkmen'i katlettiler. Tabii sadece Altunköprü'de değil aynı zamanda Tazehurmatu ve Tuzhurmatu'da da benzer katliamlar yaşandı. Hepsinin kökeninde 1991 ayaklanması vardı.

Şehit edilenler kendilerinden emindi çünkü devlete yönelik hiçbir şey yapmamışlardı. Bu yüzden *"Devlet bizi öldürmez."* diye düşünüyorlardı. Onlar da insanımızı götürürken *"Bu insanları sadece sorgulamak için götürüyoruz."* dediler ama maalesef bunları götürüp katletmişler. Bize gelen haberlere göre şehit olmadan önce hepsi namaz kılmışlardı, hepsi oruçluydu. Altunköprülü yaşlı bir amcamız diğerlerine imamlık yaparak namaz kıldırmış. Bunların şehit olduğunu gören biri bize dedi ki *"Allah'ın adını haykırıyorlardı. Sanki yer yerinden oynadı!"*. Her zaman söyleriz: Türkmen milleti yiğittir. Sadece Türkmen milleti değil Türk dünyası yiğittir. Türk'ün sıfatı yiğitlik.

— *"Gönlünde rahmet yok"* ifadesi ne demek?

— Evde oturuyorduk. Dayılarım öğrenci, babam memur, bazıları emekli, bazıları öğretmen ve asker... Kimse korkmuyordu çünkü kendimizi biliyorduk. Biz devlete karşı bir şey yapmamıştık. Biz bugün gibi o zaman da devletin birlik ve beraberliğini istedik. İşte, normal zamanlar gibi sahurumuzu yapıyorduk ama o zaman sadece çay ile ekmek vardı çünkü çarşıda alacak bir şey yoktu. Çay ile ekmek yerken normal bir şekilde kapı çalındı ama vahşice çalındı. Birkaç dakika sonra Saddam rejiminin adamları ayakkabı ve silahlarıyla içeri girdiler. Rahmetli anneannem kapıya çıktı ki belki yaşlı bir insanı gördüklerinde bir şey yapmaz, merhamet ederler diye düşündü ancak kapıya gidince niyetlerini hemen anladı ve ev ahalisine dönüp dedi ki *"Bunların gönlünde rahmet yok"*. Yani hak, adalet diye bir

şey bilmiyorlar, bunların derdi başka, gözü kara... Önce anneannem ile babamı götürdüler. Biz de o arada komşudaydık, hemen dışarı fırladık. Bize dediler ki *"Madem burada bu kadar erkek var, bunların hepsini toplayıp götüreceğiz"*. E tabii hemen *"Bunları nereye götürüyorsunuz?"* diye sorduk. Yalnızca *"Sorgulayacağız."* dediler. O arada anneannem, oğlundan anahtar istedi ama asker de o an yere iki kurşun sıktı. Ben o anı tam olarak hatırlıyorum. Bize *"Eve girmediğiniz takdirde hepinizi burada yok ederiz."* dediler. Öldürülenler arasında Kerkük'te doktor olan birinin oğlanları da vardı. İkisi de çok gençti. Maalesef onlardan sonra anneleri aklını kaybetti. Bu kadının sadece iki oğlu vardı, eşi de doktor, kendisi de ev hanımıydı. Oğlanları öğrenciydi. Bu iki oğlanı Dibiş'e götürmeden Altunköprü'nün içinde öldürdüler. Anne çocuklarının kanı döküldüğünü görünce aklını kaybetti. Sonraki zamanda ne zaman bahsi geçse gâh gülüyor gâh ağlıyordu. Onların yanında bir de iş adamı olan Ahmet Köprülü vardı. Onun da çocukları babalarının peşinden ağlamışlar. Bunu gören askerler çocuk dememiş, onları babalarıyla birlikte götürmüşler. Atilla 8, Turan ise 11 yaşındaydı. Onları da katlettiler.

— Sekiz yaşındaki, 11 yaşındaki bir çocuğun ne günahı olabilir?

— Ne 8 yaşındaki çocuğumuz ne de yetmiş yaşındaki ağabeyimizin günahı vardı. 101 kişinin hiçbir günahı yoktu. Tek bir günahları vardı, o da Türkmen olmaktı. Türkmen olmak büyük bir suçtu o zamanlar. Okulda, dairelerde Türkmence konuşmamız yasaktı.

— Siz o zaman altı yaşındaydınız. Bir çocuğun konuştuğu dile dikkat etme zorunluluğu nasıl bir durumdu?

— O zamanlar 6 yaşındaydım. 2003 yılında ise lise son sınıftaydım, 18 yaşına girmiştım. Öğretmenle-

rimiz bizim kendi aramızda Türkmence konuşma-
mıza izin vermezdi. Konuştuğumuz zaman bizim
devlet ve hükümet aleyhine konuştuğumuzu söy-
lerlerdi. Türkmen ismi koyamazdık. Özür dilerim,
biraz konunun dışına çıkıyorum ama zamanında
bizimkiler bana isim verirken Barış ile Murat se-
çenekleri arasında kalmış, annem Murat koyalım,
nasıl olsa bu Araplarda da var.” demiş. Barış olsay-
dı sonumun ne olacağını öngöremezdik.

— O gün baban şehit edildi...

— Ben her zaman babamın yanımda olmasını ister-
dim. Okuldan mezun olduğum zaman, evlendiğim
zaman, çocuklarım başarılı oldukları zaman... O
hayatta olsaydı, yanımda olsaydı, bizimle olsaydı...
Ama maalesef ben altı yaşındayken babamı ben-
den aldılar. Sadece babamı değil, beni dayılarım-
dan da beni mahrum ettiler. Onlara derim ki inşal-
lah bu dünyada da ahirette de cezalarını bulsunlar.

ÖMER KÖPRÜLÜ

Birinci Körfez Savaşı ne zaman başladı? Saddam
Hüseyin, 2 Ağustos 1990 senesinde Kuveyt'i işgâl
etti. Birleşmiş Milletlerin onca çağrısına rağmen
Saddam askerlerini Kuveyt'ten çekmedi. Bunun
üzerine Irak'a uzun yıllar devam edecek ambargo
koydular. İşte en son 17 Ocak 1991 tarihinde *"Irak as-
keri Kuveyt'ten çekilmezse vurmaya başlarız."* de-
nildi ama asker yine çekilmedi. Bunun üzerine Ame-
rika hava saldırılarıyla Irak'ı vurmaya başladı. Bu
saldırıları yaklaşık 40 gün devam etti. Ondan sonra
Irak'ta bir otorite boşluğu çıktı meydana. Güneyde-
ki birçok Şii grup ile kuzeydeki Kürtlerin neredey-
se tamamı ayaklandı. Bunlar Amerika'nın desteği
ile Saddam'a karşı başkaldırdılar. Amerikan saldı-
rıları nedeniyle Saddam'ın askerleri her taraftan
çekilmek durumunda kaldı. Bazı yerlerde silahları
bıraktılar. 18 Mart'ta ise Kürtler Kerkük'ü işgâl etti.

Saddam'ın askerleri çekilmek durumunda kalınca,
bu boşluğu fırsat bildiler ve şehri işgâl ettiler. Gü-
neyde de Bağdat'a kadar Şiiler ayaklanmıştı.

İşte Altunköprü Katliamı da bu konjonktürde, böyle
bir arka planda cereyan eden bir olaydır. Benim o
katliamda 5 şehidim var. Biraz önce dediğim gibi, o
süreçte Kerkük işgâl edilmişti. Kerkük'ü işgâl eden-
ler, Kerkük'te ne var ne yoksa yağmalamaya başladı.
Her şeyi... Türkmenlere ait araçlara bile el koydu-
lar. Kerkük'ün işgâli on gün sürmüştü, o 10 gün için-
de en az 6000 araca el koydular. Tabii bütün bunlar
Saddam'ın 8 Mart'ta tekrar Kerkük'e dönmesinden
önce oldu. Saddam'ın geldiği haberini alınca, şehri
yağmalayanlar kaçıp gitti. Şehirde kimler kaldı? Biz
Türkmenler. Benim abim iki çocuğu ile beraber za-
ten bizim evdeydi. Atilla 10, Turan da 12 yaşındaydı.
O günler karmaşıktı, herkes bir yerlerde. Kimse bir
yere gidip gelemediği için herkes neredeyse orada
kalmak durumundaydı. Bütün yollar tutulmuş, geliş-
gidişler kesilmiş halde. Elektrik yok, su yok. Kürtler
27 Mart'ta kaçtı. E ne oldu şimdi? Kim suç işlemiş
oldu? Şehri yağmalayanlar gitti; şehirde, şehrin sa-
kinleri olarak yine biz kaldık. Saddam'ın askeri Ker-
kük'ten sonra Altunköprü'ye girdi ve oradan yüze
yakın insanımızı aldı. Hepsini araçlara koyup, Dibis
kasabasına doğru götürdü. Orada hepsini kimlik-
lerine bakmadan, isimlerini bile sormadan, gözle-
ri ve elleri bağlı halde kurşuna dizdi. Hepsini şehit
ettiler. Bu insanların hiçbirisi suçlu değildi. Günah-
sız masumlardı. Ne bir sorgu ne bir mahkeme... Bu
arada Amerikan askeri mart ayında karadan bir çı-
karma yaparak Basra'dan kuzeye doğru ilerlemeye
başladı. İngiliz askeri Basra'da kaldı ama Amerika-
lılar devam etti ama onlar da Bağdat'a girmedi. Bir
şekilde anlaştılar. Ondan sonra Saddam güneyde
Şiileri, kuzeyde de bizi vurmaya başladı.

Amerika Irak'a iki defa girdi. Birincisi Baba Bush dönemindeydi. Biliyorsunuz o zaman girdiğinde Amerikalılar Hille'ye kadar geldi. Hille, Babil dediğimiz Bağdat'ın tam kenarında bir yer, Amerikalılar oraya kadar gelip durdular. Amerika Basra'dan girip ta Hille'ye kadar geldi. Amerika Irak'ın güneyinden girince, kuzeyden de Kürtler harekete geçti ve onlar da Kerkük'e gidiler. Çemçemal'den gelip bir gecede Kerkük'ün her yerini işgâl ettiler. Ne futbol sahaları kaldı ne okullar ne yollar... Hepsini, her şeyi işgâl ettiler. Tapu dairelerine girip tapularımızı aldılar. Nüfus dairelerine girip nüfusa dair bütün belgeleri aldılar. E şimdi bütün bunlar tesadüf mü? Amerika ile birlikte ilerleyen bir süreç söz konusu. Sonra ne oldu? Amerika durdu, akabinde Saddam da Kerkük'e geldi. Kerkük'ü kurtarmaya geldi. Kimden? Süleymaniye Çemçemal tarafından gelen işgâlcilerden. Ama işte Saddam bu... İlerledikçe insanları tutukladı ve öldürdü. Çünkü Amerika geldiğinde insanlar beyaz atletlerini çıkarıp bir dala bağladı ve Amerikalılara salladı. Amerikalılara *"Beni vurmayın, direnişçi değilim!"* diyorlardı. İşte bunu yapanların hepsi Saddam'ın hedefindeydi. Saddam güneyden başlayarak kuzeye kadar aynı şeyi yaptı. Sonra Kerkük'e girdi. Bütün evlerin kapısı tek tek çalındı. *"Çocuğunuz varsa görelim."* diyorlardı. Kerkük Bağdat yolunda bir televizyon binası vardı, onun önünde birçok genci kurşuna dizdiler.

Bu katliamların bilgisi şehre ulaşınca herkes panikledi. İnsanların bir kısmı Kerkük'e bağlı olan ve daha kuzeyde bulunan Altunköprü kasabasına gitti. Tabii Kerkük Türkmenlerinin şehre bağlı ilçelerin hepsinde akrabası, yakını var. Dolayısıyla böyle bir durumda herkes birbirinin evine sığındı. Aylardan Ramazan'dı. Herkesin oruçlu olduğu günlerdi yani. İşte rejim askerinin Kerkük ve ilçelerinde yaptığı operasyon böyle bir ayda gerçekleşti. Askerler geldi ve tek tek kapıları çalmaya başladı. Herkese

"İsimleriniz ne? Evde kaç kişi yaşıyorsunuz? Kaç çocuk var?" gibi sorular sordular. Herkesi emniyete götürüyorlardı. Kerkük'ten Altunköprü'ye gidenleri bilhassa götürdüler ama güya emniyet... İşte evde öldürmemek için uydurulan bir yalandı. *"Ya-*

Saddam Hüseyin devlet televizyonuna konuşuyor
Ocak 2001

rım saate gelecekler" dediler, yarım saat geçti, kimse gelmedi, bir saat, iki saat, derken iftar vakti, sahur geçti kimselerden haber yok. Ertesi gün gelen yok. Polise soruyoruz *"Bilmiyoruz"* diyorlar. Zaten kimsede birine bir şey sorma cesareti de yok. O kadar zalim bir hükümet var ki herkes gölgesinden korkmak durumunda. Neyse, aradan neredeyse bir ay geçti, derken bir çoban köpeği bir yeri deşiyor ve bir kumaş parçası çıkıyor. Çoban da merakla gidip bakıyor ki gördüğü karşısında dehşete kapılıyor. Hemen gelip Altunköprülülere haber veriyor. Diyor ki *"Sizin aradıklarınız burada galiba, ister-seniz gelin bir bakın"*. Bizimkiler de gidip bakıyor

Saddam Hüseyin
ailesiyle birlikte,
1980'ler

ki köpeğin bulduğu yerde bir çukur kazılmış, toplu bir mezar var. Altunköprü'den Dibis'e yakın bir yere götürdükleri yaklaşık 100 kişiyi kurşuna dizdiler. Sonra şehit ettikleri o insanları çukura attılar. İnsanımıza böyle ağır bir vahşet yaşattılar. Bir yandan kuzeyden gelenler şehrimizi yağmalıyor, diğer yandan onun peşine hükümet insanımızı katlediyor... Hepsi için ortak kötü Türkmen varlığı, hepsinin ortak kötüsü Türk.

MEHMET HAŞİM SALİHİ

Saddam bize çok zulüm yaptı. Yani ona hiç kimse dur demiyor, diyemiyordu. Yaptığı katliamlar... Altunköprü Katliamı'nı biliyorsunuz, orada yüzün üstünde insanımız aynı anda şehit edildi. Üstelik bir Ramazan ayında, herkes oruçlu... Hepsini katletti

ve toplum mezarlara gömdü. Bunları art arda yaşayınca hepimizde "O gitsin de ne olursa olsun" tepkisi oluştu.

Saddam, 2 Ağustos 1990 senesinde Kuveyt'i işgâl etti. Biz hemen öncesinde 8 sene İran'la savaşmıştık. İran-Irak savaşı, 8 Ağustos 1988'de sona erdi. Tam 2 sene sonra, daha biz yani yaramızı sarmadan birçok insanımızı şehit verdik. Savaşlarda ne yapıyordu? Ön saflara önce özellikle Türkmenleri gönderirdi. Mesela bir Türkmen üniversite mezunu ve asker oldu, kendisi hemen İran savaşında ön sıralara gönderilirdi.

Altunköprü'ye dönersek... Şehitler arasında çocuklar da var. İnsanlarımızı gelip evlerinden aldılar. Aldıklarından biri de o gün ilçeye misafir olarak gelmiş. Çocukları da beraberinde. Babaları alınca

çocukları da *"Biz de geleceğiz."* diyorlar. Çocukluk işte, çocuk yani. Sanki babaları çarşıya gidiyor, bisküvi alıyor ya da bir şeyler arıyor gibi. Çocukların isimleri Atilla ve Turan. İşte onlar da babalarıyla gidiyor, asker bunları da alıyor. Baba Ahmet Enver, oğulları Atilla ve Turan'ı yanına alıyor, bir bakıyor ki çöle gelmişler. Çölde de insanları katlediyorlar. Adam çok olmuş! Bu defa askere yalvarmaya başlamış. Demiş ki *"Bu çocukları bırakın". "Hayır bırakmayız. Geldiler artık geri dönemezler, her şeyi gözleriyle gördüler."* derler. Bu defa ne diye yalvarıyor adam? *"O zaman beni öldürün"* diyor, *"Beni öldürün, çocuklarımdan önce beni öldürün!"* diyor. Asker yine kabul etmiyor. 2 çocuğunu gözünün önünde şehit etmişler ama Ahmet Enver'i bekletmişler. Bir saat sonra herkese yalvarmış: *"Allah aşkına beni de öldürün"*. Bir saat, bir buçuk saat sonra bir asker kafasına kurşun sıkmış ve böylece baba da şehit olmuş.

EMİN TAHA KÖPRÜLÜ

Savaş bitti, biraz nefes alırsız diye düşündük ama bir baktık ki Saddam'ın yeni bir kararıyla bu sefer de Kuveyt'le savaşa girdik. Meğer kötü günleri henüz görmemişiz. En kötüsü daha ilerideymiş ama haberimiz yok. Sene 1990, başında Amerika'nın olduğu 33 ülke koalisyonu Irak ordusuyla bir çatışmaya girdi. Irak savaşı hemen kaybetti, ordusunun yüzde 60'ı yok oldu. O zaman Irak'ın 18 eyaleti vardı. İşte o savaş sürecinde 18 ilden 14'ünde Saddam Hüseyin'e yönelik bir başkaldırı oldu. Rejim koalisyon saldırılarıyla uğraşırken, bu 14 ilde otoritesini kaybetti. Sadece Musul, Anbar, Diyala ve Bağdat isyana katılmadı. Savaş başkentin işgâline doğru ilerlerken, o sıra baba George Bush, Saddam'a tekrardan yeşil ışık yaktı ve hava sahasını açtı. Saddam da elinde bulunan ordu muhafızlarıyla birlikte, kaybedilen 14 ile birden saldırıya geçti. Ama nasıl... O kadar şiddetli ve acımasızdı ki... Bu saldırıya uğrayan yer-

lerden biri de Kerkük'e bağlı, benim de memleketim olan Altunköprü ilçesiydi. Altunköprü Kerkük ile Erbil arasında, tam küçük Zap suyunun üzerinde bulunan bir ilçedir.

Şimdi Saddam saldırılara başlayınca bütün memleketle birlikte bizler de tedirgin olduk. Çünkü Saddam'ın ordusu Altunköprü'ye yakın Dibis ilçesine gelmiş ve oradan Altunköprü'ye top mermisi yağdırmaya başlamıştı. Bu top mermileri şehrin çok yakınlarına düşerken, bizler de İran savaşı için evlerimizde yaptığımız sığınaklar vardı, geceleri oralara sığınıyor, korunmaya çalışıyorduk. Kadın, çocuk ve yaşlılarımızı da Erbil'e gönderdik. Yani evlerde genelde erkekler kalmıştı. Bakalım, sonuç ne olur diye beklemeye koyulduk. Bu arada top mermileri atılmaya devam ediyordu. Tabii hayat durmuştu, evlerde de yiyecek, içecek sıkıntısı başladı. Herkes yufka ekmek ve hurma ile idare ediyordu ama çoğu yavaş yavaş, sessizce evini terk eder oldu. Bizim evde de ben ve benden küçük kardeşim vardı. Tam olarak 27 Mart günü öğle namazını kıldık ve karar verdik: Artık bizim de terk etmemiz gerekiyor. Çünkü baktık ki top atışları kesildi, bu kara piyade birlikleri tanklarla birlikte ilçeye girecek demektir. Girecekler ve o esnada kimselere acımayacaklar. Muhtemelen herkesi gelişigüzel öldürecekler. Bizim bir İrşat abi vardı, yürürken kapılarını çaldım ve dedim ki *"Abi durum çok kötü!"*. Dedi ki *"Yok hamdolsun, top mermileri kesildi"*. *"Abi"*, dedim, *"zaten sorun da burada, top atışlarının kesilmesi, tankların gelmesi demektir. Hadi abi, beraber gidelim"*. Ellerinde ne varsa yanlarına aldılar ama işte olan da zaten hurma ve yulaf ekmeğinden ibaretti. *"Abi kamyonet, traktör, otomobil artık ne bulursak onunla gideceğiz"*. *"Biz Türkmen'iz, biz silah taşımadık, bulundurmamız olmadı, olmaz."* diyordu İrşat Abi. *"Abi hadi gidelim, bak Saddam Hüseyin Türkmenleri seviyor. Bunların acıması olmaz. Tarihten gelen kinini biliyorsun."* dedim. Hiç unutmam, Halepçe'de kat-

liam olmuş. Saddam o sıra Osmanlı tarihine, Osmanlı padişahlarına yönelik sözlü saldırılarda bulunuyordu. Kötüleyip duruyor, adamın içinde bize karşı kin var. Biz bunları konuştuk ama İrşat abi *“Bu geceyi Altunköprü’de geçirelim bari.”* dedi. *“Abi biz gidiyoruz.”* dedim. O gecenin sabahında tanklar ilçeye girdi ve muhafız birlikleri maalesef İrşat ağabeyi de aldılar ve kurşuna dizdiler. İrşat abi o sabah şehit edildi.

Çocuk şehitle ilgili ne diyeyim... Rahmetli Ahmet Enver Köprülü sanırım 1947 doğumluydu. Oğlu da o vakit 13 yaşında. İnfaz için birlikte götürülmüşler. Diyor ki *“Beni oğlumdan önce öldürün, yavrumun ölümünü görmeyeyim!”*. Oğlu da babasına sarılıyor. Askerlerin yüreği kaskatı, bir tanesi diyor ki *“Hayır biz ikinizi de vuracağız!”*. Ahmet Enver *“Ya biz orucuz, az sonra ezan okunacak, bırakın da bari orucumuzu açalım.”* demiş ama bu onun son söz olmuş. Hiç beklemeden önce oğlunu vurmuşlar, sonra babasını.

Bizim hemşerilerimizden bir İhsan Ali vardı, kendisi 73 yaşında bir amcamızdı. Düşünün 73 yaşında ki bir adamı, İhsan amcamızı da aynı acımasızlıkla kurşuna dizdiler. Ancak şehitlerin arasında biri var ki onun durumu enteresan... Ona kurşun tam isabet etmiyor, öyle olunca işte infaz yeri aynı zamanda bir tepelik olduğu için yukarıdan yuvarlanarak aşağı doğru yuvarlanarak düşüyor ve indiği yerde ölü numarası yapıyor. Yuvarlandığı için *“öldü”* diyerek peşine gitmiyorlar. İlerleyen saatlerde asker hadisenin olduğu yerden uzaklaşınca gece kalkıp yürüyerek ilçeye dönüyor. Tabii oldukça tedirgin, korkmuş haldeydi. Bir süre konuşamadı ama sonra olanları anlattı. Ancak iyi değildi, ne geldiği yeri biliyor ne geçtiği yolları. Sonrasında kimseler de bir şey bulamıyor. Herkes hem dolaşarak hem de sorabildiği yerlere sorarak insanları aramaya koyuldu. Uzun süre, yaklaşık bir ay kimseden bilgi çıkmadı ama maalesef biz onca gün insanımızı ararken me-

ğer onların cesetleri de çok kötü durumlara gelmiş. Allah bu durumları kimseye vermesin.

Benim çok yakın akrabalarımın en az 12’si bu şekilde şehit edildi. İrşat abim ve akrabalarımın birçoğu... O gecenin sabahında Altunköprü yüzden fazla şehit verdi. Hepsi birbirinden iyi, hepsi birbirinden güzel, eğitilmiş, diplomalı, kendi alanında ihtisas sahibi, vatanına, milletine faydası olan insanlardı. Hiçbirinin Irak yönetimine, ordusuna, hükümetine bir zararı olmamıştı ve olmayacaktı ama buna rağmen insanımızı acımasızca katlettiler. O vakit yine kapılarını bize açan, bize sahip çıkan Türkiye oldu. Biz yukarı, kuzeye doğru gittik. İran, Irak, Türkiye üçgenine doğru yol almıştık. Şemdinli, Çukurca bölgesine... O zaman Türk askeri, Türk ordusu bize sahip çıktı. Hiç unutamam, ilk gece oradaki muhtar komutan aradı. *“Yanında kim var, ver konuşayım.”* demiş. Komutanla ben konuştum. *“Oğlum sen Türk müsün?”* dedi, *“Ben Türküm, adım Emin, Altunköprülüym”* deyince, telsizi muhtara geri verdirdi ve ona *“Bak beni iyi dinle, bunlara en iyi yemekleri vereceksin, en güzel yatağı vereceksin. Bunlar bizim can kardeşlerimiz. Biz sabah gelip sizi alacağız inşallah.”* dedi. Hakikaten de öyle oldu. Sabah Türk askeri araçları geldi, bizi alıp ilçeye götürdüler ve oraya yerleştirdiler. Yüksekova’da da en iyi hizmeti ve en güzel yemeği, en rahat yatağı verdiler bile. Biz ana vatanımıza gelmekten çok mutlu olmuş, çok sevinmiştik. Türkiye’ye gelişim böyleydi. Yüksekova’dan sonra bizi Kayseri’ye götürdüler. Orada bizler için bir kamp ayarlanmıştı. Orada sekiz ay kadar kaldıktan sonra 92 yılının Şubat ayında Altunköprü’ye geri döndüm ve yeniden işime başladım.

ABDÜLBASİT KÖPRÜ

— Amerikalılar Irak’ı vurmaya başladığında abim, hanım ve çocuklarıyla bizdeydi. Ömer abim, ailecek

hepimiz oradaydık. Kuzeyden gelenler Kerkük'e girdiğinde milletin evlerini talan edecekleri söylendi. Bunun üzerine abim de çocukları Turan ve Atilla ile indi. Diğer çocukları ise yanımızda kaldı.

— Turan ve Atilla kaç yaşlarındaydı?
— Turan 17, Atilla ise 13 yaşındaydı.
— Altunköprü'ye mi gittiler?
— O gün değil, Kerkük'te kaldılar. Amerikalılar o vakit son demlerde Kerkük'ü çok vurdu. Bunlar da o zaman Altunköprü'ye geçtiler. Orada da tek bir gece kaldılar. İşte o kaldıkları gecenin sabahında da saat yedi gibi Irak güvenlik güçleri evleri bastı. Aylardan Ramazan'dı ve herkes oruçtu. Millet sahurunu yapıp yatmıştı. İşte evleri basıp, insanları gelişigüzel toplamaya başladılar. Kimsenin soru sormasına müsaade edilmediği gibi, kimseye de bir izah, açıklama yapılmıyor. Kimsenin yanında, evinde ne bir silah, ne bir kurşun var. Yaklaşık yüz kadar insanı toplayıp Dibis yoluna doğru götürdüler. O tarafta bir askeri kamp vardı. Oraya götürdüler. İşte orada hepsinin idamı için emir gelmiş. Abim de askerlere bir şeyler söylemeye çalışıyor. *"Çocuk bunlar, bari bunları bırakın!"* diyor. Tabii kimsenin bir şey dinlediği filan yok. *"Emir herkes için"* deyip duruyorlar. Abim çocuklarının ölümünü görmek istemiyor, *"Bari önce beni öldürün, sonra çocuklarımı!"* diyor ama onlar *"Hayır, önce çocuklarınızı, sonra seni"* diyorlar. Öldürmek değil sadece canılık, acımasız bir kıyıcılık söz konusu. Bu yaşananların şahitleri vardı elbette, bizler de bu bilgileri onlardan aldık.

— Daha sonra cesetlerini nerede, ne halde buldunuz? Nasıl defnettiniz?

— Tabii başta insanımızın başına gelenlerin ne olduğunu öğrenememiştik. Biz o zaman onları cezaevlerinde, askerî kamplarda aramaya başladık ama bir türlü bulamadık. Sonra birileri geldi. Olay yerinde bir koyun çobanı varmış, o yaklaşık yüz kişinin

getirildiğini görmüş. Yani bizimkileri görmüş. Çobanın dediğine göre Altunköprü'den getirilenlerin hepsi orada kurşuna dizilmiş, hepsi şehit edildikten sonra da üzerlerine ekskavatörle toprak atılmış. Tabii bizler bunu işitince toplanıp çobanın dediği yere gittik. Her şey dediği gibiydi. Sonra şehitlerimizi aldık ve ilçemize getirip defnettik.

SUHEYB AĞA HÜRMÜZLÜ

— 1978'de neler oldu?

— O yıl Türkmenler aleyhine bazı şeyler yapılmaya başlandı. İkamet ettiğimiz yerler, sürdürdüğümüz tarlalara göz koymuşlardı. O yıl onlar için hazırlık yılı gibiydi. Çok geçmeden, bir yıl sonra yani 1979'a gelindiğinde bize ait yerlerin hepsini istimlak ettiler. 2500 metrelik her bir dönüm yer için *"Gelin ve parasını alın."* dediler. Ama ne para... Ne kadardı? Bir çeyrek Dinar'dı. O zaman bir Dinar 4 Dolar ederdi. Bizim için her 2500 metreye yalnızca 4 Dolar tazminat yazmışlardı. Tabii bizden hiçbiri bunu almadı ve kabul etmedi. Şu ana kadar da almamışız. Tabii kabul etmememiz bir şeyi değiştirmede. O para göstermelik bir şeydi. Biz kabul etmesek de yerlerimiz elimizden gitti. Bizden aldılar ve üzerlerine yeni projeler inşa ettiler. Bu projelerin hepsi Türkmen toprakları üzerinde yapıldı.

— İstimlak süreci ne zamana kadar devam etti?

— 1987'ye kadar. 87'de bu defa köyleri göç ettirmeye başladılar.

— Yani 1987'den itibaren bu sefer de köyleri istimlak etmeye başladılar?

— Evet, aynen. Beşir, Türkalan, Tobzava, Kümbetler, Yaycı, Kızılyar... Buraların hepsi boşaltıldı, buralardaki herkes yerinden edildi.

— Saddam nasıl biriydi?

— Zalim biriydi. Türkmenlere karşı çok katı bir düşmanlığı vardı.

Bizim askerî okula kabulümüz Saddam ve BAAS rejiminden evveldir. BAAS döneminde partiye mensup değilsen kabul alman mümkün değildi. İsmi ve kavmî aidiyetini değiştirmeyene kapılar kapandı. Bu durum BAAS döneminin sonuna yani 2003'e kadar değişmedi.

— “10.000’lik Araplar” meselesi nedir?

— Onlar Türkmen’i yok etmek, Türkmen sayısını az göstermek için getirildiler. Bizden önceki nesillerden işittiğimize göre 1959’dan önce Kerkük’te yalnızca 3-5 Arap evi vardı. Kerkük’ün çoğunluğu Türkmen’di. Peki, Saddam ne yaptı? 10.000’likleri getirdi, buralara yerleştirdi. Mesela Türkmen nüfusu 5.000 ise yerine 10.000 Arap getirdi. Ne oldu, Türkmen oranı azaldı. Yalnızca Arapları getirmede, ayrıca Türkmenleri de güneye götürdü. Bizim Kerkük Türkmenlerini Ramadi’ye ya da Felluce’ye gönderdi. Türkmen milliyetçisi birinin veya yakını idam olmuş birinin Kerkük’te kalmasına asla izin verilmezdi, onları zorunlu iç göçe tabi tutarlardı. Bağdat’a değil de başka vilayetlere gönderirlerdi. Bizim böyle çok insanımız gönderildi. Birinin biri hakkında “O, Türkmen milliyetçiliği yapıyor.” demesi kâfiydi. Hemen bir Arap şehrine sürgün gelirdi ya da birinin ailesinden, tanıdıklarından biri Türkmen davasından sebep bir ceza mı aldı? Yakınları da hemen sürülürdü. Bu 10.000’lik Araplar Kerkük’e, bizler de türlü sebeplerle iç vilayetlere...

— Bunlara neden 10 binlikler deniliyordu?

— Çünkü bunlara 10.000’er dinar para verdiler ki o zaman 10 bin dinarın değeri yüksekti. Bugünle kıyaslarsak yaklaşık 20.000 dolar bir paraya tekbül ediyordu. O parayı Kerkük’e göç ettirilen herkese verdiler. Adamlar geldiler, burada bir ev aldılar ve sonra da burada kendilerine arsa ve ev verdiler. Saddam onlara Türkmenlerin evini verdi. Burada Kerkük’e bağlı Tisin bölgesi vardır, Tisin’in de hepsi Türkmen’di. O bölgenin de tamamını zorunlu göçe tabi tuttu. Hepsini Irak’ın güneyine, Basra’ya, Ramadi’ye, Tikrit’e ve Felluce’ye gönderdi. Gönderdikleri Türkmenlerin yerine de bu 10 binlikleri getirdi yani bizim evimizi elimizden aldı, onlara ver-

di; üstüne bir de 10 bin dinar verdi ki çalışabilsin.

— Felluce’ye, Basra’ya gönderdiği Türkmenlere ne verdi?

— Sıfır! Hiçbir şey! Bizim Türkmenler oralara gidip sıfırdan bir hayat başlattılar. Saddam 10 binlik dediklerimizi Felluce, Ramadi, Basra gibi şehirlerden getirdi. Bunlar aynı zamanda BAAS Partisi mensuplarıydı. Onlara bizim evleri verdi, bir de 10 biner dinar para verdi. Bizim insanımızı da aynen Felluce, Ramadi, Basra gibi onları getirdiği şehirlere gönderdi. Beş parasız, pulsuz, yurtsuz... Kerkük’teki evleri olduğu gibi o Araplara kalan insanımız beraberlerinde bir battaniye bile götüremedi. Bizim kardeşlerimiz oralara gitti, sıfırdan yeni bir hayat kurmaya çalıştı. Seneler geçti bir kısmı dönebildi ama bir kısmı da hâlâ dönemedi. Oralarda Türkmen mahallesi kurmuşlar.

— Oralarda Türklerin bir arada yaşamalarına müsaade edildi mi?

— Evet.

— Saddam döneminde Türklere başka neler yapıldı?

— Saddam, Türkmen şehirlerinin hepsinde birçok insanı idam etti. Taze’den idam etti, Beşir’den idam etti, Tuz’dan etti, Tavuk’tan etti, Altunköprü’den etti, Kerkük’ten etti, Tisin’den etti... Bu insanların suçu Türkmen milliyetçiliği idi. Türkmen’i savunan ya da Türkiye’de yakını olup onlarla mektuplaşanlar suçlu ilan ediliyordu. İstihbarat her daim insanların ne yaptığını takip ediyordu.

— Saddam Türk’e nasıl bakardı?

— Saddam dedi ki “Ben Türkmenleri sevmeyi çok isterdim ama kalbim onları sevmiyor”. Onun döneminde bizim Türkiye’nin Türk dışişleri bakanı Irak’ı ziyaret ettiğinde ona sormuştu: “Türkmenler ne yapıyor?” Saddam’ın cevabı ne olsun?

“Irak’ta Türkmen diye bir varlık yok! Burada yalnızca 6-7 mezarınız var, isterseniz onları da Türkiye’ye götürün”. Saddam bunu Türkiye Cumhuriyeti’nin dışişleri bakanına söyledi.

KASIM KARA

Biz Türk’üz. Bizim isimlerimiz de Türkiye’de olanlarla aynı. Mesela Karacalı, Çolaklı, Kademli, Hoşbarlı, Maraşlı... Adlarımız Türk, biz de Türk millettiz. Kültürümüz Türk, şairlerimiz Türk, türkülerimiz Türk, hepsi Türk. Bizim milletimiz Saddam döneminde ağır baskı altındaydı ve mecburen Türkmen olmadığını söylemek durumundaydı. Her Türkmen aşiretini, bir Arap aşiretine bağladı. Bazılarını Du-leymi aşiretine, bazılarını Tai aşiretine, bazılarını Beni Sağar aşiretine, bazılarını Anazi aşiretine bağladı. Bizden *“Türkmen”* adını aldılar. Tümünden asimile etmek istediler ama yapamadılar; biz Türk kaldık, Türkmen kaldık. Ancak maalesef direnemeyenler de oldu. Saddam’ın politikası kısmen sonuç vermiş görünüyor. Aslında bizden olan bazı aşiretler bugün artık kendilerini bir Arap aşiretlerine mensup görüyorlar.

Diğer taraftan, Saddam döneminde Araplaştırma politikası vardı, evet ama Saddam istediği neticeyi elde edemedi, biz yine Türk kaldık. Bu noktada daha kesin netice 2003 sonrasında alındı. Bu politika Amerikalılar geldikten sonra da devam ettirildi. Telafer’de nüfusumuz azaldı, burası iyiden iyide bir köye dönüştürüldü, durumumuz iyice zayıfladı ama buna karşılık burada Araplar güçlendi. Eskiden beri devam eden politika, bugün bu durumda amacına yaklaşmış görünüyor.

Eskiden bir evin varsa evin tapusunu kendi adına düzenlemen için *“Arap”* olduğunu söylemen gerekirdi. Türkmenler ne istediğine mal satabilir ne de kendi adına bir mülk ya da araç alabilirdi. Türkmen-

ler devlette yani emniyette veya diğer dairelerde de göreve gelemez, bir tayin alamazdı ama Araplara izin verilirdi. Yani mülk edinmek, devlette çalışmak, yer edinmek istiyorsan illa bir Arap ismi alacaksın, buna mecbursun.

MEHMET HAŞİM SALİHİ

Ben 1995 senesinde, Musul Üniversitesinden mezun oldum. Sonra askerliğe sevk edildim. Askerlikten tezkereyi alınca, Nisan 1997’de atanmak için devlette başvuru yaptım ama bir baktım ki milliyetimin değiştirilmesi isteniyor. Burada özel bir daire vardır, beni oraya gönderip bir dilekçe istediler. Bildiğiniz hazır, basılı bir dilekçe formuydu. İçinde aynen şu yazıyordu: *“Ben filan kişiyim, nüfusa yanlışlıkla Türkmen olarak kaydedilmişim. Milliyetim yanlış kaydedilmiş ama ben bir Arap’ım ve aşiretim de şudur”*. Boşluklara adını ve dâhil olmaya razı olduğun aşiretin ismini yazman gerekiyor. Alay mı ediyorlar, dalga mı geçiyorlar... Yani biz durup dururken hangi aşirete bağlanalım? *“Söyle bakalım hangi Arap aşiretindensin?”* İş bulmak istiyorsun, önce kendine bir aşiret bul diyorlar. Tabii olacak şey değil. İşte o süreçte *“mecburî aşireti”* diye bir şey, bir çözüm bulduk. *“Hangi aşirettensin?”* diye sordukları zaman, biz de *“Mecburî Aşiretiyiz.”* diyorduk. Kendimizi zorla, Arap yapmamız bekleniyordu. Bu Irak’ın her yerinde var ama Kerkük’te durum çok sıkıydı. Kerkük’te başka türlü asla mümkün olamazdı.

HABİB HÜRMÜZLÜ

Cumhuriyet ilan edildikten sonra Türk olmayan diğer milletler Kerkük’e akın etti. Kerkük’ün demografik yapısını değiştirmek amaçlıydı bu. Sonraki süreçte Kerkük’teki Türkmenler sıkıntı yaşamaya başladı. Göçler başladı. Birçok insan Bağdat’a, diğer yerlere göç etmeye başladı. Saddam zamanında da

Türklere çok baskı ve katliam yapıldı. Onun zamanında Türkler, Araplaştırılmaya çalışıldı. Zorunlu göçe maruz kaldılar. Ben şahsen sürgüne gönderildim. Irak'ın Nazır şehrinde üç ay mecburî ikamet ettik. Döndük, döndükten 20 gün sonra da katliam başladı. Sonrasında gizli değil, açık bir şekilde Türkleri göç ettirmeye, idam etmeye başladılar. Bu yıllarca böyle devam etti, ta ki 2003 yılına kadar. 2003 yılında Saddam devrildi, sonra Amerikalılar geldi ama durum yine de değişmedi.

GÜÇLÜ DEMİRCİ

2003'ten önceki dönem kötüydü. Irak'taki genel durum farklı. Bağdat'ta farklıydı. Türkmenlere yönelik politika Irak'ın her yerinde farklılık gösteriyordu. Örneğin Kerkük'te bir Türkmen kendi adına bir ev, araba alamazdı. Alabilmesi için ancak Arap olması lazımdı. Örneğin bir Arap'ın arabası var ve satmak istiyor, onu sadece bir Arap'a satabilirdi. Kerkük'teki işleyiş Irak'ın genelinden farklıydı. Mesela Kerkük'te olan Bağdat'ta yoktu. Bağdat'ta bir işin varsa onu vekâlet vererek çözebilirdin ama Kerkük'te vekalet söz konusu olamazdı.

ZİYAT KÖPRÜLÜ

Birtakım aileler göç etmek zorunda kaldı. Kimi Kerkük'ün güney taraflarına gitti, kimi bazı Arap illerine gitti, kimi Bağdat merkeze gitti. Tabii giden için ister istemez bir asimilasyon durumu söz konusu oldu. Irak'ta hangi iktidar gelirse gelsin, Türkmenler için hepsi sürekli idam, işkence, tutuklama demekti. Yapıp ettikleri her şey Türk varlığının yok etmeye yönelikti. Her türlü yasağa maruz kaldık. Konuşma yasağı, eğitim yasağı, mülkiyet edinme yasağı... Mülk edineceksen Arap olman gerekirdi. Türk malını bir Türk'e satamazdı. Irak tarihindeki en zorlu olanlardan biri Saddam dönemi idi. O demografi-

yi alt üst etti. Her şeyi, her yeri değiştirmeye çalıştı. Kerkük'teki Türk varlığını boşaltmaya çalıştı. Şehirdeki Türk nüfusu onun döneminde yarıya düşürüldü. Kerkük'e bağlı kasabalar, köyler hep Arap ağırlıklı başka illere bağlandı. Mesela Tuzhurmatu diye bildiğimiz en büyük ilçelerden birini Tikrit'e bağladı. Tabii bu vesileyle Tikrit'i de vilayet yaptı. Tikrit, Arap ağırlıklı bir yerleşim yeri idi. İstedi ki Tuzhurmatu ilçesini ona bağlayayım ve oradaki Türkleri eriteyim. Kerkük'ün diğer ilçelerini de Kifri ve Süleymaniye'ye bağladı. Altunköprü ilçesini ise Erbil'e bağlamak istedi. Erbil o zaman otonom bir bölgenin içindeydi, bundan dolayı önce oraya, sonra oradan alıp tekrar Kerkük'e bağladılar.

ŞEVKİ ÇAYIR

Saddam Türklerden nefret ederdi. Demirel ya da Ecevit, Saddam'ın onlardan biriyle olan bir görüşmesinde Irak'taki Türkler bahsi açılıyor. Saddam'a Irak'taki Türkler hakkında ne düşündüğü soruluyor, o da *“Burada Türkmen filan yok, eskiden kalan birkaç mezarlık var, istiyorlarsa onları da alıp götürsünler.”* diyor. Yani bu Saddam'ın Türk'e bakışına dair çok çarpıcı bir değerlendirmedir.

ABDÜSSELAM BAYRAKTAR

Saddam Türkleri hiç sevmezdi. Bir kere Kerkük'e gelmişti. Tabii o geldiğinde bizim insanımız o gün dışarı çıkmazdı. İşte o gün şöyle bir söz etti: *“Türkler iyi insanlar ama -kalbini göstererek- buram sevmiyor onları”*.

İşte onun dönemi idi, sene 1984, bizim evimize el koydular. Sorsan suçumuz Türkmen olmamızdı. Yer, Tisin bölgesiydi. Orası yeni bir yerleşim yeri idi. Tüm bölgeye birden el konuldu. Sadece bizim eve değil, 250'den fazla eve el koydular. Sebep ne? Bura,

havalimanına yakınmış. Doğru değil tabii çünkü o tarafta yalnızca adı olan bir havalimanı vardı. Aldılar işte elimizden. Bizim kendi evimizdi. İçinde dokuz oda ve bir bodrum vardı. 550 m2 alanı olan bir ev. “Çıkın!” dediler, çıktık. Sonra ne hesap yaparsan yap... Ben 8 sene askerlik yaptım. İran-Irak savaşına gittik. Allah’tan babamız varlıklı biriydi, sonra işte gittik kendimize Bağdat yolunda başka bir yer yapabildik. Yani elimizden koca evi alıp, tapumuza el koyup, bize yalnızca 2000 dinar verdiler ki bizim evlerimiz Kerkük’ün en iyi yerindeydi. O bölgede oturanların hepsi Türkmen’di ama bize verilen sıradan bir arabanın yarı parası bile etmezdi. Tabii havalimanı işin bahanesiydi, amaç ise Türkmen’i dağıtmaktı. Bir ay sonra baktık ki havalimanı bahanesiyle çıkartıldığımız yerlere Irak’ın güneyinden getirilen Arapları yerleştiriyorlar. Bizim evlerimizi onlara vermişler. Bölgenin tamamını onlara vermişler.

Benim 1995’te eşim kanserden dolayı vefat etti. Bir yıl boyunca bu hastalığın derdini çekti. Bizde örfdür, adettir; bir hanım vefat ettiğin zaman o evi satarsın. Satıp, başka bir bölgeye yerleşmek istedim ama “Olmaz!” dediler. Evimizi bir başka Türk’e satamıyoruz, gidip kendi adımıza başka bir mülk alamıyoruz. Normalleşmek istiyorsan illa Arap olman gerekiyor. Babam dedi ki “Böyle bir şey yaparsanız hepimizi evlatlıktan reddederim!”.

TALAT ZÜLAL

Ayda bir telefonla haberleşmek için kendimizi PTT’de sıraya yazdırıyorduk. Onlar Bağdat santrale bağlanıyordu, Bağdat santral de Kerkük’e. Tabii

netice almamız keyiflerine kalmış. En çok “kesildi” derlerdi, sonra tekrar sıraya girilirdi filan. Bu işler çok kalabalık olurdu. 2 ayda bir gibi de mektup gelirdi. O zamanlar Irak’tan gelen giden olmazdı. Hele İran-Irak savaşı başladıktan sonra tüm yollar kesildi. Mektup yazardık ama ciddi hiçbir şey yazamazdık. En fazla “Nasılsın, iyi misin?”. Bu kadar.. Buna rağmen gelen mektupların çoğu sadece zarf olarak gelirdi çünkü içindekini çıkarırlardı.

Elbette haberleşmenin her türlü, her zaman kontrol altındaydı. Mektuplar okunur, telefonlar dinlenirdi. Arkadaşlarımıza da “Konuştuğunuz zaman hiç siyasetten bahsetmeyin. Nasılsınız, iyi misiniz, işte Allah hükümetten razı olsun, sizlere hep

çok iyi bakıyor.” gibi şeyler söyleyin derdik. Bu işin şakası yoktu. Yanlış anlaşılmanın sonu işkence ve ölümdü. Neticede her şey kontrol altındaydı. Enteresan bir şey söyleyeyim: Annem, namazdan sonra ellerini açıp kendilerini Saddam’dan kurtarması için Allah’a dua edermiş. Bir gün büyük abimin beş yaşındaki oğlu görmüş, sormuş ki “Bibi kime beddua ediyorsun?”. Bizde ba-

baanneye bibi de derler. Annem de demiş ki “Hümeyni’ye beddua ediyorum kuzum”. Yani işte çocuk okula gider de bir şeyler söyler diye hep konuştuklarımıza filan dikkat ederdik. Biz Türkiye’deydik, ne zaman annemle konuşsam “Oğlum, seni dünya gözüyle bir defa göreyim n’olur.” derdi. Bu bana o kadar çok dokunurdu ki... Ben tam 27 sene gidemedim, 54 bayram günü... Bizde bayram sabahları yemek olurdu. Abilerim bayram sabahları hiç yemek yemediğini söylerdi. “Talat’ım olmadan ben yemek yiyemem.” dermiş. Ah, bu bana nasıl doku-

Irak banknotları üzerinde yer alan Saddam Hüseyin portresi

nurdu, nasıl... Bir gün Kerkük'e gidebildiğimde ilk işim anneme gitmek oldu. Hamdolsun gittim, dünya gözüyle gördüm, son iki senesinde hizmet ettim.

Biz ne işkenceler gördük... 80'de İran-İrak savaşı başladı. Biz Irak'a zaten gidemiyorduk. Yani hepi-

Benim rahmetli dayımın bir oğlu vardı, o da benim gibi Türkiye'de okumuş bir inşaat mühendisiydi. Ama maalesef 1985'te intihar etti. O vakit aileden bir haber alamadık çünkü o dayım tutuklandıktan sonra diğer bütün dayılarım filan hepsi baskı altına alındı. Devlette çalışanların hepsi işten atıldı. Çocuk da

bir türlü babasına ulaşamıyor, o yüzden ağır bir bunalıma girmiş. Bir gece kendini yaktı, hem de bir kandil günüydü. Üç ay süresince vefatını, olan biteni Irak'a bildiremedim. Telefonla konuşurken "Çocuk kendini yaktı!" nasıl diyeyim? Görüşme sırasında dayım annemin eline bir kâğıt vermiş. "İşkence-de Talat'la Kemal'in adını verdim, aman onlar Irak'a bir daha ayak basmasın." demiş. Biz Türkiye'de olduğumuz için bizim adımızı ver-

Saddam Hüseyin Kahire Üniversitesinde okurken, (oturanlardan sağdan üçüncü)

mizin "Türkiye lehine çalışıyor." diye dosyası vardı. Savaş başladığı zaman Saddam gider diye bir ümitlendik ama o iş de tersine döndü. O ara dayım tutuklandı ve 20 sene hüküm yedi. Tam 20 sene, 7 ay yattı. Tabii 3 ay da işkence gördükten sonra. Bizimkiler aramış, sormuş, kendisine 3 ay ulaşamamışlar. Yok, hiç kimse yok. "Bilmiyoruz" falan... Dayım eğitim müdürlüğünde çalışıyordu, çok iyi bir memurdu. Bir yerde ağzından Saddam'la ilgili bir söz kaçmış işte. Gün bayram arifesi, işi çokmuş, o yüzden daireye gitmiş ama gidiş o gidiş, bir daha gelememiş. Çoluk çocuk gitmişler, kimseler yok. 3 ay sonra "Bağdat'taki Ebu Gureyb Hapishanesindeyim, görüşmeye gelebilirsiniz ama gençlerin gelmesi yasak." diye bir haber gönderebilmiş. Annemler gitmiş yanına. Demiş ki "Gidin kurban kesin, idamdan kurtuldum!".

miş. İşkencede birilerinin adını vermen gerekir. Rahmetli dayım 2 sene önce vefat etti. Onun çok güçlü bir bünyesi vardı ama ona rağmen işkenceye dayanamamış ve "Evet, ben Türkiye için çalışıyorum. Benim 2 tane de yeğenim var, onlar da Türkiye için çalışıyor." demek durumunda kalmış. İşkence ama nasıl işkence... Çok acımasız, çok büyük işkenceler. Filistin bağı, ellerini arkadan bağlamışlar, vantilatörler var -şu tavan vantilatörlerinden- onlara asmışlar, karanlık bir odada günlerce asılı kalmış. Ara sıra sadece kırmızı bir ışık yanıyor ve su damlası atıyorlarmış. "Öyle bir an olurdu ki o su damlası bir kurşun gibi beynimize çakılırdı." derdi.

Saddam döneminde insanlar çok acımasız oldu. Kimsede güven kalmadı. Düşünün yani bir baba

oğluna güvenmiyor, yanında bir şey konuşmıyor. Bunu aşmak uzun bir süre ister. Her mahalleye bir tane ajan yerleştirdiler. Öyle ki arkadaş arkadaş-tan korkuyordu. Bilmiyorsun ki kim kimdir çünkü hep bir tehdit var.

ŞEMSETTİN KÜZECİ

Ben Abdülvahit Küzeci ve rahmetli babamın taş plaklardaki hoyratlarıyla, türkülerıyla büyüdüm. O dönemdeki kayıtlar bizim için çok önemliydi çünkü biz bugüne kadar varlığımızı hep türkülerle, hoyratlarla ayakta tuttuk, mücadelemizi onlarla verdik. Bunun ne demek olduğunu en iyi Saddam biliyordu. Onun döneminde Türkmence metinler ki bunlar Kur'an-ı Kerim'e dair olsun, Mevlit-i Şerifler olsun, hepsini yasakladı. Saddam Türkmence şiirleri değil ilahileri de yasakladı çünkü Türkmence ilahiler, hoyratlar birden fazla anlam kazandıran cinaslı ifadelerle doluydu. Rejim bizim metinlerimizden ciddi bir şekilde endişe duyuyordu. Ben 1993 senesinde Tuzhurmatu'da hoyrat okuduğum için tutuklanmıştım. Üç tane hoyrat okudum, o 3 hoyrata karşılık 3 ay istihbaratta kaldım. Benim için hayatımın dönüm noktasıydı. Sonrasında Irak'ı terk etmek zorunda kaldım.

Tutuklandığım dönemde 3 tane hoyrat okumuştum. Her bir hoyrat, bir ay hapiste kalmama neden oldu. O dönemde siyasi durumlar çok kötüydü. Ama insan da sahneye çıktığı zaman heyecan oluyor, insanlar seni alkışlıyor... Ben kendimi tutamadım ve o sahnede 3 tane millî hoyrat okudum. Bence sadece millî ama Saddam rejimince tamamen siyasi. Mesela hoyratlardan biri:

*"Kerkük'üm, mert Kerkük'üm!
Milleti sert Kerkük'üm!
İçine yadlar girip
Çeker dert Kerkük'üm."*

Bu bir tanesiydi. *"İçine yadlar girip"* ifadesi Irak istihbaratının dikkatini çekmişti. Yadlar kimdir? Düşmanlar kimdir? Diyorum ki *"Başka etnik grupları kastediyor"*, diyorlar ki *"Hayır, Arapları kastediyor"*. Çünkü Kerkük'ün Araplaştırılması Saddam'ın bir politikasıydı. Arapları güneyden getirip Kerkük'e yerleştirdi ve Kerkük tahrip edildi. Ben mesela *"Şiirin anlamı şairin yüreğindedir ve böyle ifadeler her yöne çekilebilir. Kerkük'e gı'de başka bir etnik unsur girip Kerkük'ü tahrip etti, burada da ona atıf yapılıyor."* diyorum; o diyor ki *"Yok, sen burada Arapları kastediyorsun"*. Diğer hoyrat da çok önemli ki o beni ciddi bir şekilde beni ipe götürecek gibiydi. *"Kul kaçtı, kazı kaldı"*

Kul kaçtı, kazı kaldı.

Yazılmış yazı kaldı.

El kaldırın Allah'a,

Zâlimin azı kaldı."

Bu *"Zalimin azı kaldı"* dediğimde herkes *"Saddam'ın azı kaldı"* gibi algılamış. Ben bu ifade yüzünden 3 ay istihbaratta sorguya alındım. Geldikleri zaman *"Zâlim kim? Saddam mı başkası mı rejim mi?"* diye sorular. Ben de geçiştirdim tabii. Şiir bu, elbette farklı yönler çekilebilir. Meseleyi tahkik eden bir savcı vardı, döndü dedi ki *"Şiirin anlamı şairin yüreğindedir"*. Ben savcının o ifadesi üzerine kurtulabildim.

Kerkük'ü terk etme nedenim sadece bu hoyratlar değildi. 1989 yılında beni bir şair yazar olarak Bağdat Edebiyatçılar Birliğine davet ettiler. Azerbaycan'dan bir heyet gelmiş, heyetin içinde sanatçılar, şairler, edebiyatçılar da var. Bir tane de ünlü bir ses sanatçısı vardı ki o dönem 17 yaşındaydı. Geldi ve sahne aldı. Ben onu çok beğendim. Dinlerken içimden dedim ki *"Evleneyim, eğer bir kızım olursa onun adını da bu sanatçının adını koyarım inşallah"*. Öyle de oldu. Evlendim ve bir kızım oldu. Adını da o sanatçının adını koydum. O sanatçı bugün Azerbaycan'da büyük bir sanatçıdır. Aybeniz Haşı-

mova aynı zamanda Karabağ şehitlerindendir. Kızıma da onun adını koydum ancak bu benim için büyük bir problem oldu. İş Irak'ı terk etmeye kadar vardı. Aybeniz'in ismini nüfus kaydına olduğu gibi yazmadılar. Arapça ifadeyle İbnis olarak yazdılar ama kıza okulda öğretmenleri de öğrenciler de iblis demeye başlamışlar. Ben de dava açtım. Tabii dava açınca hadise büyüdü. *"Sen bu Türk ismini nereden buldun, nasıl oldu?"* diyerek beni sorguya çektiler. *"Türkçe propagandası yapıyorsun"* dediler. *"Türk isimlerini Irak devletinin nüfus kaydına sokmaya çalışıyorsun."* diye beni tehdit ettiler. Tabii ki o dönem biliyorsun iktidara, Saddam'a karşı gelmek diye bir şey yoktu. Her kim karşı gelirse işin sonu ölümle sonuçlanırdı. Şöyle enteresan bir durum yaşanmış: Biri rüyasında Saddam'ı görmüş. Rüyasında Saddam'ı öldürüyormuş. Ertesi gün gitmiş kahvede bunu anlatmış. Meğer orada da biri bu durumu kaydediyormuş. Ne oldu dersiniz? O adam 22 sene hapiste kaldı. Bir rüyasını anlattı diye 22 yıl hapis cezası! Ben kızımın ismi dolayısıyla nasıl karşı çıkayım? *"Değiştir"* dediler, *"değiştirmem"* dedim. Sonunda Irak'ı terk ettim.

Bu münferit bir hadise gibi sayılabilir ama genelinde benzer nice örnekler dolu. Mesela lisedeyim, lise öğretmeniyim. Öğrencilerimle Türkmence konuşamıyorum. Öğretmenler de birbirleriyle asla Türkmence konuşamazlar. Dışarıda ne yaparsan yap ama devlet kurumlarında Türkmence konuşmak yasaktı. Mesela bizim amatör bir futbol takımımız vardı. İsimlerinin hepsini değiştirdiler. Benim takımımın adı Musalla Fırtınası'ydı, değiştirip Haliç Arabî yaptılar. Başka bir takımın adı Gök Bulut'tu, değiştirip Tel Az-Zater yaptılar. Piryadi mahallesi takımları vardı, Piryadi değiştirildi, 7 Nisan yaptılar. Bu BAAS Partisinin kuruluş günüydü. Yani onlarca futbol takımının adını değiştirdiler. Türkmen okullarının da hepsinin ismini değiştirdiler. Ben mesela Hicrî Dede ilkokulundan mezun olmuştum ama benden sonra o okulun adı Muhammed

Ben Kasım et-Tekefî oldu. Bu tarihteki meşhur bir Arap komutanın adıdır. Okulumuza onun adını verdiler. Yani çocuklarımızın adını, okullarımızın adını, futbol takımlarımızın adını, şehirlerimizin adını değiştirdiler. Biliyorsunuz, tarım arazilerini almaya karşı Türkmenlere ipotek getirdiler. Bu konuda çok fazla şey yaptılar. Türkmence Mevlid-i Şerifler, gazeller, ilahiler, hoyratlar... Hepsini yasaklandı. Bizde mevlit çoktur. Kerkük'ün şairlerinden Molla Sabır olsun, Mehmet İzzet Hattat olsun, Ahmet Ot-rakçı olsun, bunların da yazdığı ilahiler vardır. İlahileri gazel tarzında okunur. Ondan sonra tenzile dedikleri beste şeklinde okunur. Bu tenzileler içerisinde atışmalar olurdu. Hepsini, hepsini yasakladılar. *"Türkmence değil, yalnızca Arapça okuyacaksınız"* talimatları geldi.

1918'de İngilizler Irak'ı işgâl ettikten sonra 1921'e kadar Türkçe devam etti. Hâlbuki 40'lı yıllara kadar okullardaki tedrisat Türkçeydi. Arapçaya tam dönüş de o zamanlardı, o zamandan sonra Irak'ın eğitim dili Arapçaya çevrildi ancak Türkmenler varlıklarını, kültürlerini, sanatlarını Türkmence yazarak, Türkmence düşünerek bestelerle, türkülerle, hoyratlarla, şiirlerle, hatta zaman zaman iktidara karşı çıkan usta şairlerle sürdürmüştür. Biz varoluş mücadelemize şiirlerle devam ettik. Bunun için onlarca edebiyatçımız yazmış olduğu şiirlerden, okuduğu hoyratlardan dolayı Saddam tarafından idam edilmiştir. Bizim meşhur bir sanatçımız vardı, o her gece oturur arkadaşlarıyla ud ve keman çalarak hoyrat okur, millî şuuru canlı tutardı. Birçok sanatçımız, yazarımız ve tabii şairimiz Ebu Gureyb Cezaevine girip çıkmıştır. Bugün hâlâ yaşayan ama vaktinde 42 sene hüküm yemiş ve bunun 25 senesini hapiste geçirmiş Ekrem Tuzlu adında bir sanatçımız var. O bir efsanedir. Bunun gibi nicelerini ezmiştir rejim. Evet, eski rejimin ciddi ve sinsî politikaları vardı ve 2003'e kadar bu durum devam etti. 2003'ten sonra ise içerik değil ama yöntemler değişti. Türkmenlerin o gün gibi bugün de bir baka-

nı, elçisi, genel müdürü yoktur. O gün gibi bugün de tamamen dışlanmış bir durumdayız.

CUMHUR KERKÜKLÜ

Saddam 17 Temmuz 1979'da cumhurbaşkanı yardımcısıydı ve bazı yöntemleri kullanarak Ahmet Hasan el-Bekir'in yerine geçti ve Irak Cumhurbaşkanı oldu. Geldiğinden birkaç ay sonra İran ve Kuveyt ile anlaşmazlıklar başladı. Saddam'ın geldiği ilk günden itibaren etrafındakilere, buralarda 620 sene hüküm sürdükleri için Türklere karşı yüreğinin kin ve nefret dolu olduğunu söyledi, durdu. Onun bu kin ve nefreti Osmanlı bâkiyesi olan Türkmenlere de yansdı.

1974'te güneyden binlerce Arap ailesini Kerkük'e yerleştirdi ve bunlara Onbinlik Araplar ünvanı verildi. Hükümet bu ailelerden Kerkük'ü Araplaştırmalarını bekliyordu. Bunun için onlardan her birine ayrıca 10 bin dinar bağış verdi ama enteresan bir şey oldu. Kerkük'ü Araplaştırsın diye getirilen Araplar 3 yıl sonra Türkmence konuşmaya başladı. Peki, bu neye dalalet eder? Bunun olumlu ve olumsuz etkileri de var. Hani bir dağ küçük bir kazmayla yıkmaya kalksan zamanla elindeki kazma da kırılır ama dağ yerinde kalır ya... İngilizler de IPC'de (*Irak Petrol Şirketi*) çalışmak için Musul'un etrafındaki Hristiyan köylerinden işçi getirmişti ama bu Hristiyanlar da 2-3 sene sonra Türkçe konuşmaya başladı. Hristiyanlar bizi etkilemedi aslında ama biz her şeyimizle onları etkiledik. Kerkük'ün güneyindeki köy ve ka-

sabaların hepsi Türkmen köyleridir. Yaycı, Bulova, Kümbetler, Kızlıyar, Türkalan, Çardağlı, Teze, Beşir, Leylan, Yahyava, Tavuk ve civarındaki köylerin tümü Türk köyleridir. Tuzhurmatu- Bağdat güzergâhındaki Bayat köyleri ve Bağdat'a kadar bu güzergâhın etrafındaki köylerin de tümü Türk köyleridir.

Saddam'ın ilk mezalimlerinden biri, 14 Temmuz 1959'da olduğu gibi Türkmenlerin önde gelen liderlerini idam etmesiydi. Albay Abdullah ve Dr. Necdet

İran Cumhurbaşkanı Ebu'l Hasan Beni Sadr bir tanksavar silahı incelerken

Koçak'ı idam etti. İran-Irak savaşında askere alınan bütün gençlerimizi savaş cephesinin ön saflarına gönderdi ama kendi aşiret mensupları, akrabaları ve yakınlarının hepsini şehir merkezlerinde görevlendirdi. Savaşta şehit ve yaraları asker ve subaylarımızın sayısı çoktu. Ama yine de Saddam yüksek rütbeli Türkmen subaylarını da idam etti. Rahmetli Komando General İsmet Sabri paraşütçülük okulu Irak'ta açtı ancak İran-Irak savaşında suçsuz yere idam edildi. Rahmetli Yalçın Ömer Adil önde gelen subaylardan biriydi. Saddam ona, "Sen çok iyi bir subay ve iyi bir komutansın ama keşke is-

min Yalçın olmasaydı ve keşke Türkmen olmasaydın, bak o zaman seni savunma bakanı yapardım.” demiş. İşte bunlar Saddam’ın Türkmenlere yönelik kin ve nefretinin örnekleridir.

HASAN MUSTAFA RESUL

Biz o zaman BAAS Partisi mensubu olmadık. Biz yalnızca Türkmen’in özgürlüğü için çalıştık. Bizi iki sebepten suçladılar: İlki BAAS Partisine katılmamak, ikincisi Türkiye’ye casusluk etmek. Bizler 24 kişiydik, aramızdan 8’i idam edildi, 4’ü 20 yıl hapis cezasına mahkûm oldu, 3’ü 10 sene hapse mahkûm oldu. 8 kişi de 7 yıl hüküm yedi. Hapiste yıllarımızı tamamladık ve çıktık. Ben 1979’da girdim, 1986’da çıktım. Tutuklandığımızda Saddam cumhurbaşkanı değildi ama bütün işler onun elindeydi, kendisi öncesinde de Irak’ı yönetmekteydi.

Hapishanede 6 ay işkence gördüm. Elektrik verdiler, vurdular, çok dövdüler, aç koydular, astılar, işte şu omuzumu yaktılar ki kokusu hâlâ burnuma gelir. Buraya ispiroto döküp yaktılar. O gün bugün etimin kokusu hâlâ burnumdadır. Türlü türlü işkenceler... Yani şimdi saysam belki de bitmez. Dövmek, asılmak, aç koymak, ne dersiniz... Biz bir zindandaydık, zindanda da 8 kişiydik. İşte eni, boyu 2-3 metrelik bir yer. Orada 8 kişiydik. Yatmak için 4 kişi oturur, diğer 4’ü uyurdu. Uyuyabilmek için nöbetleşirdik. Yatmak yoktu, yemekleri çok azdı. Ben orada 6 ayı tamamladığımda 17 kilo vermiştim. 25 yaşındaydım, diğer arkadaşlar arasında 17 ve 18 ya-

şında olanlar da daha yaşlılar da vardı. Bizimle birlikte hapishanede yaşları 65-70 civarı olan 5-6 yaşlı vardı. Onlara bile 20 yıl hüküm verilmişti ki hepsi hapiste vefat etti. Fatih Şakir vardı, Ömer Kunduracı vardı, Mehmet İzzet Hattat vardı, Bahaddin Koca vardı, Enver Bey Neftçi vardı... Hepsi Allah’ın ömrünü bitirip hapishanede vefat etti.

Muhtelif bahanelerle Türkmenlerin evlerini boşalttılar. Tisin %100 Türk yerleşim yeri idi. Oradan, şehrin tam ortasından bir tren yolu geçirdiler. Evleri dağıttılar, bizim köylerimizi... 5-6 köyümüzün hepsini yerle bir ettiler. Bizi Havice ilçesi yakınına sürdüler ki oradaki Araplar içinde eriyelim. Kümbetler köyü, Bulava köyü, Yayçı köyü, Türkalan köyü, Beşir köyü, Çardağlı köyü bunların hepsini yıkıp yerle bir ettiler. 2003’ten sonra Türkiye sağ olsun köylerimizi yeniden mamur etti, oralara güzel evler yaptı. Aslan Köy yerle bir olmuş, halkı dağılmıştı. Köy ahalisi Irak’ın değişik yerlerine dağılmıştı. 2003’ten sonra oradaki 100 evi de Türkiye yaptı. Dolayısıyla 100 aile oraya geri döndü. Hepsi yoksul ailelerdi. Onlar dönünce 100 eve elektrik ve su bağlandı.

ŞÜKRAN ABBOŞ

1980-81 senesinde Kerkük’teki Türkmenlerin önde gelen insanlarını tutukladılar. Bunun bir arka planı vardı. Tutuklamalarda Türkmenlerin önde gelen kültür insanlarını, zengin tüccarlarını, muktedir insanların hedeflemişlerdi.

Hepsini tutukladılar. Bunların içinde benim babam ve abim de vardı. 1981 yılının Şubat ayıydı. Akşam önce gelip abimi aldılar, ardından da babamı. O ak-

Saddam Hüseyin
eski Alman
Şansölyesi
Willy Brandt
ve Sadun
el-Zübeydi
(ortada) ile
birlikte
1990

şamdan sonra bir daha 5 ay boyunca kimseden haber alamadık. Sonra babamın idam haberi geldi. Babam idam edildiğinde 47 yaşındaydı, abim ise 22 yaşında bir yüksek lisans öğrencisiydi. O, 42 sene önce 22 yaşındayken tutuklandı. O günden bugüne 42 sene geçti. Nasıl oldu, ne zaman oldu, nerede idam edildi hâlâ bilmiyoruz.

Babam idam edildikten sonra cenazesini bizim geleneklerimize aykırı bir şekilde, en kötü şartlarla teslim ettiler. Abim ise 22 yaşında tutuklanmıştı. İdam edildiğini biliyoruz ama nasıl, nerede, ne zaman idam edildiğini hâlâ bilmiyoruz.

LEYLA ABBOŞ

Ben 1967, Kerkük doğumluyum yani ben Türkçe okumadım. Okula Arapça ile başladım ve bütün eğitim hayatım Arapçaydı. Arkadaşlarla aramızda Türkçe, Türkmence konuşuyorduk ama tabii ki okulun içinde ya da resmî bir yerde Arapça konuşmak zorundaydık. İnsanın ana dilinde okuması çok önemli çünkü bazen duygularını sadece ana dilinde ifade edebilirsin yani bir duyguyu bir başka dilde ifade etmek çok zordur. Bize o hak da tanınmadı. Şimdi buraya yani Türkiye'ye geldikten sonra biz Türkçeyi öğrenmeye yeniden başladık.

SUPHİ BAYATLI

Benim arkadaşlarımdan BAAS Partili olanların hepsi subay oldu ama biz er olarak devam ettik. Askerlikte partiye girmedik için bizi şehrin içinde bırakmadılar. Ta Sü-

leymaniye'nin İran sınırlarındaki savaş merkezlerine gönderdiler.

Öyle bir korku iklimi vardı ki her şeyde hissediyorduk. Biz o korkuyu yaşadık. Bir arkadaşımın başından geçeni anlatayım: Arkadaşım bir yaz günü Türkiye'ye gelmişti, orada bir kız arkadaşı olmuş. Sonra Kerkük'e dönmüş. Bir süre sonra kız ona bir mektup yazmış. Mektupta sormuş ki *"Sana hediye olarak ne gönderebilirim?"*. Bizimki de cevap olarak *"İyi bir gömlek güzel olur."* yazmış. Tabii mektupların hepsi askerî denetim tarafından okunuyordu. Derken posta daha gönderilmeden adamı yakaladılar ve casuslukla itham ettiler. *"Sen nasıl devleti küçük düşürürsün, burada iyi gömlek yok mu?"* diye arkadaşımı hapse mahkûm ettiler. Tam 15 yıl Bağdat'taki cezaevinde hapis yattı. Yani basit bir cümleyle hayatın kararabiliyordu.

YÜKSEL AĞA

Okulu tamamlayıp, mezun olduktan sonra bir Irak vatandaşı olarak askerlik hizmetine başlamıştım.

Malum, o zaman savaş vardı. Ben tankçıydım. Orduda bilmeniz gereken şey belliydi. Bir BAAS'çı değilsen, yetmez bir Arap değilsen her daim ikinci sınıf vatandaş muamelesi görürdün. Okumuş olsan da asla yedek subay olamazdın. Savaşta birçok gerçeğe şahit oldum. Öncelikle şunu söylemeli, savaşta Türkleri her zaman ön saflara koyuyorlardı. İki nedenden: Bir, işte biri ölecekse önce onlar ölsün. İkincisi, Türkler iyi savaşıyor, düşman onları

Saddam Hüseyin, George W. Bush döneminin savunma bakanı ve Irak işgâlinin mimarı Donald Rumsfeld ile 1983

**BAAS partili değilsin,
Arap değilsin; o zaman
zaten ikinci sınıf
vatandaşsın. Yedek subay
bile olamazsın. İran – Irak
savaşında öyle şeylere
şahit oldum ki...**

**Savaşın her iki cephesinde
de Türkler ön saflara
yerleştiriliyordu. Bu hem
Türkler iyi savaştığı hem
de ilk olarak Türklerin
ölmesi içindi.**

geçemez. Geçemezlerse sorun yok, geçerlerse de onlar öleceği için yine sorun yok.

Ben tankçıydım, tank komutanıydım. Tank komutanı hem şoförlük hem de muhabirlik eğitimi almış olmalıdır. Savaşta karşı tarafı dinleyebilmen lazım. Biz de onu yapıyorduk. Hem tankı kullanıyor hem de karşı tarafı dinlemeye çalışıyorduk. Tabii o za-

anlamıyor. Oradakiler de “Nasıl anlamazsın?” diye kızıyor. Sonra tesadüfen fark ediyoruz ki karşı taraf da kendi arasında Türkçe konuşuyor. Yani İran ordusunun da ön safında savaştırılanlar da Türk. İran da tıpkı Irak gibi aynı gerekçelerle ön saflara Türkleri yerleştirmiş. Biz de biri Arapça diğeri Farsça konuşan iki ordu adına beş yüz metre mesafeden istihbarat toplamaya çalışıyoruz.

Saddam Hüseyin döneminin bitişini sembolize eden bir kare

FİDAN SALİHİ

8 ay içeride kaldıktan sonra babam için yeniden sözde bir mahkeme kuruldu ve babamı hiç alâkasının olmadığı bir olaya adını karıştırdılar. Bir de hiçbir savunma yapmasına müsaade etmediler. Hiçbir savunma yapamadan 3 yıl hapis cezası aldı. 2 yıl hapis yattıktan sonra, o zaman bir kararla af çıkarıldı, karar babamı da kapsıyordu. Karara göre mahkûmiyet kararının üçte ikisini tamamlamış olan serbest kalabiliyordu. Buna göre babam da aftan faydalanabiliyordu.

İşte evrakları düzenlendi, imzalar atıldı, derken son aşamada babamın hastalanmış olduğunu öğrendik. İçerideyken bir ameliyat geçirmişti ve ameliyat gayet başarılıydı. O gün annem ve dayım da yanındaymış. Dediklerine göre son derece iyiymiş ama onlar çıktıktan sonra olan olmuş. Annem ve dayım babamın yanından ayrıldıktan sonra babamın yanına doktor görünümlü biri geliyor ve babama bir iğne yapıyor. O iğneyi yedikten 15 dakika sonra babamı kaybediyoruz! O bunları yaşarken bizimkiler de evde babamız dönüyor diye hazırlık yapıyordu. Hepimiz neşeliyiz ama maalesef babam selamıyla değil, cenazesıyla geldi eve.

manki olanakları düşünürsek, dinleme sınırı yaklaşık beş yüz metre kadarlık bir şeydi. Sesi yakalama mesafesi diyelim. Frekansı yakaladın mı karşı tarafın ne düşündüğünü, planladığını öğrenme imkânınız olurdu. Ona göre tedbir alır, devam edersiniz. Şimdi savaş İran ile olduğu için bu tür görevlere de Fars edebiyatı mezunlarını görevlendirirlerdi. Herkes asker ama eğer bu bölüm mezunuysan yapacağın şey bellidir. Seni muhakkak muhabere servisine aldırırlardı. Şimdi benim şahit olduğum ve sonra bir uygulamanın değiştirilmesine sebep olan hadiseyi anlatayım: Farsça bilen askeri getiriyorlar ki dinlesin, adam dinliyor dinliyor ama hiçbir şey

Benim babam, davanın öncülerindedi. Ondan sonra 1980 yılında Necdet Koçak idam edildi. Yani teker teker liderleri katlettiler. İnfazlar son derece sistematikti ama babamın durumu çok farklıydı. Beklenmedik bir netice ile hepimiz mahvolduk. Daha önce hiç görülmemiş bir olaydı ve bu durum şehirdeki herkeste büyük bir şoka sebep oldu. O gün neredeyse Kerkük'ün yarısı cenazeyi almak için Bağdat'a taşınmıştı. Babam Kerkük'ün Musalla Mahallesi'nde defnedildi. Cenaze konvoyu o kadar kalabalıktı ki güvenliği sağlamak için polise takviye olsun diye ordudan çok sayıda asker geldi. Kalabalık, devlette de şaşkınlığa sebep oldu ve gerçekten bir korku yarattı. Acaba bir uyanış, bir hareketlenmeye, bir başkaldırıya sebep olur mu, dediler. Kerkük'ün giriş çıkışları kontrol altına alındı, kalabalığa eşlik eden çok sayıda güvenlik görevlisi vardı. İşte babamı böyle hunharca, sinsice öldürdüler.

Benim hayatım boyunca özlemini duyduğum şey babamı görmektir. Babamı görmeyi çok isterdim. Onu görmek, sesini duymak... Nasıl konuşur, ablamlara nasıl davranırdı... Mesela önce 5 kızı oldu, sonra abim ve ben. Biz yokken beş kızı olan adamın hikâyesi neydi, ondan dinlemek isterdim. Ablamlara da soruyorum tabii, dediklerine göre her defasında çok mutlu oluyormuş. Ne zaman bir çocuğu olsa, muhakkak bir kurban kesermiş. Ben o güzel hayatı yaşamadım, kendisinden dinleyemedim. Bunlar hep içimde kaldı.

...

1991'de Irak Kuveyt'e girdi. O zaman neredeyse tüm gençler askerde. Tabii başta inanmadık ki daha dün, 1988'de Irak-İran savaşı yeni bitmişti. Biz daha onun mutluluğunu yaşamadan bu sefer Irak askeri Kuveyt'e girdi, haliyle gençlerde bir yılgınlık oldu yani *"Yeter artık, gençliğimizi zaten yaşayamadık"*. Hep savaş, hep şehit... O şehit oldu, bu şehit oldu... Onu esir aldılar, bunu esir aldılar... Yani o yıllar hep böyle geçti. Gençler de artık savaşa gitmek istemiyordu.

1991'de bu olaylar yaşanırken biz Kerkük'teydik. O sırada Kerkük'te de durumlar hiç iyi değildi. Uçaklar gelip gidiyor, Kerkük bombalanıyordu. Şehrin bombalanması yetmezmiş gibi bir de yağma başladı çünkü devlet Kerkük'ü bıraktı, çıktı. Biz devletin arabalara binip gittiğini gördük. Devlet, Kerkük'ten gidince bu sefer şehre Kürtler girdi ve şehir bu sefer onlar tarafından yağmalanmaya başladı. Bütün devlet dairelerini, bütün önemli isimlerin evlerini... Her şeyi yağmaladılar. Olası hadiselerle karşı büyüklüğümüz bizi uyarıyordu ama işler öyle bir raddeye geldi ki adamlar çarşıları, pazarları, depoları, dükkânları; derken yağdır, şekerdir, her şeyi yağmalıyordu.

Şehir bir yandan yağmalanıyor bir yandan da Amerika tarafından bombalanıyordu. Bizimkilerden birine ait bir kamyon vardı, ona biraz eşya doldurduk. İşte diploma, takı, nakit para gibi kişisel ve değerli eşyaları da alıp Erbil'e gitmek üzere yola çıktık. Bombalama bitene kadar Erbil'de kalalım diye düşündük. Benim o sıra 2 yaşında da bir kızım vardı. O sebepten korunalım diye Erbil'e gittik ama gidince ne görelim? Erbil'de otel yok, elektrik yok, su yok... Rezalet bir durum söz konusu. Mecburen Kerkük'e döndük. Dönüş yolunda yollarda ölümler gördük. Bu manzara dayanılır gibi değildi, tekrar Erbil'e dönelim dedik. Bu sefer bir ev tuttuk, onu temizledik. Ama Erbil de çok hareketli. Herkes şehrin kenarlarında, Kerkük'ten bir haber almaya çalışıyor. Bir ara işittik ki rejimin askeri şehre geri dönmüş, yakaladığını tutukluyor ve çoğunu öldürüyor. Rejim askeri *"Siz neden askerlikten kaçtınız?"* suçlamasıyla katliam yapıyor. Duyduk ki rejim Kerkük'ten sonra Altunköprü'yü de geçmiş, Erbil'e doğru ilerliyor. Bu sefer biz biraz daha kuzeye gittik. Biz yol aldıkça, rejim askerleri de kuzeye ilerlemeye devam ediyordu. Nihayet kendimizi Türkiye sınırında bulduk. Beraber yol aldıklarımızdan biri dedi ki *"Bu dağın ardı Türkiye'dir"*. Bizler o vakte kadar oraları görmemiştik. O dağlarda çoluk çocuk aç, susuz halde yürüdük. Cepte paramız kalmadı, bir miktar

altın var ama alacak hiçbir şey yok. Nasıl durumlar yaşadık... Tabii yalnız biz yokuz, binlerce insan da bizim gibi hatta ben orada dayımları, akrabalarımı, komşularımı gördüm. Karanlık çöktü, gece oldu, herkes ısınmak için bir ateş yaktı, ateşin başına toplandı. Aynen o filmlere benzetiyorum, Kızilderililer gibi gece ateşin etrafına toplanmış, bekliyoruz. Yanımızda bir çuval ekmek ve bir miktar da hurma vardı. Çuvalı küçük kayınım olan Neşet taşıyordu. *"Neşet çuvalı getirsin."* dedik, baktık geldi ama elleri boş. *"Çuval nerede, ekmekler nerede?"* diye sorduk. Tırmanırken yolda bıraktığını söyledi. Canımız sıkıldı tabii ama bir şey de diyemedik çünkü hem ağır hem de yollar yürünebilir gibi değil. Bu durum üç gün, üç gece sürdü. Sabahtan akşama kadar yürüyorduk. En sonunda Türkiye hududuna vardık. Orada bir su vardı, göl demeyeyim de hani bir su birikintisi. Yaklaşınca suyun yakınında Türk askerini de gördük. Asker hemen çadır, yiyecek getirdi. Türk askerini görmek nasıl bir şeydi? Nasıl desem... Sanki cennete girdik! Türk askerini görünce herkes mutluluktan ağlamaya başladı. Yani ana vatanımıza gelmiştik. Biz Irak'ta hep eziyet çektik, hep! Çünkü bizim ana vatanımız Türkiye!

SAVAŞ AVCI

Bizim gençliğimizde Saddam bize birtakım kültürel haklar verdi. Tarih, 24 Ocak 1970. Ama işte plan başkaymış. Amaç o bir senelik serbestiyet döneminde kimin ne yaptığını tespit etmekmiş. Hiç kuşkusuz Türkmenler bunu hak etmedi. Neden derseniz, Irak'ın yüzyıllık tarihinde Irak devletine vefa ile hizmet eden vatandaşlar başta Türkmenler olmuştur. Türkmenler başından itibaren devletine sâdık, kanunlara saygılı ve tarihî tecrübesiyle en kültürlü kesim olagelmıştır. Irak'taki Türk varlığı, Irak vatandaşlığının gereklerini hakkıyla yerine getirmiştir ama buna rağmen her zaman üçüncü sınıf vatandaş muamelesi görmüştür. Üstelik durum hâlâ ay-

nıdır. Bakın bugüne kadar Irak tarihinin hiçbir döneminde Türkmenlerin silahlandığını göremezsiniz hâlbuki bugün aralarında Peşmerge'nin de olduğu iktidardaki bütün unsurlar silahlanmış, başta Irak devletinin ordusuyla ve diğer bütün kesimlerle savaşmışlardır. Ancak tekrar edersek, yaşadığı onca şeye rağmen Irak tarihinin hiçbir döneminde Türkmenler silahlanmamış, başkaldırmamıştır. Suçlandıkları tek konu var: Türk milliyetçiliği yapmak. Yani kendi davalarını, haklarını, vatandaş hukukunu savunmaları, takip etmeleridir.

Ben 1971'de öğrenciydim. O günlerde de devlet öğretmenlerimizi, memurlarımızı hep güneye sürüyordu. Hukuksuzluk hâkimdi. Türkmenler ev alamıyor, kimlik düzenlettiremiyordu. *"Sen Türkmen'sin ve ev almak istiyorsun öyle mi? O zaman kimlik taddili yapacaksın, kimliğine kendini ya Arap ya da Kürt yazdıracaksın."* diyorlardı. Araban var ama satamazsın. Satacaksan o kişi asla bir başka Türkmen olamaz. Böyle baskılar dayanılmaz olunca, biz de haklarımızı savunalım dedik. O süreçte ilk defa öğrenciler isyan etti. Sadece öğrenciler değil, öğretmenlerimizin de dâhil olduğu Irak genelinde bir boykot ilan edildi. O zaman öğrenci teşkilatlarımız vardı. Boykotumuz bir hafta kadar sürdü. Ne yaptık? Okullara kilit vurduk hatta unutamam, ben okul sorumlusuydum. Bu Türkmenlerin haklarını dile getirmek için başvurduğu ilk demokratik eylemdi. Böyle bir boykota gittik ama tabii karşılığı acımasız oldu. Rejim hemen önde gelen insanlarımızı, hocalarımızı, öğrencilerimizi tek tek tutuklamaya başladı. *"Eğer durmazsanız hepsini idam edeceğiz!"* denildi. Nitekim bir büyüğümüzü işkencelerle idam ettiler de... Abbas şehidimizi bir elektrik direğine bağlayarak işkence ettiler ve onu hunharca öldürdüler. *"Derhal durmazsanız devamı geliyor!"* diye uyardılar. Biz de mecburen durduk. O gün böyle acı bir tecrübe olarak kayda geçti.

ÖMER KÖPRÜLÜ

Sekiz yıl süren Irak-İran savaşı 8 Ağustos 1988'de ateşkes ilan edilmesiyle son buldu. Tabii bu uzun ve yıpratıcı savaşın derin etkileri oldu, Irak borca battı. Sonra ambargo filan da oldu. Savaşın bir maliyeti olur muhakkak ama bu uzun savaşta durmadan insanlar ölüyordu. Çokça asker öldü. E haliyle her askere şehit parası verildi. İran savaşında ölenlere “Şehit” diyorlardı ve ölen her askerin ailesine para veriliyordu. Bu kaynak nereden geliyordu? Bir kısmı Kuveyt, bir kısmı da Suudi Arabistan'dan... Bahanesi de “Biz sizi İran tehlikesinden koruyoruz”. Böyle bir bahaneyle de olsa sürekli para desteği alınca, haliyle dünya kadar borca girilmiş oldu. Ama işte savaş durunca bu sefer Kuveyt yardımları kesti, para vermez oldu. Bu sefer de Saddam yeni bir plan kurdu ve Kuveyt sınırına askerlerini yığdı. 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgâl etti ama işte dediğim gibi, o süreçte Amerika o süreçte bilemediğim bir nedenle Bağdat'ı işgâl etmemişti. Saddam'ın iktidarını sürdürmeye devam etti, ta ki 2003'e kadar.

ERŞAT HÜRMÜZLÜ

— Irak Türklerinin liderleri ne zaman idam edildi?

— Ocak 1980. Bu tarih bizim için 14 Temmuz 1959 tarihi gibi bir kırılmayı sembolize eder. 1959, Ata Hayrullah gibi büyük bir liderin hunharca katledildiği, bizden koparıldığı tarihtir. 1980 ise büyük liderimizden feyz alan liderlerimizin katledildiği senedir. O liderlerimizin arasında Türkmen Kardeşlik Ocağı'nın uzun müddet başkanlığını yapan şehidimiz Abdullah Abdurrahman'ın dışında, benim dava dostum, ruhumun ikizi dediğim Necdet Koçak da vardı. Onlarla birlikte Adil Şerif ve büyük kahraman Rıza Demirci de vardı. Onların katli Türkmen davasında büyük bir boşluğa, belirsizliğe sebep oldu.

— 1980 idamlarının sembolik değeri yüksek ancak Irak'ta uzun bir BAAS dönemi yaşandı. Diğer hadiseleri de hatırlatmak adına bu dönem nasıl özetlenebilir?

— Yetmişlerden başlarsak... O vakit tutuklamalar başladı. Mesela ben 1972'de tutuklandım ve arkadaşlarımla birlikte siyasi şubeye götürüldüm. Bize “Siz kimin için çalışıyorsunuz, sizin Türkiye'yle ilişkiniz nedir?” gibi şeyler sorudular. Biz de Irak vatanı olduğumuzu söylememize rağmen bu ifadeler onlar için bir şey ifade etmedi. Bu sorguların ardından birçok öğretmenimiz ya sürgün edildi ya da tutuklandı. Öyle bir süreç yaşanmaya başladı ki hepimizin meseleye bakışı şöyleydi: Herkesin sırası gelecek, herkes sırayla tutuklanacak. Yani 1979'da böyle sert bir dönem yaşandı. Sürgünler genellikle güney vilayetlerine yapılıyordu. Aslında bu politika sadece BAAS döneminde böyle değildi, Abdülkerim Kasım döneminde de aynı durum yaşanıyor. Fakat tutuklanmak kötüydü. Tutuklanmaların sonu muhakkak Bağdat'taki meşhur Ebu Gureyb Cezaevine varıyordu. Oraya gittin mi ya uzun süreli hapis ya da ölüm... Çoğunlukla 20 seneye yakın mahkûmiyetler oldu. Erken tahliye diye bir şey yoktu. Yirmi seneyi tamamlayıp çıkan kahramanlarımız oldu. İşte bahsettiğim liderlerimizin hikâyesi de böyle gerçekleşti. Dokuz ay süresince ne avukat gördüler ne ailelerinin ziyaretini kabul ettiler. Kendilerinin ifadeleri bile alınmamıştı. Ben o ifadeleri 2003 sonrasında bizzat gördüm, okudum. O ifadeleri yayınladım da... Şehitlerimizin ifadelerinde cürüm sayılabilecek, hukuken suç kabul edilebilecek herhangi bir hadise söz konusu değildi. Hükmün gerekçesi tamamen siyasi. Hatta şöyle bir durum var: Üç liderimizin idam kararını vermişler ama nedense dördüncü olan Doktor Rıza Demirci hakkında bir kanaate varamamışlar. Ona “Sen Irak-Türkiye Dostluk Birliği üyesisin, mütemadiyen Türk Büyükelçiliğine gidiyorsun. Neden?” diye sormuşlar, o da “Dernek üyesi olduğum için gidiyorum.” demiş. Ona Irak

Irak ve Suriyeli
BAAS'çı liderler
Mişel Eflak'ın
cenazesinde,
1989

istihbaratı adına çalışması karşılığında serbest bırakılabileceği söylenmiş ama o kabul etmemiş. Bu reddedişin bedeli Şehit Rıza Demirci'ye maalesef çok ağır ödetildi. Kendisi çok ağır işkencelere maruz kaldı ve öldürüldü. O bizim çok büyük kahramanımız. Türkiye aleyhine istihbaratı reddettiği için şehadet şerbetini içti.

— 1980'deki idamlarda nasıl bir hukuk işletildi? İdamların gerekçesi neydi?

— Türkiye ile iş birliği, Türkiye ajanlığı. Uydurma şeylerle itham etmişler işte... *"Kerkük'te bir isyan mı planlıyorsunuz?"* gibi birtakım şeyler. Türkiye ile ilişkiniz nedir? İsyancı Kürtlerle iş birliği yaptınız mı? Hangi teşkilatları kurdunuz? Gizli teşkilatlarınız neler? Bu gibi safsatalar...

— 79'da tutuklamalar, 80'de idamlar. 2003'e kadar devam eden despot bir yönetim... Sonra?

— Ocak 1980'den sonra temmuz ayında da birtakım gençlerimiz idam edildi, bir kısmı da 7 sene, 10 sene, 15 sene gibi çeşitli mahkûmiyetlere çarptırıldı. Avukatlarımız, yazarlarımız gibi topluluğumuzun önde gelen isimleri tutuklandı, sürüldü... Bu işleyiş, bu zulüm 2003'e kadar böyle devam etti. Tabii

1991'deki Altunköprü Katliamı büyük facialardan biri. Rejimin Kuveyt işgâlini gerekçe sayan Amerika, Irak'ı vurdu. O süreçte ülkenin çoğunda iktidar boşluğu ve yağma başladı. O zaman birtakım Kürt gruplar da bunu fırsat bilip Kerkük'e girdi. Sonrasında BAAS kuvvetleri Kerkük'e gelirken o gruplar şehirden kaçtı. O süreçte, iktidar boşluğunu fırsat bilip devlete isyan etmeyen Türkmenler BAAS

kuvvetleriyle baş başa kaldı. İşte o zaman, Altunköprü'deki 102 masum Türk hunharca şehit edildi.

— 1991'deki Altunköprü Katliamı'nın gerekçesi bazı Kürt grupların Kerkük'ü işgâl hevesi miydi?

— Kerkük'e girenler, rejimin yokluğunu fırsat bilen Kürtlerdi ama rejimin döndüğü haberini alınca hemen kendi bölgelerine gittiler. Yani geldikleri yerler zaten Türkmen bölgeleriydi. Altunköprü de bir Türkmen şehridir. Türkmenlerden bir kısmının Altunköprü'ye gidiş gerekçesi başka. Mesele şu, Kerkük'te olaylar başlayınca bazı Türkmenler hem yakın ve güvenli hem de akrabaları olduğu için Altunköprü'ye gittiler. Hadiseler geçinceye kadar sakin bir yerde olalım istediler. Yani meselenin siyasi herhangi bir boyutu yok. İnsanlar çocuklarını alıp akrabalarına gitmişlerdi. Ama olay farklı neticelendi. İşgalin faturası, masum Kerkük Türkmenlerine ödetildi. Merhamet duygularından yoksun insanlar, bu kargaşayı fırsat bilip Türkmenleri şehit etti.

ALPARSLAN DEMİRCİ

Sene 1979. O yıl babam tutuklandığında ben yedi yaşındaydım ama hatırlıyorum. Evimizde bir kargaşa

olmuş, ne olduğunu anlamaya çalışıyordum. Dediler ki *"Babamız tutuklandı"*. Haber bu kadar, sonra babamı bir daha hiç görmedim. 1979'dan 1989'a kadar habersiz geçti yıllar. Sonra bize bir tebligât geldi. Tebligâtta babamın idam olduğu yazılıydı. Hepsi bu kadar... Babamın ne cenazesini alabildik ne de mezarı nerededir, bir mezarı var mıdır, bilemedik. Hiçbir şey söylemediler. Dört lider tutuklanmış, üçü idam edilmişti ama içlerinden yalnızca birinin cenazesi de yok mezarı da. Canım hâlâ yanıyor. Öyle ki Irak'ta ayağımı nereye basarsam basayım, sanki babamın toprağını çiğniyormuşum gibi geliyor. Babamın mezarı nerede? O zaman 7 yaşında bir çocuğum, bende ne psikoloji kaldı ne başka bir şey. Okula gittiğimde kim babama dair bir şey dese sürekli kavga ederdim. Kimsenin babamı konuşmasına müsaade etmezdim. Biz beş kardeştik, annem hepimiz için mücadele etmek zorunda kaldı. Dört erkek, bir de kız. Bizi annemiz korudu. Öyle bir memleket ki bir hanenin babası tutuklanmış, bir kadını çocuklarıyla baş başa bırakmış... Kadın eşinin hayatta olup olmadığını bilmiyor, eşinin idam edilip edilmediğini de bilmiyor. Neden? Neden yani? Yalnızca Türkmen olduğu, hayatını Türkçe eğitime adanmış için. Bir Türkmen lideri olduğu için, Türkmenlerin hukukunu dert edindiği için... Babam eğitime çok önem verirdi. Yurtlarda kalan öğrencilere yardım ederdi. Annem derdi ki *"Babanız maaşını doğru düzgün eve harcamazdı"*. Maaşını arabasında muhafaza ettiği battaniyelere, kıyafetlere, kırtasiye malzemelerine harcardı. Annem *"Adam nereye götürüyorsun bunları?"* diye sorunca *"Öğrencilere hanım."* derdi. Eğitime çok önem verirdi. Babam tutuklandığında evimizin bir odası Türkçe eğitim kitaplarıyla doluydu.

Babam doktorasını Türkiye'de ormancılık fakültesinde tamamlamış

biriydi. Irak'ta ise eğitim alanında çalıştı. Öğitmen-di, mizacı hiç kavgacı değildi. Her sorunu eğitim yoluyla, barışçıl bir şekilde çözmeye çalışırdı ancak maalesef bizler Türk düşmanı bir ülkede yaşadık. Irak'ta babam ve babam gibileri hedef alan bir Arap milliyetçisi hâkimdi.

Dediğim gibi, tutuklandıktan sonra babamı bir daha hiç görmedik. Annem o kadar aradı, uğraştı nihayet 1989'da Genel Güvenlik Kurumu vardı, oradan annemi çağırdılar ve kendisine bir yazı verdiler. Diyorlar ki *"1980 senesinde idam oldu, cesedi nerede, mezarı nerede kimse bilmiyor"*. Annem dedi ki *"9 sene önce eşimi idam etmişsiniz, mezarını bilmiyorsunuz. Ben bunları çocuklarıma nasıl söyleyeyim?"* *"Nasıl biliyorsan öyle yap!"* deyip kestirip attılar. Çok duygusuzlardı. Babama o kadar çok işkence yapmışlar ki... Babam doktoralı bir bilim adamıydı. Öyle insan haklarına göre, medeni kanuna göre idam edilmemesi gerekirdi. Babamın Bağdat'ta da faydası dokundu, Irak'a da. O Erbil'le Kerkük arasındaki ormanları kendi elleriyle dikmiş biriydi. Ben 50 yaşına geldim, hâlâ unutamıyorum. Yedi yaşından beri taşıdığım stresi bir kamera karşısında ilk kez konuşuyorum. Bu stres bende hiç gitmez. Babam bir temmuz ayında tutuklanmıştı. Bir oğlum

Saddam Hüseyin, Irak'ın Kuveyt'i işgalinin hemen öncesinde ABD'nin Bağdat büyükelçisi olan April Glaspie ile görüşmesi sırasında

var, o da 4 Temmuz'da doğdu. Ona babamın adını verdik. Allah bir can aldı, bize bir can verdi ve adını da Rıza koydum. Ona diyorum ki *"Deden gibi ol. Sen artık 15 yaşındasın, dedenin kocaman ismini taşıyorsun"*.

Annem çok zorluklara ve baskılara maruz kaldı. Bizler de ailecek epey baskı gördük. BAAS Partili olmamız için hep rahatsız edildik ama annem hep direndi, hiç razı olmadı. Açık söyleyeyim, ben Irak'ta ne çocukluğumu ne ergenliğimi yaşamadım. Yüksek tahsil imkânı oldu, okumak istedim ama tahsilimi tamamlamama da izin verilmedi. Biz Irak'ta bir hayatı harcadık... Ama bugün hiç olmazsa babam adına bir eğitim merkezi açılrsa ya da ömrünü hasrettiği ağaçlandırmalara karşılık olarak, adı bir ormanlığa verilse...

Yarının neler getireceğini Allah bilir ama bizim Irak'taki acı hikâyemiz yarım kaldı. Vicdanları olmayan insanların gadrine uğradık. Beni babasız büyüten vicdandan yoksun bir dünya... Çocukluğum bana söz edenlerle kavga etmekle geçti. Okulda psikolojimi bozdular. Ama babamı görebilseydim ona derdim ki *"İnan-dığını yap, davayı takip et"*. Kendi toplumu-nu, Türkmenleri o kadar çok se-verdi ki babam.

Annem bir gün şunu anlattı: Babamla evlenmeden evvel, babam anneme *"Beni tanı, derdimi bil, benimle öyle evlen. Benim için önce milletim, sonra anam, babam, kardeşlerim, evim, çocuklarım."* demiş. Bu öncelik,

böyle bir adanmışlık bende derin bir yer etmiştir.

Biliyor musunuz, yetimlik hiç gitmiyor. Yaşınız kaç olursa olsun, dede bile olsanız gitmiyor. Baba, evin direği... Babam hâlâ gözümüzün önünde. Babam varken korkmazdık, cesaretlenirdik. Herkes tutuklanmaya başlamıştı, belli ki sıra kendisine de gelecekti. Hatta annem *"Hadi bizi bırak, şimdilik buralardan uzaklaş, sonrasına bakarız."* demişti ama babam böyle bir şeyi düşünmedi bile. Dediği şey *"Biz hiçbir şey yapmadık. Ana dilimizi öğrenmek istedik, çocuklarımıza Türkçe öğretmek istedik"*. Babam kendisini bekleyen sondan dolayı asla korkmadı ve kaçmadı. Sadece babam değil, dava arkadaşlarından hiçbiri kaçmadı. Ama işte bu dünyada ektiğini biçiyorsun. Nasıl ki babam asılarak idam edildi, bunu ona reva gören Saddam da ipten asılarak idam edildi. Nasıl ki babamın bir mezarı yok, Saddam'ın da bir mezarı yok. Ben çocuğum o zaman, tam söylemiyorlar tabii ama babamı bir kez-zap havuzunda eritmişler. Kendisine üç sene işken-ce yapmışlar

Babam başımızdan gitti, bize yönelik baskılar geldi. Türk isimlerine yönelik çok baskı yapılyor-du. En basiti ben, adım Alparslan Demirci olduğu için 1996 yılında kazandığım üniversiteyi okutmadılar. Dediler ki *"Başlamak is-*

tiyorsan önce adını değiştireceksin". Tabii olacak şey değildi, okulu orada bıraktım ve Irak'ı terk ettim. Çıkış o çıkış, doğru ana vatanımıza, Türkiye'ye geldik. Bir Irak Türkmen'i için vatan Türkiye'dir.

Saddam
Hüseyin
döneminin
bitişini
sembolize
eden bir kare

Ben 1991 yılı olaylarını bizzat yaşadım, gördüm. Olanların izleri hâlâ içimdedir, silinmiyor. Biliyor-sunuz Irak, İran'la 8 yıl savaştı ve bu savaş 1200 kilometrelik bir hudut boyunca devam etti. Sekiz sene gece gündüz, iki ordu durmadan birbirine saldırdı. Maalesef ben iki abimi de o savaşta kaybettim. Annem onların üzüntüsünden mide kanserine yakalandı ve bundan dolayı sekiz ay içerisinde de onu kaybettik. Yani düşünün, Benim küçük kardeşim Ahmet henüz üç buçuk yaşındaydı, ben de üniversite birinci sınıftaydım. Bu olaylar çok acılıydı, çok zordu. O 8 senelik savaş süresince Türkmenlerden birçok genç cepheye şehit düştü. Saddam koruyucu birliklerini Kürtlerden kurdu çünkü onların ayaklanmalarından endişe ediyordu. Bundan dolayı onlardan birçok gencin savaşa katılmamasına göz yumuldu ama bizim Türkmen gençlerin çoğu savaşa katıldı ve bu yüzden çok gencimizi kaybettik. Mesele sadece bizim ilçeden yaklaşık 700-800 gencimiz şehit düştü. Bunların kimi bekârdı kimi evli. Yüze yakın genç de kayıp, akıbeti belirsiz. Bir daha geri gelmediler. Bir yüze yakın genç de İran tarafına esir düştü, onlar da bir daha geri dönmedi. Bunlar sadece bizim ilçenin rakamları.

...

Günün birinde Altunköprü'den bir arkadaşım *"Kayınpederimin seninle bir işi var, Kerkük'te bir ziyaret et bakalım, ne diyor?"* dedi. Gittim, kendisi sonradan rahmetli olan emekli bir Tuğgeneral, dedi ki *"Bir arkadaşım var, kendisi Arap, o da polis teşkilatında benim ekibimdeki bir albaydı. Kardeşinin bir mektubu var, onu Erbil'e götür. Kardeşi İran'da esir düşmüş biri. Bu mektubu Erbil'de birine vereceksin"*. Neyse, sohbet ediyoruz, derken konu konuyu açtı. Ben Saddam Hüseyin ve BAAS rejiminin Türkmenlere zulmettiğini ve Irak'ın başka illerinde yaşayan Arapları parayla getirip bizim bölgelere yerleştirdiğini, onlara arazileri hibe ettiğini, yalnızca

onlara devlette yer verdiğini söyledim. Arapları getirip bizim topraklara yerleştirmesi yetmedi, bir de her bir aileye 10 bin dinar hibe edip onları mâli olarak da destekledi ki bu bugünün parasıyla yaklaşık 35 bin Dolar yapıyor diyebiliriz. Bunları söyledim. Bize neden böyle yapıyor? Türkmenlerin kendisine ne zararı var? Uyguladığı iskân politikasında enteresan olan bir husus daha var. Yerleşim planı uyguladığı sınıf, eğitimsiz sınıftı. Yani okumuş, yerleşik kültürü olan insanları getirmedi maalesef. Yani bu planla aynı zamanda bölgenin sükûnetini de bozmayı amaçlamış olmalı. Neyse, biz bunları konuşuyoruz, orada Tuğgeneralin güvendiğini söylediği arkadaşı emekli bir polis memuru da vardı, meğer biz konuşurken o da bizim konuşmalarımızı kaydediyormuş. Kaydettiği konuşmayı Saddam'ın istihbaratına vermiş. Konuşmadan bir süre sonra rahmetli şehit Tuğgeneral tekrar ziyarete gittim. Ona dedim ki *"Ben bu adamın istihbaratçı olduğundan şüphelendim, muhtemelen kısa süre içinde gelecekler. Çok dikkatli olmamız lazım"*. Dedi ki *"Yok, zan etmiyorum. Benim ona çok iyiliğim oldu. Mümkün değil yapmaz"*. Ama ben güvenmiyordum. Maalesef on gün geçmemişti ki Altunköprü'ye beni almaya geldiler. Ancak ben o gün tesadüfen, Kerkük'te bir akrabamızın evinde kalmıştım. Rahmetli Hacı Celil var, Hacı Hadi'nin oğlu Yahya ile akrabalarımızı ziyaret ettim. Bu gece bizde kal, *"Yemek yiye-lim."* dedi, ben de kaldım. O gece Bağdat'tan emniyet mensupları Altunköprü'ye beni almaya geliyor ama beni evde bulamıyorlar. Ama ne yazık ki Bağdat-Kerkük yolu üzerinde ikâmet eden şehit Tuğgeneral Sabri Kamber Çayır'ın evine gidip, evinden onu alıyorlar. Haberleri takip ettim. Yaklaşık sekiz ay hapiste kaldıktan sonra kardeşi Fehmi Kamber Çayır Kerkük savcısıydı o dönem, o ilişkileri sayesinde abisini bir şekilde hapisten kurtarabildi lakin hapisten çıkan kişiye yaptıkları kimin aklına gelir? Tuğgeneral zehirlemişler. Çıktıktan sonra iki ay kadar yattı ve sonra vefat etti. Kader böyle tecelli etti. Ben de aynı gece yola düşüp Kerkük'ten Süleyma-

niye'ye, oradan Erbil'e, oradan da Habur sınır kapısına derken Türkiye'ye giriş yaptım. Sene 1994'tü. O gün bugün Türkiye'deyim.

...

Saddam Hüseyin Irak'ı 35 sene yönetti. Ne yazık ki iktidara gelmesi dahi kanlıydı. O, demokrasi ya da seçimle gelmedi, kendisinden önceki isim olan Ahmed Hasan el-Bekir'i, selefi olan Irak Cumhurbaşkanı'nu zorla ve tehditle alaşağı etti. Kendi büyük oğlunu bir kamyon kazasıyla öldürdü, onun kendi evladını dahi öldürdüğünü görünce Ahmed Hasan el-Bekir de çıktı ve halka bir açıklama yaptı: *"Ben hastayım, yaşlandım, artık görevi bırakıyorum."* dedi. İşte Saddam Hüseyin görevi bu şekilde devraldı. Lakin bunun arkasındaki sebep başkaymış. Amerika, Ahmed Hasan el-Bekir'e diyor ki *"İran'la savaşa girmen lazım."* o da *"Ben savaşa girmem."* diyor. İşte sonra Saddam'la oturuyorlar, o da *"Evet, ben savaşa girerim ama beni iktidara getirin."* Diyor. Onlar da Saddam'a yeşil ışık yakıyor. Saddam iktidara geldikten sonra kendi partisi içerisinde, kendisinden daha kıdemli olan ya da kendisinden daha üst derecede olanları farklı suçlarla suçladı. Üstelik aynı salon içindeyken onların isimlerini tek tek okutturdu, sonra *"Kimin ismi okunduysa hepsi derhal bu salonu terk etsin!"* dedi, ondan sonra da dışarı çıkarılanların hepsini kurşuna dizdirdi. İktidara gelişi böyle kanlı oldu ve çok geçmeden, birkaç ay içinde İran'la büyük bir savaş başlattı ki savaş tam sekiz yıl sürdü. Saddam tek başına iktidara geliş yılı 1979. O tarihten 2003'e kadar yaklaşık 34-35 sene Irak'ı yönetti. Onunki tam bir korku yani istihbarat devletiydi. İstihbarat her yerdeydi. İki kişi aramızda konuşurken *"Sus, yerin kulağı vardır."* derdik. Çünkü o konuşulan bir şekilde ilgili yerlere giderdi. Gidince de Allah korusun, sen de giderdin. Bu devlet hiçbir zaman demokrasi ile yönetilmedi, hiçbir zaman seçim olmadı. Sadece tehditle, korkuyla, hapisle, idamla milleti zorla bastırdı.

Kuzey Irak'taki devletleşme sürecinde Saddam, görünenden farklı bir politika izledi. Ben dolaylı bir destek verdi gibi anlıyorum. Görünürde Kürtlere baskı yapıyor gibiydi ama oradaki devletleşme çalışmalarında iş birliği içindeydi. Önce 1979'da iktidara gelmek için İran'la savaştı, sonra 1991'de iktidarda kalmak için Kuzey Irak'taki oluşuma dolaylı destek verdi. Bunlar onun iktidarının diyetiydi ve o da bunları ödedi.

Saddam Hüseyin'e bugünden bakacak olursak şunu demek mümkün: Saddam'ın 1991'deki durumu yani hem Kuveyt yenilgisi hem de 14 ildeki çıkan isyanlarla ülkedeki otoritesini kaybetmesi, onu her türlü pazarlığa açık hale getirmişti. O gün ona sadece Bağdat'ı bıraksalar da razı olurdu. Diğer bütün bölgelerin kaybına razı olurdu, yeter ki iktidarını devam ettirebilsin. Hatırlayınız, Amerikan ordusunun yetkilileriyle, Irak yetkilileri Kuveyt-Basra sınırında bir çadırda buluşmuştu. Orada bir sözleşme imzalandı. Irak ordusunun temsilcisi o gün boş bir kâğıda imza attı. Bunun anlamı şuydu: *"Yeter ki devam edelim, bedeli için her şeye razıyız"*. Birleşmiş Milletler kuzeye bir sınır çekti ve *"Bundan ötesine gidemezsin."* dedi. Rejim de buna ses çıkarmadı çünkü gücü tükenmiş, herhangi bir şey yapmaya imkânı kalmamıştı. Üstelik o günden 2003'e kadar kuzey için hem gıda hem maaş hem de petrol desteği de sağladı. Yetmedi, 1996'da Erbil-Talabani arasındaki gerilimde Barzani güçlerinin yanında yer aldı ve Irak'ın ordusu Erbil'e gelip, Barzani'ye destek için Talabani'yi oradan çıkardı.

Yani neticede Saddam Hüseyin, bir Arap milliyetçisiydi ve Türklere karşı bir nefreti, kini vardı. Hazretmezdi bizden. Her fırsatta Türk'ün geçmişini, tarihini eleştirirdi. Bizim ilk, orta ve lise kitaplarında Osmanlı'dan bahsedilmezdi. Bahsedileceği zaman sadece kötü, mesela işgâlciler olarak ele alınırdı.

Altunköprü Katliamı'na gelirsek, Saddam orada

meseleyi bambaşka kritik etmiştir. Bunlar şehri terk etmemiş, hâlâ oradalar. Kim gittiyse, onların direnmediğini düşünmüştür ama bu Türkmenler kalmış, gitmemişler. Bu onun için bir direniş anlamına gelirdi. Yani nasıl kendisinden korkmayız? E zaten Türk'ü sevmiyor. Bu da gerekçesi oldu. Aylardan Ramazan olmasına rağmen ki düşünün herkes oruç, o mübarek ayda, hem de iftara yakın bir saatte insanları kurşuna dizdiler. İçlerinde çocuk var, çok yaşlı insan var. Hiç ayırt etmediler.

...

Evet yani bunu açık ve net söylemeseler de fiiliyatta olan budur. Saddam'a yönelik muhalif olan ve ona direnen grupların arasında değildik ama o bizi hep onların arasında saydı. 35 senelik iktidarı boyunca bu hep böyle olageldi. Ama *"Biz Saddam'a karşı mücadele verdik"* diyen hiçbir grup ya da yapı onun değil iktidarını, bir polisini bile ele geçirememiştir. Yapamadılar çünkü Saddam Hüseyin güçlü ve acımasızdı. Eğer 2003 saldırısı olmasaydı o

halen iktidardaydı. O gitse torunu gelirdi. Demek istediğim, Saddam Türkleri sevmez, bizi hep Türkiye'nin Irak'taki uzantıları olarak görürdü. Onun tabiri şuydu: *"Siz Türkiye'den yanasınız"*. Ancak bizim 2003'ten sonra yaşadıklarımızın da 2003 öncesi gibi bir boyutu var. Çünkü tezkere geçmediği için öncesinde Saddam bizi nasıl görüyorsa, yeni gelenler de aynı görmeye devam etti. Dediler ki *"Biz tezkere yüzünüzden hem geç işgâl edebildik hem fazla para harcadık hem de itibarımızı kaybettik"*. Bu durum Amerika'nın ağına gitmişti. Dünyaya rezil olduklarını düşünüyorlardı. Bütün dünya bizden korkar, çekinir ve bize selam dururken, Türkiye korkmadı. Üstelik biz onlara aslında ihtiyaçları da olan neler neler vaat etmiştik ama Türkiye onları da reddetti. Bunun için biz de onların Irak'taki insanlarını cezalandıracağız. Onların Irak'taki yeni düzende asla ciddi yerlere gelmelerine müsaade etmeyeceğiz. Bunun delili de geçen yirmi yıldır. Geçen süre boyunca biz hiçbir zaman iktidarın paydaşı olmadık, vermediler.

Amerikan
bombardımanı
altında Bağdat,
9 Nisan 2003

Tyler Hicks
The New York Times

AMERİKAN İŞGÂLİ (2003-2011)

NECAT KEVSEROĞLU

O smanlı askeri Irak topraklarından çekildikten sonra Türklerin durumu ne oldu?

— Efendim, sizinle konuştuğum gibi en başında İngilizlerin çizdiği politika, aradan geçen yüzyıla rağmen bugüne değin sürdürülmüştür. Aynı politika, aynı çizgi, aynı plan... O gün Irak Türklerinin üzerine uygulamaya konulan plan bugün aynen devam etmektedir. Ben bunu Amerikan konsolosuyla yapılan bir mülâkatta da ifade ettim. 1918’de Irak anayasası yazılırken İngilizler bizim nüfusumuzu %2 olarak göstermişlerdi. Diyelim ki o zaman %2’ydik ama Amerikalılar Irak’a 2003’te girdi yani aradan 70-80 yıl geçti ama geçen onca süreye rağmen Türkmenler yine %2 gösterildi. Dedim ki acaba bu millet hiç mi %3 veya 4’e yükselmedi? Bu nasıl olur? Ya siz katliam yapıp bunları öldürüyorsunuz veyahut bu sayı yanlış. Bizim Irak’taki varlığımızı rakamlarla oynayarak gizlemeye çalışıyorlar.

— 1957 nüfus sayımındaki resmî sonuçlara göre Türkmenlerin oranı artmıştı?

— Evet, tekrar başa dönersek bizim nüfusumuz yine %2 gösteriliyor. Acaba bu milletin oranı hiç mi yükselmedi, hiç mi artmadı? Yani bunu nasıl değerlendirebiliriz? Ya katliam yapıp öldürüp, sayımızı azaltıyorlar ya da bizim Irak’taki gerçek nüfusumuz 3 milyona yakın. %2 oranı yanlış, doğru değil, gerçeği gizliyorlar. Telafer’den Mendeli’ye kadar olan bölgede Türkmenler vardır. Hele Telafer tamamen bir Türk bölgesidir. Erbil bir Türk şehriydi; Kürtleşti, Kürt yerleşimcilerle demografisi değiştirildi. Altunköprü’ye gelirsek, orası da özbeöz Türk bölgesidir. Kerkük Türklüğün merkezidir. Sonra Tisin bölgesi Türkmen’dir. Bakın Saddam dönemi sadece Tisin’den 200 kişi idam edildi. Neden? Yalnız Türk oldukları için. Başka? Tazehurmatu var, buralara gelmişsiniz, gidip gezebilirsiniz, orası da özbeöz bir Türk bölgesidir. Saddam 1991’de orayı yerle bir etti, daha sonra da DEAŞ geldi ve bölgedeki eserleri yok

etti, kimyasal silahlarla şehri zehirledi. Yeri gelmişken diyeyim, DEAŞ'ın operasyon yaptığı yerleri incelediğinizde, bu terör örgütünün yalnızca Türk bölgelerine saldırdığını görürsünüz. Bunların da hepsi yine İngilizlerin belirlediği politikanın neticeleridir. Evet, Saddam'a dönersek 1968'de Kerkük'te mahalle isimlerinin hepsi Türkçeydi: Sarıkâhya, Beyler, Şatırlı, Musallâ, Piryadi, Bulak, Çay, Çukur, Ahî Hüseyin, Avcı... Akşam gidince görürsünüz, bu mahalle isimlerinin hepsi Araplaştırıldı. Şehrin kimliği Araplaştırma politikası uğruna dönüştürüldü. Saydığım ve saymadığım bütün Türkçe isimler Arapça olan yeni isimlerle değiştirildi. Bu 2003 öncesinin politikasıydı. 2003'ten sonra da Araplaştırmanın yerini bu sefer de Kürtleştirme aldı. Mahalle, semt isimleri Kürtçe isimlerle değiştiriliyor. İskân politikalarıyla şehre yeni Kürt semtleri kuruluyor. Yani biz 2003 öncesi Arap, 2003 sonrası da Kürtleştirme politikalarına maruz kaldık, kalıyoruz. İki tarafın da amacı zengin petrol yatağı olan Kerkük'e sahip olmak. Petrol maalesef bizim belamız gibi.

— İngilizlerin politikası Araplaştırma, Amerikalıların ise Kürtleştirme perspektifli ancak her iki yaklaşım da birbirini takip eden, birbirini tamamlayan ortak bir amaca matuf gibi?

— Kesinlikle. Tapu kayıtlarının yakılması, geçmişin yok edilmesi gibi sonuçları itibarıyla aynı amaca yönelik eylemler söz konusu. Ama şunu söylemek lazım, bize Amerikalıların zararı daha büyük olmuştur. Terör gerekçesiyle bizim büyük âlimlerimizi, doktorlarımızı Kuzey Irak'ta çalışmaya yönlendirdiler. Gitmekte direneni hunharca linç ettiler. Dr. Yıldırım adında son derece kıymetli bir değerimiz vardı, suikast yapıp onu şehit ettiler. Bundan başka yüzlercesi suikasta maruz kaldı. Bunu siyasetçilerimize de yaptılar. Mesela bizim Kerkük İlçe Başkanı olan Münir Kafili vardı, onu da evine giderken bir suikastla öldürdüler. Çok önemli insanlarımız suikasta uğradı. Polis müdürlerimizin tümü öldürüldü

ve yerlerine hep bir Kürt ya da Arap getirildi yani makam uğruna insanlarımız kurban edildi. Eski-den Kerkük'ün çarşı pazarı, tüm müteahhitlik çalışmaları Türklerdeydi. Amerikalılar geldikten sonra herkes evlerine gelen tehdit mektuplarıyla tanıştı. Herkes ölümle tehdit edildi. Kimi Irak'ı terk etmek zorunda kaldı ve Türkiye'ye gitti, kimi kaldı ve öldürüldü, kimi de hayattan çekilip evine kapandı. Bugün pazar ve ekonomi elimizde değil. Bir millet neden ağlar? Ekonomi elinden çıktığı zaman...

AYDIN KERKÜK

— Irak'ta hak ettiğiniz şekilde yaşadığınızı düşünüyor musunuz?

— Biz 2003'ten sonra haklarımızı elde etmek için çok uğraştık ancak bir türlü elde edemedik. Bugün ise ilave engellerle karşı karşıya kalmış durumdayız. Onun için sorunuza cevaben benim bir hayal kırıklığı var. Ben size sorsam, bu yaşananların altından kalkmamız için bizim ne yapmamız gerekir?

23 Mart 2003 tarihli The Independent manşeti: Savaşın gerçekliği budur. Biz bombalıyoruz, onlar acı çekiyor.

— Ne istiyorsunuz, nasıl bir Irak istiyorsunuz?

— Biz Irak'ta, Irak toplumunu oluşturanlar arasında en büyük üçüncü milletiz ama üçüncü millet olma-

nın hakkını alamadık. Bizim eğitim sorunlarımız var, dairelerde atama sorunlarımız var. O kadar çok ki...

Hiçbirinde mesafe katedemedik. Biz kendimizi haklarını elde eden bir millet olarak kabul etmiyoruz.

Milletimize değişik yollardan baskı uygulanıyor, bize yönelik kompolar düzenlenmektedir. Aleyhimize yürütülen çalışmaların hepsi kesintisiz devam etmektedir.

Bizler gücümüzün üstünde bir güçle karşı karşıyayız yani gücümüzü aşan meselelerle baş etmek zorundayız, tıpkı 2003'ten sonra yaşananlar gibi. Hâlbuki bizim de diğerleri gibi 2003 sonrasında beklentilerimiz vardı, biz de haklarımızı elde etmek istedik ancak önümüzdeki engeller o kadar ustaca konulmuş ki...

Dedelerimizden Allah razı olsun, bize güzel miras bıraktılar. Bizi Osmanlı terbi-

yesi, Osmanlı kültürüyle iyi yetiştirdiler. Bizi bugünlere getirdiler, güzel hikâyeler, güzel anlatımlarla bizi bugünlere hazırladılar. Onlar olmasaydı biz bugüne gelmezdik, annelerimiz bizi ninnilerle, babalarımız ve dedelerimiz güzel hikâyelerle yetiştirdi, biz burada millet varlığımızı devam ettirmeye çalışıyoruz.

— Saddam dönemiyle, 2003 sonrasını mukayese eder misiniz?

— Zaten bunlar onun ektiği tohumların neticesi. Bu meseleyi onlar daha iyi anlamış, Türk düşmanlığını daha iyi kavramışlardı. Ama bugün de aynı şey devam etmektedir. 2003 öncesi ya da sonrası, bizim için hiçbir şey değişmedi çünkü hakkımıza, hukukumuza yine kavuşamadık. Öyle olsaydı bugünün hakkını teslim eder, olan biteni söyledik.

— Türkmenler Bağdat'ta, Musul'da, Telafer'de, Erbil'de de yaşıyor ama katliamların çoğu Kerkük'te oluyor, neden?

— Mesela Bağdat'ta olmadı, evet. Kerkük Türkmeneli'nin başkentidir. Kerkük'te bir mücadele hali var, Türkmenliği koruma hali. Burası direnişin merkezi oldu. Mesele bu. Kerkük Irak Türklüğünün menbaıdır. Burada köklü bir gelenek yaşıyor. Bundan dolayı en çok Kerkük hedef alındı.

— Siz hoyratlarıyla maruf birisiniz...

— Kerkük üzerine güzel bir hoyrat diyelim. Hoyrat bizim için maruz kaldığımız baskıyı hafifletmek ve yaşadığımız iç acımızı dindirmek için sığındığımız bir saçak gibiydi. Biz hoyratlarımızla devam ettik, bazen de hoyratlarımıza umut bağladık. Onlar bizim hazinemizdi. Mesela Kerkük'te yaşanan zulümleri, şehitlerimizin hatıralarını hoyratlarımızla dile getirdik. Şairlerimiz ve şiirleri yoluyla... Muhammed Sadık, İzzettin Abdi Bayatlı gibi şairler maruz kaldı-

ğımız katliamları destansı bir şekilde anlatmışlardır. Kerkük üzerine bir hoyrat okuyayım:

*Havara Kerkük
Koyma sesin tutulsun
Başla havara Kerkük
Dilin lal kulağın ker (sağır)
Döndün duvara Kerkük
Hani seni sevenler
Kaldın avare Kerkük*

Kerkük'e, Kerküklünün yiğitliğine dair böyle yüzlerce hoyratımız var.

— Kerkük Türklüğün menbaı dediniz, Kerkük çok sayıda türkünün da kaynağı...

— Kerkük türkülerinin bize katkısı büyüktür. Bizi dışarıdaki Türklere tanıtmakta çok faydası olmuştur. Rahmetli Abdülvahit Küzecioğlu ile Abdurrahman Kızılay hoyrat ve manilerimizin Türkiye'de tanıtılmasında ve sevilmesinde ciddi katkıları olmuştur.

BURHAN TAYYİP TAHA

Irak emniyeti 2003'ten sonra görev gücünü kaybetti çünkü Amerika tarafından Irak'a atanan Geçici Koalisyon Yönetimi Başkanı Paul Bremer polis teşkilatını dağıttı. Sadece polis teşkilatını değil, orduyu da dağıttı. Emniyete ilişkin bütün teşkilatları dağıttı, hepsinin yerine yeni bir teşkilat kurdu. Bu yeni teşkilat kurulunca göreve gelen polis ve subaylar bilgi sahibi olmadıkları için tecrübeli kontenjanından bizler görevde kaldık. Benim gibi birkaç kişi daha vardı. Biz 2003'ten sonra polis teşkilatını yeniden organize ettik. Teşkilatı üç milletli bir kurgu ile kurduk: Türkmen, Arap ve Kürt. Biliyorsunuz Hristiyanlar polis teşkilatına katılmadı, yalnızca 5-6 kişilik mini bir kontenjanla dâhil oldular. Kerkük'teki teşkilat için katılım oranları belirlendi. Buna göre teşkilat

%29 Türkmen, %40 Kürt, %25 Arap ve %6 Hristiyanlardan oluşacaktı. Hristiyanlar katılmayınca ben de onların oranını Türkmenler için aldım, dolayısıyla oranımız %35 oldu. Böyle bir pay dağılımıyla polis teşkilatını kurmayı başardık. O dönem zât-ı âlî'niz de biliyor ki insanların polis teşkilatına girmesi çok zordu çünkü her şeyden evvel insanlar korkuyordu. Bir kere terör vardı. Kerkük'te iş yapmak çok zordu, onun için o dönem biz kapı kapı dolaşarak Türkmen subayı topladık. Bütün Kerkük'te 13 subay vardı, biz o 13 subayı da topladık. Yaklaşık 400 kadar polisimiz de vardı, onları da topladık. Yani polis teşkilatını yeniden ve en baştan kurmaya başladık. Bu işi yaparken o kadar çok yorulduk ki... Ben Türkmen temsilcisiydim, benimle birlikte General Turhan Ağa vardı, ikimiz de Türkmen temsilcisiydik ve bu teşkilatı birlikte kurduk. Kurduğumuzda Amerikalılarla konuşmaya başladık, onlara dedik ki "Polis olarak sayımız az, bunun için askeri subayları getirmemiz gerekir. Ordu dağıtıldıktan sonra ordudaki görevliler işsiz kaldı". Amerikalı Hâkim Bremer ilk defa olarak bizim ordudan polis teşkilatına 50-60 subay getirmemize izin verdi. Ondan sonra tek tek milletin kapısını çalmaya başladık. Onlara "Gelin polis olun, siz diyorsunuz ki biz memleketin sahibiyiz, biz Kerkük'ün ashabıyız ama siz polis olmuyorsunuz, asker de olmuyorsunuz. Böyle sahiplik olur mu?" dedik. Ben 2003'ten 2012'ye kadar mesleğime devam ettim. Bugün subaylarımızın sayısı 180-200 civarında. 3000 kadar da polisimiz var. Bunların hepsi Türkmen... Diğer taraftan Araplardan 4000 polis, 350 subay; Kürtlerden de 3500 polis, 350 de subay var.

Biz bu teşkilatı 2003'te kurduk, ondan sonra Irak'ın durumu tamamen değişti. Karşımıza sıradan asayiş sorunları değil, terör çıktı. Irak İslâm Devleti adında bir devlet kuruldu. Bu devlet 2014'e kadar devam etti, sonra DEAŞ geldi, Irak Şam İslâm Devleti. Bu devlet dedikleri şey önce biz Türkmenleri hedef aldı. Önce Türkmen zenginlerimizi kaçırdı. Sonra

George W. Bush Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na hitap ederek ABD'nin Irak hükûmetine yönelik şikayetlerini dile getirdi.

12 Eylül 2002

bunu sistemli hale getirdiler. Dertleri fidye almak. Kişisine göre kiminden 250 bin, kiminden 2 milyon dolar aldılar. Sonra Türkmen subaylarını hedef aldılar. Burada yaptıkları başkaydı, direkt suikast yapıyorlardı. Bu süreçte ben defalarca suikasta uğradım ve toplamda 33 kere vuruldum. İlkinde Korya polis karakolundaydım, sonra belde polis müdürü atanmışım, sekiz karakol bana bağlıydı, diyebilirim ki ayda bir defa saldırıya maruz kalırdım. Ya bomba ya keskin nişancılarla geçtiğim yollarda önüme çıkarlardı. Birinde arabamı patlattılar, korumalarımın şehit düşenler, ağır yaralananlar oldu ancak en ağır saldırı 23.07.2010 tarihinde gerçekleşti. Geçtiğim yola patlayıcı yüklü büyük bir araç bırakılmış. O sırada oğlum benimle birlikte. Oğlum da bir askerdi, tek yıldız bir subaydı ve arabayı o kullanıyordu. Biz Cuma namazından yeni çıkmış, ev istikametinde gidiyorduk. Yolda bomba yüklü araç patlatılınca oğlum orada şehit oldu, ben de ağır yaralandım. Bizi takip eden koruma aracındaki altı

polis de ağır yaralandı. Allah Türkiye devletinden, hükümetinden razı olsun, Allah Başkanımız Recep Tayyip Erdoğan'a uzun ömürler versin. O kırmızı bayrak inşallah hep yükseklerde kalır. Başkanımız benim için bir özel ambulans uçak gönderdi. Gelip beni buradan alıp Gülhane Hastanesine götürdüler. Tabii sadece beni değil, diğer yaralıları da götürdüler. Türkiye'de üç ay kaldım, tedavimi tamamladım. Ayağım dört yerden kırılmıştı. Başıma şarapneller isabet etmişti, başımda demir parçaları vardı. Hâlâ her altı ayda bir Gülhane'ye giderim. Şimdi iyiyim hamdolsun. Türkiye sayesinde iyiyim. Benim ruhum da hayatım da Türkiye'ye fedadır, Başkanımız Erdoğan'a fedadır! Allah Türkiye'nin bayrağını hep yüksekte tutsun, duamız hep bayrağımız için, devletimiz için...

— Sizin görev yaptığınız dönem, sokağın güvenliği, asayiş nasıldı?

— Beni daima telefonla tehdit ederlerdi. Telefon açanların kimlerden olduğunu bilirdiniz ama tespit etmeniz zordu. Hep aynı şeyi söylerlerdi: “*Seni öldüreceğiz, bir günlük ömrün kalmış olsa bile seni öldüreceğiz!*”. Bugün asayiş var ama o günler kötüydü. Kerkük’e Kuzey yönetimi hâkim olduğunda çok sıkıntılıydı. Onlar varken 1000’e yakın Türkmen kayboldu ve hiçbirinden bir daha haber alınamadı. Kuzeylilerin asayişi onları götürdü. Nereye? Bilen yok. Bu Kuzey yönetimlerinin her ikisi için de geçerli. Her ikisi de Amerika ile iyi çalışırlardı, bundan dolayı istedikleri gibi davranabiliyorlardı. İnsanları hapse atarlar, bir kısmını parayla salıverirlerdi. Bir kısmının akıbetini hiç öğrenemedik.

yasal silah kullandı, Türkiye o zaman da üç büyük araç gönderip bütün yaralıları aldı Türkiye’ye götürdü. O saldırıda hepsi kimyasala maruz kalmıştı. Türkiye bütün o süreçlerde yanımızda olmasa biz bitmiştik. Aldığımız nefes, Türkiye’nin nefesidir. Sağ olsun, var olsun Türkiye devleti. Allah Başkanımızı ve Türkiye’mizi korusun. Bu arada bu söylediklerim yalnızca Kerküklüler için, Kerkük Türkleri için değil, bütün Irak için, Iraklılar için geçerli. Kerbela’da bir sorun olsa, Türkiye yine orada. Tikrit’te de bir olay olsa, Türkiye yine orada. Her hadisede Türkiye uçağıyla gelirdi. Hem Türkmen hem Kürt hem de Arap için ne gerekiyorsa... Her şey gider, vefa kalır. Biz unutmayız, ben unutmam. Türkiye’nin bizim ya-

nımızda durmasını, özellikle benim için, ailem için yapıları unutmam. Ben Cumhurbaşkanımızı görmeyi çok isterim. Onunla görüşmeyi, gidip elini öpmeyi çok isterim. Ona derdim ki “*Siz olmasaydınız ben şimdi sakat bir adamdım yahut ölmüş-tüm. Ben de benim gibi yüzlercesi de...*”.

— Kuzey yönetimi Kerkük’ü işgal ettiğinde ne yaptı?

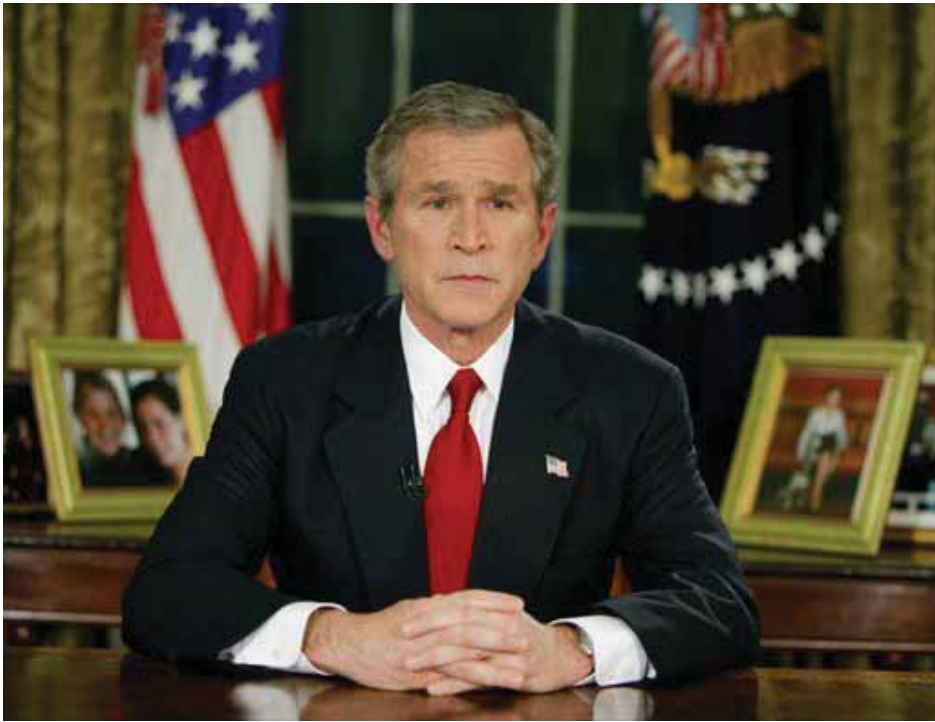
— Önce tapu dairelerine el alttılar. Hepsine el koydular, evrakları yok ettiler, bazılarının da sicillerini değiştirdiler. Ama bilmiyorlardı ki

bunların asılları Bağdat’tadır. Tapu dairesinin de nüfus dairesinin de asıl kayıtları Bağdat’ta. Onlar şehre hâkim olunca burada bir Kürtleştirme politikası uygulamaya başladılar. Kerkük’ün nüfusu 2003’te 820 bin civarındaydı, şimdi 1.600.000’dir. Geçen süre içinde buraya Irak’ın kuzeyinden yaklaşık 700 bin kişi yerleştirildi. Bunun için şehir geniş-

— O süreçte Türkiye sizler için ne yaptı?

— Biz Türkmen milleti ölene kadar Türkiye’ye borçluyuz. Burada ne yaşanırsa yaşansın, Türkiye’den hemen bir uçak gelir ve gereken müdahaleyi yapardı. Yaralılar Türkiye’ye götürür, iyileşene kadar ilgilenirdi. Hatta Tazehurmatu saldırısında DEAŞ kim-

George W. Bush, Irak’a Özgürlük Operasyonu’nun başladığını duyurmak üzere 19 Mart 2003 tarihinde Oval Ofis’ten ulusa seslendi.

letildi yeni ve hepsinin adı Kürtçe olan yeni semtler kuruldu. Aynı oyunu nüfusta da oynadılar. Şöyle yaşıyorlar: Erbil ya da Süleymaniye’de doğan bir çocuğu getirip sanki burada doğmuş gibi bir Kerkük hastanesinde kaydediyorlar. Amaç Kerkük’te nüfusları çok görünsün. Bunu yapan binlercesi var. Oysa 65-70’li yıllara kadar bu memleketin %85’i Türkmen’di. Kerkük’ün etrafındaki kasabalar, nahiyeler, ilçeler, köyler hepsi Türkmen’dir. Altunköprü’den tut, Tavuk, Beşir, Türkalan, Yayı, Taze gibi hepsi. Ama işte bu dediğim iskân politikasının he-definde bu yerleşim yerlerinin hepsi var. Ben bu politikaların karşısında durdum diye 33 kere saldırıya uğradım. Onlara hep “*Bu memleket Türkmen’di.*” dedim. Gerçek de bu. Kalede 485 tane ev vardı, kale demek şehir demektir. O evlerin hepsi Türkmen’di, hepsi. Bir tane Kürt ya da Arap yoktu. Hepsinin tapusu hâlâ mevcuttur. Ama 2003’te Amerikalılar önce petrol şirketlerini koruma altına aldı, sonra kuzeyden gelenlere şehrin idaresini teslim etti.

ALİ KASAPOĞLU

— 2003’te Iraklıların bir kısmı Amerikan askerlerini çiçeklerle karşıladı?

— Evet, 2003 olayları çok önemli. Haklısınız, burada birçokları Amerikan askerlerini ellerinde çiçeklerle karşıladı ama bunu bir tek Türkler yapmadı. Ben bir Kerkük Türkmen’i olarak Amerikan güçlerinin buraya geldiği günü hatırlıyorum. Onların memleketime geldiklerini gördüğümde içim ağlıyordu. Bu hissiyat, bu şehirde yaşayan bütün Türkmenlerde vardı. Biz işgâlcı, yabancı güçleri hiçbir durumda iyi karşılamayız, bu yüzden biz Amerikalıları çiçeklerle karşılamadık.

— Sizler Saddam’ın zulmünü yaşamıştınız, neden bunu bir kurtuluş olarak değerlendirmediniz?

— Aslında Türkmenler sadece Saddam döneminde değil, yüzyıllık süreçte her dönem aynı muamele-ye maruz kaldı. İşkence, sürgün, katliam... Varlığını yok edecek politikaların geçmişi yüzyıla dayanır. Bunun 35 yılı Saddam’la geçti ama buna rağmen Türkmenler hiçbir şekilde yabancıları, işgâlcileri çiçeklerle karşılamadı, karşılamaz.

CELÂL BAYRAKTAR

— Körfez Savaşı’nın sebebi neydi?

— Körfez Savaşı’nın nedeni Irak İran savaşının neticesidir. Ama asıl sebebi ise Amerika’dır. Bu savaş her iki ülkeye de adeta dayatıldı. Dayatılmasındaki uzun vadeli, görünür olmayan sebep bugün daha iyi anlaşılıyor. Amaç Irak’ın yorulması ve parçalanmaya hazır hale gelmesi. Yani Irak’ı birkaç devlete bölmek istiyor. Şimdi Kuzey Irak’ta bir federasyon var, gelecekte ayrı parçalar da olsun isteniyor.

— Neden Irak’ın bölünmesi isteniyor?

— Irak için yararlı olan petrolü eline geçirecek ve Kuzey Irak’taki petrolü Irak’ın merkezî hükümetinden ayıracaktı.

— Bu planda Türk varlığı ne ifade ediyor?

— Onlar Türklerden hoşlanmaz çünkü Irak’taki Türk varlığı, Irak’ın parçalanmasındaki bir engel olarak görülüyor. Türkler vatanını sever, birliği sever.

— Tapu dairelerine yönelik saldırıların söylediklerinizle ilgisi var mı?

— Tapu dairelerine yönelik saldırılar kuzeyden gelenler eliyle gerçekleşti. Onlar tapuları değiştirmek, yok etmek ve demografiye dair verileri yok etmek için bu yapılara el koydular. Sahte işler yap-

Rahmetli babam
Amerikalılar Irak'a
girdiği zaman ağladı.
Biz kendisine “Baba
niye ağlıyorsun?” diye
sorduk; dedi ki “Saddam
gitti!”. **Şaşırdığımızı**
görünce *“Yok, siz daha*
işgâli anlamadınız, şimdi
bir Saddam gidiyor
ama yerine elli Saddam
gelecek!” dedi.

tılar. Kerkük bir Türkmen şehridir. Bu tür çalışmalar dün oldu, bugün oluyor, gelecekte de olacak. Ne yaparlarsa yapsınlar, istedikleri olmayacak.

— Bir ikilem var... Bu planların işlerlik kazanması için Saddam'ın varlığı bir engeldi diyebilir miyiz?

— Elbette. Saddam Irak birliğinin sembolüydü. Buna şüphe yok. Saddam'ın zayıflamasıyla bir Kuzey Irak olgusu ortaya çıktı. O normalde kuzeye de güneye de hâkimdi. Saddam'ın gidişiyle bugün daha başka şeyler konuşuyoruz.

— 2003'te Bağdat bombalanırken ne yapıyordunuz?

— Biz Kerkük'teydik... Saddam'ın gitme ihtimaline seviniyorduk tabii. Özgür olacaktık ama yazıklar olsun ki Saddam gidince bu sefer kuzey tarafı bize baskı yapmaya başladı. Evlerimizi yağmalamakla, arabalarımızı çalmakla işe başladılar...

Tony Blair
(solda) ve
George W. Bush
Irak işgâline
giden süreçte,
Camp David,
2003

— Irak'ta kimi çevreler Amerikan askerlerini ellerinde çiçeklerle karşıladı.

— Yok, biz Amerikalıları çiçeklerle karşılamadık. Amerika Irak'ı seven bir ülke değil, sevmiş olsaydı bu planlarla Irak'ı yormazdı. Bizler buna karşıyız. Biz her zaman Irak'ın birliğinden, devamından yana olduk. Komşu devletlerle aramız iyi olsun, dost olalım. Özellikle Türkiye ile komşuluğumuz var, Türkiye bizim ana vatanımız. Biz ülkeler arası rahat gidip gelebilelim istiyoruz.

2003'ten sonra gelen "demokrasi" bizim iyi eğitilmiş Türkmenler aleyhine tasarlanmış gibiydi. Amerikan ve Birleşmiş Milletler gücü Irak'a girdiğinde, bizler bir tarafı Kürdistan, diğer tarafı da Tikrit, Selahaddin gibi Arap bölgeleriyle kuşatılmış gibi olduk. Başlarda Amerikalılar kuzeydeki idareyle çok iyi bir iletişime sahipti. Onların güçlenmesi için çok uğraştılar. Yeni dönemde onların yetkilerini artırmaya, etkinlik alanlarını genişletmeye çalıştılar. Onlar

da bu destekten istifade ederek Kerkük'teki Türkmen varlığını yok etmek istediler. Amerikalılar buraya planlı gelmişlerdi. Her şeyden evvel Saddam döneminde Türkmenlerden alınan arazilerin üstüne yeni konutlar ve ticaretin önünü açacak yatırımlar yaptılar. Tabii Amerika bütün bunları Iraklılar için değil, kuzeydeki oluşumun ikbâli için yapıyordu. Her şey Amerikalıların gözü önünde ve onların onayıyla yapılıyordu. Bizim için yapılan ise yalnızca bize ait olanın yok edilmesine matuftu. Mesela nüfus dairlerinin başına gelenler... Yok etmeler, ka-

yıtları yenilemeler ve yeni eklemeler... Kerkük'le ilgisi olmayan, Iraklı bile olmayan kişiler, Kerkük'te "Kerküklü Kürt" olarak kaydedildi. Çok tuhaf işler yaptılar ve biz hâlâ bu tahrifatları yaşıyoruz. Sonra tapu daireleri yağmalandı. Osmanlı'dan beri buranın Türkmen'e ait olduğunun tescilli tapuların tümü yağmalandı. Amaçları bell: Türkmen'in bu topraklardan izini silmek, kökünü kazımak. Biz bu durumları Amerikalılara izah ettik ama bize kulaklarını tıkadılar ve *"Kürtlerle birlikte yaşamayı öğrenin."* dediler. Biz zaten birlikte yaşıyoruz, hem de bin seneden fazla. Biz bunu şimdi değil, dedelerimizden öğrendik. Selçuklu, Osmanlı olmasaydı, onların tesis ettiği kardeşlik ortamı olmasaydı birlikte yaşarmıydık? Geldiler ve bize güya kardeşlik nedir derisi verdiler. 2003'ten sonra yeni yönetimler teşekkül ettirildi. Vilayetlerde meclisler, yerel hükümetler kuruldu ama bütün oluşumlarda bizim insanımıza çok az bir pay bırakıldı. Toprak sahibi olmamıza rağmen, paydaşlığın büyüğü Kürtlere verildi. Bir kısım da Araplara. Bize çok küçük bir pay bırakıldı. Bu süreçte kendi dilimizle eğitime başladık ama eğitimin de yönetimi Araplara verildi, bundan dolayı çok fazla sorun yaşıyoruz. Ne yapıyorsak hem Kürt hem de Arap baskısı altında yapmaya çalışıyoruz.

Bizler eğitim gibi tarımda da büyük sorunlar yaşıyoruz. Köylülerimiz çok zor şartlar altındadır. Zira tarıma elverişli olan topraklarımızın hepsine Saddam el koymuş, hepsini Araplara dağıtmıştı. Onun döneminde sadece evlerimiz değil, tarım için elverişli topraklarımız da Kerkük'ün dışından, güneyden ve batıdan getirilen Araplara pay edilmişti. Bize ait olan yani mülkiyeti, tapusu bizde olan tarlalarımıza hükümet el koymuş, topraklarımızı Araplara dağıtmıştı. O tarlalarımızı da o gün bugün, geri alamadık. Üstelik Saddam döneminde el konulan arazilerin arasında Kürtlerinkiler de var ama bugün Bağdat yönetimi bu durumun çözümüne hiç yanaşmıyor. Kürtlere ait her sorun çözülüyor ama bu meselelere dokunmuyorlar. Bağdat hükümeti bu konuda

bir yasa çıkarabilir ve arazilerin sahiplerine iadesi konusunda bir çözüm üretebilir ama yapmıyorlar. Sebep nedir? Çünkü Saddam'ın el koyduğu arazilerin %80'i Türkmenlere aitti. Bunun için bu meselelerin çözümüne kuzey yönetimi de Bağdat'taki etkin Kürtler de sıcak bakmıyor. Eğer Kürtler adına bir çözüm arayışına girerlerse, emsal teşkil edecek bir neticeyle Türkmenler de arazilerini geri alabilir. Bunun için uzak duruyorlar.

Bugün o arazilerimizin üzerine bir de inşaa süreci başlatılmış durumda. Yani birçok yerde Kürt yerleşimi için altyapı hazırlanıyor. Buralara elektrik çekiliyor, su taşınıyor, yollar yapılıyor, asfalt dökülüyor... Bizim hâlihazırda yaşadığımız yerler Saddam döneminden beridir yani otuz yıldır el atılmayan altyapı sorunlarıyla boğuşuyor. Buralara hiç bütçe ayrılmıyor, buralar için hiç proje yapılmıyor. O gün sıkıntı neyse, bugün de hâlâ devam ediyor. Bu söylediğim her şey için, sıradan belediyeçilik hizmetleri için bile geçerli. Türkmenlerin yaşadıkları bölgelerde belediye hizmetleri çok azdır. Çöpler dahi doğru düzgün toplanmaz, o kadar. Türkmen bölgelerine gidin bakın, her yer, her şey bakımsız durumda, çöp altında ama Kürt yerleşimine gidin çok temiz, pırıl pırıl parlıyor. Kürt bölgeleri için sürekli proje üretiliyor, eğitimde iyileştirmeler yapılıyor ama bizim bölgeler bütün bu gelişmelerin dışında tutuluyor.

İşte böyle... Size bir şey söylemek istiyorum. Amerikalılar burada olduğunda biriyle bir görüşmemiz olmuştu. Konuşmanın bir yerinde ona dedik ki *"Osmanlı'dan bize kalan ideal bir idari sistem vardı, bu 400 yıllık ömrü olan sistem, bu topraklar için en iyi olan şeydi ama siz geldiniz ve her şeyi yerinden ettiniz, darmadağın ettiğiniz. Bize yeni bir idari sistem kurdunuz ama kurduğunuz şey bizi bir yere götürmeyecek. Biz artık yüzyıl bir memleket olamayacağız"*. Bunu Amerikalıların yüzüne söyledik. Ama işte... O kurdukları idarenin bir par-

Irak Başbakanı
İyad Allavi
(solda), Paul
Bremer ve
Cumhurbaşkanı
Gazi el-Yaver,
Irak Geçici
Hükümetine
tam hükümet
yetkisininin
devredilmesinin
ardından
28 Haziran 2004

NUREDDİN MUSULLU

2003'ten sonra maalesef Sün-nî-Şiî meselesi ile içimizde ayrılık çıkardılar. Bu ayrılık, geçmişte bizde yoktu. Komşularım, arkadaşlarım, okulda, dışarıda, pazarda Sün-nî-Şiî nedir bilmezdik. Daha doğrusu şunu demek istiyorum, bunlar Türkmen'i parçalamak içindi. Sün-nî'siyle Şiî'siyle Türkmenler bir olursa; Tuzhurmatu, Tazehurmatu, Telafer, Diyala bir olursa o zaman bizim karşımızda kimse duramaz. Bakın 2003'ten sonra Allah rahmet eylesin bizim Doktor Yıldırım Abbas, Münir Kafili, Mustafa Kemal Yayçılı gibi isimlere yönelik suikastlar

başladı. Suikastların hangisi silahla, hangisi güçle, hangisi şeyle oldu? Bu isimlerin kanı yere dö-küldü. Bir gücümüz olaydı hükümetin karşısında, aynı zamanda parlamentoda sözümüzü ve sesimizi her yere ulaştırırdık. Masumların hakları çiğnendiği zaman sesimizin yüksek olması gerekir. En uzak yere, bütün illere Arapça, Kürtçe, Türkçe, İngilizce ve yabancı dillerde sesimizi ulaştırmamız gerekir. Şu ana kadar sesimizin gücü Irak'ın tamamına erişecek seviyeye gelemedi.

Neden ulaşmadı? Maalesef iletişim konusunda zayıf bir durumdayız. Arapça yazılarımız Türkçeye ya da yabancı dillere çevrilemedi. Çeviri hareketiyle sesimiz de gerekli yerlere ulaşabilir. Bizim uydu yayın imkânı olan bir televizyonumuzun olması gerekir. Aktif bir medyamızın olması gerekir. Yazılı medya ve görsel medya yani radyo, televizyon, gazete ve kitap demektir.

Benim rahmetli babam Amerikalılar Irak'a girdiği an ağladı. *"Baba niye ağlıyorsun? Saddam gidiyor işte?"* dediğimizde *"Siz daha işgâli anlamadınız! Bir Saddam yerine bize 50 Saddam çıkacak!"* cevabını verdi. Dediği gibi de oldu. Amerikalılar Irak'a girerken onları ellerinde çiçeklerle karşılayanların yüzde sekseni bugün parmaklarını ısırtıyor. Elbette Saddam'ın dönmesini istemiyoruz çünkü Saddam da çok zalimdi ama keşke daha güzel bir hayat olsaydı. Gerçek bir demokrasi, gerçek bir memleketini seven idareye kavuşabilseydik. Yazıklar olsun ki Amerika Irak'ı bitirmeye çalıştı, özellikle Irak'taki Türk varlığını.

302

BEYAZIT FATİH DÖNMEZ

2003 yılında Amerikalılar gelince, burada her şey yerinden edildi. Bir gün baktım ki gençlerden birini Irak'ın kuzeyinden gelen birkaçı tutmuş götürüyor. "Durun, ne yapıyorsunuz? Nereye götürüyorsunuz?" dedim. İçlerinden biri emniyette çalışıyormuş ama buralı değil. Ben böyle sorunca ne dedi biliyor musunuz? "Amerikalılar bizim arkamızda!". Meselenin ne olduğunun önemi yok yani. Arkanızda kim varsa var, haksızlık yapamazsınız, Amerika bugün var yarın yok ama siz Irak halkısınız, kalıcı olan sizsiniz. Burada insanlar arasında fikir birliği tesis etmek zordur çünkü kiminin özel bağlantısı var, kimi işte bunlar gibi... Amerika'nın desteğini alınca gelip burada terör estirebiliyor. Yapacakları eylemlerin haklı olup olmaması önemli değil, kendileri açısından bu desteğin olması kâfi. Dolayısıyla ben her zaman derim, bu topraklarda zulüm devam ediyor, zulmeden değişiyor ama mazlum hiç değişmiyor. Bizim durumumuz da bu. Büyük şairimiz Salâh Nevres bu durumu şiirlerinde dile getirir. Türkmen milleti için durum her dönem aynıdır. Birileri gider, birileri gelir; Türkmenler için durum hiç değişmez. Gerekçeli, gerekçesiz ilk suçlanan

hep bizleriz. 1972'de Rahmetli Fahri Korutürk buraya gelmişti. Demişti ki "Evladım, Türkiye'nin toprağındaki taş bile Türkiye düşmanıdır". Türk neredyse, düşmanı da oradadır.

YASİN HAMİT ŞEFİK EFENDİ

— 2003'ten sonra yeni yönetimde Türklere yer verildi mi?

— Hayır. Verildiği söylenen "verildi" denilebilmesi

Bağdat
Uluslararası
Havalimanı'na
giren ABD
ordusundan
3. Piyade
Tümeni'ne bağlı
bir muharebe
mühendisi,
Saddam Hüseyin'e
ait bir portrenin
üstüne basıyor.

7 Nisan 2003

için küçük bir sus payından ibaretti. Sadece siyasette değil, iş dünyasında da durum aynıydı. 2003'ten evvel Türk şirketleri gelip burada çalışıyordu ama sonrasında olmadı, görmedik. Ben 2010'da emekli oldum, o vakte kadar bir tek Türk şirketi görmedim ama Amerikalılar her yerdeydi. En büyük projeleri hep onlar aldı. O büyük projelerin anlaşmalarını da bizim petrol bakanlığı yürüttü.

— Başka hangi ülkeler vardı?

— İngilizler vardı. Başka da kimse gelmedi. Kerkük'te olan yalnızca Amerikalılardı. İngilizler de gelip kuyuları kontrol ettiler. British Petroleum Company geldi, arama tarama yapıp, raporlar hazırladılar.

ABD Deniz Piyadeleri ele geçirilen savaş esirlerini Irak çölündeki bir bölgeye götürüyor.
21 Mart 2003

— Bu şirketler için önemli olan nedir?

— Ekonomi yalnızca ekonomi... Önemi olan, önemli olan yalnızca bu... Neden Amerika'dan, Londra'dan, Fransa'da buraya geliyorlar?

— Iraklıları düşünmüyorlar mı?

— Onlar Iraklıları değil de Irak'ta onları düşünenler var. Irak'ta onlara yakın olan adamlar var ki zaten onlardan destek alarak Irak'ı bugüne getirdiler.

— Kimden destek aldılar?

— Kim onları çiçeklerle karşıladıysa onlardan... Amerikalılar, İngilizler işgâlden önce çok önce bunlarla toplantılar, anlaşmalar yaptı. O yapılan anlaşmalardan sonra biz bu hale geldik.

HEYTEM HAŞİM

2003 yılı itibariyle Irak'taki Saddam rejimi düştü. Biz de milletimiz özgürlüğüne ve demokrasiye

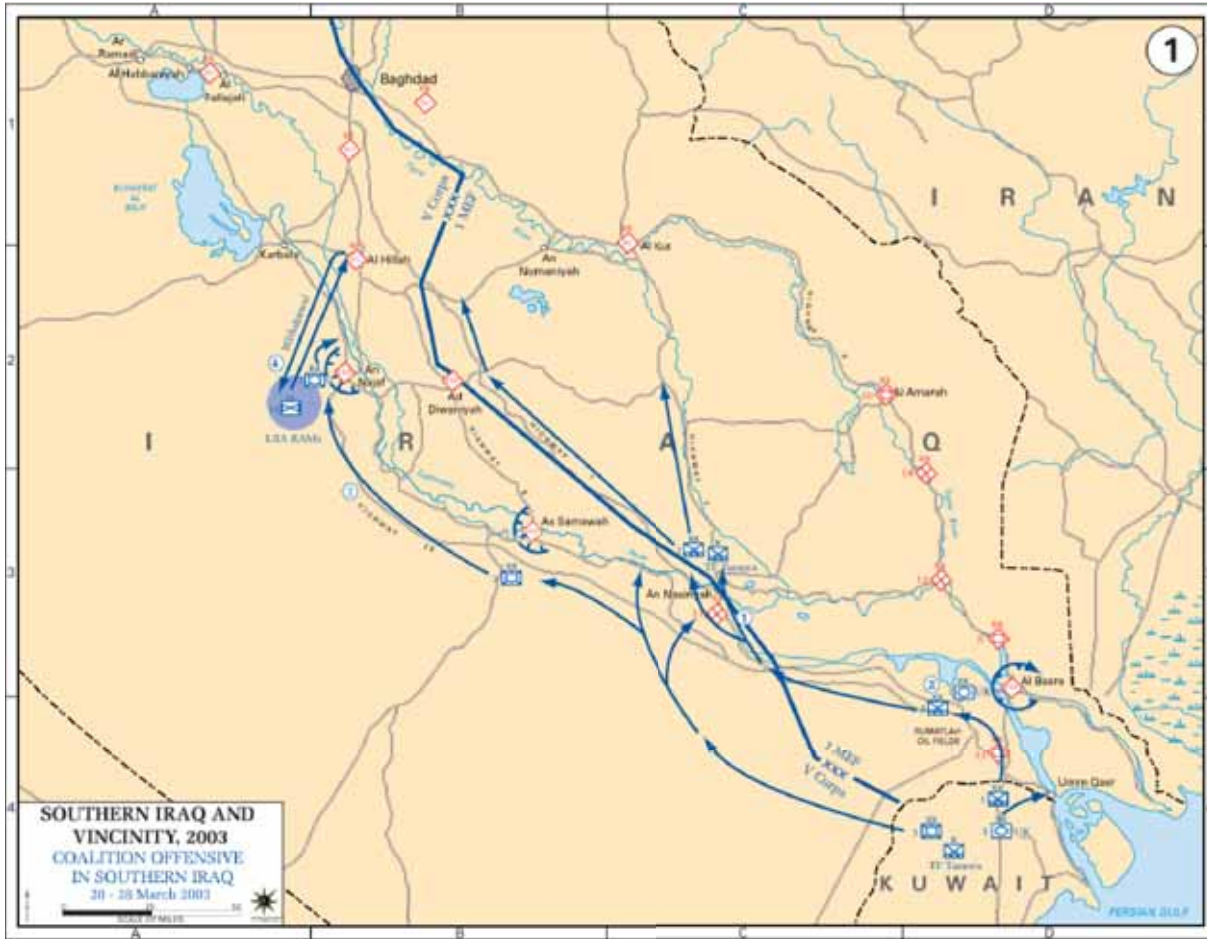
kavuştuk diye ümitlendik ancak kısa süre içinde ülkedeki bütün tarafların Türkmenler aleyhine iş birliği yaptığı anlaşıldı. O süreçte Irak'taki ilk patlama Tuzhurmatu'da meydana geldi. Patlama 22 Ağustos 2003 tarihinde, gecenin geç saatlerinde Tuzhurmatu'daki Musa Ali Dağı'nda, Türkmenlere ait bir kutsal mezarda gerçekleşti. Bu sadece Türkmenlere yönelik yapılan bir eylemdi. Millet hadiseden uyanıktığı vakit haberdar oldu. Aslında o mezar Saddam döneminde de yerle bir edilmişti ama sonra millet tarafından yeniden resto-

re edilerek ziyarete açılmıştı. Ama Irak ordusu bu mezarın burada olmasını tehlikeli buluyordu. Mezarı bundan dolayı tahrip etmişlerdi. 2003'ten sonra da yani Saddam gidince millet yine aralarında topladıkları bağışlarla mezarı yeniden ziyarete açtı ama bu sefer de açıldığı gün patlatıldı. Kim yaptı? Şimdi herkes biliyor ki bu patlama Peşmerge'ye ait mafyaların işidir. Sonra ne oldu? Bu olayı protesto

etmek için bir yürüyüş düzenlendi ancak yürüyüş maalesef çok kısa sürdü çünkü yürüyüşe katılanlara yönelik ateş açıldı. Bu yüzden Tuzhurmatu'da birçok şehit verildi. Ateş açılanlar arasında benim abim de bulunuyordu. Abim Ali Haşim Muhtaroglu da şehit edilenler arasındaydı. O bir liderdi ki zamanında Irak Türkmen Cephesinin Tuz sorumlu-suydu ve şehit olduğunda da Irak Türkmen Cep-

hesi başa dönersek, Irak'taki ilk patlama Türkmenler arasında meydana geldi.

Biz teslim olmayan bir milletiz. 2003'ten sonra özellikle kuzeydeki idari yapı Tuzhurmatu'yu kontrol altına almaya çalıştı. Bunun için eğitimi de araç olarak değerlendirdiler. Onların amacı bu ilçeyi merkezî hükümetten ayırmak ve burayı kuzeydeki

20-28 Mart
arası Amerikan
işgalinin
ilerleyişi

hesi Başkan yardımcılığı görevini yürütmekteydi. Abim aynı zamanda Selahaddin İl Meclisinin de bir üyesiydi. Allah razı olsun, o saldırıda yaralananları Türkiye Cumhuriyeti geldi aldı ve götürüp Türkiye'de tedavi görmelerini sağladı. O süreçte Türkiye'nin yetkilileri bizimle hemen irtibata geçti ve tedaviye ihtiyaç duyanları alıp götürdü. Ayrıca şehit yakınlarına da Irak Türkmen Cephesi sahip çıktı.

kendi idarelerine bağlamaktır. Ancak biz bu türden arayışların önüne bir set çektik. Kuzey yönetimine fırsat verilirse, burayı ve bu bölgenin tamamını kendisine bağlar. Tabii bu bizler için asla kabul edilemeyecek bir durumdur. Çünkü biz Türkmenler her zaman için Irak'ın birliğini, beraberliğini ve toprak bütünlüğünü esas sayarız. Irak tek millettir, bayrağı da bir bayraktır, bütünlüklü bir vatandır. Biz Irak'ın

**Amerika Irak'ı seven bir
ülke değil, sevseydi Irak bu
durumda olmazdı.**

**Biz Amerikalıları
ellerimizde çiçeklerle
karşılamadık çünkü
biz Irak'ın varlığını ve
birliğini savunuyoruz.**

Bağdat'taki
Firdevs
Meydanı'nda
bulunan
Saddam
heykelinin
devrilişi,
9 Nisan 2003

bölünmesine fırsat vermedik. Bakarsanız, bu sahip-
lenmenin bedelini de tarihimiz boyunca ödediği-
miz görülür. Eğer vatani böylesine sevmenin fatu-
rası bu yaşadıklarımızsa, biz buna razıyız. Ödemeye
devam ederiz. Bizler bunun için hedefteyiz. Bunun
için patlamalar ilk olarak Tuzhurmatu'da başlatıldı.

Tabii patlamaların sayısı o kadar çok ki... En büyük
patlama 7 Temmuz 2007'de, Tuzhurmatu'ya bağlı bir
Türkmen nahiyesi olan Amirli'de gerçekleşti. Orada
patlayıcı yüklü bir kamyonun patlatılmasıyla 100'e
yakın insanımız şehit edildi, 125 kadar insanımız da
yaralandı. Yine Allah razı olsun ki Türkiye imdadı-
mıza yetişti ve o zaman da bütün yaralılarımızı ge-
lip aldı ve Türkiye'de tedavilerinin gerçekleşmesi-
ni sağladı. Tedavisi tamamlanan insanlarımız yine
geri döndüler ama patlamaların ardı arkası kesil-
medi. İrili ufaklı birçok patlamanın ardından, çok

ağır neticesi olan hadise 17 Nisan 2014'te yaşandı. O
gün bir saat içinde tam 22 adet patlama meydana
geldi. Bak bu dünyanın hiçbir yerinde olmayan bir
şeydir. Bize bunları yaşattılar. Ne diyeceğim... Biz
bunları yaşarken diğer yerlerde ne oluyordu der-
siniz? Hiçbir şey. Arap ve Kürt bölgelerinde hiçbir
patlama gerçekleşmiyordu. Bu türden hadiseler sa-
dece Türkmenlerin yaşadıkları yerlerde gerçekte-
şiyordu. Ama bir yerden sonra herkesin sabrı taşı.
Daha doğrusu kimsenin dayanacak gücü, takati, ta-
hammülü kalmadı. Yaşananları protesto etmek için
Bağdat-Kerkük anayolunun üzerinde Aksu köprü-
sü var, onun başında bir miting düzenlendi. Derdi-
miz miting vesilesiyle ilgili yerlere sesimizi ulaştır-
maktı. Ancak böyle bir durumda bile teröre maruz
kaldık. Düzenlenen miting de hedef alındı. İşte baş-
ta söylediğim hadise buydu. O mitinge bizim şehi-
dimiz Ali Haşim Muhtaroğlu da katılmıştı ki kendi-

si her zaman milletiyle birlikte, milletin yanında olan biriydi. O gün Bağdat'taki işini bırakıp, milletiyle birlikte miting düzenlemek için geri gelmişti ama miting başladıktan yaklaşık bir saat sonra patlayıcı yüklü bir canlı bomba, bisikletli olarak oradaki Irak Türkmen Cephesine ait çadıra doğru geldi ve kendini orada patlattı. Aslında orada başka çadırlar da vardı ama bisikletli doğrudan Cephenin çadırına yönelmişti. Bu eylemden de rahatlıkla anlaşılabilir ki amaç Irak'taki Türkmen varlığının yok edilmesi. Türkmenler yaşadıkları yerleri terk etsin, yaşadıkları coğrafyadan çıksın, Türkmeneli boşaltılsın.

Irak'ta Saddam rejimi devrildikten sonra olanlar aşağı yukarı hep böyleydi. Birileri kendi ikbâlleri için bizlerin bombalanmasına aracı oldu ya da rıza gösterdi. Ama o süreçlerde biz hep Türkiye Cumhuriyeti'nin desteğini gördük. 2010 yılında bir patlama daha olmuştu. Orada da 30 insanımız yaralandı. O patlama sebebiyle Türkiye'den bir ambulans uçak Kerkük'e geldi. Kerkük'teki havalimanı o zaman askeri amaçla kullanılıyordu ama Türkiye Irak hükümetinden izin alarak oraya iniş yaptı ve yaralıları alıp Türkiye'ye götürdü. O zaman yaralananların çoğu Arap'tı. Türkiye onları da aldı, tedavi için Türkiye'ye götürdü. Türkiye böyle durumlarda hiç kimseyi ayırmadı. Ne Türkmen ne Kürt ne de Arap...

GANİM KASAP

Amerikan askerleri Telafer'e ilk girdiğinde halk arasında iyi bir imaj yaratmak istediler. Bunun için Telafer okullarının yeniden yapılandırılması için bir imar projesi uyguladılar. O zaman ilkokul ya da lise ne varsa hepsiyle ilgilendiler ama bir tanesine dokunmadılar. Yalnızca "*Sevrat el-İşrin*" adını taşıyan okul imar edilmedi. Sevrat el-İşrin dediğimiz Türkler buradan çekilince Irak'ı işgal eden İngiliz askerlerine karşı başlatılan Kaçakaç ayaklanmasıydı. Yani bizi işgal eden önce İngiliz'di, sonra Amerika; hiç

fark etmiyor, ikisi de aynı şeydir. İkisi de aynı şeyden rahatsız oluyor, aynı şeyden endişe duyuyor.

HASAN TURAN

Amerikalıların 2003'te başlattığı işgâlin siyasi arenadaki etkileri çok açık ve nettir. Burada, Amerikalıların bugüne kadar devam eden baskısı söz konusu. Irak'ın kontrolünü sürdürebilmek için içeride siyasîlere, dışarıda da ilgili ülke yönetimlerine yönelik sürdürdüğü bir baskıdan söz ediyorum. Amerikalıların Irak'a ilişkin projelerini işgâlden de önce dile getiren Türkler olmuştur. Çünkü biz onların Irak'ı parçalamak ve üçe bölmek istediklerini bşından beri biliyorduk. Bugün başkan olan Joe Biden, başkan yardımcısı olduğu 2006-2007'de artık kimsenin Irak'ı yönetemediğini belirterek çok teh-

Firdevs Meydanı'nda devrilen Saddam Hüseyin heykeli

ABD askerleri
Bağdat'ın Tören
Meydanı'ndaki
Zafer Takı anıtı
önünde poz
verirken,
Kasım 2003

likeli bir öneride bulundu. Bu öneriye göre Irak üçe bölünecek ve ülke Kürtler, Şiiler ve Sünniler arasında paylaştırılacaktı. Irak ilk etapta federatif bir yapılanmaya gidecekti. Tabii bu tehlikeli bir projeydi. Çünkü Orta Doğu'da yaşanacak böylesi bir parçalanmanın sadece Irak'la sınırlı kalmayacağını bizler biliyoruz. Bu parçalanmayı sonrasında Suriye'ye, İran'a ve sonra Allah korusun Türkiye'ye taşımak istiyorlar. Bu zaten batı ülkelerin bütün edebiyatlarında da geçiyor. Irak'ı 3 parçaya bölmek hangi temele göredir? Eğer mezhebî bir dayanağı varsa o zaman Şiî ve Sünnî olmak üzere Irak'ı ikiye bölelim? Ya da etnik gruba göre referans alacaksak, o zaman da Arap, Kürt ve Türkmen olsun? Neden bir taraftan mezhepsel, bir taraftan da etnik toplum muhatap alınıyor? Neden bu hak sadece Kürtlere veriliyor? Bu niyete en fazla ve açıktan karşı çıkan Türkmenler oldu. Bazı Araplardan da bu tepkiyi gördük ancak uygulamaya gelince Arapların Şiî ve Sünnî kesimleri maalesef ülkeye sahip çıkmadı. Gelinen noktada artık onlar da bu projeyi uygulamaya

çalışıyor. Nasıl uyguluyorlar? Bilerek veya bilmeyerek... Bunun için Türkmenleri her zaman dışlayıp, iktidardan uzak tutuyorlar. Tabii bu tutum dolaylı olarak, bilerek ya da bilmeyerek Biden'ın projesine yani Irak'ın parçalanmasına hizmet etmektir. Sen burada Irak'ın birlik ve beraberliğini en fazla savunan Türkmen'e karşı bu kadar kötü muamele ediyorsan, o zaman Irak'ı parçalamak ve bölmek senin de projendir. Bizler buna, Irak'ın bölünmesine karşıyız. Bu projeyi hiçbir şekilde kabul etmeyecek ve karşısında duracağız. Eğer Irak'taki siyasiler ciddi bir şekilde bu projenin karşısında durmak istiyorlarsa Türkmenlere alan açmaları ve iktidarda paydaşlık sağlamaları gerekir.

Örneğin biz Saddam döneminde en yoğun olduğumuz Kerkük'te sert bir Araplaştırma politikasına maruz kalmıştık. 2003'ten sonra ise Amerikalıların yardımıyla bu sefer de Kürtleştirme politikalarına maruz kaldık. Peki, neden? Çünkü Kürtlere tahsis edilen bölgelerde enerji kaynağı yok. Eğer Kerkük

veya Türkmeneli bölgesi ilhak edilmezse devlet olmazlar. Bu nedenle bizim topraklarımıza göz dikmişler. Çünkü Telafer'den başlayıp Mendeli'ye, İran sınırına kadar uzanan bölge ister petrol ister doğalgaz isterse diğer mineraller açısından olsun bir enerji kaynağıdır. Dolayısıyla amaç maalesef ülkeyi parçalamak ve böylece bu diğer ülkelere de sıçrayacak bir başlangıç yaratmaktır.

- Burada İngilizler geldiği zaman İngilizlere mukavemet eden; Cumhuriyet ilan edildiğinde sevinen ama sonra cumhuriyet idaresi tarafından katledilen; Saddam döneminde sistemli olarak zulmedilen ama Amerikalılar işgâle geldiğinde onları çiçeklerle karşılamayan bir Türk'ten bahsediyoruz. Irak'ta Türk her yeni dönemin gadrine uğramış ama hiçbir dönem kendisine devlette yer verilmemiş. Irak Türklerinin yüzyıllık hikâyesi böyle... Birbirine eklemelenen bu politik tavra dair ne söylenebilir?

- Tabii aslında bu Türk toplumunun bir özelliğidir. Türk, her zaman devlet kültürüne sahip bir toplu-

luk olagelmıştır. Biz hangi ülkede yaşıyorsak o ülkenin varlığına, birliğine içtenlikle sâdık olmuşuzdur. Bundan dolayı konuştuğumuz politik tavrı sadece Irak'taki Türkler için değil Suriye'deki, Bosna Hersek'teki, Arnavutluk'taki, İran'daki Türkler için de söz konusudur. Biz her daim ülkemize sâdık olduk; diğer taraftan devlet bilincimiz ve tecrübemiz dolayısıyla en geniş, çok boyutlu görüşe sahip olan da bizleriz. Görüyorsunuz, müteakip dönemlerde bu topraklara en fazla sahip çıkan bizler olduk. 2008 veya 2009 yılında Kosova-Priştine seyahatim olmuştu. Uçakla önce İstanbul'a geldik, oradan Priştine'ye gittik. Onların vizesini almak için çok zorluklar çektik. Oysa oraya uluslararası bir konferansa katılmak için gitmiştik. Oradaki heyetin içinde Kerküklü Kürtler, Araplar ve Hristiyanlar da vardı. Onlara dedim ki *"Bakın buraya gelebilmek için iki vize birden almamız gerekti. Bu kadar zorluk çektik. Düşünün ki Osmanlı'da kalsaydı eğer bu bir iç seyahat olacaktı. Kimliğimizle Kerkük havaalanından binecek, yine kimliğimizle Priştine'ye inecektik. Aynı coğrafyanın, aynı devletin insanları olacaktık"*.

ABD ordusu tarafından Irak Hava Yolları'na ait tahrip edilmiş bir uçak, 6 Nisan 2003

Türkler hâkim oldukları Kosova'daki mevcut dilleri hiçbir zaman yok etmediler. Irak'ta yüzlerce yıl hâkim olmalarına rağmen ne Kürtçe ne de Arapçayı ortadan kaldırmadılar. Fransızların Cezayir'de yalnızca yüz yıllık bir hâkimiyeti var. Bugün Cezayirli-ler Arapçayı doğru düzgün konuşamıyorlar. Kendi aralarında dahi Fransızca konuşuyorlar. İşte Türk olmanın özelliği budur. Biz her koşulda, her daim adaleti kollayan, adaletten kopmayan bir milletiz.

YAŞAR VANDAVİ

Bizim askerî okula kabulümüz Saddam ve BAAS rejiminden evveldir. O vakit okula 19 kişi kabul aldık. Okula girişimiz 1963'ten sonrasına denk gelir, yani biz Abdüsselam Arif döneminde kabul edildik, onun kardeşinin döneminde de mezun olduk. Bizden sora gelenlerin kabulü ise 1969 yılındadır, yani BAAS döneminde. BAAS rejiminin ilk yıllarında kabul almak normaldi, sorunlar sonradan başladı. Arap ve BAAS Partisine mensubu değilsen kabul almak mümkün değildi. İsmi ve kavmî aidiyetini değiştirmeyene kapılar kapandı. Bu durum BAAS döneminin sonuna yani 2003'e kadar değişmedi. Sonrasında da bunun tersi bir durum söz konusu. 2003'te BAAS gitti, yerine Şiilik geldi. Bugün ordunun sahibi onlar. Eski rejim döneminde görevi olanlardan geri dönenler var ama bir bakıyorsunuz ki onlar da Şii olmuşlar. Çünkü ordunun belirleyici kademelerine dâhil olmanın, oralarda yer almanın bedeli bu. Alt kademelerine indikçe yapı çeşitlenmeye başlıyor. En başta Şiiler, sonra Sünnî Araplar, derken en son sırada da Türkmenler. Orduda Kürtlerin de bir ağırlığı var. Onların bir de Peşmerge güçleri var.

Irak'ta 2003'ten evvel bizim için hürriyet diye bir şey yoktu. Ordu mensubu olanların bütün özel konuşmaları dahi kaydediliyordu ki özel konuşmalarda da herkesin Arapça konuşması zorunluydu. Buna riayet etmemek mümkün değildi. Kökeninin

bir önemi yoktu. Arapça ülkenin resmî dilidir tabii, onu gerektiği yerlerde konuşacağız elbette ancak iki Türkmen kendi arasında dahi kendi dilini konuşamaz mı? Bu durum 2003'e kadar devam etti. Sonrasında biliyorsunuz, nezaket ve saygı sınırları içinde herkes kendi tercih ettiği dilde iletişim sağlayabilir hale geldi. Yani 2003 öncesi ve sonrası itibarıyla böyle görünür bir farklılıktan bahsedebiliriz.

KADRIYE ZİYA

— Amerikalıları çiçeklerle karşılayanlar oldu? Sizler aralarında mıydınız?

— Hayır, biz onları çiçeklerle karşılayanlardan değildik. Bu gerçeği ben yaşadım, onları kuzeydeki başka ajandaları olan kişiler çiçeklerle karşıladı. Bazıları dedi ki *"Bu bir özgürlüktür, belki bundan bir fayda sağlayabiliriz"*. Evet, görünürde biraz iyileşme oldu ama onun da sonradan cezası çekildi. Çünkü o insanlar Amerikalılar tarafından öldürüldü. Evet, bunları gördük ve yaşadık.

— Yani Irak bir diktatörlükten kurtarılmadı mı?

— Hayır, Irak tam kurtarılmadı. Şöyle ki o zaman diktatör olarak bir tek Saddam vardı ama sonra gelenlerin her biri bir diktatör oldu. Irak parçalandı, her şey parçalandı. Yer, millet ve aynı zamanda yönetim isteyenler bile parçalandı. Kimler geldiyse onlar da parçalandı. Peki, bunlar nasıl yönetecekler? İşte sonucu bu oldu. Parçalanan bireyler nasıl yönetecek? Bugün Irak genelinde Irak halkının bileşenleri param parça olmuş. Türkmenler, Kürtler ve Araplar bile parçalanmış durumdalar. Önce Sünnî-Şii ayrımı başladı. Daha önce böyle bir ayrım yoktu. Şimdi araya Şiilik girdi. Bizim Türkmen milletinde böyle bir dert yoktu. Bugün her yerden sesler çıkmaya başladı ve tabii bu güzel bir şey değil. Bu ayrımı var eden de hükümetler. Bunu nasıl

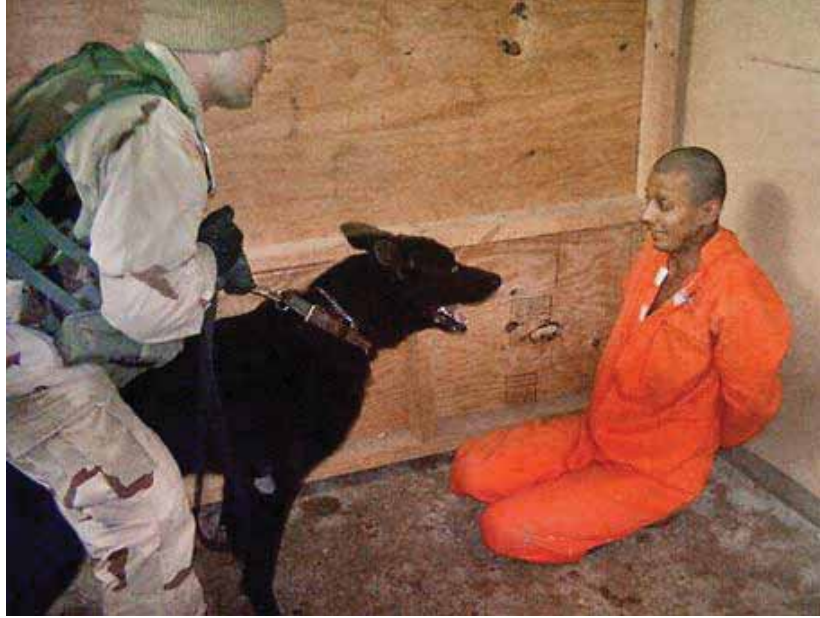
yaptı? Sen bakanlık, genel müdürlük isteyince, o da doğru aday olarak senden yalnızca Şii istediğini söyledi. Yani görüyoruz ki bu parçalanmayı devlet istiyor.

— Amerikan askerleri buradayken durum nasıldı?

— Çok sorunlar yaşandı, hem de çok. Amerikan askerleri Hummer denilen büyük araçlarını kullanırken bu araçların altında kaç gelin ve damat öldü bilir misiniz? Aynı araçlar sivil halkın araçları üstünden geçmeye kalkıyorlardı. O araçlarla ihtiyaçlarını karşılamak için Musul'a giden bazı ailelerin arabalarını uyarmadan, korna çalmadan ezdiler. O zaman Türkmen milleti korku içinde yaşıyordu. Neden? Bak enteresan bir şey söyleyeyim: Bizim gençlerden çoğu okullarda temel ders olarak İngilizce gördükleri için bu dili bilirdi. Bildikleri için de içlerinden bazıları Amerikalılar için tercüman olarak çalıştı. Bildiğiniz tercüman ama ne oldu? Amerikalılar işleri biten tercümanları öldürdüler. Bir tanesini ben tanıyorum. Amerikalılarla iki yıl çalıştı, sonra onunla işleri bitince eve dönerken onu kapısının önünde öldürdüler. Sonra da gencin ailesine kan parası diye bir aylık maaş bağladılar ama aileye yine de *"Biz oğlunuzu öldürdük"* demediler. Başka bir olay da şöyle: Burada bilinen bir ailenin mensubu Ercan diye bir gencimiz vardı, o da Amerikalıların düzenlediği seminerlerde İngilizce-Türkçe; İngilizce-Arapça çeviri yapıyordu. Bir gün ona da *"Tamam, seninle işimiz bitti"* dediler, sonra onu da bir Hummer araçla ezerek öldürdüler.

— Amerikalıların bu tavrı yalnızca Türklere yönelik miydi?

— Bizi hiç sevmediler. Neden? Çünkü biz onlara yakın durmadık. Onlara kuzeyliler yakındı. Onlar daha ilk günden itibaren birlikte hareket ettiler. Çok affedersiniz, burada anlatamayacağım hizmetlerde bulundular. Bunu seçimlerde bile yaptılar. Ben birliğin başı olduğum için şahsî kimliğimle değil, seçim merkezlerine oy pusulalarını saymak için gözlemci kimliğimle giriyordum. Merkeze girdiğimde Amerikalılar da oradaydı ve yanlarında Almanlar da bulunuyordu. İşte o zaman onlara nasıl hizmet edildiğini gözlerimle gördüm. Üstelik bizlere *"Buna, şuna"*

Bir köpek bakıcısı olan Çavuş Smith, elleri arkadan bağlı Iraklı bir mahkûma işkence yaparken

bakmayın!" diye tepki gösteriyorlardı. Onlar oturmuş keyif yaparken bizim gözlemcilerimiz ayakta duruyor ve yalnızca oy pusulalarına bakmaları gerektiğine dair uyarılıyorlardı. Tabii pusulaların sayılması da engellendi. Ben gelen pusulaların deste halinde düzenlendiğini gördüm. Hiç utanmaları da yok, pusulaların çoğu fosforlu kalemle işaretlenmişti. Bir ara *"Bu nedir, nasıl olur?"* diye soracak oldum, ortam gerginleşti. *"Türkmen TV'yi içeri getireceğim"* diyerek çıktım, beni bir daha da içeri almadılar. Dışarıda seçim merkezinde olanları konuşmak istedik, bu sefer de kuzeyli görevliler ma-

kineli tüfeklerini çıkarıp, hazır hale getirdiler. Bizler de araçlarımıza binip Türkmeneli TV binasına geldik ve yaşanan olayları, sahtekârlıkları anlattık. Biz oradan ayrıldıktan sonra arkamızdan kötü konuşmuşlar. O gün orada gördüklerimi açık açık söyleyemiyorum...

desi noktasında hiçbir girişim olmadı. Biz Amerikalıların Irak'a adalet getireceğini düşünmüştük ama işler bunun aksine gelişti. Amerikalılar geldiğinde eski adalet de kalmadı. Eski rejimin el koyduğu evlerimizi ve arsalarımızı geri almamıza engel oldular. Biz eski rejim döneminde evlerimize yerleştirilen “Onbinlik Arapları” bize ait

olandan tahliye etmeye çalıştık ama Amerikalılar bize karşı güç kullandı ve adaleti uygulamadı. Bizim arsalarımız ve evlerimiz eski rejim tarafından Araplara bedava verilmişti. Valilik binasından güneye, Tisin'e doğru gittiğinizde Arapların iskân edildiği Türkmen evlerinden 550 kadarının günümüze kadar kaldığını ve içlerinde hâlâ Arapların yaşadığını göreceksiniz.

Biz çok şeyler yaşadık, bunların hepsini açıklamak istiyorum. Amerikalılar bize bir diktatör gibi çok ters davrandı ve çok kötü günler yaşattılar. Bizle-

re hiç yanaşmadılar. Bizlere bir şey vermediler ve bizleri hiç önemsemediler. Hakkımızı vermek istemediler. Bunun aksine hem kuzeydekilere hem de Araplara çok yardım ettiler ve onları her zeminde desteklediler. Biz sadece şahsi topraklarımız için konuşmuyoruz. Biz her zaman Kerkük'ün Türk olduğunu ve sonsuza kadar Türk kalacağını söylüyoruz ama birileri burayı 2003'ten beri kuzeye dâhil etmeye çalışıyor.

FARUK ABDULLAH
ABDULRAHMAN

Bizim önceki rejim tarafından kamulaştırılan topraklarımız, el konulan evlerimiz vardı. Bunların ia-

Irak'ın güneyinden kuzeyine kadar her yerde Amerikan askerleri vardı. Biz o zaman 1 Mart tezkere-

Saddam Hüseyin,
13 Aralık 2003
günü Tikrit
yakınlarında
yakanlandığı
sırada

HİDAYET KÂHYA

Amerikalılar bize kuzeylileri müttefik gördüklerini söylediler. Kerkük sorumlusu olan Albay bir toplantıda şöyle dedi: “Türkiye bizim Irak’a girmemize müsaade etmedi. Bu yüzden biz 2-3 ay gemilerde bekledik. Bizim Türkmenlere düşmanlığımız bundan. Biz kuzeylilerle dostuz”. Onlar Amerikalıların tam desteğini kazandı. Bizim için ise hiçbir şey yapmadılar. Onlarca sene geçti, o gün bugün bir Amerikan-Türkmen iş birliğini henüz görmedim ama bu topraklara geldikleri tarihten beri kuzeyle her türlü iş birliğini takip ettiler.

sinin geçmesini temenni ettik. Türkiye'nin de girmesini ve bu toprakları korumasını istedik. Bunu açıkça söylüyorum fakat olmadı. Tezkere demokratik bir ülkede Büyük Millet Meclisinden geçmedi. Biz de bu topraklarda yalnızca Amerikan askerlerini gördük. Kuşkusuz hiçbir insan yabancı bir askerini sokaklarında gezmesini kabul edemez. Biz Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl kurulduğunu biliyoruz. Bütün cephelerde nasıl bir mücadele verildiğini ve neticesinde başarıldığını... İşte aynı hissiyattan bahsediyorum. Bizim milletin vatan sevgisi üst seviyededir.

SADUN KÖPRÜLÜ

— Bağdat bombalanırken ne hissettiniz?

— Doğrusu o dönem çok problemlili bir dönemdi. Irak halkının çoğu gibi bizler de hürriyete kavuşacağımız umuyorduk. Irak tehlikeye girerse biz de tehlikeye gideriz çünkü biz de Irak'ın bir parçasıyız. Irak rejiminin etrafında olanlar rejimin düşmesini istemediler ama çoğu düşmesini istedi. Biz de çoğu gibi hak sahibi olmak istedik ama olmadı.

— Amerikalılar gelince sevindiniz mi?

— Hayır, sevinmedik çünkü Amerikalıların müttefiki kuzeylilerdi. Onlara her bakımdan destek verdiler, hatta bizim bölgelerimizi de kontrol etmeleri için imkân sağladılar. Bağdat hükümeti çok zayıftı, yaşananlara kulak bile asmıyordu. Amerikalıların ivedilikle yaptığı şey bizim şehirlerimize, köylerimize, kasabalarımıza yönelik kuzeyden gelecek göçün önünü açmak oldu. Bu hususta en küçük bir itirazı büyük rahatsızlık sebebi sayıyorlardı. Ben şahsen Altunköprü'de birkaç defa tehdit edildim. Evi-me tehdit mektupları atıldı. Bizim kasabada küçük bir Amerikan birliği vardı, bu durumu onlara açıkladım ama hiçbir şey yapmadılar. Ama kuzeyden gelenlerin en küçük probleminde hemen müdahale ediyorlardı.

MURAT SAİD TATAR

— Amerika işgâli...

— Doğrusunu söylersek, o zaman Türkmenler olarak belki bir şey yaşarız dedik. Türkmen milleti olarak bir ışık görmek istedik ama onlar tam aksi bir durumla ortaya çıktı. Onlar Türkmen milletini yok etmeye çalıştılar. Sadece onlar değil, en başında İngilizler de aynı niyetle gelmişlerdi. Her zaman söylerim, İngilizlerin Türk dünyasına düşmanlıkları sonra gelenlere de bulaşmıştır. Onlar da geldiğinde ilk yaptıkları buradaki Türkmen milletini azınlık göstermeye çalışmaktı.

Yakalandıktan
kısa bir
süre sonra
Saddam Hüseyin

İşgâlden sonra Amerikalıların büyük araçları altında kaç gelin, kaç damat öldü bilir misiniz? O araçlar sivil halkın üstüne sürülüyor, kimse uyarılmıyor, korna çalınmıyordu.

Gençlerimizden bazıları İngilizce tercümanlık yaptı. Amerikalılar o gençlerden istifade ettiler, kimini iki sene çalıştırdılar ama o gençlerin işleri bitince eve dönerken kapılarının önünde öldürüldüler.

Iraklı bir mahkûma işkence yapılırken çekilen bu fotoğraf uluslararası bir üne kavuşmuş ve The Economist'in kapağında yer almıştır.

— Amerikalılar Irak'a ne için geldi?

— Sandık ki bizi Saddam'dan kurtarmak için geldiler ama onların düşüncesinde petrol parası vardı. Önce Irak'ı, sonra cihan-daki her yeri işgâl etmek, onların isteği bu. En yakını da Allah korusun Türkiye'dir.

— İngilizler de aynı sebepten mi gelmişti?

— Evet, İngilizler de aynı şeyleri yapmışlardı. Onlara yönelik ilk isyanı başlatan da yine bizim milletimizdir. Telafer'de başlatılan Kaçakaç olayları, Irak'taki İngiliz işgâline yönelik bir isyandı. Yani evet, yüzyıl önce İngilizler hangi fikirle Irak'a, Kerkük'e geldiyse, bugün de Amerikalılar aynı fikirle, aynı niyetle geldiler. Söylemlerinde olan bizi Saddam'dan kurtarmaktı ama niyetleri petrole el koymak ve bu amaçta kendilerine engel gördükleri Türk varlığını bitirmektir.

Amerikalılar 2003'te Kerkük'e girdiğinde yanlarında PKK güçleri vardı. Bu şehre ilk girdikleri gün bir Türkmen çocuğu katledildi. Çocuk Irak Türkmen Cephesinin kapısında duruyordu, PKK'lılar da o çocuğu orada öldürdü. Bunların hepsi için Türkmenler sorunun özüdür çünkü hepsinin niyeti başka başkadır. Çünkü yalnızca Türkmenler Irak'ın birliğini ve beraberliğini istemektedir. Biz, Irak birleşik kal-

sın istiyoruz. Oysa onlar 90'lardan beri Irak'ı parçalamaya çalışıyor. Bir Sünnî, bir Şii, bir de Kürt Irak istiyorlar ama ortada kimse için Türkmen yok.

Bu niyet hâlâ cari ama biz bunu hiçbir zaman kabul etmedik ve etmeyeceğiz. Onun için bizler her zaman Amerikalılar için *"sakıncalı bir topluluğuz"*.

— 2002'de sokaklarda Saddam'ın tankları dolaşıyordu, 2003'te Amerikan arabaları. Değişen nedir?

— 2002'de caddelerde dolaşırken ben o zaman 17 yaşındaydım. Sokaklarda Saddam'ın adamlarını görürdük. Onlar da Türkmen'i düşman kabul etmişlerdi. 2003'te ise Amerikalılar ciplerle,

tanklarla geldi, askerleriyle Irak'ı işgâl etti. Değişen yalnızca budur. İki taraf da Türkmen milletini düşman görmüştür. Onların hedefleri milleti kurtarmak değildi, hedefleri petrole el koymaktı. Bir de şu var: Türkiye Cumhuriyeti kendi topraklarından Irak'ın vurulmasına, Irak milletinin bombalanmasına müsaade etmedi. Bizler o yüzden de ayrıca düşman biliniyoruz.

— İşgâlin ardından neden tapu ve nüfus dairelerine yönelik birtakım girişimlerde bulundular?

— 2003'te burası işgâl edilince PKK'lılar ve başkaları tarafından tapu ve nüfus dairelerini yakmaya çalıştılar. Yaptıkları bu işle milletin buradaki tari-

hini sileceklerini düşündüler ama onlar hiçbir zaman bu milletin tarihini silemediler ve silemeyecekler çünkü bu milletin kökeni tarihtedir. Her yer Türkmen mezarlıklarıyla dolu. Bir söz var, *“Taşları ve ağaçları konuşursan o da Türkçe konuşur”*.

ERŞAT SALİHİ

Maalesef Irak halkı bu duruma alışamadı. Özellikle 1991 senesindeki ayaklanmada, Altunköprü’de 100 insanımızı kurban vermiştik. Onlar Saddam’ın ordusu tarafından idam edilmişti. İşte orada bir boşluk yaşandı ve 1991 senesinde bu şehre gelen Peşmerge, Kerkük’ün demografik yapısını değiştirmek için tapu kayıt belgelerini yakmaya çalıştı. Saddam gitti, Amerika geldi, aynı şey daha da etkili bir şekilde tekrar denendi. 2003 tarihinde yaşanan olaylarda her şey Amerikalıların gözü önünde cereyan etti. Sanki buranın tapusunu yakmakla, belgeleri değiştirmekle coğrafyanın kimliğini de değiştirebileceksin. Ama ilerleyen zamanda Kerkük’ün demografisi değiştirildi mi? Evet, değiştirildi. Diğer halkların nüfus artışı yaşandı mı? Evet, yaşandı.

İSMAİL SABAH NUREDDİN

2004 yılında beni bir grup kaçırdı ama bu grubun kim olduğunu ve arkalarında kimlerin olduğunu, onları kimin desteklediğini bilmiyorum. Bir memlekette, bu kadar güvenlik güçlerinin olduğu yerde silahlı kişilerin arabayla şehrin ortasından insan kaırması inanılır gibi değil. Böyle şey olur mu? Evet, Irak’ta öyle şeyler oldu. Bu işlerin arkasında kimler var onu ancak Allah bilir. Yani işte adamlar geldi, beni kaırarak bir eve götürdüler. Ardından babamı arayıp, karşılığında babamdan para istediler. Babamın onlara cevabı *“Ben oğlum için para veremem, onu öldürün, benim param yok.”* dedi. Ben kaırıldıktan sonra 29 gün rehin kaldım. Kur-

tuluşum ise tutulduğum yerde kimsenin olmadığı bir vakte denk gelmesiyle mümkün oldu. Bulduğum yerin kapısını kırarak kaçtım, biraz yürüdüm, sonra yolda polisleri gördüm. Polisleri beni kaırarak eve getirdim. Polis yandaki evden 4-5 kişiyi bulup, onları karakola götürdü. Onları sorguladıktan sonra tutukladılar, ben de hemen çıktım. O olaydan 13 yıl sonra iş yerimize gelip, orada amcamı öldürdüler. İş yerimizin yanındaki bir başka iş yeri sahibi arkadaşı da öldürdüler. O gün ben yine ellerinden kaçmayı başardım.

— Kaırılma hadisesi kaç yılında oldu?

— 2004.

— Kaç yaşındaydınız?

— 19 yaşındaydım, şimdi 38.

— Sonra öğrenebildiniz mi, sizi kim kaırdı?

— Beni kaıranlar Kerküklü değildi. Felluce tarafından, Ramadi şehrinde gelmişlerdi.

— Kaırılma nasıl oldu?

— Polis kıyafeti giyiyorlardı. Bir arabayla geldiler. Başta ben onları polis zannettim çünkü benden kimlik istediler, ben de kimlik taşımadığımı söyledim. İsmimi sordular, İsmail dedim. İçlerinden biri *“Bu bizim Sabah Beyin oğludur, getirin kendisini.”* dedi. Onların babamla arkadaş olduğunu düşündüm ve döndüm kendisine baktım ama hemen silahını çıkarıp kafama dayadı. O esnada bir itiş kakış oldu. Biri kalaşnikof silahla kafama ve yüzüme vurdu. Darbenin şiddetinden burnum kırıldı. Bunun üzerine ben yere düşmüş, bayılmışım. Arkasından gözüme açtığımda kendimi bir evde buldum. O evde bana 10 gün işkence yaptılar. Bir soğuk su, bir sıcak su; bir soğuk su, bir sıcak su... Elbisemin içine

buz koyuyorlardı. Bu işkence on gün sürdü. Elim, ayağım bağlı, öyle oturuyorum. Büyük bir buz getirip üstüme koydular, ardından da kaynamış sıcak su koydular. Bunun dışında her gün tazyikli soğuk su tutuyor ve dayak atıyorlardı. Dediğim gibi böyle on gün öyle geçti. *“Baban bize neden para vermiyor?”* diye soruyorlardı. *“Sizin burada ne kadar malınız, mülkünüz var?”* diye sordular, ben de *“Bir şey bilmiyorum.”* dedim. Aslında onlara gerçekleri söylemedim. O süreçte babamla üç kere daha konuştular ve ondan benim için 1.000.000 dolar fidye istediler. Babam onlara öyle bir parası olmadığını söyleyince, bu sefer bedeli 800.000 dolara düşürdüler. Tabii babam bunları bana kurtulduktan sonra anlattı. Babamla konuşmaları en son kaçırıldıktan 15 gün sonra olmuştu. Sonrasında bir daha babamı aramadılar, zaten ardından da ben kaçtım. Sağ olsun beni, bizim Kerkük polisi kurtardı. Kurtaranlar arasına bizim Albay Turhan Bey de vardı ki ona Turhan Ağa derler; bir de Albay Hacı Burhan var ki ona da Burhan Tayyip derler; sağ olsunlar onlar benim bulunduğum yere yetiştirler. Beni bulduktan sonra kaçırıldığım eve götürdüler. O evde 5 kişiyi buldular, ondan sonra da merkez karakola gittik. Polisler babamı arayıp haber verdiler, derken ailem de geldi, beni alıp eve götürdüler.

— Kaçırılanların yüzünü gördünüz mü?

— Beni arabaya bindirirken kısa bir an onları gördüm, o kadar. Sonrasında beni tuttukları evde gözlerim açıldı ama kendileri sürekli maske takıyorlardı. Maske olduğu için kim olduklarını göremiyordum, yalnızca gözleri açıldı. Gözlerinden kim olduklarını anlamam zordu. Ama bu durum da bazen değişiyordu. Bazen benim gözüm bağlı oluyordu, onların yüzü açık oluyordu; bazen de tersi. Mütemadiyen işkence yapıp dışarı çıkıyorlardı. Bir gün birisi geldi bana dedi ki *“Evinize bomba attım, annen öldü, onu hastaneye götürdüler”*. Doğruydu, evimize el bombası atmışlardı.

— Nasıl kaçtın?

— Adamlar birini daha, Kerkük'te Eşref Bey adıyla tanınan bir Türkmen'i daha kaçırmışlardı. Onu da eve getirip bana *“İsmail'i tanıyor musun?”* diye sordular, *“Evet, tanıyorum”* dedim. *“Peki, Eşref'i tanıyor musun?”* diye sordular, *“Tanımıyorum.”* dedim. Bizi Eşref Bey'le yan yana koydular. Yüzümü açtılar, baktım ki getirilen Eşref, benim de arkadaşım olan Eşref ama ben arkadaşımı soy isminden tanıyorum, bundan dolayı ilk sorduklarında kim olduğunu bilemedim. Eşref'in arkadaşım olduğunu görünce başladılar ikimizi birden dövmeye. Yeterince dayak yediğimizi düşünmüş olmalı ki bizi orada bırakıp çıktılar. Derken az biraz kendimize gelince bulunduğumuz odadan çıkıp, salon olan yere geçtim. Orada bir kapı gördüm. Kapıyı kırabilir miyim diye düşünürken, denedim ve kapıyı kırdım. Kapı açılınca Eşref'le birlikte hızla orayı terk ettik. Koşarak caddeye ulaştık. Yaklaşık bir kilometre koşuktan sonra bir polis arabasına denk geldik. Polise durmaları için işaret ettim ama onlar halimizden şüphelenmiş olmalı ki durup silahlarını bize doğrultup, ellerimizi kaldırmamızı istedi. İşte o sırada *“Ben filan adamın oğluyum, bizi kaçırdılar...”* diye anlatmaya başladım. Allah'tan polis de beni tanıdı. Bizi dinleyince başka bir ekip daha çağdılar. Polisler kendilerini esir tutulduğumuz eve götürmemizi istediler. Gidince işte orada bulunan 5 kişiyi yakalayıp, tutukladılar.

— Sizler gibi kaçırıldıktan sonra kurtulan oldu mu?

— Fidyesini ödeyenlerden kurtulan olabiliyordu ama bizler gibi olmadı. Bir tek ben ve Eşref kaçabildik.

— Fidye veren kurtuluyor muydu?

— Evet ama bu kaçırılan kişiyi tanımadığında mümkün olabiliyordu. Normalde kaçırılmada kaçırılan-

lar istedikleri parayı alır ve gider, sen kurtulurdun ancak kaçırın şahsı tanıyorsan iş başka. O zaman fidye bedeli alınsa dahi kaçırınlar seni muhakkak öldürürlerdi. Çünkü kaçırınlar açısından bu son derece riskli bir durum yaratıyordu. Fidyeyi aldıktan sonra bırakırsa her türlü sorunla yüzleşmek durumunda kalabilirdi. Polise gidilebilir, güçlüyse intikam peşine düşebilirdi.

— Kaçırınlar, kaçırılanları tanıyor muydu?

— Tabii ki tanıyorlar. Tanımasa nasıl kaçırılacak? Bunlar neyimiz var, neyimiz yok, ne kadar paramız, mülkümüz var, hepsi hakkında bilgi sahibi kişilerdi. Mesela biliyor ki ticaretle meşgul insanları, iş adamlarımız... Bizi öyle tanıyor, tanımasa bile bunların her yerde adamları var. Bizim memlekette bulunan adamları, isimlerimizden başlayarak hakkımızdaki bütün bilgileri bunlara veriyordu. Yani kaçırınların çoğu Kerkük'e

dışarıdan gelen insanlardı ama Kerkük'te bunlara destek olan bağlantıları vardı. Çünkü kaçırın kişi benim telefon bilgimi biliyor, yakınımın bilgisini biliyor... Bunu burada ancak bir mahallelin, akrabasının bilebilir. Beni Ramadi şehrinden gelen birileri

kaçırdı. Saddam döneminde bunların hepsi istihbaratçıydı. Şöyle söyleyeyim, kaçırma hadiselerinin hiçbirinde kaçırın Türkmen değildi. Bu kadarını söyleyeyim.

— İnsanların sosyal durumlarını dikkate alarak kaçırıyorlardı?

— Tabii, kaçırıldıkları insanların hem Türkmen toplumunda itibarlı olanını hem de paralı olanını se-

çiyorlardı. Mühendisler, iş insanı gibi. Çok insanın parasını aldılar ama biz bir kuruş dahi vermedik ancak bunun da bedeli oldu maalesef. Rehin dolayısıyla kimi 1.000 dolar verdi, kimi 10.000, kimi 1.000.000... Bir telefon gelir, derler ki *"Ya paranı verirsin ya evin patlatılır!"*. İnsanlar kurtulmak için mecbur kalıyordu. Zaten zor zamanlar, insanlar evini bırakıp nereye gitsin? Herkes bir şekilde anlaşmaya çalışıyordu ama böyle olunca bu da kaçırınlara cesaret veriyordu.

George W. Bush, Mesud Barzani'yi Beyaz Saray'daki Oval Ofis'te ağırlarken gazetecilere konuşuyor.

25 Ekim 2005

— Türkmenler için bir korku iklimi yaratılmış...

— İnsanların içine bir korku saldılar. Evine gelmişsin, kapının önünden bir araba geçiyor. Geçerken içindeki insanlar sana baktı... Hemen tedirgin olu-

yorsun. Neden baktı, kimdirler? Gördüklerin gerçek olabilir ve ertesi gün bir tehdit mektubu alabilirsin. Geçen Ramazan Bayramı'nda kapıyı açtım, eşim karşıda oturan ablasına gitmek üzere evden çıktı. O sırada kapının önünde bir poşet gördük. Poşeti açınca içinden bir yazılı kâğıt çıktı. Üstünde *"Kelle istiyorum!"* yazıyordu. Yani bu *"sizden birinin kafasını keseceğim"* anlamına geliyor.

— Bu hadiseler yaşanırken, onca faili meçhul cinayet gerçekleşirken Amerikan güçleri de Irak'ta mıydı?

— Aynen, zaten onlar gelince başladı; onlar gince bitti. Ama biz nedense bu yaşananların, ölümlerin faili kimdir, hiç bilemedik. Amerikalılar 2003'te geldiler, 2012 gibi çıktılar. Bu süre içinde nice insanlar öldü. Ben gözlerimle gördüm, geldiler yarım saat durup gittiler, o durdukları yerde ertesi sabah bombalar patladı. Bu nasıl oluyor? Onlar oradayken patlayıcıları kim yerleştiriyor? Onlara yönelikse neden ertesi gün patlıyor? Bir başka açıdan da şöyle bir örnek vereyim: Amerikalılar Kerkük'ün Musalla Mahallesi'ne gelip, o tarafta Kürtlerin yaşadığı yere gidip Türkmen bayrağı astılar. Sonra da gelip Türkmen bölgesinde Kürt bayrağı astılar. İki taraf arasında kasıtlı bir fitne çıkarılmaya çalışılıyordu. Bizim Kerkük'te Kürtlerle hiçbir sorunumuz yoktu. Bu tür eylemler nedeniyle çıkan fitneden insanlar birbirlerini vurmaya başladı.

— Başa dönersek, kaçırılma hadiseleri tam ne zaman başladı?

— Bizim Kerkük'te Nureddin Bey'i kaçırdılar, ilk onu kaçırdılar. Daha sonra Kerkük eski belediye başkanının yeğenini kaçırdılar. Bu hadiseler 2004 yılında gerçekleşti. Üçüncü kaçırılan bendim, ben den sonra da Eşref Bey'i kaçırdılar. Bizi kaçıranlar benim çabalarımından dolayı tutuklandı. Demin dediğim gibi, tutulduğum evde bunları yakalattım ve

o çete çökertildi. Bunlar çok kuvvetli bir gruptu. Biri Saddam'ın istihbarat dairesinde çalışıyormuş, diğeri yine muhaberat-tan, bir diğeri emniyet-ten üst düzen bir görevli, öteki ordu mensubu... Yani böyle yetkin ve tehlikeli bir ekipti ama çökertildi.

— Sizi kaçırma teşebbüsü tekrarlandı mı?

— Bir defasında daha takip ederek kaçırmak istediler. Bana ateş açtılar, ben de onlara karşılık verdim. Allah'tan karşılık verebildim ki bende de ruhsatlı bir silah var-

dı. Birbirimize karşılıklı ateş açtık. Ondan sonra da yine peşime düştüler. Bir gün amcam, arabayla giderken beni sokak başında indirdi ve orada bulunan arabaların kime ait olduğunu sordu. Bilmiyordum. Belki burada bir ev ya da iş yeri kiralamış Amerikalılar olabilir diye düşündüm. O vakitler öyle şeyler oluyordu. Bizim sokağın başında günde 5-10 araba dururdu. Amcamın sorduklarını da öyle olabilirler diye düşündüm ama olay başkaymış. Amcam-

dan ayrılıp yürümeye başlayınca arabalardan biri hızla gelip önüme kırdı, bir diğeri de arkada durdu. Arabaların içinden inip “Dur!” diye bağırdılar. O sırada eve yakın bir yerdeydim ancak eve erişecek mesafe değildim. Ana caddeye doğru kaçmaya başladım ama kaçarken içlerinden birine bir tokat attım. Arkamdan havaya kurşun sıkıyorlardı. Ondan yaklaşık 3-5 ay sonra iş dönüşümde beni kaçırdılar. Bu biraz önce anlattığım hadiseydi. O kaçırılma hadisesinden 3 sene sonra yani 2007’de amcamı öldürdüler.

İşte Irak Türkmenleri üzerinden böyle olaylar geçti. Benim başıma gelenler iş adamlarımızın, mühendislerimizin, önde gelen kıymetli birçok ismin de başına geldi. Bazıları maalesef öldürüldü. Üstelik bu hadiselerin tek mağduru Irak Türkmenleri oldu. Bu durumları Irak’ta yalnızca biz yaşadık. Ama şunu söylemeliyim: Ne olursa olsun Türkiye’den korkuyorlar! Türkiye olmasaydı, kim bilir bize daha neler yaparlardı. Biliyorlar ki Türkiye her zaman arkamızdadır. Bunu biliyorlar ve bildikleri için düşündüklerini ancak bir yere kadar yapabiliyorlar. Türkiye’den korkmasalar bizi burada perişan duruma düşürürlerdi.

— Adam kaçırmaya hadisesi Saddam döneminde de var mıydı?

— Hayır, yoktu.

2003’ten önce Türkmen kelimesini kullanmamız çok zordu. Telafer’deki iş yerimizde “İkinci bir dilde konuşmak yasaktır!” yazılıydı. Saddam dönemi-ydi. Saddam devrilince 2004’te en güzel zamanımı-zı yaşadık ama bu durum çok kısa sürdü. Çünkü Irak’ın her yerinde çatışma çıktı. Biz Türkmenler arasında bir sorun yoktu ama 2005 itibarıyla yaşamaya başladı. Önce Şii bölgesinden insan kaçırmaya başladı. Patla-

hadiseleri başladı. Patlayıcı yüklü arabalar patlatılır oldu. İnsanlar arasında nifak tohumları ekildi. Şehir bildiğiniz ikiye bölündü. Şehirdeki Şii bölgesinden Sünni bölgesine geçişler yasaklandı. Şehrin bir yerinden diğer tarafına geçişler resmî izne bağlandı. O sırada Amerikalılar Telafer’i bombalamaya başladı. Herkes göçe zorlandı. Bizleri Telafer’in dışına çıkardılar. Amerikalılar bu işleri yürütürken onlara yardımcı olanlar Peşmerge’ydi. Bizi evlerimizden çıkarıp, çöllere sürdüler. Şehir temizleme gerekçesiyle operasyonlar başlatıldı.

Bu hal 2014’e kadar devam etti. O süreçte o kadar çok şehit verdik ki... Kamer Dere bölgesinde bir kamyon patlattılar. O patlamada 150 şehit verdik, 300’ün üzerinde de yaralımız oldu. O bölge yerle bir oldu. Şehir halkının arasındaki fitne büyüdü, düşmanlıklar iyiden iyiye arttı.

— Aslında Saddam’dan sonra kısa bir süre güzel günler yaşadık. Bizim aramızda hiçbir anlaşmaz-

Irak Geçici
Koalisyon
Yönetimi
Başkanı
Paul Bremer

Amerika bir kaos yarattı ve bu sayede ülkeyi kontrol altına aldı. “Kurtarmanın bedeli” olarak Irak’ın petrolünü alıyor, küçük bir kısmını da Iraklılara veriyordu. Onlar varken 5’ten sonra dışarı çıkamazdınız. Herkeste silah vardı. Fidyeye için insan kaçırma hadiseleri yaşandı, özellikle doktorlarımız kaçırılıyordu.

Suudi Arabistan
çöllerine
konuşlandırılan
Amerikan askerleri,
1990

lık yoktu. Ama Amerikalılar ne zamanki Telafer'e adım attı, sorunlar o zaman başladı. Örneğin Amerikalılar sokakta dolaşırken 3 kişiyi buldular. İçlerinden biri arkadaşımdı, dedi ki *"Hanginiz Sünnî, hanginiz Şîî?"*. Bu soruyu neden sorarsın? Güvenlik için mi? Meraktan mı? Neden yani? Tabii ki amaç fitne çıkarmak... Biz bu şehirde Sünnî-Şîî beraber yaşıyor, beraber dolaşıyorduk ama öyle bir ayırım yarattılar ki gidip bazı Sünnî camilere Hazret-i Ali ya da Hazret-i Hüseyin'in resimlerini astılar. Bunu da gizli yaptılar çünkü geceleri sokağa çıkmak yasaktı. Geceleri sokaklar, Amerikan askerlerine aitti. Gece istedikleri yere gidip, istediklerini yapıyorlardı. Gece böyle şeyler yapıp, gündüz de Sünnilere *"Şîîler camilerinizi elinizden almak istiyor."* gibi söylentileri yayıyorlardı. Aradan bir süre geçti, bu sefer de arama tarama işleri başladı. Kimseler evinden çıkmaz oldu. Her yerde devamlı arama yapıyorlardı. Geceleri ansızın evleri basıp her yerin altını üstüne

getiriyorlardı. Güya direniş varmış... Oysa onların sürekli tacizinden başka hiçbir şey yok. Bunlar yetmedi, bir de Telafer'i uçaklarla bombaladılar. Telafer'de adeta bir savaş çıkardılar. Bombalama süreçleri de tamamlanınca şehri resmen böldüler. Araya kontrol noktaları koydular. Bir bölgeden diğerine geçmek yasaklandı. Geçişleri resmî izne bağlı hale getirdiler. Bunları neden yapıyorlardı? Çünkü Telafer'in stratejik bir yer olduğunu gördüler. Çünkü Telafer yüzde yüz bir Türk şehridir. Bunun için Telafer, Suriye ve Irak'taki özerk bölgelerin birbirine bağlanmasına engel teşkil ediyordu. Kendileri bunları yaptı, onlardan sonra gelenlerle de bambaşka şeyler yapıldı. Bütün bunların neticesinde milletin yarısından fazlası Telafer'i terk etmek zorunda kaldı.

— Telafer'i ne gerekçeyle bombaladılar?

— Şehri terörist var gerekçesiyle bombaladılar. Aslında Amerikalılar buraya “*insan haklarını tesis etme*” iddiasıyla geldiğini söylemişti, güya demokrasi getirecekti ama yaptığı tam aksiydi. Tabii şunu da eklemek lazım. Amerikalılar Telafer’e ilk geldiğinde burada bir direnişle karşılaştılar yani bu sokaklarda serbest dolaşamadılar. Telafer daha önce İngiliz’i kabul etmediği gibi, Amerika’yı da kabul etmedi. Bundandır ki bizi birbirimize düşürüp, kendileri açısından şehri “*güvenli*” hale getirmeye çalıştılar.

— DEAŞ nasıl şehre hâkim oldu?

— DEAŞ gelince şehri terk etmeyen ya da edemeyen insanlara çok zulüm yaptı. Boş evleri yıktılar, yaktılar. DEAŞ kendilerine yardımcı olmayan kim olursa olsun öldürüyordu. Öldürülmeniz için hakkınız-

daki basit bir itham dahi yeterli oluyordu. O kadar karanlık bir ortam yarattılar ki insanlar hayatta kalabilmek maalesef birbirini ihbar etmeye başladı.

Telafer’de gece Irak bayrağı dalgalanıyordu ama bir sabah millet uyandı ve bir baktı ki siyah bayrak sallanıyor. Telafer’in sokaklarında yüzleri kapalı, sakallı insanlar dolaşıyor... Millet çok çaresiz kaldı. Bunlar buraya güç kullanark geldiler. İnsanlardan bazıları tamamen sessiz kaldı, sadece işlerini yürütmek istedi ama yaşamak o kadar zorlaştı ki yani yiyecek sıkıntısı vardı, yakıt sıkıntısı, sağlık sıkıntısı... Fırsatını bulan kaçmaya çalışıyordu ama yollar da tutulmuş haldeydi. Çoğu yakalanıyor ve hain muamelesiyle öldürülüyorlardı. İnsanların kimliklerini topladılar. Milletin kızlarını zorla kendi adamlarıyla evlendirdiler. Bunların çoğu Iraklı da değil. Aralarında Afgan var, Libyalı var, Tunuslu var, Mısırlı var...

Barzani,
ABD
Dışişleri
Bakanı Mike
Pompeo ile,
Ocak 2019

Amerikalı askerler
şehrin kuzey tarafına
yapılan bir saldırı
sırasında Iraklı bir
paramiliter birliğe ait
karargâhın yanışını
izliyor.

4 Nisan 2003

— DEAŞ kaleyi de yıktı?...

— Kale bizimdi, Telafer'in bir sembolüydü. Telafer direnişinin bir sembolü. O kalede ilk olarak 1920'de İngilizlere karşı bir direniş çıkmıştı ki Osmanlı Devleti çekildikten sonra işgâlcilere karşı ilk direnişe geçen Irak Türkleriydi. O direnişte 18 İngiliz asker öldürüldü. Hatta yüksek rütbelilerden de öldürülenler oldu. Onun için biz her yıl 3 Haziran 1920

tarihinde başlatılan direnişin yıl dönümünü anardık. O gün bizim için Kaçakaç günüydü. İşte DEAŞ da geldi ve İngiliz'e direnen o kaleyi patlatıp yerle bir etti. Şu an kalenin yeri bomboş. Molozunu dahi bırakmadılar. Kaleyle birlikte direnişin sembolü, tarihî izimiz, hatıralarımız yok edildi.

— DEAŞ şehirlerin kimliğine yönelik aynı operasyonu Musul'da da yapmış görünüyor? Bu noktada fail olduğu gibi sanki sürecin devamı için gerekçe de temin ediyor?

— Maalesef DEAŞ alttan, Amerikan uçakları da üstten yıkıyordu. Nerede bir bina, nerede bir köprü varsa bombalanıyordu. Ha o köprüde hiçbir şey yok ama uçaklar yine de o köprüyü bombalayıp yıkıyordu. Boş binalar, DEAŞ gelip alttan patlatıyor; patlamamışsa Amerika gelip üstten yıkıyordu.

Musul'da eskiden bir Yunus Peygamber Türbesi vardı, bir tepe başındaydı. DEAŞ onu da patlattı. Neler neler... Çekildiklerinde Musul'da bir tane sağlam köprü, bir tane sağlam ev bırakmadılar, hepsini yakıp öyle çıktılar. Musul üniversitesinin binaları vardı, o binaların da tümüne zarar vermişlerdi. Şehrin altyapısını yerle bir ettiler.

Zengiler döneminden kalan bir Nureddin Camii vardı, o da Musul'un sembolü bir eserd, maalesef onu da yıktılar. Yunus Peygamber bölgesi bir Türkmen bölgesiydi, adına Yunus Peygamber köyü denirdi, o bölgeyi de yerle bir ettiler. Ne izimiz ne de ismi-miz kaldı. Türk ruhunu yaşatan ne varsa el birliği ile yok ettiler.

MEHMET HAŞİM SALİHİ

2003'ten 2017'ye kadar Türkmenler katliamlar kadar büyük bir zulme maruz kaldılar: İnsan kaçırma olayları. Türkmenlerin çocukları kaçırıldı. Türk-

menlerin bilgin insanları, doktorları, mühendisleri, sanatçıları kaçırıldı. Her kaçırmanın bedeli olarak büyük fidye istendi. Çocuklar okuldan dönerken yolda kaybolurlardı. İnsan Hakları Derneği'nin yapmış olduğu araştırmalara göre Türkmenler çocuklarını kurtarabilmek için 2 milyon dolar fidye ödedi. İnsanlar çocuklarını kurtarabilmek için evlerini, arabalarını, nesi varsa onu sattı ama yine de çocuklarını kurtaramadı. Kaçırılanların geri geldiği de oluyordu ama maalesef ölümleri teslim ediyorlardı. Benim de kuzenimin başına geldi. Müstansırıyye Üniversitesi Rektör Yardımcısı Doktor Necdet Salihi kaçırıldı. Çocukları evi, her şeyi satıp istenilen parayı denkleştirdiler ama yine de ancak ölüsüne ulaşılabilirdiler.

Elbette bütün bunlar yaşanırken Amerika buradaydı. Amerika olan biten her şeye hâkimdi. O olaylar, çocuk kaçırma olayları yalnızca onlar buradayken yaşandı. Bu acı hem de çok acı bir olay. Düşünün birisi sizi arıyor, çocuğunuzu sizinle konuşturuyorlar, o sırada çocuğu dövüp, ağlatıyor. Yani bunu yaşayan

bir ailenin durumu nasıl olur? Yani bence bu ölümden de beter bir durum. Ben o ailelerin hallerini görürdüm... Gerçekten çok ağır bir acı. Dayanılır gibi değil. Allah hiç kimseye yaşatmasın, Allah tekrar o günlere döndürmesin.

İşte Irak'ta böyle hadiseler yaşandı ama nerede? Sadece Kerkük'te ve Tuzhurmatu'da yani tamamıyla Türkmen şehirlerinde. Sadece Türkmen şehirlerinde yaşandı ve sadece Türkmenler yaşadı.

Amerikalıların gelmesi, Türkler açısından daha kötü diyebiliriz. Değişen hiçbir şey olmadı. Biz Irak Türkleri, 1958 yılına kadar rahat yaşıyorduk. Evet, bize yüksek mevkilerde yer verilmezdi ama her türlü okula girebilir, orduda belli yerlere gelebilirdik. İşte Amerika ile birlikte Irak'a sözde bir demokrasi geldi. Vaziyet tamamıyla değişti. 2003'ten sonra Irak halkı 3'e bölündü: Sünnî, Şii, Kürt. Irak'ın bileşenleri bu üç gruptan müteşekkildir. Türkmen'in hiçbir denklemde yeri yok.

ABD konvoyu kum fırtınası sırasında Kuzey Irak'a ilerliyor

Irak, Birleşmiş Milletler nezdinde kimyasal silah sahibi olmakla itham edildi, bu itham da Irak işgâlinin dayanağı oldu. Irak işgâlinin iki aşaması var. İlki herkesin bildiği, gerçek anlamda bir işgâldi. Bu aynı zamanda Körfez'in de işgâli oldu. Irak 2003'ten 2005'e kadar doğrudan Amerika'nın işgâlindeydi. 2005'ten sonrası Irak'ın İran'a devir sürecidir. O tarihten itibaren Amerika'nın yeşil ışık yakması-

la Irak tamamıyla İran kontrolü altına girdi. O gün bugün Irak'taki bütün bakanlıklar ve genel olarak bütün yönetim İran'ın kontrolü altındadır.

Irak'ın İran'a devir süreci Felluce Savaşı'yla başlar. Amerika Basra'dan girdi, körfezden devam etti ama Felluce Savaşı başlayınca işler Amerika'nın kontrolünden çıkmaya başladı. Felluce'de mukavemet çok fazlaydı. İşte Amerika yardım etsin diye o sı-

Çavuş Frederick, hücre duvarına zincirlenmiş bir tutukluyu sorgularken

rada İran'a yeşil ışık yaktı. İran da ondan sonra yavaş yavaş bütün kurumları ele geçirmeye başladı. Yani Amerika Irak'a demokrasiyi değil, İran'ı getirdi. Amerika nereye demokrasi getirdi ki Irak'a da getirsin? Evet, 2003'ten sonra Irak'ta göreceli olarak herkes daha rahat görünüyor. Ama düzensizlik Irak'ın düzeni oldu. Şu an Irak'ta hiçbir sistem yok.

TURHAN KETENE

Irak Türkleri 2003'ten önce devletin birçok kademisinde yer alırdı ama yüksek bürokraside çok olamazlardı. Orduyu ele alalım. Orduda albay, yarbay seviyesinde çok Türkmen vardı ama hiçbir Türkmen general yoktu. Hükümette de Türkmen bir bakan olamazdı. Ama petrol şirketlerinin de %80'i Türk'tü. Bu belgeli konuşulabilir bir durum. Yani şehrin hat-ta ülke ekonomisinin merkezinde petrol var ve bu sektörü işletenlerin yüzde 80'i Türk. Bu, Kerkük'teki hem nüfus hem de eğitilmiş insan dağılımına dair çok çarpıcı bir orandır.

Tabii 2003'ten sonra yani Amerika Irak'a geldikten sonra işler değişmeye başladı. Irak'ın kuzeyinden çok fazla Kürt nüfus Kerkük'e kaydırıldı. Sadece Irak içinden değil, Türkiye'den de Suriye'den de çok yüksek sayılarda nüfus kaydırma yaptılar. Dolayısıyla bürokrasideki etkinlik oranları da değişmeye başladı. 2017 yılına gelindiğinde şehrin dokusu da dâhil değişmiş oldu. Emniyet, belediye, bütün hassas birimler... Hepsi, her şey onların kontrolüne geçti. 2003 öncesi Türklerin memuriyet oranı %70 iken, bugün %25'in altına düştü.

ŞEVKİ ÇAYIR

— Amerika Irak'ı işgale başladığında ne hissettiniz?

— Bağdat bombalanırken ister istemez içim acıyordu. Bir gerçek, yani yine de bizim vatanımızdır. Türkiye bizim ne kadar ana vatanımız ise biz orada doğduk, orada büyüdük, orada okuduk, yetiştik... Ama işte Saddam'dan kurtulacağız diye de sevinmiyorduk. Ancak sonradan Irak'ın bu hale geleceğini düşünmedik. Bu hale geleceğini bilseydik hiç de sevinmezdik, ne acı bir şey.

— Bu yaşananlar, Saddam'ı arattı mı?

— Yani arattı maalesef. Saddam arattı kendini. Ben Bağdat'ta her gittiğimde onu arayanları çok görüyorum. Acı bir şey.

— Bunu size dedirten şey nedir, ne yaşandı?

— Irak'ta mezhepçilik diye bir şey yoktu, ülkede genel bir bütünlük vardı. Zaten tek adamdı ve istediğini yapıyordu, kimse de sesini çıkarmıyordu. Evet, millet zulümden bıkmıştı ama idari açıdan her şey normal yürüyordu. Yani sen devletin aleyhinde olmadığın takdirde ya da sana devlet bu şekilde bakmadığı takdirde rahat yaşayabilirdin. Saddam'dan sonra, bunlar gelince mezhepçilik başladı. Şiilik başladı, Sünnilik başladı. Efendim, milliyetler değişti. Arap, Kürt, Türk her şey karman çorman oldu. Şu ana Irak'ta iktidara gelmek için ya Kürt ya da Arap olacaksın. Türkmenlere hiçbir şekilde hak verilmiyor. Türkmenlerin hiçbir hakkı yok, doğru dürüst kanun çıkmıyor, olan kanun da uygulanmıyor.

— Saddam ve sonrasını mukayese edersek?

— Saddam için en muteber Arap'tı. Türkmen'i yok sayardı. Diğerleri duruma göre değişirdi. Amerikalılar için de Türkmen'in yeri aynı. Yok hükmünde. Ama muteber olanlar yer değiştirdi.

Amerikalılar Irak'a girdiğinde -özellikle Bağdat girildiği gün- Saddam'ın heykeli var, ilk onu yıktılar. Baktilar Saddam yok, korku kalmadı. Bütün kurumlara, bütün dairelere saldırdılar. Amerikalılar sadece petrol ve dışişleri bakanlıklarını korudu. Diğer bakanlıkların hepsini yağmalattılar. Buyurun, gidin saldırın, dediler. Bunu teşvik ettiler. Saddam'ın sarayına da saldırdılar. Sarayda ne var, ne yok her şeyi çaldılar.

— Müzeler de yağmalandı değil mi?

— Evet, maalesef. Irak'ın müzeler müdürü benim çok yakın arkadaşım. Liseden benim sınıf arkadaşım. Onunla birçok şeyi önceden korumaya alma-

Uzman Charles A. Graner kelepçeli Iraklı mahkûmları yumrukluyor.

ya çalıştık ama maalesef yine de her şey yağmalandı. Müzeleri yağmalayanlar da yine Amerikalılardı. Müzelerdeki Irak'a ait değerleri toplayıp Amerika'ya götürdüler. Son zamanlarda bir kısmını iade ettiler ama onlar da işe yaramayacak şeyler ve tabii ki asılları değil, kopyalarını gönderdiler.

— Irak'ın son 20 yılı nasıl özetlenir?

— Yaşanan 20 ama kaybedilen en az 100 yıl.

Öncesinde bir devlet korkusu vardı, evet. Türklerle yönelik en kritik politika, bizlerin Araplaşmasına yönelikti. Devlet bizim Kerkük'teki, Tuz'daki yerlerimizi istimlak etti. Biz o dönem yapılanlara çok direndik. Özellikle Kerkük ve Tuz, Saddam rejiminin politikalarına karşı direnişin merkezi gibiydi. Bunun için insanlarımız idam ediliyordu. Ama

2003 yılında Amerikalılar gelince, burada her şey yerinden edildi. Bir gün baktım ki gençlerden birini Irak'ın kuzeyinden gelen birkaçı tutmuş götürüyor. “Durun, ne yapıyorsunuz? Nereye götürüyorsunuz?” dedim. İçlerinden biri emniyette çalışıyormuş ama buralı değil. Ben böyle sorunca ne dedi biliyor musunuz? “Amerikalılar bizim arkamızda!”.

2003'ten sonra bambaşka bir gerçeklikle baş etmek durumunda kaldık. Yani bütün dünyada bir Türk şehri olduğu bilinen Kerkük -yani bu tabirimi kullanacağım, kusura bakmayın lütfen- kuzeyden gelenlerin istilasına uğradı. Şehir birkaç sene içinde bir milyona yakın göç aldı. Kerkük'ün her yeri dolduruldu.

Bunun dışında, Kerkük çok büyük acılar yaşadı. Onlarca kere patlama yaşandı. Çok sayıda insanımız bu patlamalarla öldürüldü ki hepsi bunların eseri idi. Daha sonra da DEAŞ ortaya çıktı. Bir de onlardan çektik. Olan biten her şeyin hedefinde Türkmenler vardı.

Yıkılmadan önce
Telafer Kalesi

— Bütün bunlar neden yaşıyor?

— Türkiye. Bir Türkiye var. Bizi Türkiye'nin uzantısı görüyorlar. Onun için bizim asimile olmamızı

bekliyorlar. Asimile olacağız ya da göçeceğiz. Nereye giderseniz gidin diye bakıyorlar. Ama çok şükür ki direndik ve direnmeye devam edeceğiz. Bizim bir Türkiye'miz var. Türkiye varken bize kimse bir şey yapamaz. Biz buna inanıyoruz.

TALAT ZÜLAL

2003'ten de sonra bir kaos oldu ve Irak'taki 15 parti birden ancak bir hükümet kurabildi. Irak tamamen bölündü. Ortaya bir Sünnî-Şii meselesi çıktı. Irak'ta üç şey önem kazandı: Sünnî Arap, Şii ve Kürt. Sonra Amerika Irak'ta her şeyi serbest bıraktı, çal-

ma çırpma işleri başladı. Basit belediyeçilik hizmetleri de gitti. Elektrik kalmadı, su kalmadı... 24 saat içinde yalnızca 4 saat elektrik gelir oldu. Herkes evine jeneratör almaya başladı ama erişilebilir olanlar da yalnızca ampulleri yakmaya yetiyor. Bu sıkıntılar o zaman olmuş bitmiş şeyler değil, maalesef hâlâ devam ediyor.

Arap Baharı'na giden yolu açan Amerikalılardı. Bu ülkelere de demokrasi gelecekti güya ama herkes kötünün daha kötüsünün ne olduğunu Saddam'dan değil Amerikalılardan öğrendi. Hepiniz basında da gördünüz, affederseniz insanların gözleri kapalı, kendileri çırılçıplak dünyaya

gösterildi. Çıplak halde köpekler üstlerine salındı. İnsanlara nasıl elektrik verilir, kayda alıp bunu gösterdiler. Soygunlar, yol kesmeler derken Irak'ın her yerinde asayiş büyük bir sorun haline geldi.

Irak'ta bunlar yaşanırken bir yandan da Amerikalıların izni olmadan kuş uçmuyordu. Yani olan bitenden, doğrudan sorumlular. Zaten ülkeyi de çıkardıkları o kaos sayesinde kontrol altına aldılar. Bu tam bir kontroldü. Irak'a ait petrolü alıyor, bir kısmını da Iraklılara bırakıyordu. *"Sizi ben kurtardım, bunun için para harcadım, bu da bedeli"* diyor. Kim-seler olan biteni muhakeme edecek durumda değildi. Her yerde çeteler türemiş, akşam 5 oldu mu kimseler sokağa çıkamaz hale gelmiş, herkesin elinde silah, bilhassa doktor olanlar hedefte yani millet canıyla uğraşıyor. Bizim Türk doktorların, eczacıların, iş insanlarının çoğu kaçırıldı. Bu gruplar için toplanan fidye bedeli toplam 70.000.000 dolardı. Bir de Irak İran savaşına katılan, tabii neticede emir kulu olan pilotlarımız vardı, bunların de hepsi İran tarafından suikasta uğradı.

LİLYAN BAYATLI

Türkmenler arasında baş gösteren Şii-Sünnî meselesi herkesin malûmudur ki Amerika'nın işidir. Bu duvarı aramıza onlar ördü ve bu fitneyi onlar yarattı. Sünnî tarafa Şiiler; Şiiler tarafına da Sünniler giremez oldu. Ne yazık ki bu fitne hâlâ devam ediyor. Amerikalıların *"Biz demokrasiyi getirdik."* sözleri palavradır. Biz onların yaptıklarını kendi gözlerimizle gördük. Bu fitneyi yaymak için tanklarla mahallemize giriyorlar, *"Bunu kendi aranızda paylaşın."* diyerek bazı evlere veya bilinen şahıslara malzeme ve para dağıtıyorlardı. Bu fitneyi Telafer'e Amerikanlar yaydı.

Irak'ın işgâlinde önce sayıları otuzdan fazla olan müttefik devletler, ABD başta olmak üzere hazırlığa başladılar. İşgâlden önce savaşın gerekliliğine yönelik bir propaganda yürüttüler. Radyolar ve televizyonlar -ki o dönemde internet yoktu- öyle bir propaganda yaptılar ki sanki Saddam düşüp Amerikalılar Irak'a girince demokrasi gelecek, her yer güllük gülistanlık olacak ve millet rahatlayacaktı. İşte operasyonun psikolojik boyutunu bu şekilde medya aracılığıyla hazırladılar. Millet de o hayalle Amerikalıları beklemeye koyuldu. Televizyonda Saddam'ın heykeli yıkılırken, heykelin etrafında el-liden fazla kişi yoktu ama Amerikalılar bu sahneyi çok kalabalık göstermeyi başardılar. Bunu *"Iraklılar*

Amerikan yanlısıdır." intibayı uyansın diye yaptılar. Evet, Saddam'ın ettiği zulmü kimse inkâr edemez ama onun döneminde Amerikalıların zalim ambargosu milleti çok etkilemişti. Çocuklarını doyurmak

İşgâl döneminde
Telafer Kalesi

için gömleğini satan vardı. Bazıları evinin penceresindeki camları sattı. Bunlar gibi binlerce örnek vardı.

Amerikalılar Kerkük'e girdiklerinde onları güllerle, çiçeklerle, şarkılarla karşılamayan yalnızca Türkmenlerdi. Ben oradaydım ve her şeyi gördüm. Biz

Onlar devlet daire müdürlerinin hepsini değiştirip yeni yapılanmada Türkmenlere hiçbir fırsat vermediler. Türkmenlerle adeta psikolojik olarak savaştılar ve her konuda karşılarına çıktılar. Türkmenler Amerikalılarla iş birliği yapmadı ve onları hiç sevmедiler. Türkmenlerin Irak'ın birliğinden yana olduklarını Amerikalılar biliyor. Bu yüzden bize Irak

hükümetinde, hatta Geçici Hükümet Konseyinde bile herhangi bir bakanlık pozisyonu veya temsilcilik vermediler. Burada neyin niye olduğunu beşikteki çocuk bile biliyor.

CUMHUR KERKÜKLÜ

Saddam, Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etti. 1991 Ocak ayının 17-18'inci gecesinde Amerikalılar İkinci Körfez Savaşı'nı başlattı. Bu savaş Irak'ın güneyinden, Basra'dan Kerkük'e kadar uzandı. Kuzeyde bir özerk bölge yaratmak için paralel çizgiyi uyguladı ve oradaki yönetime müstakil bir bölge verdi. Bu bölge Irak'ın işgali için birinci

kademe sayıldı. Irak'ın ikinci işgali 9 Nisan 2003'te Amerikan askerlerinin Bağdat'a girişiyle başladı. Kerkük ise 10 Nisan 2003'te işgal edildi. Aslında Irak'ı 3'e bölme planları Washington, Londra ve Selahattin toplantılarıyla başlamıştı. Hatta bu toplantılara Türkmen temsilciler de katıldı ama Türkmenler o toplantılarda da Irak'ın bütünlüğünü savundu. Amerikalılar, selefleri olan İngilizlerin Türkmenleri uzaklaştırma politikasını uygulamaya başladı. 2003'te kurulan Geçici Yönetim Konseyinde Türk-

Saddam Hüseyin'in oğulları Kusay ve Uday 22 Temmuz 2003 tarihinde Musul'da bir silahlı çatışmada öldürüldü

bunu yapmadık çünkü biz İngilizlerden, Fransızlardan yana bu konuda tecrübeliyiz. Nitekim geldiklerinde beklediğim şey oldu, Amerikalılar bir blok politikası uygulamaya başladılar. Iraklılar Şii-Sünni ayrımı bilmezdi, mezhepçiliği yayan Amerikalılar oldu. Devlet yapılanmasında bakanlık pozisyonlarının dağılımında bile mezhepçilik belirleyici oldu. Bizim milletimiz bunlara aşina değildi. Aradan biraz zaman geçince Telafer'e saldırı başlatıldı. Kerkük'te Amerikalılarla çok az tecrübemiz olmuştu.

menlere yer verilmedi. Türkmenler Amerikanlıların işgâlcı olduklarını biliyordu, bu nedenle Amerikalılarla iş birliği yapmaya yanaşmadı. Dedelerimiz de 1917-1918'de İngilizlere yanaşmadı ve onlarla iş birliği yapmadı. Nasıl ki o günün Türkleri İngilizleri, Fransızları, Portekizlileri işgâlcı görüp, onlarla iş birliği yapmadıysa; tıpkı onlar gibi bugünün Irak Türkleri de Amerikalıları işgâlcı görüp onlarla iş birliği yapmadı. Türkmeneli'nin başkenti olan Kerkük kendi valisini, kendi belediye başkanını, kendi polis müdürünü seçebilmesi gerekirdi ama Amerikalılar bunları kabul etmedi. Üstelik geldikleri zaman petrol şirketleri hariç, devlete ait ne varsa yağmalattı. Bizim nüfus kayıtlarımızı yok ettirdi. Amerikalılar belli ki petrol için gelmiş. Onlar da Saddam'ın, İngiliz'in, Batı ülkelerinin izinden gidiyor çünkü Amerika'nın Türk politikası kendinden öncekilerin aynısı. İngilizler de geldiğinde bir kraliyet kurmuştu. Daha sonra da bir cumhuriyet kuruldu. Kraliyet, cumhuriyet ya da sonrası... Hepsinin yegâne amacı bu topraklardan Türk varlığını silmek.

Amerikalılar geldikleri zaman, Türk toplumunun ekonomisini vurmak için öncelikle iş insanlarımızı, zenginlerimizi kaçırmaya başladılar. Sonra akademisyenlerimizi, yüksek rütbeli subaylarımızı, pilotlarımızı, hocalarımızı hedef aldılar. Kaçırılanların serbest bırakılması için astronomik paralar istediler. Kaçırılan şahısların sayılarını tam olarak bilmiyorum ama çok sayıda insanımızı kaçırdılar. Kaçırma olayları yüzünden Kerkük sokakları boşaldı. İnsanlarımız Ankara, Bağdat, Erbil ve başka bölgelere gitti çünkü burada planlı bir şekilde bu kaçır-

ma politikası uygulandı. Kerkük'te emniyet güçlerinin Türkmenlere yardımı dokunmuyordu. Elleri yüksek teknoloji bulunmasına rağmen Amerikalılar bu olaylara göz yumuyordu.

Yıllar süren bu işler sonradan bitti. Neden? Çünkü Amerikalılar çekildi. Emniyet ve istihbarat güçleri merkezî hükümetin eline geçti. Şimdi hamdolsun Kerkük'te emniyetin durumu çok iyi. Biz daha da iyi olmasını istiyoruz. Ama o caniler hâlâ yakalanmadı ve adalete teslim edilmedi.

LEYLA ABBOŞ

2003'ten önce zulmü, belli bir rejim yapıyordu. Başımızda bir diktatör ve onun sınırları belli bir zulmü vardı. Ama 2003'ten sonra olaylar başka türlü iler-

ABD saldırılarında iki kolunu kaybeden ve vücudunda derin yanıklar oluşan 12 yaşındaki Ali İsmail Abbas 6 Nisan 2003

ledi, çok çeşitli yollarla zulmü devam ettirdiler. Ben de 2003'ten sonra yaşadıklarımız daha zordu çünkü sonrasında bizim bölgelerde güven kalmadı. Bizim kültürlü insanlarımız, iş adamlarımız, hocalarımız,

bilhassa doktorlarımız hedef alındı. Çok sayıda arkadaşımız öldürüldü ya da kaçırıldı. Çok kişinin çocuğu kaçırıldı. Bunları insanımızdan yüksek meblağ fidye almak için yaptılar ama bizim açımızdan en önemlisi şehrimizde bir korku iklimi yaratmak için

Yani dediğim gibi 2003'ten önce de zulüm, baskı vardı ama zulmü belli bir rejim, belli bir şekilde yapıyordu, onu biliyorduk. Ama 2003'ten sonra her şey belirsiz oldu. Kim yapıyor, ne yapıyor belli değil. Yani gizli ve kirli bir proje olduğunu söyleyebiliriz.

2003 öncesi mi daha kötü, sonrası mı diye düşünebiliriz? Hiç fark etmedi, bilakis daha kötüye gitti. Sonrasında yaşadığımız yerlerde patlamalar başladı, sokaklarımızda, her yerde. Bu patlamalar nedense sadece hep bizim bölgelerimizde oluyordu.

FATİH TÜRKCAN

Bağdat bombalanırken bizler televizyon karşındaydık. Orada tanıdıklarımız vardı. Evet, Saddam'ın gitmesini

ama halkın da daha fazla ezilmemesini istiyorduk. Amerika'nın uyguladığı ambargo milleti çok zor durumda bıraktı. Parasızlıktan kardeş kardeşe yardım kesti. Ah o ambargo... Maalesef ahlâkı da bozdu.

Nitekim Saddam'ın gitmesine sevindik çünkü serbestlik, hürriyet bekliyorduk. Elbette görünürde birtakım kazanımlarımız oldu. Bir kere Türkçe konuşabiliyoruz, bir televizyon kanalımız var ama bu kazanımların karşılığında kaybedilen şeyler de var. İstikrar yok mesela. İnsanlarımız kaçırıldı, çok insanımız öldürüldü. Yani Saddam çok baskıcıydı ancak bir şeye karışmazsan, devlet de sana karışmazdı.

Devlet önemli. Devlet olmayınca her şey başıboş kalıyor. Şimdi ne asayiş var ne iş ne de ticaret. Devlet yoksa hiçbir şey yok. Bu topraklara Amerika geldi, devlet buradan gitti maalesef. Onlar Irak devletini sildi, ne kurumlar ne başka şey... Hiçbir şey kalma-

ABD askerleri
şüpheli gördükleri
bir adamı
gözetim altına alırken,
24 Mart 2003

yaptılar. Bu korkudan dolayı hayatta kalan doktorlarımız aileleriyle birlikte bölgeyi terk etmek zorunda kaldı. Kalanlar çocuklarını başka yerlere gönderdi. Başka ülkelere göç edenler de oldu ki onlar için hayat yeniden, sıfırdan başladı. Bir doktor yetiştirmek kolay mı? Kendi şehrinde, ülkende senelerce okuyan, doktor olan insanını sebep olduğun terör dolayısıyla gitmek zorunda bırakıyorsun. Ama zaten hedeflenen strateji de buydu. Türkler bu şehri boşaltsın, gitsin isteniyordu. Şehirde güvenlik kalmadıysa, bu sadece Türkler açısından böyleydi. Bunun planlamasını yapmışlardı. Biz 2003'ten sonrasında umuyorduk ki biz de sisteme dâhil olur, anayasal haklara erişebiliriz. Hiç de öyle olmadı. Irak Türkleri yeni düzende yok sayıldılar. Devlet sisteminde muteber olmanın formülü belli... Cumhurbaşkanı Kürt ya da Arap olacak, bu parlamento başkanlığı için de geçerli, yüksek bütün mevkiler için de... Bu kapılar Türkmen için kat'i surette kapalı.

dı. Elde kalan devlet Şii, Arap-Sünnî ve Kürt arasında paylaşılmış halde.

SUPHİ SAATÇİ

Eğer bir yerde terör örgütleri tahribata sebep ol-
duysa, orada peşinden mutlaka bir yağma da ge-
lir. Biz bunu Kerkük Katliamı'nda yaşadık. Şehirde
Türklerin sahip olduğu mağaza, dükkân ne varsa
yağmalandı. Dikiş makineleri ki o zaman en kıy-
metli eşya sayılırdı, onların hepsini, ne varsa her
şeyi kamyonlara doldurup kuzeydeki yerleşim-
lerine götürdüler. Aynı şeyi 2003 işgâlinde son-
ra da yaptılar. O zaman da bütün devlet dairele-
ri yağmalandı. Nüfus ve tapu daireleri çok hassas
yerlerdir, onlardaki kayıtları
yok ettiler. Maalesef bunları
yaptılar. Kerkük Müzesinde-
ki arkeolojik buluntuların da
hepsi yağmalandı. Bağdat'ta-
ki vakıfların bütün kitapları
yandı. Yine Bağdat'taki dün-
yanın en makbülleri arasında
yer alan müzeleri yağmalan-
dı. Düşünün, Sümerlere, eski
medeniyetlere ait on binlerce
yıllık eserler yağmalandı ve
3-5 dolar karşılığında yaban-
cı misyonlara satıldı. Irak'ın
kültür varlığı, Irak'ın hafıza-
sı yok edildi. Bütün bunlar
Irak'a barış getirme iddia-
sındaki medeni ülkeler eliy-
le gerçekleşti. 2003 sonrası-
nda yaşanan Irak tarihinin en
acı dönemiydi. Irak bugün hâlâ büyük mafyaların
etkin olduğu bir yerdir. Bu mafyaların hepsi bir ül-
kenin içerideki temsilcisidir. Irak'taki mafya adeta
gayrı resmî misyon gibi...

KEMAL BAYATLI

Irak 2003'ten sonra yeni, farklı bir atmosfere girdi
çünkü Irak'ta Amerikan gücüyle bir rejim değişik-
liği meydana geldi. Bu değişiklik birçok Iraklı için
bir umuttu fakat umulan olmadı ya da tabiri caizse
beklenen şafak doğmadı. Aksine kültür, yapı, bakış
açısı, inanç açısından bambaşka bir gerçeklikle kar-
şı karşıya kaldık. Bu durum ister istemez Irak'ın ge-
nelini etkiledi fakat yine de Saddam dönemi muha-
lif sayılabilecek güneyli grupları çok da etkilemedi.
Onlar zaten Amerikalılarla, İngilizlerle, Avrupalılar-
la içli dışlıydı. En çok etkilenen Irak'ın kuzeyi yani
Türkmenlerdi. Aslında hepimiz bir diktatörlükten
kurtulmuştuk. Beklenen de daha özgür, daha ya-
pıcı, daha demokratik bir düzenin tesis edilmesi-

di ama gördüğümüz bu değildi. Görmedik, ne ticarî
sahada ne de siyasî alanda... Hâlâ da görmüyoruz.

2003 yılındaki değişimi fırsat bilen Irak'ın kuzeyin-
deki gruplar evvela Türkmen bölgelerini işgâl etti ve

ABD güçleri
Irak'ın Tikrit
kentini kontrol
altına alırken,

14 Nisan 2003

**Biz Amerika'nın gelişine
sevinmedik çünkü onların
müttefiki kuzeylilerdi.
Amerikalılar onlara her
bakımdan destek verdi, hatta
bizim bölgelerimizi kontrol
etmeleri için imkân sağladı.**

bize büyük zarar verdi. Oysa biz Irak'ın tamamının kardeşçe bir yaşam pratiği içinde olmasını umuyorduk. Beklentimiz buydu çünkü biz bir süredir değil, bin yıldır bu topraklarda birlikte yaşıyoruz. Biz bu topraklara kök salmış bir toplumuz. Bizler ister kuzey isterse güneyde olalım, birlikte ve kardeşçe yaşamayı öngörmüştük. Ekmeğimizi bölüşür, birlikte iş tutarız. Tarihte böyle yaşanmıştı, 2003'ten sonra da böyle devam ederiz diye ummuştuk ancak malum gruplar Irak'ı işgal edenlerle başka niyetlerin takipçisi olarak iş tuttu. Bundan dolayı Irak'ın yeni döneminde Türkmenler, Amerikalılar tarafından saf dışı bırakıldı. Türkmenlere yeni Irak'ın yönetiminde yer verilmedi. Bizler Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı bir koz olarak kullanıldık. Ne zamanki Türk ve Amerikan ilişkilerinde bir anlaşmazlık söz konusu oldu, biz o süreçlerde baskı gördük. Bu baskı doğrudan Amerikalılar eliyle olmayabiliyordu. Kimin eliyle oluyordu? Tabii ki Irak'ın kuzeyinde ki gruplar eliyle.

Bizler Bağdat'ta da yer edinemedik. Türkmenler, Irak'ın yönetiminden uzak tutuldu. Irak'ın yeni anayasası insanlık adına utanç verici bir metindir çünkü daha ilk satırda diyor ki *"Irak, Araplardan ve*

Kürtlerden oluşmaktadır". Daha ilk satırda ülkenin toplum yapısını parçalayan, ayrıştıran bir anayasa olur mu? Siz ülkeyi etnik olarak ayrıştırıyorsunuz. Oysa *"Irak bütün Iraklılarındır."* denilse ve hepimiz kendimizi orada paydaş hissetsek ne güzel olurdu. Irak yalnızca Arap ve Kürt'ten mi müteşekkil? Anayasanın sonraki satırları arasında Türkmenler, Süryaniler ve Hristiyanlar da dile getirildi ama temel niyeti ortaya koyan ayrıştırma en başa yazılmış oldu. Bu açıdan Irak'ın anayasası, anayasal açıdan suçun işlendiği bir metindir. Bu metin anayasa hocaları, anayasa uzmanları tarafından yeniden ele alınmalıdır. Irak etnik açıdan ayrıştırılmamalıdır. Bu yaklaşım Irak'ın geleceği, Irak'ın kalkınması için gerekli. Anayasada düzenlenen toplum kurgusu bizim gelişmemizin önünde bir engeldir. Bizler bu sebepten dolayı hem eğitim hem ticarî hem siyasi açıdan istenilen aşamaya gelemiyoruz. Her ne yaparsak önümüzde anayasal bir engel bulunmaktadır. Anayasanın koyduğu engelleri aşmak için büyük çaba harcıyoruz. Bunun için milletvekilleri, yazarlar, çizerler çok çalışıyor ama anayasal set her şeyin önünü tıkkıyor maalesef.

Bizler yaklaşık 35 sene Saddam'ın diktatörlüğünde yaşadık. Devlet bütün gücüyle bize karşı hareket ediyordu ama biz yine de ölmedik, bitmedik. Bugün de Amerika'nın gücüyle bize saldıranlar bunu bilmelidir. İçimizdeki millî duygular yeniden canlandı. Bizim umudumuz var. Yeni nesil anadilimizi, Türkçemizi daha güzel öğrenecek inşallah. Biz Türkçeyi daha güzel konuşacağız. Saddam'la olmayan, oldurulamayan, bugün hiç olmaz.

Amerikan ordusuna ait 3. Piyade Tümeni Bağdat içlerine doğru ilerlerken

SAVAŞ AVCI

PKK ya da DEAŞ, bu iki terör örgütünün hareket alanına bakın. Bunlar nereye yerleşmiş durumdadılar? Bizim Misâk-ı Millî'miz olan topraklara. Oraya yerleşmiş hem Türkiye'yi hem de bizleri tehdit ediyorlar.

...

2003 öncesi ya da sonrası bizim için değişen bir şey yok. Evet, biz Saddam döneminde idam ediliyor, katliamlara uğruyor, suikastla öldürülüyorduk ancak Saddam'dan sonra olanlar da öncesini aratır türdendir. Biz Saddam'dan sonra da türlü suikastlara uğradık, insanlarımız kaçırıldı, katledildik, kimyasal silahla vurulduk...

ÖMER KÖPRÜLÜ

2003'ten önce Kuzey Irak'ta, Kürt bölgesinde bir toplantı oldu. Toplantıya Türkmenleri de çağırdılar ve dediler ki *"Gelin Kürdistan'ı tanıyın"*. Amerikalılarla anlaşmışlar, bize gelecekteki planlarını anlatıyorlar. Bize *"Tanırsanız Saddam gittikten sonraki yeni Irak'ta yer edinebilirsiniz."* dediler. Bizimkiler de *"Yok, biz Kürdistan diye bir yeri tanımıyoruz."* dediler. Tabii dedikleri gibi oldu, 2003'te Amerika Irak'a girince, Bağdat'ta geçici bir hükümet kuruldu. O hükümeti doğrudan kuran güç Amerika. İstedikleri adamları toplayıp, hükümeti kurdular ama Türkmen'e hiç yer vermediler. Türkmenlerden parlamentoya yalnızca bir kişiyi aldılar, onun da yolunun Türkmenlikle ilgisi yoktu. O zaman bu işlerin başında, Amerikalı diplomat Paul Bremer var-

Altyapısı
çökertilmiş
Irak'ta su
temin etmek
uzun yıllar
sorun oldu.

Ramadi, 2007

İşgâlin ilk
günlerinden
bir kare

dı. Kendisi Irak'ın devlet başkanlığı statüsüne sahip Geçici Koalisyon Yönetiminin başkanıydı.

Geçici hükümetten sonra seçim oldu. O seçimde Türkmenler 10 milletvekili çıkardılar. Tabii bu sayı Kerkük, Telafer, Musul, Diyala, Tikrit gibi bütün Irak'taki Türk varlığını temsil ediyordu. Ama bizim için işler Bağdat'ta kolay değildi çünkü orada Kerkük için adeta bir savaş vardı. Arap, Kürt herkes Kerkük'ü istiyor. Tabii kavganın nedeni petrol... Bu yüzden hiçbiri bizi sevmiyor. 2003'ten 2017'ye kadarki süreçte kuzey yönetimi Kerkük'te iş başına getirildi. Petrolle istedikleri gibi oynadılar. Petrolü İran'a ve başka ülkelere sattılar. Tabii onlar Kerkük'te iş başına getirildiklerinde, bizim de başımı-

za ne iş getireceklerini biz yaşayarak öğrendik. O süreçte fidye için çocuk kaçırılmadan başlayın da yağma, talan, öldürülmek gibi neler yaşadık neler...

ERŞAT HÜRMÜZLÜ

Herkes demokrasi gelecek diye umutluydu. Bunun için Amerikalıları çiçeklerle karşılayanlar da oldu ama çok geçmeden ve maalesef beklenen olmadı. Irak'a görünürde bir demokratik işleyiş geldi ancak bu dediğim gibi, sadece görünürde. "Hürriyete kavuşacağız" diye düşünenler yanıldı. Irak'a gelmesi beklenen demokrasi gelmedi.

Tabii seçimler yapılıyor. Mâlumunuz bir meclis var, bir başbakan var, bir cumhurbaşkanı var ve bunların her biri seçimle geliyor. Ama işte, mevzu edilen sistem biraz demokrasi görüntüsü verilen bir sistem. Kimler, nasıl seçiliyor, bilen biliyor. Burada maalesef her şey anlaşmalı yürüyor. Bildiğimiz demokrasinin burada olanla ilgisi yok. Irak'ta hisseli demokrasi işletiliyor. Hisseleri belirleyenlerin kim olduğu da ilgisinin mâlumu. Irak'ta hisseli demokrasinin en zayıf paydaşı ise Irak Türkleridir.

Irak'ta eski bir mesele olan tapuların yağmalanmasına gelirsek... Vaktinde yani 2003 öncesinde Türklerle ait topraklar, mülkler

tapusunun olmasına bakılmaksızın istimlak edildi, devlet tarafından el konuldu. Sonra? Sonra bu yerlerin hepsi Arap yerleşimcilere dağıtıldı. Yani güçlü, sert bir Araplaştırma politikası yürütülüyordu.

2003'ten sonra olan ise bunun tersi ama yönelimi, neticenin değişimi açısından tersi. Bir kere 2003 öncesi yapılan haksızlıkların hesabı görülürken, bizim bu büyük mağduriyetimize hiç sıra gelmedi, gelmiyor. O zulüm, yapanın yanına kâr kaldı, bugün de üstü örtülüyor. Diğer taraftan, Araplaştırma politikalarına bir boyut kazandırıldı, o politikanın neticeleri cârî ama yeni yerleşim yerleriyle bu sefer de güçlü bir Kürtleştirme politikası yürütülüyor. Yani

Irak Türkleri açısından değişen yalnızca böyle bir neticedir. 2003 öncesi Araplaştırma politikası vardı, 2003 sonrasında ise Kürtleştirme var.

SUPHİ NAZİM TEVFİK

1991- 2003 tarihleri arasında Irak'a yönelik bir ambargo uygulandı. Öyle ki Irak'a hiçbir şey girmez oldu. O süreçte Irak'ın elindeki eldeki silah ve mühimmat yarı yarıya azaldı, hatta çok daha fazlası, neredeyse %20 'ye indi. Irak'taki 750 uçaktan yalnızca 150 tanesi kullanılabilir haldeydi. 400 helikopterden 50'si kaldı. Hava kuvvetlerindeki envanter bundan ibaretti, bundan başka da bir şeyimiz yoktu. Diğer taraftan Irak kara kuvvetlerine ait 4 bin tanktan da 1150 tanesi kaldı. Tanklara ait yedek parçalar, toplar... Hiçbir şey tedarik edilemedi. Irak'a kimse bir şey vermez oldu. Ne Rusya ne Fransa ne de başka bir yerden herhangi bir şey gelmiyordu. Üstelik Irak'ın savunma sanayiinin en önemli tedarikçileri bu iki memleketti.

Irak'ın para birimi olan dinar 1990'daki Kuveyt krizinden evvel 3.13 dolar iken, 1994'te 1 dolar 2.500 dinar oldu. Ben 1998 yılında emekli olduğumda maaşım 410 dinardı yani bu para aşağı yukarı ancak 25cent'e karşılık geliyordu. Yani durum tam bir fa-

Bağdat'ta
yıkılan bir
Saddam
Hüseyin
anıtının başı
kırılıyor.

18 Nisan 2003

Bombalı araç
saldırısında
hayatını
kaybeden kız
çocuğu

Kerkük,
Temmuz 2011
Fotoğraf: James Gordon

ciaydı. Evlerde kimsenin ne bir altını kaldı ne güzel tuhafiyeler ne değeri olan herhangi bir şey. Hepsi satıldı. Kimi ihtiyaçtan evindeki kapıları, kimi misafir odası koltuğundan başka her şeyini sattı. Ambar-
go o kadar derin bir yoksunluk yarattı ki asker ve subaylar kışladan izin aldıkları zaman ailelerine gidecek yol parası olmuyordu. Irak'ı bildiğiniz sildiler, parçaladılar. Amerikalısı, İngiliz'i, Fransız'ı, Suudi Arabistan'ı, Mısır'ı... Hepsi içindeydi, hepsi. Tabii ambargonun karşısında Saddam da inadından vazgeçmedi. Neticede kendisi ailesiyle birlikte büyük saraylarda yaşıyordu. Bizim halimizse çok kötüydü.

2003'e gelindiğinde, ordunun yüzde 90'ı bu savaşa inanmıyordu yani rejimin Amerikalılar karşısında tutunabileceğine inanmıyorlardı. Yokluk herkesin direncini kırmıştı. Herkesin bakışı şöyleydi: *"Madem ben çocuklarımı yaşatamıyorum, ailemi besleyemiyorum, o zaman buna sebebiyet veren re-*

jim gitsin". Irak'taki ordu mensuplarının yüzde 90'ı böyle düşünüyordu. O zaman sivil olarak ders verdiğim üniversitede kursa katılanların en düşük rütbelisi kurmay albaydı, onun için askerin psikolojisini bilirim.

Amerikalılar Irak'a Kuveyt tarafından girip Bağdat'a ulaşana dek garip şeyler oldu. Hani nasıl derler, Irak sanki dinmeyen bir fırtınaya tutuldu. Fırtına kesintisiz üç gün sürdü ama bu Amerikalıları dindikten sonrasında da birkaç gün durdurdu. Çünkü göz gözü görmüyordu. Fırtına hiç hesapta yoktu, hepsi için büyük sürpriz oldu. Biz de o güne kadar öyle bir fırtına görmemiştik. Ancak fırtına dinince Basra'dan giren Amerikalılar, daha sonra Bağdat'a ulaşabildiler. Kербela ve Necef'e beş günde ulaşmıştı ama o fırtına olmasaydı Bağdat'a ulaşmaları 3-4 günü bulmazdı. Fırtına işgâl süresini üç hafta kadar uzattı.

Iraklılardan Irak'ı seven birinin Amerika'yı çiçeklerle karşılayabileceğini düşünemiyorum. Amerika geldi ve Irak'ı işgal etti. İşgal etti de ne yaptı? Irak'ı gümüşten bir tepsi içinde İran'a teslim etti. Peki, onlar ne yaptı? Onlar da ayrımcılık yaptı. Türkmenlere yönelik ayrımcılık yaptı. Özellikle Kerkük'e getirilen ve kendi inancına yakın insanlar eliyle bize eziyet etti.

Bizim Kerkük Türklerinin çoğu eğitilmiş, tahsilli insanlardır. Bizler Müslüman'ız. İnsanlığımız İslâm'dan gelir. Ama bizim buradaki varlığımız ve sahip olduklarımız diğerlerinin gözüne batıyordu. Maalesef Kerkük'te keşke petrol olmasaydı. Herkesin görünürdeki derdi ile gerçekteki niyeti başka.

Henry Kissinger'a soruyorlar: *"Siz mi haklısınız, Filistinliler mi?"* Cevap olarak diyor ki *"Biz güçlüyüz!"*. Hak diye bir şey yok, güç diye bir şey var. Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin savunma sanayiindeki gücü ve ilerleyişi o gün olsaydı, Amerika Irak'ı işgal etmeye cesaret edemezdi. Türkiye'nin rızası ve onayı olmadan bu işgal olmazdı.

AMERİKA'NIN ÇEKİLİŞİ VE DEAŞ (2011-2017)

NECAT KEVSEROĞLU

DEAŞ'ın Irak'ta yaptıklarını incelediğiniz zaman şunları görürsünüz: Musul bölgesinde Nüreddin Zengî'nin yaptırdığı cami ve Hadba Minaresi ki o Musul'un sembolüydü, işte o cami DEAŞ tarafından patlatıldı. Yine Nebi Yunus dediğimiz bölge bir Türk bölgesiydi. Oradaki cami de DEAŞ tarafından patlatıldı. “Neden?” diye sorunca altında bir Yahudi türbesinin olduğunu söylediler. Ondan sonra bizim Türkmen bölgelerinden Tazehurmatu'ya kimyasal bomba atıldılar. Kerkük'e yönelik çok sayıda saldırıda bulundular. Telafer'i yerle bir ettiler.

DEAŞ'ın Irak'a gelişi incelendiği zaman onların yalnızca Türk bölgelerine saldırıp zarar verdiği görülmektedir. Bu düşündürücü bir durum... Bu bölgede-

ki terör örgütleri birleşik bir yapının uzantıları gibi. Hepsi de ada siyasetinin birer aracıdır.

BURHAN TAYYİP TAHA

DEAŞ 2014'te girdi. Haziran ayının 10'undaydı, girdi ve Musul'u aldı. Önce Havice kısmını aldı sonra Kerkük'e ulaştı, Beşir köyüne kadar geldi ve Beşir köyünü de aldı. Biz bu köyde çok şehit verdik. Köyün hepsi Türkmen'dir. Orada üç kadını direğe astılar ve idam ettiler. Üç kadını astılar... Size ne diyeyim... Orada benim binbaşı olan damadımı da şehit ettiler. Sonra şehitlerim iki oldu: Biri oğlum, biri de damadım. Bugün ise artık yedi yetimim var. Bunlarla birlikte iki de dul kadınla onları yetiştiriyorum. Bu durum 2017'ye kadar devam etti. 2017'de ise devlet Kerkük'ü kontrol altına aldı, kanunlar uygulanma-

ya başladı, o işler kalmadı. Adam kaçırmak hadiseleri kalmadı, suikastlar, gelişigüzel öldürmeler... Hiçbiri kalmadı hamdolsun ama bunun dışında başka bir durum söz konusu.

Allah daim eylesin Türkiye'yi, 2003'ten sonra Türkiye'nin yardımları bize doğrudan ve açık bir şekilde gelmeye başladı. Daha önce 1995'te Erbil'de Irak Türkmen Cephemiz kurulmuştu. Biz memnunuz Türkiye'den, bir Türkmen, bir Kerküklü ölene kadar borçludur Türkiye'ye. Şimdi biz Türkmen kıyafetini giyiyoruz, Türkmence konuşuyoruz, bu evvel Allah Türkiye'nin gücüyle oluyor, Türkiye'nin yardımlarıyla. Allah'tan temenni ederim ki kırmızı bayrak daha da yükseklerle çıksın ve Erdoğan Başkan'ın ömrü uzun olsun. Kendisini ve yönetimini Allah saklasın, beklesin. Ben temenni ederim onu göreyim, ellerinden öpeyim... Çünkü beni bu hastalıktan kurtardı. İnşallah Allah kısmet ederse görürüz özünü, kendisini. Allah korusun onu.

ALİ KASAPOĞLU

DEAŞ ve PKK her ikisi de aynı çizgidedir. Her iki terör örgütü de parçalanmış bir Irak istiyor. İkisi de bir madalyonun iki yüzüdür. Bunlar Irak'ı kendi planları için çalışma sahası olarak görüyor, özellikle Türkmenlere karşı. Bakın DEAŞ olaylarında 3 yıl boyunca en fazla zararı gören Türkmenler olmuştur. Tabii bu PKK için de geçerli. Irak'ta PKK'nın kötülüğüyle muhatap olan yegâne unsur Türklerdir. Evet, DEAŞ ve PKK ikisi de birleşik bir Irak istemiyor, bir Irak istemiyor, ikisi de Türk istemiyor.

CELÂL BAYRAKTAR

— DEAŞ 2014'te Musul ve Telafer'i işgâl etti ya da edebildi diyelim? Nasıl?

— Telafer bir Türkmen şehridir, bu bilinir. 2003'te Amerika Irak'ı işgâl edince, Kuzey Irak'taki gruplar da Türkmen şehirlerini işgâl yeltendi ama başarılı olamadı. Tabii bu gözden kaçmadı. Bu direnç DEAŞ'ın işgâli için bir gerekçe temin etti.

— DEAŞ işgâl karşı mukavemeti, direnci kırmak üzere geldi ya da getirildi? DEAŞ kimin işine yarıyor?

— Tabii ki Amerika'nın işine yarıyor, kuranlar kendileri. Kuran, güçlendiren, onlara silah veren...

— DEAŞ'la gelen düzende insanlar göçe zorlandı...

— Kuzey Irak yönetimi Musul'un dağıtılmasını istemektedir çünkü Musul'un çoğu Türkmen'dir. Nüfusunun %50'si Türkmen'dir. Musul bir Türk şehridir. DEAŞ oradaki Türkmen'i dağıtmak, Musul'u dağıtmak için geldi ya da dediğiniz gibi getirildi. Çünkü Musul 200-300 kişiyle alınabilecek bir yer miydi? Mümkün değil! Ama işte oradaki asker çekilince mümkün olabildi.

SAMİ KOLSUZ

Biz 2014'te yeni bir olayla karşı karşıya kaldık. DEAŞ Irak'a girince biz büyük bir bozguna uğradık. Musul ve Telafer bölgesinde yaşayan Türkmenler çok büyük zarara uğradılar. Zaten daha önce topraklarının bir kısmı Peşmerge tarafından yıkılmış ve insanlar göçe zorlanmıştı. Yıkılmayan yerler de DEAŞ için bırakılmış gibi. DEAŞ daha sonra bizim Beşir köyüne geldi. Köyde kadınları esir alıp elektrik direklerine astılar. Ondan sonra Tazehurmatu bölgesine geçtiler. Orada da kimyasal silah kullandılar. Son dönemlerinde ise Kerkük'ün semtlerine tasallut etti ama düşüremedi.

O dönem Kerkük yönetimi bizim elimizde değildi

maalesef. Bundan dolayı göçmenleri karşılayıp misafir etmemize izin verilmedi çünkü Kerkük'ün idaresi kuzeyli partilerdeydi. Onlar göçmenleri Irak'ın başka yerlerine, güney illerine yönlendiriyordu. Telafer'den, Beşir'den, Amirli'den gelenleri reddediyor ama Ramadi'den, Enbâr'dan gelenleri kabul ediyorlardı. Biz o dönem o kadar çok mücadele ettik ki... Bizim insanımızı Kerbela'ya, Irak'ın güney illerine sürmek istiyorlardı. Onların derdi zaten bir Türk şehri olan Kerkük'e yine Türk gelmesindi. DEAŞ zor-

gelince o sırada şehre hâkim olan Peşmerge ve polisle çatışma çıktı. Biz bu sefer iki ateş arasında kaldık. Öyle ki DEAŞ kurşunu da Peşmerge kurşunu da gelip bizi vuruyordu. O süreçte insanlarımız şehit düştü, çokça yaralanan oldu.

Tabii bunun öncesi de var. Kuzey güçleri 2017'ye kadar Kerkük'te kaldı. O süreçte de o kadar insanımız öldürüldü ki... Nice önde gelen mühendisimiz, subayımız, polisimiz... Kim öldürdü, niçin öldürdü bi-

balığından kaçan Türk ise almıyorlar, diğerlerine kapıları açıyorlardı.

Bu arada, şöyle bir durum da yaşandı: Bir gece baktık ki DEAŞ Kerkük'e girmiş ama enteresan bir şekilde Kerkük'ün Türkmen bölgesine girmiş. DEAŞ

linmez. Bu sorular hep cevapsız kaldı. O katliamlara yönelik soruşturmalarımız öyle kapandı gitti. Ama neticede şehri yönetenlerin kim olduğu belliydi.

DEAŞ'tan sonra devlet kendini biraz topladı. 2017'de Bağdat gücü geri geldi ve Peşmerge'yi Ker-

Irak Savaşı'nda hayatını kaybeden Amerikan askerlerinin cenazeleri Dover Hava Üssü'nde bir C-17 Globemaster III uçağının içinde beklerken

kük'ten çıkardı. Devlet DEAŞ'ı etkisizleştirirken Kerkük'e geldi ve bu vesileyle Kerkük'ü Kuzey Irak yönetiminden alıp, tekrar Bağdat'a bağladı. Tabii biz de bundan memnunduk. Yeni bir aşamaya geçince rahatlayacağımızı ve güzel günler yaşayacağımızı ümit ettik ama yine olmadı.

2017'den sonraki ilk gündem, yönetimde paydaş olup olmayacağımız meselesiydi. Bu artık bizim için bir beklenti olmaktan çıkmış durumda. Çünkü tıp-

Irak'ta DEAŞ'tan kurtarılan Enbâr, Selahattin, Tikrit gibi bölgelerin hepsinde bir kalkınma hamlesi, yeni bir yapılanma başlatıldı ama Musul, Telafer, Tuzhurmatu, Tazehurmatu, Beşir, Amirli gibi bölgeler yerle bir edildi ve bu şehirlere yönelik bugüne kadar hiçbir planlama bile yapılmadı. İmar bütçelerinde en az pay bizim bölgelere verildi. İmar çalışması yapılmadığı için hiç kimse, terk etmek zorunda kaldığı evine geri dönemiyor. Çünkü terk edilen bölgelerde insani yaşam için yeterli koşullar sağ-

DEAŞ tarafından ateşlenen Qayyarah petrol sahalarından dumanlar yükselirken

kı 2003'ten önce olduğu gibi bugün de hâlâ merkez idare demiyorum, Kerkük'ün idaresinde bile Türkmen'in varlığı söz konusu bile değil. Biz devlet dairelerinde çok büyük zorluklar çekiyoruz.

lanamadı maalesef. Ne okul ne de hastane... Daha alt yapı hizmetleri bile tam değil. Elektrikler kesiliyor, sular kesiliyor... Bunlardan dolayı bizim insanımız gitmek zorunda kaldığı yerde kalmaya devam ediyor.

Şüphesiz bu sorunların geçmişi 1918'e dayanıyor. Irak'ın yüzyıllık tarihinde mütemadiyen sorunlar yaşandı. Her 10-20 yılda bir büyük hadise meydana geldi. Ama yüzyıl boyunca bir şey hep devam etti: Bizim milletimiz burada iş bulamadı, sistemden her daim uzak tutuldu, iş yaptırılmadı; dahası kaçırıldı, sürgün edildi, katledildi... Biz bunları geçmişte yaşadık ama gelecek için de korkuyoruz. Katledilsek de hayat devam ediyor. İnsanımız yaşamak zorunda. Gençlerimiz sistemden uzak tutuluyor, iş bulamıyor, iş bulamayan evlenemiyor. Evlilikler azaldığı için nüfusumuz da azalıyor. Bu açıdan belki daha derin bir sorunla karşı karşıyayız.

DEAŞ biliyorsunuz hem Enbâr yani Sünnî Arap bölgesine hem de Telafer-Musul gibi Türk şehirlerine saldırdı ama Erbil, Süleymaniye, Duhok ve Kerkük bölgelerine ulaşamadı. Tabii Bağdat ve güneyine de ulaşamadı. Şimdi, bu duruma bakalım... DEAŞ'ın girdiği Enbâr, Selahaddin ve Musul'un yalnızca Arap ve Türk kökenlilerin bulunduğu bölgeler olduğu görülür. Enteresan bir şekilde bu bölgelerde Kürt yoktur. Şöyle bir durum oldu. DEAŞ Türk yerleşimine girince, buradaki insanlar yaşadıkları yeri terk edip öncelikli olarak tanıdıkları olduğu için Kerkük'e gelmek istedi. Neticede bir Türkmen'in önce Türk şehrini tercih etmesi kadar doğal bir şey yok. Ama ne oldu? O süreçte Kerkük bir Kürt vali tarafından yönetiliyordu. Emniyetin başındaki de Kürt'tü. Belediye başkanı da Kürt'tü. Bütün idari mekanizma onlardaydı. DEAŞ Musul ve Telafer'e saldırdı, oradaki insanımız kaçıp, Kerkük'e, akrabalarının yanlarına sığınmak istedi ama Kerkük idaresi buna izin vermedi. Üstelik geçici de olsa izin vermedi. Bu göçmenleri ne yaptılar dersiniz? Arabalara doldurup, Bağdat'ın güneyine, Kerbela'ya, Necef'e gönderildiler.

Türkmenlerin Türkmen şehirlerine sığınmasına müsaade edilmedi. Çünkü Kerkük'te Türkmen nüfusun artması istenmiyor, mesele bu. DEAŞ süre-

cinin daha da uzun sürmemesi bununla ilgili. Yani şöyle bir durum söz konusu; eğer Telafer'den, Musul'dan Kerkük'e gelen az sayıdaki Türkmen zaman içinde burada iş gücü kurar, evlenirse buraya iyiden iyiye yerleşebilir diye endişe ettiler. Aynı endişeyi güneydekiler için duymuyorlar, bilakis onlar orada kalsın isteniyor.

— DEAŞ yalnızca Arap ve Türk bölgelerini mi işgal etti?

— Duhok Kürt bölgesi, DEAŞ oraya girmedi; Erbil Kürt bölgesi değil ama Kürt idaresi altındadır, DEAŞ oraya da girmedi; Süleymaniye de aynı şekilde, DEAŞ oraya da girmedi. Diyala tarafındaki Kifri'ye giremedi ancak Enbâr'a girdi ki orası Arap bölgesidir. Selahaddin'e girdi, orası da hem Arap hem Türkmen bölgesidir. Tuzhurmatu ve Amirli dediğimiz Türkmen bölgelerine girdi. Diyala'da Türkmen bölgeleri olan Hanekin ve Karatepe bölgelerine girdi. Musul'da işte Telafer, Reşadiye, Karakoyunlu... Bunların hepsi Türkmen bölgesidir. Kalan bölgelerse Arap bölgeleridir.

Yani DEAŞ Kürt idaresi altındaki bölgelere girmedi. Kerkük'te de Arapların çoğunlukta yaşadığı Havice ve Dibis bölgelerine ve diğer taraftan da Türkmenlerin yaşadıkları Beşir ve Taze bölgelerine geldi. O zaman Kerkük il merkezi Kürt idaresi altında olduğu için ona yaklaşmadı. Bu bir gerçek ve aslında herkes tarafından bilinir. DEAŞ yalnızca bir geceliğine, 24 saatlik bir süreyle Kerkük'e girdi. Tabii çarpışmalar meydana geldi ama sonra buradan çekildi. Dediğim gibi geldiler, birkaç saat içinde birkaç Türkmen'i şehit ettiler, evlerimize zarar verdiler ve çekildiler. Çünkü Kerkük'ün o tarihteki idaresi ile DEAŞ arasında yeniden bir anlaşma sağlandı.

— DEAŞ doğal bir oluşum mu?

— Hayır, doğal değil. Herkes tarafından bilindiği

DEAŞ Musul'u kolaylıkla ele geçirdi ve sonra doğrudan Türkmeneli haritasını hedef aldı. DEAŞ'a ilk direnen de DEAŞ'tan en çok zarar gören de Türklerdi.

Çok sayıda kadınıımız kaçıırıldı ve maalesef akıbetleri hâlâ belli değil ama bizim trajedimiz DEAŞ'tan yana çok az zarar görenlerin hikâyeleri kadar ilgi görmedi.

üzere büyük bir politik ajandayı takip etmek üzere kurgulanmış bir yapıdır. Amaç İslâm'ı dünya gündeminde böylesi bir terör yapısıyla ilişkilendirmektir.

— DEAŞ ve PKK / YPG; her ikisi de parçalanmış bir Irak istiyor? Her ikisi de Türk varlığını tehdit olarak görüyor. Aralarında bir fark var mı?

— Görünüşleri açısından bir tek fark var: PKK din bazında hareket etmemektedir, başka bir düşünceyle hareket etmektedir. DEAŞ yeni bir kuruluştur ve İslâm'ı dünyaya bir terör olarak tanıtmak için kurulmuştur. Bu konu PKK'nın politikasında ve ideolojisinde yer almamaktadır.

Ama DEAŞ ile PKK'nın politik istikâmetleri birdir, aynıdır. Her ikisi de bizim bölgelerimizi tahrip etmekte, yeniden yapılanmayı engellemekte, İsrail'i bölgede güçlendirmekte ve İsrail için, İsrail adına Nil'den Fırat'a uzanan yolları temizlemektedir.

— DEAŞ mezhep fitnesini derinleştirdi mi?

— Bana kalırsa DEAŞ'ın kuruluşunda belli ölçüde doğudaki komşunun da parmağı var. İran, Irak içinde 2003'ten sonra özellikle Sünnî bölgeleri kontrol altına alamıyordu, bu nedenle DEAŞ bir tür destek verdi, daha doğrusu yapılacaklara gerekçe üretti. İran bu bölgelere yani Sünnî bölgelere ancak DEAŞ gerekçesiyle yerleşebilmiştir. İran görünürde Sünnî bölgeleri kurtardı ama kurtardığı yerlere bu sefer de kendisi yerleşti. Eğer DEAŞ olmasaydı, bu gerçekleşmezdi. Ben DEAŞ'ın Musul, Tikrit, Selahaddin, Ramadi gibi bölgelerine yerleşme gerekçesi sağlayan kullanışlı bir araç olduğunu düşünüyorum.

— DEAŞ gerekçesiyle şehirler de yıkıldı, yok edildi...

— Evet, kesinlikle. Irak'ta büyük Türk eserlerinin olduğu yerlerin çoğunu yerle bir ettiler. Bunu

hem DEAŞ eliyle hem de DEAŞ gerekçesiyle yaptılar. Sonra DEAŞ gerekçesiyle yok ettikleri eserleri onarmak bir yana, yeni imarla birlikte ilgili yerlerin isimlerini bile değiştirmeye başladılar. Yani sadece eserler gitmedi, eserlerle birlikte o bölgenin eski isimleri de gitti.

— Bu açıdan Saddam'la yani 2003 öncesiyle, sonrasını mukayese eder misiniz?

— Saddam döneminde milletin varlığına ve geleceğine kast edildi. Amaç millet bitsin ve erisin. Ama 2003'ten sonra gerçekten bizim hem geçmişimize hem geleceğimize hem de tarihimize kastedildi. Bugün bizim geleceğimiz tehlike altındadır. Biz 2003'ten sonra yeni bir demokrasi ve yeni bir hayat bekliyorduk, ümitliydik, çok büyük ümitler besledik ama geldiğimiz noktada büyük sıkıntılar yaşıyoruz, hem de Saddam zamanında yaşadıklarımızdan daha büyük sıkıntılar...

HEYTEM HAŞİM

— Evet, bir ara işler öyle bir noktaya ulaştı ki ülkede terör çok tehlikeli neticeler doğuran bir aşamaya geldi. Önce El-Kaide örgütü bizim bulunduğu her yeri hedef almıştı. O süreçte Irak'taki tıbbî imkânlar da çok sınırlı olduğu için bize her durumda ve hemen Türkiye Cumhuriyeti sahip çıkıyordu. Ben o dönemki patlamalardan birinde hastanede yaralıların başındaydım. İnanın patlamadan sadece yarım saat sonra beni Erbil Türk konsoloslüğundan aradılar ve bana durumu sordular. Öğrendikleri an hemen uçak göndereceklerini söylediler. Patlamada yaralanan iki kişiydi ama Türkiye o iki kişi için bile uçak gönderdi. Bu nasıl bir insaniyettir? Bu nasıl bir devlettir? Yaralılardan bazıları uçağa bile binemeyecek halde olabiliyordu. O durumda da Irak'taki özel hastanedeki tedavinin ücretini ödüyorlardı. O masraflar gerçekten ödendi, o

yaralıların ailelerine gerçekten yardım edildi. Ben bir Tuzhurmatulu olarak diyorum ki bizim bir Allah'ımız bir de Türkiye'miz var. Biz Tuz'da katliama uğrarken yetkililere durumumuzu iletliyorduk ama işiten olmuyordu. Zor günlerde sadece Türkiye yanımızdaydı.

— DEAŞ nerelere saldırdı?

— DEAŞ sadece Türkmen haritasını hedef aldı. Telafer'den Mendeli'ye kadar uzanan hatta insanımız çok zor dönemler geçirdi. Çoğu göçmen oldu; köylerini, şehirlerini terk etmek zorunda bırakıldı. Birçok şehidimiz de oldu. DEAŞ bir Türk köyü olan Beşir'de

DEAŞ 2014'te Musul'u çok kolay bir şekilde ele geçirdi. Sonra Selahaddin ve merkezi Tikrit'i... DEAŞ'a ilk direnen Avcılı köyü oldu. DEAŞ bunu tahmin etmiyordu çünkü öyle bir özgüvenle geliyordu ki *"Kimse karşımızda duramaz!"* diyorlardı. Yani DEAŞ'a ilk direnen bir Türk köyüydü. Orada devlete bağlı ne bir asker ne de bir polis vardı. Türkmenler kendi imkânlarıyla direndiler. Herkes elinde ne varsa onunla mücadele etti.

— Bu önemli, DEAŞ'a ilk direniş bir Türk köyünde mi başladı?

— Evet, Avcılı bir Türk köyüdür ve Irak'a, DEAŞ'a

Irak'ta
DEAŞ
bayrağı

kadınlarımızı kaçırdı. O kadınların akıbeti hâlâ belli değil. Bu meselede, zulme maruz kalanlardan yalnızca bizler yani Irak Türkleri başımıza neler geldi anlatmadık, daha doğrusu anlatamadık...

yönelik ilk direniş bu köyde gerçekleşmiştir. DEAŞ gelmeden üç gün evvel güvenlik güçleri köyü terk etti. Sanki anlaşmalı bir durum vardı.

— Amerikalılar geldiğinde de ilk patlama bir Türk yerleşiminde olmuştu?

— Evet, Amerikalılar 2003'te geldikten sonra yerleşim yerlerine yönelik saldırılarda ilk saldırı bir Türk ilçesi olan Tuzhurmatu'da yaşandı. Tuz toprağı, camileri, pazarıyla tam bir Türk şehridir. Yani evet, Amerikalılar geldiğinde ilk patlama, ilk katliam bir Türk ilçesinde oldu; DEAŞ da geldiğinde de ilk direniş bir Türk köyü olan Avcılı'da gerçekleşti.

— Musul nasıl bu kadar kolay ele geçirildi?

— Musul'da çok sayıda mensubu olan bir Irak ordusu vardı. Başka muhtelif güvenlik güçleri de bulunuyordu ama DEAŞ Musul'a doğru ilerlerken Irak ordusu Musul'u boşalttı. DEAŞ çok küçük bir sayı ile koca Musul'u kontrol altına aldı.

— Neden, nasıl?

— Söylenenlere göre Irak ordusunun sayısı yaklaşık 40 bin kadardı. Bu muhtelif ağır silahlara sahip bir güçtü ama işte DEAŞ gelirken hiçbir direniş göster-

meden, üstelik silahları da bırakarak şehirden ayrıldılar. Orduya ait mekanize silahlar da bırakıldı. Bu ne demektir? Yaşananın hıyanet olduğu çok açık.

— DEAŞ Sincar'a, Ayn el Arab'a, Erbil'e ilerlediği zaman dünya basını sesini yükseltmişti ama Musul'un düşmesine pek ses çıkarmadı sanki?

— Bu işler Irak'ta siyasîdir. Başına ne geleceği, hangi tarafa hizmet ettiğine göre belirlenir. Mesela bizim Tuzhurmatu'da yaşanan patlama da siyasîdir. Tamam mesele bir terör meselesi ama meselenin de bir siyasî bağı olduğu bilinmektedir. Yani bizim bölgelerde bir siyasî tarafın hâkimiyeti vardı. Bir terör örgütü, bir saat içinde 22 patlamayı organize edemez; tabii ki arkasında bir güç olmazsa. Dışarıdan gelecek ve bölgeyi bilmeyeceksin... Olacak şey mi? Tuzhurmatu neden hedef alındı? Çünkü orada bir Türk direnişi vardı ve bu da rahatsızlık yaratıyordu. Allah bize akıl vermiş, bakın DEAŞ'ın gelmesinden en çok kim istifade etti? DEAŞ geldikten sonra kimin alanı daha çok genişledi? Kim DEAŞ'la birlikte hâkimiyetini pekiştirdi? Kim bu süreçte kazanım elde ettiyse, onun DEAŞ'la bir ortaklığı vardır.

DEAŞ
saldırıları
altında
Irak

— DEAŞ doğal bir oluşum mu?

— DEAŞ bir fikirdi ama kullanıldı; kullanılmaya da devam edilmektedir çünkü bir patlayıcı araba hazırlamak ne kadar para ister? Ben burada devlet ismi vermek istemiyorum ama bu paralar o devletlerden alınmakta ve o devletler de menfaatleri gereği onlara destek olmaktadır.

— Musul ve Telafer hem DEAŞ eliyle hem de DEAŞ gerekçesiyle yıkıldı...

— Evet, maalesef. Musul ve Telafer çok büyük zarar gördü ama bu proje tamamlanmadı, hâlâ devam etmektedir. DEAŞ'ın boşalttığı yere PKK girdi. DEAŞ görünürde herkesin karşı olduğu, PKK ise herkesin istediği bir yapı. Açık söylüyorum, 2014'te 3 bine yakın insan Haşdi Şabi'ye yazılmıştı. Bu kaydı yapan yaptı çünkü PKK'lılara meşruiyet kazandırılması gerekiyordu.

Bugün de başka bir proje var ki Telafer üstünde oynanıyor. Ama biz Irak Türkmen Cephesi olarak her şeyden haberdarız ve ne olursa olsun inşallah düşündükleri projenin karşısında duracağız. Çünkü bizim millî varlığa inancımız tamdır. Telafer, Kerkük, Erbil, Tuzhurmatu, Diyala gibi Türk'ün olduğu her yer bizindir. Yeri gelir Kerküklü, yeri gelir Telaferli oluruz.

— DEAŞ ve PKK'nın toprak bütünlüğünü koruyan Irak'a bakışı nasıl?

— Aynı. Her ikisi de Amerikalıların projesidir, her ikisi de belirli bir Orta Doğu projesini işler kılmak için çalışıyor. DEAŞ da PKK da aynıdır. Sincar'a baktığımızda orada bir anlaşma olduğunu görüyoruz. Bunlar anlaşabilirler, anlaşmaları çok kolay olur. Herkes bunların yaptığı işi biliyor. 2015'teki hadiselerde bizim Tuzhurmatu'ya ne kadar zarar verdiler. DEAŞ ile PKK aralarında bir ortaklık var. Bunlar

Irak'ın birliğini ve beraberliğini istemeyen örgütlerdir.

GANİM KASAP

DEAŞ Telafer'e gelmeden evvel burada zaten bir mezhepçilik fitnesi yaratılmaya çalışıldı. Bu fitne Saddam döneminde yoktu. Ne zaman ki Amerikan askeri buraya ayak bastı, o zaman başladı. Telafer'de aynı aşiret içinde Sünnî de vardır, Şii de ama bir şekilde kardeşçe yaşıyorlardı. Dediğim gibi, ne zaman ki Amerikan askerleri geldi, burada bir oyun oynanmaya başladı ve nihayetinde kardeş kardeşe kurşun sıkar oldu.

DEAŞ Telafer'e Musul'dan dokuz gün sonra girdi. Evvela kuzey ve doğu tarafından girdiler. Şehrin batı tarafını boş bıraktılar ki kaçış mümkün olabilsin. Zaten öncelikli amaç buydu, şehirdeki Türkmen nüfusun buradan ayrılmasını sağlamak.

Başlarda bir şey yapmadılar. Şehirdeki hâkimiyetlerini pekiştirene kadar kimselere ilişmediler ama ipleri iyice ellerine alınca ve devlet kurduklarını ilan edince bildiğiniz DEAŞ zulmü de başlamış oldu. Hatırlıyorum, bir gün nar ve incir mevsimiydi, bağa komşunun arabasıyla gidelim dedik. Nar ve incir toplayacaktık. Derken Saray semtinden geçerken orada bir aramaya denk geldik. Onu atlattık ancak Su Mahallesi'ne geldiğimizde orada da bir aramaya denk geldik. Arama yapan şahıs derhal araçtan inmemizi istedi ve *"Sizin için tutuklama emri var."* dedi. Ben indim, arkadaşım olan araç sahibine de *"Gidin."* dedi. Yaklaşık bir buçuk saat bekledim. O sırada benim için tutuklama emri veren kişi de gelmiş oldu. Gelir gelmez *"Ganim Kasap, nihayet sen de yakalandın!"* dedi. Tabii şaşkıyım, *"Ben ne yapmışım?"* diye sordum. Dedi ki *"Sen Türkmen mücadelesinin üyesiymişsin, televizyonun kuruluşunda çalışmışsın. Bu işte görev alman ve çalışmandan*

DEAŞ Musul'dan dokuz gün sonra Telafer'e girdi. Şehrin kuzey ve doğu tarafından geldiler ama batı kısmını boş bıraktılar çünkü şehirden kaçıışı kolaylaştırmak istiyorlardı. Amaçları Telafer'deki Türklerin yok edilmesiydi.

büyük suç!" O kişiye bir telefon geldi. Telefondaki ne durumu anlattı ve *"Bu adamı ne yapalım?"* diye sordu. Anladığım kadarıyla telefondaki benim bırakılmamı emrediyordu ama benim konuştuğum

25 km kadar bir yol aldık. Sonra bir arkadaş kendi ailesiyle birlikte bizi de arabasına aldı ve Musul'a geçtik. Musul'da akrabalarımızın yanına gittik, oradan da Kerkük'e geldik. Kerkük'te bir daire kirala-

kişi onu suçlu olduğuma dair ikna etmeye çalışıyordu. *"Adam televizyonda Türkmen propaganda-sı yapıyor, bizim devletimizde İslâm'dan başka bir şey olamaz!"* gibi şeyler söylüyordu. Derken bıraktım ve eve döndüm. Hanıma *"Çocukları hazırla, artık buradan gitmemiz gerekir."* dedim. O gün bir de bizim ses sanatçılarından Muhammed Kasım Karakoyunlu'yu Musul'da yakalayıp, Telafer'e getirmişler. Onun okuduğu çok sayıdaki marşı da Türkmenleri seçime teşvik eden türküleri de ben yazmıştım. O yakalandıysa ben de kesin yakalanacağım. Çoluk çocuk yürüyerek yola çıktık. Yaklaşık

mak istedim ama bulamadım. Çünkü DEAŞ'tan kaçanlar burada halk evlerine sığınmış, her yer dolu. Biz bir otele yerleştik ve yaklaşık bir ay orada kaldık. Tabii bu sürede maddî olarak çok zora düştük. Daha fazla otelde kalamadık. Bundan dolayı tekrar Musul'a döndük. Musul'a dönünce buradaki Telaferli ailelerin Türkiye'ye yerleştikleri haberini aldık. Türkiye'nin Türkmenlere sınırını açtığını öğrendik. Bizim de sınırı ulaşabilmemiz gerekiyordu. Derken bizi Türkiye sınırına götürebilecek birileriyle anlaştık. Anlaştığımız kişiler bizi gece 4'te Musul'dan aldı ve Kilis sınırına kadar götürdü. O gece orada kal-

dık ama hiç uyuyamadık. Ertesi gün de Türkiye tarafına geçtik. Türkiye sınırındaki askerler bizi çok güzel bir şekilde karşıladı. Bize yemek ve su verdiler. Oradan da Gaziantep'e gittik.

sonra asker bizimle ilgilendi, bize yemek ve içecek verdi. Sonra Antep'e ulaştık. Antep'te bir arkadaşım vardı, ona gittik. Orada iki gün kaldık, ondan sonra Konya'da bir akrabam vardı, ona gittik. Kon-

— Musul'da kaçakçıyla nasıl anlaştınız? Hangi güzergâhtan, nasıl ilerlediniz?

— Musul'a ulaştıktan sonra baktık ki durum daha da kötüye gidiyor. Biz 3 aileydik. Orada aradım, araştırdım ve bir kaçakçı buldum. O kişi bizi önce Telafer ve Sincar tarafından Suriye'ye geçirdi, yolda bir günü geçirdik, sonra Suriye-Kilis sınırına geldik. Orada da bir gece kaldık ama gerçekten çok kötü bir gece geçirdik. Zaten çoluk çocuk uyumadık, yatak filan yok, çok da acıkmıştık. İkinci gün Türkiye sınırını geçtik. Türkiye tarafına geçtikten

ya'da bir sene kaldık.

— Türkiye yolunda Telafer'den de geçtiniz. Şehir ne durumdaydı?

— Herkeste bir korku vardı yani herkesin içinde gerçek bir korku vardı. Her şeyi yasaklamışlar. Hiç kimse sigara bile içemiyordu, yasaklamışlar. Milletin her şeyine müdahale ediyorlardı, millete kendi elbiselerini giydireyorlardı. Bu erkekler için zorunluydu. Sokaklar, caddeler hep aynı tip insanla dolmuştu.

DEAŞ
döneminde
harap
edilen
Musul'dan
görüntüler

— DEAŞ deyince aklınıza ne geliyor?

— Korku ve meçhul bir gelecek. Yani gelecekte ne olacak belli değil. En büyük korkumuz neydi biliyor musun? Kızlarımız ve hanımlarımızın durumu. Akla ilk gelen korku bu. Bizler Allah'a şükür Türkiye'ye ulaşabildik ve onlardan kurtulduk. Onlar Allah ismiyle geliyorlardı ama Allah'la hiçbir ilgileri yoktu. Kafalarında ne varsa hemen, oracıkta yaparlardı. Emir neyse hemen yerine getirirlerdi. Tabii asıl büyük dert şehirdeki Türk kimliğini silmekti. Nitekim Telafer Osmanlı döneminden bugüne değin Türk olmanın faturasını ağır ödedi, ödemeye devam ediyor. Yani DEAŞ deyince ilk düşündüğümüz namusu korumaktı. Benim ailem dokuz kişilik. Bir oğlum var, diğerleri kız. İlk düşünebildiğim ailemi korumaktı. Bu en önemli husustu. Türkiye'ye sığınmamız, namusumuzu korumak içindir.

Burada enteresan bir durum var. Telafer'in doğu tarafına zengin insanlar bir semt kurdu. Adı da milyonlar semti oldu. DEAŞ elemanları oraya gelişigüzel gidemiyordu. Oraya giden DEAŞ'lılar içlerindeki yabancılardan seçiliyordu. Biliyor musunuz, DEAŞ için bütün Telafer bombalanırken o semte bir tane bile bomba düşmedi. O semtte bir dakika bile elektrik kesilmedi. Işıkların olduğu semt bombalanmıyor ama kapkaranlık Telafer'in halkı sürekli bombalanıyordu.

— Telafer'de bombalanan neydi?

— Uçak gelince DEAŞ'a ait olan ne varsa bombalandı. Ne varsa... İnsansız uçaklar bombalarken acayip bir ses çıkardı, bomba sesi. O sesi duyduktan sonra insanın içine bir korku girer... Yani ben askerlik de yaptım ama bu kadar güçlü bir bomba sesini hiçbir yerde duymadım.

— Çocuklar ne durumdaydı?

— Doğrusu onlar çok kötü durumdaydılar, hiç huzurları kalmamıştı. Çok kötüydü.

— Sormaya çekiniyorum ama kadınlardaki endişe nasıldı?

— Tabii ki onlarda büyük bir korku hali vardı. Ama kadın, erkek, çocuk, yaşlı hepimiz, herkes korku içindeydi.

— DEAŞ'la birlikte, DEAŞ gerekçesiyle şehirler de yıkıldı?

— Evet, maalesef. Şehirlerimiz yerle bir edildi. Musul'da Nebi Yunus Camii gibi, Telafer'de de kalemizi yıktılar. Duyduğumuza göre Musul'a girerken DEAŞ'lıların sayısı birkaç yüzden ibaretti ama şehirde 90 bin kadar asker ve polis vardı. Bu nasıl oluyor? Diğer taraftan Telafer'e gelirse, burada da 22 bin kadar asker ve polis vardı ama gelen DEAŞ'lı sayısı yaklaşık 200 kadardı. İçlerindeki önemli bir kısım yabancıydı. Yani rakamların orantısızlığı ortada, bu nasıl oluyor? Burada muhakkak bir oyun söz konusu, yoksa ortada açıklanabilir bir durum yok.

HASAN TURAN

Bilhassa Irak özelinde söylüyorum: Bakın, nerede bir kale varsa, orada Türk var demektir. Bunu bilen sadece DEAŞ değildi, Irak'ın tarihi boyunca kalelerimize saldırdılar. Tabii saldırılan şey kalenin maneviyatında Türk'tür. Evet, ilk saldıran DEAŞ değildi. Mesela 1990'larda Saddam yönetimi Kerkük'teki kaleye el koydu. Sonra Türkmenlerin elinden emlaklarını, mülklerini aldı. Oradaki eserlerin yüzde 90'ını ortadan kaldırdı. Saddam'dan sonra yani 2003'ten sonra Kuzey Irak yönetimi maalesef Erbil'deki Türk kalesine el koydu. Onlar da tıpkı Saddam gibi kaleyi boşalttı ve Türkmenlerin arazilerine, evlerine el koydu. Bir diğer örnek Mendeli'den. 1980'lerde-

ki İran- Irak savaşında yıkılan kaleye bir daha hiç dokunulmadı.

En son bu işlere ölümcül darbeyi vurmaya gelen DEAŞ oldu. Telafer kalesini ortadan kaldırdılar. Musul'u yerle bir ettiler ki Nûreddin Zengî Camii bile ortadan kaldırıldı. O cami Osmanlı'dan da evvel yapılmıştır. O caminin yıkım işi de DEAŞ'a verilmiş gibi. DEAŞ Telafer kalesini öyle bir yıkmış ki taş üstünde taş bırakmamış. Ortada yıkıma ait bir moloz bile yok. DEAŞ kaleyi yıktı, Türk varlığına ait sembolü yok etti ve şehirlerde kim varsa hepsini dağıttı maalesef.

lerin ortasında ayrı bir devlet kurmak. Bu açıdan özellikle Telafer, Sincar, Süleymaniye ve Erbil'de PKK'nın çok tehlikeli bir rolü vardır. Temennim Irak devletinin DEAŞ ile PKK arasında bir fark olmadığını görmesidir.

KASIM KARA

16 Haziran 2014 tarihinde ise Telafer'e DEAŞ girdi. DEAŞ girmeden önce beş gün boyunca ağır silahlarla şehri bombaladı. O bombalar gelişigüzel atılıyordu ki evlerin çatılarını delerek içine düşüyorlar-

Musul'daki Nureddin Zengî (Ulu) Camii'nin kapısı ağır tahribata rağmen ayakta duruyor.

Ama bana göre DEAŞ ya da PKK, birbirinden hiçbir farkları yoktur. DEAŞ burada, özellikle Musul'da önde gelen isimlerimizi hedef aldı. Aynı şeyi PKK da yaptı. Her ikisindeki temel amaç Irak'ı, Suriye'yi, İran'ı ve tabii ki Türkiye'yi parçalamak, bu devlet-

di. O günlerde de çok canımız gitti. Biz 16 Haziran gecesi saat 03.00 civarında şehri terk edip, Sincar bölgesine gittik. Orada sürgün yaşamaya başladık. Telafer'den Sincar'a 40 dakikalık bir mesafedir ama bizim bu yolu kat etmemiz 9 saati buldu. Çün-

**Bizler DEAŞ tarafından
kaçırılan kadın konusunu
dile getiremedik çünkü
herkesin mâlumudur ki bu
konu bir onur, bir namus
meseledir.**

kü yolun her yerinde Peşmerge'nin kontrol noktaları vardı ve her aşamada bizleri arıyordu. Savaşta-
yız, yollardayız... Bu yüzden yanımıza silah almıştık
ama Peşmerge elimizden silahımızı aldı. Biz Sin-
car'a vardıkten sonra Türkiye imdadımıza yetişti.
Erbil konsolosluğundan görevliler Kızılay ile bir-
likte bulunduğumuz yere geldiler. Bizim orada bu-
lunduğumuz süre boyunca onlarca tır sürekli yar-

Milletimiz Kerbela, Necef, Basra gibi güneydeki yer-
leşim yerlerine gitmek zorunda kaldı, ülkenin daha
çok güney bölgelerine dağıldı. Telafer içinde kalan
ve öncesinde hükümet ile ilgisi olduğu söylenen
kim varsa öldürüldü. Şehirdekiler çok zor durum-
da kaldı. Bir kısım insanımız Türkiye'ye gidebilme-
yi başardı. Böyle böyle şehir bu gerekçeyle boşal-
tıldı, Telafer'de çok az insanımız kaldı. Size bir şey

Talim
yapan
DEAŞ
militaları

dım malzemesi getiriyordu. Biz orada bir ay kadar
kaldık. Eğer o yardımlar olmasaydı halimiz ne olur-
du bilmiyorum.

Bir ay sonra DEAŞ bu sefer de Sincar'a operasyon
başlattı. Sincar DEAŞ'ın eline geçmeden bizler böl-
gesel yönetimin olduğu tarafa yöneldik ama bizi
engellediler. Yetmedi, orada açlık ve susuzluk çek-
tik. Bu yüzden orada çok sayıda çocuk ve yaşlımızı
kaybettik. Bölgesel yönetim bizi engellediği için in-
sanlar gelişigüzel bir yerlere yöneldi. İnsanlar hem
yollarda savrulmanın çaresizliğinden ölüyor hem
de DEAŞ'ın eline düştüğü için öldürülüyordu. Sin-
car'dan Rabia'ya ulaşmak üzere olanlar yolda bom-
balandılar.

söyleyeyim... Şehirde herkesin mali durumu kötüy-
dü ama bir aile vardı ki onlar perişan haldeydiler.
DEAŞ o evin çocuklarını bir gerekçeyle öldürmüş,
kafalarını kesmişti.

DEAŞ 10 yaşındaki çocukları alıp güya askerî olarak
eğitiyordu. Onları evlerinden alıp götürüyor, eğiti-
me tabi tutuyorlardı. Diğer taraftan kız çocukların-
dan da 9 yaşına gelenleri toplayıp, DEAŞ mensup-
larıyla evlendiriyorlardı. Böyle ne hikâyeler var...

DEAŞ şehre girdikten sonra yaklaşık üç ay kadar te-
lefonlar çalışıyordu. O süreçte birilerine ulaşmaya
çalışıyorduk. Tabii herkesin gölgesinden korktuğu
zamanlar... DEAŞ'ın evinden kopardığı çocuklardan
biri ile konuştuk. Adı Mehdi. O zaman 11 yaşınday-

dı. Bizim eve yakın oturan ailelerden birinin çocuğuydu. Telefonu elime alıp dedim ki “*Mehdi ben Kasım dayın, tanıdım mı oğlum?*”. Mehdi beni tanıdı, hemen ağlamaya başladı. “*Dayı Allah aşkına gelin, bizi kurtarın*” dedi. Oğlan ağlayınca dayanamadım, ben de ağlamaya başladım. Çocuk yardım istiyor, bir şey yapamıyorsun... Mehdi’ye canlı bomba eğitimi vermişler. Musul DEAŞ’tan kurtarılrken Mehdi’yi canlı bomba olarak göndermişler ama başarılı olamamış. Mehdi’ye ateş açılmış ve onu vurmuşlar. Mehdi’nin başını patlatmışlar. Sonra o çocuğun ailesini de katlettiler. DEAŞ Telafer’den çekilirken her şeyi yakıp yıktı. İnsanların evlerini patlattı, rastgele insanları öldürdü...

NUREDDİN MUSULLU

DEAŞ Kerkük’e girebilirdi ama girmede. Gücünü kullanabilirdi. Karşısında Haşdi Şabi ya da diğer kuvvetler durabilecek durumda değildi. Kerkük’e giremedi. Neden biliyor musun? Ben bir araştırmacı olarak şunu söylemek isterim: Bizim Kerkük’teki kalede kim var? Kim yatıyor orada? Üzeyir ve Danyal peygamberler. O peygamberler kim? Onlar Yahudi’dir. Hz. Yunus, Yahudi değildir. Eğer DEAŞ Kerkük’e girerse o mezarları tıpkı Musul’daki Hz. Yunus’un türbesine yaptıkları gibi dağıtması gerekirdi. Ama bunu yapmadı ya da yaptırmadılar. Çünkü DEAŞ’ın arkasında olanlar Mescid-i Aksâ’yı yıkmak isteyenler aynı yapıdır. Her yerde DEAŞ var, her yerde olabildiler. Nerelerde yoklar? Nerelerde olamadılar?

KADİRİYE ZİYA

— Kadınların cephesinden soruyorum, DEAŞ varken Telafer ’de, Musul’da neler yaşandı?
— Çok sayıda sorunlar yaşandı. Ben şubeye her gi-

dişimde ve katıldığım tüm toplantılarda kadınların haklarını savundum. Kadın hakları için mitingler, kurslar ve seminerler düzenledik. Ama Telafer’e gittiğimizde çok farklı durumlar gördük. DEAŞ 2014’te gelince ne oldu? Şu an tam gerçek sayılara sahip değilim ama şöyle söyleyebilirim: Maalesef yüzlerce hanım DEAŞ’ın eline geçti ve bu hanımlar maalesef hâlen Suriye’deki DEAŞ hapishanelerinde tutuklu durumda. Evet, onlardan bir kısmı kurtarıldı ama kurtarılan ne oldu? Geldiler ve kamplarda yaşadılar. Bunların yanında diğer hanımlar da geldi ve hepsi kamplara yerleştirildi. Ama kamplarda da beklenmeyen bazı olaylar yaşandı. Evlerinden koparılmış bu insanlar için kamplarda, çadırlarda yaşamak, yaşamak mıdır? Çadırlarda, güneşin altında, kışın da kar soğuşunda... Onlara örgütler, cemiyetler, Kızılay ve TİKA tarafından yiyecek sağlandı ama buna yaşamak denilemez. Hamdolsun, onların yarısı geri döndü ve binlercesi de Türkiye’ye geçti ya da Kerbelâ’da kaldı. Bir kısmı da hâlâ Kerkük’te bizimle yaşıyor. Peki, bunlar neden Telafer’e dönmek istemiyor? Dönemezler çünkü orada hâlâ emniyet tamamen sağlanmış değil. Hükümet, devlet onların haklarını teslim etmiş değil. Bunlar Telafer’deyken evlerini DEAŞ tahrip etti ve havaya uçurdu. DEAŞ Telafer’deki dedelerimiz tarafından yapılan tarihi kaleyi bile havaya uçurdu. Bunun yanında Musul’daki kaleyi de yıktı. Oradaki hanımlar nerede kaldı? Oradan Kerbelâ’ya, bir kısmı da Suriye’ye göç etti. İşte bazıları da Türkiye ve Kerkük’e yerleştirildiler. Bunların bir kısmı Erbil’e sığınmış, oralarda ayrı ayrı yaşamaktalar. Bunların ne hakları verilmiş ne de hukukları gözetilmiş... Evleri yapılmamış, hâlâ evsiz yaşıyorlar, bu yüzden oraya buraya dağılmış haldeler. Devletin bunu göz ardı etmemesi gerekiyor. Allah razı olsun Türkiye’den; gıda maddelerini, çadırlarını Türkiye getirdi; çalışma alanlarını açtı. Seminerler düzenlendi ama ne fayda çünkü o hanımlar eşlerini, çocuklarını ve yavrularını kaybetti. Şimdi yalnız haldeler. Bu hanımlar çok zor bir hayat yaşıyor. Bazıları göç zamanında kalacak bir yer bulamadı, çöl-

lerde kaldı; bir kısmı da hâlâ DEAŞ'ın elinde. Bazılarını Avrupalılara, düşmanlara sattılar...

Devlet, burada bizi koruyamadı. Koruyabilseydi böyle olmazdı. Bunlar masum insanlar, devlet *"Onlar benim vatandaşım."* demesi gerekirdi. Telaferliler Irak vatandaşı değil mi? O hanımlar bugün hâlâ neden Suriye zindanlarında? Neden? Devlet isteseydi onları diplomatik yollarla geri alabilirdi. Bulur, getirir ve onlara Kerkük'te, Bağdat'ta, Musul'da, Telafer'de yer verirdi. Ama düşünülmedi; ne Telafer'de ne de başka yerde Türk kadınının şerefi düşünülmedi. Bizler elimizden geldiğince onlara sahip çıktık, araştırdık, kamplara gittik ve onları koruduk. Biz her daim onlarla Allah'ın izni ve özel olarak Irak Türkmen Cephesinin desteğiyle ilgileneceğiz.

Aslında verilecek çok örnek var. Telafer'den gelenler sadece kamplarda yerleştirilmedi. Bizim Kerküklü hanımlarımız da onlara evlerini açtı. Onlara evlerinde bir oda verdiler veya onlara uygun, boş olan evlerini tahsis ettiler. Onların ayakta kalmalarına yardımcı olduk. Bir de evlilikler oldu. Erkekler Kerküklü Türkmen kızlarla, kızlar da Kerküklü Türkmen erkeklerle evlendiler. Telaferli, Kerküklü diye bir ayırım yapmadık çünkü biz Türkmen'iz. Türkmen kızlarla evlenip Telafer'e dönenler de oldu. Burada kalanlara ise yiyecek, içecek, kıyafet, sağlık gibi destek sağladık. Korya Mahallesi'nde hâlâ bazı Telaferli aileler yaşıyor. Bazıları da burada iş sahibi oldu ve çarşıda iş yapmaya başladılar. Telaferli kadınlar Kerküklülerin bilmediği yiyecekleri hazırladı ve sattılar. Kerküklü kadınlar da onların geçimlerini sağlamak için bu yiyecekleri satın aldılar. Hatta bazı yerleri onlara kiraladık ve onlara dikiş makinesi verdik. Allah'a şükür kaynaştık ve dayanıştık.

— Saddam döneminde Türk kızları kendilerini gizlemek zorundaydı dediniz. Nasıl oluyordu?
— Kızlarımız Saddam döneminde tam olarak örtündü. Biz kızlarımızı uzun elbise ve abiye giymeye

zorladık. Neden? Çünkü Arap erkekleri bazen onlara evlenme teklif eder, kabul edilmeyince o kişiler kızları alıp götürbilirdi. Bu bizler için çok ağır bir durumdu. Şehitlerimiz çok olurdu, o süreçte kızlarımız hedefe konulurdu. Birçoğunu okullardan aldık, gitmelerini engelledik. Korkuyorduk çünkü 14-15 yaşlarındaki kızlarımızı Arap subayları kaçırabilirdi. Bazı aileler kızlarını Türkiye'ye gönderdi. İnsanlar çocuklarının canını, namusunu kurtarmak için onları Türkiye'ye gönderdi. Namus bize çok ağır gelen bir mesele... Bu yüzden hiç görünür olmasınlar diye iyice örtünmelerini istedik ve maalesef onları okuldan uzaklaştırdık.

FARUK ABDULLAH ABDULRAHMAN

DEAŞ Irak'ın bölünmesi için uygulanan bir projedir. Batı ülkeleri Irak'ı 3 bölgeye ayırmak istiyor, işte DEAŞ bunun aracıdır. Bu örgütü bazı Orta Doğu ülkeleri de destekliyordu. DEAŞ Musul'a girdiği zaman Türkmenleri yok etmeye başladı. Telafer bölgesinde Türkmenleri yok ettiler. Telafer öyle bir kasabaydı ki kardeş kardeşle, kardeş amcaoğluyla birbirine Türkmenlik bilinciyle bağlıydı. Şii veya Sünnî olduklarını söylüyorlardı fakat birbirlerine bağlıydılar.

DEAŞ Telafer'den 430 Türkmen kadını kaçırdı. 430 kızı ve kadını... Onların şimdiye kadar nerede oldukları bilinmiyor... Neredeler? Suriye'de mi, öldüler mi, kaldılar mı bilinmiyor. Kaçırılanlardan birkaçı kendini kurtarabildi. Bizim bazı şeylerden haberimiz oldu. Birçok Türkmen canını kurtarmak için güneye gitti ama onlar artık geri dönmek istemiyor. Tabii bu da Telafer'deki Türkmen nüfusunun seyrilmesi demektir. Aslında Musul'un ilçesi sayılan Telafer bir Türkmen kalesiydi. O yüzden Telafer'deki kalenin yıkılması projesini DEAŞ'a yaptırdılar. Biz bunları biliyoruz çünkü aynı projeyi daha önce Kerkük'te de uyguladılar, Altunköprü'de de Tuzhurmatu'da da Beşir'de de Taze'de de...

MURAT SAİD TATAR

— “DEAŞ’ın eline düşen kadınlar meselesi” pek bilinmiyor...

— Evet. Bizim kadınlarımız her zaman geleneklerine, göreneklerine bağlıdır, o yüzden biz neler olduğunu, başımızdan neler geçtiğini anlatamadık. Maalesef bu konu bugüne kadar konuşulmadı. Bazı kadınlarımız Telafer’e hâlâ geri dönemedi. Kim buralardan göç edebildiyse canını, namusunu kurtardı. Kurtaramayan kadınlar DEAŞ’ın eline düştü, erkeklerin ise çoğu şehit edildi.

— Bunun sorumlusu kim?

— Bunun sorumluluğu tabii ki hükümete aittir. Bizler hükümete emanettik. Bizi koruması gerekirdi ama DEAŞ gelirken hükümet askerini, polisini şehirden çekti ve biz savunmasız halde DEAŞ’la baş başa kaldık. Vatandaşının namusundan devlet sorumludur. Devlet olmayınca kadınlarımızın namusu Telafer’de ellere kaldı. Beşir’de çok şehit verdik, Amirli’de 60 günden fazla direndik ama DEAŞ’ın içeri girmesini engelledik. Elimizde silah, arkamızda ise devlet desteği yoktu ama biz Türkmenler, DEAŞ’a karşı ne gerekiyorsa yaptık.

— DEAŞ’ın zararı en çok neye, kime dokundu?

— Irak bu örgütten yaralandı ama en çok zararı bize, Türkmenlere dokundu.

— Neden?

— Çünkü biz her zaman Irak’ın birlik ve beraber-

liğini istiyoruz. Biz zulme boyun eğecek bir millet değiliz.

SUHEYB AĞA HÜRMÜZLÜ

PKK’yı biz Altunköprü’den biliriz. Düşmanlığı kavidir. Irak’ın kuzeyinde merkezleri var, öldürmek üzere yapılanmış. Türkmen düşmanıdır, Türkiye düşmanıdır. Tıpkı DEAŞ gibi. Zaten birbirlerinden

hiç farkı yoktur. Biri görünürde dinci, diğeri din-den bahsetmiyor; bu kadar. Aynı istikametin farklı yolları gibi...

ERŞAT SALİHİ

— 1959’da ve 1980’de Irak Türklerinin önemli isimleri katledildi. 2003’ten önceki dönemlerde birbirini takip eden bir siyasetle Irak Türklerinin geleceğine kastedilmiş gibi; 2003’ten sonraki süreçte ise DEAŞ gerekçesiyle Türklerin yoğun olduğu yerler yok edildi. Bu sefer de Irak Türklerinin geçmişine kastedilmiş gibi... Temelde değişen bir şey yok galiba?

ABD
Deniz Piyadeleri
27 Kasım 2017

DEAŞ, 9 Mart 2016 tarihinde Tazehurmatu beldesine 41 tane füze attı. Bu füzelerin hepsi kimyasal maddeyle doluydu. Üstelik terör örgütünün Irak'taki son günleriydi ama çekilirken üstümüze, Türk milletinin üstüne, Türkçe konuşulan bir bölgeye son kötülüğü yapması istendi. Nesillerimize kastedildi.

— Biliyorsunuz, 1920'lerde İngilizlerin uyguladığı politikaya daha sonrasında bu bölgeye gelen Amerika devam etmiştir. Hiçbirisinin politikasının birbirinden farkı yoktur. 100 yıldır, asimile politikası devam etmektedir. Türkmenlerin ellerinden tarım arazilerini almak, zayıf kılmak, idam etmek ve cezavlerinde tutmak gibi politikaların karşısında terör unsurlarınca uygulanmıştır. Evlerimiz bombalanmış, suikastlar düzenlenmiş, sembol kişiler hedef alınmıştır. Sembol kişilerin yanında sivil kişiler de hedef olmuştur. 2003'ten sonra ise sembol kişileri hedef alarak bombalı saldırılar düzenlemişlerdir. Bombalı saldırıların hiçbirisi rastgele gerçekleşmemiş, DEAŞ'ın Türkmen bölgelerinde planlı şekilde uyguladığı politikadır. DEAŞ bir taraftan, PKK gibi diğer terör örgütleri de bu bölgeyi yalnız bırakmadılar.

— DEAŞ gerekçesiyle Irak'ın kuzeyindeki Türkler iç göçe zorlanmış gibi, bu süreçte neler oldu? Nasıl bir plan işledi, şu anki durum nedir?

— Yani DEAŞ bir servis projesiydi. DEAŞ nereye geldi? Türkmen bölgesine geldi. Kerkük'ün güneyinde Beşir köyüne gitti. Telafer'e gitti, Musul'a gitti. Hedef en çok Türkmen bölgeleri olmuştur. DEAŞ'ın belli başlı bir proje olduğu 2014 yılında belli olmuş, Türkmenler dağılmak zorunda kalmıştır. Türkmenler nereye gitti? Kerbela'ya gitti, Türkiye'ye gitmek zorunda kaldı.

NİHAT KAHYAOĞLU

— DEAŞ'ın Amirli'ye yaklaşması ve işgâl teşebbüsü ne zaman, nasıl oldu anlatır mısınız?

— Evet, elbette. 2014 yılı Haziran ayıydı, Musul vilayeti DEAŞ'ın kontrolüne geçince biz aydın insanlar bir araya geldik ve şu kanaatte uzlaştık: DEAŞ Musul'dan hareket edip bölgelerimize gelecek ve hiç

kimse karşısında duramayacak, yalnızca Amirli duracaktır. Sonra millet camide toplandı ve zor bir karar aldı. Bu karar Necef'ten fetva çıkmadan üç gün önce alındı. Karar Amirli'nin kendini DEAŞ'a karşı savunması yönünde oldu. Tabii Amirli bir aşirettir. Bizler oradaki aşiretle akrabayız. Bizler aşiretin kolları olarak ayrı bölgelerde siper aldık. Bunların yanında diğer aşiretler de siper aldı ki onlardan, Allah rahmet eylesin, Albay Mustafa Hasan orada şehit oldu. Kendisi o bölgede liderdi, Amirli'ye silah ve mühimmat getirmişti, bizim önümüzü aydınlatı. Çünkü Amirli'nin birilerinin karşısında durabilecek kadar yeterli silah ve mühimmatı yoktu, o bize silah ve mühimmat getirdi, biz de kendimizi öyle savunabildik.

Tikrit ve çevremizde bulunan köyler, Musul'dan doğru ilerleyen DEAŞ'a katıldılar. Amirli'nin çevresinde otuz altı köy bulunmaktadır. Bu köyler idarî açıdan Amirli'ye bağlıdır. Amirli öncesinde kasabaydı, sonra ilçe oldu.

İlçe, 11 Haziran 2014 tarihinde bir bütün olarak çem-

bere alındı. Bizim de ilçeden çıkış yolumuz kalmadı, bağ kurabileceğimiz yalnızca gökyüzümüz kaldı. Irak hükümeti bize on gün sonra helikopterle

birtakım silahlar ulaştırdı. Rahmetli Şehit Mustafa gönderilen silahları teslim aldı, milletle de konuştu. Bize *“Bilin ki bu gelen DEAŞ’ın insanlığı yoktur, katliamı ve kan akıtmayı seven bir zümredir.”* dedi. Biz de siperdeyken DEAŞ’ın Telafer’de kadınları kaçırdığı yönünde haberler geldi. Bizde namus kavramı çok önemlidir. Bu yüzden kadınlarımıza şunu öğrettik, şayet biz ölürsek ve DEAŞ Amirli’ye girerse her kadın kendi kafasına sıkacak ve kendini DEAŞ’a teslim etmeyecekti.

Biz, namusumuzun DEAŞ ya da bir başkasının eline düşmesini düşünemeyiz. Kadınlar kendilerini vurmasalar, ellerine düşecek... Kaldı ki DEAŞ’ın eline düşen kadınların yaşadığı zulümler anlatılmaz. Daha önce kaçırılanlar bugüne kadar hâlâ kayıp durumdalar, geri dönemediler. Kadınları çarşılarında sattılar. Evet, biz ölelim, toprağa girelim lakin kadınlarımız bu muameleyi görmesin. Hepimiz bir gün ölümü tadacağız ama sonumuz böyle olmamalı. Elbette bir gün tarih bunları yazacak...

Evet, ilçeyi kuşattılar. Yollar kesildi, yemek yok...

buki buradaki kuyu suyu sağlık açısından zararlıdır. Bizler daha önce kuyu suyu içmezdik. Yemekleri üç gün buzdolabında saklamazsan bozulur ama biz tam 83 gün yemeksiz kaldık. Ne yaptık? Döndük geçmiş zamanlarda üretmiş olduğumuz yöresel yemeklerimizi yeniden pişirmeye. Buğdayımız, arpaımız vardı; bunları öğütürük bulgur gibi yemekler yapmaya başladık. Ayrıca büyükbaş hayvanlarımızı kesip kimseden para almadan aramızda dağıtmaya ve paylaşmaya başladık ki insanlarımız et yesin. Büyükbaş hayvanımız bitince koyunları, kuzuları kestik ve yine milletle kendi aramızda paylaştık. Olan olmayana dağıttı. Kahvaltımız yoktu, öğlen ise biraz ekmek ve suyla idare etmeye çalışıyorduk. Torunumun, yüreğime çok ağır gelen bir sözü beni çok duygulandırdı. Annesinden dışarı çıkmak için izin istiyordu, ona dedi ki *“Anne dışarıda bir bomba düşerse, şehit olup cennette muz ve elma yiyeceğim”*. Şuncacık çocuklar bile anladı ki insanlar burada öldükleri zaman cennete gidecekler çünkü karşıdan gelenler kâfirdir, onlarda Müslümanlık korkusu yok. *“Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah”* diyorlar ama kelime-i şehadetten çok

uzaklar. Çocuklar bile bunun farkına vardılar. Bir grup insanımız kalp, tansiyon gibi hastalıklarla boğuşuyordu. İlaçlarımız tükendi ancak biz Yüce Allah’a tevekkül ettik. Ben zaten biliyorum ki bizim direnişimiz İlahi bir güçten kaynaklanıyordu. Çünkü bir millet düşünün ki seksen üç gün özellikle de akşamları bombardıman altında aç kalarak kısıtlı yemek, kısıtlı su ile idare etsin ve DEAŞ gibi acımasız bir yapıya dirensin... Bir gün gelinime dedim ki *“Lütfen bugün yemeği daha erken hazırlayın”*. Ramazan ayıydı,

hepimiz oruçtuk. Sandı ki komşularımız bize yemek gönderecek. *“Baba ne demek istedin?”* dedi. Ben de *“Komşu köylerden bombardıman gelecek.”* dedim.

Yıkılmadan
önce
Telafer
Kalesi

Süleyman Bey bölgesindeki su tankını ve boruları petrole doldurup pompaladılar ki susuz kalalım. Biz de kuyulardan su temin etmeye başladık, hâl-

Ramazan'ın 19'unda DEAŞ büyük bir saldırıya başladı. Akşam saat 5'ten, sabah saat 4'e kadar yani on bir saat boyunca bize saldırdı. Tarihi bir çarpışma oldu. Aslında bu denli bir saldırıya karşı direnmemiz askerî okullarda ele alınıp anlatılmalıdır. Bir millet düşünün ki kısıtlı imkânlarla 11 saat boyunca bombardıman altında olmasına rağmen çarpışıp yüzlerce DEAŞ militanını etkisiz hale getirebilmiş, buna mukabil bir tek yaralı bile vermemiş. Biz o gün bir DEAŞ'lıyı yaralı olarak ele geçirdik. Kanaması vardı, ağır yaralıydı. Ona "Sen nerelisin?" diye sorduk, "Buraya yakın bir köydenim," dedi. Halbûki

yâd ederek savaşıyorduk. Ancak İmam Hüseyin şehit olduktan sonra mezarının kubbesi ve minareleri gökyüzünde ayakta durdu, biz de diri kaldık ve Allah'a şükür ki adımızı tüm dünyaya duyurduk. Şimdi nereye gidersem gideyim herkes Amirli'nin yiğitliğini anlatıyor.

O süreçte kadınlarımızdan bazıları doğum yaparken vefat etti çünkü doktor yoktu. Tabii bize uçakla yemek gönderilmeye başlandı ama ne zaman? Kuşatmadan bir buçuk ay sonra. Amirli'nin nüfusu 18 bin. Uçakla gönderilen yemek elbette yetersizdi

Türk Silahlı Kuvvetleri, terör örgütleri DEAŞ ve PKK/YPG'ye yönelik operasyonlar için bölgede

kardeşi orduda, albay rütbesinde bir subaydı. "Sen neden bize saldırıyorsun?" diye sorduk; "Ben yolumu kaybetmişim." dedi. Daha sonra kanamadan öldü. İsmi Abbas'tı. Çevremizdeki tüm köyler, herkes bize saldırıyordu. Ancak biz şehâdetle ve Yüce Allah'a tevekkülle; Ehl-i Beyt'in izinden giderek ve İmam Hüseyin'in Kerbelâ'da nasıl yalnız kaldığını

ama biz "Gelen yemekleri sadece hastalara verelim, kalanımız ekmek ve suyla idare eder." dedik. Bizim bir el değirmenimiz var, bir de traktörümüz. Değirmeni onunla çalıştırıyor, buğdaylarımızı öğütüp un üretiyorduk. Daha sonra çamurdan tandır yapmaya başladık, zaten bizim kadınlar çamur tandırda ekmek yapmaya alışkındır. Bu şekilde direndik ve yo-

lumuzda devam ettik. Bu arada DEAŞ'lılar sık sık arayarak teslim olmamızı, otoritelerini kabul etmemizi ve sözüm ona bayraklarını Amirli'ye asmamızı istiyorlardı. Karşılığında bize bir şey yapmayacaklarını vaat ediyorlardı. Diyorlar ki *"Irak hükümetine söyleyin, uçaklarla bombardımanı durdursunlar, biz de size saldırmayalım"*. Biz hükümetin bizden umudunu kestiğini biliyorduk ama DEAŞ'la pazarlık etmeye ve geri adım atmaya da niyetimiz yoktu. Zaferin bizim olacağına inanıyorduk. Irak hükümeti yaklaşık iki ay sonra Amirli'nin zafere ulaşacağına inanmaya başladı. Çünkü DEAŞ Ağustos'un ikisinde, sabahleyin ikinci bir saldırı düzenlendi. Bu sefer ağır silah ve tankları kullandılar. Dört yandan bize saldırıp bölgeyi dumanla kapladı ki uçakların görüş alanlarını kısıtlasınlar. Biz bu saldırıda bir şehit verdik. Rahmetli subayımız Ahmet Faris yalnız başına tankın karşısında durarak direndi ve şehit oldu. Kendisi benim komşumdu, çok yiğit bir subay, iyi bir insandı. Toprağını korurken şehit oldu, Allah rahmet eylesin. Biz şehitleri kendi silahıyla toprağa veririz. Bu şehidimizi de Amirli mezarlığında toprağa verdik. Bugün tüm Amirli ahalisi onun mezarına gider ve Fatiha okur, onun için dua ederler. Ben buradan kendisini bir kez daha rahmetle yâd ediyorum.

Bizler maruz kaldığımız bombardımanlarda yaklaşık on üç şehit verdik. Yüce Allah bizi korudu da çok şehit vermedik ama yaralılarımız çoktu. Kardeşim sağlıkçıdır, eczanesi vardı. Eczanede kan bulunurdu. Aslında eczanelerde kan bulundurmamak yasaktır ama ne zaman DEAŞ olayları başladı, o zaman arkadaşlarından kan göndermelerini istedi. Bu da yaralılarımızı tedavi etmekte bize çok yaradı. Kardeşim ve arkadaşları aynı zamanda yaralılar için kan bağışında da bulunuyorlardı. Bazı yaralılarımız 6, 7, 8 ünite kana ihtiyaç duyuyordu. Allah'a şükür kurtulanlarımız oldu ama bazılarımız da şehit düştü. Ancak bu yaşananlar bizim için büyük bir tarih ve destan oldu.

Amirli'de hâlihazırda birtakım hastalıklar çıkmaya başladı. Bu tabii maruz kaldığımız bombardımanların sonucudur. Amirli'de yeni doğan çocukların bacak, el, baş ve sırtlarında bazı rahatsızlıklar oluşmaya başladı. Ne yazık ki Birleşmiş Milletler gelip desteğini, yardımını sunmadı, insanları muayene edip sağlık kontrollerini yapıp bombaların etkisini araştırmadı. Irak hükümeti de Amirli'ye gereken önemi göstermedi. Bakın gençlerimiz hâlâ işsiz, hâlâ yoksullukla sınıyor. Irak'ta iş imkânı yok, iş yeri ya da bir AVM yok, sadece küçük dükkânlarla ayakta durmaya çalışıyoruz.

Evet, biraz öncesine dönersek biz Amirli olarak DEAŞ'a karşı savunma yaparken ne ABD ne BM ne de başka bir ülke destek oldu. Bir ara bize uçakla erzak atmaya kalktılar ama o erzak da bizim olduğumuz yerle DEAŞ arasına düştü. Erzağı alabilirsek belki kısa süre karnımız doyabilirdi ama almaya gitseydik kesin olarak ölecektik.

— Bilinçli mi yaptılar bunu?

— Bunu yapan Fransızlar. Erzakları orta yere attılar. Ne biz ne de DEAŞ militanları alamıyordu. Deneyen ölecekti ama mecburduk. Bizden bir grup geceleyin sürünerek gidip yalnızca çok az kısmını alabilirdi. Tabii biz zaten bu yardıma bel bağlamamıştık. Biraz daha açık konuşayım... Bu olayın başlamasından bir süre sonra Bağdat'tan fedâi gençler geldi. Şüphesiz Amirli'de canından olan şehittir. Öyle bir grup geldi, sayıları tam 79'du. Geldiler ve bize destek oldular. Bizim korunaklı siperlerimiz yoktu. İşte yıkılmış duvarları, büyük kayaları siper edip düşmana karşı savaşıyorduk. Düşman da bizi dürbünle gözetliyor, uzun namlu silahlarla ateş açıyordu. Kuzenim, amcamın oğlu ve birkaç kişi bu şekilde hedef alınarak şehit düştüler. Çünkü çevremizdeki köyler bize yakındı ve o köylerdeki evlerin çatılarından bize ateş ediyorlardı.

Tazehurmatu'da insanlar kanserden dolayı ölüyor, bunun nedeni DEAŞ'ın yaptığı kimyasal saldırılar, amaç ise bizim bu yerleri terk etmemiz.

Ancak biz çekilmedik ve dik durduk, ölene kadar da duracağız.

Kuzey Irak
yönetiminin
kontrolündeki
Kerkük'ten bir
görünüm

2017

— Kuşatmada en çok endişe ettiğiniz neydi?

— En çok kadınlar ve çocuklar için endişeliydik. Çünkü kuşatmanın gerçekleştiği aylar haziran, temmuz ve ağustostu. Bu aylardaki sıcaklık çok şiddetli olur. Kadınlar ve çocuklar gündüzleri dışarı çıkamıyordu; gece de dam üstünde kimse uyuyamıyordu çünkü hep bombardıman altındaydık. Bu yüzden kadınlar ve çocuklar sık sık hastalandılar. Bu sebepten vefatlarımız da oldu. Bazı kadınlarımız korku ve endişeden dolayı diyabet ve kalp hastalığına yakalandı. Bugün bile yeni doğan bazı bebeklerde engellilik belirtileri var. Biz biliyoruz ki bunlar bombalamaların sonucudur çünkü seksen üç günde yüz binden fazla bomba düştü Amirli'nin üzerine. Havan topu atıyorlardı. Çocuklar bile o kadar alışmışlardı ki topun düştüğü an topun kaç millim olduğunu söyleyebiliyorlardı.

— Yeni doğanlarda engelli olma oranında bir artış mı var?

— Evet çünkü görüyoruz ki yeni doğanlarda biraz engellilik sorunları var. Mesela yürürken titriyor, kendilerini kolay kontrol edemiyorlar. Çok sık hastalanıyorlar. Bombalamaların biyolojik olarak çok olumsuz etkileri oldu. Benim babam da o süreçte vefat etti. Babamın hiçbir sağlık şikâyeti yoktu, kanser, verem veya benzeri ciddi bir rahatsızlığı da yoktu ama DEAŞ kuşatmasından sonra akciğerlerinde hava sıkışması yaşandı ve bu durum da onun vefat nedeni oldu. Amcam hastaydı, yatakta öldü çünkü ilaçsız, doktorsuz ve tedavisiz kaldı. Amirli'ye kimse gerçekten destek vermedi. Ne Irak Hükümeti ne Birleşmiş Milletler ne de bir başkası Amirli'ye destek vermedi. Neden? Çünkü biz Türkmenler Irak'ın yönetiminde söz sahibi değiliz.

— Uluslararası güçler ya da merkezi hükümet ne zaman DEAŞ’a karşı harekete geçme kararı aldı?

— Amirli’nin kuşatmasının üstünden seksen üç gün geçtikten sonra. ABD, “Amirli’nin direnişi Irak’ın parçalanmasının önünde durdu” dedi. Çünkü hedef Irak’ın bölünmesiydi ancak Amirli Irak’ın parçalanma projesinin önünde durdu.

GÜÇLÜ DEMİRCİ

Irak’ta Sünniliği marjinal hale getirmek için komşu ülke ciddi şekilde destek verdi. Verdikleri destekle hâkim oldukları bölgelerde hem mukavemeti bitirdi hem Türkmenleri göç ettirdi.

...

YPG ile DEAŞ arasında tabii ki bağlantı var. İkisi de Türkiye’ye karşı iş birliği yapıyorlar. Birbirlerine istihbarat sağlıyor, askerî olarak da dayanışıyorlar. Savaşmaları görünüşte, yalan; tam tersine birbirlerini destekliyorlar. YPG/PKK ve DEAŞ, amaçları bu bölgeyi bölmek, Suriye’yi bölmek, Irak’ı bölmek ve tabii ki Türkiye’yi bölmek.

TURHAN KETENE

Amerika’nın elinde çok ciddi imkânlar var. Hava operasyonları ile bunları çok rahat püskürtebilirdi ama hiçbir askerî operasyon yapmadı. DEAŞ geldi ve Musul’u, Selahattin’i aldı. Kanaatimce DEAŞ’ın Sünni bölgesinde bulunmasından Amerika son derece memnundu.

...

Kale demek, Türk demektir. Selçuklu olur, Osmanlı olur, diğer Türk devletlerimiz olur... DEAŞ öyle eserleri yıktı ki... Musul, Osmanlı’dan kalma tarihi şehrimizdi, Telafer de öyle; her ikisi de yerle bir edildi.

Hiçbir eser bırakılmadı. DEAŞ’ın tarihimiz açısından çok büyük zararı oldu.

...

Böyle bir yıkım Saddam’ın aklına gelmedi ya da o, bunlar gibi yapamadı. Saddam “Ben güçlüyüm.” diyordu ama yapamadı. Amerikalılar Irak’ta Türklüğü tamamen silmeye çalışıyor. Bunun için tarihi eserler yok ediliyor. DEAŞ operasyonları bu işlere dayanak oldu.

LİLYAN BAYATLI

DEAŞ 2014’te Telafer’e doğru ilerlerken biz de gece saat 3’te şehirden çıkıp Sincar’a doğru gittik ve orada bir ay kaldık. Telafer halkının çoğu çıktı ama bir kısım Şii kaldı. Bazı Sünniler de Telafer’de kaldı. Türkiye Cumhuriyeti’nden Allah razı olsun ki bize çok yardımcı oldu. Eğer Türkiye yardımcı olmasaydı bizler orada bir ay kalamazdık. Ben il meclis üyesi iken bir toplantı için Duhok’a ve oradan da Peşmerge kontrolündeki Alkoş kasabasına gittim. Alkoş, idarî bakımdan Musul’a bağlıdır. Biz orada toplantımızı yaptık. Baktım ki herkes kendi milletine yardım etmek istiyor. Daha sonra çıktım ve sırasıyla Necef, Kerbela ve Duhok kamplarını ziyaret ettim. Duhok’taki bütün kamplar bize bağlıydı. Onlara yardım götürdük, özellikle yerlerini terk etmek zorunda kalan kadınlara aylık maaş tahsis edilmesi talebinde bulundum. Kaçırılan kadınlar konusunu dile getiremedik çünkü herkesçe malûmdur ki bu konu namusla ilgili bir meseledir ve bizim törelere de aykırıdır. Ancak bir toplantıda kendimi tutamadım ve bazı gerçekleri dile getirmek zorunda kaldım. Baktım ki toplantıda sürekli kaçırılan Yezidi kadınlardan bahsediliyor, ben de oradakilere Telafer’den kaçırılan Türkmen kadınların sayısının yüzlerce olduğunu ve bu konunun niçin gündeme alınmadığını sordum. Bu çok hassas bir konudur. Biz aşiretlerden oluşan bir toplum olduğumuz için

kaçırılan kadınlarımızın hakkında konuşmak istemeyiz çünkü bu bir onur meselesidir. Kaçırılan kadınların ailelerini tanıyorum, onlar beni sürekli arıyorlar ve bu konunun kimse tarafından bilinmesini istemiyorlar. Yezidiler bizim gibi değiller, sürekli kaçırılan kadınlarından bahsediyorlar. Biz Türkmen kadınları olarak bu konuyu konuşamadık çünkü bu konuyu tartışmak bizim için sakıncalıdır. Toplantıdan sonra kaçırılan kadınların ailelerinden sorduk ama kendileri kaçırılan kadın olmadığını söylediler. Tabii bu da bizi zor bir duruma soktu. Çok sayıda kadın kaçırıldığı için aileler kadınlarını ve çocuklarını Musul'a gönderdiler.

...

Bizim Telafer'de 4 kadınımsız DEAŞ'a karşı çıktıkları için bir odaya kilitlendiler, üç gün aç bırakıldıktan sonra üzerlerine benzin dökülerek yakıldılar. Kaçırılan kadınlar arasında Yezidiler de vardı ama onları öldürmediler, Şam'a götürüp onlarla evlendiler. Yezidi kadınlar ilk olarak Telafer'e getirildi ve burada DEAŞ mensuplarıyla evlendirildiler.

...

Musul, 9 Haziran 2014'te DEAŞ'ın eline düştü. Biz hepimiz, buradaki bütün Sünnî ve Şiîler buna karşı çıkmamız gerekirdi ama müsaade etmediler. Neden bırakmadılar, bunu açıklayacağım. Bize Bağdat'tan iki kişinin geleceğini söylediler. Bağdat'tan "...” geldi ve dedi ki “Şehirden ayrılmayın, ben KDP ile anlaşmaya gideceğim. Ayrıca hükümet de size silah gönderecek ve siz aşiretler olarak DEAŞ'a karşı savaşabileceksiniz.” dedi ve gitti. Biz üç gün bekledik ama bir daha dönmedi. Sonra kendisinden hiç haber alamadık ve biz burada öylece yalnız bırakıldık. Baktık ki Musul'un o kadar silahlı gücü olmasına rağmen DEAŞ'ın eline geçti. Eğer Musul böyleyse biz Telafer'de ne yapabiliriz diye düşündük. DEAŞ Telafer'e doğru ilerlediğinde Musul İl Meclisinden bir arkadaşım aradı ve “Musul düştü, siz de Telafer'den hemen ayrılmalısınız. Ellerinize düşer-

seniz iyi olmaz” dedi. Ben de “Şehirden ayrılmıyorum, burada kalacağım.” dedim. Telafer 16 Haziran 2014'te DEAŞ'ın eline geçti.

...

Kerbela ve Necef'e gidenler özbeöz Türkmen'dir. Onlar orada da çok zorluklar çekti. Onları oraya yönlendirenler “Siz Kerbela'ya ve Necef'e gidin, Sünnî kardeşlerimiz bize şunları yaptı ve bizlere arka çıkmadı deyin.” diye tembihledi. Aslında o süreçte Kerbela ve Necef'e Ramadi'den gelen Sünnî Araplar da yerleşmişti ama onlara Sünnî olmalarına rağmen büyük saygı ve hürmet gösterildi ancak Türkmenlere gösterilmedi. O zaman Telaferliler anladı ki Türkler ve Türk kalacaklar. Telafer'e geri dönen gençlerimiz biz bu dilden vazgeçmeyeceğiz dediler. Ama işte hayat, zorlukları dayatıyor. Bugün bazı aşiretler kendilerinin Arap olduğunu söylemeye başladı çünkü gençler herhangi bir hizmet göremiyor maalesef. Onlara ancak Arap olduklarını söylemeleri karşılığında bir alan açılıyor.

...

Saddam rejimi düştükten sonra Telaferli Türkmenler çok güzel günler yaşadı çünkü Telafer'de otorite aşiretlere geçti. Hepsi kardeşçe “Telafer bizimdir.” dedi. Kimse hükümet binalarını yağmalamadı ya da bankaları soymadı, olumsuz hiçbir olay yaşanmadı. Hayat bir süre hükümeteşiz devam etti ama ortam 2005'te Amerikalılar eliyle bozuldu. Onlar gelince bizim millet onlara “Bizim hiçbir şeye ihtiyacımız yok, Allah'a şükür, biz bir şey istemiyoruz.” dediler ama Amerikalılar bunu hoş görmediler. Amerikalılar Telafer'e girdikten üç-dört ay sonra şehirde mezhepçilik fitnesi baş gösterdi. Derken olaylar başladı. Telafer halkı ikiye ayrıldı. Önce şehre bir askerî üs kurdular. Bu üssün komutanı her gün bir aşiret büyüğünü ya da ağasını yanına çağırıp “Sizler için şunları yapacağız.” diye konuşmaya başladı.

TÜRKEŞ HÜSEYİN MALI

Bizim Türkmen bölgesi Yayçı'dan başlar, Türkan'dan öyle devam eder... Tazehurmatu, sonra Tavuk, Tavuk'tan sonra Tuzhurmatu... Orada bir su kanalı var ya, o su kanalının diğer tarafında Türkmen köyleri yer alır. Orada kaç köy varsa hepsi DEAŞ'ın eline düştü. Ama kanalın diğer tarafındaki kimseye hiçbir şey olmadı çünkü DEAŞ diğer tarafa geçmedi. Biz alanlarımızı elimizden geldiğince savunduk ki bu hat en azından 100 km uzunluğundadır. Buradan ta Amirli'ye kadar olan bölge halkı-

DEAŞ bizim Beşir'e girdikten bir hafta sonra orada ne kadar ev varsa, evlerin içinde ne kadar değerli eşya varsa yani altın, para, hatta beyaz eşya dâhil ne varsa hepsini, her şeyi kamyonlara, tırlara yükleyip götürdüler. Adamlar işgâl ettikleri yeri resmen yağmalıyorlardı. Yağmaladıklarını ne yaptılar? Ya cüz'î bir fiyata sattılar ya da kendi elemanlarına dağıttılar.

...

Bizim insanımızdan DEAŞ'ın eline düşüp de geri dönen hiç olmadı, hepsi öldürüldü. Bir kişi, bir kişi bile

Irak'ta
DAEŞ
dönemi
izleri

nın tümü Türkmen'dir, bu bölgede başka kimse yok. Araplar kanalın diğer tarafındadırlar.

...

DEAŞ katliam yapıyor, evleri yağmalyordu. Affedersiniz hayvanlarımızı bile toplayıp götürdüler.

geri dönmedi. Bu çocuk olsun, kadın olsun, yaşlı bir adam olsun hiç fark etmez. İnsan olanın kalbi acır ama bunlarda hiç acıma yokmuş. En ufak bir çocuk bile ki 3-4 yaşındaki bir çocuktan bahsediyoruz, ya şuncacık çocuk için bile hiç acımaları yoktu. Hele hele siz Irak'a gelmiş, güya dini temsil eden

**Musul'u DEAŞ alttan
yıkıyordu, Amerika ise
üstten. Nerede bir bina,
köprü varsa yıktılar.
O köprüde hiçbir şey yok?
Ama o köprü de DEAŞ
gerekçesiyle yıkıldı.
Her ikisinin de amacı
aynıydı.**

bir grupsunuz... Ya kadının suçu nedir, 3-4 yaşında bir çocuğun günahı ne olabilir? O yavrucağ bu dünyadan ne görmüş ki katlediyorsun?

...

9 Mart 2016 tarihinde, Tazehurmatu beldesine 41 tane füze atıldı. Bu füzelerin hepsinin içini kimyasal maddeyle doldurmuşlar, üzerimize fırlattılar. Meselenin siyasi boyutuna bakalım... DEAŞ'ın son günleriydi; neredeyse bitti bitecek, her şeyi geri alacağız, hatta Beşir'i bile geri alacağız dediğimiz günler. O saldırı DEAŞ'ın son hamlesiydi, üzerimize füze yağdırdı. Şöyle düşünmüş olmalılar: *"Bu büyük saldırıyla burayı bitiririz"*. Bir günde tam 41 füze! DEAŞ'ın Irak'ta girdiği bölgeleri saydım, bir şehrimize 5 füze atılmış, Diyala'ya 2 tane kimyasal füze atılmış, Sincar'a 9 tane kimyasal füze atılmış, Musul tarafından Erbil'in çevresine 4 tane atılmış ama gelgelelim Tazehurmatu'ya tam 41 tane kimyasal madde yüklü füze atıldı. Sizce burada bir orantı ya da mantık var mı? Neticede burası daha büyük bir şehir değil, nüfusumuz da 32 bin kişi diyelim. Bu ne demek? Neden bize karşı bu kadar kıyıcılar? Çünkü diğer yerlerde başka bir dil konuşuluyor. Bize bir günde 41 füze atıldı çünkü biz Türkçe konuşuyoruz. Bu füzeler Türk milletinin üstüne atıldı, Türkçe konuşanlara...

2016 yılının üçüncü ayında DEAŞ tarafından bize 41 tane kimyasal başlıklı füze atıldı. Bu tabii ki basit bir hadise değil; planlı, belli bir amaca yönelikti. Amaç Tazehurmatu milletini buradan göçe zorlamaktı. DEAŞ diğer bölgelerde yaptığı baskıyı, burada da uygulamak istiyordu ama bir türlü Taze'ye giremiyordu. Taze'nin milleti Türk'tür, Osmanlı'dır, bir şeyden çekinmez, yerini kimselere bırakmaz, satmaz. Bundan dolayı elinde silahla gelen DEAŞ'a da bırakmadı. Böylesi bir saldırı Irak'ta sadece bize yapıldı. O saldırıda ben de yaralandım, kızım da... Allah'tan bir Türkiye'miz var. Her koşulda güvenimiz, her daim başımızda. Geldi, buradan yaralılarımızı toplayıp götürdü ve tedavi ettirdi.

Taze'nin nüfusu eskiden 27 bin civarındaydı. Kanser hastalığı bir-iki kişide görülmekteydi ama şimdi gelin görün ki Taze'de onlarca insan kanser hastalığı ile ölmektedir. Bunun yanında deri hastalıkları gibi farklı türden hastalıklar da görülmeye başlandı. Bunun nedeni işte o kimyasal saldırıdır. Biz atılan füzenin mahiyetini en başta anladık çünkü hemen kötü bir koku yayılmaya başladı. Öncesinde de bizi sürekli vuruyorlardı ama bu durum, o günkü bombalamada görülen bir durumdu. Bomba düştü-

DAEŞ saldırıları altında Irak

ğü yeri yakıp yıkıyordu ama bunlar sonrasında bir de nefes darlığına sebep oluyordu. Tabii anlayınca herkes bir şekilde bombalanan yerden uzaklaşmaya çalıştı. Ama şöyle bir kismetimiz varmış ki bu da bizi daha büyük bir felaketten korudu. O gün bombardıman başlayınca eş zamanlı yağmur da başladı ve yağmur zehrin etkisini biraz azalttı. Ancak neticede salınan hardal gazıdır. Ölen öldü, kalanlar için de nefes darlığı, deri döküntüsü görülme-ye başladı. 27 bin nüfuslu Taze'nin hasta sayısı bir anda 6 bine ulaştı.

CUMHUR KERKÜKLÜ

DEAŞ neden Telafer'i hedef aldı? Çünkü Telafer coğrafi açıdan çok önemli bir noktada. Ayrıca biliyorsunuz, Irak'ın kuzeyinden Suriye'nin kuzeyine kadar bir yol açılması, oradan da Akdeniz'e ulaşım sağlanması için nüfusunun tamamı Türk olan Telafer'in, etrafındaki köylerin, Musul'un boşaltılması gerekiyordu. Musul gibi Telafer de bunun için hedef alındı. O bölgede bulunan Hristiyan köylüler, olaylar başlamadan evvel Kanada'ya, Avustralya'ya, Amerika'ya göç ettiler. İş Telaferlilere gelince, onlar göçe zorlandılar. Bir kısmı Türkiye bir kısmı da Kerbela gibi güneydeki şehirlere gitti. Evet, bugün bu olaylar geride kaldı ama Telafer'de bir kalkınma ya da bir alt yapı projesi hâlâ yoktur. Buradan göç etmek durumunda kalanların evleri, okulları, iş yerleri DEAŞ eliyle yıkılmıştı ama o yerler o gün bugün yıkıldıkları halleriyle duruyor. Tabii ki hükümet isteseydi bu projeleri altı ayda gerçekleştirebilirdi. Ancak DEAŞ'ın yıktığı, imar edilmiyor çünkü onun eliyle yapılmak istenen şey, bugün güncelliğini hâlâ koruyor.

DEAŞ'ın birinci hedefi Türkmen bölgelerine saldırmaktı. Amirli'ye, Musul'a ve Telafer'e saldırdılar. Telafer ve civardaki köylere saldırıların amacı Türk varlığını ve İslâmiyet'i yok etmektir. Paris'te ve Almanya'da İslâm'a karşı birçok eylem gerçekleştirdi, cami ve mescitleri yaktılar. Bugün maalesef İs-

lâm dediğin zaman bir Avrupalı gencin aklına hemen DEAŞ veya DEAŞ ordusu geliyor.

DEAŞ'ın arkasında çok güçlü bir medya vardı. DEAŞ'ı Sünnî kesim olarak gösterdiler ve buna da birçok genci inandırdılar. Sanki DEAŞ gelip onları kurtaracak ve egemenlik sağlayacak. Bu nedenle DEAŞ'ın Sünnîliğe daha fazla zararı dokundu çünkü DEAŞ'ın yakından ya da uzaktan Sünnîlikle ilgisi yoktur.

SUPHİ SAATÇİ

DEAŞ'la doğrudan Türkmen bölgelerini hedef almışlar. Musul'dan başladılar ama Musul bölgesinde en büyük darbeyi de Telafer'de yaşattılar. Telafer halkı maalesef perişan oldu, milleti oradan oraya göçe zorladılar, binlerce aile perişan oldu, yüzlerce kişi yollarda öldü. Çocukları hiç deme... Tabii bunlar bir plan dâhilinde yapılmış gibi...

Yine Kerkük'ün güneyindeki Türkmen köylere, mesela Beşir'e, Tavuk bölgesine saldırdılar ama işte nedense başka bölgelere saldırı olmadı. DEAŞ denilen şey mesela Süleymaniye'ye, Erbil'e, Duhok'a hiçbir saldırıda bulunmadı, onlara hiçbir şey yapmadı. DEAŞ'ın zararı yalnızca Türkmenlere, bir de Sünnî Araplara dokundu.

Musul önemli bir Selçuklu şehridir. Şehir özellikle Atabeyler döneminde çok güzel eserlerle donanmıştır ama Musul'daki en önemli mimarî miras olan Ulu Cami, DEAŞ eliyle yerle bir edildi. Irak'ın en yaşlı, en eski minaresi olan o cami yerle bir edildi. Nebi Yunus gibi diğer eserler de maalesef yerle bir edildi. Türklere ait mezarlıklar, anıtlar da yok edildi. Bunlar sanki hedef olarak seçilmiş, bu operasyon bölgedeki Türk izlerini silmek gayesiyle yürütülmüş. Burada adeta kültürel bir katliam yapıldı.

DEAŞ denilen bu terör örgütü maalesef Türkmen

yörelere hedef aldı ve bütün amacı Türkmen bölgelerindeki Türk izlerini, Türk mimari eserlerini ve Türk nüfusunu yok etmektir. Maalesef bunda da büyük zararı dokunmuş oldu.

Şimdi bir bölgede eğer bir yönetim adaleti hakkaniyetle tesis etmezse o yönetim, o idare, o devlet var olamaz. Mesela Yugoslavya'ya, Balkanlara baktığımız zaman orası huzur içinde yaşadığı çünkü orada yüzyıllar boyu huzuru sağlayan büyük bir otorite vardı, herkesi adaletle yöneten bir Osmanlı Devleti vardı. İster Müslüman olsun, ister olmasın; bütün Balkan halkını koruyan Osmanlı'ydı. Bakınız o irade oradan kalkınca, bir bütün olarak bölgenin de huzuru kaçtı ve birbirlerine düştüler, birbirlerini öldürdüler. Birleşmiş Milletler ya da başka bir otorite kimseyi korumadı, Müslüman kardeşlerimiz büyük katliamlar yaşadı. Hiçbir suçları yoktu. İşte orada da tıpkı buradaki gibi aynı durum söz konusuydu. Bütün "Osmanlı bakiyesi" onlara göre öldürülmesi gereken kişilerdi. Yani Balkanlarda Müslüman olan herkesin öldürülmesi gerekiyordu çünkü onlar Müslümanları Türk olarak görüyorlardı. İşte Balkanlarda olanın benzerini DEAŞ Irak'ta uygulamış oldu ama onlar sadece Türkleri değil, Türk eserlerini de hedef aldı. Ve maalesef hedeflerine ulaştılar.

KEMAL BAYATLI

DEAŞ'tan önce El-Kaide vardı. Malûm, dünyada terör örgütleri öyle kendi kendine ortaya çıkmaz. Afedersiniz üç tane başıbozuk bir araya gelip de eline silah alıp sokağı, caddeyi kargaşaya sokamaz. O yapının arkasında mutlaka bir devletin olması gerekir. Bugün dünyada terörü besleyenlerin kim oldukları da ortadadır. Yani bugün Suriye'nin kuzeyindeki terör örgütünü kim besliyorsa, Irak'ın içindeki adı bir dönem El-Kaide olan DEAŞ'ı da onlar destekliyor.

DEAŞ da enteresan, yalnızca Türkmen ve bir de Sünnî Arapların bölgelerine odaklandı. DEAŞ kendini her ne kadar Sünnî diye tanıtsa da ilgisinin olmadığı bilenin malûmudur. Size ilginç bir örnek vereyim: Anbar ilinde Sünnî Arap aşiretleri ağırlıktadır. Orada Amerikalılara yönelik bir ayaklanma çıktı, yürüyüşler, mitingler yapıldı, çatışmalar yaşandı. Bunu oradaki birkaç aşiret reisinden dinledik. Amerikalılara karşı kullanılacak silah İran veriyor. "Başlarda anlamadık, gerçekten silah alıp Amerikalılarla çatışıyoruz." diyorlar. Yani İran neticede Şiî ve bize silah veriyor ama neden? Neticede bunlar siyaseten birbirleriyle anlaşılıyorlar. Sonra düşündük ki aslında bizim bunu yapmamız bekleniyor. Çünkü dünyaya "Müslümanların hangisi terörist?" sorusunu sorup, cevabını verdirmeye çalışıyorlar. Zaten hemen öncesinde 11 Eylül hadisesi yaşanmıştı. Adamlar Sünnîlerin içinde bir örgüt oluşturmuşlar, hem Sünnî'yi Sünnî'ye kırdırmak hem de Sünnî olanı İslâm'ın terörist tarafı gibi sunmak istiyorlar.

DEAŞ Türkmen bölgelerini hedef aldı. Telafer'den sonra Kerkük'te de hep Sünnî Türkmen bölgesine odaklandı. Düşünebiliyor musunuz, Kerkük gibi bir yerde DEAŞ'ın yaptığı saldırıların alanı 20-25 km²'den ibaret. Aynı Kerkük'ün başka bir yerine saldırı olmuyor çünkü o tarafta başka bir etnik grup var. Onların olduğu yerde hiç çatışma, patlama, insan kaçırma ya da öldürme hadiseleri yaşanmıyor? DEAŞ'ın odağında yalnızca Korya, Tisin, Musalla fiilan vardı yani Sünnî Türkmen bölgeleri vardı. Keza Telafer... Telafer'de de vurulan eserlerin hepsi öyleydi. Bir nevi hem İslâm'ın hem Türk tarihinin varlığına yönelik bir darbedir. Bunların amacı oydu, Irak'taki Türk varlığını ve Türk mirasını yok etmek.

ÖMER KÖPRÜLÜ

DEAŞ 2014'te bazı yerleri ele geçirdi. Beşir'in oraları ele geçirdi. Tazehurmatu'da çok insanımız öldü. Bir de Amirli'nin etrafını sardılar ama ele geçiremediler çünkü Amirli halkı savaştı. Bugün hâlâ DEAŞ var ve etrafta dolaşıyor ama öyle etkili değil. Ama şu an bizim Kerkük'te en korkulu şey PKK'dır. 2017'den sonra Kürt yönetimi Kerkük'ten çıkınca onlar da güçlerini biraz kaybetti. Ama şu an Kerkük'ü Araplaştırmaya çalışıyorlar. Diğer taraftan bizim Türkmenlerde de büyük bir göç var, herkes yerini yurdunu satıp Türkiye'de yerleşme derdinde. Maalesef Kerkük'te Türkmen nüfusu sürekli düşüş eğiliminde... Türkmenlerin büyüme oranı nüfus bakımından 2,2'dir. Irak'ta Türkmen varlığı giderek zayıflıyor. Çünkü bizim gençler burada iş bulamıyor. İş yok, tayin yok, evlenemiyorlar ya da çok geç evleniyorlar. Çalışanlar da karın tokluğuna çalışıyor. İşte Türkmenlerin durumu böyle...

ERŞAT HÜRMÜZLÜ

DEAŞ büyük bir plandı. DEAŞ ne demektir? Irak ve Şam İslâm Devleti. Bunlar Selefi insanlar, en büyük zararı ise Sünniliğe oldu, başkalarına değil. Evet,

doğru Telafer'de olan Şii Türkmenlere de çok büyük zararları oldu, onlar çok büyük mezalim gördüler ama onların derdi Sünniler ve Türkmenlerdi. Musul'un içinde meşhur camilerimiz yok edildi. Bunlar büyük bir plan dâhilinde yürütülmüş işler. Zaten sonrasında dış güçlerle de olan temasları ortaya çıktı.

Suriye'den girdiklerinde Irak'ta Türkmen bölgelerine yöneldiler. En yakın Telafer vardı. Diyelim ki orada yapmayı düşündükleri işler var ama Telafer'deki kalenin ne günahı var? Onu niye yıkıyorsun? Musul'daki Nebi Yunus'u niye yıkarsın?

DEAŞ'ın öncesi var tabii. Eskiden de biliyorsunuz, buralarda demografi değiştirildi yani Araplaştırma politikası esastı. 2003'ten sonra Araplaştırma programı geri çekildi, bu sefer de Kürtleştirme projesi işlerlik kazandı. Irak'ın kuzeyinden Kerkük'e yüzbinlerce Kerküklü olmayan insan geldi. Kerkük'te Kürt yok muydu? Vardı ama ne bileyim bugünün sayısı ile eski, gerçek, hakiki olan sayıyı karşılaştırırsanız neticeyi görmüş olursunuz.

ABD askerleri Irak'tan çekiliyor.

**Selçuklu ve Osmanlı
dönemlerine ait öyle
yerler yıkıldı ki...**

**Bunlar Saddam'ın
bile aklına gelmeyen
şeyleri yaptı ve Irak'taki
tarihi eserlerle birlikte
Türklüğü tamamen
silmeye çalıştı.**

**Telafer Kalesi yerle
bir edildi, hiçbir iz
bırakılmadı. Çünkü kale
demek, Türk demektir.**

8

IRAK TÜRKLERİNİN BUGÜNÜ

FEVZİYE HASASU

Irak ikiye mi bölünür, üçe mi? Bu sorunun cevabı, Kerkük'ün akıbetinde saklı. Çünkü herkes Kerkük'ü istiyor. Merkezî hükümet de Kuzey Irak da Kerkük'ü istiyor. Kerkük bir petrol denizinin üstünde ama Kerkük bir Türk şehridir. Onlar için Kerkük demek petrol demektir, bizim içinse vatan. Bizim Kerkük'le bağımız ne petrol ne de parayla ilgili. Keza Telafer, Kifri, Altunköprü için de geçerli ama maalesef bütün şehirlerimiz teker teker elimizden alınıyor. En son DEAŞ eliyle denediler. Nasıl oluyorsa o örgütten tek zarar gören biziz. Başka hangisi zarar gördü? Bizler sistematik işletilen bir proje ile yok edilmeye çalışılıyor. Evet, bizler 2003'ten sonra okulumuzu açtık, çocuklarımızı Türkçe eğitime başlattık, nefes alacağız diye sevindik ancak bunlar yeni düzende göz boyayan iyileştirmelermiş. Bize anayasada yer vermediler, biz yine parantez dışında kaldık. Şeytani usullerle bizi birbirimize düşman ettiler. Maalesef bölge hal-

kı da Saddam döneminde o kadar cahil bırakıldı ki kimi inanıyor kiminin kafası karışık... DEAŞ diyor-sunuz, Sincar'da PKK var, El-Kaide gidiyor, DEAŞ geliyor, sonra başkası çıkıyor... Gelen giden değişiyor ama bunların hepsine birden parayı da silahı da veren aynı, değişmiyor. Projenin tamamlanması için her biri yeni bir aşamanın aracı durumunda. Bir tek bizde silah yok, bir tek biz hiçbir dönemde Bağdat'a silah doğrultmadık. Ama bizler insan gibi hakkımızı istiyoruz, doğal olan haklarımızı. Toprağımızda yaşamak istiyoruz.

FEYZULLAH SARIKAHYA

— Biz barıştan yanayız, kavga istemeyiz. Bunun için Türkmen Aşiretler Meclisindeki çabalarımız devam etmektedir. Bizler her cumartesi toplanır, toplantı yaparız ki bu yaklaşık 19 yıldır devam eden bir buluşmadır. Köylerden ve Türkmeneli bölgelerinden Türkmenler gelir, her hafta toplanırız. Bu toplantı-

lar en iyi, en doğru görüşleri ortaya koymak için yapılır. Tabii biz sadece Türkmenler olarak kendi aramızda toplanmıyoruz. Türkmen Aşiretler Meclisi olarak Bağdat'ta da ilgili bütün buluşmalara katıldık, ilgili taraflarla her fırsatta görüştük. Eski başbakan Maliki'yi ziyaret ettik. İlk görüşmemizde elimizden alınan araziler konusunu dillendirdik çünkü o bizim temel meselelerimizdendir. Bu arazilerin mevcut durumu, bizim alanımızın işgâli demektir. Bir milletin toprağı olmazsa yok olur gider. Her zaman söyleriz, söylüyoruz: Her meselede olduğu gibi bu meselede de Türkiye bizim yanımızda. Biz Türkiye'ye "can" deriz. Biz Allah'a güveniriz, Peygamber'e güveniriz, kutsal kitabımıza güveniriz, bir de Türkiye'mize güveniriz.

— Ne olmasını istiyorsunuz?

— Biz Irak'ın karar merkezinde yer almak istiyoruz. Neden istiyoruz? Biz Türk milleti arasında profesörler var, bilginler var, birçok sahada çok deneyimli, tecrübeli insanlar var; biz neden devlette yer edinemiyoruz? Partilerimiz var, sizin de malûmunuz, bizden de bir partili neden herhangi bir makama gelmiyor? Çabalarımızı hayata geçirecek imkânlardan hep uzak tutuluyoruz. Bir siyasî parti neden vardır? İktidarda yer almak, iktidarın paydaşı olmak, millette merkezin imkânlarıyla hizmet edebilmek için. Irak'taki Türk toplumuna bir devlet bakanlığı dahi verilmedi, verilmiyor. Neden? Bizler Irak'ın üçüncü milletiyiz. Biz Irak var olduğundan beri buradayız. Bizler devlet kurma, imparatorluklar idare etme tecrübesine sahibiz ama gel gör ki bugün bir daire başkanlığı düzeyinde atama dahi olamıyoruz.

— Osmanlı 1918'de çekiliyor. Osmanlı çekildikten sonra 1924'te bir katliam oldu, 1946'da oldu, 1991'de oldu, Taze' oldu, Amirli'de oldu... Dünya Halepçe Katliamı'nı biliyor ancak Altunköprü Katliamı'ndan bihaber. Yaşanan bunca hadisenin duyurulmasında bir eksiklik yok mu?

— Doğrusu bizim medya ayağımız zayıftı. Halepçe'yi bütün dünyaya duyurdular çünkü onların medyası geniş, lobileri var ama bizim bir lobimiz yok. Bizim medyamız zayıf kaldı. Sizlerden Allah razı olsun, buralara geldiniz, bizleri dinliyorsunuz.

— Türkiye buradaki Türk varlığının durumunu dikkatlice takip ediyor ve hiç kuşkusuz geçmişiyile mukayese edilemeyecek bir güçle ilgili bütün süreçleri her açıdan desteklemeye devam ediyor, diyebilir miyiz?

— Evet, kesinlikle. 2003'ten sonra Türkiye'nin etkisi bizim üzerimizde belirleyici oldu. Türkiye her zaman ve her platformda bizim sesimiz, sözümüz oldu. Türkmenleri soydaşı, akrabası olarak ifade etti. Yani bu ilgili taraflara kesintisiz verilen bir mesaj niteliğindedir. Biz gördüğümüz kadarıyla bu sürecin başladığı tarih olan 2003'ten beri Cumhurbaşkanı Erdoğan ileriye görmüş ve bize değer vermiştir. Erdoğan hükümetinin bize katkısı çok olmuştur. Her daim yanımızda durmuş ve burada ne vakit bir sorun yaşansa destek olmuştur. Nice badireler atlattık, katliamlara maruz kaldık. O günlerde Türk uçakları bizi hep Türkiye'ye taşıdı... Öğrencilerimiz Türkiye'den burs alıyor, bu imkân bizler için çok kıymetli. Yani böyle şeyler Erdoğan'dan önce yoktu. Hep söylüyorum, biz rahat rahat Türkiye'ye gidemiyorduk. Şimdi bize Türkiye'de saygı gösteriliyor, bir sorununuz olduğunda hemen çözüm üretiliyor. İki hafta evvel Türkiye'deydim, bir iş için devlet dairesine gittim. Orada saygıyla muamele gördüm, işim hemen onaylandı. Biz Türkiye'nin bizi bağrına bastığını hissediyoruz. Onun için diyorum ki biz bir Allah'a, bir de Türkiye'ye güveniyoruz; biz Türk'üz.

ALİ KASAPOĞLU

— Irak'ta yaşayanlar "Iraklı" kimliğine ve Irak'ın toprak bütünlüğüne inanıyor mu?

— Bu Irak'ta yaşayan bütün toplulukları ilgilendiriyor. Iraklı olmaya ve Irak'ın toprak bütünlüğüne sadakat duymaya herkes dâhil olmalı. Kürtler de

sün. Irak'ta yaşayanlara, sürekli bunun çözüm olduğu inancı aşılanıyor. Türkmenlere gelince bu ve bunun gibi planları sürekli reddettiler ve bunları

Danyal
Peygamber'in
Türbesi,
Kerkük

Araplar da... Bunlara olan inanç önemli ölçüde Saddam döneminde zayıfladı. O, bu ülkeyi 35 sene boyunca bir diktatör olarak yönetti. Arap milliyetçisi yaptı. Devleti kendi grubuyla ve kendi fikrine, zihniyetine inananlarla birlikte yönetti. Bu uzun süreç maalesef Irak'ta yaşayanları yordu.

Diğer taraftan, son yirmi yıllık süreçte de Irak'ın bölünmesi, parçalanması için büyük çabalar gösterildi. Tabii dışarıdan gelen bu çabaya içeriden de ciddi katkılar sağlandı. Irak'ın parçalanması için Irak'ın durumunun çok kötü olması gerekiyordu, o sağlandı. Bugün geline nokta dillendirilen çözüm şu: Irak Şii, Sünnî Arap ve Kürt olarak 3'e bölün-

kesinlikle kabul etmeyeceklerini, her platformda beyan ettiler. Türkmenler her zaman ve her şeye rağmen yüz yıldır bu topraklara bağlı olduklarını her fırsatta dile getiriyorlar. Irak'ın yüz yıllık tarihi boyunca sürekli Türk kimliği yok edilmeye çalışıldı, buna rağmen. Bu topraklarda Türkmenler gibi Kürtler de Araplar da yaşıyor ama onlardan farklı olarak Türkmen burayı yaşadığı yer değil, kendi vatanı olarak görüyor. Vatan bildikleri, hep bu duyguyla hareket ettikleri için bu toprağın korunması için büyük mücadeleler vermiştir. Üstelik Irak'ın bölünmesi demek, Türk yerleşiminin de bölünmesi demek ki bu durum ayrıca endişe sebebidir. Erbil, Musul, Telafer, Kerkük, Diyala... Nereyi bölüyorsunuz? Biz-

Irak ikiye mi bölünür, üçe mi? Bu sorunun cevabı, Kerkük'ün akıbetinde saklı. Çünkü herkes Kerkük'ü istiyor. Merkezî hükümet de Kuzey Irak da Kerkük'ü istiyor. Kerkük bir petrol denizinin üstünde ama Kerkük bir Türk şehridir. Onlar için Kerkük demek petrol demektir, bizim içinse vatan. Bizim Kerkük'le bağımız ne petrol ne de parayla ilgili.

ler Irak'ın bölünmesine kesin olarak karşıyız. Bizler dün olduğu gibi yarın da Irak'ın toprak bütünlüğünü savunmaya devam edeceğiz.

likte Türk, Türkmen'e dönüştürüldü. Bunu neden yaptılar? Çünkü Irak'taki Türkleri hiç hissettirmeden, yavaş yavaş, yıllar içinde Türkiye'den koparmak istediler.

Kaleden
Kerkük'e
bakış

— Türk mü Türkmen mi, hangisini tercih ederseniz? Türkmen adı Abdülkerim Kasım döneminde kanunî bir zorunluluk olarak dayatılmıştı...

— Evet, Kasım dönemine kadar biz Irak Türkleri olarak kabul ediliyorduk. Türkmenler resmî kayıtlarda de böyle geçiyordu. Ben dönemin gazetelerini araştırdım, mesela Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Kasım'ı tebrik etmeye Kerkük'ten ve farklı yerlerden giden birçok heyet var. Bu heyetler Bağdat'a gidip tebrik ediyorlar. O vakit basında geçen bütün terimler Türk. Yani *"Türk heyetleri Bağdat'a geldi."* diyor mesela. Ama dediğiniz gibi, Kasım'la bir-

— *"Türkmen"* adlandırması burada ne anlama geliyor? Etimolojisini değil, buradaki politik karşılığını, bağlamını soruyorum; Türkiye'den bağımsız bir unsur olduklarına mı işaret ediyor?

— Biz kendimizi Türkiye'nin, Türk dünyasının bir parçası hissediyoruz. Bundan kesinlikle hiç kopmadık ve kopamayız da... Burada yeri geldiği zaman bizi Türkiye'den ayrı tutmak için *"Bunlar Türkmen'dir, Türk değil"* derler. *"Bakın işte bunların dili İstanbul Türkçesinden çok farklı, daha çok Azerbaycan Türkçesine benziyor."* diyorlar. İşte ortaya bu türden iddiaları atıyorlar. Şöyle de soruyorlar:

“Sizin konuştuğunuz Türkçe ile İstanbul birbirinden farklı ama siz burada çocuklarınıza Türkiye Türkçesi öğretiyorsunuz, bu tezat değil mi?”. Tabii konuştuğumuz gibi, bunlar masum görünen ama özünde ayrıştırmayı, koparmayı hedefleyen politik sorular. “Siz farklısınız, onlar farklı”. Tabii bizim bu türden yönlendirmelere cevabımız net. Bizdeki Kerkük Türkçesi ile Musul ya da Telafer’deki de farklıdır; tıpkı Karadenizli, Ege’li ya da Orta Anadolu’nun durumu gibi. Nitekim aynı durum Araplarda da var, bir Mısırlı ile Iraklı’nın Arapçası aynı mı? Hatta bir Kuveytli ile Faslı birbirini tam anlayabiliyor mu? Ama işte Arapların bir resmî dili var ve bütün yazışmalarda, diplomatik konuşmalarda onu kullanıyorlar. Biz de İstanbul Türkçesini tercih ettik. Yani başa dönersem, Türkmenlik bizi Türkiye’den koparmak için ortaya atılmış bir teoriden ibarettir.

SAMİ KOLSUZ

Evvela bugün biz millet olarak önce kendi dilimize, kültürümüze sahip çıkmamız gerekir. Bugün öyle hassas bir dönemi yaşıyoruz ki Saddam dönemindeki korunma ihtiyacımız, bugün iki kat, üç kat daha elzem hale gelmiştir. İkincisi, kendimizi Irak’taki aktüel sorun olan mezhep fitnesinden uzak tutmamız gerekir. Üçüncüsü toprağımıza, malımıza sahip çıkmamız gerekir. Dördüncüsü ise siyasîlerimize sahip çıkmamız gerekir. Bir partide memnun olmadığımız hususiyetleri olabilir, beğenmediğimiz politikacılar da... Ama bizler demokratik düzen içinde, kendi adımıza kazanımlarımızı artırmak için buna ihtimam göstermeliyiz. Beşincisi gençlerimizin eğitimine son derece önem vermeliyiz. Her alanda iyi ve dünya çapında niteliği tasdikli insan yetiştirmeliyiz. Buna sanat da dâhil tabii... Müzisyenlerimiz, tiyatrocularımız, edebiyatçılarımız olmalı. En çok da şairlere ihtiyacımız var. Spor tabii... Yani dilimize, okullarımıza sahip çıkmalıyız. İnsanımızı yetiştirmeliyiz.

...

Saddam döneminde Kerkük’teki arazilerin çoğuna el konulmuştu. Arazilerin sahipleri bizdik. Tapu kayıtlarında bu arazilerin yüzde seksen oranında sahipleri hâlâ Türkmen olarak görünmektedir. Amerika 2003’te Kerkük’ü işgal ettiği gün Peşmerge de Amerikan güçleriyle birlikte Kerkük’e girdi ve doğrudan tapu dairesine yöneldi. O gün dairedaki sicil kayıtlarının tümünü alıp götürdüler. Çoğunu da yakmışlar. Zaten amaçları o evrakların yok olması. Yok olursa arazi sahiplerinin ispat edebileceği evraklar yok olmuş olacak.

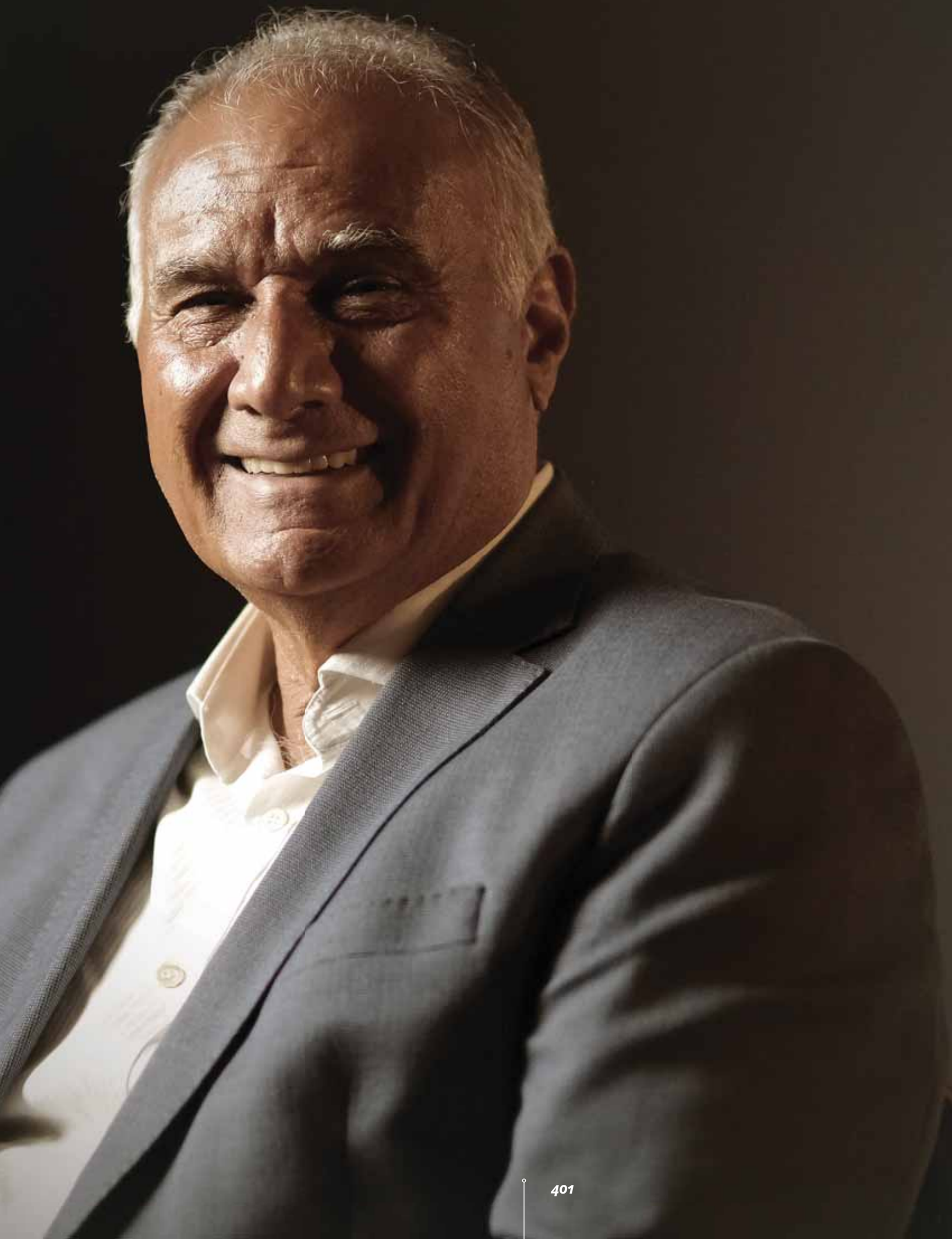
Biz bütün bunları neden yaşıyoruz? Şans işte ya da şanssızlık. Dedelerimiz bir Türkiye sınırı çizmiş, biz sınırın ötesinde kalmışız. Kaderimiz böyle yazılmış...

AZAD KÜRECİ

— Irak’ta ne kadar Türk yaşıyor? Türkmeneli nedir, neresidir?

— Bu önemli bir soru. Irak’ta Türkmenler nerede yaşıyor? Şunu rahatlıkla diyebiliriz; eskiden Basra’da, Samarra’da, Bağdat’ta, bugün Irak dediğimiz ülkenin her yerinde Türk yaşardı. Ancak bu yerleşim çeşitliliğine sahip Türk varlığı bugün, günden güne azalmaktadır. Bu durum Kerkük merkez olduğundan, haricindeki hemen her yer için geçerlidir. Çünkü bu ülkede bize yönelik yürütülen yüz yıllık bir siyaset söz konusudur. Buna göre Irak’ta Kürt içinde yaşayan Kürtleşsin; Arap içinde yaşayan da Araplaşsın isteniyor. Örnek verelim, Diyalâ’nın 1920 nüfusuna bakın, orada o gün bugün nüfusun artmadığını görürsünüz çünkü insanlar ne dillerini ne de varlıklarını koruyabiliyorlar. Dolayısıyla yavaş yavaş eriyorlar.

**Ben bir Iraklı olarak
vatansever olmaktan
gurur duyuyorum.
Bu topraklarda
eskiden vatanseverlik
nemliydi ama Şimdi
herkes bir gücün
adamı. İran-Irak
savaşında hepimiz
birdik. Bugün herkes
zihinlerde ayrıŐmıŐ
durumda.**

Erbil

Bugünkü Türkmen coğrafyasına gelirsek, Kut'tan Mendeli'ye; Diyala'dan Tuzhurmatu'ya; Altunköprü'den Erbil'e; Musul'dan Telafer'e uzanan Irak coğrafyasında çok geniş bir alanı işaretlemiş oluruz.

— Nüfusunuz ne kadar?

— Ben Erbil'i söyleyeyim ki bilinmez çünkü çoğu kendi diliyle konuşur ama "Ben Türkmen'im demez.

— Gizliyor mu?

— Evet, gizliyor. Örneğin Erbil'deki Türkmenlerin çoğu "*Erbilli, Erbilli'yiz, Erbilli'yim*" der. Erbilli nedir? Yani ne Türkmen ne de Kürt'sün? Ortaya yeni bir millet çıkmış, adı da "*Erbilli*". Peki, niye böyle söylüyor? Adam diyor ki "*Türkmen olursam burada işe alınmam, başıma neler gelir bilmem*". Yani bir korku söz konusu... Tabii bu durumun bizim varlığımıza, dilimize ve kültürümüze doğrudan bir etkisi var. Bir milletin planlı ve yavaş yavaş varlığı, dili ve kültürü silinmektedir.

— Irak'ta resmî nüfus sayımı en son ne zaman yapıldı?

— 1977'de. O zaman Erbil'in nüfusu 48.000'di yani hükümetin ifadesine göre 48.0000 Türkmen vardı. Ancak bugün Erbil'de bir sayım olsa, sanırım 48.0000 kişi kendini Türkmen yazdırmaz. İşte bahsettiğim siyasetin Türkmen varlığı üzerindeki derin tesiri, bu rakamlar üzerinden de konuşulabilir. Bugün Erbil'de Türkmenler neden daha az? Çünkü Kürtleştiler.

80'lerde İran-Irak savaşı vardı. O savaşta askerlik yapmamaları ve dağa çıkmamaları için Kürtlere tezkere verilmedi. Peki, buradaki Türkmen ne yap-sın? Ya savaşa gidip ölecek ya da kendini Kürt kabul edip muafiyet alacak. O süreçte birçok Türkmen kendini Kürt olarak yazdırdı. O gün kendini Kürt olarak kaydettiren bir Türkmen'e "*Türkmen'sin*" desen, utanır.

Irak'ta kendini başka sebeplerle Arap yazdıran da

çoktur. Çünkü Arap olmazsan kendi adına ne bir ev ne bir araba alamazdın; bir iş için tayin de çıkmazdı. Yani Irak'ta sistem öyle kurulmuş ki muteber bir vatandaş sayılman için ya Kürt ya da Arap olman isteniyor. Böyle bir sebepten adam kendini atmış yıl evvel Arap yazdırmış, her ne kadar dili, kültürü Türkmen kalsa da bugün artık o kişi kendini yeniden "Türkmen" olarak adlandırmaya utanır hale gelmiş. Bir hadiseden bahsedeyim: 2004 yılıydı sanırım, adı Şeyh İbrahim olan bir köye gittim. Köyün her yeri ağaçlıktı. Nar ağacı, incir ağacı... Arabayı ağaçların gölgesinde kullanıyorduk. Gideceğimiz yere vardık, işte konuşuyoruz, derken adam kendini altmış yıldır Arap yazdıklarını anlattı. "Biz artık kendimize Türkmen demekten utanıyoruz". Neyse ben de onların konuşmalarını dinliyordum. Bizler Musul'dan, Telafer'den

toplanmıştık, ben de Erbil'den katılmıştım. Bizim orada bir çalışmamız vardı, bilinçlendirme çalışmaları. Bunlar Türkmen aşiretlerine kendi kimliklerine dönme çağrısı yapan buluşmalardı. Sonra yemek faslına geçtik, yemekler geldi. Baktık ki yemekte bulgur pilavı var. Tabii ayrışma buraya kaddı çünkü Araplar bulgur sevmez, ikram etmezler. Bulgurla ilgileri yoktur ama Türkmen dediğin bulguru sever ve ikram eder. Dedim ki "Bak bu bulgur sevin Arap olmadığına ispatıdır. Hem her yere ağaç dikmişsiniz, Araplar ağaçla da pek ilgilenmez. Bir de bunları Türkçe konuşuyoruz." dedim. Tabii hepimiz gülüştük. Yemeğin sonuna doğru içlerinden

biri dedi ki "Vallahi biz Beyatlı aşiretiyiz ama işte malûm sebeplerle adımızı değiştirmiştik". Yani böyle... Kaderine bırakılan bir millet olur mu? İşte bizim ahvalimiz budur. Ahvalimiz bu ama bizler yine de bu topraklarda eline silah almayan yegâne milletiz. Diğerlerinin hepsi şöyle ya da böyle devletle sorunludur. Bizim yüz yıllık Irak tarihinde kayda geçen bir isyanımız olmadı. Biz efendi bir milletiz. Her anlamda. Gidin hapishaneleri gezin, çok az Türkmen görürsünüz. Hapishanede efendi insan çok azdır. Efendinin problemi az olur. Bizler devlete karşı gelmedik, askerliğimizi yaptık, görevlerimizi hakkıyla yerine getirdik, haklarımızı demokrasi yoluyla kazanmak istedik. Buna mukabil devlet bizim millî kimliğimizi, kültürümüzü, her şeyimizi değiştirmek istedi.

HASAN TURAN

Erbil Kalesi

— Bu topraklarda bin yılı aşan bir Türk tarihî ve yüz yıllık da bir Irak devleti var. Türkler özelinde, Irak devlerinin yüzyıllık siyasî panoramasını sunmanızı istesek...

**Eskiden Basra'da,
Samarra'da, Bağdat'ta,
bugün Irak dediğimiz
ülkenin her yerinde Türk
yaşardı. Ancak bu yerleşim
çeşitliliğine sahip Türk
varlığı bugün, günden
güne azalmaktadır. Bu
durum Kerkük merkez
olduğundan, haricindeki
hemen her yer için
geçerlidir. Çünkü bu ülkede
bize yönelik yürütülen
yüz yıllık bir siyaset söz
konusudur.**

— Tabii ki. Irak Türklerinin dramının Osmanlı Devleti'nin bu topraklardan çekilmesiyle başladığını ve maalesef bugüne kadar devam ettiğini söyleyebiliriz. Misâk-ı Milli sınırları içindeki bölge, yeni kurulan Irak devletinin sınırları içinde kaldı. Biliyorsunuz, Birinci Dünya Harbi bittikten sonra Mondros Antlaşması'na göre bu topraklar Türk devletinin sınırları içinde kalması gerekiyordu ama maalesef İngilizler bölgenin zengin olduğunu çok iyi biliyordu. Bu nedenle Amerikalılara da bir şekilde vaatte bulunarak bölgeyi Osmanlı'nın mirasçısı olan Türkiye Devleti'nden alıp, Irak devletine dâhil ettiler.

Biz Irak Türkleri, devlete her daim sadıqız. Haklarımızı barışçıl yollarla isteriz. Bizler hiçbir zaman silaha başvurmadık. Mücadelemizi hem siyasî hem de hukukî zeminde yürütüyoruz. Bizler büyük zulümlere maruz kaldık. İdareden uzaklaştırıldık. En başında hükümette iki Türkmen bakan vardı, üstelik her ikisi de son derece başarılıydı ancak İngilizlerin kararıyla görevden uzaklaştırıldılar. O karar bütün dönemler boyunca geçerliliğini korudu ve 2003 tarihine kadar fiilen yürürlükte kaldı.

Günümüze gelirsek, bugün de Türkmenler için cari olan düzenin bu olduğunu söyleyebiliriz. 2003 öncesi gibi bugün de üst düzey makamlar ve bakanlıklar Türkmenler için söz konusu edilmiyor. Yani başından itibaren Irak'ta muhtelif ve müteakip rejimlerin hepsi birbirlerinin tecrübelerini tevarüs edip aynı hedefte ilerlemişlerdir. O da Irak'taki Türk varlığını ortadan kaldırmak ya da en azından mümkün olduğu kadarıyla zayıflatmaktır. Bunun için birkaç yol izlediler. Evvela Türkleri mühim görevlerden, ekonomiden, enerjiden, stratejik değeri olan her işten uzak tuttular. Irak'ın yüz yıllık tarihinde bu alanlar hiçbir zaman Türkmenlere açık olmadı. Bizlerin devlet imkânlarından faydalanması bir yana, bize ait olan topraklar dahi elimizden aldı. 1959'dan başlayarak, 70'li yıllardan günümüze kadar farklı dönemlerde -sadece Kerkük ve Tuzhurmatu bölge-

sindeki- anayasal güvencede olması gereken kişisel mülkiyet statüsündeki yaklaşık 1 milyon dönümlük araziye el konuldu. Irak'ta ölçüm birimleri farklıdır, mesela bir dönüm 1.500 metre demektir. Bize ait olana el konuldu, bu birincisi. İkincisi, elimizde hiçbir ekonomik gücün olmaması. Bu noktada bütün kapılar süresiz olarak bize kapalı tutulmuştur. Üçüncüsü, dar bir siyasî kadroyu hedef alan katliamlar. 1924'teki katliam, 1946'daki Gâvurbağı katliamı, onlardan önce Telafer'deki 1920 Kaçakaç olayı, 1959'daki büyük katliam, 1979-80 idamları, 1991'deki Altunköprü Katliamı, Tazehurmatu ve Tuzhurmatu katliamları...

Öyye bir yüzyıl ki tarih değişiyor, yaşanan değişmiyor, sürekli katliam yaşanıyor. Özellikle 1959, 1979-80 hadiseleri doğrudan lider kadrolarını hedefleyen hadiselerdir. Tabii 2003'ten sonra yaşadıklarımızın öncesinden hiçbir farkı yoktu. Irak'ta Türkmen toplumunu hem ekonomik hem de siyaseten zayıflatmak her şeyi yaptılar. Bu bir devlet politikasıdır. Çünkü 1921'den bugüne kadar karşı karşıya kaldığımız rejim politikalarının hiçbirinde bir farklılık göremezsiniz. Amaç Türkleri öncelikle zayıflatmak, mümkünse ortadan kaldırmaktır. Ama Allah'a çok şükür, bu toplum diline, kültürüne çok bağlıdır. Ben diğer toplumları da gezdim ve gördüm. Osmanlı ile birlikte sınırların dışında kalan Türkleri gördüm; bazıları dillerini, kültürlerini unutmuş maalesef. Bizde Türkçe yasağı olmasına rağmen yine de dilimizi koruduk ve ona sahip çıktık. Şöyle örnekleyeyim, 1940'lardan 2003'e kadar Türkmence eğitime hiçbir şekilde müsaade edilmedi ama yine de şiirlerimiz, hoyratlarımız, manilerimiz ve şarkılarımız bütün Türk dünyasında yankı bulabildi. Biz yalnızca siyaseten mücadele etmedik, bütün alanlarda faaliyet gösterdik, üretimi sürdürmeye çalıştık. Mesela halay ekipleri de tiyatro grupları da kurduk. Onların amacı Türk varlığını sindirmek, yok etmek; bizlerin amacı ise Irak'ta bir Türk varlığının olduğunu göstermektir. O Türk varlığını Irak Türkmen Cep-

Kerkük Kalesi

hesi olarak devam ettirdik ve inşallah son noktasına kadar da devam ettireceğiz.

— “Kerkük’ün Statüsü Referandumu”yla ne amaçlanmıştı?

— Tabii bu da bir Amerikan projesidir. Projenin birinci aşaması Kerkük’ü Irak devletinden koparıp Türkmenlerin elinden almak ve Kürt yönetimine bağlamaktır. İkinci aşamada ise o bölgeyi bağımsız bir devlet olarak ilan etmektir. Bu tehlikeyi maalesef 2017 referandum sürecinde açık bir şekilde yaşadık. Biz her zaman referanduma karşıyız. Çünkü Irak’ın birlik ve beraberliğinin bozulması Kerkük’ten başlar; birliğin devamı Kerkük’ün akıbetiyle ilgilidir. Kerkük Türkmen yoğunluklu bir şehir olmasına rağmen biz her zaman Kerkük’ün birlik, beraberlik ve kardeşlik şehri olduğunu söylüyoruz. Ancak bu şehrin kültürü de özü de toprağı da Türklere aittir. Biz bunu her yerde ifade ediyoruz. Biliyorsunuz burada zengin bir enerji kaynağı var. Amaç, buralı Kuzey Irak’a ilhak etmektir. İlhakla birlikte orası

güçlendirilecek, Kerkük’ün imkânlarından mahrum kalan Irak’ın diğer bölgeleri zayıflatılarak parçalanması mümkün hale gelecektir. Biz bu meseleyi Birleşmiş Milletler ile ta 2005’te konuştuk. Bu perspektifi, yönelimi izah eden bir rapor da hazırlandı. O raporla neticesinde Birleşmiş Milletlerde bile buradaki etnik gruplar arasında bir uzlaşma olmadan yapılacak bir referandumun -Allah korusun- bir iç savaşa neden olabileceği kanaati dile getirildi. Bizler buradaki arkadaşlarımızla, kardeşlerimizle, bizimle birlikte yaşayan etkin gruplarla konuşuyoruz. Ortak kabulümüz, önce bir model üzerinden anlaşmanın gerekliliği, ondan sonra gerekirse bir referanduma gidilmesi yönünde. Aksi takdirde biz diğer unsurların Kerkük’ün geleceğiyle ve kaderiyle oynamalarına ve bu şehirde karar sahibi olmalarına hiçbir şekilde müsaade etmeyeceğiz.

KADRİYE ZİYA

Kerkük Statüsü Referandumu, Kerkük’ün kuzeye bağlanması denemesiydi. Bu meselede hiç bitme-

yen bir ısrarları var ama bunu ne Bağdat kabul eder ne de buranın milleti. Kerkük'ün 1957 sayımına göre çoğunluğu bizdendir, Türk'tür. O sayımdan önce-sinde de yabancıların yaptıkları sayımlarda durum hep aynıydı. Bizim bağımız ise Bağdat'ladır. Biz devletimizden zarar görmedik, devlettir ve bazı şeyler

den birkaç ay sonra Kerkük'te uzunluğu yaklaşık 500 metre olan bir Irak bayrağı ile bir yürüyüş düzenledik. O yürüyüşte Irak'a bağlılığımızı gösterdik. Biz Irak'a bağlıyız ve Irak bizim devletimizdir.

Kerkük
Kalesi
2022

olmuştur ama burada yaşamak istiyorsan bunlara da katlanman gerekir. Yaşadığımız savaşlar bir gerçek ama bizler de her daim devletimizin bir askeriyiz. Evet, referandumu hızlı bir şekilde yapmak istediler ama bunu kimse kabul etmedi. İnsanlar sokaklara çıktı, mitingler yaptı. Çıktı ama tabii bir gücün desteği olmaksızın hareket alanı sınırlı. Herkes gücün ve devletin varlığını bilir. İşte o vakit o güç geldi ve referandumu engelledi. Peki, onlar ne yaptı? Kerkük'ten yukarı doğru kaçtılar. Devlet ve millet gücü birleşince teşebbüsleri böyle sonuçlandı. Binlerce araç, on binlerce insan şehirden ayrıldı, yukarı doğru gitti. Referandumun iptal edilmesin-

FARUK ABDULLAH ABDULRAHMAN

2003 öncesiyle bugün arasında bir fark var, o da yalnızca konuşabilmemiz. O kadar. O zaman konuşamıyorduk ama bugün konuşuyoruz. Medyamız var, televizyon programları yapıyoruz; konuşuyor, bağıırıyor, çağırıyoruz ama bizi kimse duymuyor. Evet, Saddam döneminde hiç konuşamıyorduk çünkü Saddam zalim bir insandı; bugün ise konuşuyoruz ama bir şey elde edemiyoruz. Görüyorsunuz beş dönemdir bir bakanlığımız bile yok, beş dönemdir bir büyükelçimiz bile yok.

— Neden “*Irak Türkleri*” demiyoruz da Türkmen diyoruz?

— 1920’lerde Osmanlı’nın Irak’tan çekilirken İngilizler Türk kelimesini Türkmen’e çevirdi. O yeni bir politikaydı. Özellikle 1924 katliamında İngilizler uçaklarla dağıttıkları broşürlerde böyle yazıyordu. Türkler ile Türkmenleri ayırmak için. Aslında Türkmenler, yörük bir aşirettir. Bu her yerde vardır. Azerbaycan’da, Urfa’da olduğu gibi... Bu yüzden Türk ile Türkmen’i ayırmak yanlış bir terimdir. Biz Irak Türk’üyüz o kadar.

— Kerkük’ün Statüsü Referandumu ile amaçlanan neydi?

— Kerkük referandumu Irak’ın bölünme politikasıdır. Irak’ın bölünmesi, Suriye ve Türkiye’nin de bölünmesi demektir. Kerkük, Orta Doğu’nun en kritik noktasıdır. Bunu herkes bilir. Bu yüzden Irak’ın bölünmesini, Kerkük’ten başlattılar. Referandum bitmemiş, ertelenmiştir.

Biz Irak vatandaşı kimliğini taşıyoruz. Bizler askerlik yapıyoruz. Görevimizi eksiksiz yapıyoruz ama maalesef eşit haklara sahip değiliz. Türkmenlere devlet işlerindeki atamalarda hep ayrımcı bir muamele yapılıyor. Bu türden ayrımlar nedeniyle insanımız buraları terk etmeyi düşünüyor, özellikle gençlerimiz. Ekonomik açıdan Irak Türklerine çok baskı yapıldı. Hatta şunu söylemek mümkün, bugün piyasa tamamıyla Türkmenlerden arındırıldı. Önceden piyasa, Türkmenlerin kontrolündeydi. Genel olarak Irak’ta, özelde Kerkük’te büyük tüccarlar Türkmen’di. Ama maalesef bugün onların hiçbirinden eser kalmadı.

Irak’ın toprak bütünlüğünü savunanlar her zaman için Türkler olmuştur. Araplar ve Kürtler, İngiltere’nin muhalefet toplantısında Irak’ın parçalanmasını ve federal sisteme geçmesini savunurken, Türkmenler Irak’ın bütünlüğünü ve merkeze bağlı sistemle devam etmesini istedi.

Yüzyılın başında İngilizler tarafından planlanan proje 2003 yılında yine gündeme geldi: Irak 3’e bölünecekti. Irak’ın kuzeyini Kerkük’ü de içine alacak şekilde Kürtlerin hâkimiyetine vermek; sonra orta ve batı bölgelerini ise Şii ve Sünnî Arapların hâkimiyet alanı olarak bölmek. Plan böyle. Bu projenin karşısından duran tek topluluk Irak Türkleridir ve arkasındaki güç de Türkiye’dir. Türkiye Irak’ın parçalanmasını istemiyor. Herkes der ki “*Türkiye’nin Musul’da gözü var*”. Biz bunu Türkiye’nin politikalarında görmedik. İran da Irak’ın bölünmesini istemiyor ama İran, Irak’a hâkim olmak istiyor. Nitekim istediğini önemli ölçüde elde etti. Kuzey haricinde, Süleymaniye de dâhil ülkenin tamamı onların hâkimiyet alanında.

Irak Türkmenlerinin büyük bir kısmı şehirlerde yaşamaktadır. Büyük kısmı yüksek tahsillidir, Irak’ın aydın tabakasıdır. Devletin kanunlarına, kurallarına sadıktır. Devlet bürokrasisinde bakanlık, genel müdürlük düzeyinde alan açılmasa da alt kadrolarda kendilerine düşeni hakkıyla yerine getirmiş, vefa bilmişlerdir. Türkmenlerden öğretmen, avukat çoktur. Türkmen’in nitelikli insan kaynağı zengindir ki bu durum bütün Irak tarafından bilinen ve kabul edilen bir realitedir.

**Irak'ın toprak
bütünlüğünü savunanlar
Türklerdir. Irak'taki diğer
unsurlar İngiltere ile
yaptıkları toplantılarda
Irak'ın parçalanmasını ve
federal sisteme geçmesini
isterken, bizler bütünlüğü
ve merkeze bağlılığı
savunmaya devam ettik.**

Diğer taraftan, bu hususiyetimizin bizim açıdan dezavantajlı bir boyutu da bulunmaktadır. Çünkü şehirde yaşayanın asimile olması daha yüksek ihtimaldir. Büyük şehirlerin sakini olmak bizim en önemli dezavantajımızdır. Telafer nüfusu 450.000 civarındadır fakat Musul'a bağlıdır. Hâlbuki Telafer'den daha küçük olan Duhok, Necef gibi ilçeler bir zaman sonra il oldular ama Telafer'i bugün dahi il ilan etmiyorlar. Nitekim Saddam'ın 1974'ten 2003'e kadar Türkmenlere yönelik uyguladığı gayrimenkul baskısı ya da genel olarak asimilasyon politikaları da 2003'ten sonra da devam etmektedir. Bu politika devam ettirildiği gibi, Irak'ın şu anda federatif sistem içinde olmasının da bize ciddi manada zorluklar yaşattığını belirtmeliyim. Bizim bazı ilçelerimizin il olması gerekiyor. Evvela Telafer, sonra Tuzhurmatu. Tuzhurmatu da 150.000 nüfuslu bir ilçedir ki bir zamanlar Kerkük'e bağlıydı ama 1974 yılında Saddam'ın kararıyla Kerkük'ten alındı ve bir başka Arap vilayetine bağlandı.

Bugün Irak'ta Türkmenler varlıklarını nasıl koruyabilir? Evet, bu soruyu kendimize soralım. Irak'ta Türkmen varlığının korunmasının bir kere az önce söylediğim gibi Telafer ve Tuzhurmatu ilçelerinin il olmasıyla ilgisi vardır çünkü Kerkük bugün ihtilafli bir şehir statüsündedir. Her ne kadar kültürü, tarihi, nüfus yapısı bir zamanlar tamamen Türkmenlerden oluşsa ve Türkmen mücadelesinin merkezi olsa da bugün durum böyle maalesef. Siz buna Erbil'i de katabilirsiniz,. Tuzhurmatu ve Telafer'i de ancak bu şehirlerin hiçbirinde Türkmenler tek başlarına yaşamıyor, dolayısıyla Telafer ve Tuzhurmatu'nun il olması Türkmenler açısından büyük imkânlar sağlayacaktır.

İkinci önemli mesele ise mobilizasyon. Irak'ta 2003 yılından itibaren ticaret serbest olmuştur. Bu noktada 90'lı yıllardan günümüze gelen bir gündemi de nihayete erdirmek gerekiyor. En önemli başlıklardan biri de Ovaköy-Telafer sınır kapısının açılması.

Bugün Türkiye ile Irak arasında tek bir sınır kapısı vardır. Türkiye-Irak arasındaki bütün ticaret Habur'dan yürütülüyor. Bu kapının yönetimi ise Irak Kürt bölgesindedir. Bunun için Türkiye'nin ikinci sınır kapısı Sünnî Arap ve Türkmen bölgesine açılmalıdır. Bunu yumurtaları tek değil de farklı sepetlere koymaya benzetebiliriz. Şunu unutmamak lazım: İran-Irak ticaret hacmi bizden daha az ama İran-Irak arasında tam 9 tane sınır kapısı var. Bu önemli. Yani ne kadar çok kapı olursa, ilişkiler o kadar güçlenir, bu süreçten Türkmenler de kazançlı çıkar. Biz ticaretten anlar, sanayiler kurarız. Bir zamanlar Kerkük'teki mobilya sektörü bütün Irak'ı beslerdi. Ancak günümüzde maalesef sermaye el değiştirdi. Meselelere sadece siyasi bakmamak lazım; işin demografik, kültürel boyutları da söz konusu. Kuşkusuz her başlık ayrı ayrı önemli ancak ticaretin canlanması, diğer bütün başlıklarda mesele alıracaktır.

Biz kendimiz hakkında konuşurken, tanımlamalarda da güncelleme yapmamız yerinde olacaktır. Sorunuz için teşekkür ederim. Evet, gayet tabii ki bizim için *"Irak Türkleri"* demek daha doğrudur. İngilizler Lozan görüşmeleri sırasında sırf bizleri bölmek için bizim Orta Asya'dan geldiğimizi iddia ettiler. Bir de Anadolu'dan gelenler varmış. Bizler Orta Asya'dan gelmişiz ve bize Türkmen denilmesi gerekiyormuş; Anadolu'dan gelenlere Türk denilebilirmiş. Bu beyan İngiliz murahhas üyesi Lord Curzon'a ait. Ama tabii bu tabiri sonra kendileri de pek kullanmadılar. Nitekim o tarihlerde bir şey yazma gerektiğinde kullanılan yazı dili İstanbul Türkçesi oluyordu. Evet, Arap harfleriyle ama İstanbul Türkçesiyle yazılıyordu. Dolayısıyla *"Türkmençe"* diye bir dil yoktur, Türkçe diye bir dil vardır. Türkmençe ancak bir lehçe olabilir. İngilizlerin gütmüş oldukları bu ayrışma politikasının ana sebebi başta da söylediğim gibi Irak Türkleriyle, Türkiye'deki Türkleri birbirinden soyutlamak, onları birbirlerinden uzaklaştırmaktır. Onlar aynı siyaseti Suriye'de de

takip etti. Bu, İngilizlerden sonraki kraliyet döneminde de Cumhuriyet döneminde de çok net bir şekilde ortaya çıktı. Dilimiz Arapça'da "*Türkmen dili*" değil "*Türkmençe*" olarak tanımlandı ki bu da çok yanlış bir şeydir. Bu tanımlamanın bizde tesiri oldu, aydınlarımızdan bir kısmı dilin Türkçe değil, Türkmençe olduğunu; bizim de Türk değil, Türkmen olduğumuzu kabul ve beyan etti maalesef.

Evet, tabii zaten Türkçe eğitim 2003 yılına kadar yasaktı ama bütün Türkmen evlerinde mutlaka Türkçe okunurdu. Mesela bizim evde öyleydi. Çalıkuşu'ndan, Halide Edip Adivar'ın romanlarına kadar eski yazımız ile Türkçe kitaplar okunur, takip edilirdi. Mesela Yahya Kemal'i tanımayan Türkmen ailesi yoktur ya da Faruk Nafiz Çamlıbel'i tanımayan bir Türkmen aydını yoktur. Hatta yakın tarihe kadar sanat müziğinde de öyledir. Yani pop türkülerin bir kısmı, Türkiye'deki türkülerin önemli bir kısmı Kerkük'te de icra edilir, buna mukabil Kerkük tür-

küleri de Türkiye'de icra edilmektedir. Dolayısıyla böylesi doğal bir kaynaşmanın söz konusu olduğu yerde ayrılmak, Irak Türklerinin Türkiye'den ayrı düşmesi düşünülemez bile.

ŞEMSETTİN KÜZECİ

Türkmenler 1918'den bugüne kadar yüz yılı aşkın bir süredir Irak'taki bütün hükümetler tarafından dışlanmış bir vaziyettedir. Şehit edilen, idam edilen, tutuklanan Türkmenlerin hepsi, hep aynı nedenle suçlanmışlardır: Türkiye yanlısı, Türk istihbaratının adamı. Raporları okuyun, hepsi için "*Atatürkçü, milliyetçi*" ifadeleri kullanılır. Irak Türkleri, Irak kurulduğundan beri Türk olmanın faturasını ödedi, ödemeye devam ediyor. Bu bizler için elbette bir onurdur. Biz Osmanlı'dan sonra Irak topraklarında kalan ve bugün Irak devletinin üçüncü aslî unsuru olan Irak Türkleriyiz.

Erbil
Kalesi
2022

**2003'ten sonra ne oldu?
En önemli problem nedir?
Şüphesiz bizim şehirlerin
kesintisiz yürütülen
bir planla diğer etnik
unsurlar tarafından
adeta istila edilmesidir.**

FATİH TÜRKCAN

Ben bir Iraklı olarak vatansever olmaktan gurur duyuyorum. Bu topraklarda eskiden vatanseverlik önemliydi ama şimdi herkes bir gücün adamı. İran-İrak savaşında hepimiz birdik. Bugün herkes zihinlerde ayrılmış durumda.

SUPHİ BAYATLI

Burada yaşananların faili değişse de eylemde durum farklı, bir süreklilik var. Kerkük'ün başına gelen kesintisiz devam ediyor ama yalnızca uygulayıcıları değişiyor. Yani bu artık senelerdir göz önünde olan bir şey: Saddam bu şehrin kimliğini değiştirmek için binlerce Arap aile getirdi. Onlara arsa hibe etti, para verdi. Sonra Saddam gitti, yerine Kürtler geldi, onlar da Saddam'ın yaptığına beş mislini yaptı. Sonra onlar gitti, tekrar Araplar geldi, bu sefer onlar Kürtlerin yaptığına on mislini yaptı. Eylem aynı, fail mütemadiyen değişiyor. Neticede olan ne? Bu şehirde Türk oranı yüzde 99'du ama şimdi Türkler Kerkük'te üçüncü çoğunluk.

Bundan sonra ne olacağını kestiremiyorum... Biz ne yaşadysak, geçmişi Osmanlı'nın 1918'de bu topraklardan çekilmesine kadar uzanır. Olan şey, o günden bugüne kadar devam eden şeydir. Bugün Türkmen adı Irak hükümeti nezdinde hiçbir şey ifade etmiyor. Bizlere bir bakanlık bile verilmiyor ama gerçekten azınlık olanlara, mesela Hristiyanlara bakanlık veriliyor.

SUPHİ SAATÇİ

Irak'ta yaşayan herkes Iraklıdır; peki, herkes bunu kabul ediyor mu? Biz itiraz etmedik, kabul ettik. Evet, biz Iraklıyız fakat başkaları bunu kabul etmedi, "Biz Iraklı değiliz." dediler. Dolayısıyla Irak'ta

2003'teki işgâl sonrası birtakım ayrıştırıcı unsurlar gündeme geldi. Bunun içinde ülkenin etnik gruplara ayrılması söz konusu oldu. Yani Araplar, Kürtler, Türkmenler yahut daha tehlikelisi mezhebî ayırım gündeme geldi. Bunların içinde en tehlikelisi Sünnî-Şîî ayrımı ki bu maalesef Irak anayasasına da girdi.

2003'ten sonra buna "Bremer Anayasası" adını verdiler çünkü bu Bremer'in zorla kabul ettirdiği bir anayasaydı. Bu anayasaya göre çağdaş demokrasi-lerde hiç yeri olmayan bir yapılanmanın önü açıldı ve Irak'ta partilerin etnik ve mezhebî referanslara göre kurulması söz konusu oldu. Mesela Kürt partisi, Arap partisi, Türkmen partisi, Süryani partisi ya da Şîî partisi, Sünnî partisi gibi ayrıştırıcı siyasi kurumlar oluşturuldu. Hâlbuki bizim bildiğimiz siyasi örgütler daha çok demokratik talepleri önceleyen, bir fikre ya da ideolojiye dayanan mahiyettedir. Komünist partisi bile bir fikir partisi olarak kurulabilir ama dünyanın hiçbir yerinde Irak'ta olduğu gibi etnik ve mezhep gruplarına ayrılan partiler yoktur. Mesela Avrupa'da Katolik partisi, işte efendim Protestan partisi diye bir şey duymadık. Yani İngiltere'de İngiliz partisi, Galler partisi gibi etnik ayrıştırıcı partilerin kurulması doğru olabilir fakat zavallı Irak halkına bunu zorla kabul ettirdiler. Bu, maalesef 2003 işgâlinde sonra gündeme geldi. Tabii buna önceki dikta döneminin uygulamaları yol açmış oldu çünkü Irak'taki etnik gruplara çok kıyıcı müdahaleler oldu. Türkmenlere, Kürtlere ve Şîîlere öyle bir zulüm uygulandı ki herkes tepki olarak bu kötü ve ayrıştırıcı anayasayı kabul etmek durumunda kaldı.

Irak'ta bugün işler sarpa sarıyor. Bence bu ayrıştırıcı durum, siyasi dağınıklıktan kaynaklanıyor. Eğer bir gün Irak düzelecekse bu anayasanın ortadan kalkarak daha demokratik, belki 1926 Kraliyet Anayasası gibi birleştirici ve herkesi anayasa karşısında saygın bir vatandaş kabul eden demokrat

bir anayasa metniyle mümkün olabilir. Başka türlü bundan kurtuluş yok... Ben şimdi bir Irak vatan-daşıyım, o zaman Irak'ın tek bir resmî dili olsun. Herkes kendi dilini resmî dil ilan ederse, o zaman birçok konuda “3 başlık, 2 başlık” gibi tuhaf durumlara gidilmiş olur ki bu bence doğru bir yaklaşım, iyi bir çözüm değil. En iyisi bir Iraklı kimliğiyle, Irak halkını tek bir bayrak toplamak düşüncesi olabilir ama bu saatten sonra olabilir mi bilemiyorum, o da ayrı bir mesele.

2003 yılı itibariyle burada bir Irak toplumu inşa etmek değil de Irak toplumunu parçalamak yolunda çalışıldı ve bundan dolayı maalesef hiçbir şey rayına oturmuyor. 2003'ten sonra yani ABD'nin işgâ-linden sonra Irak'a ayrıştırıcı bir anayasa getirildi, oysa birleştirici bir Irak vatandaşlığı, daha demokratik, insan haklarına saygılı bir anayasa biçiminde ele alınmış olsaydı, geldiğimiz nokta böyle olmazdı. Şu anda herhangi bir meselede hiçbir sonuç alınmıyor. Mesela bir bakan Kürt ise sadece Kürt bölgesine hizmet ediyor; ulaştırma bakanı sadece Arap köylerine çalışıyor çünkü kendisi Arap, diğer bölgelere yatırım yapmıyor. Böyle bir devlet olur mu? Böyle bir anlayış olabilir mi?

Irak'ta Türkmenlere yönelik açık ya da gizli zaman zaman devletin ve başka etnik toplulukların düşmanlık sürdürdüğü bir gerçek. Bu durum bazen göreceli olarak yumuşasa da varlığını yine de hissediyoruz çünkü bizim hiçbir isteğimiz kabul edilmiyor. Türkmenlere verilen kültürel hakların devlet tarafından desteklenmesi ve Türkmen okullarındaki kitapların devlet tarafından basılması gerekirken hiçbir şey yapılmıyor, bunlar göz ardı ediliyor. Üvey evlat gibi üvey vatandaş muamelesine tabi tutuluyoruz. Bu nereye kadar gider bilmiyoruz. Yani Irak'ın her yerinde yatırım yapılıyor ama en az yatırım Kerkük'te... Bu şehrin altında servet, üstünde ise sefalet var. Düşünün Irak'ta her yer iyi ama Kerkük'te elektrik yok, su yok, benzin yok... Bağdat'ta,

Basra'da, Musul'da her yerde benzin var ama Kerkük gibi bir yerde benzin yok. Irak'ın benzin üretimi de Kerkük'te yapılıyor, bu ne kadar çelişkili bir durum düşünün. Yani Türkmen bölgelerine yönelik hakkaniyetli bir yaklaşım yok. Yatırımlar adaletle yapılmıyor, bu da Türkmen halkını çileden çıkarıyor.

FİDAN SALİHİ

Derdik ki “*Keşke Türkmen olmasaydık. Neden Irak'ta yaşıyoruz? Ne Arap'ız ne de Türk. Keşke Allah bizi Türkiye'de yaratsaydı ya da Irak'ta Arap olsaydık*”. Gençken böyle düşünürdük, bize böyle düşündürlerdi. Ama şimdi diyorum iyi ki Türkmen'im, iyi ki Allah beni Kerkük'te yarattı, Kerkük'ü çok seviyoruz.

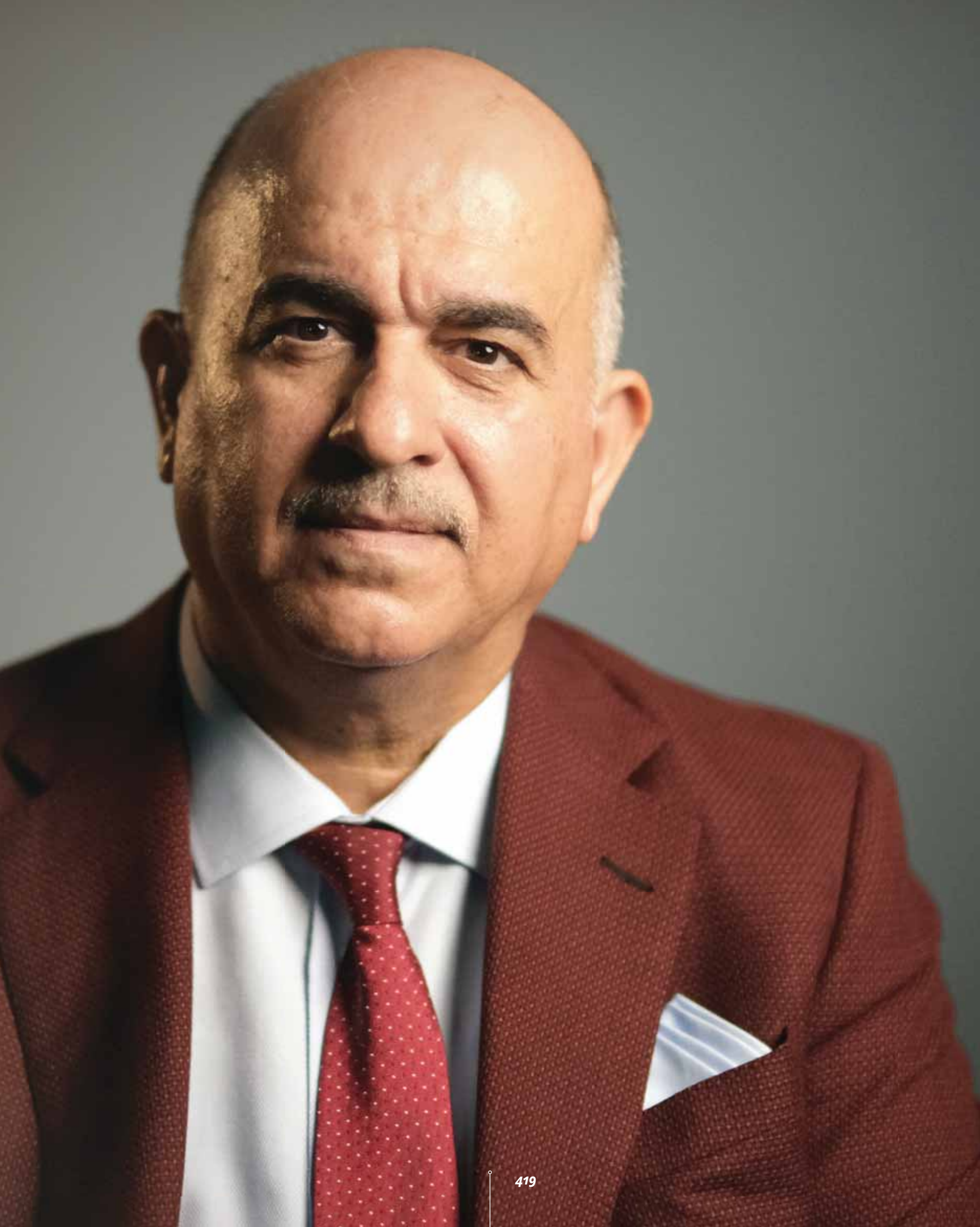
KEMAL BAYATLI

Türk geleneğinde mavi renk umuttur, biz Türkler geleceğe hep umutla bakarız, o nedenle mavi bütün Türklerin rengidir. Yani Doğu Türkistan'a gidin, yine mavidir. Suriye'deki Türkmenler de mavi taşırlar. Mavinin bir izi vardır bizim üzerimizde. Hilal İslâm'ı temsil eder, yıldız da göğü. Mavi bayrak Irak özelinde bizi ayrıştırıyor. Ne ülke bayrağında ne de diğer etnik grupların bayrağında mavi yok, yalnızca bizi sembolize ediyor.

İMAD SİDDİK DAYILA

70'li yıllarda devlet tarafından verilen kültürel haklarımızı aldığımızda, yakın bir yerde Türk Kültür Merkezi açıldı. Oradaki çalışmalar 7 sene devam etti. Biz devlet okulunda daha henüz öğrenciydik. Okulun yanında ek olarak Türkçe öğrenmek için oraya da giderdik. Türkçe tabii ki yasak... Devlet

“Türk” kelimesi birçok şeyi ifade ediyor ama özünde Türk demek İslâm demektir. Türk asalet, yiğitlik, efendilik ve kültür demektir. Türk demek devletçilik demektir. Türk milletine her zaman devletçilik yakışır. Biz Türk’üz ve elbette ne mutlu Türk’üm diyene.

resmî olarak açmış ama bizler oraya gittiğimizde, Irak emniyeti de her zaman oranın etrafında takipte olurdu. Oradan çıktığında senin kimliğini alır, muhakkak emniyete çağırırdı. Bizler *“Burada dil öğreniyoruz.”* dediğimizde *“Hayır, siz burada toplantı yapıyorsunuz.”* diye suçlardı. Ne toplantısı, işte Türk Kültür Merkezidir. Bunları da gördük. Merkez, 1977’de Irak devleti tarafından kapatıldı. Merkez kapanınca bizler dükkânlarımızda toplanır olduk. Bir gün Kerkük Cumhuriyet bankasının karşısında dükkânlardan birinde Seyyid Ömer ve Ahmet Ağa oturmuş, konuşuyorlar. Kültür müdürü Şevket Bey de orada. Dedi ki *“Arkadaşlar, bu duruma sıkılmayın. Evet, kültür merkezimiz kapandı. Galiba bir çocuğumuz oldu, o çocuk yedi yıl yaşadı ve öldü”.*

Bizim Enver Neftçi Bey vardı. Enver Bey cezaevinde 13 yıl kalmış, oradan kalp krizi geçirerek, şehit olarak çıkmış biridir. Şevket Bey *“Arkadaşlar sıkılmayın buna, evet, bir çocuğumuz doğdu, yedi sene yaşadı ve öldü”* deyince, Enver Bey de *“O çocuk ölmez, bizler onu yaşatırız. O çocuk hastalanır, o çocuk ateşlenir ama biz o çocuğa ilaç verip ayağa kaldırırız”* diyor. Peki, bugün o çocuk kim? O çocuk bugün Türkçe eğitim veren okullarımızdır. Onlar okullarımızda Türkçe okunabilsin diye şehit oldular. İlaç dediğimiz nedir? İlaç şehitlerimizin kanıdır. Bu topraklarda insanlar hapisanelerde çürütüldü, idam edildi, sürgün yedi... Hepsi Türkçe için, Türkçe okulları içindi.

SAVAŞ AVCI

2003’ten sonra ne oldu? En önemli problem nedir? Şüphesiz bizim şehirlerin kesintisiz yürütülen bir planla diğer etnik unsurlar tarafından adeta istila edilmesidir. Saddam geldi, gelir gelmez Kerkük’ün ismini değiştirdi, Temim diye bir isim koydu. Taze-hurmatu bir Kerkük ilçesiydi, onu başka bir şehre bağladı. Altunköprü de bir Kerkük ilçesiydi, onu da

Erbil’e bağladı. Kerkük’ü Araplaştırdı. Onun döneminde Rus firmaları gelir, şehrin civarında yerleşim bölgeleri inşa ederdi. O inşa edilen yerlere de ülkenin güneyinden Arapları getirip yerleştirdi. Şehrin demografisi onun döneminde ciddi olarak bozulmaya başladı. Ama asıl bozulma Saddam’dan sonra yaşandı. Kim tarafından? Şu anki kuzey yönetimi tarafından. Erbil ya da Süleymaniye’de doğmuş çocukları getirip Kerkük’e nüfusa kaydettiriyorlar. Son yıllarda bu şekilde 650.000 kişiyi kaydettiler. 2016’dan sonra ise bu dediğimi Araplar yapar oldu. Üstelik sadece Kerkük değil, civarı için de böyle bir plan işletiliyor. Yapmak istedikleri şey, bizi bu şehirde azınlığa düşürmek. Bakın bu Erbil’de başarılı. Çok değil, daha 20-25 sene evvel Erbil tamamen bir Türk şehriydi. Şimdi orada Türkler azınlığa düşürüldü. Açıkçası gidişattan endişeliyiz çünkü bu evvela seçimlere yansıyan neticeler doğuruyor. Demografinin değişimi ilk önce seçimlerin neticesinde görünür hale geliyor.

...

Bugün DEAŞ’ın elinde bizim 500’e yakın kadını var. Bunları Saddam yapmadı. Ben burada Saddam’ı savunmuyorum ama diyorum ki Amerika Irak’a geldi ve bizi görmezlikten geldi mi? Geldi ve Irak’ı üçe böldü: Sünnî Arap, Şii Arap ve Kürt. Yani bunları hiç kimse unutamaz. Kerkük’te Türkmen varlığı silinmiş durumda. Biz neden yönetimde yokuz? Irak devlet yönetiminde neden yokuz? Şiilere şu kadar, Sünnîlere bu kadar, Kürtlere de ver; peki, bizim bir bakanımız neden yok? Çünkü bizi kabul etmiyorlar. Saddam şöyle yaptı, böyle yaptı... Bugün de aynısı yapılıyor? Her ne yapıldıysa devam ediyor? Değişen hiçbir şey yok. DEAŞ ve PKK da dâhil hepsinin ortak ideali Türk varlığının ortadan kalkması. Türkler Irak’ta, Irak’ın toprak bütünlüğü için savaştı. Irak için bugüne kadar hiçbir askerî isyana karışmadı, devletine silah kaldırmadı ama bunun mükâfatı ola-

rak karşımıza bugün ödediğimiz faturalar çıkarıldı. Tarih bunları tescil etmiştir.

ERŞAT HÜRMÜZLÜ

Irak'ta her zaman birçok fraksiyon vardır. Onun için gerçek, hakiki bir devrim burada mümkün olamaz. Saddam dönemi bundan dolayı uzun sürmüştür. Bunu anladıkları için Amerika'daki kongrede yapılacak harekât için *"Irak'ı Kurtarma Yasası"* ilan edildi. Londra'da, Viyana'da toplantılar yaptılar. Ama onların derdi Irak'a hakiki demokrasiyi getirmek değil, Irak'ı paylaşım planını gerçekleştirmekti. Biz bu planı reddettik fakat bunu yaptılar. Sürgündekiler Irak'a geri döndü, herkes kendi hakkını nasıl savunurum derdine düştü. Irak'ı bölüşme provaları yaptılar. Şimdi hep derler ya *"Irak Türklerinde bölünmüşlük var"*, asıl bölünmüşlük diğerlerindedir. Kürtlerde 8-9 fraksiyon var; Şiilerde de Sünnilerde de farklı değil. Irak'ın kaderi böyle... Bundan dolayı hepsini, herkesi bir araya toplayacak birleşik, demokratik bir Irak ortaya çıkıncaya kadar bu böyle devam edecek.

EMİN TAHA KÖPRÜLÜ

"Türk" kelimesi birçok şeyi ifade ediyor ama özünde Türk demek İslâm demektir. Türk demek asalet ve yiğitlik demektir, Türk demek efendilik ve kültür demektir. Türk demek devletçilik demektir. Türk milletine her zaman devletçilik yakışır. Biz Türk'üz ve elbette ne mutlu Türk'üm diyene.

Şimdi şöyle bir şey düşünün: Bir kuşu kafese koymuşsunuz. 40 sene, 50 sene, 100 sene ve derken birden kafesinin kapısını açtınız ve ona *"Uç"* dediniz. Bu kuş oradan uçarken sağa mı gitsin, sola mı gitsin, aşağı mı gitsin, yukarı mı gitsin? Ne yapacağını şaşırır. Aslında bizler de o kafesteki kuş gibi ol-

duk yani ilk önce ne yapacağımızı bilemedik. Doğru olan nedir, hangi adımı atmamız lazım, hangi politikayı, hangi yolu izlememiz lazım, bilemedik. Bu da doğal bir şeydir. Biz 50 senedir ağzımızı açamıyorduk, *"Türk'üz"* diyemiyorduk. Yani evlerde bir Türk filmi izlemek, bir Türk şarkısı dinlemek dahi yasaktı, o derecede... Birdenbire böyle bir durum ortaya çıkınca açık söyleyeyim şoke olduk. Şu anki avantajlar 2003 öncesine kıyaslırsak asla bir değil. Türkiye Cumhuriyeti daim olsun, bugün bir Türkmen Cephemiz var, bir televizyon kanalımız var, okullarımız var, her ilde, ilçede Cephe için oy kullanma hakkımız var.

Tabii bu işlerin bir de başka bir yüzü var. Musul ve Kerkük'te nüfus sayısı ile orantılı olmayan bir düzenleme yapılmış. Başka bir ilde aynı oranla 16 milletvekili çıkaranlar, bu şehirlerde Türkmenlere yalnızca 2 tane, 4 tane vekil hakkı veriyor. Bu işleri tanzim eden kişi Amerika'nın yönetici olarak Irak'a ilk tayin ettiği Bremer'dir. O çok taraflı bir tutumla anayasayı Türkmenlerin aleyhine yazdırdı. Anayasa dediğin bizim açımızdan hem özel sektörde işleyişi tıkayan hem siyasette alan açmayan bir kurguyla ele alınmış. Öyle ki vekil sayısı, yüksek bürokrat sayısı, müdürlüklerdeki sayı açısından adaletten son derece uzak düzenlemeler söz konusu. Bunların sebebi tabii ki Amerika...

Size Amerikalı bir komutanla yaptığım çok çarpıcı konuşmayı anlatayım: 2003 yılının Nisan ayıydı. İşgâlden 20 gün sonra Altunköprü'ye, evimize gittim. O gün de Amerika'nın Kerkük başkomutan yardımcısı geldi, bizimle oturdu. Ben kendisiyle İngilizce konuştum. İngilizcemi iyi bulduğunu söyledi ve dedi ki *"Bak, ben üç ay Akdeniz'de gemilerde bekledim. Üç ay karaya ayak basamadım. Bizim Irak'a geçişimize izin vermediniz, tezkereyi onayladınız. Biz Amerikan Deniz Kuvvetleri olarak tekrar Akdeniz üzerinden körfeze döndük ki neredeyse bir ay denizde yol aldık. Biz bunun bedelini Türkiye'ye*

*ve tabii ki size ödeteceğiz. Bunu, size haklarınızı vermeyerek yapacağız". Sonra ekledi: "Sen kendini Türkiye'den mi sanıyorsun? Sen Iraklısın". Ben de ona "Siz 10.000 km öteden gelmişsiniz, hedefiniz buradaki petrolü almak. Başka ne hedefiniz var? Bizim buradaki hakkımızın korunması sizin sorumluluğunuzdadır. Eğer bunu sağlamayacaksanız bizim her birimiz eline silahını alır ve kendi evini, tarlasını, mülkünü korumaya çalışır." dedim. Yani bizim Irak merkezî yönetimindeki payımızın az olması, Bremer'in kurduğu anayasa dolayısıyla-
dır. Anayasada gereken değişiklik yapılmazsa mevcut durum devam eder. Ama Türkiye Cumhuriyeti'nin desteği olmasaydı, Irak'taki Türk milleti şu anki durumunda da olamazdı.*

Tabii mesele sadece petrol değil, tarihin intikamı da alınıyor. Elbette petrolün bir cazibesi var çünkü ekonomi, güç kimin elindeyse dünyayı da o yönetiyor. Ama tarihten gelen kinin defteri her daim açık tutuluyor.

Bağdat'ın
gece
havadan
görünüşü

IRAK TÜRKLERİNİN GÖZÜNDEN TÜRKİYE

HAŞİM SALİHİ

Bir gün Türkiye’den misafir olarak arkadaşlarım gelmişti. Onlara “*Gidin dua edin, her gün 5 vakit namaz kıldığınızda ellerinizi kaldırıp Türkiye’ye dua edin*” dedim. Bugünkü müreffeh Türkiye bizim gençlik yıllarımızda olsaydı hiç şüphesiz biz o sıkıntıları yaşamazdık. Biz gençliğimizi hapiste geçirirken Türkiye bu gücüyle o zaman yanımızda olabilseydi, bizler o işkencelere maruz kalmazdık.

Türkmenlerin güveni her zaman Türkiye’yedir. Türkiye olmasa bize her şeyi yaparlardı. Bugün bizim bir Türkiye’miz var. Evet, bir devletimiz var ama bir de ana vatanımız var. Biz korkmuyor, buna güveniyoruz, bizlere hiçbir şey yapamazlar. Erdoğan’ımıza, Cumhurbaşkanımıza güveniyoruz.

Bunu ifade etmek boynumuzun borcudur. Bunu herkesin bilmesi lazım: Başkaları sırtını nereye

vermiş bilemem ama bizim durumumuz nettir. Biz sırtımızı yalnızca Türkiye’ye yaslıyoruz. Bu inanç bizim borcumuz, Türkiye’nin borcu da bize sahip çıkmak. Biz her daim Türk’e güveneceğiz ve şerefle-
neceğiz. Kimselerle bir yakınlığımız, alâkamız yok; biz sırtımızı Türkiye’ye yaslıyoruz. Allah korusun, Türkiye’mize bir şey olursa hepimiz yok oluruz. Bizim gözümüz de duamız da Türkiye’miz için. Her zaman daim olsun inşallah.

ALİ KASAPOĞLU

Türkiye zayıf düşmez; ne deprem ne planlar... Türkiye bugün büyük devletler arasında yeri olan güçlü bir devlettir. Gücünü kendi ordusundan alır. Türk ordusu hiçten doğmuş bir ordu değildir. Adına Mehmetçik denilmiş, bu ne demektir? Türk ordusu, Peygamberimizin adıyla çağırılan bir ordudur, onun için kimse, hiçbir zaman Türkiye’nin zayıflayacağını düşünmesin.

**Biz hapiste olduğumuz
zamanlar Türkiye
bugünkü gücüyle
yanımızda olabilseydi,
biz o işkenceleri
yaşamazdık.**

**Başkaları sırtını nereye
yaslar bilmiyorum ama
biz yalnızca Türkiye'ye
yaslıyoruz. Bizim
güvenimiz Türkiye'dir.**

HEYTEM HAŞİM

Türkiye zayıf düşerse, Türkmen biter. Bu son seçim döneminde Türkiye'deydim. Gittiğim her yerde dedim ki *"Biz dışardan bakıyoruz, dışarıdan gören daha iyi görür, siz içerdesiniz, bu oyuna kanmayın. İslâm'a sahip çıktığı için Türkiye'yi bitirmek istiyorlar, neler yapıldığını görüyorsunuz. Türkiye'nin sahip çıktığı davanın faturasını Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a ödetmek istiyorlar"*.

Türkiye, Türkmenlerin kiblesi ve bizim kalbimiz demektir. Duygulandım... Türkiye her şeyimizdir, Türkiye olmasaydı biz biterdik. Bizim bir Allah'ımız bir de Türkiye'miz var. Onun için herkes Türkiye'yi bitirmek istiyor. İslâm olan Türkiye'yi sever, Türk milletini sever. İslâm Türkiye'yle ayakta durmaktadır. Kimse demesin ki başka devletler sayesinde, diğerleri İslâm'ı menfaat olarak görmektedir. Bizim her şeyimiz Türkiye'yle ortaktır, bunu ifade bir suçsa bu benim için bir şereftir. Allah Türkiye'mizi, Erdoğan'ımızı korusun. Onun için ne desek az... Eğer Türkiye'yi seviyorsanız Erdoğan'ı durdurmayın. Özür dilerim, çok duygulandım...

ADİL ŞEYH MAHMUDOĞLU

Size, canımdan bir parça olan babamdan bahsetmek isterim. Babamı Türkçe hutbe verdiği için ka-

rakolda işkenceye aldılar ve tavana astılar. Gördüğü işkence o kadar şiddetliydi ki... Acısı seneler sonra çıktı. Onu 2017'de Ankara'ya getirdik ve hastaneye yatırdık. Babamın şeker hastalığı ilerledi ve ayağı kangren oldu. Bunun için kesmek zorunda kaldılar.

Babam hastanedeyken Türkiye Büyük Millet Meclisinden ziyarete bir heyet geldi. Dediler ki *"Mahmut Hoca, üzülme..."*. Oysa babam hiç üzgün değildi, aksine halinde bir bayram sevinci vardı. Dedi ki *"Asla üzülüyorum. Birincisi ayağımı dinimin, milletimin hizmetinde kullandım, kıyamet günü benim için şahitlik eder. İkincisi ise ben bir Irak Türk'üyüm, canımın bir parçası olan Türkiye'deyim"*. İşte böyle... Babam canından bir parça bildiği vatanına defnedildi. Bu onur, bu şeref bizim için yeter. Biz

Irak Türkleri böyle bir sadakatle, aşkla vatanımıza bağlıyız. Rabbim devletimize, milletimize zevâl vermesin.

2016'da din kisvesi altındaki FETÖ eliyle vatanımız-

sormadı. Milletın lideri, asil Türk evladı, o bütün dünya ile uğraşan insan babamın protez ayağıyla ilgileniyor... Hamdolsun, Rabbim yolumuzu son nefesimize kadar ayırmasın. Rabbime hamdüsenalar olsun. Allah devletimize, milletimize zeval vermesin.

Kerkük
Kalesi

2022

da darbe kalkışması başlayınca İslâm âleminde ilk salâ okunan minareler bizim camimiz oldu. İlk salâ Kerkük'te, Avcı camiinde okundu. Bu hadisenin se-ne-i devriyesinde Sayın Cumhurbaşkanımız, büyüğümüz, liderimiz bizi ağırladı, oturduğum zaman yanında bizleri onurlandırdı. İlk sorduğu soru da babamın protez ayağı oldu. Onca işin, gündemin arasında bu nasıl bir dikkat, ihtimamdır? Milletine dair her hususu takip ediyor. O sorunca ben ağlamaya başladım çünkü yıllardır bize kimse bir şey

HASAN TURAN

— Kerkük'teki Türkçe yasağı ellerine geçen her fırsatta yaptıkları yanlış gibi Irak'ta Türk varlığını ortadan kaldırmak için atılan adımlardan biriydi. Kaynaklardan aldığımız bilgiye göre o kararın arkasında maalesef diğer etnik gruplardan birinin Kerküklü bir yetkilisi bulunmaktadır. Hemen devreye girdik. Daha sonra başbakana kadar ulaştık. Ama burada da Türkiye'nin desteği büyüktü. Tür-

**Sen Türk oldukça,
dünya seni unutmaz!**

kiye Dışışleri Bakanlığının açıklamasının etkisi çok büyüktü. Irak hükümeti hemen geri adım attı.

— Bu bir prova mıydı?

— Hem Erbil hem de Bağdat'tan olmak üzere, amaç burada Türk varlığını zayıflatmaktır. Böyle hamlelerin kaynağı bazen biri bazen de diğeri bazen de her ikisi olabiliyor. O dediğiniz hamleyi Erbil yapmıştı ama hamdolsun durdurduk.

— Irak Türkmen'i deyince neyi, kimi işaret ettiğimiz tam anlaşılmadığını düşünüyorum. Türkiye'ye müzahir ama eklektik bir kimlikten söz ediyormuşuz gibi?

— Bazen Türkiye'de Kerkük'ü ve Irak Türklerini tanımayan insanlarla karşılaşıyorum. Sadece Irak değil; Suriye, Lübnan, İran Türklerini de... Bu bilgiler erişilebilir olmalı, mesela okullarda müfredata girmeli.

İMAD SİDDİK DAYILA

Türkiye bizim her şeyimizdir, ana vatanımızdır. 1970'lerde, 80'lerde Türkiye'den bir araba Irak'a geldiğinde inanın onu bile öperdik. Türkiye'den gelmiş... Ne bileyim, mukaddes bir yerden gelmiş. Bizim için Türkiye böyle bir yerdir. Burada Türkiye yazmış, "Maşallah" yazmıştır.

TURHAN KETENE

Türkiye, Allah korusun diyelim. Türkiye'nin başına herhangi bir sıkıntı gelirse Irak Türkleri biter. Bu savaşa dayanamaz. Vallahi ben duygulandım şimdi, hissediyorsunuzdur belki. Türkiye'ye bir şey olur lafı bile canımı acıtıyor. Sadece bizim değil, bütün Türk Dünyası'nın Türkiye'den başka sığınacak yeri yok.

AHMET ERDAL MURATLI

Biz gözümüzü açtık, sadece Türkiye'yi bildik. Dedem bize yalnızca Türkiye'yi, Türkiye'nin güzelliğini anlatırdı. Dedemin bana anlattığı bir Toros Ekspresi vardı, ben de tıpkı dedem gibi bu trenle yolculuk ettim, tam olarak onun anlattıklarını gördüm. Bana "Bağdat veya Musul'dan biner, gidersiniz, hiçbir yerde böyle bir güzellik görmezsiniz" diye anlatmaya başlar ki ben onun tabiriyle söylemiyorum, biraz daha yumuşatıyorum; "ama sonra sınır koymuşlar, kapıdan çıkıp, cennete geçer gibi hissedersiniz." diye tamamlardı. Dedemin bir Türkiye anlatısı vardı... Trenden inince toprağı öper, devletin büyüklüğü karşısında gururlanırdı.

Dedem Mekteb-i Osmânî'yi bitirmiş, o zaman lise sayılırdı. Fransızca biliyordu ki bu okulu bitirdiği

yıl olay olmuş, hazmedememişler. İngilizler Irak'ın kuzeyinde ayrılık çalışmaları yaparken, kendisi atla Erbil'in yukarılarındaki Kürt aşiretlerine gider, onları Türkiye'de kalmaları için ikna etmeye çalışır-mış. O süreçte bir yandan da Lozan görüşmeleri yürütülüyor. Derken İngilizler bu çalışmalardan haberdar olmuş çünkü dedem o bölgede mal müdürüydü. İngilizler atlarla dedemi kovalamış ama dedemin atı onu İngilizlerden kurtarmış, İngilizler onun yüzünü görememiş. Şunu anlatırdı: *"Okulu bitirdik, henüz evlenmemişiz. Buralardan çekildiğimiz için ben arkadaşlarımla Türkiye'ye gidecektim ama Musul'dan bir emir geldi ve siz aydın kişiler, liseyi bitirenler yerinizde kalın."* dediler. *"Biz de elimizdeki valizlerle gerisin geri döndük ve burada kaldık, buraları terk etmedik"*. O günleri çok iyi hatırlıyor ve sık sık anlatıyordu. Derdi ki *"Bir şey Türk ürünüyse o mübarektir"*. Bunu der ve o şeyi öper,

alnına koyardı. Ta yetmişli yıllarda bazı şeyleri ona götürür ve derdim ki *"Bunu Türkler üretti"*. *"İşte bu mübarektir."* derdi. 60'lı yıllarda Türk ürünleri ilk defa Kerkük'e geldiği zaman dedem herkesi toplayıp bu ürünleri almaya teşvik etmiştir. Mesela bir Türk buzdolabı geldi, işte o zaman *"Herkesin millî görevi ondan bir tane almak ve evine koymaktır"* dedi. Bir adam ölmüştü, onun için dedi ki *"Türk'ü sevmeyen iflah olmaz"*. Bunu kulaklarımla duydum. Size bu abartılı gelebilir ama dedem için Türkiye böyle bir değerdi. Ruhtur, Türkiye ruhtur. Türkiye olmadan can olmaz.

Allah rahmet eylesin, babamın da ömrünce dediği şey şuydu: *"Bir gün gelirler, bir gün gelirler..."* Onun bir lafı vardı hiç unutmayız. Derdi ki *"Türk'ten yine bir aşiret çıkar, yine dünyayı fetheder oğlum"*. Babamın bütün isteği öldüğünde Türkiye'ye gömül-

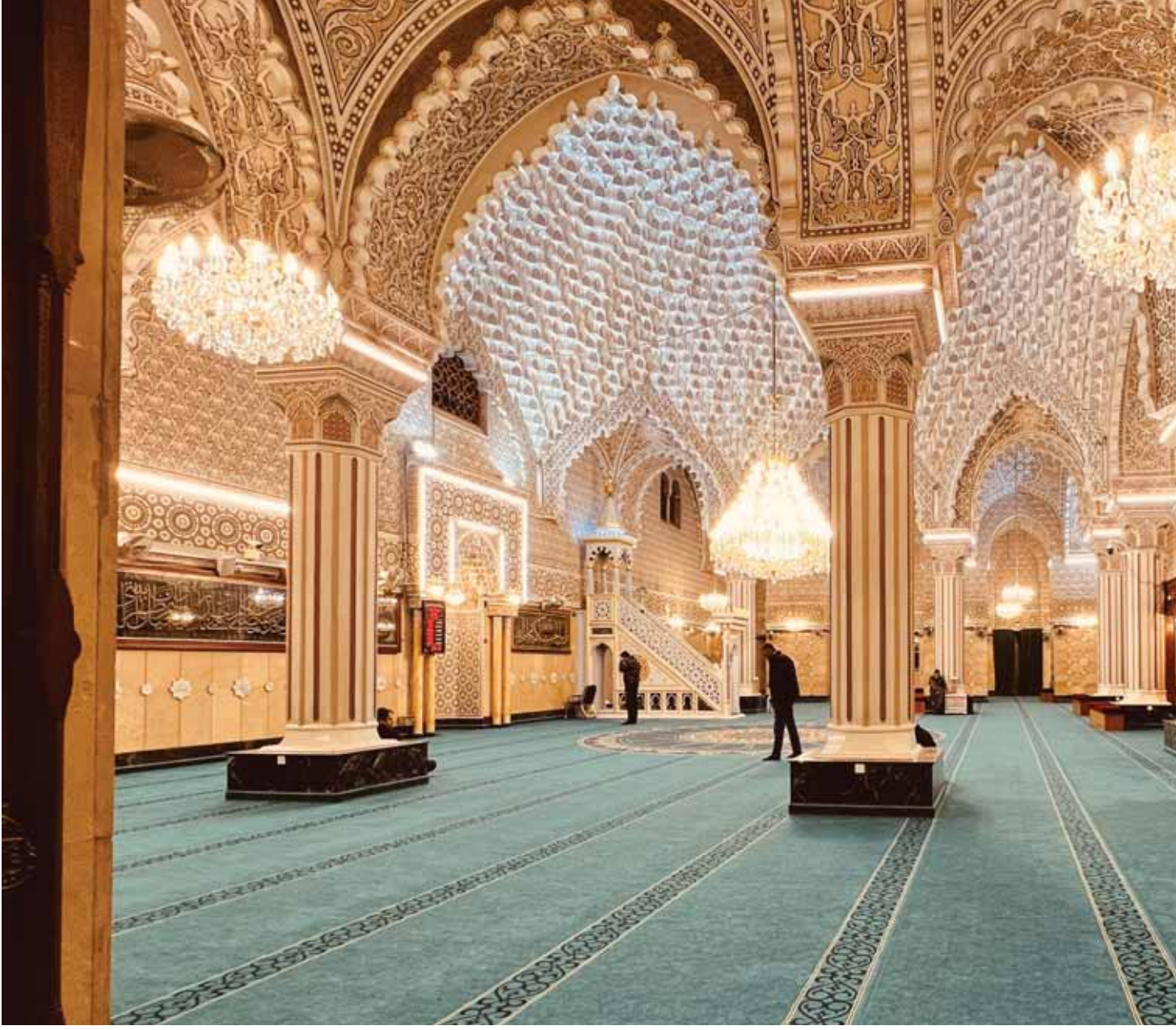
Abdülkâdir-i Geylânî Külliyesi
Bünyesinde
Osmanlı
dönemine ait
çok sayıda
yazma eserin
de yer aldığı
bir kütüphane
bulunmaktadır.

2022

**Biz Allah’a güveniriz,
Peygamber’e güveniriz,
kutsal kitabımıza güveniriz
ve bir de Türkiye’mize
güveniriz.**

İçinde
İmâm-ı Âzam'ın
türbesi de bulunan
Âzâmiye Külliyesi,
Bağdat 2022

mekti, o da oldu. Kendisini buraya getirdik, burada vefat etti. Yenimahalle'de huzur içinde yatıyor. Bana “Huzurla ölüyorum oğlum!” dedi.

SABAHATTİN HÜRMÜZLÜ

Biz şimdi ve sonuna kadar Türkiye'nin bir parçasıyız. Burada olan Türkmenler, biz Türkiye'ye bağlıyız. Eğer dışarıdan bağlı değilsek, içeriden bağlı-

yız. Onu anayurt biliyoruz. Orası bizim başkentimiz, orası bizim işte İstanbul'umuz. İşte bu gençlerimiz, evde kadınlarımız, biz zaten Türk'üz, Türkiye'ye bağlıyız.

FATİH TÜRKCAN

Babam 85 yaşındaydı. Bizim eskilerin çoğu Arapça bilmezdi. Radyodan Türkçe haber dinler, “Türk askeri ha geldi, gelecek” diye hayal kurardı.

EMİN TAHA KÖPRÜLÜ

Ama zaman çok farklı aktı. Acılar çekildi ancak bugün çok farklı yerlere gelindi. Mesela bugünkü Türkiye, o günlerde olabilseydi eğer bir Altunköprü Katliamı yaşanmazdı. Buna ne Saddam cüret edebilir ne de o cüret etse askeri bunu yapabilirdi. Yapmaya kalksalar Türkiye'nin bugünkü imkânlarıyla hemen müdahale edilebilirdi. Bugünkü Türkiye o gün olsaydı, o gün Altunköprü'nün üstünde İHA'lar, SİHA'lar uçuyor olurdu. Türkiye'nin gücü bizim gücümüzdür, onun gücü nesillerimizin gücüdür, geleceğimizin kalkanıdır.

ABDÜSSELAM BAYRAKTAR

Saddam her şeyi yasaklamıştı. Şöyle diyeyim; ben de kardeşim de aynı okulda öğretmeniz. Benim kardeşimle okulda Türkçe konuşmam yasaktı. Konuşmayı yasakladı ama şiiri yasaklamadı. Şiir bizim vicdanımızda, içimizdeydi... Annelerimiz bizi uyuturken kulağıma şiirler okurdu. Nasıl ki doğduğumuzda kulağıma ezan okunur, annelerimiz de bizi büyütürken her gece Allahüekber der, sonra şiirler okurdu.

Bakınız, dünyada Türk neden sevilir? Çünkü eskiden beri Türk demek Müslüman demektir. Biz çocukken tatillerde hocaların yanına gider, ders aldık. Tilavet, tecvit öğrenirdik. Dedelerimiz derdi ki *"Çocuğa bir kaşık aş verirken ona dini ahlâk da verin"*. Biz vatan millet sevgisiyle büyüdük.

Bizim Türk milletinde herkes şairdir. Çobanından padişahına kadar hepsi şairdir. Bizim Irak Türkmen'i de Türk milletinin bir parçasıdır. Bizim annelerimiz bile şairdi, vallahi onlar da şairdi.

Evet, Türk demek Müslüman demektir. Eskiden de böyleydi, bugün de böyledir. Allah da bilir.

NEVZAT AVCI

Rahmetli babam bir tüccardı. Akşamları işten erken ayrılır, doğruca eve gelirdi. Saat altı oldu mu Türk radyosundan haberleri dinlerdi. Hep Türkiye'ye dair haberleri takip ederdi. Biz öyle bir ailede yetiştik. Biz kendimizi Türkiye'nin bir parçası olarak kabul ederiz. Bizim Çanakkale savaşında yüzlerce askerimiz şehit düşmüştür.

**Bizim için her güzel
şey Türkiye’ydi. Bizim
atasözlerimiz de deyimlerimiz
de böyledir. Sofran güzel
olduysa “*Türk sofrası gibi
güzel*”; konu güzel bir kız ise
“*Türk kızı gibi güzel*” derdik.
Biz güzelliğin her türlüsüne
“*Türk*” derdik.**

دولت علییه
اسیاطرفند
اولیای

ازجانبان
ازجانبان
ازجانبان

بازیت سکر

اقت

افیه

چ

اولیای

İnan ki Allah bize kıyamet günü hesap sorduğunda “Türk’sen Müslüman’sın.” diyecek. Allah korkusu olan adam yanlışlık yapmaz.

Türkiye adını ilk 4-5 yaşlarımdan duydum galiba. Bizim eski Kerkük evlerinde Osmanlı padişahlarının resimleri vardı. Babamız, dedemiz “*Bakın bunlar Türk padişahlarıdır, bunlar dünyaya hükmetti ama ne için? İslâmiyet adına, Müslümanlık adına... Bak evladım, biz bunların torunlarıyız. Bunlar bizden bir parçadır. İmanla hükmettiler. Türklük adına, Müslümanlık adına... Türk demek zaten Müslüman demektir*” derdi.

TALAT ZÜLAL

Türkiye, bizim gönül gözümüz. Mesela rahmetli anem şunu derdi: “*Ya biz önemli değiliz, biz gidelim ama Türkiye’ye bir şey olmasın. Türkiye bizim ana vatanımız, anaya bir şey olursa yavruları dağılır*”.

Bu sevgi Irak Türklerinin hepsinde vardır.

ŞEMSETTİN KÜZECİ

Biz Türkiye’nin adını tabii ki çocukluğumuzdan beri duyuyoruz çünkü her Türkmen’in evinde ninelerimizin, anneannelerimizin bir çantası, bir sandığı vardır. Onun içinde bir Kur’an-ı Kerim ve bir de Türk bayrağı olurdu. Bu bizim için önemli, mukaddes bir olaydır. Daha henüz çocukken bizlere Türk sevgisini, Türkiye’nin varlığını tanıtırlar. Hatırlıyorum, çocukken içinden bayrak resimleri çıkan sakızlar vardı. Onlardan birinde, yüzlercesinin arasından Türk bayraklı olan çıkınca öyle mukaddes bir ana tanıklık etmiş gibi olurduk ki... Bulan kişi aramızda imtiyazlı olurdu.

Yetmişli yıllarda ben daha ortaokul öğrencisiyim. O zaman Türkiye’den gelen olursa ondan yüzük, atkı filan isterdik. Özellikle üç hilalli olanından çünkü

biz o zaman Türkiye’yi sadece üç hilalli bayrakla özdeşleştirmiş gibiydik. Ayrıca Kerkük’te iki tane sinema vardı. Orada Cüneyt Arkın’ın Hacı Murat filmi oynamıştı. İnanın herhalde herkes için geçerlidir ama ben onu onlarca kere izledim. Niye? Çünkü o bir Türk filmiydi. Bizim Türk sevgimiz türkülerimizde, hoyratlarımızda, filmlerde, dedelerimizin bize aşıladığı bilinçte saklıydı. O yıllarda çok güçlü olan Irak muhaberatından gizleyebileceğimiz yerler ve kimsenin elimizden alamayacağı şeyler bunlardı ve bu Türkiye sevgisini bize dedelerimiz aşılamıştı.

SUPHİ BAYATLI

Bizim için her güzel şey Türkiye’ydi. Bizim atasözlerimiz de deyimlerimiz de böyledir. Sofran güzel oluyorsa “*Türk sofrası gibi güzel*”, konu güzel bir kız ise “*Türk kızı gibi güzel*” derdik. Güzelliğin her tür-lüsüne Türk derdik.

SUPHİ SAATÇİ

Irak’ta şu an fazla bir endişe yok ama yani fazla güven de yok. Yani kime güvenileceğini de biz bilmiyoruz doğrusu. Bizim sığınacağımız, sırtımızı yaslayacağımız tek yer ana vatan Türkiye’dir. Türkiye’nin nefesi bile bizim için büyük bir güven ve huzur kaynağıdır. Allah Türkiye’ye, Türk milletine zeval vermesin.

ERŞAT SALİHİ

Umut Türk dünyasındadır, Anadolu’dadır. Bizim için Türkiye’nin sağlam kalması, bizim için de bir varlıktır. Iraklılar da bundan hassasiyet almamaları lazımdır. Komşu ülke Türkiye her daim Irak’ın toprak bütünlüğünü savunmuştur. O yüzden de Türkiye’yi rahatsız eden terör örgütlerin bu bölgeden çıkarılması lazımdır. Türkiye, Türk dünyasının sembolüdür.

1803’te basılan
Cedid Atlas’ın
sayfalarından biri

**Türkiye bizim her
şeyimizdir, ana
vatanımızdır.**

**1970'lerde, 80'lerde
Türkiye'den bir araba
Irak'a geldiğinde
inanın onu bile öperdik.
Türkiye'den gelmiş... Ne
bileyim, mukaddes bir
yerden gelmiş.**

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASINA KATILAN
TANIKLAR

Haşim Salihi

Necat Kevseroğlu

Sabahattin Hürmüzlü

Nahide Kasım Ocuşlu

Emin Muhammed Abdurrahman

Faika Abdurrahman

Fuat Muhtaroglu

Ali Kasapoğlu

Celal Bayraktar

Sami Kolsuz

Beyazıt Fatih Dönmez

Yasin Hamit Şefik Efendi

Heytem Haşim

Adil Şeyh Mahmudoğlu

Ganim Kasap

Hüsam Davud Hıdır Erbilli

Azad Küreci

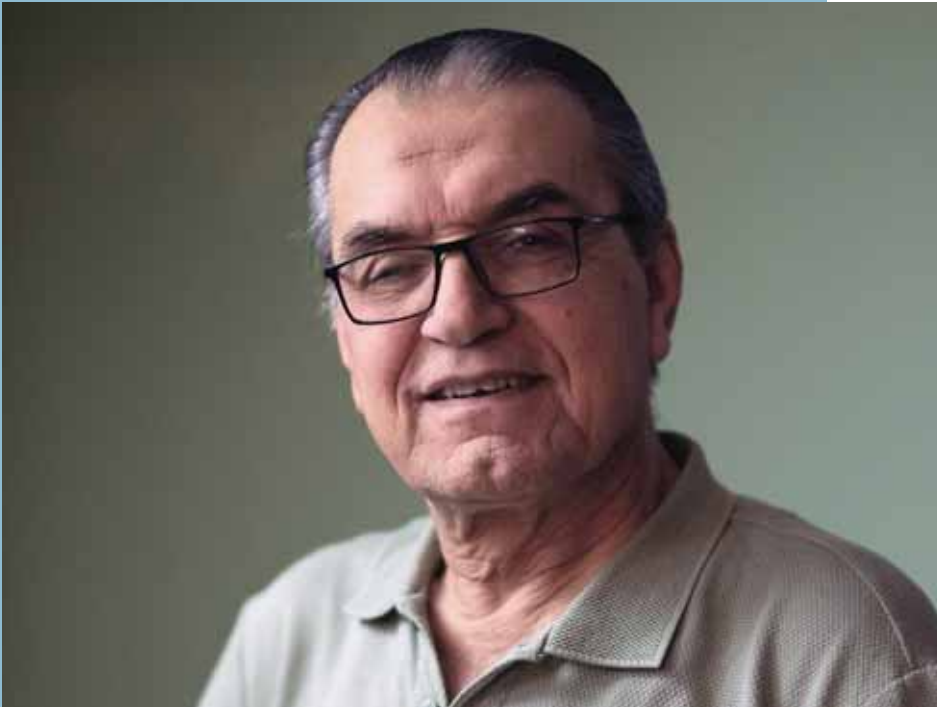

Hasan Turan

Abdülbasit Köprü

Nureddin Musullu

Yaşar Vandavi

Kadriye Ziya

Yahya Faysal Köprülü

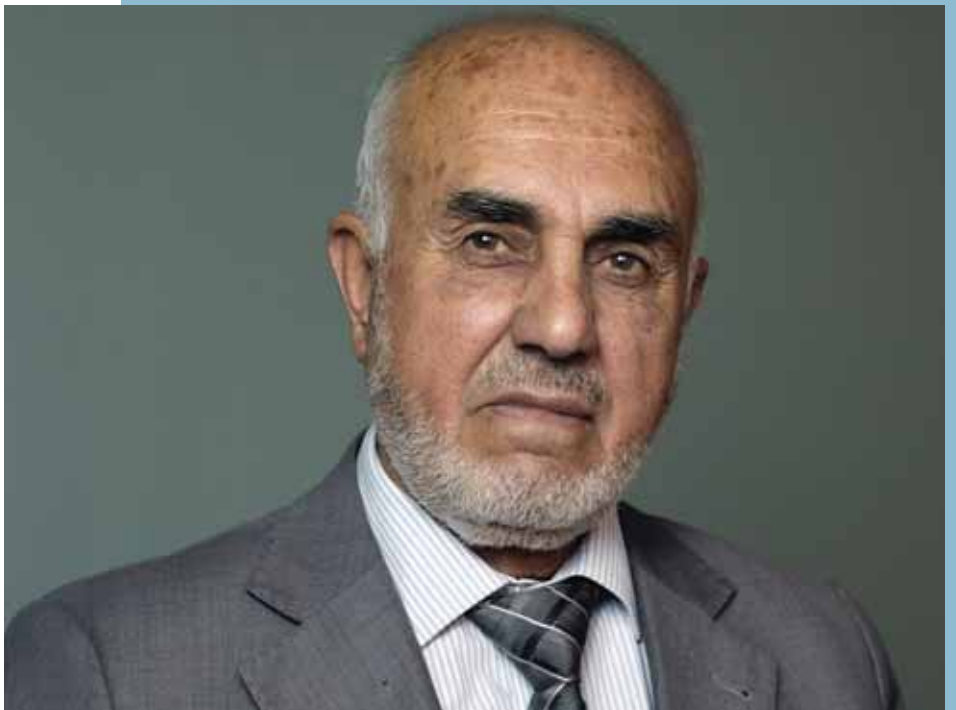

Sait Köprülü

Faruk Abdullah Abdulrahman

Sadun Köprülü

Murat Said Tatar

Suheyb Ağa Hürmüzlü

Erşat Salihi

Levis Behçet İlyas

Nihat Kahyaoğlu

İsmail Sabah Nureddin

Ekrem Tuzlu

Kasım Kara

Lilyan Bayatlı

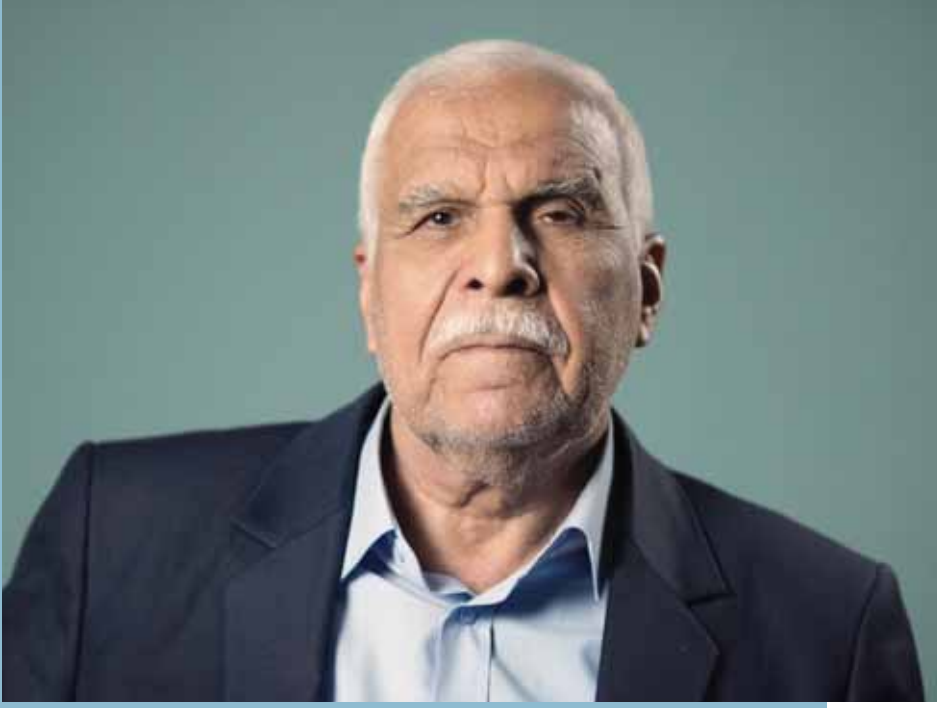
Cumhuri Kerküklü

Türkeş Hüseyin Malı

İhsan Keberoğlu

Hasan Mustafa Resul

Mehmet Haşim Salihi

Habib Hürmüzlü

Güçlü Demirci

Ümit Akkoyunlu

Turhan Ketene

Mahir Nakip

Ziyat Köprülü

Ahmet Erdal Muratlı

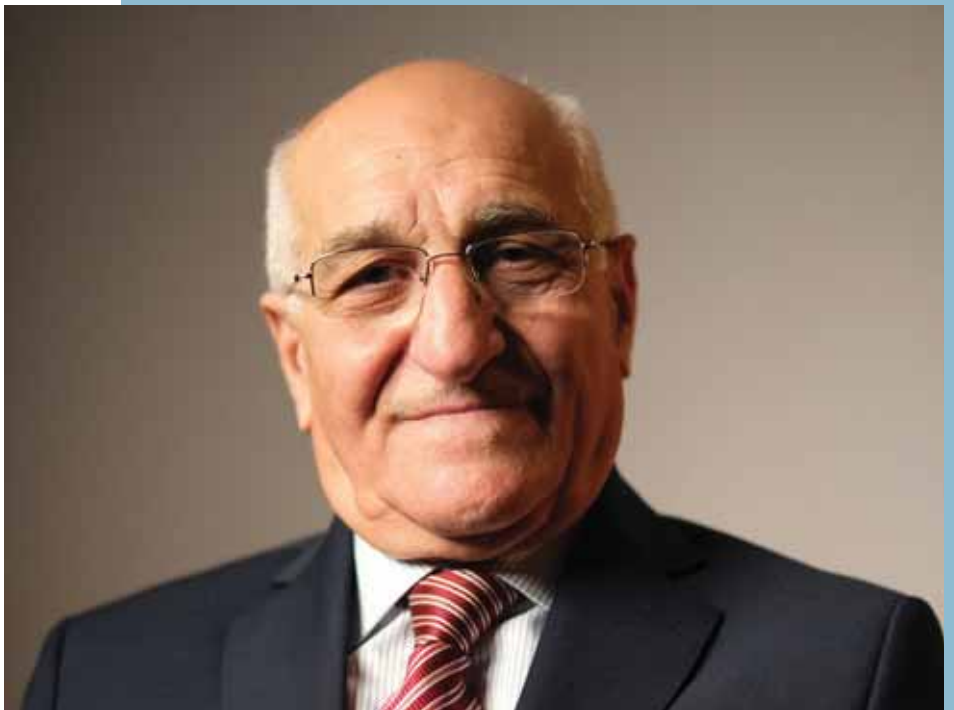

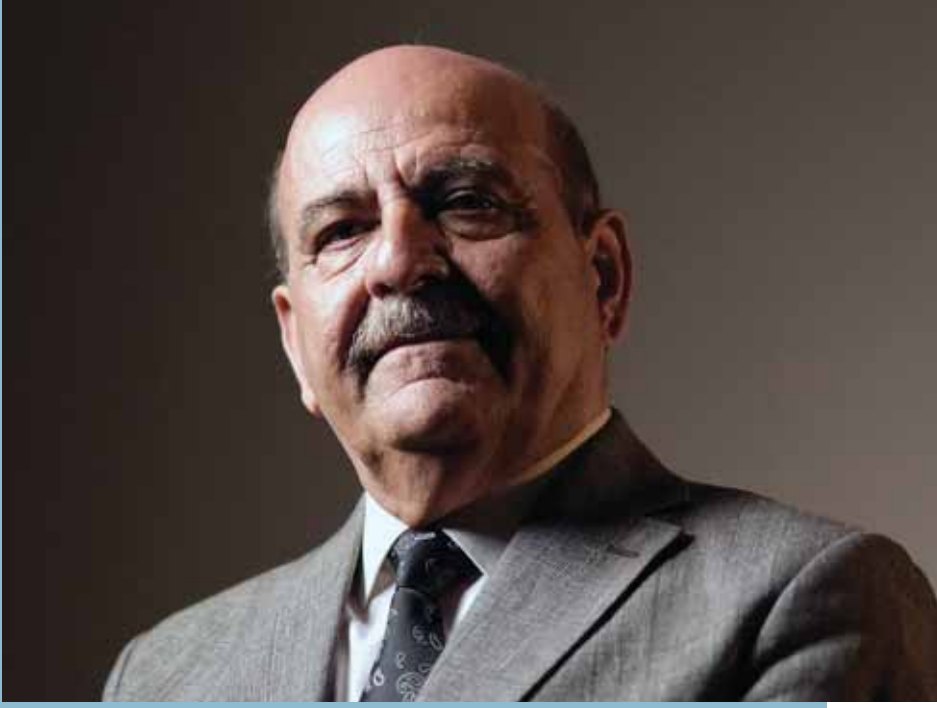
Suzan Köprülü

Enise Avcı

Şevki Çayır

Abdüsselam Bayraktar

Talat Zülal

Hişam Demirköprülü

Şemsettin Küzeci

Şükran Abboş

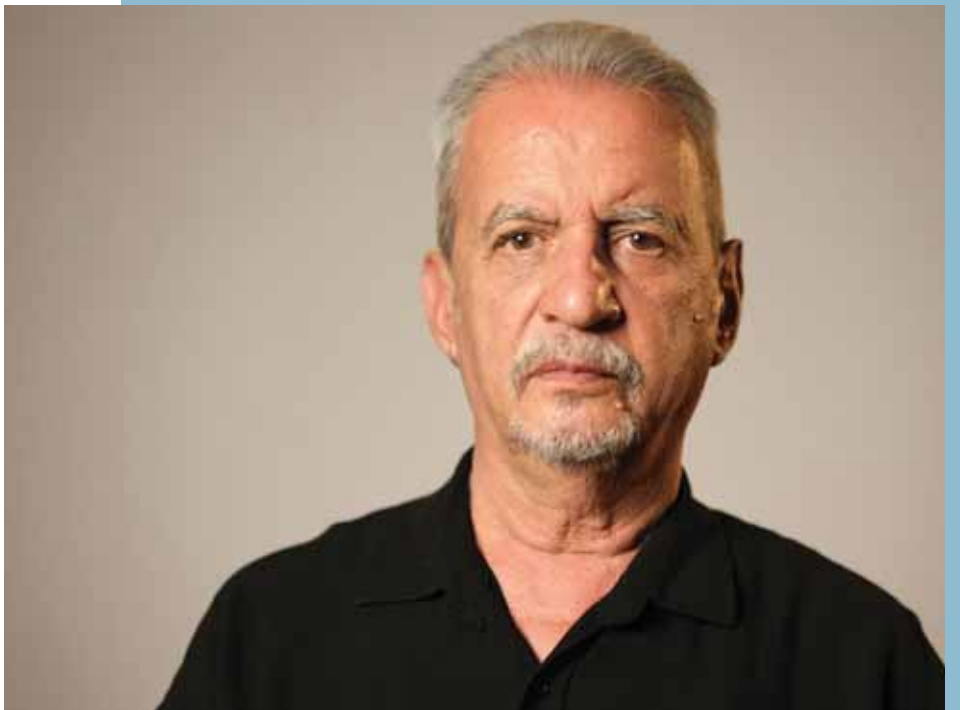

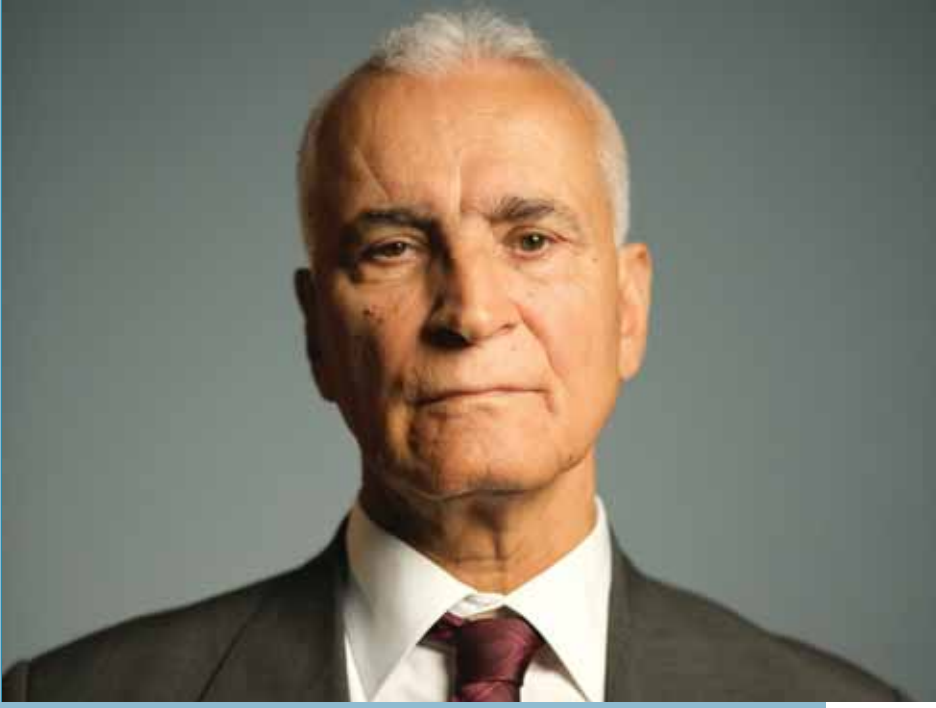
Leyla Abboş

Fatih Türkcan

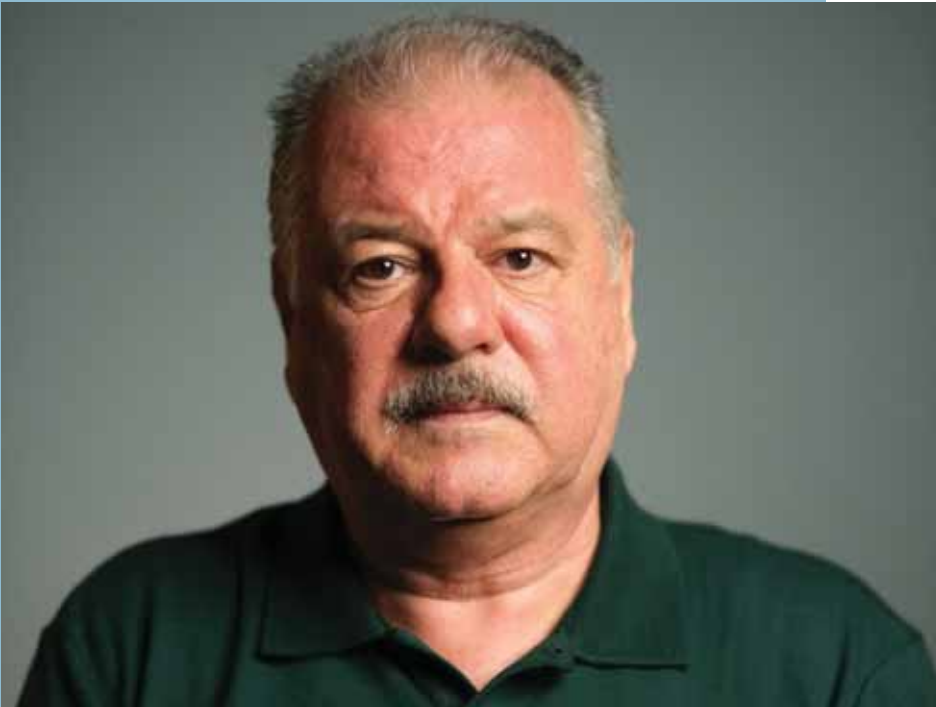

Suphi Bayatlı

Ahmet Türker

Yüksel Ağa

Suphi Saatçi

Fidan Salihi

Kemal Bayatlı

Fevziye Hasasu

Savaş Avcı

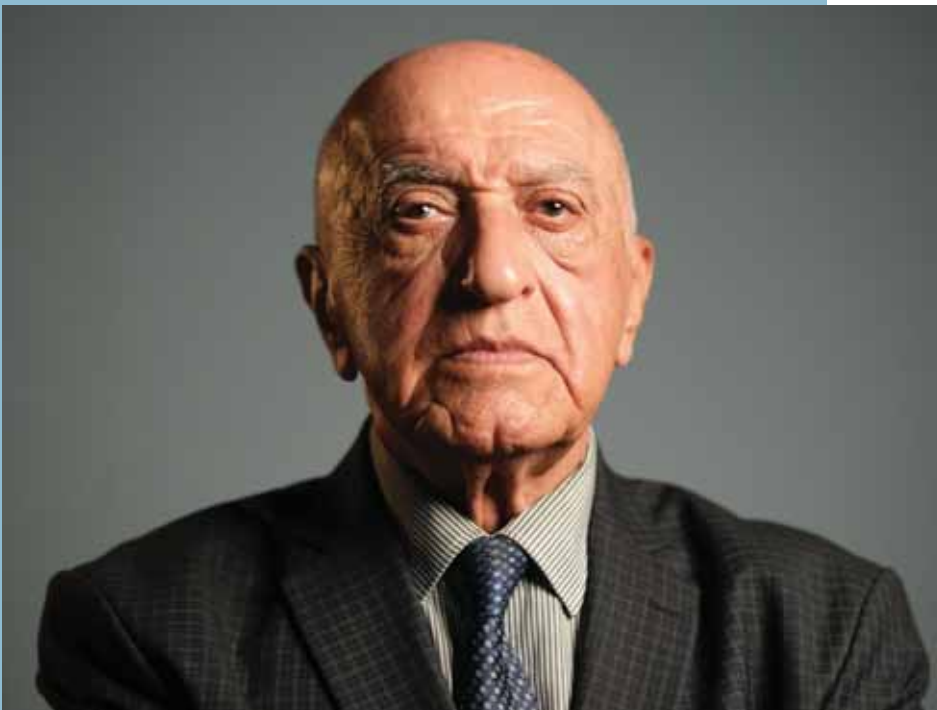

Ömer Köprülü

Erşat Hürmüzlü

Suphi Nazım Tevfik

Hidayet Kâhya

Feyzullah Sarıkahya

Aydın Kerkük

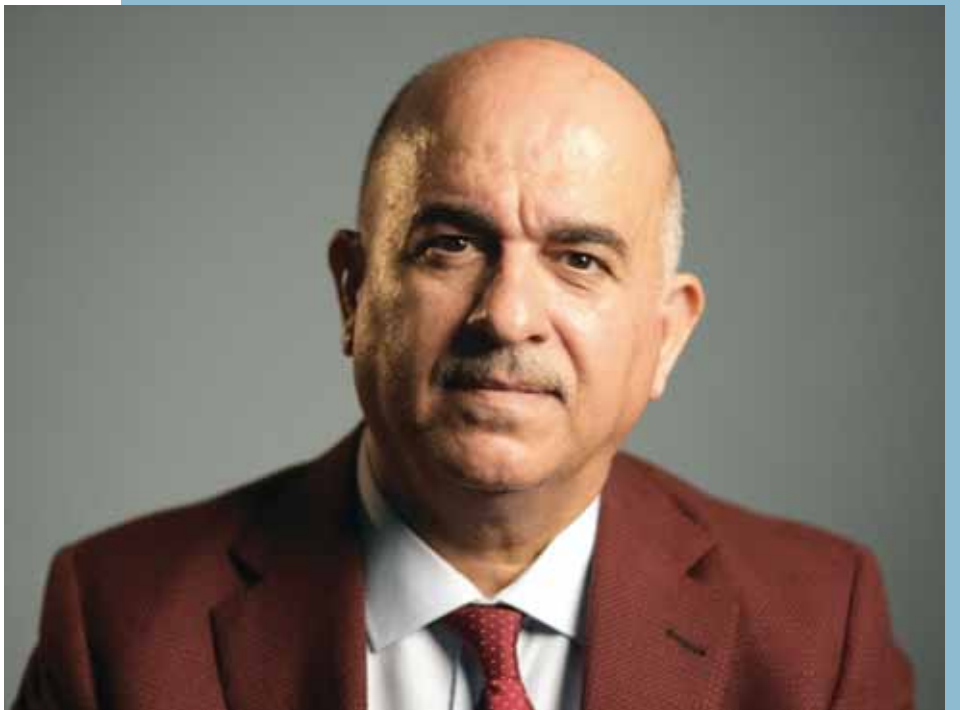

İmad Sıddık Dayıla

Alparslan Demirci

Emin Taha Köprülü

Nevzat Avcı

Burhan Tayyip Taha

